BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
9
1 G M
24

Ciceron.
Oratio.
Par. 3.

3 13 54 185 181 185 36

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS TERTIA.

POST PAVLI MANVTII ET aliorum doctiss. correctiones, diligenter emendata, & Scholiis artificium indicantibus, & Lectionis varietate, vbi opus est, ad marginem appositis, illustrata.

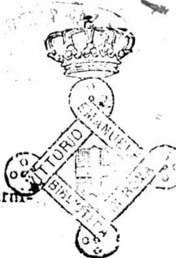

HANOVIÆ
Typis Wechelianis apud Claudium Marnium & hæredes Ioannis Aubrii.
MDCVII.

INDEX TERTII VOLVMINIS.

PRO

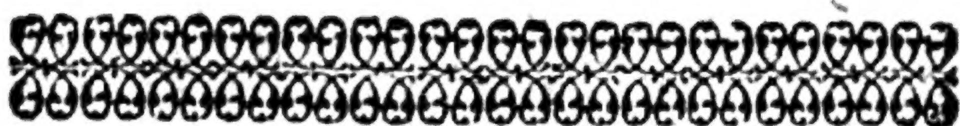

PRO P. SEXTIO

ORATIO XXXIII.

1 I quis anteà, Iudices, mirabatur, quid esset, quòd pro tantis opibus Reip. tantáque dignitate Imperij, nequaquam satis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potiùs, si quem bonum, & fortem ciuem viderit, quàm siquem aut timidum, aut sibi potiùs, quàm Reip. consulẽtem. Nam, vt omittatis de vniuscuiusque casu cogitando recordari, vno adspectu intueri potestis, *a* eos, qui cum Senatu, cum bonis omnibus, Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mæstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia diuina, & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres, lætósque volitare, sed etiam voluntarios fortissimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. 2 In quo *b* cum multa sunt indigna, tum nihil minùs est ferendũ, quàm quòd iam non per latrones suos, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per vos nobis, per optimos viros optimis ciuibus periculum inferre conantur: & , quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi,

a *q. lib. eos quidẽ, qui c.*

b *al. cũ multa sint ind.*

manu, copiis delere non potuerunt, hos vestra authoritate, vestra religione, vestris sententiis se oppressuros arbitrantur. Ego autem, Iudices, qua voce mihi in agendis gratiis, commemorandoque eorum, qui de me optimè sunt meriti, beneficio, esse vtendum putabam, ea nunc vti cogor in eorum periculis depellẽdis.
a l. seruit, quor. Iis potissimum vox *a* hæc seruiat, quorum opera & mihi, & vobis, & populo R. restituta est. Et, quamquam à Q. Hortensio, clarissimo viro, atque eloquentissimo, causa est P. Sextij perorata: 3
nihilque ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimùm defuisse videatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. Atque ego sic statuo, Iudices, à me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potiùs, quàm defensionis: querelæ, quàm eloquentiæ: doloris, quàm ingenij *b* partes esse susceptas. Itaque, si aut 4
b v. c. parteis
acriùs egero, aut liberiùs, quàm qui ante me dixerunt, [illegible]to à vobis, vt tantũ orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. Neque enim officio coniunctior dolor *c* vllius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis, de me optimè meriti, periculo: neque iracundia magis vlla laudanda, quàm ea, quæ me *d* inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. Sed, quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni 5
c al. vllus
d v. c. inflamat
statu P. Sextij, de genere vitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis communis, atque

otij:

otij: contendámque, si modò id consequi potero, vt in hac confusa, atque vniuersa defensione, nihil à me, quod ad vestrã quæstionem, nihil, quod ad reum, nihil, quod ad Rem. pertineat, prætermissum esse videatur. Et, quoniã in grauissimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euersæ, atque afflictæ Reip. P. Sextij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima, atq; amplissima priùs, quàm docuero, quibus initiis, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ
6 sint. Parente P. Sextius natus est, Iudices, homine, vt plerique meministis, & sapiente, & sancto, & seuero: qui cùm Tribunus pleb. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam vti voluit, quàm dignus videri. Eo authore duxit honestissimi, & spectatissimi viri, C. Albini filiam: ex qua hic est, puer, & nupta iam filia. *a* Duobus his grauissimis antiquitatis viris sic probatus fuit, vt vtrique eorum, & carus maximè, & iucundus esset. Ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed caritatem illius necessitudinis, *b* beneuolentiam non ademit. Hodie sic hunc diligit, vt vos facillimè potestis ex hac vel assiduitate eius, vel sollicitudine, & molestia iudicare. Duxit vxorem, patre
7 viuo, optimi, *c* & calamitosissimi viri filiam, L. Scipionis. Clara in hoc P. Sextij pietas exstitit, & omnibus grata quòd & Massiliam statim profectus est, vt socerum videre, consolaríque posset, fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum vestigiis stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, *d* vt illo insperato adspectu, complexuque, si non omnem, at aliquam partem

a *L. duobus his grauissimis, an sanctissimus viris*
b *al. & beneuolentiæ*
c *al. at calamit.*
d *al. vt ille hoc insp.*

mœroris sui deponeret:& maximis officiis & illius ærumnam, quoad vixit, & filiæ solitudinem sustentauit. Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officiis, de Tribunatu militari, de prouinciali in eo Magistratu abstinentia: sed mihi *a* ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij, collegæ mei, Iudices, fuit sorte, sed societate consiliorum, meus. Impedior nonnullius officij, vt ego interpretor, religione, quo minùs exponam, quàm multa ad me detulerit, quanto antè prouiderit. Atque ego de Antonio nihil dico, præter vnum: numquam illum in illo summo timore, ac periculo ciuitatis, neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut infitiãdo tollere, aut dissimulando sedare voluisse. In quo Collega sustinendo, atque moderando, si meam in illum indulgentiam, coniunctam *b* cum summa custodia Reip. laudare verè solebatis: par propè laus P. Sextij esse debet, qui suum Consulem ita obseruauit, vt & illi Quæstor bonus, & vobis omnibus optimus ciuis videretur. Idem, cùm illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palámque armata volitaret: venit cum exercitu Capuam: quam vrbem, propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanum Tribunum militum *d* Antonij, Capua *e* præcipitẽ eiecit, hominem perditum, & non obscurè Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus, in illa cõiuratione versatum. Idémque C. Marcellum, cùm is non solùm Capuam venisset, verùm etiam se, quasi armorum studio, in maximam

8 (beside "ra relinquere hortatur. Quæstor hic C. Anto-")

9 (beside "bris, atque ex tenebris erupisset, palámque")

a al. ante oculos versatur

b L. cum summo studio r.

c al. M. Aulanium l. C. Menulanum,

d al. Antronij,

e al præcipitẽ egit. hom.

fami

familiam coniecisset, exterminandum ex illa
vrbe curauit. Qua de causa & tum conuentus
ille Capuæ, qui propter salutem illius vrbis
Consulatu *a* conseruatam meo me vnum pa- a *L. conserua*
tronum adoptauit, huic apud me P. Sextio ma- *ta*
ximas gratias egit, & hoc tempore iidem ho-
mines, nomine commutato, coloni, decurio-
nésque fortissimi, atque optimi viri, benefi-
10 cium P. Sextij, testimonio declarant, pericu-
lúmque decreto suo deprecantur. Recita quæ-
so, P. Sexti, quid decreuerint Capuæ decurio-
nes, vt iam virilis tua vox possit aliquid signi-
ficare inimicis nostris, quidnam, cùm se corro-
borarit, effectura esse videatur. DECRETVM
DECVRIONVM. Non recito decretum officio
aliquo expressum vicinitatis, aut clientelæ,
aut hospitij publici, aut ambitionis, aut com-
mendationis gratia: sed recito memoriam per-
functi periculi, prædicationem amplissimi be-
neficij, *b* vicem officij præsentis, testimonium b *L. vocem*
11 præteriti temporis. Atque illis temporibus iis- *officij præs.*
dem, cùm iam Capuam metu Sextius liberas-
set, vrbem Senatus, atque omnes boni, depre-
hensis, atque oppressis domesticis hostibus,
me duce, ex periculis maximis exstraxissent:
ego literis eum Capua arcessiui cum illo exer-
citu, quem tum secum habebat. Quibus hic li-
teris lectis ad vrbem confestim incredibili ce-
leritate aduolauit. Atque, vt illius temporis
atrocitatem recordari possitis, audite literas,
& vestram memoriam ad timoris præteriti co-
gitationem excitate. LITERAE CICERONIS,
CONSVLIS. Hoc aduentu P. Sextij, Tribuno-
rum pleb. nouorum, qui tum extremis die-
bus Consulatus mei, res eas, quas gesseram,
vexare cupiebant, reliquique coniurationis

impetus, & conatus sunt retardati. Ac, posteaquàm est intellectum, Catone Tribuno pleb. fortissimo, atque optimo *a* ciue, remp. defendente, per seipsum S.P.Q.R. sine militum præsidio tueri facilè maiestatem suam, & dignitatem eorum, qui salutem communem periculo suo defendissent: Sextius, cum illo suo exercitu summa celeritate est Antonium consecutus. Hîc ego quid prædicem, quibus hic rebus Consulem ad rem gerendam excitarit? quot stimulos admouerit homini studioso fortassis victoriæ, sed tamen nimiùm communem Martem, bellique casum metuenti? longum est *b* ea dicere: *c* sed hoc breue dicam. Si M. Petreij *d* non excellens animus, & amore Reip. præstans in Rep. virtus, non summa authoritas apud milites, non mirificus vsus in re militari exstitisset, neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, *e* cohortandum, impellendum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neque vmquam Catilina, cùm è pruina Apennini, atque è niuibus illis emersisset, atque æstatem integram nactus, Italiæ *f* calleis, & pastorum stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ vastitate miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sextius, vt 12

13 Quæsturam Macedoniæ relinquam, & aliquãdo ad hæc propiora veniam. Quamquam non est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia vidi vestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & respectantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipse ad sese

a *L. ciui,*

b *al. omnia d.*
c *L. sed hoc breue dictu. Si M.*
d *L. non excellens animus amore Reip. non præstans in rep*
e *L. cohortandum, accusandum, imp.*
f *al. caulas, & pastorum stabula prædari cœpisset*

ſeſe iam dudum vocat, & quodammodo abſorbet orationem meam, contento ſtudio,
14 curſuque veniamus. De quo quidem Tribunatu ita *a* dictum à Q. Hortenſio, vt eius oratio non defenſionem modò criminum videretur continere, *b* ſed etiam memoria digna vti, & Reip. capeſſendæ authoritatem, diſciplinámque præſcribere. Sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud niſi meum nomen, cauſámque ſuſtinuit, neceſſariò mihi de iiſdem rebus eſſe arbitror, ſi non ſubtiliùs diſputandum, certè, Iudices, dolentiùs deplorandum. Qua in oratione ſi aſperiùs in quoſdam homines inuehi vellem, quis non concederet, vt eos, quorum ſceleris furore violatus eſſem, vocis libertate perſtringerem? *c* Sed vt agam moderatè, & huic potiùs tempori ſeruiam, quàm dolori meo: ſi qui occultè à ſalute noſtra diſſentiunt, lateant. Si qui fecerunt aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent, & quieſcunt: nos quoque ſimus obliti. Si qui ſe *d* offerunt inſolenter, & inſectantur: quoad ferri poterunt, perferemus: neque quemquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, vt in eum non inuaſiſſe, ſed incurriſſe
15 videamur. Sed neceſſe eſt, antequàm de Tribunatu P. Sextij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni Reip. naufragium exponere: in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi, omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, conſilia, *e* verſata. Fuerat ille annus in Reip. magno *f* metu, & multorum timore, tamquam intentus arcus in me vnum, ſicut vulgò ignari rerũ loquebãtur, re quidem vera in vniuerſam Rep. traductione ad plebem furibundi hominis, ac

a *al. dictum à Q. Hortenſio eſt, vt*

b *L. ſed etiã memoria dignam Reip. capeſſendæ auct. al. ſed etiam memoria dignam in Rep. capeſſenda auct.*

c *L. Sed agã moderatè, & huius potiùs temp. ſeru. q. d. meo. Si qui occ.*

d *L. offerent inſol. & inſectabuntur:*

e *L. eſſe verſata.*

f *L. motu,*

perditi, mihi irati, sed multo acriùs otij, & communis salutis inimici. Hunc vir clarissimus, mihíque multis repugnantibus, amicissimus, Cn. Pompeius, omni cautione, fœdere, exsecratione deuinxerat, nihil in Tribunatu contra me esse facturum. At ille nefarius, ex omnium scelerum colluuione natus, parum se fœdus violaturum est arbitratus, nisi ipsum cautorem alieni periculi suis propriis pericu-

a v.c. *immanémque,*

lis terruisset. Hanc tætram, *a* immanémque 16
belluam, vinctam auspiciis, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum ca-

b *L. lege curiata,*

tenis, soluit subitò *b* legum cura Consul, vel, vt ego arbitror, exoratus, vel, vt non nemo putaret mihi iratus: ignarus quidem cer-

c v.c. *& imprudens impendentium,*

tè, *c* & imprudens impendentium tantorum scelerum, ac malorum, qui Tribunus pleb. fœlix in euertenda Repub. fuit nullis suis neruis. Qui enim in eiusmodi vita nerui esse potue-

d *L. sororiis,*

runt hominis, fraternis flagitiis, *d* sororis stu-
pris, omni inaudita libidine infamis? Sed fuit 17
profectò quædam illa Reip. fortuna fatalis, vt ille cæcus, atque amens Tribunus pleb. nanci-

e *L. hocine,*

sceretur, quid dicā Consules? *e* hoccine vt [f] ego appellem nomine euersores huius Imperij? proditores vestræ dignitatis? hostes bonorum omnium? qui ad delendum Senatum, affligendum equestrem ordinem, exstinguenda omnia iura, atque instituta maiorum, se illis fascibus, cæterísque insignibus summi honoris atque imperij ornatos esse arbitrabantur? Quorum, per deos immortales, si nōdum scelera, vulneráque inusta Reipub. vultis recordari, vultum

f *L. intuemini:*

atque incessum animis *f* intuemini faciliùs facta eorū occurrent mentibus vestris, si hora
ipsa oculis proposueritis. Alter vnguentis af- 18
fluens,

fluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum, ac veteres vexatores ætatulæ suæ, puteali, & fœneratorum gregibus *a* inflatus, *b* atq; perculsus, olim ne Scillæo illo æris alieni in freto ad columnam adhærescerct, in Tribunatus portum perfugerat: contemnebat equites Romanos, minabatur Senatui, venditabat se operis, atque ab iis se ereptum, ne de ambitu causam diceret, prædicabat, ab iisdémque se, etiam, inuito Senatu, prouinciam sperare dicebat: eamque nisi adeptus esset, se in-

19 columem nullo modo fore arbitrabatur. Alter ô dij boni! quàm tæter incedebat! quàm truculentus! quàm terribili adspectu? vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij veteris, imaginem antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri. Vestitus asper, nostra hac purpura plebeia, ac pœnè fusca: capillo ita horrido, vt Capua, in qua ipse tum imaginis *c* formandæ causa Duumuiratum gerebat, Seplasiam sublaturus videretur. Nam quid ego de supercilio dicam? quod tum hominibus nõ

20 supercilium, sed pignus Reip. videbatur. Tanta erat grauitas in oculo, *d* tanta frontis contractio, vt illo *e* supercilio Resp. tanquam Atlante cælũ, niti videretur. Erat denique hic *f* omnium sermo: Est tamen Reipub. magnum, firmumque subsidium: habeo quem opponã labi illi, atque cœno: vultu medius fidius Collegæ sui libidinem, leuitatémque franget: habebit Senatus, in hunc annum quem sequatur: non deerit author, & dux bonis. Mihi denique homines, præcipuè gratulabantur, quòd habiturus essem contra Tribunum pleb. furiosum, & audacem, cùm amicum & affinem, tum etiam fortem, & grauem Cõsulem. Atque eorũ alter fefellit

a *fort. inflictus, al. afflictus,*
b *v. c. atque compulsus, & ita L.*
c *al. ornandæ*
d *L. tãta contractio frontis,*
e *L. supercilio annus ille, tanquam Atlante cælũ, niti vid.*
f *al. hominũ,*

fefellit neminem. Quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reipu. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur hominem emersum subitò ex diuturnis tenebris lustrorum, ac stuprorum? vino, ganeis, lenociniis, adulteriisque confectum? cùm is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset? qui non modò tempestatem *a* intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitā adspicere posset? Alter mul- 21
tos planè in omnes partes fefellit. Erat enim hominum opinioni *b* nobilitate ipsa, blanda conciliatricula, commendatus. Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia vtile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia valet apud nos, clarorum hominum & bene de Repub. meritorum memoria etiam mortuorum. Quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridū, atque incultum videbant, & quòd erat eo nomine, vt ingenerata familiæ frugalitas videretur: fauebant, gaudebant, & ad integritatē maiorum, spe sua hominē vocabant, materni generis obliti. Ego 22
autem (*c* verè hoc dicam, Iudices,) tantum esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quātum ipse cum Repub. sensi, numquam putaui. Nequam esse hominem, & leuem, & falsa opinione, errore hominum, ab adolescentia commendatū, sciebam. Etenim animus eius vultu; flagitia parietibus tegebātur: sed hæc obstructio, nec diuturna est, *d* nec obducta ita, vt curiosis oculis perspici non possit. Videbamus genus vitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines, qui paulò propriùs accesserant, intuebātur. Denique etiā sermonis ansas dabat, quibus recōditos eius sensus tenere possemus.

a *L. impendētem intueri tem.*

b *fort. à nobilitate ipsa,*

c *L.) verè dicam,*

d *al. nec ita obducta, vt curiosis, &c.*

Laudabat

23 Laudabat homo doctus Philoſophos neſcio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat maximè, qui dicuntur præter cæteros eſſe authores, & laudatores voluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat. Verbum ipſum omnibus modis animi, & corporis deuorabat, eoſdémque præclarè dicere aiebat, Sapienteis omnia ſua cauſa facere: Rēp. capeſſere hominem benè ſanum non oportere: nihil eſſe præſtabilius otioſa vita, & plena, & conferta voluptatibus. Eos autem, qui dicerent, dignitati eſſe ſeruiendum, Reip. conſulendum, officij rationē in omni vita, non cōmodi, eſſe ducēdam, *a* ſubeunda pro patria pericula, vulnera excipienda, mortem oppetendam, vaticinari, atque inſanire

24 dicebat. Ex his aſſiduis eius, quotidianíſque ſermonibus & quòd videbam, quibuſcum hominibus in interiore ædium parte viueret, & quòd ita domus ipſa fumabat, vt multa eius ſermonis indicia redoleret ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certè nihil pertimeſcendum. Sed ita eſt, Iudices, vt ſi gladiū paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, *b* aut debili dederis, impetu ſuo nemini noceat: ſin ad nudū vel fortiſſimi viri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa, & ferri viribus *c* vulnerari: ita cum hominibꝰ eneruatis, atque exſanguibus, Conſulatus, tanquam gladius, eſſet datus: qui per ſe pungere neminem vnquam potuiſſent, hi ſummi imperij nomine armati Remp. cōtrucidauerunt. Fœdus fecerunt cùm Tribuno pl. palam, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipſi vellent: exercitum, & pecuniam, quantā vellent, ea lege, ſi ipſi prius Tribuno pleb. *d* afflictā Remp. tradidiſſent. [illegible]

a *al. adeūda.*

b *L. ac debili ded.*

c *L. vulnerare.*

d *L. afflictā. & conſtrictam Remp.*

tem fœdus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant. Qua re patefacta(neque enim diſſi- 25
mulari tantum ſcelus poterat,nec latêre) promulgantur vno, eodémque tẽpore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie,& de prouinciis Cõſulum nominatim.Hîc tum Senatus ſollicitus , vos equites excitati , Italia cuncta permota,omnes denique omnium generũ atque ordinum ciues ſummæ Reip.à Conſulibus atque à ſumma imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur,cùm illi ſoli eſſent,præter furioſum illum Tribunum,duo Reip.turbines, qui non modò præcipitanti patriæ nõ ſubuenirent, ſed etiam nimium tardè cõcidere mærerent.Flagitabatur ab his quotidie cùm querelis bonorũ omnium,tum etiam precibus Senatus,vt meã cauſam ſuſciperent,agerent aliquid , denique ad Senatum referrent. Hi non modò negando,ſed etiam irridendo,ampliſſimum quemque illius ordinis inſequebantur.
Hîc ſubitò cùm incredibilis in Capitoliũ mul- 26
titudo ex tota vrbe , cunctáque Italia conueniſſet : veſtem mutãdam omnes,méque etiam omni ratione,priuato cõſilio(quoniã publicis ducibus Reſp.careret)defendẽdum putarunt. Erat eodem tempore Senatus in æde Concordiæ,quod ipſum templum repræſentabat memoriam Conſulatus mei, cùm flens vniuerſus ordo Cincinnatũ Cõſulem orabat. Nam alter ille horridus,& ſeuerus conſultò ſe domi continebat.Qua tum ſuperbia cœnum illud,ac labes,ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorũ ciuiũ lacrymas repudiauit ? me ipſum vt contẽpſit helluo patriæ ? nam quid ego patrimonij dicam, *a* quod ille cùm quaſi quæſtum faceret,amiſit?Cùm veniſſet *b* ad Senatum,vos, inquam,

a *L. quod ille-tum, quaſi q.*
b *L. in Senatum, vos, vos, ing.*

inquã, equites, Rom. & omnes boni, veste mutata, *a* vos, inquam pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cùm vestris precibus à latrone illo repudiatis vir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, *b* L. Mummius, ad Senatũ de Rep. retulit. Senatúsque frequens vestẽ pro mea salute mutandam
27 cẽsuit. O diem illum, Iudices, funestum Senatui, bonísque omnibus Reipu. luctuosum: mihi ad domesticum mærorem grauem: ad posteritatis memoriam, gloriosum. Quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quã, pro vno ciue & bonos omnes priuato consensu, & vniuersum Senatum publico consilio mutasse vestem? Quæ quidem *c* tum mutatio non deprecationis causa est facta, sed luctus, quem enim deprecarentur, cùm omnes essent sordidati? cumque hoc satis esset signi, *d* esse improbum, qui mutata veste non esset? Hac mutatione vestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus, omnium rerũ diuinarum, humanarúmque prædo, fecerit: qui adesse nobilissimos adolescẽtes, honestissimos equites R. deprecatores salutis meæ iusserit, eosque operarũ suarum gladiis, & lapidibus obiecerit: de Consulibus loquor, quo-
28 rum fide Resp. niti debuit. Exanimatus euolat ex Senatu, nõ minùs perturbato animo, atque vultu, *e* quam si antè annis paucis in creditorum conuentum incidisset: aduocat concionem: habet orationẽ talem Consul, qualem numquam Catilina victor habuisset; Errare homines, si etiam tum Senatum aliquid in Repu. posse arbitrarentur: equites verò Rom. daturos *f* illius diei pœnas, quo, me Consule, cũ gladiis, in cliuo Capitolino fuissent, venisse tempus

a *vos pro meo c.*

b *L. Ninnius, ad Senat.*

c *fort. vestis mutatio,*

d *al. eũ esse,*

e *L. quàm si paucis antè annis in cr. al. quàm si annis antè paucis,*

f *v. c. illius diei pœnas,*

tempus iis,qui in timore fuissent,(coniuratos videlicet dicebat)vlciscendi se.Si dixisset hoc solùm, omni supplicio *a* esset dignus.Nã oratio ipsa Consulis perniciosa,potest Rempu.labefactare. Quid fecerit,videte.L.Lamiam,qui 29
cum me ipsum pro summa familiaritate,quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnicè diligebat,tum pro Rep.vel mortem oppetere cupiebat,in concione relegauit: edixitque,vt ab vrbe abesset *b* M.passus, quòd esset ausus *c* pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Repu.deprecari.Quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potiùs hostẽ tam sceleratũ reserues? qui,vt omittam cætera,quæ sunt ei cum Collega immani, impuróque cõiuncta,atque cõmunia, hoc vnum habet propriũ,vt expulerit ex vrbe,relegarit, nõ dico equitem Romanũ,non ornatissimum, atque optimum virum, nõ amicissimum Reip. ciuem, nõ illo ipso tempore vnà cum Senatu, & cũ bonis omnibus casum amici,reique pub. legentem:sed ciuem Romanum *d* sine vllo iudicio,aut edicto ex patria Consul eiecerit.Nihil acerbi⁹ socij Latini ferre soliti sunt,quàm, 30
id quod perrarò accidit, ex vrbe exire à Consulibus iuberi.Atque illis *e* tum erat reditus in suas ciuitates,ad suos lares familiares:& in illo cõmuni incõmodo nulla in quẽquam propria ignominia nominatim cadebat.Hoc verò quid est?exterminabit ciues Romanos edicto Consul à suis diis penatibus?expellet *f* patria? deliget quem volet?dãnabit,atque eiiciet nominatim?hic,si vnquã vos,eos,qui nunc estis in Rep.fore putasset,si denique imaginem iudiciorum,aut simulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquũ credidisset,vnquã ausus esset

Senatum

a *L. dignus esset.*

b *L. millia passuum ducenta.*

c *L. pro ciui, pro bene merito ciui,*

d *L. sine vllo iudicio ex patria cons.*

e *L. erat tum red.*

f *L. è patria.*

Senatũ de Rep. tollere? equitũ R. preces aspernari? ciuiũ denique omnium, nouis, & & inau-
31 ditis edictis, ius, libertatémque *a* euertere? Etsi me attentissimis animis, summa cùm benignitate auditis, Iudices: tamẽ vereor, nequis fortè vestrûm miretur, quid hæc mea oratio *b* tã lõga, ac tam altè repetita velit, aut quid ad P. Sextij causam, eorũ, qui ante hui⁹ Tribunatũ Remp. vexarunt, delicta pertineant. Mihi autem hoc propositum est ostẽdere, omnia consilia P. Sextij, mentémque totius Tribunatus hanc fuisse, vt afflictæ, & perditæ Reipu. quantum posset, mederetur. Ac, si in exponendis vulneribus illis, de me ipso plura dicere videbor, ignoscitote. Nam & illam meam cladem vos, & omnes boni maximũ esse Reipu. vulnus iudicastis: & P. Sextius est reus nõ suo, sed meó nomine: qui cùm omnem vim sui Tribunatus in mea salute consumpserit: necesse est meam causam præteriti tẽporis cùm huius præsenti
32 defensione esse coniunctã. Erat igitur in luctu Senatus: squalebat ciuitas, publico cõsilio mutata veste: nullum erat Italiæ municipiũ: nulla colonia, nulla Præfectura, nulla Romæ societas vectigalium, nullum collegium, aut cõsilium, aut omninò aliquod cõmune consilium, quod tum non honorificentissimè *c* decreuisset de mea salute: cùm subitò edicunt duo Consules, vt ad suum vestitum Senatores redirent. Quis vmquam Consul Senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere vetuit? Parúmne est, Piso, vt, omittam Gabinium, quòd tantum homines fefellisti, vt negligeres authoritatem Senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? Rempub. proderes? Cõsulare nomen affligeres? *d* etiámne edicere

a *L peruertere?*

b *L. tam longe,*

c *L. de mea salute decreuisset.*

d *fort. etiámne edicere audebas,*

tempus iis,qui in timore fuiſſent,(coniuratos
videlicet dicebat)vlciſcendi ſe.Si dixiſſet hoc
ſolùm, omni ſupplicio *a* eſſet dignus.Nã ora-
tio ipſa Conſulis pernicioſa,poteſt Rempu.la-
befactare. Quid fecerit,videte.L.Lamiam,qui 29
cum me ipſum pro ſumma familiaritate,quæ
mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnicè
diligebat,tum pro Rep.vel mortem oppetere
cupiebat,in concione relegauit: edixitque,vt
ab vrbe abeſſet *b* M. paſſus, quòd eſſet auſus
c pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico,
pro Repu.deprecari.Quid hoc homine facias?
aut quò ciuem importunum, aut quò potiùs
hoſtẽ tam ſceleratũ reſerues? qui,vt omittam
cætera,quæ ſunt ei cum Collega immani, im-
puróque cõiuncta,atque cõmunia, hoc vnum
habet propriũ,vt expulerit ex vrbe,relegarit,
nõ dico equitem Romanũ,non ornatiſſimum,
atque optimum virum, nõ amiciſſimum Reip.
ciuem, nõ illo ipſo tempore vnà cum Senatu,
& cũ bonis omnibus caſum amici,reique pub.
legentem:ſed ciuem Romanum *d* ſine vllo iu-
dicio,aut edicto ex patria Conſul eiecerit.Ni- 30
hil acerbi[9] ſocij Latini ferre ſoliti ſunt,quàm,
id quod perrarò accidit, ex vrbe exire à Con-
ſulibus iuberi.Atque illis *e* tum erat reditus in
ſuas ciuitates,ad ſuos lares familiares:& in il-
lo cõmuni incõmodo nulla in quẽquam pro-
pria ignominia nominatim cadebat.Hoc verò
quid eſt?exterminabit ciues Romanos edicto
Conſul à ſuis diis penatibus?expellet *f* patria?
deliget quem volet?dãnabit,atque eiiciet no-
minatim?hic,ſi vmquã vos,eos,qui nunc eſtis
in Rep.fore putaſſet,ſi denique imaginem iu-
diciorum,aut ſimulacrum aliquod futurum in
ciuitate reliquũ credidiſſet,vmquã auſus eſſet
Senatum

a L. dignus eſſet.
b L. millia paſſuum ducenta.
c L. pro ciui, pro bene merito ciui,
d L. ſine vllo iudicio ex patria conſ.
e L. erat tum red.
f L. è patria.

Senatũ de Rep. tollere? equitũ R. preces aspernari? ciuiũ denique omnium, nouis, & & inauditis edictis, ius, libertatémque *a* euertere? Etsi me attentissimis animis, summa cùm benignitate auditis, Iudices: tamẽ vereor, nequis fortè vestrûm miretur, quid hæc mea oratio *b* tã lõga, ac tam altè repetita velit, aut quid ad P. Sextij causam, eorũ, qui ante hui⁹ Tribunatũ Remp. vexarunt, delicta pertineant. Mihi autem hoc propositum est ostẽdere, omnia consilia P. Sextij, mentémque totius Tribunatus hanc fuisse, vt afflictæ, & perditæ Reipu. quantum posset, mederetur. Ac, si in exponendis vulneribus illis, de me ipso plura dicere videbor, ignoscitote. Nam & illam meam cladem vos, & omnes boni maximũ esse Reipu. vulnus iudicastis: & P. Sextius est reus nõ suo, sed meo nomine: qui cùm omnem vim sui Tribunatus in mea salute consumpserit: necesse est meam causam præteriti tẽporis cùm huius præsenti defensione esse coniunctã. Erat igitur in luctu Senatus: squalebat ciuitas, publico cõsilio mutata veste: nullum erat Italiæ municipiũ: nulla colonia, nulla Præfectura, nulla Romæ societas vectigalium, nullum collegium, aut cõsilium, aut omninò aliquod cõmune consilium, quod tum non honorificentissimè *c* decreuisset de mea salute: cùm subitò edicunt duo Consules, vt ad suum vestitum Senatores redirent. Quis vmquam Consul Senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere vetuit? Parúmne est, Piso, vt, omittam Gabinium, quòd tantum homines fefellisti, vt negligeres authoritatem Senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? Rempub. proderes? Cõsulare nomen affligeres? *d* etiámne edicere

31 (line 3)
32 (line 21)

a *L. peruertere?*

b *L. tam longe,*

c *L. de mea salute decreuisset.*

d *fort. etiámne edicere audebas,*

audeas, ne mærerent homines meam, suam, Reipu. calamitatem? *a* néve hunc suum dolorem *b* veste mutata significarent? siue illa vestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum valebat, quis vnquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quẽquam aut sibi mærere, aut cæteris supplicare? Quid? sua sponte 33
homines in amicorum periculis vestitum mutare non solent? pro te ipso, Piso, nemóne mutauit? ne isti quidem quos Legatos non modò nullo Senatusconsulto, sed etiam repugnante Senátu, tute tibi *c* legasti. Ergo hominis desperati, & proditoris Reipub. casum lugebunt fortasse qui volent: ciuis florentissimi beniuolentia bonorum, & optimè de salute patriæ meriti, periculum, coniunctum cum periculo ciuitatis, lugere Senatui non licebit? Iidem Consules, si appellandi sunt Consules, quos nemo est, qui non modò ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet, pacto iam fœdere, prouinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peste patriæ, maximo cum gemitu vestro, illa omnia, quæ tum contra me, *d* contráque Rempu. dixerat, voce ac sententia sua *e* comprobauerunt. Iisdem consulibus sedentibus, atque inspectantibus lata lex est, ne auspicia valerent, ne quis obnũtiaret. Ne quis legi intercederet: *f* vt omnibus festis diebus legem ferri liceret: vt lex Ælia, *g* lex Fusia ne valeret. Qua vna rogatione, quis est, qui non intelligat, 34
vniuersam Rempu. esse deletam? Iisdem Coss. inspectantibus, seruorum *h* delectus habebatur pro Tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cùm vicatim homines conscriberentur, decuriarentur: ad vim, ad manus, ad cædem, ad

a L. ne hunc,
b L. veste significarent?
c v. c. legisti?
d L. contráque Rempub. agebat,
e L. comprobarunt.
f L. vt omnibus fastis diebus &c.
g L. lex Fusia
h L. delectus hab.

ad direptionem incitarentur. Iisdem Coss. arma in templum Castoris palàm comportabantur, gradus eiusdem templi tollebantur: armati homines forum, & conciones tenebant: cædes, lapidationésque fiebant: nullus erat Senatus, nihil reliqui Magistratus, vnus omnem omnium potestatem armis, & latrociniis possidebat, non aliqua vi sua, sed cùm *a* duos Consules à Rep prouinciarum *b* fœdere retraxissent, insultabat, dominabatur: aliis pollicebatur: terrore, ac metu multos, plures

35 etiam spe, & promissis tenebat. Quæ cùm essent eiusmodi, Iudices, cùm Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potiùs apertos hostes haberet: equester ordo reus à Consulibus citaretur: Italiæ totius authoritas repudiaretur: alij nominatim relegarentur, alij metu, ac periculo terrerentur: arma essent in templis, armati in foro: eaque non silentio Consulum dissimularentur, sed & voce, & sententia comprobarentur: cùm omnes vrbem *c* nondum excisam, & euersam, sed iam captam, atque oppressam videremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum studio, Iudices, restitissemus. Sed me alij metus, atque

36 aliæ curæ, suspicionésque mouerũt. Exponam enim hodierno die, Iudices, omnem rationem facti, & consilij mei: neque huic vestro tanto studio audiendi. Neque verò huic tantæ multitudini, quanta, mea memoria, numquam vllo in iudicio fuit, deero. Nam, si ego in causa tam bona, tanto studio Senatus, consensu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, cessi Tribuni pleb. despicatissimi hominis, furori, contemptissimorum

a *L. duo* [...] *sules,*

b *v c. fœ*[...] *retraxiss*[...] *& ita* [...]

c *L. non exsciss*[...]

Consulum leuitatem, audaciámque pertimui: nimium me timidum: nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor. Quid enim simile fuit 37
in Q.Metello? cuius causam etsi omnes boni probabant, tamen neque Senatus publicè, neque vllus ordo propriè, neque suis decretis Italia tota susceperat. Ad suam enim *a* magis quandam ille gloriam, quàm ad perspicuam salutem Reipub. spectarat, cùm vnus in legem per vim latam iurare noluerat: denique videbatur ea conditione tam fortis fuisse, vt cum patriæ caritate constantiæ gloriam commutaret. Erat autem *b* ei res cum exercitu C.Marij inuicto: habebat inimicum C.Marium, conseruatorem patriæ, sextum iam illum Consulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum Tribuno pleb. vigilante homine, & in causa populari si non moderatè, at certè populariter, abstinentérque versato, cessit, ne aut victus è fortibus viris, cum dedecore caderet: aut victor, multis, & fortibus ciuibus Rempub. orbaret. Meam causam Senatus palàm, equester ordo acerrimè, cuncta Italia publicè, omnes boni propriè, enixéque susceperant. Eas res gesseram, quarum non vnus auctor, sed dux omnium voluntatis fuissem, quæque non modò ad singularem meam gloriam, sed ad salutem communem omnium ciuium, & propè gentium, pertinerent: ea conditione gesseram, vt meum factum semper omnes præstare, tuerique deberent. Erat autem mihi contentio non cum victore exercitu, sed cum operis conductis, & ad diripiendam vrbem concitatis. Habebam inimicum non C.Marium, terrorem hostium, spem, subsidiúmque patriæ: sed duo *c* importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni

a L.quãdam magis ille

b *al. res ei*

c v.c. importuna pr.

alieni magnitudo, quos leuitas, quos impro-
bitas Tribuno pleb.constrictos addixerat. Nec
mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à se,
Quæstore Ostiensi, per ignominiam, ad prin-
cipem & Senatus, & ciuitatis, M. Scaurum,
rem frumentariam translatam sciebat, dolo-
rem suum magna contentione animi perse-
quebatur: sed cum scurrarum *a* locupletum
scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum
sacerdote, cũm venefico, cum testamentario,
cum sicario, cum latrone. Quos homines, si, id
quod facilè factum fuit, & quod fieri debuit,
quódque à me optimi, & fortissimi ciues fla-
gitabant, vi, armísque superassem, non vere-
bar, ne quis aut vim vi repulsam reprehende-
ret, aut perditorum ciuium, vel potiùs dome-
sticorum hostium mortem mœreret: sed me
illa mouerunt: omnibus in concionibus illa
furia clamabat, se, quæ faceret contra salu-
tem meam facere, auctore C.Pompeio, claris-
simo viro, mihique & nunc, & quoad licuit,
amicissimo. M. Crassus, *b* quocum mihi erant
omnes amicitiæ necessitudines, vir fortissimus,
ab eadem illa peste infestissimus esse meis for-
tunis prædicabatur. C.Cæsar, qui à me nullo
meo merito alienus esse debebat, inimicissi-
mus esse meæ saluti ab eodem quotidianis
40 concionibus dicebatur. His se Tribus aucto-
ribus in consiliis capiendis, adiutoribus in re
gerenda esse vsurum dicebat. Ex quibus vnũ,
habere exercitum *c* maximum in Italia: *d*
duos, qui priuati, tum essent, & præesse, & pa-
rare, si vellent, exercitum posse: idque facturos
esse dicebat. Nec mihi ille iudicium populi,
nec legitimam aliquam contentionem, nec
disceptationem, aut causæ dictionem, sed vim,

a *L. locupletium sc.*

b *al. quicum*

c *L. ... maximum & ita v.c.*

d *L. duo & ita v.c.*

a al. Quid? ergo enim.
b L non illius oratio, sed eorum taciturnitas mouit in q.
c L. alias causas & ita v.c.
d v.c. anni superioris lab. & ita L.
e L. atque à princip. & ita v.c.
f al. alienari
g v.c. publice susceptæ causæ def. & ita L.
h fort. domi suæ
i L. quē maximè ignari veritatis homines, &c. v.c. quē maxime homines ignari veritatis,
k L. tique ex ercitui ipsius trib. & ita v.c.

arma, exercitus, Imperatores, castra denunciabat. a Quid ergo? inimici oratio, vana præsertim, tam improbè in clarissimos viros cōiecta, me mouit? Me verò b non mouit illius oratio, sed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur, qui tum, quamquam ob c aliam causam tacebant, tamen hominibus, omnia timentibus, tacendo loqui, non infitiando confiteri videbantur. Illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa atque omnes res d superioris anni labefactari à Prætoribus, infirmari à Senatu, e atque principibus ciuitatis putabant, Tribunum popularem, à se f alienare nolebant, suáque sibi propriora pericula esse, quàm mea, loquebantur. Sed tamen & Crassus à consulibus 41
meam causam suscipiendam esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque se priuatum g causæ publicè susceptæ defuturum esse dicebat, quem virum studiosum mei, cupidissimum Reip. cōseruandæ, h domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, vt esset cautior: eiúsque vitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerunt: atque hanc ei suspitionem alij literis mittendis, alij nuntiis, alij coràm ipsi excitauerunt, vt ille, cùm à me certè nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendum putaret. Ipse autem Cæsar, i quem maximè ignari homines veritatis, mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio: erat in Italia eius exercitus, k inque eo exercitu ipsius Tribuni
pleb. inimici mei fratrem præfecerat. Hæc ego 42
cùm viderem (neque enim erant occulta) Senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omninò de ciuitate esse sublatum: Consules,

a qui

a qui publici consilij duces esse deberet, perfecisse, vt per ipsos b publicum consilium funditus tolleretur: eos, qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falsò, sed formidolosè tamen, auctores ad perniciem meã: conciones haberi quotidie contra me: vocem pro me, ac pro Repub. neminem mittere: intenta signa Regionum existimari ceruicibus, ac bonis vestris, falsò, sed putari tamen: coniuratorum c veteres copias, & effusam illam, ac superatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & insperata commutatione rerum, esse renouatam: hæc cùm viderem, quid agerem, Iudices? scio enim, tum non mihi vestrũ

43 rem, Iudices? scio enim, tum non mihi vestrũ studium, sed meum propè vestro defuisse: contenderem contra Tribunum pleb. priuatus armis? vicissent improbos boni, fortes inertes: interfectus esset is, qui hac vna medicina sola potuit à Reipub. peste depelli. Quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid denique? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Consules vltores, & defensores esset habiturus? cùm quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse vincendum. Quid erat bis vincere? Id profectò, vt, cum amentissimo Tribuno pleb. cùm decertassem, cum Consulibus, cæterisque eius vltoribus dimicarem.

44 Ego verò, si mihi vni pereundum fuisset, ac non accipienda plaga d mihi insanabilis, illi motrifera, quam Reipubl. imposuissem: semel perire e tamen, Iudices, maluissem, quàm bis vincere. Erat enim illa altera eiusmodi contentio, vt neque victi, neque victores Reipub. tenere possemus. Quid, si in prima contentione, vi tribunitia victus, in foro, cum multis

a v.c. qui duces publici cõsilij esse a

b al. consili publicum

c L. copias veteres, & ita v.c.

d L. mihi sanabilis, ill mortifera, qui eam imposuissent.

e vox, tamen abest à libris veteribus.

bonis viris concidissem? Senatum Consules,
credo, vocassent, quem totum de ciuitate delerant: ad arma vocarent, qui ne vestitu quidem defendi Rempubl. siuissent: à Tribuno
pleb. post interitum meum dissedissent, qui
eandem horam meæ pestis, & suorum præmiorum esse voluissent. Vnum enim mihi restabat 45
illud, quod forsitan non nemo vir fortis, &
acris animi, magníque dixerit: restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. De
quo te, te, inquam, patria, *a* obtestor, & vos
penates, patrijque dij, me vestrarum *b* sediū,
templorúmque causa, me propter salutem
meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea
carior vita, dimicationem, cædémque fugisse.
Etenim, si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti, hoc, Iudices, accidisset, vt
multi ex multis locis prædones classibus eam
nauem se oppressuros minitarentur, nisi me
vnum sibi dedidissent: si id vectores negarent,
ac mecum simul interire, quàm me tradere
hostibus mallent: *c* iecissem me ipse potiùs in
profundum, vt cæteros conseruarem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam
mortem, sed in magnum vitæ discrimen adducerem. Cùm verò in hanc Reipub. nauem, ere- 46
ptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto
tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego vnus deditus essem,
incursuræ viderentur: cùm proscriptio, cædes,
direptio denunciarentur: cùm alij me suspitione periculi sui non defenderent, alij vetere
odio bonorum incitarentur, alij inuiderent,
alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci
d dolorem suum aliquem vellent, alij rem
ipsam publicam, atque hunc bonorum statum,
otiúmque

a *L. testor, & ita v. c.*
b *L. sedum,*
c *L. iecissem ipse me pot.*
d *L. dolorem aliquem suū*

:iúmque odissent, & ob hasce causas tot, ›nque varias, me vnum deposcerent: depu-›arem potiùs cum summo, non dicam exitio, :d periculo certè vestro, liberorúmque ve-›torum, quàm non id, quod omnibus impen-›ebat, vnus pro omnibus susciperem, ac subi-›em? Victi essent improbi. At ciues, *a* at ab eo ›riuato, qui *b* sine armis Remp. etiam Consul ›onseruarat. Sin victi essent boni: *c* quid su-›eresset? non ad seruos videtis *d* rem ventu-›am fuisse? An mihi ipsi, vt quidam putant, ›uit mors æquo animo oppetenda? quid? tum ›ortémne fugiebam? an erat res vlla, quam ›ihi magis optandam putarem? *e* aut ego il-›as res tantas, in tanta improborum multitu-›ine cùm gerebam, non mihi mors, non exsi-›um ob oculos versabantur? non hæc deni-›ue à me tum, tanquam fata, in ipsa re geren-›a *f* concinebantur? An erat mihi in tanto ›uctu meorum, tanta disiunctione, tanta acer-›itate, tanta spoliatione omnium rerum, quas ›ihi aut natura, aut fortuna dederat, vita re-›inenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? ›am expers consilij, aut ingenij? nihil audie-›am, nihil videram? nihil ipse legendo, quæ-›endóque cognoueram? nesciebam vitæ bre-›em esse cursum, gloriæ sempiternum? cùm ›sset omnibus definita mors, optandum esse, ›t vita, quæ necessitati deberetur, patriæ po-›ius donata, quàm reseruata naturæ videre-›ur? nesciebam, inter sapientissimos homines ›anc contentionem fuisse, vt alij dicerent ani-›mos hominum, sensúsque morte restingui, alij autem tum maximè mentes *g* sapientum, ac fortium virorum, cùm è corpore excessissent, sentire, ac vigere? quorum alterum, fugiendum

a *L. at ab eo armato priuato, q.*
b *L. sine armis etiam Remp. consul cons.*
c *L. qui superessent?*
d *L. Remp.*
e *L. aut cùm illas res tantas, in tanta improb. multit. gerebam, &c.*
f *L. canebantur? & ita v.c.*
g *v.c. sapientium,*

non esse, carere sensu: alterum etiam optandum, meliore esse sensu. Denique, cùm omnia 48
semper ad dignitatem retulissem, nec sine ea quidquam expetendum esse homini in vita putassem, mortem, quam etiam virgines Athenis, regis, opinor, Erechthei filiæ, pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis, tantis rebus gestis, timerem? præsertim cùm eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mucius solus in castra Porsenæ venisset, eúmque interficere, proposita sibi morte, conatus esset? ex qua P. Decius primum pater, post aliquot annos patria virtute præditus filius, se, ac vitam suam, instructa acie, pro salute populi Romani victoriáque deuouisset? ex qua innumerabiles alij partim adipiscendæ laudis, partim vitandæ turpitudinis causa, mortem in variis bellis, æquissimis animis, oppetissent? in qua ciuitate ipse meminissem, patrem huius M. Crassi, fortissimum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem sibi manu vitam exhausisse,
a qua mortem sæpè hostibus obtulisset? Hæc 49
ego, & multa alia cogitans, hoc videbam, si causam publicam mea mors peremisset: neminem vnquam fore, qui auderet suscipere contra improbos *b* ciues Reipubl. salutem. Itaque non solùm si vi interissem, sed etiam si morbo exstinctus essem, fore putabam, vt exemplum Reipub. conseruandæ mecum simul interiret. Quis enim vnquam, me à Senatu, populóque Rom. tanto *c* bonorum omnium studio, non restituto, (quod certè si essem interfectus, *d* numquam accidere potuisset) vllam Reipub. partem cum sua minima inuidia auderet attingere? Seruaui igitur Rempublic. discessu meo, Iudices: cædem à vobis, liberísque vestris

a *al. quæ manu mort.*

b *v.c. ciuis*

c *l. omnium bonorum st. & ita v.c.*

d *v. c. accidere non potuisset.*

:ris vastitatem, incendia, rapinas, meo do-
:, luctúque depuli: & vnus Rempublic. bis
:aui, semel gloria, iterum ærumna mea.
:que enim in hoc me hominem esse inficia-
vmquam, vt me optimo fratre, carissimis
:ris, fidissima coniuge, vestro conspectu,
:ia, hoc honoris gradu, sine dolore caruis-
:lorier. Quod si fecissem, quod à me be-
icium haberetis, cùm pro vobis ea, quæ mi-
:ssent vilia, reliquissem? hoc, meo quidem
mo, summi in patriam amoris mei signum
debet certissimum, quòd, cùm abesse *a* ab
non possem sine summo dolore, hunc me
peti, quàm illam labefactari ab improbis,
:ui. Memineram, Iudices, diuinum illum
:m, atque ex iisdem, quibus nos, radici-
natum, ad salutem *b* imperij huius. C.
rium, summa senectute, *c* cùm propè vim
:orum armorum profugisset, primò senile
pus paludibus occultasse demersum: dein-
ad infimorum, ac tenuissimorum homi-
n *d* Minturnis misericordiam confugisse:
e nauigio perparuo, cùm omnes portus,
rásque fugeret, in oras Africæ desertissi-
s peruenisse. Atque ille vitam suam ne
ltus esset, *e* ad incertissimam spem, &
Reipublicæ statum reseruauit: ego, qui
:emadmodum multi in Senatu, me absente,
erunt) periculo Reipubl. viuebam, quíque
eam causam consularibus literis de Sena-
sententia exteris nationibus commenda-
:, nónne, si meam vitam deseruissem, Rem-
:licam prodidissem? in quo quidem nunc,
restituto, viuit mecum simul exemplum
ei publicæ, exemplum Reipublicæ de-
dendæ. Quòd si immortale retinetur,
quis

a *L. ab ea sine summo dol. non poss. b. & ita v.c.*

b *v.c. huius imperij & ita L.*

c *L. cùm propter vim iust. al. cùm vim propè iust.*

d *L. Minturnensium mis.*

e *L. ad incertissimam spem Reipub. recuperandæ reseru.*

quis non intelligit, immortalem hanc ciuitatem futuram? Nam externa bella regum, gen- 51
tium, nationum, iampridem ita exstincta sunt, vt præclarè cum iis agamus, quos pacatos esse patiamur. Denique ex bellica victoria non ferè quemquam est inuidia ciuium consecuta. Domesticis malis, & audacium ciuium consiliis sæpe est resistendum: eorúmque periculorum est in Repub. retinenda medicina: quam omnem iudices, perdidissetis, si meo interitu Senatui, populóque Rom. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. Quare moneo vos, adolescentes, atque hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Rempub. qui gloriam spectatis: ne, si qua vos aliquando necessitas ad Rempub. contra improbos ciues defendendam vocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consiliis fortibus refugiatis. Pri-
mùm, non est periculum, *a* nequi vnquam sint 52
in ciuitate eiusmodi Consules, præsertim si erit his id, quod debetur, persolutum. Deinde numquam iam, vt spero, quisquam improbus, consilio, & auxilio bonorum se oppugnare Rempubl. dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neque erit iusta causa ad portas sedenti Imperatori, quare *b* terrorem suum falsò iactari, opponíque patiatur. Numquam enim erit tam oppressus Senatus, vt ei ne supplicandi quidem, ac lugendi sit potestas: tam captus equester ordo, vt equites Romani à Consule relegentur. Quæ cùm omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ consultò prætereo, accidissent, videtis me tamen *c* in pristinam meam dignitatem, *d* breui temporis dolore interiecto,
Reipub. voce esse reuocatum. Sed, vt reuertar 53
ad

a *L. ne ciuitas vnquam incidat in eiusmodi cons.*
b *v. c. suum terrorem.*
c *L. in meam pristinam dign. & ita v. c.*
d *L. breui dolore interiecto, v. c. breui tempore doloris inter. fort. breuis temporis doloris int.*

llud quod mihi in hac omni est oratione
positum, omnibus malis illo anno scelere
nsulum Rempubl. esse confectam: primum
ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus
nis luctuosus, cum ego me è complexu pa-
:, conspectúque vestro eripuissem, & metu
ericuli vestri, non mei, furori hominis, sce-
, perfidię, telis, minísque cessissem, patriám-
:, quæ mihi erat carissima, propter ipsius
riæ caritatem reliquissem: *b* cùm meum il-
ı casum tam horribilem, tam grauem, tam
entinum, non solùm homines, *c* sed tecta
is, ac templa lugerent: nemo vestrûm fo-
n: nemo curiam, nemo lucem adspicere vel-
illo, inquam, ipso die, die dico? immò hora,
ne etiam puncto temporis eodem, mihi,
que publ. pernicies: Gabinio & Pisoni pro-
cia rogata est. Pro dij immortales, custo-
, & conseruatores huius vrbis, atque im-
ij! quænam illa in Republ. monstra, quæ
era vidistis? ciuis erat expulsus, is, qui
npubl. Senatus auctoritate cum omnibus
nis defenderat, & expulsus non alio aliquo,
eo ipso crimine. Erat autem expulsus sine
icio, vi, lapidibus, ferro, seruitio denique
ıcitato: lex erat lata, vastato, ac relicto fo-
& sicariis, seruísque tradito, & ea lex, quæ
ne ferretur, Senatus fuerat veste mutata.
c tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem
dem Consules inter meum discrimen, *d* &
um prædam interesse passi sunt: statim, me
culso, ad meum sanguinem hauriendum, &
rante etiam Republ. ad eius spolia detra-
nda *e* aduolauerunt: omitto gratulationes,
ılas, partitionem ærarij, beneficia, spem,
omissa, prædam, lætitiam paucorum in luctu
omnium.

a *L. vestri periculi, non*

b *L. cum illũ meum cas. & ita v.c.*

c *L. sed etiã tecta vrb. & ita v.c.*

d *L. & suam præd. & ita v. c.*

e *fort. aduolarunt.*

omnium. Vexabatur vxor mea : liberi ad necem quærebantur: *a* gener, & Piso gener à Pisonis consulis pedibus supplex reiiciebatur, bona diripiebantur : eáque ad Consules deferebantur: domus ardebat in palatio, Consules
epulabantur. Quod si meis incommodis lætabantur, vrbis tamen periculo commouerentur. Sed, vt à mea causa iam recedam reliquas illius anni pestes recordamini. Sic enim facillimè perspicietis, quantam vim omnium remediorum à Magistratibus proximis Respubl. desiderarit. *b* Legum multitudinem cùm earum, quæ latæ sunt, tum verò, quæ promulgatæ fuerunt, dicam? nam latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, immò verò approbantibus etiam, vt censoria *c* notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi Magistratus de Republ. tolleretur: vt collegia non modò illa vetera contra Senatusconsultum restituerentur, sed ab vno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: vt remissis semissibus, & trientibus, quinta propè pars vectigalium tolleretur : vt Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Rempub. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: vt vni helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege, pote
stas fieret prouinciæ commutandæ. Mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure, & de tempore legum rogandarum, vna rogatione deleuit : mitto omnem domesticam labem : etiam exteras nationes illius anni furore conquassatas videbamus. Lege tribunitia matris magnæ Pessinuntius ille Sacerdos, expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanúmque sanctissimarum, atque

55 (beside "epulabantur")

56 (beside "stas fieret")

a L. Piso gener, à

b L. legum multitudinē cùm earum, q. l. s. t. v. q. promulg. fuerunt: nam latæ q. f. cons. ill. tacentibus dicam? immò verò etiā approbantibus, vt cens. not. & ita v. c.

c v. c. notio.

que antiquissimarum religionum venditum
cunia grandi, Brogitaro, impuro homini,
que indigno illa religione: præsertim *a* cùm
sibi ille non colendi, sed violandi causa
petisset: appellati reges à populo, qui id
mquam ne à senatu quidem postulassent
reducti exsules Byzantium condemnati tum,
m indemnati ciues è ciuitate eiiciebantur.
ex Ptolemæus, qui si nondum erat ipse à Se-
itu socius appellatus, erat tamen frater eius
gis, qui cùm esset in eádem causa, iam
at à Senatu honorem istum consecutus:
at eodem genere, iisdémque maioribus,
dem vetustate societatis: denique erat rex,
nondum socius, at non hostis: pacatus, quie-
s, fretus imperio populi R. regno pater-
, atque auito: regali otio perfruebatur.
hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eis-
m operis suffragium ferentibus, est roga-
m, vt sedens, cùm purpura, & sceptro, & illis
signibus regiis, præconi publico subiicere-
r: & imperante populo R. qui etiam bello vi-
s regibus regna reddere consueuit, rex
nicus, nulla iniuria commemorata, nullis
petitis rebus, cum bonis omnibus publica-
tur. Multa acerba, multa turpia, multa tur-
lenta habuit ille annus: tamen illi sceleri,
od in me illorum *c* immanitas edidit, haud
o, an rectè hoc proximum esse dicam. An-
ochum illum *d* magnum, maiores nostri ma-
a belli contentione terra, marique superatũ,
tra montem Taurum regnare iusserunt:
Asiam, qua illum multarunt, Attalo, vt is re-
aret in ea, condonauerunt. Cum Armenio-
m rege, Tigrane, *f* graue bellum, perdiutur-
inque gessimus, cùm ille, iniuriis in socios
nostros

a L. cùm eam

b L. reducti exsules Byzã tij condẽnati, tum cùm, & c

c v.c. immanitas

d L. Magnũ,

e al. Asiam Attalo, qua illum multarant, vt is regn.

f L. graue bellum, diuturnúmque gess. & ita v. c.

nostros inferendis, bello prope nos facessisset. Hic & ipse per se vehemens fuit, & acerrimum hostem huius imperij Mithridatem, pulsum Ponto, opibus suis, regnóque defendit: & à Lucullo, summo viro, atque Imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliq uis copiis suis in pristina mente mansit. Hunc Cn. Pompeius, cùm in suis castris supplicem, abiectúmque vidisset, erexit, atque insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, &, *a* imperatis certis, rebus, regnare iussit: nec minùs & sibi, & huic imperio gloriosum putauit, constitutum à se regem, quàm constri- 59
ctum videri. *b* Tulit, gessit, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimum hostem in regnũ recepit: qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio pænè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen, ac societatis, quod armis violarat, id precibus est consecutus. Ille Cyprius miser, *c* qui semper socius, semper amicus fuit: de quo nulla vmquam suspicio durior aut ad Senatum, aut ad Imperatores nostros allatã est: viuus, vt aiunt, est, & videns, cum victu, ac vestitu suo publicatus. En, cur cæteri reges stabilem esse suam fortunam arbitrentur, cùm hoc illius funesti anni perdito exemplo videant, per Tribunum aliquem, & sexcentas operas, se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. At etiam eo negotio M. Catonis 60
splendorem maculare voluerunt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quæ in tempestate sæua, quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendétque per se semper, neque alienis vmquam sordibus obsolescit. Non illi ornandum

a *L. certis rebus imperatis, &c. & ita v. c.*

b *L. Tigranes igitur, qui & ipse*

c *v. c. qui semper amicus, semper socius fuit.*

m M. Catonem, sed relegandum: nec illi
mmittendum illud negotium, sed imponen-
m putauerunt: qui in contione palàm dixe-
it, linguam se euellisse M. Catoni, quæ sem-
: contra extraordinarias potestates libera
sset. Sentient, vt spero, breui tempore, ma-
re libertatem illam: atque hoc etiam, si fieri
terit, esse maiorem, quòd cum consulibus il-
M. Cato, etiam cùm iam desperasset aliquid
thoritate sua *a* proficere posse, tamen voce
à, ac dolore pugnauit, & post meum discef-
n, iis Pisonem verbis, flens meum, & Reip.
ium, vexauit, vt illum hominem perditissi-
um, atque impudentissimum pænè iam pro-
iciæ pœniteret. Cur igitur rogationi parui?
iasi verò ille non in alias quoque leges
as iniustè rogatas putarat, iam antè iurarit.
on offert se ille istis temeritatibus, vt, cùm
ip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Consu-
me, cùm esset designatus Tribunus plebis,
tulit in discrimen vitam suam: dixit eam
itentiam, cuius inuidiam capitis periculo
i præstandam videbat: dixit vehementer:
it acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, au-
or, actor rerum illarum fuit: *b* non quo pe-
ulum suum non viderit: sed in tanta Reip.
npestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis
gitandum putabat. Consecutus est ipsius
ibunatus. Quid ego de singulari magnitudi-
animi eius, ac de incredibili virtute dicā?
:ministis *c* illum diem, cùm, templo à Colle-
occupato, nobis omnibus de vita eius viri,
ciuis timentibus, ipse animo fortissimo ve-
in templum, & clamorem hominum, au-
oritate: impetum improborum, virtute se-
uit. Adiit tum periculum, sed adiit ob cau-

a *L. profici posse, & ita v.c.*

b *al. nō quòd*

c *L. dīē illum & ita v.c.*

ſam: quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. At, ſi iſti Cypriæ rogationi ſceleratiſſimæ non paruiſſet: hæreret illa nihilominus in Rep. turpitudo. Regno enim iam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatũ. Quod ille ſi repudiaſſet, dubitatis, quin ei vis eſſet allata: cùm omnia acta illius anni *a* per illum vnum labefactari viderentur? Atque etiã hoc videbat: quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere, quod ex malis boni poſſit *b* in Rep. prouenire, id vtilius eſſe per ſe conſeruari, quàm per alios. Atque ille etiam ſi alia quapiam vi 63
expelleretur illis temporibus ex hac vrbe, facilè pateretur. Etenim, qui ſuperiore anno Senatu caruiſſet, quò ſi tum veniret, me tamen ſocium ſuorum in Rep. conſiliorum videre poſſet: is æquo animo tum, me expulſo, & meo nomine cùm vniuerſo Senatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac vrbe eſſe poſſet? Ille verò eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem Conſulibus, eiſdem minis, inſidiis, periculis ceſſit. Luctum nos hauſimus maiorem, dolorem ille animi non minorem: His de tot, tan- 64
tíſque iniuriis in ſocios, in reges, *c* in liberas ciutates, conſulum querela eſſe debuit. In eius Magiſtratus tutela reges, atque exteræ nationes ſemper fuerunt. *d* Ecquæ vox vmquam eſt audita conſulum? quamquam quis auderet, ſi maximè queri vellet? de Cyprio rege quererentur, qui me ciuem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modò ſtantem non defendérunt, ſed ne iacentem quidem protexerũt? Ceſſeram, ſi alienam à me plebem fuiſſe vultis, quæ non fuit, inuidiæ, ſi commoueri omnia videbantur, tempori: ſi vis ſube

a *L. per vnũ illum lab. & ita v. c.*

b *L. in remp. peruenire,*

c *v. c. in ciuitates liberas,*

d *al. ecqua*

uberat, armis: si societas, Magistratuum pactioni: si periculum ciuium, Reip. Cur. cùm de capite ciuis (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis, proscriptio ferretur, cùm & sacratis legibus, & XII, tabulis sancitum esset, *a* vt neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, nisi comitiis centuriatis, rogari, nulla vox est audita cõsulum? *b* constitutumquè illo anno est, quantum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni plebis cõsilio ex ciuitate exturbari? Quæ verò promulgata illo anno *c* fuerunt, quæ promissa *d* multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, *e* fingiq́ue procuratio potuit, quæ non esset attributa, atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut conflandæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, oráue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem *f* ab Senatu petebat? Dãnatis de vi, restitutio: Consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. Hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus plebis, Consules adiuuabant. Hîc aliquando, seriùs, quàm ipse vellet, Cn. Pompeius, inuitissimis iis, qui mentem optimi, ac fortissimi viri, suis consiliis, *g* ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterant, excitauit illam suam *h* non sopitã, sed suspicione aliqua retardatam consuetudinem

a *al. vt neve priuileg. irr. liceret. neve de cap.*
b *L. constitúmque est illo anno, q.*
c *L. fuerunt?*
d *L. multis? quæ conscripta? quæ sperata? quæ cogitata? q.*
e *L. fingi curatio potuit,*
f *L. à Senatu & ita v.c.*
g *L. fictisque terr.*
h *v.c. nõ insopitam, sed*

Reip. bene gerendæ. Non est passus ille vir, quã sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras, atque inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia virtute, victoriáque domuisset: qui, omnibus bellis terra, marique compressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definisset, Remp. euerti scelere paucorum: quam ipse non solùm consiliis, sed etiam sanguine suo sæpe *a* defendisset: accessit ad causam publicam: restitit authoritate sua, reliquis rebus: de præteritis questus est. Fieri quædam ad meliorem spem inclinatio visa est. Decreuit Senatus frequens de meo reditu Kalendis Iun. dissentiente nullo, *b* referente L. Mummio, cuius in mea causa numquã fides, virtúsque contremuit. Intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorũ meorum. Res erat, & causa nostra eò iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. Quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset, quocúmque venerat, quod iudicium cumque subierat, damnabatur. Inueniebatur nemo, qui se suffragium de me tulisse confiteretur, decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiam maiore mœrore. Huic ad vrbem venienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis, gemitúque processerat: loquebatur liberiùs Senatus: concurrebant equites Romani: Piso ille, gener meus, cui fructum pietatis suæ neque ex me, *d* neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia Senatus reiiciebat, nisi de me primùm Consules retulissent. Quæ cùm res iam manibus teneretur: & cùm consules prouinciarum pactione libertatem om-

(68 in right margin beside "visa est. Decreuit Senatus frequens de meo re-"; 69 beside "Quæ cùm res iam manibus teneretur")

a *L. seruasset, & ita v. c.*

b *L. referret se L. Ninnio.*

c *al. Piso ille gener, cui fr.*

d *L. neque ex populo R. al. neque à me, neque à populo R.*

e *L. priuatim*

mnem perdidissent, qui, cùm in senatū *a* priati, vt de me sententias dicerent, flagitabanır, legem illi se Clodiam timere dicebant. :ùm hæc non possent iam diutiùs sustinere: ıitur consilium de interitu Cn. Pompeij: quo atefacto, ferroque deprehenso, ille inclusus omi tam diu fuit, quamdiu inimicus meus in 'ribunatu. De meo reditu octo Tribuni proıulgarunt; ex quo intellectum est, *b* mihi ab- :nti creuisse amicos, in ea præsertim fortua, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueam, non erant: sed eos voluntatem semper andem, libertatem non eandem semper hauisse. Nam ex nouem tribunis, quos tunc haueram, vnus, me absente, defluxit: qui cognoıen sibi ex Æliorum imaginibus arripuit, uo magis nationis eius esse, quàm generis, vieretur. Hoc igitur anno, Magistratibus nouis esignatis, cùm omnes boni omnem spem meoris status in eorum fidem conuertissent: rinceps P. Lentulus authoritate, ac sententia ıa, Pisone & Gabinio repugnantibus, causam ıscepit, Tribunísque plebis octo referētibus, ræstantissimam de me sententiam dixit. Qui ùm ad gloriam suam, atque ad amplissimi beeficij gratiam magis pertinere videret, cauım illam integram ad suum Consulatum re- :ruari, tamē rem talem per alios citiùs, quàm er se tardiùs confici malebat. Hoc interim :mpore P. Sextius, iudices, designatus, iter ad :. Cæsarem pro mea salute suscepit. Quid egeit, quantum profecerit, nihil ad causam. Equiem existimo, si ille (vt arbitror) æquus nobis ıerit, nihil ab hoc profectum: sin iratior, non ıultum. Sed tamen sedulitatem, atque inteıritatem nominis videtis. Ingredior iā in Sex-

a *L. priuatim*

b *L. non mihi absenti creuisse am.*

tij Tribunatum. Nam hoc primum iter designatus, Reip. causa suscepit. Pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Cæsaris à causa non abhorrere. Abiit ille annus. Respirasse homines videbantur, nondum re, *a* sed spe Reip. recuperandæ. Exierunt malis ominibus, atque exsecrationibus duo vulturij paludati: quibus vtinam ipsis euenissent ea, quæ tum homines precabantur. Neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas, perdidissemus. Ineunt Magistratũ tribuni plebis, qui omnes se de me promulgaturos confirmarant. Ex his princeps 72
emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes, Gracchum vocabant: quoniã id etiam fatum ciuitatis fuit, vt illa *b* ex vepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. Alter verò non ille Serranus ab aratro, *c* sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calathis grauis, in Calatinos, ac Lælios insitus, subitò, nominibus in tabulas relatis, nomen suũ de tabula sustulit. Veniunt Kalendæ Ianuarij. Vos hæc meliùs scire potestis: equidem audita dico: quæ tum frequentia Senatus, quæ exspectatio populi, qui concursus legatorum ex Italia cuncta, quæ virtus, actio, grauitas P. Lentuli consulis fuerit, quæ etiam Collegæ eius moderatio de me: qui cùm inimicitias sibi mecum ex reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus conscriptis dixit, & temporibus, & Reip. *d* permissurum. Tum princeps rogatus 73
sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimũ Rep. fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quẽquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modò

a L. sed spe reip. recuperata,

b al. ex vepreculis

c L. sed ex deserto Gauij Oleli horreo, & calathis Gauiis, in Calatinos Atilios insitus, &c. vel sic, sed ex deserto Grauij Atilij horreo, & calathis Gauianis, in Calatinos Atil. & c

d L. & tẽporib. Reip. permissurum.

e al. missurum,

dò ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitiis centuriatis: vim fuisse illam, flammam quassatæ Reip. perturbatorúmque temporum, iure, iudiciisque sublatis: magna rerum a perturbatione impendente, declinasse me paullulum, &, spe reliquæ tranquillitatis, præsentes fluctus, tempestatémque fugisse. Quare, cùm absens remp. non minùs magnis periculis, quā quodam tempore præsens liberassem, non restitui me solùm, sed etiam ornari à senatu decere. Disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimum, & profligatissimum hostēm pudoris, & pudicitiæ, scripsisse b quæ scripserat, iis verbis, rebus, sententiis, vt, etiam ī iure esset rogatum, tamen vim habere non posset. Quare me, qui nulla lege abessem, non estitui lege, sed reuocari Senatus authoritate portere. Hunc nemo erat, quin verissimè sentire diceret. Sed post eum rogatus Cn. Pōpeius approbata laudatáque Cottæ sententia, dixit, ese, otij mei causa, vt omni populari concitatione defungerer, censere, vt ad Senatus authoritatem, populi quoque R. beneficium erga me adiūgeretur. c Cùm omnes certatim, aliusque alio grauiùs, atque ornatiùs de mea salute dixisset, fierétque sine vlla varietate discessio: surrexit, d vt sciatis, Atilius hic Gauianus: nec ausus est, cùm esset emtus, intercedere: noctem sibi ad deliberandum postulauit. Clamor senatus, querelæ, preces, socer ad pedes abiectus. Ille se affirma-: , postero die moram nullam esse factu[r]am. Creditum est: discessum est. Illi intereà deliberatori merces, longa interposita nocte, duplicata est. Consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos Senatum haberi

a *L. cōmutatione imp. al. permutatione imp.*

b *E quæ scripsisset, & ita v.c.*

c *L. Cùm omnes certatim, alius alio grauius, atque ornatius de mea salute dixissent f.*

d *al. vt sciatis,*

liceret: sed tamen actum nihil, nisi de me. 75
Cùm omni mora, ludificatione, *a* calumnia, Senatus authoritas impediretur: *b* venit tandem consilij de me agendi dies, VIII. Kalend. Febr. Princeps rogationis, vir mihi amicissimus, Qu. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. Quietus eo die Sextius, is, qui est de vi reus. Actor hic, defensórque causæ meæ: nihil progreditur, consilia exspectat inimicorum meorum. Quid illi quorum consilio P. Sextius in iudicium vocatur? quo se pacto gerunt? cùm forum, Comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant multos: venientem in forum, virum optimum, & constan- 76
tissimum, M. Cispium, Tribunum pl. vi depellunt: cædem in foro maximam faciunt: vniuersique, *c* districtis gladiis, & cruentis in omnibus fori partibus, fratrem meum, virum optimum, fortissimum, meique amantissimum, oculis quærebant, voce poscebant: quorum ille telis libenter, in tanto luctu, ac desiderio mei, non repugnandi, sed moriendi causa, corpus obtulisset suum, nisi suam vitam ad spem mei reditus reseruasset. Subiit tamen vim illam nefariam consceleratorum latronum: & cùm ad fratris salutem *d* à populo R. deprecandam venisset, pulsus è rostris, in Comitio iacuit, séque *e* seruorum, & libertorum corporibus obtexit, vitámque tum suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorúmque
defendit. Meministis tum, iudices, corporibus 77
ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro / spongiis effundi sanguinem, vt omnes

a *v.c. Kalumnia,*
b *L. venit tandem, in comitio de me agẽdi dies,*
c *L. destrictis gladiis,*
d *L. à populo R implorandam, deprecãdámque venisse.*
e *fort. seruorũ, & liberorum corp.*

es tantam illam copiam, & tam magnifi-
um apparatum, non priuatum, aut ple-
eium, sed patricium, & prætorium esse *a* ar-
itrarentur: nihilque neque ante hoc tem-
us, neque hoc ipso turbulentissimo die *b* cri-
iinamini Sextium. Atqui vis in foro versata
st. Certè, quando enim maior? lapidationes
ersæpe vidimus: non ita sæpe, sed nimiùm
ımen sæpe gladios: cædem verò tantam, tan-
os aceruos corporum exstructos, nisi fortè
lo Cinnano, atque Octauiano die, quis vm-
uam in foro *c* vidit? qua ex concertatione
nimorum? nam ex pertinacia, aut constan-
a intercessoris oritur sæpe seditio, culpa, at-
ue improbitate latoris, commodo aliquo
nperitis, aut largitione proposita: oritur ex
oncertatione Magistratuum: oritur sensim
: clamore primum: deinde *d* aliqua discessio-
e contionis: vix, serò, & raro ad manus per-
enitur: nullo verò verbo facto, nulla con-
one aduocata, *e* nulla lege, concitatam no-
urnam seditionem quis audiuit? An verisi-
iile est, vt ciuis Romanus, aut homo liber
uisquam cum gladio in forum descenderit
ıte lucem, ne de me ferri pateretur, præter
os, qui ab illo pestifero, ac perdito ciue iam-
ridem Reip. sanguine saginantur? Hîc iam
: ipso accusatore quæro, qui P. Sextium que-
tur cum multitudine in Tribunatu, & cum
æsidio magno fuisse: num illo die fuerit.
ertè non fuit. Victa igitur est causa Reip.
victa, non auspiciis non intercessione, non
ffragiis: sed vi, manu, ferro. Nam, si ob-
ıntiasset Fabricio *f* is Tribunus pl. qui ser-
isse de cælo dixerat: accepisset resp. plagam,
d eam, quam acceptam gemere posset. Si in-

a v.c. arbitrarentur. Nihil neque

b al. criminationis est in Sextium,

c L vidit sine aliqua cõcertatione animorum?

d L. aliqua dissensione cont.

e L. nulla lege promulgata,

f L. is Prætor qui seruasse se de &c. & ita v.c.

terceſſiſſet collega Fabricio, læſiſſet Remp. ſed Rēp. iure læſiſſet. Gladiatores tu nouitios, pro exſpectata ædilitate ſuppoſitos cum ſicariis è carcere emiſſis *a* ante lucem in forum immittas? magiſtratus templo deiicias? cædem maximam facias? forum purges? &, cùm omnia vi, & armis egeris, accuſes eum, qui ſe præſidio munierit, non vt te oppugnaret, ſed vt vitam ſuam poſſet defendere? Atqui ne ex eo qui- 79
dem tempore id egit Sextius, vt à ſuis munitus, tutò *b* in foro tum Magiſtratum gereret, Remp. adminiſtraret. Itaque fretus ſanctitate Tribunatus, cùm ſe non modò contra vim, & ferrum: ſed etiam contra verba, atque intercesſionem legibus ſacratis eſſe armatum putaret: venit in templum Caſtoris, obnuntiauit Conſuli: cùm ſubitò manus illa Clodiana, in cæde ciuium ſæpe iam victrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem, atque imparatum Tribunum alij gladiis adoriuntur, alij fragmentis ſæptorum, & fuſtibus: à quibus hic, multis vulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, ſe abiecit exanimatus: neque vlla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis depulit. Quem cùm iacentem, & conciſum plurimis vulnerib. extremo ſpiritu exſanguem, & confectum viderent: defatigatione magis, & errore, quàm miſericordia, & mo- 80
do, aliquando cædere deſtiterunt. Et cauſam dicit Sextius de vi? quid ita? quia viuit. At id non ſua culpa, plaga vna illa extrema defuit: quæ ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet. Accuſa Lentidium, non percuſſit locum: maledicito Sabino, homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occiſum. Ipſum verò quid accuſas? num defuit gladiis? nū *d* repudiauit? num, vt gladiatoribus imperari ſolet, ferrum

a v. c. ante lucē immittas:

b L. in foro magiſtr.

c L. atque interſationem & ita v. c.

d L. repugnauit? & ita v. c.

›n recepit? An hæc ipſa vis eſt non poſſe
.iori?an illa,quòd Tribunus plebis templum
uentauit? an, quod cum eſſet ablatus, pri-
ũque *a* reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? vbi
t crimen,quod reprehendit? Hîc quæro, Iu-
ces,ſi illo die gens iſta *b* Clodia,quod facere
›luit,effeciſſet: ſi P. Sextius, qui pro occiſo
lictus eſt,occiſus eſſet: fuiſtíſne ad arma itu-
? fuiſtíſne vos ad patriũ illum animũ,maio-
mq́ue virtutẽ excitaturi? fuiſtíſne aliquãdo
:mp. à funeſto latrone repetituri? an etiam *c*
nc quieſceretis,cunctaremini,timeretis,cùm
:p. à facinoroſiſſimis ſicariis,& à ſeruis eſſe
›preſſam,atque occupatam videretis? Cuius
tur mortem vlciſceremini, ſi quidem liberi
e,*d* & habere Remp.cogitaretis: de eius vir-
te viri quid vos loqui,quid ſentire,quid co-
:are, quid iudicare oporteat, dubitandum
tatis? *e* At verò ipſi parricidæ,quorũ effrę-
tus furor alitur impunitate diuturna, adeò
n facinóris ſui perhorruerant, vt, ſi paulò
gior opinio mortis Sextij fuiſſet,Gracchum
ım ſuum,transferendi in nos criminis cau-
, occidere cogitarint. Senſit ruſticulus non
:autus (neque enim homines nequam tace-
potuerunt) ſuum ſanguinẽ quæri ad reſtin-
endam inuidiã facinoris Clodiani *f* mulio-
ım penulam arripuit,cùm qua primùm Ro-
:m ad Comitia venerat: meſſoria ſe corbe
ıtexit. Cùm quærerent alij Numerium,alij
ıinctium, gemini nominis errore ſeruatus
. Atque hoc ſcitis omnes, *g* vſque adeò ho-
nem in periculo fuiſſe,quoad ſcitũ ſit Sex-
ım viuere, *h* quod niſi eſſet patefactum pau-
citiùs,quam vellem: nõ illi quidem morte *i*
:rcenarij ſui transferre potuiſſent inuidiam

a *fort. reſpirasset.*

b *foro. Clodiana,*

c *v.c. tum,*

d *ſort. & aliquam habere Remp.*

e *L. At verò illi ipſi paricidæ,*

f *L. mulionicã penulam,*

g *fort. vſque eo hom.*

h *L. quod ni eſſet p. & ita v.c.*

i *L. v.c. mercennarij ſui,*

in quos putabant, ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. Ac, 83
ſi tunc P. Sextius, Iudices, in templo Caſtoris animam, quam vix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin, ſi modò eſſet in Repub. Senatus, ſi maieſtas populi R. reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob Remp. interfecto, in foro ſtatueretur. Nec verò illorum quiſquã, quos à maioribus noſtris, morte obita, poſitos in illo loco, atque in roſtris collocatos videtis, eſſet P. Sextio aut acerbitate mortis, *a* aut in Remp. animo præponendus: qui cùm cauſam ciuis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de Repub. meriti, cauſam Senatus, cauſam Italiæ, cauſam Reipu. ſuſcepiſſet: cumque auſpiciis, religioniq́ue parens, obnuntiaret, quod ſenſerat: luce palàm à nefariis peſtibus in deorũ, hominúmque conſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo in Magiſtratu. Eius igitur vitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandã monumento ſempiterno putaretis? Homines, inquit, emiſti, coëgiſti, paraſti. Quid vti faceret? 84
Senatum obſideret? *b* ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædeis incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium *c* inflammaret? Tribunos plebis ferrò è roſtris expelleret? prouincias, quas vellet, quib⁹ vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium cõdemnatos, in liberas ciuitates per Legatos noſtros reduceret? principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret? hæc vt efficere poſſet, quæ fieri niſi armis oppreſſa Republica nullo modo poterant, idcirco, credo, manum ſibi P. Sextius, & copias cõparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipſa ad eiuſmodi præſidia

a *L. aut animo in Remp. & ita v. c.*

b *v. c. ciuis indempnatos*

c *v. c. inflammaret? & ita L.*

'os bonos cōpellebat: etsi nos eramus, non
ninò ista manu sola, sed tamen nō sine ista:
s taciti *a* mirabamini. Captum erat forum
no superiore, æde Castoris, tamquam arce
qua, à fugitiuis occupata: *b* ferebatis: omnia,
minum, cùm egestate, tum audacia perdito-
m, clamore, concursu, vi, manu gerebantur:
rferebatis. Magistratus templis pellebātur:
j omninò aditu, ac foro prohibebantur: ne-
› resistebat. Gladiatores ex Prætoris comi-
:u comprehēsi, in Senatum introducti, con-
ssi, in vincula coniecti à Milone; missi à Ser-
no: mentio nulla. Forum corporibus ciuium
›manorum constratum cæde nocturna. Non
›dò nulla noua quęstio, sed etiam vetera iu-
:ia sublata. Tribunum plebis plus viginti
Jneribus acceptis iacentem, moribundúm-
ie vidistis: alterius Tribuni pleb. diuini ho-
inis (dicā enim quod sentio, & quod mecum
ıtiunt omnes) diuini, insigni quadam, inau-
:a, noua magnitudine animi, grauitate, fide
æditi, domus est oppugnata ferro, facibus,
ercitu Clodiano. Et tu hoc loco laudas Mi-
ıem, & iure laudas. Quem enim vmquam
:um tam immortali virtute *c* præditum vi-
nus? qui, nullo præmio proposito, præter
c, quod iam contritum, & contemptum pu-
:ur, iudiciū bonorum, omnia pericula, sum-
›s labores, grauissimas contentiones, inimi-
iásque suscepit? qui mihi vnus ex omnibus
ıibus videtur te docuisse, non verbis, *d* quid
orteret à præstantissimis viris in Repu. fieri,
quid necesse esset oportere hominū auda-
ım, euersorū Reip. sceleri, legibus, & iudiciis
istere, si leges non valerent, *e* iudicia non
ent, si Resp. vi, consensumq́ue audacium, ar-
mis

a *al. mærebamini:*
b *al. silebatur:*
c *vox, præditum, abest à v. c.*
d *L. & quid oport. & ita v. c.*
e *L. si iudicia non essent:*

mis oppressa teneretur: præsidio, & copiis defendi vitam, & libertatẽ necesse esse. Hoc sentire, prudẽtiæ est: facere, fortitudinis: & sentire verò, & facere: perfectę, cumulatęque virtutis. Adiit ad Remp. Tribun⁹ plebis, Milo: de cuius laude plura dicam, non quo aut ipse hæc dici, 87
quàm existimari malit, aut ego hunc laudis fructũ præsenti libenter impertiam, præsertim cùm verbis cõsequi non possim: sed quòd existimo, si Milonis causam accusatoris voce collaudatam probaro, vos in hoc crimine parem Sextij causam existimaturos. Adiit igitur T. Annius ad causam Reip. *a* sic vt ciuem patriæ recuperare vellet Reip. tum simplex causa, cõstans ratio, plena consensionis omnium, plena cõcordiæ Collegas adiutores habebat: cõsulis alterius summũ studium, alterius animus pænè placatus. De prætoribus vnus alienus: Senatus incredibilis voluntas: equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. Duo soli erãt empti ad impediendũ: qui si homines *b* despecti, & cõtempti, tantam rem sustinere non potuissent: se causam, quam susceperat, nullo labore peracturũ videbat. Agebat authoritate, agebat consilio, agebat per summum ordinem, exemplo bonorum *c* & fortium ciuium: qui Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis, reddere deberet, diligentissimè cogitabat. Huic grauitati hominis, videbat ille gladiator, se, si morib⁹ ageret, 88
parem esse non posse, ad ferrum, ad faces, ad quotidianam cædem, incendia, rapinas, se cum exercitu suo contulit: domum oppugnare, itinerib⁹ occurrere, vi lacessere, & terrere cœpit. Non mouit hominem summa grauitate, summaque constantia: sed quãquam dolor animi,

innata

a *L. sicut qui ciuẽ patriæ recuperare vellet ereptũ, simpl.*

b *al. despicati,*

c *L. ac fortium ciuium: & ita v.c.*

nata libertas,prompta,excellénſque virtus,
rtiſſimum virum hortabantur, vi vim obla-
m,præſertim ſæpius,vt frangeret, & refuta-
t: *a* tanta moderatio fuit hominis, tantum
nſilium,vt cõtineret dolorem,neque eadem
re vlciſceretur,qua eſſet laceſſitus:ſed illum
t iam in funeribus Reip.exſultantem,ac tri-
diantem,legum,ſi poſſet,laqueis cõſtringe-
t.Deſcendit ad accuſandum, *b* quis vmquam
m propriè?Reip.cauſa:nullis inimicitiis,nul-
præmiis, nulla hominum poſtulatione, aut
iam opinione, *c* id vmquam eſſe facturum.
acti erãt animi hominis.Hoc enim accuſan-
priſtini illius ſui iudicij turpitudinẽ deſpe-
bat.Ecce tibi Cõſul,Prætor,Tribunus pleb.
ua noui generis edicta proponunt:Ne reus
ſit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem
nninò cuiquam iudicum,aut iudiciorum fa-
re liceat.Quid ageret vir ad virtutem,digni-
tem, gloriã natus, vi ſceleratorũ hominum
rroborata,legibus,iudiciiſque ſublatis?cer-
es Tribunus pleb.priuato, præſtantiſſimus
profligatiſſimo homini daret? an cauſam
ſceptam affligeret? an ſe domi contineret? *d*
vinci turpe putauit,& deterreri. *e* Etiã eri-
reiecit:vt,quoniam ſibi in illum legibus vti
n liceret, illius vim neque in ſuo, neque in
ip.periculo pertimeſceret.Quomodo igitur
hoc genere præſidij comparati accuſas Sex-
m, cùm idem laudes Milonem? an,qui ſua
ta defendit:qui ab aris,focis, *f* ferrum,flam-
ámque depellit:qui ſibi licere vult tutò eſſe
foro, in templo, in curia: qui vitæ præſi-
um comparat: qui vulneribus, quæ cernit
otidie toto corpore, *g* mouetur, vt aliquo
æſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac
latera

a L.tãta moderatio fuit hominis, tamen, tant conſ.

b L.quis vmquam tam propriè Reip. cauſam?

c fort.id enim vmquam,

d al. At & vinci turpe putauit, & deterreri etiã, & cauſam ſibi eripi: reiecit: vt q.

e L. eſſe iam è Rep.credidit,quoniam ſibi in illum legibus vti nõ lic.ill.vim neque in ſ.n. in Reip.peri. pertimeſcere. Q.

f v.c. flammã ferrumque depellit:

g L.monetur, & ita v.c.

latera tutetur, hunc de vi accusandum putas? Quis enim vestrûm, Iudices, ignorat, ita naturam rerum tulisse, vt quodam tempore homi- 91
nes, nondum neque naturali, neque ciuili iure *a* descripto, fusi per agros, ac dispersi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu, ac viribus per cædem, ac vulnera aut eripere, aut retinere potuissent? Qui igitur primi virtute, & consilio præstanti exstiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, dissipatos, vnum in locum cõgregarunt, eosque *b* ex feritate illa ad iustitiam, atque mansuetudinem traduxerunt. *c* Tum res communem vtilitatem cõtinentes, quas publicas appellamus, tum conuenticula hominum, quæ posteà ciuitates nominatæ sunt, tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus, inuento *d* & diuino, & humano iure, mœnibus sæpserunt. Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem, nihil tam interest, 92
quàm ius, atque vis. Horum vtro vti nolimus, altero est vtendum. Vim volumus exstingui? ius valeat necesse est, id est, iudicia, quibus omne ius cõtinetur. Iudicia displicent, aut nulla sunt? vis dominetur necesse est. *e* Hæc vident omnes: Milo & vidit, & fecit, vt ius experiretur, vim depelleret. Altero vti voluit, vt virtus audaciam vinceret: altero vsus necessariò est, ne virtus ab audacia vinceretur. Eademque ratio fuit P. Sextij, si minùs in accusando (neque enim per omnes *f* fuit idem necesse fieri) at certè in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidióque cõtra vim, & manum comparando. O dij immortales! quémnam 93
ostenditis exitum nobis? quam spem Reipub. datis? quotus quisque inuenietur tãta virtute

vir,

a v. c. t. discripto,

b L. è feritate & ita v. c.

c L. Tum res ad cõmunem vtilitatẽ pertinenteis,

d L. & diuino iure, & hum. & i. a v. c.

e v. c. Hoc vident,

f L. fuit idem fieri necesse: & ita v. c.

vir, qui optimam quámque causam Reip. amplectatur? qui bonis viris deseruiat? qui solidam laudem, veramq́ue quærat? cùm sciat, *a* illa duo Reipub. pænè fata, Gabinium & Pisonem, alterũ haurire quotidie ex pacatissimis, atque opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri? bellum inferre quiescentibus, vt eorum veteres, illibatásque diuitias, in profundissimum libidinum suarum gurgitem profundat? villam ædificare in oculis omnium tãtam, tugurium vt iam videatur esse illa villa, quam ipse Tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortissimum, ac summum ciuẽ in inuidiã homo castus, ac non cupidus vocaret? alterum Thracibus, ac Dardanis primùm pacẽ maxima pecunia vendidisse? deinde, vt illi pecuniam cõficere possent, *b* vexandam his Macedoniam, & spoliandã tradidisse? eundémque bona creditorum, ciuium Rom. cum debitoribus Gręcis diuisisse? cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse: neque tamen vllo in publico, aut religioso loco, signum, aut tabulam, aut ornamentum reliquisse? Hos sic illudere, quibus omne suppliciũ, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos videtis? omitto iam Numeriũ, Serranum, Ælium, quisquilias seditionis Clodianæ: sed tamen hi quoque etiam nunc volitant, vt videtis: nec, dum vos de vobis aliquid *c* timebitis, illi vmquam de se *d* pertimescent. Nam quid ego de ædile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de vi Milonem? neque hic tamen vlla vmquam iniuria adducetur, vt iam tali virtute tãtaque firmitate animi se in

a *L. duo illa Reipu. & ita v. c.*

b *L. vexandã iis Maced.*

c *v. c. timetis.*

d *v. c. pertimescunt.*

Rempub.fuisse pœniteat:sed, qui hæc vident, adolescentes,quónam suas mentes conferent? Ille,qui monumenta publica,qui ædes sacras, qui domos inimicorū suorū oppugnauit, a excidit,incendit,qui stipatus semper sicariis,sæptus armatis,munitus b indicib9 fuit,quorum hodie redundat,qui & peregrinam manum facinorosorum concitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerē totum in forum effudit:volitat ædilis: accusat,eum, qui aliqua ex parte eius furorem exsultantem repressit.Hic,qui se est tutatus sic,vt in priuata re deos penates suos, c in Repu.iura tribunatus, d auspiciáque defenderet:accusare eum moderatè, à quo ipse nefariè accusatur, per Senatus authoritatem non est situs. Nimirum 96 hoc illud est, quod de me potissimùm tu accusatione quęsisti,quæ esset nostra natio optimatium.Sic enim dixisti: Rem quæris præclaram iuuentuti ad discendum: nec mihi difficilem ad perdocēdum. De qua pauca,Iudices, dicam: e &, vt arbitror, nec ab vtilitate eorum,qui audient,nec ab officio nostro,nec ab ipsa causa P. Sextij, abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum,qui versari in Repu.atque in ea se excellentiùs gerere studuerunt:quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse voluerunt. Qui ea, quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini iucunda esse volebant, populares:qui autem ita se gerebant, vt sua consilia f optimo cuique probarentur,optimates habebantur. g Quis ergo 97 optimus iste?quis? de numero si quæris,innumerabiles. Neque enim aliter stare possemus. Sunt principes cōsilij publici:sunt,qui eorum sectam

a L.exscidit,

b L. audatibus f.

c al. in publica tr.

d L.atque auspicia def.& ita v.c.

e L. copula, &, abest, à quib.lib.vet.

f L. optimo cuique probarent, & ita v.c.

g L.Qui ergo isti optimates? quis?

ctam sequuntur: sunt maximorum ordinum
omines, quib9 patet curia: sunt municipales,
isticique Romani: sunt a negotia gerentes: a *L. negotij gerentes:*
unt etiam libertini Optimates. Numerus, vt
ixi, huius generis, latè, & variè diffusus est:
ed genus vniuersum (vt tollatur error) breui
ircũscribi, & definiri potest. Omnes optima-
es sunt, qui neque nocẽtes sunt b nec natura b *L. neque natura.*
uprobi, nec furiosi, nec malis domesticis im-
editi. Esto igitur, c vt hi sunt, (quã tu natio- c *L. Esto igitur, vt ij sint Optimates, (quam tu n. app.) qui & integri sunt, & sani, & c.*
em appellasti) quique integri sunt, & sani, &
ene de rebus domesticis constituti. Horũ qui
oluntati, commodis, opinioni in gubernanda
ep. seruiunt, defensores optimatium, ipsique
Optimates grauissimi, & clarissimi ciues d no- d *v.c. numerantur, & ita L.*
ninantur, & principes ciuitatis. Quid est igi-
ur propositũ his Reip. gubernatoribus, quod
ntueri, & quò cursum suum dirigere debeant?
d, quod est præstantissimũ, maximéque opta-
ile omnibus sanis, & bonis, & beatis, CVM
DIGNITATE OTIVM. Hoc qui vo-
unt, omnes Optimates: qui efficiũt, summi vi-
, & conseruatores ciuitatis putantur. Neque
nim rerũ gerendarũ dignitate homines effer-
ita conuenit, vt otio non prospiciant: neque
llum amplexari otium, quod abhorreat à di-
nitate. Huius autẽ otiosæ dignitatis hæc fun-
amenta sunt, hæc membra, quæ tuenda prin-
ipibus, & vel capitis periculo defendenda
unt: religiones, auspicia, potestates Magistra-
uũ, Senatus authoritas, leges, mos maiorum,
udicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, impe-
j laus, res militaris, ærarium. Harum rerum
ot, atque tãtarũ esse defensorẽ, & patronum,
agni animi est, magni ingenij, magnæque
onstantiæ. Etenim in tanto ciuium numero

magna multitudo eorum, *a* qui aut propter metum pœnæ, peccatorum suorum conscij, nouos motus, conuersionésque Reipub. quærant, aut qui, propter insitum quendam *b* animi furorem, discordiis ciuium, ac seditione pascantur: aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quàm suo, deflagrare. Qui cùm authores sunt, & duces suorum studiorum, vitiorúmque nacti, in Repu. fluctus excitantur: vt vigilandum sit iis, qui sibi gubernacula patriæ depoposcerunt: enitẽdúmque omni scientia, aut diligentia, vt, conseruatis his, quæ ego paulò antè fundamenta, *c* ac membra esse dixi, tenere cursum possint, & capere otij illum portum, & dignitatis.
100 Hanc viam, Iudices, si aut asperam, aut arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: præsertim cùm id nõ modò intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim. Maioribus præsidiis, & copiis oppugnatur Respub. quàm defenditur, propterea quòd audaces homines, & perditi, nutu impelluntur: & ipsi etiam spõte sua contra Rempub. incitantur: boni nescio quomodo tardiores sunt, &, principiis rerũ neglectis, ad extremum ipsa denique necessitate excitãtur: ita vt nonnumquam cunctatione, ac tarditate, dum otium volunt, etiam sine dignitate retinere, ipsi vtrúmque amittant.
101 Propugnatores autem Reip. qui esse voluerunt, si leuiores sunt, desciscunt: si timidiores, desunt: permanẽt illi soli, atque omnia Reip. causa perferũt, qui sunt tales, qualis pater tuꝰ, M. Scaure, fuit: qui à C. Graccho vsque ad C. Marium seditiosis omnibus restitit: *e* quẽ nulla vnquam vis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis

Q. Me

a L. *aut qui prop.*

b *L. animis,*

c *L. ac membra otiosæ dignitatis esse dix.*

d *L. Hanc ego viam,*

e *L. quem numquam vlla vis, vllæ m. vlla inuid.*

Q.Metellus, patruus matris tuæ : qui cùm florentem hominem in populari ratione, L. Saturninum, Censor notasset, cúmque insitiuum Gracchum contra vim multitudinis incitatæ censu prohibuisset: cúmque in eam legem, quā non iure rogatam *a* iudicaret, iurare vnus noluisset: de ciuitate maluit, quàm de sententia *b* dimoueri: aut, vt vetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquam: néve eorum aliquem, qui viuunt, nominem, qualis nuper Q.Catulus fuit, quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit vmquam de suo cursu, aut spe, aut metu *c* dimouere. Hæc imitamini, per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. Hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia : hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur. Est labor : non nego, pericula magna, fateor. *Multæ insidiæ sunt bonis* : verissimè dictum est.

a *L. indicarat,*
b *L. demoueri:*
c *L. demouere.*

Sed, te id, quod multi inuideant, multique expetant. Insitia sit, inquit, *postulare, si tu laborem summa cum cura efferas nullum*. Idem alio loco dixit, quod exciperēt improbi ciues.

Oderint dum metuant. Præclara enim illa præcepta iuuentuti : sed tamen hæc via, hæc ratio Reipub. capessendæ, olim erat magis pertimescenda, cùm multis in rebus *d* multitudinis studium ad populi commodum ab vtilitate Reipub. discrepabat. Tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur. Populus libertatem agi putabat suam. Dissentiebant principes, & in salute Optimatium, temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebant. *e* Agrariam T.Gracchus legem ferebat. Grata erat populo.

d *L. multitudinis studiū, ac populi comm.*
e *L. Agrariā legē T. Gracchus fereb.*

Fortunæ constitui tenuiorum videbantur. Nitebantur contrà Optimates, quòd ea discordiam excitari videbant: & cùm locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. Frumentariam legem C.Gracchus ferebat.Iucunda res plebi Romanæ. Victus enim suppeditabatur largè sine labore. Repugnabant boni, quòd & ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur. Multa etiam, nostra memoria, quæ consultò prætereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas à consilio principum dis-
a I. Nunc autem nihil est, sideret. a Nunc iam nihil est, quòd populus 104
à delectis, principibúsque dissentiat: nec flagitat rem vllam, neque nouarum rerum est cupidus, & otio suo, & dignitate optimi cuiusque, & vniuersæ Reipub. gloria delectatur. Itaque homines seditiosi, ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum Roman. concitare possunt, quòd plebs perfuncta grauissimis seditionibus, ac discordiis, otium malle videatur, conductas habent conciones: neque id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quæ illi velint audire, qui in concione sunt: sed pretio, ac mercede perficiunt, vt, quidquid dicant, id illi velle au-
dire videātur. Num vos existimatis, Gracchos, 105
aut Saturninum, aut quemquam illorum veterum, qui populares habebantur, vllum vmquam in concione habuisse conductum? nemo habuit. Ipsa enim largitio, & spes commodi propositi, sine mercede vlla multitudinem concitabat. Itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graues, & honestos homines, sed populi iudiciis, atque omni significatione florebant. His in

n theatro plaudebatur: hi suffragiis, quod con enderant, consequebantur: horum homines omen, orationem, vultum, incessum amabāt. Qui autem aduersabantur ei generi: a graues, & magni homines habebantur: sed valebant in senatu multum, apud bonos viros plurimum: multitudini iucundi non erant: suffragiis offendebatur sæpe eorum voluntas: plausum verò etiam siquis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset, pertimescebat. Attamen, siqua res erat maior, idem ille populus, horum auctoritate maximè commouebatur. Nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est, b vt, si operas conductorum remoueris, omnes idem de Rep. sensuri esse videantur. Etenim tribus locis significari maximè populi Ro. iudicium, ac voluntas potest, concione, Comitiis: ludorū, gladiatorúmque cōsessu. Quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non conducta, sed vera, in qua populi R. consensus perspici posset? Habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer: nemo illum fœdū vultum adspicere, nemo furialem vocem bonus audire poterat. Erant, erant illæ conciones perditorū hominum necessariò turbulentæ. Habuit de eodem me P. Lentulus Consul concionem. Concursus est populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit. Egit causam summa cum grauitate, copiáque dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil vt vmquam videretur, tam populare ad populi Rom. aures accidisse. Productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solùm auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo Rom. exhibuit. Huius oratio c & pergrauis, & grata

a *al. graues illi quidem, & magni hom.*

b *fort. vt, si operas conductas rem.*

c *al. & per grauis, & pergrata conc.*

concioni fuit. Sic contendo, numquam neque
ſententiam eius, auctoritate, neque eloquen-
tiam, iucunditate fuiſſe maiorem. Quo ſilentio 108
ſunt auditi de me cæteri principes ciuitatis?
quos idcirco non appello hoc loco, ne mea
oratio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata: ſi
ſatis de omnibus, infinita eſſe videatur. Cedo
nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem
ad verum populum in campo Martio concio-
nem. Quis non modò approbauit, ſed non in-
digniſſimum facinus putauit, illum non dicam
loqui, ſed viuere, ac ſpirare? quis fuit, qui non
eius voce maculari Rempub. ſéque, ſi eum au-
diret, ſcelere adſtringi arbitraretur? Venio ad 109
Comitia ſiue Magiſtratuum placet, ſiue legũ.
Leges videmus ſæpe ferri multas. Omitto eas,
quę feruntur ita, vix vt quini, & hi ex alia Tri-
bu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. De me,
quem tyrannum, atque ereptorem libertatis
eſſe dicebat, in illa ruina Reipu. dicit ſe legem
tuliſſe. Quis eſt, qui ſe, cum contra me fereba-
tur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cùm autem
de me eodem ex Senatuſconſulto, Comitiis
centuriatis, ferebatur, quis eſt, qui non profi-
teatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea
tuliſſe? Vtra igitur cauſa popularis debet vi-
deri: in qua *a* omnes honeſtates ciuitatis, om-
nes ætates, omnes ordines vnà conſentiunt?
b an in qua furiæ concitatæ, tanquã ad funus
Reipub. conuolant? An, ſi cubi aderit Gellius, 110
homo & fratre indignus, viro clariſſimo, atque
optimo Conſule, & ordine equeſtri, cuius ille
ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id
erit populare? eſt enim homo iſte populo Ro.
deditus. Nihil vidi magis. Qui cùm eius adole-
ſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi viri,
L. Phi

a *L. omnes ætates ciuitatis, omnes ord.*
b *L. an inquam*

L. Philippi, vitrici, florere potuisset, vsque eo non fuit popularis, vt bona solus comesset. Deinde ex impuro adolescente, & petulante, posteáque rem paternam ab idiotarũ diuitiis ad Philosophorum regulam perduxit: Græculum se, atque otiosum putari voluit: studio literarum *a* se subitò dedidit. *b* Nihil sanè à te iuuabatur. Anagnostæ, libelli etiam pro vino sæpe oppignerabantur: manebat insaturabile abdomen, copiæ deficiebant. Itaque semper versabatur in spe rerum nouarũ: otio, & tranquillitate Reip. consenescebat. *c* Ecquæ seditio vmquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis seditiosus, cui ille non familiaris: *d* ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit vmquam bono? bene dixit? immò, quem fortem, & bonum ciuem non petulantissimè est insectatus? qui, vt credo, non libidinis causa, sed vt *e* plebicola videretur, libertinam duxit vxorem. Is de me suffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus *f* parricidarum. In quo tamen g est * ; ne vllus cùm illo reo inimicus est meus suauiatus. Qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. Vtrum ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo, gurges, ac vorago patrimonij, helluabare: vt, si ego Consul Remp. contra te, & gregales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum videre vult: omnes aditum, sermonem, congressum tuum fugiunt: te sororis filius Postumus, adolescens grauis, senili iudicio, notauit, cum in magno numerò tutorem liberis nõ instituit. Sed elatus odio, & meo, & Reip. nomine, quorum ille vtri sit inimicior, nescio.

a *al. se subitò dedit.*
b *L. Nihil sanè Attæ iuuabant. Anagn.*
c *L. Ecqua s.*
d *L. ecqua*
e *al. poplicola*
f *L. paricidarum.*
g *L. est me vltus, cùm illo ore inimicos est meos suauiatus.*

Plura dixi, quàm dicendum fuit in furiosissi- 112
mum, atque egentissimum ganeonem. Illuc re-
uertor: contra me cùm sit actum, capta vrbe,
atque oppressa, Gellium, Firmidium, Titium,
eiusdem modi furias, illis *a* mercenariis gre-
gibus duces, & auctores fuisse, cùm ipse lator
nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus
abhorreret. At, cùm de dignitate mea fereba-
tur: nemo sibi nec valetudinis excusationem,
nec senectutis, satis iustam putauit. Nemo fuit,
qui se non Rempub. mecum simul reuocare in
suas sedes arbitraretur. Videamus nunc Co- 113
mitia Magistratuum. Fuit collegium nuper tri-
bunitium, in quo tres minimè, vehementer
duo populares existimabantur. Ex his qui po-
pulares non habebantur, quibus in illo gene-
re conductarum concionum consistendi pote-
stas non erat, *b* duos à populo Rom. Prætores
video esse factos: & *c* quantum sermonibus
vulgi, & suffragiis intelligere potui, præ se po-
pulus Ro. ferebat, sibi illum in Tribunatu, Cn.
Domitij animũ constantem, & egregium, *d* at-
que Q. Ancharij fidem, ac fortitudinem, etiam
si nihil agere potuissent, tamen voluntate ipsa
e gratum fuisse. Iam de C. Fannio quæ sit exi-
stimatio, videmus: quod iudicium populi R. in
honoribus eius futurum sit, nemini dubiũ esse
debet. Quid? populares illi duo quid egerunt? 114
alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil:
senserat tantum de Repub. aliud, atque homi-
nes exspectabant, vir & bonus, & innocens, &
bonis viris semper probatus: quod parum vi-
delicet intellexit in Tribunatu, quid verò po-
pulo probaretur, & quòd illum esse populum
R. qui in concione erat, arbitrabatur, non te-
nuit eum locum, in quem, nisi popularis esse
voluisset,

a v.c. mercenarijs

b L. duo à populo & ita v.c.

c L. quãtum ex sermonib.

d L. & Q. Ancharij fi.

e L. gratam f.

voluisset, facillimè peruenisset. Alter, qui ita se in populari ratione iactarat, vt auspicia, legem Æliam, Senatus auctoritatem, consulem, collegas, bonorum iudicium, a nihil putaret, ædilitatem petiuit cum bonis viris, & hominibus primis, sed non præstantissimis opibus, & gratia: Tribum suam nō tulit: Palatinam denique, per quam omnes illæ pestes vexare populum R. dicebantur, perdidit: nec quidquam illis comitiis, quod boni viri vellent, nisi repulsam, tulit. Videtis igitur, populum ipsum, vt ita dicam, iam non esse popularem: qui ita vehementer eos, qui populares habentur, respuat: eos autē, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos. Facit enim, Iudices, vester iste in me animorum, oculorumque b contuitus, vt mihi iam licere putem remissiore vti genere dicendi. Comitiorum, & concionum significationes, interdum veræ sunt, nonnumquam vitiatæ, atque corruptæ: theatrales, gladiatorijque consessus, dicuntur omninò solere, leuitate nonnullorū, emptos plausus & exiles, & raros excitare. Attamen facilè est, cùm id fit, quemadmodum, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, videre. Quid ego nunc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem vestrûm fallit. Sit hoc sanè leue: Quod non ita est, quoniam optimo cuique impertitur: sed, si est leue, homini graui leue est: ei verò, qui pendet à rebus leuissimis: qui rumore, & (vt ipsi loquūtur) fauore populi tenetur, & ducitur: plausum, immortalitatem: sibilum, mortem videri necesse est. Ex te igitur, Scaure, potissimum quæro, qui ludos apparatissimos, magnificentissimósque fecisti, ecquis istorum popularium tuos ludos adspexe

a *al. nihili putaret,*

b *l. coniectus,*

adſpexerit, ecquis ſe theatro, populóque Ro. commiſerit. Ipſe ille maximè ludius, non ſolùm ſpectator, ſed actor, & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit: qui in cœtum mulierum pro pſaltria adducitur: nec tuos ludos adſpexit in illo ardenti Tribunatu ſuo, nec vllos alios, niſi eos, à quibus vix viuus effugit. Semel, inquam, ſe ludis homo popularis commiſit omninò, cùm in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti, C. que Marij, conſeruatoris huius imperij, monumentum, municipi eius, & Reipubl. defenſori ſedem ad ſalutem præbuiſſet. Quo quidem tempore, quid popu- 117
lus Rom. ſentire ſe oſtenderit, vtroque in genere declaratum eſt: primò, cùm audito S.C.
a ore ipſi, atque abſenti Senatui plauſus eſt ab vniuerſis datus: deinde, cùm Senatoribus ſingulis ſpectatum è Senatu redeuntibus. Cùm verò ipſe, qui ludos faciebat, Conſul aſſedit: ſtantes, & manibus paſſis, gratias agentes, & lacrymantes gaudio, ſuam erga me b beneuolentiam, ac miſericordiam declararunt. At, cùm ille furibundus, incitata illa ſua vecordi mente, veniſſet: vix ſe populus Roman. tenuit: vix homines odium ſuum à corpore eius c impuro, atque infando repreſſerunt. Voces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum
clamorem omnes profuderunt. Sed quid ego 118
populi Rom. animum, virtutémque commemoro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpicientis in eo homine, cui tum petenti iam ædilitatem ne hiſtriones quidem coram ſedenti pepercerunt? Nam cùm ageretur Togata, ſimulans, vt opinor, caterua tota, d clariſſima contentione in ore impuri hominis imminens concionata eſt. Huic vitæ tuæ-- e &, Poſt princi

a L. auctori ipſi, atque abſ.
b v. c. beniuol.
c v.c. inpuro,
d L. clariſſima contentione
e L. & poſt princip.

rincipia, atque exitus vitiosæ vitæ. Sedebat
xanimatus: & is, qui anteà cantorum conũi-
io conciones celebrare ſuas ſolebat, canto-
um ipſorum vocibus eiiciebatur. Et, quoniam
acta mentio eſt ludorum, ne illud quidem
rætermittam, in magna varietate ſententia-
um, numquam vllum fuiſſe locum, in quo ali-
uid à Poëta dictum, cadere in tempus no-
trum videretur, quod aut populum vniuer-
ım fugeret, aut non exprimeret ipſe actor.
t, quæſo, hoc loco, Iudices, nequa me leuitate
uctum ad inſolitum genus dicendi labi pu-
etis, ſi de Poëtis, de hiſtrionibus, de ludis in
ıdicio loquar. Non ſum tam ignarus, Iudices,
auſarum, non tam *a* inſolens in dicendo, vt
mni ex genere orationem aucuper, & omnes
ndique floſculos carpam, atque delibẽ. Scio,
uid grauitas veſtra, quid hæc aduocatio, quid
li conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid
ericuli magnitudo, quid ætas, quid honos
eus poſtulet. Sed mihi ſumpſi hoc loco do-
rinam quamdam iuuentuti, qui eſſent Opti-
ates. In ea explicanda demonſtrandum eſt,
on eſſe populares omnes eos, qui putentur.
facillimè conſequar, ſi vniuerſi populi iu-
cium verum, & incorruptum, & ſi intimos
nſus ciuitatis expreſſero. Quid fuit illud,
ıòd, recenti nuntio de illo Senatuſc. quod
ctum eſt in templo Virtutis, ad ludos, ſce-
ımque perlato, conſeſſu maximo, ſummus
tifex, & mehercule ſemper partium in Rep.
mquam in ſcena, *b* Optimatium, flens, & re-
nti lætitia, & miſto dolore, ac deſiderio mei,
it apertè multo grauioribus verbis meam
uſam, quàm egomet de me agere potuiſſem?
mmi enim Poëtæ ingenium non ſolùm arte
ſua,

a *al. inſolens dicendi.*

b *L. Optimarum.*

a *I. Quid enim? Qui Rempu. certo animo adiuuarit, steterit cum Achiuis v.c.*

sua, sed etiam dolore exprimebat. a *Quàm enim certo animo qui Rempub. adiuuerit, steterit cum Achiuis.*

Vobiscum me stetisse dicebat, vestros ordines demonstrabat, reuocabatur ab vniuersis. *Re dubia, nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.* Hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cùm iam, omisso gestu, verbis Poëtæ, & studio actoris, & exspectationi nostræ plauderetur? 121

Summum amicum, summo in bello -- (nam illud ipse actor adiungebat amico animo: & fortassis homines propter aliquod desiderium approbabant) *summo ingenio præditum.* Tum illa quanto cum gemitu populi Ro. ab eodem paulò pòst in eadem fabula sunt acta?

b *L. putabat,*

O pater. -- Me, me ille absentem, vt patrem deplorandum b putarat, quem Q. Catulus, quem multi alij sæpe in Senatu patrem patriæ nominarant. Quanto cum fletu de illis nostris incendiis ac ruinis, cùm patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam, euersámque? sic egit, vt demonstrata pristina fortuna, cùm se conuertisset.

Hæc omnia vidi inflammari: -- fletum etiam inimicis, atque inuidis excitaret. Pro, dij immortales, quid? illa quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta, & scripta videntur esse, vt vel à Catulo, si reuixisset, præclarè posse dici viderentur. Is enim liberè reprehendere, & accusare populi nonnunquam temeritatem solebat, aut errorem Senatus. 122

O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij. Non erat illud quidem verum. Non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem à quo acceperãt, non liceret: nec vnus

in

ı quemquam vnquam gratior, quàm in me niuersi. Sed tamen illud scripsit disertissimus oëta *a* pro me: egit fortissimus actor, non soım optimus, de me, cùm ordines demonstra et, Senatum, equites R. vniuersum populum .. accusaret: *Exsulare sinitis*, b *sinistis pelli*, *ulsum patimini*.

Quæ tum significatio fuerit omnium, quæ eclaratio voluntatis ab vniuerso populo R. ı causa hominis non popularis *c* equidem udiebamus: existimare faciliùs possunt, qui dfuerunt. Et, quoniam me huc prouexit oraio, histrio, casum meum toties collacrymauit, ùm ita dolenter ageret causam meam, vt vox ıus illa præclara, lacrymis impediretur. Neue Poëtæ, quorum ego semper ingenia dile. ı, tempori meo defuerunt: eáque populus R. on solum plausu, sed etiam gemitu suo comrobauit. Vtrùm igitur hæc Æsopum potius ro me, aut Accium dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? lominatim sum appellatus in Bruto, *Tullius, ui libertatem ciuium stabiliuerat*. Millies reocatum est. *d* Parúmne videbatur populus .. iudicare, id à me, & Senatu esse consti ıtum, quod perditi ciues sublatum per nos riminabantur? Maximum verò populi R. ıdicium vniuerso consessu gladiatorio delaratum est. Erat enim munus Scipionis, ignum, & eo ipso, & illo Q. Metello, cui abatur. Id autem spectaculi genus erat: uod omni frequentia, atque omni genere ominum celebratur: quo multitudo maxiè delectatur. In hunc consessum Publ. extius, tribunus pl. cùm ageret nihil aliud ı eo Magistratu, nisi meam causam, venit, & se

a *L. pro Telamone*,

b *L. si istis populum*

c L. *equidem audiebant: exist*.

d *al. Parúmne videbatur, populum R.*

& se populo dedit,non plausus cupiditate, sed vt ipsi inimici nostri voluntatem vniuersi populi viderent. Venit (vt scitis) ad columnam Mæniam. Tantus est ex omnibus spectaculis vsque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus,vt numquam maior consensio, aut apertior populi Rom. vniuersi, fuisse 125
vlla in causa diceretur. Vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulsores? aliúsne est aliquis improbis ciuibus peculiaris populus,cui nos offensi, inuisique fuerimus? Equidem existimo, nullum tempus esse frequentioris populi, quàm illud gladiatorium: neque concionis vllius, neque verò vllorum Comitiorum. Hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi Rom.tanta significatio,sine vlla varietate vniuersi,cùm illis ipsis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit, nisi optimorum ciuium salutem,& dignitatem, populo Romano
caram esse vniuerso? *a* At verò & ille Tribu- 126
nus pleb. qui de me, non patris, aui, proaui, maiorum denique suorum omnium, sed Græculorum,instituto,concionem interrogare solebat, vellétne me redire: & cùm erat reclamatum semiuiuis *b* mercenariorum vocibus, populum Rom.negare dicebat: is, cùm quotidie gladiatores spectaret, numquam est conspectus, cùm veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat,vt *Mater te appello* -- dicturus videretur. Itaque illa via latebrosa, qua spectatum ille veniebat, *c* Appia iam vocabatur. Qui tamen,quoquo tempore conspectus erat,non modò gladiatores, sed equi ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. 127
Videtísne igitur, quantum inter populum R. &

a *L. At verò ille Trib.*

b *v. c. mercenariorum voc.*

c *fort. Atilia iam voc.*

& contionem interſit? dominos contionum omni odio populi notari? quibus autem conſiſtere in operarum contionibus non liceat, ꝛos omni populi R. ſignificatione decorari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipſe Carthaginem ſua voluntate ad ſupplicium, quàm ſine iis captiuis, à quibus ad Senatum miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum uiſſe per familias comparatas, & homines armatos? Vim ſcilicet ego deſideraui, qui dum is fuit, nihil egi, & quem, ſi vis non fuiſſet, ulla res labefactare potuiſſet. Hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, vt verear, e quis me ſtudio gloriæ putet idcirco exiſſe, t ita redirem? Quem enim vmquam Senatus iuem, niſi me, nationibus exteris commendauit? cuius vmquam propter ſalutem, niſi meam, Senatus publicè ſociis populi R. gratias egit? de me vno P.C. decreuerunt, vt, qui ꝛouincias cum imperio obtinerent, qui Quæſtores, legatíque eſſent, ſalutem, & vitam meam cuſtodirent. *a* In mea vna cauſa poſt a Romam conditam factum eſt, vt literis conſularibus ex Senatuſconſulto, cuncta ex Italia, omnes, qui Remp. ſaluam vellent, conuocarentur. Quod numquam Senatus in vniuerſ. Reip. periculo decreuit, id in vnius mea ſalute conſeruanda decernendũ putauit. Quem ꝛria magis requiſiuit? quem forum luxit? ꝛem æquè ipſa Tribunalia deſiderauerunt? mnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, ꝛna luctus, & mæroris fuerunt. Quis eſt liæ locus, in quo non fixum ſit in publicis monumentis ſtudium ſalutis meæ, teſtimonium dignitatis? *b* Nam quid ego illa de me

a L. In vna mea cauſa

b al. Nã quid ego diuina il la de meſen.

diuina Senatusconsulta commemorem ? vel quod in templo Iouis optimi maximi factum est, cùm vir is, qui *a* tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi vni testimonium patriæ conseruatę dedit? cuius sententiã ita frequentissimus Senatus secutus est, vt vnus dissentiret hostis, ídque ipsum tabulis publicis mandaretur, ad memoriam posteri temporis sempiternam: vel quod est postridie decretum in curia populi ipsius Romani, & eorum, qui ex municipiis conuenerant, admonitu, ne quis de cælo seruaret? ne quis moram vllam afferret ? si quis aliter fecisset, eum planè euersorem Reip. fore, ídque Senatum grauissimè laturum : & vt statim de eius facto referretur? Qua grauitate sua, cùm frequens Senatus nonnullorum scelus, audaciámque tardasset: tum illud addidit, si diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset, actum, redirem in patriam, dignitate omni recuperata. Decreuit eodem tempore Senatus, vt iis, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ : *b* atque vt iidem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. Hæc erat studiorum in mea salute 130
contentio: vt ij, qui à Senatu de me rogabantur, iidem Senatui pro me supplicarent. Atque ita in his rebus vnus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa voluntate bonorum palàm dissideret, vt etiam Q. Metellus COS. qui mihi vel maximè ex magnis contentionibus Reip. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. *c* Qui excitatus summa cum authoritate, P. Seruilij quadam grauitate dicendi, cùm ille omnes propè ab inferis euocasset Metellos, & ad illius

a L. tripertitas

b L. atque vt eidem, ad illã diẽ, res cũ redissent, vt venirent, rogarentur

c L. Qui excitatus cũ summa authoritate P. Seruil. tũ incredibili quad. gr.

ius generis, quod sibi cum eo commune es-
et, dignitatem, propinqui sui mentem à Clo-
ianis latrociniis reflexisset: cúmque eum ad
lomestici exempli memoriam, *a* & ad vnum a *L. & ad Nu*
licto citius Metelli casum vel gloriosum, vel *midici illius*
rauem conuertisset: *b* collacrymauit, vt vir *Metellic.*
gregius, ac verè Metellus, totúmque se *c* P. b *L. collacry-*
eruilio dicenti etiam tum tradidit: nec illam *mauit vir*
liuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diu- c *L. P. Serui-*
ius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, *lio etiamtum*
c mecum absens *d* beneficio rediit in gra- *dicenti, trad.*
iam. Quod certè, si est *e* aliquis sensus in d *al. beneficio*
norte præclarorum virorum, cùm omnibus *suo r.*
Metellis, tum verò vni viro fortissimo, & præ- e *al. aliqui*
tantissimo ciui, grauissimum, fratri suo, fecit, *sens.*
ocio laborum, periculorum, consiliorum
neorum. Reditus verò meus qui fuerit, quis
gnorat? quemadmodum mihi aduenienti tan-
quam totius Italiæ, atque ipsius patriæ dex-
eram porrexerint Brundisini? cùm ipsis nonis
extilibus idem dies aduentus mei fuisset, *f* f *L. quiredi-*
ui reditus natalis: idem carissimæ filiæ? quam *tus? natalis*
x grauissimo tum primùm desiderio, luctu- *idem carissi-*
ue conspexi: idem etiam ipsius coloniæ *mæ fil.*
rundisinæ: g idem, vt scitis? cúmque me do- g *L idē Salu*
ius eadem optimorum, & doctissimorum vi- *tis, vt scitis?*
orum, Lenij Flacci & patris, & fratris eius læ-
ssima accepisset: quæ proximo anno mærens
ceperat, & suo præsidio, periculoque defen-
erat? cúmque itinere toto vrbes Italiæ fe-
os dies agere aduentus mei videbantur? viæ
ultitudine Legatorum, vndique missorum
elebrabantur? ad vrbem accessus incredibili
ominum multitudine, & gratulatione flore-
it? iter à porta, in Capitolium adscensus, do-
um reditus erat eiusmodi, vt summa in læti-

tia illud dolorem, ciuitatem tam gratam, tam miseram, atque oppressam fuisse? Habes igitur, 132
quod ex me quæsisti, qui essent optimates. Non est natio, vt dixisti: quod ego verbũ agnoui: est enim illius, à quo vno maximè P. Sextius se oppugnari videt, hominis eius, qui hãc nationem deleri, & concidi cupiuit: qui C. Cæsarem, mitem hominem, & cęde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cùm affirmaret, illum numquam, dum hæc natio viueret, sine cura futurum. Nihil profecit de vniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primùm per Indicem Vettium, quem in contione de me, & de clarissimis viris interrogauit. In quo tamen eos ciueis coniunxit eodem periculo, & crimine, vt à me inierit gratiam, quòd me cum amplissimis, & fortissimis viris congregauit. Sed posteà mihi, nullo meo merito, 133
nisi quòd bonis placere cupiebam, omnes est insidias sceleratissimè machinatus. Ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie *a* aliquid defecti afferebat: ille hominem mihi amicissimum, Cn. Pompeium, monebat, vt meam domum metueret, *b* atque à me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo copularat, vt illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo iis dignissimus, quibus cum viuit, tabulam esse, se scriptorem diceret: ille vnus ordinis nostri, discessu meo, luctu vestro palàm exsultauit. De quo ego, cùm quotidie rueret, verbum, feci, Iudices, numquam: neque putaui, cùm omnibus machinis, ac tormentis, vi, exercitu, copiis oppugnarer de vno sagittario me queri conuenire. *c* Acta me illi displicere, quis nescit? qui legem contemnat, quæ dilucidè vetat, gladiatores biennio, quo quis pe-

tie

a *L. aliquid de me ficti afferebat: al. aliquid deferebat.*

b *fort. atque à me ipso sibi caueret:*

c *L. acta mea ait sibi displicere. Quis nescit?*

tierit, aut petiturus ſit,dare ? In quo eius temeritatem ſatis mirari,Iudices,non queo. Facit apertiſſimè contra legem:facit is , qui neque elabi ex iudicio iucunditate ſua : neque emitti gratia poteſt:neque opibus,& potentia leges , ac iudicia perfringere. Quæ res hominem impellit,vt ſit tam intemperans? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam, credo,nactus eſt,ſpecioſã,nobilem,glorioſam norat ſtudia populi:videbat clamores, & concurſus futuros.Hac exſpectatione elatus , homo flagrans cupiditate gloriæ , tenere ſe non potuit,quin hos gladiatores induceret , quorum eſſet ipſe pulcherrimus. Si ob eam cauſam peccaret , & pro recenti populi R. in ſe beneficio,populari ſtudio elatus:tamen ignoſceret nemo. Cum verò ne de venalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emtos, nominibus gladiatoriis ornarit,& ſortitò alios Samnites, alios Prouocatores fecerit:tanta licentia,tanta legum contentio ne non habitura ſit exitum, non pertimeſcit ? Sed habet defenſiones duas:primùm.Do,inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. Feſtiuè.Accipite *a* aliquid etiam acutius. Dicit ſe non gladiatores,ſed vnum gladiatorem dare,& totam ædilitatem in munus hoc tranſtuliſſe.Præclara ædilitas: vnus leo:ducenti beſtiarij. Verũ vtatur hac defenſione:cupio eum ſuæ cauſæ confidere.Solet enim Tribunos pleb.appellare, & iudicium diſturbare,cùm diffidit.Quem non tam *b* admiror,quòd meam legem contemnat, hominis inimici, *c* quàm quòd ſe ſtatuit omninò conſularem legem nullam putare.*d* Aciliam,Didiam:Liciniam,Iuniam cõtemſit.Etiã ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio orna-

a *L.aliud etiã*

b *L.demiror,*
c *L.quã quid ſtatuat omn.*
d *L. Cæciliã, Didiam:*

tum,munitum,armatum ſolet gloriari, C.Cæ-
ſaris legem de pecuniis repetundis non putat
eſſe legem?Et aiunt,alios eſſe,qui acta Cæſaris
reſcindant, cùm hæc optima lex, & ab illo ſo-
cero eius,& ab hoc aſſecla negligatur? Et co-
hortari auſus eſt accuſator in hac cauſa vos,
Iudices, vt aliquando eſſetis ſeueri,aliquando
medicinam adhiberetis reip. Non eſt ea medi-
cina,cùm ſanæ parti corporis ſcapellum adhi-
betur,atq; integræ:carnificina eſt iſta, & cru-
delitas.Hi medentur Reip. qui exſecant peſtem
aliquam, tanquam ſtrumam ciuitatis.Sed, vt 136
a al. aliquod extremum habeat a aliquid oratio mea, & vt
ego antè dicendi finem faciam, quàm vos me
attentè audiendi,concludam illud de optima-
tibus,eorúmque principibus,ac Reip.defenſo-
ribus:vóſque,adoleſcentes,& qui nobiles eſtis
ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo,
& qui ingenio,& virtute nobilitatem poteſtis
conſequi, ad eam rationem,in qua multi ho-
mines noui,& honore,& gloria floruerunt,co-
hortabor.Hæc eſt vna via,mihi credite,& lau- 137
dis,& dignitatis, & honoris:à bonis viris, ſa-
pientibus,& bene natura conſtitutis, laudari,
& diligi:noſſe deſcrptionem ciuitatis,à maio-
ribus noſtris ſapientiſſime conſtitutam: qui
cùm regum poteſtatem non tuliſſent,itaMagi-
ſtratus annuos creauerunt,vt conſilium Sena-
b l.præponerent ſ. tus Reip. b proponerent ſempiternum:delige-
rentur autem in id conſilium ab vniuerſo po-
pulo, aditúſque in illum ſummum orddinem
ciuium induſtriæ,ac virtuti pateret, Senatum
Reip.cuſtodem præſidem,propugnatorem col-
locauerunt.Huius ordinis authoritate vti Ma-
giſtratus,& quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij
eſſe voluerunt:Senatum autem ipſum, proxi-
morum ordinũ ſplendore confirmari:plebis li-

ertatem,& commoda tueri,atque augere voluerũt:Hæc qui pro virili parte defẽdunt, Optimates sunt, cuiuscumq; sunt ordinis:qui autem præcipue suis ceruicib. tãta munia,atque Remp.sustinẽt, ij semper habiti sunt Optimatium principes,auctores, & cõseruatores ciuitatis.Huic hominum generi fateor,vt antè dixi,multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula,multas inferri *a* iniurias, magnos esse experiundos & subeũdos labores:sed mihi omnis oratio est cum virtute, non cum desidia:cũ dignitate,non cũ voluptate:cum iis,qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi,qui gloriæ,non qui somno,& conuiuiis, & delectationi natos arbitrantur. Nam , siqui voluptatibus ducũtur, & se vitiorũ illecebris, cupiditatũ lenociniis dediderunt:missos faciãt honores,*b* nec attingant.Rẽp. *c* patiantur viros fortes,labore, se otio sui perfrui. Qui autẽ bonam famã bonorũ,quæ sola verè gloria nominari potest,expetũt,aliis otium quærere debent,& voluptates:non sibi.Sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ , subeundæ sæpe pro Rep. tempestates: cum multis audacibus , improbis , nonnumquam etiam potentibus,dimicandum.Hæc audiuimus de clarissimorum virorum consiliis, & factis:hæc accepimus , hæc legimus. Neque eos in laude positos videmus , qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum , aut qui fortes , & claros viros , & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt. Leueis hoc semper nostri homines , & audaceis , & malos , & perniciosos ciueis putauerunt. At verò qui horum

a *al. insidias*

b *L. ne attingant r.*

c *V. c. patiãtur viros forteis, laborũ patiẽtis frui. Q. L. patiantur viros forteis, laborum patiẽteis: honorib. frui. Q.*

impetus,& conatus represserunt: qui authori-
tate,qui fide,qui constantia,qui magnitudine
animi,consiliis audacium restiterunt: ij graues,
ij principes,ij duces, ij authores huius digni-
tatis,atque imperij semper habiti sunt. Ac,ne 180
quis ex nostro, aut aliquorum prætereà casu
hanc vitæ viam pertimescat: vnus in hac ciui-
tate,quem quidem ego possim dicere,præclarè
vir de Rep. meritus,L. Opimius, indignissimè
concidit: cuius monumẽtum celeberrimum in
foro, sepulcrum desertissimum in litore Dyr-
rachino relictum est. Atque hunc tamen fla-
grantem inuidia propter interitum C. Gracchi
semper ipse populus R. periculo liberauit. Alia
quædam ciuem egregium iniqui iudicij pro-
cella peruertit. Cæteri verò aut repentina vi
perculsi,ac tempestate populari, per populum
tamen ipsum recreati sunt,atque reuocati: aut
omninò inuulnerati,inuiolatíque vixerunt. At
verò ij,qui Senatus consilium, qui authorita-
tem bonorum,qui instituta maiorum, negle-
xerunt,& imperitæ,aut concitatæ multitudini
iucundi esse voluerunt: omnes ferè Reip. pœ-
nas aut præsenti morte,aut turpi *a* exsilio de-
penderunt. Quòd si apud Athenienses, homi- 141
nes Gręcos,longè à nostrorum hominum gra-
uitate disiunctos,non deerant qui Remp. con-
tra populi temeritatem defenderent,cum om-
nes,qui ita fecerant, è ciuitate eiicerentur: si
Themistoclem illum, conseruatorem patriæ,
non deterruit à rep. defendenda nec Miltiadis
calamitas,qui illam ciuitatem paullo antè ser-
uarat, nec Aristidis *b* fuga, qui vnus omnium
iustissimus fuisse traditur: si posteà summi eius-
dem ciuitatis viri, quos nominatim appellari
nõ est necesse,propositis tot exẽplis iracundiæ
leui

a *L. exsulio.*

b φυγὴ

leuitatísque popularis, tamen suam Rem. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus, primùm in ea ciuitate nati, vnde orta mihi grauitas, & magnitudo animi videtur? tum in tanta gloria insistentes, vt omnia humana, leuiora videri debeant? deinde, ad eam Remp. tuendam aggressi, quæ tanta dignitate est, vt eam defendentem occidere non aliud
142 sit, *a* quàm oppugnantem rerum potiri? Homines Græci, quos anteà nominaui, iniquè à suis ciuibus damnati, atque expulsi, tamẽ, quia bene sunt de suis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria sunt, non in Græcia solùm, sed etiam apud nos, atque in cæteris terris, vt eos, à quibus illi oppressi sunt, nemo nominet: horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. Quis Karthaginiensium pluris fuit *b* Annibale, consilio, virtute, rebus gestis: qui vnus cum tot Imperatoribus nostris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hũc sui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hostẽ literis nostris, & memoria videmus esse cele-
143 bratum. Quare imitetur nostros Brutos, Camillos, *c* Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, *d* Æmilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. stabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono, amemus patriam, pareamus, Senatui, consulamus bonis: *e* præsentes fructus negligamus *f* posteritati, & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus quæ volumus, sed quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, magnorúmque hominum, esse mortale: animi verò motus, & virtutis gloriam, sempiternam: neque, hanc opinionem

a *L. quam pugnantem*
b *L. Hãnibale*
c *L. Ahalas,*
d *v. c. Aimilios,*
e *v. c. Aimilios,*
f *v. c præsentis*
g *v. c. posteritati, gloriæ*

si in illo sanctissimo Hercule consecratam videmus, cuius corpore ambusto, vitam eius, & virtutem immortalitas excepisse dicitur, minùs existimemus, eos, qui hanc tantam Rēp. suis consiliis, aut laboribus *a* aut auxerint, aut defenderint, aut seruarint, esse immortalem gloriam *b* consecuturos. Sed me repente, Iudices, de fortissimorum, & clarissimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum adspectus in ipso cursu orationis repressit. Video P. Sextium meæ salutis, vestræ authoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorem, *c* authorem, reum: video hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: video Milonem, vindicem *d* vestræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidium afflictæ Reip. exstinctorem domestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorum, atque tectorum, præsidium curiæ, sordidatum & reum: video P. Lentulum, cuius ego patrem, deum, ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & *e* fratris, rerumque nostrarum, in hoc misero squalore, & sordibus: cui superior annus idem & virilem, patris: & prætextam, populi iudicio, togam *f* dederit, hunc hoc anno in hac toga, rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. Atque hic tot, & talium ciuium squalor, hic luctus, hæ sordes, susceptæ sunt propter vnum me, quia me defenderunt, quia meum casum, luctumque doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitāti Senatui, poscenti Italiæ, vobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui *g* illo, illo die, cùm ad vos indi

144 (beside "gloriam b consecuturos. Sed me repente, Iu-")

145 (beside "mo ciue deprecantem. Atque hic tot, & ta-")

a *v. c. aut auxerunt, aut defenderunt, aut seruarūt, &c.*

b *v. c. consecutos.*

c *v. c. actorē,*

d *al. nostræ*

e *copula, &, abest à v. c.*

f *v. c. dedit,*

g *v. c. illo die, cùm*

ndicia, literas,confeſſiones communis exitij
letuli? cùm parui vobis? At, ſi ſceleſtum eſt
mare patriam, pertuli pœnarum ſatis:euerſa
lomus eſt,fortunæ vexatæ,diſſipati liberi,ra-
ıtata *a* coniunx, frater optimus, incredibili — a L.coniux,
ɔietate, amore inaudito, maximo in ſqualore
'olutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego
ɔulſus aris, focis, diis penatibus, diſtractus à
neis,carui patria,quam(vti leuiſſimè dicam)
:ertè texeram: pertuli crudelitatem inimi-
:orum,ſcelus infidelium,fraudem inuidorum.
ši hoc non eſt ſatis, quòd hæc omnia deleta
ridentur reditu meo: multo mihi, multo, in-
juam, Iudices,præſtat, in eandem illam reci-
lere fortunam,quàm tantam importare meis
lefenſoribus, & cõſeruatoribus calamitatem.
An ego in hac vrbe eſſe *b* poſſum, his pulſis, — b al.poſſim,
jui me huius vrbis compotem fecerunt? non
:ro. Non potero eſſe,Iudices: neque hic vm-
juam puer,qui his lacrymis,qua ſit pietate,
leclarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ip-
ům incolumen videbit: nec,quotieſcumque
ne viderit,ingemiſcet,ac peſtem ſuam,& pa-
ris ſui ſeſe dicet videre.Ego verò vos in om-
ni fortuna, quæcumque erit oblata, comple-
ctar: nec me ab iis, quos meo nomine ſor-
lidatos videtis,*c* vmquam vlla fortuna diuel- — c al. vlla vmquam,
et: neque eæ nationes, quibus me Senatus
:ommẽdauit, quibus de me gratias egit,hunc
:xſulem propter me ſine me videbunt. Sed
ıæc dij immortales, qui me ſuis templis ad-
ıenientem receperunt, ſtipatum ab his viris,
& P.Lentulus Conſul, atque ipſa Reſpub.qua
ıihil eſt ſanctius, veſtræ poteſtati, Iudices,
:ommiſerunt.Vos hoc iudicio omnium bono-
'um mentes confirmare, improborum repri-
mere

mere poteſtis:vos his ciuibus vti optimis,vos me reficere, & renouare Rempubl. poteſtis. Quare vos obteſtor, atque obſecro, vt, ſi me ſaluum eſſe voluiſtis,eos conſeruetis,per quos me recuperauiſtis.

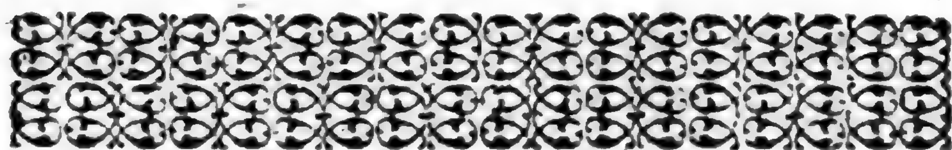

IN VATINIVM.

ORATIO XXXIIII.

I tua tantummodò, Vatini,quid 1
indignitas poſtularet, ſpectare voluiſſem, feciſſem id, quod his vehemẽter placebat,vt te,cuius teſtimonium,propter turpitudinem vitæ, ſordéſque domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem. Nemo enim horum aut ita te refutãdum, vt grauem aduerſarium,aut ita rogandum,vt religioſum teſtem, arbitrabatur. Sed fui paulò in te intemperãtior fortaſſe,quàm debui. Odio enim tui, in quo, etſi omnes propter tuum in me ſcelus,ſuperare debeo,tamen ab omnibus pœnè vincor,ſic ſum incitatus,vt,cùm te non minùs contemnerem, quàm odiſſem, tamen vexatum potiùs,quàm deſpectum,vellem dimittere. Quare, ne tibi hunc honorem à me ha- 2
beri fortè mirere,quòd interrogem,quem nemo congreſſu,nemo aditu,nemo ſuffragio,nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſa impuliſſet, niſi vt ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frangerem,

gerem, & loquacitatem *a* paucissimis interrogationibus irretitam retardarem. Etenim debuisti, Vatini, etiam si falsò venisses in suspicionem P. Sextio, tamen mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optimè meriti periculo, & tēpori eius, & voluntati parere voluissem. Sed hesterno pro testimonio esse mentitum, cùm affirmares nullum tibi omninò cùm Albinouano sermonem non modò de Sextio accusando, sed nulla vmquam de re fuisse, paulò antè imprudens indicasti: qui & T. Claudium tecum communicasse, & à te cōsilium P. Sextij accusandi petisse, & Albinouanum, quem anteà vix tibi notum esse dixisses, domū tuam venisse, *b* multa tecum locutum dixeris: denique contiones P. Sextij scriptas quas neque nosset, neque reperire posset, te Albinouano dedisse, eásque in hoc iudicio esse recitatas. In quorum altero es confessus, à te accusatores esse instructos, & subornatos: in altero inconstantiam tuam cùm leuitate, tum etiam periurio implicatam refellisti: cùm, *c* quem alienissimum à te esse dixisses, eum domi tuæ fuisse: quem *d* præuaricatorem ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusandum libros dixeris dedisse. Nimiùm es vehemens, feróxque natura. Non putas fas esse verbum ex ore exire cuiusquam, quod non iucundum, & honorificum ad aures tuas *e* accedat. Venisti iratus omnib⁹: quod ego, simulac te adspexi, priùs quàm loqui cœpisti, cùm antè Gellius, nutricula seditiosorum omnium, testimonium diceret, sensi, atque *f* prouidi. Repentè enim te, tamquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intulisti: *g* vt mihi renouatus ille tuus in te

a *v. c. paucis meis interr.*

b *al. multa tecum locutum esse d.*

c *L. quem à te alienißimum dix. & ita v. c.*

d *L. præuaricatorem esse ab*

e *L. accidat, & ita v. c.*

f *al. præuidi.*

g *L. vt mihi renouatus ille tuus Tribunatus videretur: Ac mihi primùm obiecisti, quòd Cornelium veterem meum. am.*

* * * veterem meum amicum, sed tamen 5
tuum familiarem, defenderim, cùm in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc vteris, nonnumquam, defensio numquam vituperari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium non defenderem. Num legem aliquam Cornelius contra auspicia tulerit: num Æliam, num Fufiam legẽ neglexerit: num Consuli vim attulerit: num armatis hominibus, templum tenuerit: num intercessorẽ vi deiecerit: num religiones polluerit: ærarium exhauserit: Rempu. compilarit. Tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. Codicem legisse dicebatur. Defendebatur, testibus collegis suis, nõ recitandi causa legisse, sed recognoscendi.
a *L. consiliũ,* Constabat tamen, Cornelium *a* consilium illo die dimisisse, intercessioni paruisse. Tu verò cui Cornelij defensio displicet, quam causam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam præscribis, quanto illis probro futurum sit, si te defenderint, cùm tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obiiciendam putaris.
Attamen hoc, Vatini, memento, paulò pòst 6
istam defensionem meam, quam tu bonis viris displicuisse dicis, me cùm vniuersi populi R. summa voluntate, tum optimi cuiusque singulari studio, magnificẽtissimè post hominum memoriam Consulem factum, omniáque ea me pudenter viuendo consecutum esse, quæ tu impudenter vaticinando sperare te sæpè dixisti. Nam quòd mihi discessum obiecisti meum, & quòd horum, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui iidem tibi lætissimus, luctum & gemitum renouare voluisti: tantùm tibi respondeo, me, cùm tu, cæteræque Reipu. pestes, armorũ causam quæreretis, & cùm per meum

nomen

nomen fortunas *a* locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exsorbere, crudelitatem vestram, odiúmque diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis: scelus, & furorem vestrûm cedendo maluisse frangere, quàm resistendo. Quare peto à te, *b* vt mihi ignoscas, Vatini, cùm patriæ pepercerim, quam seruaram: &, si ego te perditorem, & vexatorem Reipub. fero, tu me conseruatorem, & custodem feras, *c* deinde eius viri discessum increpes, quem vides, omnium ciuium desiderio, *d* ipsius denique Reip. luctu esse reuocatum? At enim dixisti, non mea, sed Reipu. causa homines de meo reditu laborasse. Quasi verò quisquam vir excellenti animo in Rempu. ingressus, optabilius quidquam arbitretur, quàm se à suis ciuibus Reipub. causa diligi. Scilicet aspera mea natura: difficilis aditus: grauis vultus: superba responsa: insolens vita: nemo humanitatem meam, nemo consuetudinem, nemo cõsilium, nemo auxilium requirebat: cuius desiderio (vt hæc minima dicam) forum mæstum, muta curia, omnia denique bonarum artium studia siluerunt. Sed nihil sit factum mea causa: omnia illa senatusconsulta: populi iussa: Itaque totius, cunctarum societatum, Collegiorum omnium decreta de me, Reip. causa esse facta fateamur. Quid ergo, homo imperitissime solidæ laudis, ac veræ dignitatis, præstantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatẽ gloriæ, atque ad memoriam mei nominis sempiternam, quam omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutem cum mea unius salute esse cociunctam? Quod quidem ego tibi reddo tuum. Nam, vt tu me carum esse

a L. locupletium dirip.

b*L. vt & mihi ignoscas, Vatin. quòd patriæ pep.*

c *fort. deinde eius viri discessũ ne increpes, q. vid. omn. ciu. des. ips. denique, Reipu. luctu esse reuocatum. At,*

d *fort. ipsius deniq. Reipu. voce esse reu.*

esse dixisti Senatu, populóque R. non tam mea causa, quàm Reipu. sic ego te, quamquam sis omni diritate, atque immanitate tæterrimus, tamen dico esse odio ciuitati, non tam tuo, quàm Reip. nomine. Atque, vt aliquando ad te veniam, de me hoc sit extremum. Quid quisque nostrûm de se ipse loquatur, non est sanè requirendum: boni viri iudicent, id est maximi momenti, & ponderis. Duo sunt tem- 10
pora, quibus nostrorum ciuium spectentur iudicia de nobis: vnum honoris, alterum salutis. *a* Honos talis populi R. voluntate paucis est delatus, ac mihi: salus tanto studio ciuitatis nemini reddita. De te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus: in salute, *b* expectamus. Et, vt ne me cum homine vno non solùm impudentissimo, atque infimo conferam: de te ipso, homine & arrogantissimo, & mihi inimicissimo, quæro, Vatini, vtrùm tandem putes, huic ciuitati, huic Reipub. huic vrbi, his templis, ærario, curiæ, viris his, quos vides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorum immortalium delubris, auspiciis, regionibus, melius fuisse, & præstabilius, me ciuem in hac ciuitate nasci, an te? cùm mihi *c* hæc responderis, aut ita impudenter, vt manus à te homines vix abstinere possint: aut ita dolenter, vt aliquando ista illa, quæ sunt inflata, rumpantur: tum memoriter respondero ad ea, quæ de te ipso rogaro.
d At illud tenebricosissimum tempus ineun- 11
tis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. Habeat hoc præmium tua indignitas, vt adolescentiæ turpitudo, obscuritate, & sordibus tuis obtegatur.

a *L. Honos tali popul. R. vol.*

b *L. exspectamus. Sed tamen, ne me cũ his principibus, qui adsunt P. Sextio, sed tecum, homine vno n. &c.*

c *v.c. hoc respond.*

d *L. Atque illud ten.*

gatur. Quæsturam petisti cùm P. Sextio, cùm hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero Cõsulatu gerẽdo *a* te diceres cogitare. Quæro abs te, teneásne memoria, cùm P. Sextius, quæstor sit cunctis suffragiis factus, tunc te vix, inuitis omnibus, non populi beneficio,
12 sed Cõsulis, extremum adhæsisse? in eo Magistratu, cùm tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missúsque sis à me Cõsule Puteolos, vt inde aurum exportari, argentumque prohiberes? in eo negotio, cùm te non custodem ad continendas, sed portitorem ad partiendas merces missum putares, cumque omnium domos, apothecas, naues, furacissimè scrutarere, hominésque *b* negotia gerentes, iudiciis iniquissimis irretires, mercatores è naui egredientes terreres, concedentes morarere: teneásne memoria, tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas? ad me Consulem, *c* Puteolanorũ querelas esse delatas? post Quæsturam exierísne legatus in vlteriorem Hispaniam, C. Cosconio proconsule? cùm illud iter Hispaniense pedibus ferè confici soleat, *d* aut, si quis nauigare velit, certa sit ratio nauigãdi: venerísne in Sardiniã, atque inde in Africam? fuerísne, quod sine Senatuscõsulto tibi facere non licuit, in regno Hiempsalis? fuerísne in regno Mastanesosi? venerísne ad fretũ per Mauritaniam? quem scias vmquã legatum Hispaniensem *e* in illam prouinciam istis itineribus peruenisse? Factus es Tribunus ple. (quid enim te de Hispaniẽsibus flagitiis tuis, sordidissimísque furtis interrogẽ?) quæro abs te, *f* primùm, quod genus improbitatis, & sceleris in eo Magistratu prætermiseris? Ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cum clarissimorum

a *v. c. diceres te cogitare.*

b *v. c. negotiij gerenteis,*

c *v. c. querelis Puteolanorum,*

d *v. c. aut, qui nauig.*

e *v. c. & L. istis itineribus in illam prouinciã p.*

f *L. primùm vniuersè, quod g. & ita v. c.*

virorum splendore permisceas. Ego te, quæ-
cumque rogabo, de te ipso rogabo, neque te
ex amplissimi viri dignitate, sed ex tuis tene-
bris extraham: omniáque mea tela sic in te
a coniicientur, vt nemo per tuum latus (quod
soles dicere) sancietur. In tuis pulmonibus, ac
visceribus hærebunt. Et, quoniam omnium re- 14
rum magnarũ *b* à diis immortalibus principia
ducuntur, *c* volo vt mihi respondeas tu, qui te
Pythagoricum soles dicere, & hominis doctis-
simi nomen tuis immanibus, & barbaris mori-
bus prætendere, quæ te tanta prauitas men-
tis tenuerit, qui tantus furor, vt, cùm inaudi-
ta, ac nefaria sacra susceperis, cùm inferorum
animas elicere, cùm puerorum extis deos ma-
nes mactare soleas: auspicia, quibus hæc vrbs
condita est, quibus omnis Resp. atque imperiũ
tenetur, contẽpseris? initióque Tribunatus tui
Senatui denuntiaris, tuis actionibus augurum
responsa, atque eius collegij arrogantiam im- 15
pedimento non futuram? Secũdum ea quæro,
seruarísne in eo fidem? num quando tibi mo-
ram attulerit, *d* quò minùs consilium aduo-
cares, legémque ferres, quod eo die scires de
cœlo esse seruatum? Et, quoniam hic locus
e vnus est, quem tibi cum Cæsare communem
esse dicas, seiungam te ab illo, nõ solùm Reip.
causa, verùm etiã Cæsaris, nequa ex tua sum-
ma indignitate labes, illius dignitati adspersa
videatur. Primùm quæro, num tu Senatui cau-
sam tuam permittas, quod facit Cæsar? deinde:
quæ sit authoritas eius, qui se alterius facto,
non suo defendat? deinde (erumpet enim ali-
quando ex me vera vox, & dicam sine cuncta-
tione quod sentio) si, iam violentior aliqua in
te Cæsar fuisset, si eum magnitudo conten-
tionis

a v.c. coniijcientur,
b v.c. ab diis
c al. volo mihi respond.
d L. quo minùs cõsilium aduocar.
e L. est vnus, & ita v.c.

tionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas aliquò impulisset, quod in illo viro & tum ferendum esset, & maximis rebus, quas posteà gessit, obliterandum: id tu tibi, furcifer, sumes, & Vatinij latronis, ac sacrilegi vox audietur, hoc postulantis, vt
16 idem sibi concedatur, quod Cæsari? Sic enim ex te quæro. Tribunus plebis fuisti: seiunge te à Consule. Collegas habuisti viros fortes nouem. Ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas a de cœlo seruare: quos irridebas, quos priuatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedentes vides, b te ædilitiam prætextam togam, quam frustra confeceras, vendidisse: tertium scis ex illo obsesso, atque afflicto Tribunatu, consularem authoritatem hominem esse adolescentem consecutum. Reliqui sex fuerunt. c Ex quibus partim planè tecum sentiebant, partim medium quendam cursum tenebant. Omnes habuerunt leges promulgatas: in his multas meas necessa-
17 rius, etiam de mea sententia, C. Cosconius, iudex noster: quem, d tu disrumperis, cùm ædilitium vides. Volo mihi respondeas, num quis ex toto Collegio legem sit ausus ferre, præter vnum te? quæ tanta in te e fuit audacia: quæ tanta vis: vt, f cùm tui nouem Collegæ sibi timendum esse duxerint, id vnus tu, emersus è cœno, omnium facilè omnibus rebus infimus, contemnendum, despiciendum, irridendum putares? num quem post vrbem conditam scias Tribunum plebis egisse cum plebe, cùm constaret seruatum esse de cælo?
18 Simul etiam illud volo vti respondeas, cùm, te Tribun. plebis, esset etiã tũ in Rep. lex Ælia, g Fusia: quę leges sæpenumero tribunitios furo-

a L. seruare de cælo: & ita v. c.
b fort. tu ædilitiã prætextã togam q. fr. conf. vẽdidisti.
c v. c. è quibus planè partim,
d L. tu dirũperis,
e L. fuerit aud.
f L. cùm tui Collegæ nouẽ sibi tuo al. cùm m. nouẽ tui Collegæ
g L. & Fusia

res debilitarũt,& represserũt, quas cõtra,præter te, nemo vmquam est facere conatus,quæ quidem leges anno pòst, *a* sedentibus in templo duobus,non Consulibus, sed proditoribus huius ciuitatis,ac pestibus,vnà cum auspiciis, cum intercessionibus,cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, *b* & consilium conuocare? numquam ex omnibus Tribunis pleb.quicumque seditiosi fuerint, tam audacem audieris fuisse,vt vmquam contra legem Æliam, *c* aut Fusiam concilium *d* conuocaret? Quæro illud etiam ex te,conatúsne sis, 19
voluerísne, denique cogitaris, (est enim res eiusmodi, vt, si tibi modò in mentem venit, nemo sit, qui te vllo cruciatu esse indignum putet) cogitarísne in illo tuo intolerabili, non regno (nam cupis id audire)sed latrocinio, augur fieri in Q. Metelli locum? vt, quicumque te adspexisset,duplicem dolorem,gemitúmque susciperet, & ex desiderio clarissimi, *f* & fortissimi,ciuis, & ex honore turpissimi,atque improbissimi? Adeóne *g* non labefactam Rempu.te Tribuno, neque conquassatam ciuitatem,sed captam hanc vrbem,atque euersam *h* putares,vt augurem Vatinium ferre possemus?Hoc loco quæro,si,id quod con- 20
cupieras, augur factus esses,: in qua tu cogitatione nos,qui te oderamus,vix dolorem ferebamus: illi autem, quibus erat, in deliciis, vix risum tenebant: sed quæro, si ad cætera vulnera,quibus *i* putasti Rempub.deleri,hanc quoque mortiferam plagam inflixisses auguratus tui,vtrùm decreturus fueris id,quod augures omnes vsque à Romulo decreuerunt, Ioue fulgente, cum populo agi nefas esse,an, quia

a *al.præsidẽtibus,*
b *L. & cõcilium & ita v.c.*
c *L. aut Eusiam,*
d *v.c. aduocaret?*
e *v.c. Quæro etiã illud ex te, & ita L.*
f *L.at fortissimi c.*
g *L.non labefactatam Rempub.*
h *fort.putaris,*
fort.Remp. putasti posse del.v. Remp. putasti deleri,

quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris
21 augur diſſoluturus? Ac, ne diutiùs loquar de auguratu tuo, quòd inuitus facio, vt recorder ruinas Reipub. (neque enim tu vnquam ſtante non modò maieſtate horum, ſed etiam, vrbe, te augurem fore putaſti:) verùm tamen, vt ſomnia tua relinquam, ad ſcelera veniam volo vti mihi reſpondeas: cùm M. Bibulum Conſulem, non dicam bene de Republ. ſentientem, ne tu mihi homo potens iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti: ſed hominem certè nuſquam progredientem, nihil in Republ. molientem, tantùm animo ab actionibus tuis diſſentientem: cùm eum tu Conſulem *a* in vincla duceres, & à tabula Valeria Collegæ tui mitti iuberent: feceríſne ante Roſtra pontem, continuatis tribunalibus per quem Conſul populi Romani moderatiſſimus, & conſtantiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, vi perditorum hominum incitata, *b* turpiſſimè, miſerrimóque ſpectaculo non in carcerem, ſed ad
2 ſupplicium, & ad necem duceretur? quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit? vt ſciamus, vtrùm veterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum. Idémque tu cùm his, atque huiuſmodi conſiliis, ac facinoribus, nomine C. Cæſaris, clementiſſimi, atque optimi viri, ſcelere verò, atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expuliſſes, *c* incluſum domi contineres, cúmque non maieſtate Imperij, non iure legum, ſed ianuæ præſidio, & parietum cuſtodiis, conſulis vita tegeretur: miſeríſne viatorem, qui M. Bibulum domo vi extraheret, vt quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id, te Tribuno pleb. Conſuli domus *d* exſilium

a al. in vincula

b L. turpiſſimo, miſer. & ita v. c.

c v. c. domi incluſum cōtin. & ita L.

d L. exſuliū

esse non posset? Simúlque mihi respondeto 23
tu, qui nos, qui de communi salute consentimus, tyrannos vocas, fuerisne non Tribunus pleb. sed intolerandus ex cœno nescio quo, atque ex tenebris tyrannus? qui primùm eam Remp. quæ auspiciis inuentis constituta est, iisdem auspiciis sublatis conarere peruertere: deinde sanctissimas leges, Æliam, *a* & Fusiam dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Drusij, & in contentione Sulpitij, & in cruore Cinnano, *b* & inter Syllana arma vixerunt, solus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui Consulem morti obieceris, inclusum obsederis, extrahere ex suis tectis conatus sis: qui in eo Magistratu non modò emerseris ex médicitate, sed etiam diuitiis nos iam tuis terreas: fueríſne tanta crudelitate, vt *c* delectos viros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione *d* coneris? Cùm L. Vettium, qui in Senatu confes- 24
sus esset se cum telo fuisse, Cn. Pompeio, summo & clarissimo ciui, suis manibus, *e* necem afferre voluisse, in concionem produxeris, indicem in Rostris, in illo, inquam, *f* augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ causa cæteri Tribuni pleb. princeps ciuitatis producere consueuerunt, *g* ibi tu indicem Vettium, linguam, & vocem suam sceleri, & menti tuæ præbere *h* voluisti, vt diceret L. Vettius in concione tua, rogatus à te, se auctores, & impulsores, & socios habuisse sceleris illius eos viros, quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas stare non posset? M. Bibulum, cuius inclusione contentus non eras, interficere volueras, *i* spoliaueras Consulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucul

a *L. & Fusiam*

b *v. c. etiam inter arma Syllam. & ita L.*

c *L. dilectos*

d *L. conareris? & ita v. c.*

e *L. necem offerre vol.*

f *al. inaugurato templo,*

g *al. ibi tu Vettium indicem, ling.*

h *L. voluisti: dixeritne L. Vettius*

i *L. spoliaras cons. & ita v. c.*

L.Lucullum, cuius tu rebus gestis, quòd ipse ad imperatorias laudes à puero videlicet spectaras vehementiùs inuidebas: C. Curionem, perpetuum hostem improborum omnium, auctorem publici consilij, libertate communi tuenda maximè liberum, cum filio principe iuuentutis, cum Republ. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate postuladum fuit, delere
25 voluisti: L.Domitium, cuius dignitas, & splendor *a* perstringebat, credo, oculos Vatinij, *b* quem tu propter commune odium in bonos, oderas, in posterum autem propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, antè, aliquanto timebas: L. Lentulum, hunc iudicem nostrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiusdem Vettij indicio opprimere voluisti. Qui si tum illam labem, pestémque vicisset, quod ei tuo scelere non licuit, Respubl. victa non esset. Huius etiam filium eodem indicio, & crimine, ad patris interitum aggregare voluisti. L. Paulum, qui tum quæstor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem virum? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes, legibus exterminarat, hominem ad conseruandam Rempubl. natum, in idem Vettij indicium, atque in eundem hunc numerum *c* congregasti. Quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortissimorum ciuium numero seiungendum non putaris. *d* Sed qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cùm iam Vettius ad arbitrium tuum perorasset, & ciuitatis lumina notasset, descendissétque de Rostris, eum repentè reuocares, colloquerere populo Romano vidente? deinde interrogares, ecquósnam alios posset nominare? inculca-

a *L. præstringebat, cr.*
b *L. quem tum pr.*
c *L. aggregasti.*
d *L. Sed qui fuit tuus ille tantus fu. & ita v.c.*

rifne, vt C. Pifonem, generum meum, nominaret: qui in fumma copia optimorum adolefcentium, pari continentia, virtute pietate reliquit neminem? itémque M. Laterenfem, hominem dies, *a* ac noctes de laude, & de Repub. cogitantem? promulgarifne, impuriffime, & perditiffime hoftis, quæftionem *b* de tot ampliffimis, & talibus viris, indici Vettio præmia ampliffima? quibus rebus, omnium mortalium non voluntate, fed conuicio repudiatis, fregerifne in carcere ceruices ipfi illi Vettio, nequod indicium corrupti iudicij exftaret, eiúfque fceleris in te ipfum quæftio flagitaretur?
27 Et, quoniam crebrò vfurpas, legem te de alternis confiliis reiiciendis tuliffe, vt omnes intelligant, te ne rectè quidem facere fine fcelere potuiffe, quæro, *c* cùm lex effet æqua promulgata initio Magiftratus, *d* multas etiam alias tuliffes, exfpectarifne, dum C. Antonius reus fieret *e* apud Cn. Lentulum, & Q. Claudium? & pofteaquam ille eft reus factus, ftatim tuleris in eum, qui tuam poft legem reus factus effet: vt homo confularis exclufus, mifer, puncto temporis fpoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? Dices, familiaritatem tibi
28 fuiffe cum Q. Maximo. Præclara defenfio facinoris tui. Nam Maximi quidem fumma laus eft, fumptis inimicitiis, fufcepta caufa, quæfitore, confilióque delecto, commodiorem inimico fuo *f* contentionem reiectionis dare noluiffe: nihilque Maximus fecit alienum aut fua virtute, aut illis viris clariffimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius virtute renouatam non modò fperamus, verùm etiam iam videmus. Tua fraus, tuum maleficium, tuum fcelus illud eft, te id, quod promulgaffes miferi

a v. c. atque noctis.
b *L. de tot & talibus viris, ind. Vett.*
c *L. cùm lex effet à te tua promulg.*
d *v. c. multas iam alias tuliffes, &c. & ita L.*
e *L. apud Cn. Lentulum Clodianum? & pofteáque & ita v. c.*
f *L. conditionem reiect.*

miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus
diſtuliſſe. Ac nunc quidem C. Antonius hac
vna re miſeriam ſuam conſolatur, quòd ima-
gines *a* patris,& fratris ſui, fratriſque filiam, a *al. & pa-*
non in familia,ſed in carcere collocatas audi- *tris.*
29 re maluit,quàm videre. Et quoniam pecunias
aliorum deſpicis, de tuis diuitiis intolerantiſ-
ſimè gloriaris, volo vti mihi reſpondeas, fece-
riſne fœdera Tribunus pleb. cum ciuitatibus,
cum regibus, cum Tetrarchis? erogariſne pe-
cunias ex ærario tuis legibus? eripueriſne par-
tes illo tempore cariſſimas, partim à Cæſare,
partim à publicanis? Quæ cùm ita ſint, quæro
ex te, ſitne ex pauperrimo diues factus illo
ipſo anno, quo lex lata eſt de pecuniis repe-
tundis acerrima: vt omnes intelligere poſſent;
à te non modò noſtra acta, quos tyrannos vo-
cas, ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe con-
temptam. Apud quem tu etiam nos criminari
ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi, cùm tu ei con-
tumelioſiſſimè toties maledicas, quoties illi
30 affinem te eſſe dicis. Atque illud etiam ſcire
ex te cupio, quo conſilio, aut qua mente fece-
ris, vt in epulo *b* Q. Arij, familiaris mei, cum b *L. Q. Ar-*
toga pulla accumberes? quem vmquam vide- *rij,*
ris? quem audieris? quo exemplo, quo more
feceris? Dices, ſupplicationes te illas non pro-
baſſe. Optimè. Nullæ fuerint ſupplicationes.
Vidéſne, me nihil de anni illius cauſa, nihil de
eo, quod tibi cum ſummis viris commune eſſe
videatur, ſed de tuis propriis ſceleribus ex te
quærere? Nulla ſupplicatio fuerit. Cedo, quis
vmquam *c* cœnauit atratus? Ita enim illud c *v.c. cœna-*
epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris: epu- *rit atratus.*
31 læ quidem ipſæ, dignitatis. Sed omitto epu-
lum populi Rom. feſtum diem, argento, veſte,

omni apparatu, ornatúque visendo. Quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vmquam data est? cùm tot hominum millia accumberent, cùm ipse epuli dominus, *a* Q. Arius, albatus esset, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisque tuis furiis funestum intulisti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit Reipubl. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi, hanc tantam, & tam grauem ciuitatem, subiectam esse non modò furori, verùm etiam irrisioni tuæ? Hunc tu mo- 32
rem ignorabas? numquam epulum videras? numquam puer aut adolescens inter *b* coquos fugeras? Fausti, adolescentis nobilissimi, paullò ante ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras, dominum cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, vt tu, nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem veterem, eius, qui te inuitarat auctoritatem, *c* parum putares testificatum esse, supplicationes
te illas *d* non putare? *e* Quæro illud etiam ex 33
te, quod priuatus admisisti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis viris causam tuam esse coniunctam: postulatúsne sis lege Licinia *f* & Iulia? edixeritne C. Memmius Prætor ex ea lege, vt adesses die tricesimo? cùm is dies venisset, fecerisne, quod in hac Repub. non modò factum *g* ante numquam est, sed in omni memoria *h* sit inauditum? appellarisne Tribunos plebis, ne causam diceres? leuius dixi: quamquam idipsum esset

a *L. Q. Arrius,*
b *al. coæuos al. cocos & ita v.c.*
c *L. parum putares te testificatum esse, suppl. te ill.*
d *L. non probare?*
e *L. Quæro etiam illud ex te*
f *L. & Iunia?*
g *L. anteà n. & ita v.c.*
h *L. est omninò inauditum? al. sit omninò inaud.*

..et & nouum,& non ferendum,ſed appella- ..ne nominatim peſtem illius anni, furiam ..triæ, tempeſtatem Reipubl. Clodium? qui ..men cùm iure,cùm more, cùm poteſtate iu- ..cium impedire non poſſet, rediit ad illam ..m, *a* & furorem ſuum, ducémque ſe militi ..s tuis præbuit. In quo ne quid à me dictum ..te potiùs putes,quàm abs te eſſe quæſitum, ..ullum onus imponam mihi teſtimonij: quæ ..ihi breui tempore ex eodem iſto loco video ..ſe dicenda,ſeruabo,téque non arguam, ſed, ..t in cæteris rebus feci,rogabo. Quæro ex te, ..atini, num quis in hac ciuitate poſt vrbem ..onditam Tribunos pleb.appellarit,ne cauſam ..iceret? num quis reus in Tribunal ſui quæſi- ..oris adſcenderit, eúmque vi deturbarit? ſub- ..llia diſſiparit? vrnas *b* deleuerit? eas deni- ..ue omnes res in iudicio diſturbando commi- ..rit,quarum rerum cauſa iudicia ſunt conſti- ..ita? ſciáſne tum fugiſſe Memmium? accu- ..atores eſſe tuos de tuis,tuorúmque manibus ..reptos? Iudices quæſtionum de proximis tri- ..unalibus eſſe depulſos? *c* in foro, in luce,in- ..ectante populo Romano quæſtionem,Magi- ..ratus,morem maiorum,leges,Iudices, *d* ſce- ..rum pœnam eſſe ſublatam? hæc omnia ſciáſ- ..e diligentia C. Memmij publicis tabulis eſſe ..otata, atque teſtata? *e* Atque illud etiam ..uæro, quòd, poſtoaquam es poſtulatus, ex ..gatione redieris, ne quis te iudicia defugere ..rbitraretur:téque,cùm tibi, vtrum velles, li- ..eret, dictitaris cauſam dicere maluiſſe: quî ..onſentaneum fuerit,cùm legationis perfugiò ..ti noluiſſes,appellatione improbiſſima te ad ..uxilium nefarium confugiſſe. Et quoniam ..gationis tuæ facta mentio eſt, *f* volo etiam audire

a *al. & ad furorem*

b *fort. deiecerit?*

c *L. in foro luce, inſp.*

d *L. reum, pœnam eſſe*

e *v.c. Atque etiam illud q.*

f *v.c. volo audire de te,*

audire de te, quo tandem Senatusconsulto legatus sis? De gestu intelligo, quid respondeas, tua lege dicis. Esne igitur patriæ certissimus *a* parricida? *b* sperásne id, vt patres conscripti: ex Republ. funditus tollerentur? ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo vmquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate *c* legarentur? adeóne tibi sordidum consilium publicum visum est? adeò afflictus Senatus, adeò misera & prostrata Respubl. vt non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij auctores, non ministros muneris prouincialis Senatus more 36
maiorum deligere posset? Eripueras Senatui prouinciæ decernendæ potestatem, imperatoris *d* deligendi iudicium, ærarij dispensationem: quæ numquam sibi populus Roman. appetiuit, *e* qui numquam hæc à summi consilij gubernatione auferre conatus est. Age: factum est horum aliquid in aliis: rarò: sed tamen factum est, vt populus *f* deligeret imperatorem. Quis legatos vmquam audiuit sine Senatusconsulto? ante te nemo. Post continuò fecit idem in duobus prodigiis Reipub. Clodius: quo etiam maiore es malo mactandus, quòd non solùm facto tuo, sed etiam exemplo Rempubl. vulnerasti: *g* neque tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere *h* voluisti. Atque illud 37
etiam audire à te cupio: quare, cùm ego legem de ambitu ex Senatusc. tulerim, sine vi tulerim, saluis auspiciis tulerim, salua lege Ælia, & *i* Fusia, tu eam esse legem non putes: præsertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latæ sint, paream. Cum mea lex dilucidè vetet, *biennio, quo quis petat, petiturúsve sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die:* quæ

a *l. patricida?*
b *al. spectarásne id, vt p.v.c. spectarísne id, &c. fort. sperarísne id,*
c *fort. legerentur?*
d *v.c. dilegendis*
e *L. qui numquam anteà summo consilio gubernationē auf.*
f *v.c. dilegeret*
g *L. neque tantùm ipse es improbus,*
h *v.c. voluisti. Ob hasce omnes res sciásne seueris. &c. perdidicisti? Atque etiā illud aud. à te c. &c. mea sit? At, si hæc omnia contemnis, &c.*
i *L. & Fusia.*

quæ tanta *a* in te sit amentia, vt in ipsa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui certissimi gladiatoris simile Tribunum pleb. posse reperiri, qui se interponat, quo minùs reus mea lege *b* fias? Ob hasce omnes res scias, te seuerissimorum hominum, Sabinorum, fortissimorum virorum, Marsorum & Pelignorum, tribulium tuorum iudicio notatum, nec post Romam conditam, præter te, tribulem quemquam, tribum Sergiam perdi-
38 disse? *c* Ac si hæc omnia *d* contemnis, ac despicis, quòd ita tibi persuaseris, vt palàm dictitas, te, diis, hominibúsque inuitis, amore in te incredibili quodam C.Cæsaris, omnia, quæ velis, consecuturum: ecquid audieris, ecquísnam tibi dixerit, C.Cæsarem nuper Aquileiæ, cùm de quibusdam esset mentio facta, dixisse, C.Alfium præteritum permolestè tulisse, quòd in homine summam fidem, probitatémque cognosceret: grauitérque etiam se ferre, Prætorem aliquem esse factum, qui à suis rationibus dissensisset? tum quæsisse quemdam, de Vatinio quemadmodum ferret: ipsum respondisse, Vatinium in Tribunatu gratis nihil fecisse? qui omnia in pecunia posuisset, honore animo
39 æquo carere debere? Quòd si ipse, qui te suæ dignitatis augendæ causa, periculo tuo, nullo suo delicto, ferri præcipitem est facilè passus, tamen te omni honore indignissimum iudicat: *e* si te vicini, si tribules ita oderunt, vt repulsam tuam, triumphum suum duxerint: si nemo adspicit, quin ingemiscat, nemo mentionem facit, quin exsecretur: si vitant, fugiunt, *f* audire de te nolunt: cùm viderunt, tanquam auspicium malum detestantur: si cognati respuunt, tribules exsecrantur, vicini metuunt, affines

a *v. c. sit in te am. & ita L.*
b *L. fias? At si hæc omnia &c.*
c *L. At si hæc omn.*
d *v. c. contemnis,*
e *L. si te vicini, si affines, si tribules*
f *L. audire te nolunt:*

affines erubescunt, strumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam se locis collocarunt. Si es odium publicum populi, Senatus, vniuersorum *a* hominum: quid est, quam ob rem Præturam potiùs exoptes, quàm mortem? præsertim cùm popularem te velis esse, neque
vlla in re populo gratius facere possis? Sed, vt 40
aliquandò audiamus, *b* quàm copiosè ad interrogata respondeas, concludam iam interrogationem meam, téque in extremo pauca de ipsa causa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium iisdem verbis laudares, *c* quibus eum laudare & boni viri, & boni ciues consueuerunt, cùm in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum, cupidissimè falsum testimonium dixeris? An erit hæc optio, & potestas tua, vt cùm Clodianas operas, & facinorosorum hominum, & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixisti, gladiatoribus, & bestiariis obsedisse Rempubl. cùm autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem singulari virtute, fide,
constantia vituperare? Sed, cùm T. Annium 41
tantopere laudes, & clarissimo viro nonnullam laudatione tua labeculam adspergas (in illorum enim numero mauult T. Annius esse, qui à te vituperantur) *d* verùm etiam quæro, cùm in Republ. administranda T. Annio cum P. Sextio consiliorum omnium societas fuerit, id quod non solùm bonorum, verùm etiam improborum iudicio declaratum est: est enim reus vterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem esse, quàm te, numquam soles confiteri: alter tuis consiliis illo tamen adiuuante,

a L. hominũ rusticanorũ: quid est, &c. & ita v. c.

b L. quàm copiose mihi ad rog. & ita v.c.

c L. quibus eum verbis laud. boni viri, &c

d L. verùm tamen quæro.

iuuante, quæro, qui possis eos, quos crimine
42 coniungis, testimonio disiungere. Extremum illud est, quod mihi abs te responderi velim: cùm multa in Albinouanum de præuaricatione diceres, dixerísne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sextium de vi reum fieri? quauis lege, quouis crimine accusandum potiùs fuisse? *a* etiam illud dixeris, causam Milonis, fortissimi viri, coniunctam cum hoc existimari? quæ pro me à Sextio facta sint, bonis esse grata? Non coarguo inconstantiam orationis, ac testimonij tui. Quas enim huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus verbis testimonium dixisti: quicum autem eius causam, periculúmque coniungis, cum summis
43 laudibus extulisti. Sed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accusandum omninò fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, si te in testimonio consuli *b* nolis, ne quid tibi authoritatis à me tributum esse videatur, dixerísne in eum testimonium de vi, quem negaris reum omninò de vi fieri debuisse?

a *L. etiamne ill. al. etiam id dixeris.*

b *L. noles, & ita v. c.*

***

PRO

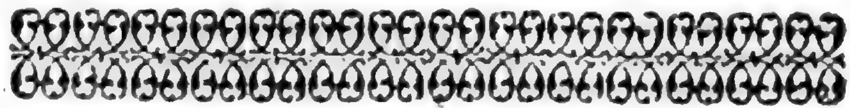

PRO M. COELIO.

ORATIO XXXV.

a v. c. aſsit,
b ſic v. c. al. cōſuetudiniſque noſtræ,
c v. c. forenſibus negotiis,
d al. ſceleratiſque,
e L. oppugnari autem opibus,

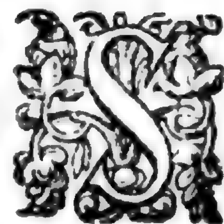

SI quis, Iudices, fortè nunc *a* adſit, ignarus, legum, iudiciorum, *b* conſuetudinis noſtræ: miretur profectò, quę ſit tāta atrocitas huiuſce cauſæ, quòd diebus feſtis, ludiſque publicis, omnibus *c* negotiis forenſibus intermiſſis, vnum hoc iudicium exerceatur: nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, vt, eo neglecto, ciuitas ſtare nō poſſit. Idem, cùm audiat eſſe legem, quæ de ſeditioſis, *d* conſceleratiſque ciuibus, qui armati, Senatum obſederint, Magiſtratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet: crimen, quod verſetur in iudicio, requirat. Cùm audiat, nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari: ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet, & vocarit: *e* oppugnari autem hunc opibus meretricis: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exſtimet, quibus, otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. Etenim, ſi attendere diligenter, exiſtimare verò de omni hac cauſa volueritis, ſic conſtituetis, Iudices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, vtrùm vellet, liceret: nec cùm deſcen

descendisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. Sed ego Atratino, humanissimo, atque optimo adolescenti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationem, vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare: pietati tribuo. Si iussus est: necessitati: si sperauit aliquid: pueritiæ. Cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. Ac mihi quidem videtur, Iudices,
3 hic introitus defensionis, adolescentiæ M. Cœlij maximè conuenire, vt ad ea, quæ accusatores, deformandi huius causa, detrahendæ, spoliandæque dignitatis gratia, dixerunt, primùm respondeā. Obiectus est pater variè, quòd aut parum splendidus ipse, aut parum piè tractatus à filio diceretur. De dignitate, a Cœlius notis, ac maioribus natu, etiam sine mea oratione, tacitus, facilè ipse respondet. Quibus autem, propter senectutem, quòd iamdiu minùs in foro nobiscum versatur, non æquè est cognitus: hi sic habeant: quæcumque in equite Romano dignitas esse possit, quæ certè potest esse maxima, eam semper in M. Cœlio b habitam esse summam, hodiéque haberi non solùm à suis, sed etiā ab omnibus, quibus potuerit ali-
4 qua de causa esse notus. c Equites autem Romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certè parentis. Quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiāt, lacrymæ matris, incredibilisque mæror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cer-
5 nitis, luctúsque declarat. Nam, quod est obie-

a *al. M. Cœlius.*

b *l. habitam esse summam summámque hodie hab.*

c *v. c. Equitis R. autem esse f. & ita L.*

ctu, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini vmquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt, quàm absenti M. Cœlio: quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidémque nunc lectissimos vitos, & nostri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima, atque ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundaméta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, *a* si nitantur iudicio suorum. Neque enim vobis satis commendata huius ætas esse posset, si non modò parenti, tali viro, verùm etiam municipio tam illustri, ac tam graui, displiceret.

a *v.c. si nitũtur*

6 Equidem, vt ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam: & meus hic forensis labor, vitæque ratio *b* dimanauit ad existimationem hominum paullò latiùs commendatione ac iudicio meorum. Nam, quod obiectum est de pudicitia, quódque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictísque celebratum est, id numquam tam acerbe feret M. Cœlius, vt eum pœniteat non deformem esse natum, *c* sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum, in adolescentia forma, & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, hominem vt notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulãtiùs *d* iactatur, conuicium: si facetiùs, vrbanitas nominatur.

b *v.c. demananauit*

c *L. sunt enim*

d *sic v.c. fort. iaciatur,*

e *fort. demiratus sum,*

7 Quam quidem partem accusationis *e* admiratus sum, & molestè tuli potissimũ esse Atratino datam. Neque enim decebat, neque ætas il-

la po

la postulabat, neque, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur *a* optimi adolescentis, in tali illum oratione versari. Vellem aliquis ex vobis robustioribus hunc maledicẽdi locum *b* suscepisset, aliquanto liberiùs, & fortiùs, & magis more nostro refutaremus istam maledicendi licentiam. Tecum, Atratine, *c* agam leuiùs, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ: & meum erga te, parentémque
8 tuum beneficium tueri debeo. *d* Illud tamẽ te esse admonitum volo: *e* primum qualis es, talem te esse existimes: vt, quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas: deinde, vt ea in alterum ne dicas, quę cum tibi falsò responsa sint, erubescas. Quis est enim cui via ista non pateat? qui isti *f* ætati non possit quàm velit petulanter, etiam si sine vlla suspicione, at non sine argumento, maledicere? Sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere videbamus: ingenij, quòd
9 ornatè, politéque dixisti. Verùm ad istam omnem orationem breuis est defensio. Nã quoad ætas M. Cœlij *g* dare potuit isti suspicioni locum, fuit primùm ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplináque munita: qui *h* vt huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me tantum sit, quantum vos existimatis: hoc dicam, hunc à patre continuò ad me esse deductũ. Nemo hunc M. Cœliũ in illo ętatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Crassi castissima domo, cùm artibus
10 honestissimis erudiretur. Nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cælio est, longè ab ista suspicione abhorrere debet. Hoc enim adolescente scitis Consulatum mecum petisse Cati-

a *vox, optimi abest à v.c.*

b *v.c. cepisset & ita L.*

c *L. agam leniùs,*

d *al. illud tãtùm te esse monitum*

e *L. primum, (vt, qualis es, talẽ hi te esse existimẽt) vt quãtũ à rer.*

f *L. ætati, ac dignitati non poss.*

g *L. dare potuit suspicioni loc.*

h *al. vt virilẽ huic tog.*

a v. c. aut à me disc.

linam, ad quem si accessit, *a* aut si à me discessit vmquam (quamquam multi boni adolescẽtes illi homini nequam, atque improbo studuerunt) tum existimetur Cœlius Catilinæ nimiùm familiaris fuisse. At enim posteà scimus, & vidimus esse hunc illius amicũ. Quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestũ est, id hoc loco defendo. Fuit assiduus mecum, Prætore me: non nouerat Catilinam. Africam tum Prætor ille obtinebat. Secutus est annus. Causam de pecuniis repetũdis Catilina dixit. Mecum erat hic: illi ne aduocatus quidẽ venit vmquam. Deinceps fuit annus, quo ego Consulatum petiui. Petebat Catilina mecum. Numquam ad illum accessit: *b* à me numquam recessit. Tot igitur annos versatus in foro sine 11
suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterũ petenti. Quẽ ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga, *c* constitutus: & vt exercitatione, ludóque campestri tunicati vteremur. Eadémque erat, si statim *d* mereri stipendia cœperamus, castrẽsis ratio, ac militaris. Qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono *e* defenderet: quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis, integra, atque inuiolata præstitisset: de eius fama, ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset ac vir inter viros esset, nemo loquebatur. Studuit Catilinæ, cùm iam aliquot annos esset in 12
foro, Cœlius, & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerũt. Habuit enim ille,

b *al. nũquam. à me r.*

c *sic v. c. al. cõstitutus: vt exercit.*

d *al. merere*

e L. *defenderat: & ita v. c.*

ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta
maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata
virtutum. Vtebatur hominibus improbis
multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe
ſimulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum
multæ: erant etiam induſtriæ quidam
ſtimuli, ac laboris. Flagrabant vitia libidinis
apud illum: vigebāt etiam ſtudia rei militaris.
Neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in
terris vllum puto, *a* tam ex contrariis, diuerſiſque
inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis, cu-
13 piditatibúſque conflatum. Quis clarioribus viris
quodam tempore iucundior? quis turpioribus
coniunctior? quis ciuis meliorum partium
aliquando? quis tætrior hoſtis huic ciuitati?
quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus
patientior? quis in rapacitate auarior?
quis in largitione effuſior? Illa verò, Iudices,
in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere
multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus
communicare quod habebat, ſeruire tēporibus
ſuorum omnium pecunia, gratia, labore
corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia:
verſare ſuam naturam, & regere ad tempus,
atque huc, & illuc torquere, *b* à flectere:
cum triſtibus ſeuerè, cùm remiſſis iucundè, cū
ſenib. grauiter, cum iuuentute comiter, cū facinoroſis
audacter, cum libidinoſis luxurioſè
14 viuere. Hac ille tam varia, multiplicíque natura,
cùm omnes omnibus ex terris homines
improbos, audacéſque collegerat: tum etiam
multos fortes viros, & bonos ſpecie quadam
virtutis *d* aſſimulatæ tenebat. Neque vnquam
ex illo delendi huius imperij tam *e* ſceleratus
impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas
quibuſdam facilitatis, & patientiæ ra-

a *L. ex tā cōtrariis, diuerſiſque, atque inter ſe pugn.*

b *L. ac flectere: & ita v.c.*

c *L. audaciter & ita v. c.*

d *L. aſſimilatæ*

e *v.c. conſceleratus*

a v. c. aut à me disc.

linam, ad quem si accessit, *a* aut si à me discessit vmquam (quamquam multi boni adolescẽtes illi homini nequam, atque improbo studuerunt) tum existimetur Cœlius Catilinæ nimiùm familiaris fuisse. At enim posteà scimus, & vidimus esse hunc illius amicũ. Quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestũ est, id hoc loco defendo. Fuit assiduus mecum, Prætore me: non nouerat Catilinam. Africam tum Prætor ille obtinebat. Secutus est annus. Causam de pecuniis repetũdis Catilina dixit. Mecum erat hic: illi ne aduocatus quidẽ venit vmquam. Deinceps fuit annus, quo ego Consulatum petiui. Petebat Catilina mecum. Numquam ad illum accessit: *b* à me numquam recessit. Tot igitur annos versatus in foro sine 11
suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterũ petenti. Quẽ ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga, *c* constitutus: & vt exercitatione, ludóque campestri tunicati vteremur. Eadémque erat, si statim *d* mereri stipendia cœperamus, castrẽsis ratio, ac militaris. Qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono *e* defenderet: quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis, integra, atque inuiolata præstitisset: de eius fama, ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset ac vir inter viros esset, nemo loquebatur. Stu 12
duit Catilinæ, cùm iam aliquot annos esset in foro, Cœlius, & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerũt. Habuit enim ille,

b al. nũquam. à me r.

c sic v. c. al. cõstitutus: vt exercit.

d al. merere

e L. defenderat: & ita v. c.

ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. Vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam ſtimuli, ac laboris. Flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebāt etiam ſtudia rei militaris. Neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in terris vllum puto, *a* tam ex contrariis, diuerſiſque inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis, cu-
13 pidicatibúſque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tætrior hoſtis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? Illa verò, Iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire tēporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia: verſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere, *b* à flectere: cum triſtibus ſeuerè, cùm remiſſis iucundè, cū ſenib. grauiter, cum iuuentute comiter, cū *c* facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſè
14 viuere. Hac ille tam varia, multiplicíque natura, cùm omnes omnibus ex terris homines improbos, audacéſque collegerat: tum etiam multos fortes viros, & bonos ſpecie quadam virtutis *d* aſſimulatæ tenebat. Neque vnquam ex illo delendi huius imperij tam *e* ſceleratus impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ ra-

a *L. ex tā cōtrariis, diuerſiſque, atque inter ſe pugn.*

b *L. ac flectere: & ita v. c.*

c *L. audaciter & ita v. c.*

d *L. aſſimilatæ*

e *v. c. conſceleratus*

dicibus niteretur. Quare ista condicio, Iudices
respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen,
hæreat. Est enim commune cum multis, & cum
quibusdam etiam bonis. Me ipsum, me, inquã,
quondam pæne ille decepit, cùm & ciuis mihi
bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus

a fort. ac fidus vid.

amicus, *a* & fidelis videretur. Cuius ego faci-
nora oculis priùs, quàm opinione, manibus an-
tè, quàm suspicione, deprehendi. Cuius in ma-
gnis cateruis amicorum, si fuit etiam Cœlius,

b L. magis est cur ipse mol.

c L. quàm cur ist.

b magis est, vt ipse molestè ferat errasse, se si-
cuti nonnumquam in eodem homine me quo-
que erroris mei pœnitet, *c* quàm vt istius ami-
citiæ crimen reformidet. Itaque à maledictis 15
pudicitiæ ad cõiurationis inuidiam oratio est
vestra delapsa. Posuistis enim, atque id tamen
titubanter, & strictim, cõiurationis hunc, pro-

d L. in quo nõ modò crimine nõ inhærebat, sed vix d.

e L. vbi denique est in ista susp Cœlij.

f L. Hoc tantum dico,

pter amicitiam Catilinæ, participem fuisse: *d* in
quo non modò crimen non hærebat, sed vix
diserti adolescẽtis cohærebat oratio. Qui enim
tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut in mo-
ribus, naturáque vulnus, aut in re, atque fortu-
na? *e* vbi denique in ista suspicione est Cœlij
nomen auditum? Nimiùm multa de re minimè
dubia loquor: *f* Hoc tamẽ dico, nõ modò si so-
cius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius
sceleris fuisset, numquam coniurationis accu-
satione adolescentiam suam potissimùm com-
mendare voluisset. Quod, haud scio, an de am- 16

g L. & de criminib. istis sod. & ita v. c.

h particula, enim, abest ab vno cod. antiq.

bitu, *g* & de criminibus istius sodalium, ac se-
questrium, quoniam huc incidi, similiter respõ-
dendum putem. Numquam enim tam Cœlius
amens fuisset, vt, si se isto infinito ambitu cõ-
maculasset, ambitus alterum accusaret. Neque
h eius facti in altero suspicionẽ quæreret, cu-
ius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec,
si sibi

Digitized by Google

ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundũ pu-
taret,ipſe alterum iterum ambitus crimine ar-
ceſſeret , quod quamquam ne ſapienter,& me
inuito facit, tamen eſt *a* eiuſmodi cupidus,vt a *L. eiuſmodi*
magis inſectari alterius innocentiam,quàm de *cupiditatis.*
17 ſe timidè cogitare videatur. Nã quòd æs alie- *vt m.*
num obiectum eſt,ſumtus reprehenſi, tabulæ
flagitatę:videte,quam pauca reſpondeam.Ta-
bulas,qui in patris poteſtate eſt,nullas *b* con- b *ſic v.c.fort.*
ficit, verſuram numquam omninò fecit vllã. *confecit.*
Sumtus vnius generis obiectus eſt, habitatio-
nis:triginta millibus dixiſtis eũ habitare. Nũc
demùm intelligo,P.Clodij inſulam eſſe vena-
lem,cuius hic in ædiculis *c* habitet, decem,vt c *L. habitat,*
opinor,millibus. Vos autem, dum illi placere *al. habitet,*
vultis , ad tempus ei mendaciũ veſtrum *d* ac- d *v.c.accom-*
18 commodauiſtis. Reprehendiſtis à patre quòd *modaſtis.*
ſemigrarit. Quod quidem iam in hac ætate mi-
nimè reprehendendum eſt. Qui cum ex Reip. e *L qui cũ &*
cauſa,eſſet mihi quidem moleſtam,ſibi tamen *ex Reip. &*
glorioſam, victoriam conſecutus, & per ætatẽ *ita v.c.*
Magiſtratus petere poſſet:non modò permit-
tente patre,ſed etiam ſuadente,ab eo ſemigra-
uit:&,cùm domus patris à foro longè abeſſet,
quo faciliùs *f* & noſtras obire domos,& ipſe à f *v.c. & no-*
ſuis coli poſſet,conduxit in Palatio , non ma- *ſtras domus*
gno,domum.Quo loco poſſum dicere,id quòd *obire,*
vir clariſſimus,M.Craſſus,cùm de aduentu re-
gis Ptolemæi quereretur , paulò antè dixit,
Vtinam in nemore Pelio , ac longius quidem
mihi contexere hoc carmen liceret. Nã num-
quam hera errrans hanc moleſtiam nobis ex-
hiberet, *Medea animo ægra,amore ſæuo ſaucia.*
Sic enim, Iudices,reperietis, quòd,cùm ad id
loci venero, oſtendam , hanc Palatinam Me-
deam , migrationémque , huic adoleſcenti

causam sui malorum omnium, siue potiùs sermonum fuisse. Quamobrem illa, quæ ex ac- 19
cusatorum oratione præmuniri iam, & fingi intelligebam, fretus vestra prudentia, Iudices, non pertimesco. Aiebant enim fore testē Senatorem, qui se pontificiis Comitiis pulsatum à Cœlio diceret. A quo quæram, si prodierit: primùm cur statim nihil egerit: *a* deinde: *b* si id quæri, quàm agere maluerit, cur productus à vobis potiùs, quàm ipse per se: cur tāto pòst potiùs, quàm continuò, *c* quæri maluerit. Si mihi ad hæc acutè, argutéque responderit: tū quæram denique, ex quo iste fonte Senator emanet. Nam si ipse orietur, & nascetur ex se: fortasse, vt soleo, commouebor. *d* Si autē, vt riuulus, arcessitus, & ductus ab ipso capite accusationis vestræ: lætabor, cùm tāta gratia, tantísque opibus accusatio vestra nitatur, vnū Senatorem solum esse, qui vobis gratificari vellet, inuentum. Nec tamen illud genus al- 20
terum nocturnorum testium pertimesco. Est enim dictum ab illis, fore qui dicerent, vxores suas à cena redeuntes, attrectatas esse à Cœlio. Graues erunt homines, qui hoc iurati dicere *e* audeant: cùm sit his confitendum, numquam se ne congressu quidem, & constitutò cœpisse de tantis iniuriis experiri. Sed totum genus oppugnationis huius, Iudices, & iam prospicitis animis, &, cùm inferetur, propulsare debebitis. Non enim ab iisdem accusatur M. Cœlius, à quibus oppugnatur, palàm in eum tela iaciuntur, clàm subministrantur. Ne- 21
que id ego dico, vt inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum *f* hoc etiam esse debet, funguntur officio: defendunt suos: *g* faciunt quod viri fortissimi solent. Læsi dolent, irati efferū-

tur

a v. c. dein,
b L. si id quæri,
c L. quæri maluerit.
d fort. sin autē vt riuulus, erit arcessitus & d. v. c. sin autem est riuulus arcessitus, & d.
e L. audebūt: & ita v. c.
f al. etiā hoc
g verbum, faciunt, abest à q. v. c.

tur, pugnant laceſſiti. Sed veſtræ ſapientiæ tamē eſt, Iudices, nō, ſi cauſa iuſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Cœliū, ideò vobis quoque vos cauſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potiùs, quam veſtræ fidei conſulendi. Quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quę varietas hominum, videtis. Ex hac copia quàm multos eſſe arbitramini, qui hominib. potentibus, gratioſis, diſertis, cū aliquid eos velle arbitrentur, vltrò ſe offerre ſoleant, operā nauare,

22 teſtimonium polliceri? Hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium fortè proiecerint excludi-tote eorū cupiditatē, Iudices, ſapientia veſtra: vt eodē tēpore *a* huius ſaluti, & religioni veſtræ, & contra *b* periculoſiſſimas hominū potentias cōdicioni omnium ciuiū prouidiſſe videamini. Equidem vos abducam à teſtib. neq; huius iudicij veritatem, quæ mutari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinā: quæ facillimè *c* effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt. Argumentis agemus: ſignis *d* omni luce clariorib. crimina refellemus. Res cum re, cauſa cū cauſa, ratio cum ratione pu-

a *al. & huius* b *L. periculoſas hom. & ita v. c.* c *L. fingi,* d *v. c. luce omni*

23 gnabit. Itaque illam partem cauſæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Craſſo eſſe peroratam: de ſeditionib. Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, *e* & de bonis Pallæ, vellē dictū eſſet ab eodem etiā de Dione. De quo ipſo tamen quid eſt, quod exſpectetis: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiā fatetur? *f* etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe & cōſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. Quod igitur eſt huiuſmodi crimen, vt, qui cōmiſit, nō neget: *g* qui non negauit, abſolutus ſit: id hic pertimeſcat, qui nō modò à facto, verū etiā à conſciētiæ ſuſpicione *h* abfuit?

e *populatio, &, abeſt à v. c.* f *L. eſt enim reus, qui d.* g *L. qui negauit, abſ.* h *L. afuit?*

affines erubescunt, strumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam se locis collocarunt. Si es odium publicum populi, Senatus, vniuersorum *a* hominum: quid est, quam ob rem Præturam potiùs exoptes, quàm mortem? præsertim cùm popularem te velis esse, neque vlla in re populo gratius facere possis? Sed, vt 40
aliquando audiamus, *b* quàm copiosè ad interrogata respondeas, concludam iam interrogationem meam, téque in extremo pauca de ipsa causa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium iisdem verbis laudares, *c* quibus eum laudare & boni viri, & boni ciues consueuerunt, cùm in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum, cupidissimè falsum testimonium dixeris? An erit hæc optio, & potestas tua, vt cùm Clodianas operas, & facinorosorum hominum, & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixisti, gladiatoribus, & bestiariis obsedisse Rempubl. cùm autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem singulari virtute, fide, constantia vituperare? Sed, cùm T. Annium 41
tantopere laudes, & clarissimo viro nonnullam laudatione tua labeculam adspergas (in illorum enim numero mauult T. Annius esse, qui à te vituperantur) *d* verùm etiam quæro, cùm in Republ. administranda T. Annio cum P. Sextio consiliorum omnium societas fuerit, id quod non solùm bonorum, verùm etiam improborum iudicio declaratum est: est enim reus vterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem esse, quàm te, numquam soles confiteri: alter tuis consiliis illo tamen adiuuante,

a *L. hominū rusticanorū: quid est, &c. & ita v. c.*

b *L. quàm incopiosè mihi ad rog. & ita v.c.*

c *L. quibus eum verbis laud. boni viri, &*

d *L. verùm tamen quæro.*

iuuante, quæro, qui poſſis eos, quos crimine
42 coniungis, teſtimonio disiungere. Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſponderi velim: cùm multa in Albinouanum de præuaricatione diceres, dixeriſne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Sextium de vi reum fieri? quauis lege, quouis crimine accuſandum potiùs fuiſſe? *a* etiam illud dixeris, cauſam Milonis, fortiſſimi viri, coniunctam cum hoc exiſtimari? quæ pro me à Sextio facta ſint, bonis eſſe grata? Non coarguo inconſtantiam orationis, ac teſtimonij tui. Quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus verbis teſtimonium dixiſti: quicum autem eius cauſam, periculúmque coniungis, cum ſummis
43 laudibus extuliſti. Sed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accuſandum omninò fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, ſi te in teſtimonio conſuli *b* nolis, ne quid tibi authoritatis à me tributum eſſe videatur, dixeriſne in eum teſtimonium de vi, quem negaris reum omninò de vi fieri debuiſſe?

a *L. etiámne ill. al. etiam id dixeris.*

b *L. noles. & ita v. s.*

* * *

PRO

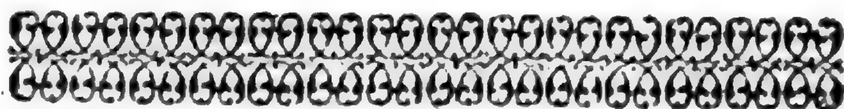

PRO M. COELIO.

ORATIO XXXV.

a v. c. aßit,
b ſic v. c. al. cõſuetudiniſque noſtræ,

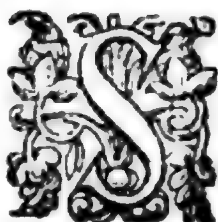I quis, Iudices, fortè nunc *a* adſit, 1
ignarus, legum, iudiciorum, *b* conſuetudinis noſtræ: miretur profectò, quę ſit tãta atrocitas huiuſce cauſæ, quòd diebus feſtis, ludiſque publicis, omnibus *c* negotiis forenſibus intermiſſis, vnum hoc iudicium exerceatur: nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, vt, eo neglecto, ciuitas ſtare nõ poſſit.

c v. c. forenſibus negotiis,

Idem, cùm audiat eſſe legem, quæ de ſeditioſis, *d* conſceleratiſque ciuibus, qui armati, Senatum obſederint, Magiſtratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet: crimen, quod verſetur in iudicio, requirat. Cùm audiat, nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari: ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet, & vocarit: *e* oppugnari autem hunc opibus meretricis: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exſtimet, quibus, otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. Etenim, ſi attendere diligenter, exiſtimare verò de omni hac cauſa volueritis, ſic conſtituetis, Iudices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, vtrùm vellet, liceret: nec cùm deſcen 2

d al. ſcelerátiſque,

e L. oppugnari autem opibus,

descendisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine, & nimis, acerbo odio niteretur. Sed ego Atratino, humanissimo, atque optimo adolescenti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationem, vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare: pietati tribuo. Si iussus est: necessitati: si sperauit aliquid: pueritiæ. Cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est
3 resistendum. Ac mihi quidem videtur, Iudices, hic introitus defensionis, adolescentiæ M. Cœlij maximè conuenire, vt ad ea, quæ accusatores, deformandi huius causa, detrahendæ, spoliandæque dignitatis gratia, dixerunt, primùm respondeã. Obiectus est pater variè, quòd aut parum splendidus ipse, aut parum piè tractatus à filio diceretur. De dignitate, *a* Cœlius notis, ac maioribus natu, etiam sine mea oratione, tacitus, facilè ipse respondet. Quibus autem, propter senectutem, quòd iamdiu minùs in foro nobiscum versatur, non æquè est cognitus: hi sic habeant: quæcumque in equite Romano dignitas esse possit, quæ certè potest esse maxima, eam semper in M. Cœlio *b* habitam esse summam, hodiéque haberi non solùm à suis, sed etiã ab omnibus, quibus potuerit ali-
4 qua de causa esse notus. *c* Equites autem Romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certè parentis. Quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiãt, lacrymæ matris, incredibilisque mæror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cer-
5 nitis, luctúsque declarat. Nam, quod est obie-

a al. M. Cælius

b I. habitam esse summam summámque hodie hab.

c v. c. Equitis R. autem esse f. & ita L.

ctu, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini vmquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt, quàm absenti M. Cœlio: quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidémque nunc lectissimos vltos, & nostri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima, atque ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundaméta defensionis meæ: quæ firmissima sunt,
a v. c. si nitũtur *a* si nitantur iudicio suorum. Neque enim vobis satis commendata huius ætas esse posset, si non modò parenti, tali viro, verùm etiam municipio tam illustri, ac tam graui, displiceret.
Equidem, vt ad me reuertar, ab his fontibus 6
b v. c. demananauit profluxi ad hominum famam: & meus hic forensis labor, vitæque ratio *b* dimanauit ad existimationem hominum paullò latiùs commendatione ac iudicio meorum. Nam, quod obiectum est de pudicitia, quódque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est, id numquam tam acerbe feret M. Cœlius, vt eum pœniteat non
c L. sunt enim deformem esse natum, *c* sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma, & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, hominem vt notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi, præ-
d sic v. c. fort. iaciatur, ter contumeliam: quæ si petulãtiùs *d* iactatur, conuicium: si facetiùs, vrbanitas nominatur.
e fort. demiratus sum, Quam quidem partem accusationis *e* admiratus sum, & molestè tuli potissimũ esse Atratino datam. Neque enim decebat, neque ætas il- 7

la po

la poſtulabat, neque, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur *a* optimi adoleſcentis, in tali illum oratione verſari. Vellem aliquis ex vobis robuſtioribus hunc maledicẽdi locum *b* ſuſcepiſſet, aliquanto liberiùs, & fortiùs, & magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. Tecum, Atratine, *c* agam leuiùs, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ: & meum erga te, parentémque
8 tuum beneficium tueri debeo. *d* Illud tamẽ te eſſe admonitum volo: *e* primum qualis es, talem te eſſe exiſtimes: vt, quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate ſeiungas: deinde, vt ea in alterum ne dicas, quę cum tibi falsò reſponſa ſint, erubeſcas. Quis eſt enim cui via iſta non pateat? qui iſti *f* ætati non poſſit quàm velit petulanter, etiam ſi ſine vlla ſuſpicione, at non ſine argumento, maledicere? Sed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere videbamus: ingenij, quòd
9 ornatè, politéque dixiſti. Verùm ad iſtam omnem orationem breuis eſt defenſio. Nã quoad ætas M. Cœlij *g* dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplináque munita: qui *h* vt huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me tantum ſit, quantum vos exiſtimatis: hoc dicam, hunc à patre continuò ad me eſſe deductũ. Nemo hunc M. Cœliũ in illo ętatis flore vidit, niſi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cùm artibus
10 honeſtiſſimis erudiretur. Nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cælio eſt, longè ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. Hoc enim adoleſcente ſcitis Conſulatum mecum petiſſe Cati-

a *vox, optimi abeſt à v.c.*

b *v.c. cepiſſet & ita L.*

c *L. agam lenius,*

d *al. illud tãtùm te eſſe monitum*

e *L. primum, (vt, qualis es, talẽ hi te eſſe exiſtimẽt) vt quãtũ à rer.*

f *L. ætati, ac dignitati non poſſ,*

g *L. dare potuit ſuſpicioni loc.*

h *al. vt virilẽ huic tog.*

a v. c. aut à me disc.

b al. nűquam à me r.

c sic v. c. al. cőstitutus: vt exercit.

d al. merere

e L. defenderat: & ita v. c.

linam, ad quem si accessit, *a* aut si à me discessit vmquam (quamquam multi boni adolescẽtes illi homini nequam, atque improbo studuerunt) tum existimetur Cœlius Catilinæ nimiùm familiaris fuisse. At enim posteà scimus, & vidimus esse hunc illius amicũ. Quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestũ est, id hoc loco defendo. Fuit assiduus mecum, Prætore me: non nouerat Catilinam. Africam tum Prætor ille obtinebat. Secutus est annus. Causam de pecuniis repetũdis Catilina dixit. Mecum erat hic: illi ne aduocatus quidẽ venit vmquam. Deinceps fuit annus, quo ego Consulatum petiui. Petebat Catilina mecum. Numquam ad illum accessit: *b* à me numquam recessit. Tot igitur annos versatus in foro sine 11
suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterũ petenti. Quẽ ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga, *c* constitutus: & vt exercitatione, ludóque campestri tunicati vteremur. Eadémque erat, si statim *d* mereri stipendia cœperamus, castrẽsis ratio, ac militaris. Qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono *e* defenderet: quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis, integra, atque inuiolata præstitisset: de eius fama, ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset ac vir inter viros esset, nemo loquebatur. Stu 12
duit Catilinæ, cùm iam aliquot annos esset in foro, Cœlius, & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerũt. Habuit enim ille,

ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta
maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. Vtebatur hominibus improbis
multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam
ſtimuli, ac laboris. Flagrabant vitia libidinis
apud illum: vigebāt etiam ſtudia rei militaris.
Neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in
terris vllum puto, *a* tam ex contrariis, diuerſíſque inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis, cu-
13 piditatibúſque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium
aliquando? quis tætrior hoſtis huic ciuitati?
quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior?
quis in largitione effuſior? Illa verò, Iudices,
in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire tēporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia: verſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere, *b* à flectere:
cum triſtibus ſeuerè, cùm remiſſis iucundè, cū
ſenib. grauiter, cum iuuentute comiter, cū fa-
cinoroſis *c* audacter, cum libidinoſis luxurioſè
14 viuere. Hac ille tam varia, multiplicíque natura, cùm omnes omnibus ex terris homines
improbos, audacéſque collegerat: tum etiam
multos fortes viros, & bonos ſpecie quadam
virtutis *d* aſſimulatæ tenebat. Neque vnquam
ex illo delendi huius imperij tam *e* ſceleratus
impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ ra-

a *L. ex tā cōtrariis, diuerſiſque, atque inter ſe pugn.*

b *L. ac flectere: & ita v. c.*

c *L. audaciter & ita v. c.*

d *L. aſſimilatæ*

e *v. c. conſceleratus*

dicibus niteretur. Quare ista condicio, Iudices
respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen,
hæreat. Est enim commune cum multis, & cum
quibusdam etiam bonis. Me ipsum, me, inquã,
quondam pæne ille decepit, cùm & ciuis mihi
bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus
amicus, *a* & fidelis videretur. Cuius ego faci-
nora oculis priùs, quàm opinione, manibus an-
tè, quàm suspicione, deprehendi. Cuius in ma-
gnis cateruis amicorum, si fuit etiam Cœlius,
b magis est, vt ipse molestè ferat errasse, se si-
cuti nonnumquam in eodem homine me quo-
que erroris mei pœnitet, *c* quàm vt istius ami-
citiæ crimen reformidet. Itaque à maledictis 15
pudicitiæ ad cõiurationis inuidiam oratio est
vestra delapsa. Posuistis enim, atque id tamen
titubanter, & strictim, cõiurationis hunc, pro-
pter amicitiam Catilinæ, participem fuisse: *d* in
quo non modò crimen non hærebat, sed vix
diserti adolescẽtis cohærebat oratio. Qui enim
tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut in mo-
ribus, naturáque vulnus, aut in re, atque fortu-
na? *e* vbi denique in ista suspicione est Cœlij
nomen auditum? Nimiùm multa de re minimè
dubia loquor: *f* Hoc tamẽ dico, nõ modò si so-
cius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius
sceleris fuisset, numquam coniurationis accu-
satione adolescentiam suam potissimùm com-
mendare voluisset. Quod, haud scio, an de am- 16
bitu, *g* & de criminibus istius sodalium, ac se-
questrium, quoniam huc incidi, similiter respõ-
dendum putem. Numquam enim tam Cœlius
amens fuisset, vt, si se isto infinito ambitu cõ-
maculasset, ambitus alterum accusaret. Neque
h eius facti in altero suspicionẽ quæreret, cu-
ius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec,
si sibi

a *fort. ac fidus vid.*

b *L. magis est cur ipse mol.*

c *L. quàm cur ist.*

d *L. in quo nõ modò crimine nõ inhærebat, sed vix d.*

e *L. vbi denique est in ista susp. Cœlij.*

f *L. Hoc tantum dico,*

g *L. & de criminib. istis sod. & ita v. c.*

h *particula, enim, abest ab vno cod. antiq.*

si sibi semel periculum ambitus subeundū putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret, quod quamquam ne sapienter, & me inuito facit, tamen est *a* eiusmodi cupidus, vt magis insectari alterius innocentiam, quàm de
17 se timidè cogitare videatur. Nā quòd æs alienum obiectum est, sumtus reprehensi, tabulæ flagitatę: videte, quam pauca respondeam. Tabulas, qui in patris potestate est, nullas *b* conficit, versuram numquam omninò fecit vllā. Sumtus vnius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eū habitare. Nūc demùm intelligo, P. Clodij insulam esse venalem, cuius hic in ædiculis *c* habitet, decem, vt opinor, millibus. Vos autem, dum illi placere
18 vultis, ad tempus ei mendaciū vestrum *d* accommodauistis. Reprehendistis à patre quòd semigrarit. Quod quidem iam in hac ætate minimè reprehendendum est. Qui cum ex Reip. causa, esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam, victoriam consecutus, & per ætatē Magistratus petere posset: non modò permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigrauit: &, cùm domus patris à foro longè abesset, quo faciliùs *f* & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio, non magno, domum. Quo loco possum dicere, id quòd vir clarissimus, M. Crassus, cùm de aduentu regis Ptolemæi quereretur, paulò antè dixit, *Vtinam in nemore Pelio*, ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. Nā numquam hera errrans hanc molestiam nobis exhiberet, *Medea animo ægra, amore sæuo saucia.* Sic enim, Iudices, reperietis, quòd, cùm ad id loci venero, ostendam, hanc Palatinam Medeam, migrationemque, huic adolescenti

a *L. eiusmodi cupiditatis. vt m.*

b *sic v.c. fort. confecit.*

c *L. habitat, al. habitet,*

d *v.c. accommodastis.*

e *L. qui cū & ex Reip. & ita v.c.*

f *v.c. & nostras domus obire,*

Digitized by Google

tur, pugnant laceßiti. Sed veſtræ ſapientiæ tamē eſt, Iudices, nō, ſi cauſa iuſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Cœliū, ideò vobis quoque vos cauſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potiùs, quam veſtræ fidei conſulendi. Quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quę varietas hominum, videtis. Ex hac copia quàm multos eſſe arbitramini, qui hominib. potentibus, gratioſis, diſertis, cū aliquid eos velle arbitrentur, vltrò ſe offerre ſoleant, operā nauare,

22 testimonium polliceri? Hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium fortè proiecerint excluditote eorū cupiditatē, Iudices, ſapientia veſtra: vt eodē tēpore *a* huius ſaluti, & religioni veſtræ, & contra *b* periculoſiſſimas hominū potentias cōdicioni omnium ciuiū prouidiſſe videamini. Equidem vos abducam à teſtib. neq; huius iudicij veritatem, quæ mutari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinā: quæ facillimè *c* effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt. Argumentis agemus: ſignis *d* omni luce clariorib. crimina refellemus. Res cum re, cauſa cū cauſa, ratio cum ratione pu-

23 gnabit. Itaque illam partem cauſæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Craſſo eſſe peroratam: de ſeditionib. Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, *e* & de bonis Pallæ, vellē dictū eſſet ab eodem etiā de Dione. De quo ipſo tamen quid eſt, quod exſpectetis: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiā fatetur? *f* etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe & cōſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. Quod igitur eſt huiuſmodi crimen, vt, qui cōmiſit, nō neget: *g* qui non negauit, abſolutus ſit: id hic pertimeſcat, qui nō modò à facto, verū etiā à conſciētiæ ſuſpicione *h* abfuit?

a *al. & huius*
b *L. periculoſas hom. & ita v. c.*
c *L. fingi,*
d *v. c. luce omni*
e *populatio, &, abeſt à v. c.*
f *L. eſt enim reus, qui d.*
g *L. qui negauit, abſ.*
h *L. afuit?*

&, si Ascitio causa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictũ, qui istius facti *a* non modò non suspicione, sed ne infamia quidem est adspersus? At præuaricatione 24
est Ascitius liberatus. Perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. Sed Cœlius optimam causam Ascitij esse arbitratur: *b* cuiusmodi autẽ sit, à sua putat esse seiunctam: neque solùm Cœlius, sed etiam adolescentes humanissimi, & doctissimi, rectissimis studiis, atque optimis artibus præditi, Titus, Caiúsque Coponij: qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt: qui cùm doctrinæ studio, atque humanitatis, tum etiam Hospitio Dionis tenebantur. Habitat is apud L. Lucceium, vt audistis. Fuerat ei cognitus Alexandriæ. Quid aut hic, aut summo splẽdore præditus, frater eius, de M. Cœlio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. Ergo hæc 25
remoueantur, vt aliquando, in quibus causa nititur, ad ea veniamus. Animaduerti enim, Iudices, audiri à vobis meum *c* familiarem, L. Herennium, perattentè. In quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnumquam verebar, ne illa subtiliter ad criminandnm inducta oratio, animos vestros sensim, *d* ac leniter accenderet. Dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitiis iuuentutis, multa de moribus: &, qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, versari periucundè soleret. Fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister. Obiurgauit M. Cœlium, sicut neminem vmquam parens. Multa de incontinentia, intemperantiaque disseruit. Quid quæritis, Iudices? ignoscebam vobis

a *L. non modò suspicione,*

b *L. cuiuscuiusmodi autẽ sit, al. cuiusmodi autẽ s.*

c *v.c. familiarẽ, Herenniũ,*

d *al. ac leniter acc.*

attentè audientibus, propterea quòd egomet tam triſte illud,& tam aſperum genus oratio-
26 nis horrebam. Ac prima pars fuit illa, quæ me minùs mouebat, fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Cœlium familiarem: cænaſſe apud eum, ventitaſſe domum, ſtuduiſſe Præturæ. Non me hæc mouent, quæ perſpicuè falſa ſunt. Etenim eos vnà cænaſſe dicit, *a* qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque verò illud me commouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cœlium dixit. Fera quædam ſodalitas, & planè paſtoritia, atque agreſtis germanorum Lupercorum: quorum coitio illa ſilueſtris, antè eſt inſtituta, quàm humanitas, atque leges. Siquidem non modò nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando, *b* vt ne, ſi quis id fortè neſciat, timere videatur. Sed hæc omittam: ad illa, quæ
27 magis mouerunt, reſpondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior: plúſque diſputationis habuit, quàm atrocitatis: quo etiam audita eſt attētiùs. Nam P. Clodius, amicus meus, *c* cùm ſe grauiſſimè, vehementiſſiméque iactaret, & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis verbis, voce maxima: tametſi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimeſcebam, aliquot enim in cauſis eum videram fruſtra litigantem. Tibi autem, Balbe, reſpondebo primùm precariò, ſi licet, ſi fas eſt defendi à me eum, qui nullum conuiuium re-
28 nuerit, qui vnguenta ſumpſerit, qui Baias viderit. Equidem multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc vitæ, & extremis, vt dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam voluptatibus *d* dedidiſſent, emerſiſſe aliquando,

a *L. qui qui abſ.*

b *fort. vt ne quis, ſi id f. al. vt ne, ſi quis id fortè neſciat, temere facere videantur.*

c *v. c. cùm ſe vehementiſſimè, grauiſſiméque iact.*

d *v. c. dediſſent,*

aliquando,& ſe ad frugem bonam, vt dicitur, recepiſſe, grauéſque homines,atque illuſtres fuiſſe.Datur enim conceſſu omnium huic aliquis ludus ætati,& ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates:quæ ſi ita erumpunt, vt nullius vitam labefactent,nullius domũ euertant : faciles,& tolerabiles haberi ſolent. Sed 29
tu mihi videbare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam,Cœlio velle conflare. Itaque omne illud ſilẽtium,quod eſt orationi tributum tuæ, fuit ob eam cauſam,quòd,vno reo propoſito, de multorum vitiis cogitabamus, Facilè eſt accuſare luxuriem. Dies iam me deficiet,ſi,quæ dici in eam ſentẽtiam poſſunt, coner expromere : de corruptelis, de adulteriis,de proteruitate, de ſumptibus, immenſa oratio eſt.Vt tibi reum neminem,*a* ſed vitia proponas, res tamen ipſa & copioſè, & grauiter accuſari poteſt. Sed veſtræ ſapientiæ eſt,Iudices, non abduci ab reo:nec,quos aculeos habeat ſeueritas, grauitáſque veſtra,cùm eos accuſator erexerit in rem,in vitia,in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum : cùm is non ſuo crimine,ſed multorum vitio ſit in quoddã odium iniuſtum vocatus.
Itaque ſeueritati tuæ, *b* vt oporteret, ita reſpondere non audeo : erat enim meum deprecari vacationem adoleſcentiæ,veniamq́ue petere : non,inquam,audeo : perfugiis non vtor ætatis:conceſſa omnibus iura dimitto:tantùm peto,vt,ſiqua eſt inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ,libidinum iuuentutis, quam video eſſe magnam, ne huic aliena peccata,ne ætatis, ac temporum vitia noceant. Atque ego idem,qui hæc poſtulo : quin criminibus,quæ in hunc propriè conferuntur, 30

a *L. ſed vitia ipſa prop.*

b *L. vt oporteret, & ita r.c.*

diligentiſſi

diligentiſſimè reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, & veneni: in quibus vna, atque eadem perſona verſatur. Aurum ſumptum à Clodia: venenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. Omnia ſunt alia, non crimina, ſed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. Adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. Nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. Voces ſunt contumelioſæ, temerè ab irato accuſatore, nullo authore,
31 emiſſæ. Horum duorum criminũ *a* video fontem, video authorem, video certum nomen, & caput. Auro opus fuit: ſumpſit à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit quãdiu voluit. Maximum video ſignum cuiuſdã egregiæ familiaritatis. Necare eadem voluit, quæſiuit venenum: ſollicitauit quos potuit, *b* parauit locum, conſtituit, attulit, magnum rurſus odium video cum crudeliſſimo *c* diſſidio exſtitiſſe. Res eſt omnis in hac cauſa nobis, Iudices, cum Clodia, muliere non ſolùm nobili, ſed etiam nota: de qua ego
32 nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. Sed intelligis pro tua præſtanti prudẽtia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis, quæ ſi ſe aurum Cœlio commodaſſe non dicit, ſi venenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit: petulanter facimus, ſi matremfamiliâs, ſecus, quàm matronarũ ſanctitas poſtulat, nominamus. Sin, iſta muliere remota, nec crimen vllum, nec opes ad oppugnandum Cœlium illis relinquentur, quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi vt eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementiùs, niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratrem volui dicere: ſemper

a *ſic v.c. al. video auctorem, video fontem.*

b *v.c. parauit, locum conſtituit.*

c *L. diſcidio, & ita v.c.*

ſemper hîc erro. Nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget. Neque enim muliebres vmquã inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potiùs, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt.
Sed tamen ex ipſa quæram priùs, vtrùm me 33
ſecum ſeuerè, & grauiter, & priſcè agere malit, an remiſsè, *a* ac leniter, & vrbanè. Si illo auſtero more, ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt, ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur: ſed illa horrida, quã in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus: qui obiurget mulierem, *b* & pro me loquatur, ne iſta mihi fortè ſuccenſeat. Exſiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis: ac potiſſimùm *c* cæcus ille. Ninimum enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit. Qui profectò ſi exſtiterit, ſic aget, & ſic loquetur: Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, vt aurum cõmodares, aut tam inimica, vt venenum timeres? non patrem tuum videras? nõ patruum, non auum, *d* proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modò te
Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, cla- 34
riſſimi, *e* & fortiſſimi viri, patrięque amantiſſimi? qui ſimulac pedem limine extulerat, omnes prope ciues virtute, gloria, dignitate ſuperabat? cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimã nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil *f* horum. Quid igitur fuit, niſi quædam temeritas, ac libido? nónne te, ſi noſtræ imagines viriles non commouebant, ne progeníes quidẽ mea, Q. illa Claudia æmulam

domeſticæ

a *L. & leniter, & ita v.c.*

b *al. & qui pro me loq.*

c *L. Cæcus,*

d *al. non proauum, non atauum,*

e *L. ac fortiſſimi & ita v.c.*

f *v. ſ. eorum.*

domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? non virgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico Tribuno *a* plebis de curru detrahi passa non est? cur te fraterna vitia potiùs, quàm bona paterna, & auita, & vsque à nobis cùm in viris, tum etiam in fœminis repetita, mouerũt? ideóne ego pacem Pyrrhi diremi, vt tu amorum turpissimorum quotidie fœdera ferires? ideò aquam *b* adduxi, vt ea tu incestè vterere? ideò viam muniui, vt eam tu alienis viris comitata celebrares? Sed quid ego, Iudices, ita

a *v.c. plebei,*

b *fort. deduxi,*

35 grauem personã induxi, vt verear, ne se idem Appius repentè conuertat, & Cœlium incipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? Sed videro hoc posteriùs, atque ita, Iudices, vt vel seuerissimis disceptatoribus, M. Cœlij vitam me probaturum esse confidam. *c* Tu modò mulier (iam enim ipse tecum nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas: rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atque exponas necesse est. Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Baiis acta conuiuia, *d* comessationes, cãtus, symphonias, nauigia iactant: idémque significant, nihil se, te inuita, dicere, quæ tu, quoniam mente nescio qua effrœnata, atque præcipiti in forum deferri, iudiciúmque, voluisti: aut diluas oportet, & falsa esse doceas, aut nihil neque crimini tuo, neque testimonio credẽdum esse fateare.

c *L. Tu verò mulier, & ita v.c.*

d *L. comissationes,*

36 Sin autem vrbaniùs me agere mauis: sic agam tecum. Remouebo illum senem durum, ac pænè agrestem, ex hísque tuis sumam aliquem, ac potissimùm minimum fratrem tuum, qui

est

est in isto genere vrbanissimus : qui te amat plurimùm : qui, propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanes metus, tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit. Eum putato tecum loqui : Quid tumultuaris soror? quid insanis? *a* quid clamore exorsa, verbis, paruam rem, magnam facis? vicinum adolescentulum adspexisti : candor huius te, & proceritas, vultus, oculique *b* perpulerunt : sæpiùs videre voluisti : *c* nonnumquam in iisdem hortis visa nobilis mulier : illum filiumfamiliâs patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes : calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. Confer te aliò. Habes hortos ad Tiberim : ac diligenter eo loco *d* præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa venit. Hinc licet condiciones quotidie legas. Cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te, Cœli, vicissim, ac mihi authoritatem patriam, seueritatemque suscipio : sed dubito, quem patrem potissimùm sumam. Cæcilianúmne aliquem, vehementem, atque durum? *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira* : *e* Aut illum, 37

O infœlix, ô scelesle. Ferrei sunt isti patres.

Egóne quid dicam? egóne quid velim? f quæ tu omnia tuis fœdis factis, facis, vt nequidquam velim. *g* Vix ferenda diceret talis pater, Cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam vllam mulierem nosti? *h* dede te, ac disiiice : per me licebit. Si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui, ætatis quod reliquum est, oblectem meæ. Huic tristi, *i* ac decrepito seni 38
responderet Cœlius, se nulla cupiditate indu-

a *L. Quid à clamore exorsa,*
b *L. perculerunt:*
c *L. fuisti nonnumquam in iisdem hort.*
d *v. c. parasti. & ita L.*
e *L. an illum,*
f *fort. quin tu omnia t.*
g *L. Vix ferendi. Diceret talis p.*
h *L. dide, ac dißice :*
i *L. ac directo,*

ctum.

ctum de via decessisse. Quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla versura. At fuit fama. Quotus quisque istam effugere potest in tam maledica ciuitate? Vicinum eius mulieris miraris malè audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? Leni verò, & clementi patri cuiusmodi ille est: *Fores effregit? restituẽtur: discidit vestem? resarcietur.* Cœlij causa est expeditissima. Quid enim esset in quo se non facilè defenderet? nihil iam in istam mulierẽ dico: sed, si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias, iure suo libidines omnium cõmearent: quæ etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si vidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret: adulterũ ego putarem, si quis hanc paulò

39 liberiùs salutasset? Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam *a* tibi hunc puerum parens commendauit, & tradidit, vt *b* in amore, & voluptatibus adolescẽtiam suam collocaret: *c* & hanc tu vitã, atque hæc studia defenderes? Ego, si quis, Iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates, omnémque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetẽdum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructũ, atque *d* ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror,

a *sit v. c. al. parens tibi hũc puerum commend.*

b *al. in amoribus,*

c *al. & hanc tu vitam,*

d *L. ornatum fuisse puto.*

Camillos, Fabricios, Curios, omnésque eos, qui
hæc ex minimis tanta fecerunt. Verùm hæc 40
genera virtutum non solùm in montibus no-
stris, sed vix iam in libris reperiuntur, chartæ
quoque, quę illam pristinam seueritatem con-
tinebant, obsoleuerunt, neque solùm apud
nos, qui hanc sectam, rationémque vitæ, re
magis, quàm verbis, secuti sumus, sed etiam
apud Græcos, doctissimos homines: quibus,
cùm facere non possint, loqui tamen, & scri-
bere honestè, & magnificè licebat. Alia quæ-
dam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta
exstiterunt. Itaque alij voluptatis causa om- 41
nia sapientes facere dixerunt: neque ab hac
orationis turpitudine eruditi homines refu-
gerunt. Alij cum voluptate dignitatẽ coniun-
gendam putauerunt, vt res maximè inter re-
pugnantes dicendi facultate coniungerent. *a*
Illud vnum ad laudem cum labore directum
iter qui probauerunt, propè iam soli in scho-
lis sunt relicti. Multa enim nobis blandimen-
ta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus
conuiueret: interdum multas vias adolescen-
tiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere,
aut ingredi sine casu aliquo, *b* aut prolapsio-
ne vix posset, & multarum rerum iucundissi-
marum varietatem dedit, qua non modò hæc
ætas, sed etiam iam corroborata caperetur.
Quamobrem siquem fortè inueneritis qui a- 42
spernetur oculis pulchritudinem rerum, non
odore vllo, non tactu, non sapore capiatur,
excludat auribus omnem suauitatem: huic
homini ego fortasse: & pauci, deos propi-
tios, plerique autem iratos putabant. Ergo
hæc diserta via, & inculta, atque interclusa
iam frondibus, & virgultis, relinquatur: detur
aliquid

a v. c. illum vnum directum iter ad laudem cum labore qui probauerũt,

b sic v. c. al. ac prol.

aliquid ætati: sit adoleſcẽtia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa, *a* & directa ratio: vincat aliquãdo cupiditas, voluptáſque rationem, dummodo illa in hoc genere præſcriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuẽtus pudicitiæ ſuę, ne ſpoliet alienam: ne effundat patrimonium, ne fænore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, *b* atque famã: ne probrũ caſtis, labem integris, infamiã bonis inferat: ne quem *c* interimat: ne interſit inſidiis: ſcelere careat: poſtremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, *d* atque ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates: reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, Reip. vt ea, quæ ratione anteà non *f* perſpexerat, ſatietate abiecisse, experiendo
43 contempſiſſe videatur. *g* Ac multi & noſtra, & patrum, maiorúmque memoria, Iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates *h* deferbuiſſent, eximiæ virtutes, firmata iam ætate, exſtiterunt. Ex quibus neminem mihi *i* neceſſe eſt nominare: voſmet vobiſcum recordamini. Nolo enim cuiuſdam fortis, atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. Quod ſi facere vellem, multi à me ſummi, atque ornatiſſimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, *k* ſumptus, libidines, nominarentur: quæ multis poſteà virtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui vellet, excuſatione defenderet.
44 At verò in M. Cœlio (dicam enim iam confidentiùs de ſtudiis eius honeſtis) quoniam audeo quædam, fretus veſtra

a *ſic v.c. & directa via ac rat.*
b *q.v.c. atq. familiam,*
c *v.c. vi terreat:*
d *ſic v.c. al. atque inaneis,*
e *v.v. Reique publ.*
f *al. proſpexerat,*
g *L. Ac multi quidem & noſtra,*
h *L. deferuiſſint,*
i *v.c. liquet nom. non p.*
k *L. ſumptus libidinis nominar.*

linam,ad quem si accessit, *a* aut si à me discessit vmquam (quamquam multi boni adolescẽtes illi homini nequam, atque improbo studuerunt)tum existimetur Cœlius Catilinæ nimiùm familiaris fuisse.At enim posteà scimus, & vidimus esse hunc illius amicũ.Quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum,aliorum libidine infestũ est, id hoc loco defendo. Fuit assiduus mecum, Prætore me:non nouerat Catilinam. Africam tum Prætor ille obtinebat.Secutus est annus. Causam de pecuniis repetũdis Catilina dixit. Mecum erat hic:illi ne aduocatus quidẽ venit vmquam.Deinceps fuit annus,quo egoConsulatum petiui.Petebat Catilina mecum. Numquam ad illum accessit: *b* à me numquam recessit. Tot igitur annos versatus in foro sine 11
suspicione,sine infamia,studuit Catilinæ iterũ petenti. Quẽ ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga, *c* constitutus:& vt exercitatione, ludóque campestri tunicati vteremur. Eadémque erat, si statim *d* mereri stipendia cœperamus,castrẽsis ratio, ac militaris. Qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate,& castimonia,& cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono *e* defenderet: quoquo modo à suis custoditus esset,tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis, integra,atque inuiolata præstitisset:de eius fama,ac pudicitia,cum is iam se corroborauisset ac vir inter viros esset,nemo loquebatur.Stu 12
duit Catilinæ, cùm iam aliquot annos esset in foro,Cœlius, & multi hoc idem ex omni ordine,atque ex omni ætate fecerũt.Habuit enim ille,

a *v. c. aut à me disc.*

b *al. nũquam. à me r.*

c *sic v. c. al. cõstitutus: vt exercit.*

d *al. merere*

e L. *defenderat: & ita v. c.*

ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. Vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam ſtimuli, ac laboris. Flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebāt etiam ſtudia rei militaris. Neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in terris vllum puto, *a* tam ex contrariis, diuerſíſque inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis, cu-

13 piditatibúſque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tætrior hoſtis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? Illa verò, Iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire tēporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia: verſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere, *b* à flectere: cum triſtibus ſeuerè, cùm remiſſis iucundè, cū ſenib. grauiter, cum iuuentute comiter, cū facinoroſis *c* audacter, cum libidinoſis luxurioſè

14 viuere. Hac ille tam varia, multiplicíque natura, cùm omnes omnibus ex terris homines improbos, audacéſque collegerat: tum etiam multos fortes viros, & bonos ſpecie quadam virtutis *d* aſſimulatæ tenebat. Neque vnquam ex illo delendi huius imperij tam *e* ſceleratus impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ ra-

a *L. ex tā contrariis, diuerſíſque, atque inter ſe pugn.*

b *L. ac flectere: & ita v.c.*

c *L. audaciter & ita v. c.*

d *L. aſsimilatæ*

e *v.c. conſceleratus*

dicibus niteretur. Quare ista condicio, Iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. Est enim commune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis. Me ipsum, me, inquã, quondam pæne ille decepit, cùm & ciuis mihi bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus amicus, *a* & fidelis videretur. Cuius ego facinora oculis priùs, quàm opinione, manibus antè, quàm suspicione, deprehendi. Cuius in magnis cateruis amicorum, si fuit etiam Cœlius, *b* magis est, vt ipse molestè ferat errasse, se sicuti nonnumquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, *c* quàm vt istius amicitiæ crimen reformidet. Itaque à maledictis 15
pudicitiæ ad cõiurationis inuidiam oratio est vestra delapsa. Posuistis enim, atque id tamen titubanter, & strictim, cõiurationis hunc, propter amicitiam Catilinæ, participem fuisse: *d* in quo non modò crimen non hærebat, sed vix diserti adolescẽtis cohærebat oratio. Qui enim tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut in moribus, naturáque vulnus, aut in re, atque fortuna? *e* vbi denique in ista suspicione est Cœlij nomen auditum? Nimiùm multa de re minimè dubia loquor: *f* Hoc tamẽ dico, nõ modò si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, numquam coniurationis accusatione adolescentiam suam potissimùm commendare voluisset. Quod, haud scio, an de am- 16
bitu, *g* & de criminibus istius sodalium, ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respõdendum putem. Numquam enim tam Cœlius amens fuisset, vt, si se isto infinito ambitu cõmaculasset, ambitus alterum accusaret. Neque *h* eius facti in altero suspicionẽ quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec, si sibi

a *fort. ac fidus vid.*
b *L. magis est cur ipse mol.*
c *L. quàm cur ist.*
d *L. in quo nõ modò crimine nõ inhærebat, sed vix d.*
e *L. vbi denique est in ista susp Cœlij.*
f *L. Hoc tantum dico,*
g *L. & de criminib. istius sod. & ita v. c.*
h *particula, enim, abest ab vno cod. antiq.*

si sibi semel periculum ambitus subeundũ putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret, quod quamquam ne sapienter, & me inuito facit, tamen est *a* eiusmodi cupidus, vt magis insectari alterius innocentiam, quàm de
17 se timidè cogitare videatur. Nã quòd æs alienum obiectum est, sumtus reprehensi, tabulæ flagitatę: videte, quam pauca respondeam. Tabulas, qui in patris potestate est, nullas *b* conficit, versuram numquam omninò fecit vllã. Sumtus vnius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eũ habitare. Nũc demùm intelligo, P. Clodij insulam esse venalem, cuius hic in ædiculis *c* habitet, decem, vt opinor, millibus. Vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mendaciũ vestrum *d* ac-
18 commodauistis. Reprehendistis à patre quòd semigrarit. Quod quidem iam in hac ætate minimè reprehendendum est. *e* Qui cum ex Reip. causa, esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam, victoriam consecutus, & per ætatẽ Magistratus petere posset: non modò permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigrauit: &, cùm domus patris à foro longè abesset, quo faciliùs *f* & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio, non magno, domum. Quo loco possum dicere, id quòd vir clarissimus, M. Crassus, cùm de aduentu regis Ptolemæi quereretur, paulò antè dixit, *Vtinam in nemore Pelio*, ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. Nã numquam hera errrans hanc molestiam nobis exhiberet, *Medea animo ægra, amore sæuo saucia.* Sic enim, Iudices, reperietis, quòd, cùm ad id loci venero, ostendam, hanc Palatinam Medeam, migrationemque, huic adolescenti

a *L. eiusmodi cupiditatis. vt m.*

b *sic v.c. fort. confecit.*

c *L. habitat, al habit,*

d *v.c. accommodastis.*

e *L qui cũ & ex Reip. & ita v.c.*

f *v. c. & nostras domus obire,*

tur, pugnant lacessiti. Sed vestræ sapientiæ tamẽ est, Iudices, nõ, si causa iusta est viris fortibus oppugnandi M. Cœliũ, ideò vobis quoque vos causam putare esse iustam alieno dolori potiùs, quam vestræ fidei consulendi. Quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quę varietas hominum, videtis. Ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominib. potentibus, gratiosis, disertis, cũ aliquid eos velle arbitrentur, vltrò se offerre soleant, operã nauare, testimonium polliceri? Hoc ex genere si qui
22 se in hoc iudicium fortè proiecerint excludito te eorũ cupiditatẽ, Iudices, sapientia vestra: vt eodẽ tẽpore *a* huius saluti, & religioni vestræ, & contra *b* periculosissimas hominũ potentias cõdicioni omnium ciuiũ prouidisse videamini. Equidem vos abducam à testib. neq; huius iudicij veritatem, quæ mutari nullo modo potest, in voluntate testium collocari sinã: quæ facillimè *c* effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri potest. Argumentis agemus: signis *d* omni luce clariorib. crimina refellemus. Res cum re, causa cũ causa, ratio cum ratione pu-
23 gnabit. Itaque illam partem causæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Crasso esse peroratam: de seditionib. Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, *e* & de bonis Pallæ, vellẽ dictũ esset ab eodem etiã de Dione. De quo ipso tamen quid est, quod exspectetis: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiã fatetur? *f* etenim reus, qui dictus est & adiutor fuisse & cõscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus. Quod igitur est huiusmodi crimen, vt, qui cõmisit, nõ neget: g qui non negauit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui nõ modò à facto, verũ etiã à consciẽtiæ suspicione *h* abfuit?

a *al. & huius*
b *L. periculosas hom. & ita v. c.*
c *L. fingi,*
d *v. c. luce omni*
e *repulatio, &, abest à v. c.*
f *L. est enim reus, qui d.*
g *L. qui negauit, abs.*
h *L. afuit?*

&, si Ascitio causa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictũ, qui istius facti *a* non modò non suspicione, sed ne infamia quidem est adspersus? At præuaricatione 24
est Ascitius liberatus. Perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. Sed Cœlius optimam causam Ascitij esse arbitratur: *b* cuiusmodi autẽ sit, à sua putat esse seiunctam: neque solùm Cœlius, sed etiam adolescentes humanissimi, & doctissimi, rectissimis studiis, atque optimis artibus præditi, Titus, Caiúsque Coponij: qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt: qui cùm doctrinæ studio, atque humanitatis, tum etiam Hospitio Dionis tenebantur. Habitat is apud L. Lucceium, vt audistis. Fuerat ei cognitus Alexandriæ. Quid aut hic, aut summo splẽdore præditus, frater eius, de M. Cœlio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. Ergo hæc 25
remoueantur, vt aliquando, in quibus causa nititur, ad ea veniamus. Animaduerti enim, Iudices, audiri à vobis meum *c* familiarem, L. Herennium, perattentè. In quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnumquam verebar, ne illa subtiliter ad criminandnm inducta oratio, animos vestros sensim, *d* ac leniter accenderet. Dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitiis iuuenturis, multa de moribus: &, qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, versari periucundè soleret. Fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister. Obiurgauit M. Cœlium, sicut neminem vmquam parens. Multa de incontinentia, intemperantiaque disseruit. Quid quæritis, Iudices? ignoscebam vobis

a *L. non modò suspicione,*

b *L. cuiuscuiusmodi autẽ sit, al. cuiusmodi autẽ s.*

c *v. c. familiarẽ, Herenniũ,*

d *al. ac leniter acc.*

attentè audientibus, propterea quòd egomet tam triste illud, & tam asperum genus oratio-
26 nis horrebam. Ac prima pars fuit illa, quæ me minùs mouebat, fuisse meo necessario Bestiæ Cœlium familiarem: cænasse apud eum, ventitasse domum, studuisse Præturæ. Non me hæc mouent, quæ perspicuè falsa sunt. Etenim eos vnà cænasse dicit, *a* qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere. Neque verò illud me commouet, quòd sibi in Lupercis sodalem esse Cœlium dixit. Fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atque agrestis germanorum Lupercorum: quorum coitio illa siluestris, antè est instituta, quàm humanitas, atque leges. Siquidem non modò nomina deferunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitatem in accusando, *b* vt ne, si quis id fortè nesciat, timere videatur. Sed hæc omittam: ad illa, quæ
27 magis mouerunt, respondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior: plúsque disputationis habuit, quàm atrocitatis: quo etiam audita est attētiùs. Nam P. Clodius, amicus meus, *c* cùm se grauissimè, vehementissiméque iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis verbis, voce maxima: tametsi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimescebam, aliquot enim in causis eum videram frustra litigantem. Tibi autem, Balbe, respondebo primùm precariò, si licet, si fas est defendi à me eum, qui nullum conuiuium re-
28 nuerit, qui vnguenta sumpserit, qui Baias viderit. Equidem multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ, & extremis, vt dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam voluptatibus *d* dedidissent, emersisse aliquando,

a *L. qui qui abs.*

b *fort. vt ne quis, si id f. al. vt ne, si quis id fortè nesciat, temere facere videantur.*

c *v. c. cùm se vehementissimè, grauissiméque iact.*

d *v. c. dedissent,*

diligentiſſimè reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, & veneni: in quibus vna, atque eadem perſona verſatur. Aurum ſumptum à Clodia: venenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. Omnia ſunt alia, non crimina, ſed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. Adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. Nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. Voces ſunt contumelioſæ, temerè ab irato accuſatore, nullo authore, emiſſæ.

31 Horum duorum criminū *a* video fontem, video authorem, video certum nomen, & caput. Auro opus fuit: ſumpſit à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit quādiu voluit. Maximum video ſignum cuiuſdā egregiæ familiaritatis. Necare eadem voluit, quæſiuit venenum: ſollicitauit quos potuit, *b* parauit locum, conſtituit, attulit, magnum rurſus odium video cum crudeliſſimo *c* diſſidio exſtitiſſe. Res eſt omnis in hac cauſa nobis, Iudices, cum Clodia, muliere non ſolùm nobili, ſed etiam nota: de qua ego

a *ſic v.c. al. video auctorem, video fontem.*

b *v.c. parauit, locum conſtituit.*

c *L. diſcidio, & ita v.c.*

32 nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. Sed intelligis pro tua præſtanti prudētia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis, quæ ſi ſe aurum Cœlio commodaſſe non dicit, ſi venenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit: petulanter facimus, ſi matremfamiliâs, ſecus, quàm matronarū ſanctitas poſtulat, nominamus. Sin, iſta muliere remota, nec crimen vllum, nec opes ad oppugnandum Cœlium illis relinquentur, quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi vt eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementiùs, niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratrem volui dicere:

ſemper

ſemper hîc erro. Nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget. Neque enim muliebres vmquã inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potiùs, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt.

Sed tamen ex ipſa quæram priùs, vtrùm me 33
ſecum ſeuerè, & grauiter, & priſcè agere malit, an remiſsè, *a* ac leniter, & vrbanè. Si illo auſtero more, ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt, ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur: ſed illa horrida, quã in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus: qui obiurget mulierem, *b* & pro me loquatur, ne iſta mihi fortè ſuccenſeat. Exſiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis: ac potiſſimùm *c* cæcus ille. Ninimum enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit. Qui profectò ſi exſtiterit, ſic aget, & ſic loquetur: Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, vt aurum cõmodares, aut tam inimica, vt venenum timeres? non patrem tuum videras? nõ patruum, non auum, *d* proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modò te
Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi, *e* & fortiſſimi viri, patriæque amantiſſimi? qui ſimulac pedem limine extulerat, omnes prope ciues virtute, gloria, dignitate ſuperabat? cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimã nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil *f* horum. Quid igitur fuit, niſi quædam temeritas, ac libido? nonne te, ſi noſtræ imagines viriles non commouebant, ne progenies quidẽ mea, Q. illa Claudia æmulam domeſticæ 34

a *L. & leniter, & ita v.c.*

b *al. & qui pro me loq.*

c *L. Cæcus,*

d *al. non proauum, non atauum,*

e *L. ac fortiſſimi & ita v.c.*

f *v. ſ. eorum.*

domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non virgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico Tribuno *a* plebis de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna vitia potiùs, quàm bona paterna, & auita, & vſque à nobis cùm in viris, tum etiam in fæminis repetita, mouerũt? ideóne ego pacem Pyrrhi diremi, vt tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? ideò aquam *b* adduxi, vt ea tu inceſtè vtterere? ideò viam muniui, vt eam tu alienis viris comitata celebrares?

a *v. c. plebei,*

b *fort. deduxi,*

35 Sed quid ego, Iudices, ita grauem perſonã induxi, vt verear, ne ſe idem Appius repentè conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cẽſoria? Sed videro hoc poſteriùs, atque ita, Iudices, vt vel ſeueriſſimis diſceptatoribus, M. Cœlij vitam me probaturum eſſe confidam. *c* Tu modò mulier (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea, quæ facis, quæ dicis, quæ inſimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas: rationem tantæ familiaritatis, tantæ conſuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atque exponas neceſſe eſt. Accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baiis acta conuiuia, *d* comeſſationes, cãtus, ſymphonias, nauigia iactant: idémque ſignificant, nihil ſe, te inuita, dicere, quæ tu, quoniam mente neſcio qua effrœnata, atque præcipiti in forum deferri, iudiciumque, voluiſti: aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas, aut nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credẽdum eſſe fateare.

c *L. Tu verò mulier, & ita v. c.*

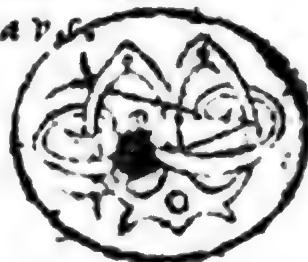

d *L. comiſſationes,*

36 Sin autem vrbaniùs me agere mauis: ſic agam tecum. Remouebo illum ſenem durum, ac pænè agreſtem, ex hiſque tuis ſumam aliquem, ac potiſſimùm minimum fratrem tuum, qui

eſt

est in isto genere vrbanissimus: qui te amat plurimùm: qui, propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanes metus, tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit. Eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris soror? quid insanis? *a* quid clamore exorsa, verbis, paruam rem, magnam facis? vicinum adolescentulum adspexisti: candor huius te, & proceritas, vultus, oculique *b* perpulerunt: sæpiùs videre voluisti: *c* nonnumquam in iisdem hortis visa nobilis mulier: illum filiumfamiliâs patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. Confer te aliò. Habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco *d* præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa venit. Hinc licet condiciones quotidie legas. Cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te, Cœli, vicissim, ac mihi authoritatem patriam, seueritatemque suscipio: sed dubito, quem patrem potissimùm sumam. Cæcilianúmne aliquem, vehementem, atque durum? *Nunc enim demum mihi animus ardet, nune meum cor cumulatur ira*: *e* Aut illum, 37

O infœlix, ô scelèste. Ferrei sunt isti patres. *Egóne quid dicam? egóne quid velim? f quæ tu omnia tuis fœdis factis, facis, vt nequidquam velim.* g Vix ferenda diceret talis pater, Cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam vllam mulierem nosti? *h* dede te, ac disiiice: per me licebit. Si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui, ætatis quod reliquum est, obectem meæ. Huic tristi, *i* ac decrepito seni respondere Cœlius, se nulla cupiditate inductum. 38

a *L. Quid à clamore exorsa,*
b *L. perculerunt:*
c *L. fuisti nō- numquam in iisdem hort.*
d *v. c. parasti. & ita L.*
e *L. an illum,*
f *fort. quin tu omnia t.*
g *L. Vix ferendi. Diceret talis p.*
h *L. dide, ac dissice:*
i *L. ac directo,*

ctum de via decessisse. Quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla versura. At fuit fama. Quotus quisque istam effugere potest in tam maledica ciuitate? Vicinum eius mulieris miraris malè audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? Leni verò, & clementi patri cuiusmodi ille est: *Fores effregit? restituētur: discidit vestem? resarcietur.* Cœlij causa est expeditissima. Quid enim esset in quo se non facilè defenderet? nihil iam in istam mulierē dico: sed, si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias, iure suo libidines omnium cōmearent: quæ etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si vidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret: adulterū ego putarem, si quis hanc paulò
39 liberiùs salutasset? Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam *a* tibi hunc puerum parens commendauit, & tradidit, vt *b* in amore, & voluptatibus adolescētiam suam collocaret: *c* & hanc tu vitā, atque hæc studia defenderes? Ego, si quis, Iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates, omnémque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetēdum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructū, atque *d* ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror,

a *sic v. c. al. parens tibi hūc puerum commend.*

b *al. in amoribus,*

c *al. & hanc tu vitam,*

d *L. ornatum fuisse puto.*

Camillos, Fabricios, Curios, omnésque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verùm hæc 40
genera virtutum non solùm in montibus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur, chartæ quoque, quę illam pristinam seueritatem continebant, obsoleuerunt, neque solùm apud nos, qui hanc sectam, rationémque vitæ, re magis, quàm verbis, secuti sumus, sed etiam apud Græcos, doctissimos homines: quibus, cùm facere non possint, loqui tamen, & scribere honestè, & magnificè licebat. Alia quædam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta
exstiterunt. Itaque alij voluptatis causa om- 41
nia sapientes facere dixerunt: neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. Alij cum voluptate dignitatē coniungendam putauerunt, vt res maximè inter repugnantes dicendi facultate coniungerent. *a* Illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti. Multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conuiueret: interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo, *b* aut prolapsione vix posset, & multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modò hæc
ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. 42
Quamobrem siquem fortè inueneritis qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse: & pauci, deos propitios, plerique autem iratos putabant. Ergo hæc diserta via, & inculta, atque interclusa iam frondibus, & virgultis, relinquatur: detur

aliquid

a v. c. illum vnum directum iter ad laudem cum labore qui probauerũt,

b sic v. c. al. ac prol.

aliquid ætati: sit adoleſcẽtia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa, *a* & directa ratio: vincat aliquãdo cupiditas, voluptáſque rationem, dummodò illa in hoc genere præſcriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuẽtus pudicitiæ ſuę, ne ſpoliet alienam: ne effundat patrimonium, ne fænore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, *b* atque famã: ne probrũ caſtis, labem integris, infamiã bonis inferat: ne quem *c* interimat: ne interſit inſidiis: ſcelere careat: poſtremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, *d* atque ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates: reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, Reip. vt ea, quæ ratione antea non *f* perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo
43 contempſiſſe videatur. *g* Ac multi & noſtra, & patrum, maiorúmque memoria, Iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates *h* deferbuiſſent, eximiæ virtutes, firmata iam ætate, exſtiterunt. Ex quibus neminem mihi *i* neceſſe eſt nominare: voſmet vobiſcum recordamini. Nolo enim cuiuſdam fortis, atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. Quod ſi facere vellem, multi à me ſummi, atque ornatiſſimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, *k* ſumptus, libidines, nominarentur: quæ multis poſteà virtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui vellet, excuſatione defenderet.
44 At verò in M. Cœlio (dicam enim iam confidentiùs de ſtudiis eius honeſtis) quoniam audeo quædam, fretus veſtra

a *ſic v. c. al. & directa via ac rat.*
b *q. v. c. atq. familiam,*
c *v. c. vi terreat:*
d *ſic v. c. al. atque inaneis,*
e *v. v. Reique publ.*
f *al. proſpexerat,*
g *L. Ac multi quidem & noſtra,*
h *L. deferuiſſent,*
i *v. c. liquet nom. non p.*
k *L. ſumptus libidinis nominar.*

ſapientia, liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido. Quod quidem vitium ventis *a* & gutturis, nō modò non minuit ætas hominibus, ſed etiam auget. Amores autem, & hæ deliciæ quæ vocantur, quæ firmiore animo præditis diutiùs moleſtæ non ſolent eſſe, (maturè enim, & celeriter deflorefcunt) numquam hunc occupatum, impeditúmque tenuerunt. Audiſtis, cùm pro ſe di- 45
ceret: audiſtis anteà, cùm accuſaret (defendendi hæc cauſa, non gloriandi loquor:) genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque verborum, quæ veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. Atque in eo non ſolùm *b* ingeniū elucere eius videbatis: quod ſæpè etiam ſi induſtria non alitur, valet tamen ipſum ſuis viribus: *c* ſed inerat, niſi me propter beneuolentiam forte fallebat, *d* oratio & bonis artibus inſtituta, *e* & cura, & vigiliis elaborata. *f* Atque ſcitote, Iudices, eas cupiditates, quæ *g* obiiciūtur Cœlio, atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facilè in eodem homine eſſe poſſe. Fieri enim non poteſt, vt animus libidini deditus: amore, deſiderio, cupiditate, ſæpè nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc quidquid eſt quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitādo poſſit ſuſtinere. An vos aliam 46
cauſam eſſe vllā putatis, cur in tantis præmiis eloquētiæ tanta voluptate dicendi, tanta laude, *h* tanta gloria, tāto honore, tam ſint pauci, ſempérque fuerint, qvi in hoc labore verſentur? Omittendæ ſunt omnes voluptates, relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus, conuiuium ſermo *i* etiā pænè omniū familiarium deſeren

a *v. c. & gurgitis,*
b *v. c. ingeniū eius elucere vid.*
c *fort. ſed inerat,*
d *v. c. ratio & bon. non pl.*
e *L. & cura, ac vigiliy elaborata.*
f *L. Atqui ſcitote,*
g *v. c. obiiciūtur,*
h *L. tanta gratia, & ita v. c.*
i *particula, etiam, abeſt à v. c.*

deſerendus. Quæ res in hoc genere homines à
labore, ſtudióque dicendi deterret, *a* non quo *a al. nõ quid*
aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An
hic, ſi ſeſe iſti vitæ dediſſet, conſularem hominem
admodum adoleſcens in iudicium vocauiſſet? hîc ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus voluptatibus
teneretur, in hac acie quotidie verſaretur? appeteret inimicitias? in iudicium
vocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo in
ſpectante pop. Rom. *b* tot menſes aut de ſalute, *b sic v.c. al. tot iam menſes*
aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominũ fama? nihil Baiæ
denique ipſæ loquuntur? illæ verò nõ loquuntur ſolùm, verùm etiam perſonant, huc vnius
mulieris libidinem eſſe prolapſam, vt ea non
modò ſolitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, &
48 clariſſima luce lætetur. Verùm ſi quis eſt, qui
etiam meretriciis amoribus interdictum iuuentuti putet, eſt ille quidem valde ſeuerus: negare non poſſum: ſed abhorret non modò ab huius ſæculi licentia, verùm etiam à maiorum
conſuetudine, atque conceſſis. Quando enim
hoc *c* non factum eſt? quando reprehenſum? *c L. non factitatum eſt?*
quando nõ permiſſum? quando denique fuit,
49 vt, quod licet, non liceret? Hîc ego *d* iam rem *d al. rem iam*
definiam: mulierem nullam nominabo: tantùm
in medio relinquam. Siqua non nupta mulier
domum ſuam patefecerit omnium cupiditati,
palámque ſeſe in meretricia vita collocarit, virorum alieniſſimorũ conuiuiis vti inſtituerit:
ſi hoc in vrbe, ſi in hortis, ſi in Caiarum illa
celebritate faciet: ſi denique ita ſeſe geret, non
inceſſu ſolùm, ſed ornatu, atque comitatu: non
flagrantia oculorum, non libertate ſermonis,

sed etiam complexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuiis, vt non solùm meretrix, sed etiam procax videatur: cum hac si quis adolescens fortè fuerit, vtrum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator: expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluisse videatur? Obliui- 50 scor iam a iniurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos, me absente, facta sunt, negligo ne sint hæc in te dicta, quæ dixi. Sed ex te ipsa requiro, quoniam & crimen accusatores abs te, & testes eius crminis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmodi, qualem ego paulò antè descripsi, tui dissimilis, vita, institutóque meretricio, cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe, aut perflagitiosum esse videatur? Ea si tu non es, sicut ego malo: quid est, quod obiiciant Cœlio? sin eam te volunt esse: quid est, cur nos crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus? Quare nobis da viam, rationémque defensionis. Nam aut pudor tuus defendet, nihil à M. Cœlio petulantius esse factum: aut impudentia & huic, & ceteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emersisse iam 51 è vadis, & scopulos prætervecta videtur oratio mea. Perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. Duo sunt enim crimina vna in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum à Clodia dicitur: & veneni, quod eiusdem Clodiæ necandæ causa parasse Cœlium criminantur. Aurum sumpsit, vt dicitis, quod L. Lucceij seruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. Magnum crimen vel in legatis b insidiandis, vel in seruis ad c hospitem domi necandũ sollicitandis: pleuum

a *L. iniurias tuas, Clodia:*

b *L. violandis al. i. si dis se violandis,*

c *L. ad hospitem domini necandum f.*

plenum ſceleris conſilium, plenum audaciæ.
52 Quo quidem in crimine primùm illud requiram, dixeritne Clodiæ, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit: Si non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. Túne aurum ex armario tuo promere auſa es? túne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? Cæterùm cùm ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, *a* ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis, atque integerrimi, labem ſceleris ſempiternam: huic facinori tanto tua mens liberalis, conſcia: tua domus popularis, miniſtra: tua denique hoſpitalis illa Venus, adiutrix eſſe non debuit.
53 Vidit hoc Balbus: *b* facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit; atque ita Cœlium ad illam attuliſſe, *c* ſe ad ornatum ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu eſſe vis, cùm de libidine eius tam multa dicit: dixit profectò, quò vellet aurum, ſi tam familiaris non erat: non dedit. Ita ſi verum tibi Cœlius dixit, ô immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti, ſi non eſt auſus dicere: non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere, mores M. Cœlij longiſſimè à tanti ſceleris *d* atrocitate eſſe disiunctos: minimè eſſe credendum, homini tam ingenioſo, támque prudenti nõ veniſſe in mentem, rem tanti ſceleris, ignotis, alieníſque ſeruis non eſſe credendam. Poſſum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea conſuetudine, ab accuſatore perquirere, vbi ſit congreſſus cum ſeruis Lucceij Cœlius: qui ei fuerit aditus. Si per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quem? Poſſum omnes latebras

a *v.c. ad necem Legati, ad*

b *al. facinus tantum cel.*

c *v.c. ſe ad ornamentum lud.*

d *v.c. immanitate*

ſuſpicionum peragrare dicendo. Non cauſa, non locus, non facultas, nō conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio vlla, non veſtigium maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ ſunt oratoris propria: quæ 54
mihi non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem, vſúmque dicendi fructum aliquem ferre potuiſſent, cùm à meipſo *a* laborata proferri viderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia. Habeo enim, Iudices, quem vos ſocium veſtræ religionis, iuríſque iurandi facilè eſſe *b* patiemini, L. Lucceium, ſanctiſſimum hominem, & grauiſſimum teſtem: qui tantum facinus, in famam, atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum à Cœlio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. An ille vir, illa humanitate præditus, illis ſtudiis, *c* artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum, quem propter hæc ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus *d* in alienum hominem illatum ſeuerè acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum *e* cum comperiſſet, doleret, id à ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris, locíſve publicis factum reprehenderet, id in vrbe, *f* ac ſuæ domi cœptum eſſe, leuiter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in inſidiis doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret? Sed cur diutiùs vos, 55
Iudices, teneo? ipſius iurati religionem, authoritatémque percipite, atque omnia diligenter teſtimonij verba cognoſcite. Recita teſtimonium Lucceij. *Teſtimonium Lucceij.* Quid exſpectatis amplius? an aliquam vocem putatis ipſam pro ſe cauſam, & veritatē poſſe mittere? Hæc eſt innocentiæ defenſio, hæc ipſius cauſæ

a L. elaborata prof.

b v. c. patiamini, L. Lucceium,

c al. illis artibus,

d L. in alieno homine ſeuerè acc.

e al. ſi comperiſſet,

f ſic. v. c. al. ac domi ſuæ cœpt.

ausæ oratio: hęc vna vox veritatis. In crimine
pso nulla suspicio est, & in re nihil est argu-
nenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nul-
um vestigium sermonis, loci, temporis: nemo
estis, nemo conscius nominatur: totum crimẽ
rofertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex
acinorosa, ex libidinosa domo: domus autem
la, quæ tentata scelere isto nefario dicitur,
lena est integritatis, officij, religionis: ex qua
omo recitatur vobis iureiurãdo deuincta au-
toritas: vt res *a* minimè dubitanda, in con-
entióne ponatur, vtrùm temeraria, procax,
ata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens,
noderatúsque vir religiosè testimoniũ dixisse
ideatur. Reliquum est igitur crimen de vene-
o: cuius ego neque principiũ inuenire, neque
soluere exitũ possum. Quæ fuit enim causa,
uamobrem isti mulieri venenum vellet dare
Cœlius? ne aurum redderet? num petiuit? ne
rimen hæreret? num quis obiecit? num quis
enique fecisset mentionem, si hic nemini no-
en detulisset: Quin etiam *b* Herennium di-
ere audistis, verbo se molestum non futurum
uisse Cœlio, nisi iterum eadem de re suo fami-
ari absoluto nomen hic detulisset. Credibile
st igitur, tantum facinus, *c* nullam ob causam
sse commissum? & vos non videtis fingi sce-
eris maximi crimen, *d* vt alterius causa scele-
s suscipiendi fuisse videatur? Cui denique cõ-
nisit? quo adiutore vsus est? quo socio? quo
onscio? cui tantum facinus, cui se, cui sa-
utem suam credidit? seruísne mulieris? sic
nim obiectum est. Et erat tàm demens hic,
cui vos ingenium certè tribuitis, etiam si cæ-
era, inimica oratione, detrahitis, vt omnes
uas fortunas alienis seruis committeret? At

a *al. minimè dubia, in cõt.*

b *al. L. Herennium*

c *v.c. ob nullam causam*

d *al. vt alterius sceleris suscipiendi causa fuisse vid.*

e *v.c. cui vos certe ingen. & ita L.*

quibus seruis?refert enim magnopere idipsum:
hisne, quos intelligebat non communi condi-
tione seruitutis vti, sed licentiùs, liberiùs, fa-
miliariùs cum domina viuere ? quis enim hoc
non videt, Iudices ? aut quis hoc ignorat , in
eiusmodi domo , in qua materfamiliâs mere-
tricio more viuat : in qua nihil geratur, quod
foras proferendum sit:in qua lustra, libidines,
luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque
flagitia versentur : hîc seruos,non esse seruos?
quibus omnia committantur ? per quos ge-
rantur ? qui versentur iisdem in voluptatibus?
quibus occulta credantur ? ad quos aliquantũ
etiam ex quotidianis sumptibus, *a* ac luxuria
redundet ? Id igitur Cœlius non videbat ? si 58
enim tam familiaris erat mulieris ,quàm vos
vultis:istos quoque seruos familiares esse do-
minæ sciebat.Sin ei tanta consuetudo, quanta
à vobis inducitur,nõ erat:quæ cum seruis po-
tuit familiaritas esse tanta ? Ipsius autem ve-
neni quæ ratio fingitur ? vbi quæsitum est?
quemadmodum paratum? quo pacto ? cui,quo
in loco traditum ? Habuisse aiunt domi, vim-
que eius esse expertum in seruo quodam , ad
rem ipsam parato : cuius perceleri interitu *b*
esse ab hoc comprobatum venenum. Pro dij 59
immortales ! cur interdum in hominum scele-
ribus maximis, aut conniuetis , aut præsentis
fraudis pœnas in diem reseruatis ? Vidi enim,
vidi : & illum hausi dolorem vel acerbissimum
in vita,cùm Q.Metellus abstraheretur è sinu,
gremióque patriæ,cúmque ille vir,qui se natũ
huic.Imperio putauit,tertio die post,quàm in
curia,in Rostris,in Rep.floruisset, integerrima
ætate,optimo habitu, maximis viribus, eripe-
retur indignissimè bonis omnibus, atque vni-
uersæ

a L.ac luxuriæ red.

b fort.ab hoc esse venenum comprobatũ.

uerſæ ciuitati. Quo quidem tempore ille moriẽs, cùm iam cæteris ex partibus oppreſſa mẽs eſſet. Extremum ſenſum ad memoriam Reip. reſeruabat: cùm me intuens flẽtẽ ſignificabat interruptis, atque morientibus vocibus, quãta impendêret procella vrbi, quãta tempeſtas ciuitati: & cùm parietem ſæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, ſæpe me, ſæpiſſimè Remp. nominabat: vt non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio
60 cùm patriam, tum etiã me doleret. Quem quidem virum ſi nulla vis repẽtini ſceleris ſuſtuliſſet: quónam modo ille furenti *a* fratri ſuo patrueli conſulari reſtitiſſet, qui Conſulem incipientem furere, atque conãtem, ſua ſe manu interfecturũ, audiente Senatu, dixerit? Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nónne ipſam domum metuet, ne quam vocem *b* eliciat? non parietes conſcios, non noctem illã funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? Sed reuertar ad crimen. Sed enim hæc facta illius clariſſimi, ac fortiſſimi viri mentio, & vocem meam fletu debilitauit,
61 & mentem dolore impediuit. Sed tamen venenum vnde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. Datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti, & bono, Cœlij familiari: *d* conſtitutũ factum eſſe cum ſeruis, vt venirẽt ad balneas Xenias: eodem Licinium eſſe venturum, atque iis veneni pyxidem traditurum. Hîc primùm illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locũ conſtitutũ: cur illi ſerui non ad Cœlium domum venerint. Si manebat tanta illa cõſuetudo Cœlij cum Clodia, tantáque familiaritas, quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Cœlium mulieris ſeruus viſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, exſtincta erat cõſuetudo, ſ.

a *L. fratri ſuo patrueli conſularis reſtituiſſe qui Conſul incipientem*

b *al. eiiciat?*

c *L. conſtitutum eſſe cum ſeruis, al. conſtitutum locum eſſe cum*

est in isto genere vrbanissimus: qui te amat plurimùm: qui, propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanes metus, tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit. Eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris soror? quid insanis? *a* quid clamore exorsa, verbis, paruam rem, magnam facis? vicinum adolescentulum adspexisti: candor huius te, & proceritas, vultus, oculique *b* perpulerunt: sæpiùs videre voluisti: *c* nonnumquam in iisdem hortis visa nobilis mulier: illum filiumfamiliâs patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. Confer te aliò. Habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco *d* præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa venit. Hinc licet condiciones quotidie legas. Cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te, Cœli, vicissim, ac mihi authoritatem patriam, seueritatemque suscipio: sed dubito, quem patrem potissimùm sumam. Cæcilianúmne aliquem, vehementem, atque durum? *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira*: *e* Aut illum, 37

O infœlix, à sceleste. Ferrei sunt isti patres. *Egóne quid dicam? egóne quid velim? f quæ tu omnia tuis fœdis factis, facis, vt nequidquam velim. g* Vix ferenda diceret talis pater, Cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam vllam mulierem nosti? *h* dede te, ac disiiice: per me licebit. Si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui, ætatis quod reliquum est, oblectem meæ. Huic tristi, *i* ac decrepito seni respondcret Cœlius, se nulla cupiditate inductum. 38

a *L. Quid à clamore exorsa,*
b *L. perculerunt:*
c *L. fuisti nõnumquam in iisdem hort.*
d *v.c. parasti & ita L.*
e *L. an illum,*
f *fort. quin tu omnia t.*
g *L. Vix ferendi. Diceret talis p.*
h *L. dide, ac dissice:*
i *L. ac directo,*

ctum de via decessisse. Quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla versura. At fuit fama. Quotus quisque istam effugere potest in tam maledica ciuitate? Vicinum eius mulieris miraris malè audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? Leni verò, & clementi patri cuiusmodi ille est: *Fores effregit? restituetur: discidit vestem? resarcietur.* Cœlij causa est expeditissima. Quid enim esset in quo se non facilè defenderet? nihil iam in istam mulierē dico: sed, si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias, iure suo libidines omnium cōmearent: quæ etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si vidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret: adulterū ego putarem, si quis hanc paulò

39 liberiùs salutasset? Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam *a* tibi hunc puerum parens commendauit, & tradidit, vt *b* in amore, & voluptatibus adolescētiam suam collocaret: *c* & hanc tu vitā, atque hæc studia defenderes? Ego, si quis, Iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates, omnémque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetēdum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructū, atque *d* ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror,

a *sit v. c. al. parens tibi hūc puerum commend.*

b *al. in amoribus,*

c *al. & hanc tu vitam,*

d *L. ornatum fuisse puto.*

Camillos, Fabricios, Curios, omnésque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verùm hæc 40
genera virtutum non solùm in montibus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur, chartæ quoque, quę illam pristinam seueritatem continebant, obsoleuerunt, neque solùm apud nos, qui hanc sectam, rationémque vitæ, re magis, quàm verbis, secuti sumus, sed etiam apud Græcos, doctissimos homines: quibus, cùm facere non possint, loqui tamen, & scribere honestè, & magnificè licebat. Alia quædam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta exstiterunt. Itaque alij voluptatis causa om- 41
nia sapientes facere dixerunt: neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. Alij cum voluptate dignitatē coniungendam putauerunt, vt res maximè inter repugnantes dicendi facultate coniungerent. *a* Illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti. Multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conuiueret: interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo, *b* aut prolapsione vix posset, & multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modò hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem siquem fortè inueneritis qui a- 42
spernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse: & pauci, deos propitios, plerique autem iratos putabant. Ergo hæc diserta via, & inculta, atque interclusa iam frondibus, & virgultis, relinquatur: detur aliquid

a v. c. illum vnum directum iter ad laudem cum labore qui probauerunt,

b sic v. c. al. ac prol.

aliquid ætati: sit adoleſcētia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa, *a* & directa ratio: vincat aliquādo cupiditas, voluptaſque rationem, dummodo illa in hoc genere præſcriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuētus pudicitiæ ſuę, ne ſpoliet alienam: ne effundat patrimonium, ne fænore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, *b* atque famā: ne probrū caſtis, labem integris, infamiā bonis inferat: ne quem *c* interimat: ne interſit inſidiis: ſcelere careat: poſtremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, *d* atque ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates: reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, Reip. *e* vt ea, quæ ratione anteà non *f* perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo

33 contempſiſſe videatur. *g* Ac multi & noſtra, & patrum, maiorúmque memoria, Iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates *h* deferbuiſſent, eximiæ virtutes, firmata iam ætate, exſtiterunt. Ex quibus neminem mihi *i* neceſſe eſt nominare: voſmet vobiſcum recordamini. Nolo enim cuiuſdam fortis, atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. Quod ſi facere vellem, multi à me ſummi, atque ornatiſſimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, *k* ſumptus, libidines, nominarentur: quæ multis poſteà virtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui vellet, excuſatione defenderet.

44 At verò in M. Cœlio (dicam enim iam confidentiùs de ſtudiis eius honeſtis) quoniam audeo quædam, fretus veſtra

a *ſic v. c. al. & directa via ac rat.*

b *q. v. c. atq. familiam,*

c *v. c. vi terreat:*

d *ſic v. c. al. atque inaneis,*

e *v. v. Reique publ.*

f *al. proſpexerat,*

g *L. Ac multi quidem & noſtra,*

h *L. deferuiſſent,*

i *v. c. liquet nom. non p.*

k *L. ſumptus libidinis nominar.*

ſerendus. Quæ res in hoc genere homines à
ɔore, ſtudióque dicendi deterret, *a* non quo
t ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An
:, ſi ſeſe iſti vitæ dediſſet, conſularem homi-
m admodum adoleſcens in iudicium voca-
ſſet? hîc ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus vo-
ɔtatibus teneretur, in hac acie quotidie ver-
:etur? appeteret inimicitias? in iudicium
ıcaret? ſubiret periculum capitis? ipſo in
ectante pop. Rom. *b* tot menſes aut de ſalu-
, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vi
ıitas redolet? nihil hominũ fama? nihil Baiæ
nique ipſæ loquuntur? illæ verò nõ loquun-
r ſolùm, verùm etiam perſonant, huc vnius
ılieris libidinem eſſe prolapſam, vt ea non
ɔdò ſolitudinem, ac tenebras, atque hæc fla-
:iorum integumenta non quærat, ſed in tur-
ſſimis rebus frequentiſſima celebritate, &
ıriſſima luce lætetur. Verùm ſi quis eſt, qui
ıam meretriciis amoribus interdictum iuuen
ti putet, eſt ille quidem valde ſeuerus: nega-
non poſſum: ſed abhorret non modò ab hu-
ſ ſæculi licentia, verùm etiam à maiorum
nſuetudine, atque conceſſis. Quando enim
ɔc *c* non factum eſt? quando reprehenſum?
ıando nõ permiſſum? quando denique fuit,
, quod licet, non liceret? Hîc ego *d* iam rem
finiam: mulierem nullam nominabo: tantùm
medio relinquam. Siqua non nupta mulier
ımum ſuam patefecerit omnium cupiditati,
:lámque ſeſe in meretricia vita collocarit, vi-
rum alieniſſimorũ conuiuiis vti inſtituerit:
hoc in vrbe, ſi in hortis, ſi in Caiarum illa
:lebritate faciet: ſi denique ita ſeſe geret, non
ıceſſu ſolùm, ſed ornatu, atque comitatu: non
agrantia oculorum, non libertate ſermonis,

a *al. nõ quòd*

b *ſic v.c. al. tot iam menſes*

c *L. non factitatum eſt?*

d *al. rem iam*

plenum sceleris consilium, plenum audaciæ. Quo quidem in crimine primùm illud requiram, dixeritne Clodiæ, quam ad rem aurum sumeret, an non dixerit: Si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiæ scelere deuinxit. Túne aurum ex armario tuo promere ausa es? túne Venerem illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis? Cæterùm cùm scires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, *a* ad necem scilicet legati, ad L. Lucceij, sanctissimi hominis, atque integerrimi, labem sceleris sempiternam: huic facinori tanto tua mens liberalis, conscia: tua domus popularis, ministra: tua denique hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. Vidit hoc Balbus: *b* facinoris tantum celatam esse Clodiam dixit; atque ita Cœlium ad illam attulisse, *c* se ad ornatum ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu esse vis, cùm de libidine eius tam multa dicit: dixit profectò, quò vellet aurum, si tam familiaris non erat: non dedit. Ita si verum tibi Cœlius dixit, ô immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti, si non est ausus dicere: non dedisti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam? possum dicere, mores M. Cœlij longissimè à tanti sceleris *d* atrocitate esse disiunctos: minimè esse credendum, homini tam ingenioso, támque prudenti nō venisse in mentem, rem tanti sceleris, ignotis, alienísque seruis non esse credendam. Possum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea consuetudine, ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Lucceij Cœlius: qui ei fuerit aditus. Si per se, qua temeritate? si per alium, per quem? Possum omnes latebras

a *v.c. ad necem Legati, ad*

b *al. facinus tantum cel.*

c *v.c. se ad ornamentum lud.*

d *v.c. iinmanitate*

causæ oratio: hęc vna vox veritatis. In crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimẽ profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur vobis iureiurãdo deuincta authoritas: vt res *a* minimè dubitanda, in contentione ponatur, vtrùm temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatúsque vir religiosè testimoniũ dixisse

56 videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno: cuius ego neque principiũ inuenire, neque euoluere exitũ possum. Quæ fuit enim causa, quamobrem isti mulieri venenum vellet dare Cœlius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomen detulisset: Quin etiam *b* Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Cœlio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. Credibile est igitur, tantum facinus, *c* nullam ob causam esse commissum? & vos non videtis fingi sceleris maximi crimen, *d* vt alterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur? Cui denique cõmisit? quo adiutore vsus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruísne mulieris? sic enim obiectum est. Et erat tàm demens hic, *e* cui vos ingenium certè tribuitis, etiam si cætera, inimica oratione, detrahitis, vt omnes suas fortunas alienis seruis committeret? At

a *al. minimè dubia, in cõt.*

b *al. L. Herennium*

c *v. c. ob nullam causam*

d *al. vt alterius sceleris suscipiendi causa fuisse vid.*

e *v. c. cui vos certe ingen. & ita L.*

uersæ ciuitati. Quo quidem tempore ille mo-
riēs, cùm iam cæteris ex partibus oppressa mēs
esset. Extremum sensum ad memoriam Reip.
reseruabat: cùm me intuens flētē significabat
interruptis, atque morientibus vocibus, quāta
impendêret procella vrbi, quāta tempestas ci-
uitati: & cùm parietem sæpe feriens eum, qui
cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Ca-
tulum, sæpe me, sæpissimè Remp. nominabat: vt
non tam se emori, quàm spoliari suo præsidio
60 cùm patriam, tum etiā me doleret. Quem qui-
dem virum si nulla vis repētini sceleris sustu-
lisset: quónam modo ille furenti *a* fratri suo
patrueli consulari restitisset, qui Consulem in-
cipientem furere, atque conātem, sua se manu
interfecturū, audiente Senatu, dixerit? Ex hac
igitur domo progressa ista mulier, de veneni
celeritate dicere audebit? nónne ipsam domum
metuet, nequam vocem *b* eliciat? non parietes
conscios, non noctem illā funestam, ac luctuo-
sam perhorrescet? Sed reuertar ad crimen. Sed
enim hæc facta illius clarissimi, ac fortissimi
viri mentio, & vocem meam fletu debilitauit,
61 & mentem dolore impediuit. Sed tamen vene-
num vnde fuerit, quemadmodum paratum sit,
non dicitur. Datum esse hoc aiunt P. Licinio,
pudenti adolescenti, & bono, Cœlij familiari:
d constitutū factum esse cum seruis, vt venirēt
ad balneas Xenias: eodem Licinium esse ven-
turum, atque iis veneni pyxidem traditurum.
Hîc primùm illud requiro, quid attinuerit il-
lud ferri in eum locū constitutū: cur illi serui
non ad Cœlium domum venerint. Si manebat
tanta illa cōsuetudo Cœlij cum Clodia, tantá
que familiaritas, quid suspicionis esset, si apud
Cœlium mulieris seruus visus esset? sin autem
iam suberat simultas, exstincta erat cōsuetudo, *s.*

a *L. fratri suo patrueli consularis restituisse qui Consul incipientem*

b *al. eiiciat?*

c *L. constitutum esse cum seruis, al. constitutum locum esse cum s.*

a diſſidium exſtiterat: hinc illæ lacrymæ nimi-
rum, & hæc cauſa eſt horum omnium ſcele-
rum, atque criminum. Immò, inquit, cùm ſerui 62
ad dominam rem iſtam, & maleficium Cœlij
detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, vt
omnia Cœlio pollicerentur: *b* ſed, vt venenũ,
cùm à Licinio traderetur, manifeſtò compre-
hendi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas
Xenias, vt eò mitteret amicos, qui deliteſce-
rent: deinde repentè, cùm veniſſent Licinius,
c venenum traderet: proſilirent, hominémque
comprehenderent. Quæ quidem omnia, Iudi-
ces, perfacilem rationem habent reprehen-
dendi. Cum enim *d* balneas publicas potiſſi-
mùm conſtituerat? in quibus non inuenio
quæ latebra rogatis hominibus eſſe poſſit.
Nam, ſi eſſent in veſtibulo balnearum: non
laterent. Sin ſe in intimum coniicere vellent,
nec ſatis commodè calceati, & veſtiti id face-
re poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi
fortè mulier potens quadrantaria illa permu-
tatione familiaris facta erat balneatori. Atque 63
equidem vehementer exſpectabam, quinam
iſti viri boni, teſtes huius manifeſtò depre-
henſi veneni dicerentur. Nulli enim ſunt ad-
huc nominati. Sed non dubito, quin ſint per-
graues, qui primùm ſint talis fœminæ familia-
res: *e* deinde eam prouinciam ſuſceperint, vt
in balneas contruderentur: quod illa, niſi à vi-
ris honeſtiſſimis, ac pleniſſimis dignitatis,
f quàm velit, ſit potens, numquam impetra-
uiſſet. Sed quid ego de dignitate iſtorum te-
ſtium loquor? virtutem eorum, diligentiám-
que cognoſcite. In balneis delituerunt. Teſtes
egregios, *g* deinde temerè proſilierunt. Ho-
mines grauitati deditos. Sic enim fingunt, cùm
Licinius

a *L. diſcidium exſtit.*
b *L. & vt venenum.*
c *L. venenúmque traderet:*
d *L. potiſſimùm balne[illegible] publicas conſt.*
e *v e. deinde eam pr.*
f *al. quàm velis, ſit potens,*
g *L. dein temere proſiluerunt.*

Licinius venisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidisset, tum repentè euolasse istos præclaros testes sine nomine: Licinium autem, cùm iam manum *a* ad tradendum pyxidem porrexisset, retraxisse, atque illo repentino hominum impetu se in fugam coniecisse. O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contráque fictas omnium insidias, *b* facilè se per seipsam defendat. Verùm hæc tota

a *al. ad tradendam*

b *L. facilè se per se ipsa defendat.*

64 fabella veteris, & plurimarum fabularum Poëtriæ, quàm est sine argumento? quàm nullum inuenire exitum potest? Quid enim isti tot viri (nam necesse est fuisse non paucos, vt & comprehendi Licinius facilè posset, & res multorum oculis esset testatior) cur Licinium de manibus amiserunt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cùm se retraxit, ne pyxidem traderet, quàm si non retraxisset? erant enim illi positi, vt comprehenderẽt Licinium: vt manifestò Licinius teneretur, aut cùm retineret venenum, aut cùm tradidisset. Hoc fuit totum consilium mulieris, hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem temerè prosiluisse dicas, atque ante tempus, nõ reperio. *c* Fuerant hoc rogati: fuerant ad hanc rem collocati, vt venenum, vt insidiæ, facinus denique ipsum vt manifestò

c *L. fuerant ad hoc rogati.*

65 comprehenderetur. Potuerúntne meliori tempore prosilire, quàm cùm Licinius venisset? cùm in manu teneret veneni pyxidem? *d* quæ si cùm iam erat tradita seruis, euasissent subitò ex balneis mulieris amici, Liciniúmque cõprehendissent: imploraret hominum fidem, atque à se illam pyxidem traditam pernegaret: quem quomodo illi reprehenderent? vidisse se dicerent?

d *L. quæ cũ iam erat tradita seruis, si euasissent subitò ex b.*

dicerent? primùm ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se vidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, non potuissent videre. Tempore igitur ipso se ostenderunt, cùm Licinius venisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. Mimi ergo est iam exitus, non fabulę: in quo cùm clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus: deinde scabella concrepant, aulæum tollitur. Quæro enim, cur Licinium titubantem, 66
hæsitantem, cedentem, fugere conantem, mulieris *a* manus ista de manibus emiserit: *b* cur non comprehenderint: cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique voce tanti sceleris crimen expresserint. An timebant, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? Nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. Itaque hæc causa, ab argumentis, à coniectura: ab iis signis, quibus veritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. Quos quidem ego testes, Iudices, non modò sine vllo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis exspecto. Præge- 67
stit animus iam videre, primùm lautos iuuenes, mulieris beatæ, ac nobilis familiares: deinde fortes viros, ab imperatrice in insidiis, atque in præsidio balnearum locatos. Ex quibus requirã, quónam modo latuerint, aut vbi. Alueúsne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros, muliebre bellum gerentes tulerit, ac texerit. Illud verò respondere cogam, cur tot viri, ac tales, hunc & vnum, & tam imbecillum, quàm videtis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint. Qui *c* se numquam profectò, si istum in locum processerint,

a L. ista manus

b L. cur non comprehenderit: cur nō ipsius confessione, multorum oculis, facin. denique voce tanti scel. crim. expresserit.

c E. si in istū locum

ſerint, explicabunt: quam volent in conui-
: faceti, dicaces, nonnumquam etiam ad
um diſerti ſint. Alia fori vis eſt, alia tri-
ıij : alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum:
ı idem iudicum, *a* comeſſatorúmque con- a *L. comiſſatorúmque,*
ctus : lux denique longè alia eſt ſolis, *b* & b *al. alia lychnorum,*
hnorum. Quamobrem excutiemus omnes
ɔrum delicias, omnes ineptias, ſi prodierint.
l, ſi me audiant, nauêt aliam operam, aliam
ant gratiam, in aliis ſe rebus oſtentent: vi-
ınt apud iſtam mulierem venuſtate: domi-
ıtur ſumptibus : hæreant, *c* iaceant, deſer- c *L. adiaceant,*
ınt : capiti verò innocentis, & fortunis par-
ıt. At ſunt ſerui illi de cognatorum ſenten-
, nobiliſſimorum, & clariſſimorum homi-
m, manumiſſi. Tandem aliquid inueniemus,
od iſta mulier de ſuorum propinquorum,
rtiſſimorum virorum, ſententia, atque au-
oritate feciſſe dicatur. Sed ſcire cupio, quid
beat argumenti iſta manumiſſio: in qua aut
men eſt Cœlio quæſitum, *d* aut quæſtio d *L. aut quæſtio ſublata, aut mult.*
ɔleuata, aut multarum rerum cōſciis ſeruis
m cauſa præmium perſolutum. At propin-
is placuit. Cur non placeret, cùm rem tute
eos non ab aliis tibi allatam, ſed à te ipſa
mpertam deferre diceres? Hic etiam mira-
ır, ſi illam commentitiam pyxidem obſcœ-
ſima ſit fabula conſecuta? Nihil eſt, quod
eiuſmodi mulierem non cadere videatur.
ıdita, peruulgata, & percelebrata ſermoni-
s res eſt. Percipitis animis, Iudices, iamdu-
quid velim, vel potiùs, quid nolim dicere.
ıod etiam ſi eſt factum, certè à Cœlio non
factum. Quid enim attinebat? Eſt enim ab
quo fortaſſe adoleſcente, non tam inſulſo,
àm non verecundo. Sin autem eſt fictum:

non

non illud quidem modestum,sed tamen est nõ

a v. c.inficetũ *a* infacetum mendacium. Quod profectò nũquam hominum sermo,atque opinio comprobasset,nisi omnia , quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam *b* quadrare aptè viderentur. Dicta est à me causa,Iudices,& per- 70

b fort. aptè quadrare

orata. Iam intelligitis,quantum iudicium sustineatis,quanta res sit commissa vobis. De vi quæritis,quæ lex ad imperium , ad maiestatẽ, ad statum patriæ , ad salutem omnium pertinet:quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium,Reip.pæne extremis temporib. tulit:quæque lex,sedata illa flamma Consulatus mei , fumantis reliquias coniurationis exstinxit.Hac enim lege Cœlij adolescentia non ad Reip. pœnas,sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. Atque hoc etiam loco M. Ca- 71

murti , & Cesterni damnatio prædicatur. *c* O stultitiam,stultitiámne dicam,an impudẽtiam singularem? audetisne, cùm ab ea muliere veniatis, facere istorum hominum mentionem? audetisne excitare tanti flagitij memoriã,non exstinctam illam quidem, sed repressam vetustate?Quo enim illi crimine , peccatóque perierunt ? nempe quòd eiusdem mulieris dolorem, & iniuriam Vettiano nefario sunt stupro persecuti.Ergo, vt audiretur Vettij nomen in causa, vt illa vetus *d* Afrania fabula refricaretur,idcirco Camurti, & Cesterni *e* causa est renouata ? qui quamquam lege de vi certè non tenebantur , eo maleficio tamen erant implicati , vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur.M. verò Cœlius cur in hoc iudicium 72

c L.O stultitiámne dicã, an impudent.

d L. Afraniana

e L. est causa

vocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obiicitur , *f* nec verò aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum , & cum vestra se-

f L. nec verò

ue-

ueritate coniunctum. Cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, iisque artibus, quibus instruimur ad hunc vsum forensem, ad capessendam Remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. Iis autem fuit amicitiis maiorum natu, quorum imitari industriam, continentiámque maximè velit: iis æqualium studiis, vt eundem, quem optimi, ac nobilissimi, petere cursum laudis vi-
73 deretur. Cùm autem paullùm iam roboris accessisset ætati, in Africam profectus est, Q. Pōpeio *a* Proconsuli contubernalis, castissimo viro, atque omnis officij diligentissimo: in qua prouincia cùm res erant, & possessiones paternæ, tum etiam vsus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus. Discessit illinc Pompeij iudicio probatissimus, *b* vt ipsius testimonio cognoscetis. Voluit vetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui pòst in ciuitate summi viri, & clarissimi ciues exstiterunt industriam suam à populo R. ex aliqua illustri accusatione cognosci. Vellem
74 aliò potiùs eum cupiditas gloriæ detulisset, *c* sed abiit huius tempus querelæ. Accusauit C. Antonium, Collegam meum: cui misero præclari in Remp. beneficij memoria nihil profuit: nocuit opinio maleficij cogitati. Posteà nemini concessit æqualium, plus vt in foro, plus vt in negotiis versaretur causisque amicorum, plus vt valeret inter suos gratia. Quę nisi *d* vigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij, cōsequi non possunt, omnia labore, & diligentia
75 est consecutus. In hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac sapiētia vestra) fama adolescentis paullum hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infœlici vicinitate, & insolentia voluptatum. Quæ cùm im-

a L. *pro Cōs. al. pro cōsul.*

b *al. vt ex ipsius testimonio cognoscetis.*

c *lib. vulg. sed abiit hoc tēpus querelæ.*

d οἱ νήφοντες, οἱ νηφάλιοι

clusæ diutiùs,& prima ætate compressæ,& cōstrictæ fuerunt, subitò se nonnumquam profundunt, atque eiiciunt vniuersæ. Qua ex vita,vel dicam, quo ex sermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur)verùm ex eo, quidquid erat, emersit, totúmque se eiecit, atque extulit:tantúmque abest ab illius familiaritatis infamia, vt eiusdem nunc ab sese inimicitias, odiúmque propulset. Atque, vt iste interpositus sermo deli- 76
ciarum,desidiæque moreretur (fecit me mehercule inuito,& multùm repugnante, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit:quem absolutum insequitur,reuocat:nemini nostrum obtemperat:est violentior, quàm vellem. Sed ego non loquor de sapientia,quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam:quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent:in adolescentia verò,tanquam in herbis,significant, quæ virtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sint futuræ.Etenim semper magno ingenio adolescentes, refrænandi potiùs à gloria, quàm incitandi fuerunt:amputanda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus,quam inserēda.Quare,si cui nimiùm 77
a efferbuisse videtur huius vel in suscipiendis, vel in gerendis inimicitiis vis,ferocitas,pertinacia: si quem etiam minimorum horum aliquid offendit,si purpuræ genus, si amicorum catenæ, si splendor, si nitor: iam ista deseruerint:*b* iam ætas omnia,iam ista dies mitigarit.Conseruate igitur Reip.Iudices, ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum. Promitto hoc vobis, & Reip.spondeo:

a *L. efferuisse.*

b *L. iā ætas:iā dies ista omnia mitig.*

deo, si modò nos ipsi Reip. satisfecimus, numquam hunc à nostris rationibus seiunctum fore. Quod cùm fretus nostra familiaritate pro-
78 mitto, tum quòd durissimis se ipse legibus tam *a* obligarit. Neque enim potest, qui hominem consularem, quòd ab eo Remp. violatam *b* diceret, in iudicium vocarit, ipse esse in Rep. ciuis turbulentus: non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impunè vnquam esse largitor. Habet à M. Cœlio Resp. Iudices, duas accusationes, ve, obsides periculi, vel pignora voluntatis. Quare oro, obtestórque vos, Iudices, vt, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius absolutus sit, quem vos per biennium aut ministrum seditionis, aut ducem vidistis: qui ædes sacras, qui censum populi R. qui memoriam publicam suis manibus incendit, hominem sine re, sine fide, sine spe, sine cede, sine fortunis: ore, lingua, manu, vita omni inquinatum: qui Catuli monumentum affiixit, meam domum diruit, mei fratris incendit, qui in Palatio, atque in vrbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam vrbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Cœlium, libidini muliebri condonatum ne, eadē mulier cum suo coniuge, & fratre, turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentem oppressisse, videatur. Quòd cùm huius vobis adolescentiam proposueritis, constituitote vobis ante oculos *c* huius etiam miseri senectutem, qui hoc vnico filio nititur, in huius spe *d* requiescit, huius vnius casum pertimescit. Quem vos supplicem vestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam pedes, quàm ad mores, sensúsque vestros,

a *L. obligauit*
b *L. esse diceret,*
c *L. etiā hu[illegible]*
d *[illegible]aquiescit*

vel recordatione parentum vestrorum, vel li-
berorum iucunditate sustentate: vt in alterius
dolore, vel pietati, vel indulgentiæ vestræ ser-
uiatis. Nolite, Iudices, aut hunc iam natura ip-
sa occidentem, velle maturiùs exstingui vul-
nere vestro, quàm suo fato: aut hunc nunc
primùm florescentem, firmata iam stirpe vir-
tutis, tanquam turbine aliquo, aut subita tem-
pestate peruertere. Conseruate parenti filium, 80
parentem filio: ne aut senectutem iam propè
desperatam contemsisse, aut adolescentiam
plenam spei maximæ, non modò non aluisse
vos, sed etiam perculisse, atque afflixisse vi-
deamini. Quem si vobis, si suis, si Reip. conser-
uatis, addictum, deditum, obstrictum vo-
bis, ac liberis vestris, habebitis: omniúmque
huius neruorum, ac laborum vos po-
tissimum, Iudices, fructus vbe-
res, diuturnósque
capietis.

***

PRO

PRO L. CORNELIO BALBO.

ORATIO XXXVI.

I authoritates patronorum in iu-
1 diciis valerent, ab amplissimis *a* — *a v. vox, viris*
viris L. Cornelij causa defensa — *abest à codi-*
est: si vsus, à peritissimis: si inge- — *cib. manuscr.*
nia, ab eloquentissimis: si studia,
ab amicissimis, & cùm beneficiis cum L. Cor-
nelio, tum maxima familiaritate coniunctis.
Quæ sunt igitur meæ partes? authoritatis tan-
tæ, quantam vos in me esse voluistis, vsus me-
diocris, ingenij minimè voluntati paris. Nam
cæteris, à quibus est defensus, hunc debere
plurimùm video: ego, quantum ei debeam, alio
2 loco ostendam. Principio orationis *b* hoc op- — b *L. hoc pono.*
pono, me omnibus, qui amici fuerint *c* saluti — c *L. saluti, &*
meæ, & dignitati, si minùs referenda gratia — *dignitati*
satisfacere potuerim, at prædicanda, & haben- — *meæ.*
da certè satis esse facturum. Quæ fuerit hester-
no die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, Iudi-
ces, quæ facultas, quæ copia, non opinione ta-
cita vestrorum animorum: sed perspicua ad-
miratione declarari videbatur. Nihil enim vm-
quam audiui, quod mihi de iure subtiliùs dici
videretur, *d* nihil de memoria, de more, de — d *L. nihil de*
exemplis a cutiùs, nihil peritiùs de fœderi- — *more maiorũ*
bus, nihil illustriore authoritate de bellis, ni- — *de exempl.*
hil de Rep. grauiùs, nihil de ipso modestiùs,
nihil de causa, & crimine ornatiùs: vt mihi iam

verum videatur illud esse, quod nonnulli *a* literati, ac studiis, doctrinisque dediti quasi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendisset, omnia, quæ facere vellet, facillimè tractare. Quæ enim in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singularem quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse vbertas, varietas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quantum ipse à pueritia vsque ad hanc ætatem, à continuis bellis, & victoriis conquieuit? Quo mihi difficilior est hic extremus pe- 4
rorandi locus. Etenim ei succedo orationi, quæ non præterueсta sit aures vestras, sed in animis omniũ penitus insederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modò ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere possitis. Sed mos est gerendus non modò Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deesse possum: sed etiam Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij, voluit me esse, vt apud eosdem vos, Iudices, nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, *b* &
authorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo 5
videtur, hoc deberi huius excellentis viri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse vestri officij, hoc satis esse causæ, vt, quod fecisse Cn. Pompeium constet, *c* id omnes & licuisse concedant. Nam verius nihil est, quàm quod hesterno die dixit ipse, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocaretur. Non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituisse, non irrepsisse in censum dicitur: vnum obiicitur, natu-

a L. & v. c. literis, ac studiis doctrinæ ded.

b L. & actorē, & ita v. c.

c sic v. c. L. id omnes ei licuisse conc.

tum esse Gadibus: quod negat nemo. Cœterùm accusator fatetur, hunc in Hispania, durissimo bello, cum Q. Metello, a cùm C. Memmio, & in classe, & in exercitu fuisse, & , vt Pompeius in Hispaniam venerit, Memmiúmqae habere Quæstorem cœperit, nũquam à Memmio discessisse: Carthaginem esse profectum: acerrimis illis prœliis, & maximis, Sucronensi, & Duriensi, interfuisse: cum Pompeio ad extremum belli tempus fuisse. Hęc sunt prœlia Corcelij: talis in Remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, virtus digna summo Imperatore, spes pro periculis præmiorum. Præmia quidem b ipsa non sunt in eius facto, qui adeptus est, sed in eius, qui dedit. c Donatus igitur est ob eas causas à Cn. Pompeio ciuitate. Id accusator non negat: sed reprehendit: vt in Cornelio causa ipsius probetur, pœna quæratur: in Pompeio causa lædatur, pœna sit nulla. Sic famam, sic innocentissimi hominis fortunas, prę-stantissimi Imperatoris factum condemnari volunt. Ergo in iudicium caput Cornelij: factum Pompeij vocatur. Hunc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestissimo loco natum esse concedis, & ab ineunte ætate, relictis rebus suis omnibus, in nostris bellis, nostris cum Imperatoribus esse versatum: nullius laboris, nullius obsessionis, nullius prœlij expertem fuisse. Hæc sunt omnia cùm plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rębus crimen est visum. Vbi igitur est crimen? quòd eum Pompeius ciuitate donauit. Huiuscéne crimen? minimè: nisi honos, ignominia putanda est. Cuius igitur? Reuerà nullius: actione accusatoris, eius vnius, qui donauit. Qui si adductus gratia, minùs idoneum hominem præ-

6

a al. tum M. Memmio.

b v.c. illa

c v.c. Donatus est ergo ob eas c.

mio affeciſſet:qui etiam ſi virum bonum,*a* ſed
non ita meritum:ſi denique aliquid,quod non
contrà, ac liceret, factum diceretur, ſed con-
trà,atque oporteret : tamen eſſet omnis eiuſ-
modi *b* mali reprehenſio à vobis, iudices , re-
pudianda. Nunc verò quid dicitur ? *c* quid ait
accuſator feciſſe Pompeium , quod ei facere
non licuerit? quòd grauius eſt,quàm, ſi id fa-
ctum ab eo diceret,quod non oportuiſſet. Eſt
enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi li-
cet, quidquid verò non licet,certè non opor-
tet.Hic ego nunc *d* cunćter ſic agere,Iudices,
non eſſe fas dubitari , quin , quod Cn. Pom-
peium feciſſe conſtet,*e* id non ſolùm decuiſſe,
ſed etiam debuiſſe fateamur? Quid enim abeſt 9
huic homini? quod ſi adeſſet,*f* iure hoc tribui,
& concedi putaremus?vſúſne rerum? qui pue-
ritiæ tempus extremum , principium habuit
bellorum,atque imperiorum maximorum?cu-
ius plerique æquales minùs ſæpe caſtra vide-
runt , quàm hic triumphauit ? qui tot habet
triumphos, quot oræ ſunt , partéſque terra-
rum? tot victorias bellicas,quot ſunt in rerum
natura *g* genera bellorum?an ingenium? cùm
etiam *h* ipſi caſus , euentúſque rerum , non
duces , ſed comites eius conſiliorum fuerint?
in quo vno ita ſumma fortuna cum ſumma
virtute certauit,vt omnium iudicio,*i* plus ho-
mini,quàm decet,tribueretur?an pudor, an in-
tegritas,an religio in eo,an diligentia vmquã
requiſita eſt? quem Prouinciæ noſtræ , quem
liberi populi,quem reges,quem exteræ gentes,
caſtiorem,moderatiorem,ſanctiorem,non mo-
dò viderunt , ſed aut ſperando vmquam , aut 10
optando *k* cogitauerunt? Quid dicam de au-
thoritate?quæ tanta eſt , quanta in his tanti-
vis

a *fort ſed non ita bene meritum:*
b *vox, mali, abeſt à cod. vet.*
c *L. quid ait accuſator?feciſſe Põpeiũ, quod ei facere nõ licuerit quod gr.*
d *ſic.v.c. L.cunćter*
e *L.id non ſolùm licuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur?*
f *L iure hoc ei trib.*
g *v.c.bellorũ genera?an*
h *v.c.ipſe caſus,*
i *L.plus homini,quàm poſſit,minus quã decet,trib.*
k *ſic.v.c fortaſſe, cogitarunt?*

virtutibus, ac laudibus esse debet. Cui S.P.Q. R. amplissimæ dignitatis *a* præmia dedit, non postulanti Imperia, verùm etiam recusanti: huius de facto, Iudices, ita quæri, vt id agatur, licueritne ei facere, quod fecit, an verò, non dicam non licuerit, sed nefas fuerit (contra fœdus enim, id est, contra populi R. religionem, & fidem fecisse dicitur) *b* non turpe populo R.
11 nónne vobis? Audiui hoc de parente meo puer: cùm Q. Metellus, L. F. causam de pecuniis repetundis diceret, *c* ille, ille vir, cui patriæ salus, dulcior, quàm conspectus fuit: qui de ciuitate decedere, quàm de sententia, maluit: hoc igitur causam dicente, cùm ipsius tabulæ circumferrentur inspiciẽdi nominis causa, fuisse Iudicem ex illis equitibus Romanis, grauissimis viris, neminem, quin remoueret oculos, & se totũ auerteret, ne fortè, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, verúmne, an falsum esset, videretur. Nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de consilij sententia pronuntiatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, *d* quorum acerbissima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cùm quidam apud eos, qui
12 sanctè, grauitérque vixisset, & testimonium publicè dixisset, & (vt mos Græcorum est) iurãdi causa ad aras accederet, vna voce omnes Iudices, ne is iuraret, reclamasse. Cùm Græci homines, spectati viri, noluerint, religione videri potiùs, quàm veritate, fidem esse constrictam: nos etiam in ipsa religione & legum, & fœderum conseruanda, qualis fuerit Cn. Pom-
13 peius, dubitabimus? Vtrùm enim inscientem vultis contra fœdera fecisse, an scientem? si scientem? ô nomen nostri Imperij, ô populi R.

c *L. præmia dedit nõ postulanti: imperia verò etiã recusanti*

c *sic v. c. al. nónne turpe*

d *sic v. c.*

e *L. quorum acerrima dilig. est, perpẽdemus?*

a *fort. litora.* *Quæ*
b *al. Quasi verò nõ leuius sit, cũ in tãta Rep. verſ. & max. neg. pr. facere aliq. quod ſcias nõ licere, quàm omn. neſc. q. lic. L. ſic Quaſi verò leuius ſit, cũ in tãta Rep. verſ. & max. neg. pr. omninò neſcire quid liceat quam facere aliq. quod ſcias nõ licere. Etenim vtrùm &c.*
c *al. quã omninò*
d *L. etenim vtrùm, qui in Hiſp. & ita v. c.*
e *L. quod librarioli deniq. ſe ſcire prof.*
f *v. c. Siquidẽ*
g *L. tum ſingularem q.*

excellens dignitas, ô Cn Pompeij ſic latè, longéque diffuſa laus, vt eius gloriæ domicilium communis Imperij finibus terminetur: ô nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchæ, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolùm virtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: vos denique mutæ regiones imploro, & ſola terrarum vltimarum, vos maria, portus, inſulæ, *a* litoráque. Quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo non exſtent huius cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa veſtigia? Hunc quiſquam incredibili quadam, atque inaudita grauitate, virtute, cõſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſſe, dicere audebit? Gratificatur mihi geſtu 14
accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. *b* Quaſi verò leuius ſit, cùm in tanta Rep. verſere, & maximis negotiis præſis, facere aliquid, quod ſcias non licere: *c* an omninò neſcire, quid liceat. *d* Etenim cùm in Hiſpania bellum acerrimum, & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet neſciebat? an, cuius linguam populi non noſſet, interpretationem fœderis non tenebat? Id igitur quiſquã Cn. Põpeiũ ignoraſſe dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo vſu, nullo ſtudio militari præditi, *e* quod librarioli denique ſcire profiteantur? *f* Equidem contrà exiſtimo, Iudices, 15
cùm in omni genere, ac varietate artium, etiã illarum, quæ ſine ſummo otio non facilè diſcuntur, Cn. Põpeius excellat *g* ſingularẽ quandam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiam in fœderibus, pactionibus, condicionibus, populorum, regum, exterarum nationum: in vniuerſo denique belli iure, ac pacis. Niſi fortè, quæ nos libri docent in vmbra, & otio, ea Cn.

Pom

Pompeium, neque cùm requiesceret, literæ: neque, cùm rem gereret, res ipse docere potuerunt. *a* Atque, vt ego sentio, Iudices, causa dicta est temporis magis ego non huius, in-
16 quam, genere iudicij plura dicam. *b* Est enim huius sæculi labes quædam, & macula, virtuti inuidere, velle ipsum florem dignitatis infringere. Etenim, si Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuisset, is vir, à quo Senatus adolescentulo, atque equite Romano sæpè communis salutis auxilium expetisset: cuius res gestæ omnes gentes, cum clarissima victoria, terra, marique peragrassent: cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri: quem populus R. singularibus honoribus decorasset: si nunc apud vos, id, quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profectò. Mors enim cùm estinxisset inuidiam, res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. Cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret: huius præsens, experta, atque perspecta,
17 obtrectatorum voce lædetur? Omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: sed vos, Iudices, animis, ac memoria tenetote, de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua consuetudine ciuitatis nostræ, renouabo ea, quæ dicta sunt. Nihil enim mihi noui, nihil integri neque M. Crassus, qui totam causam & pro facultate, & pro fide sua diligentissimè vobis explicauit, neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. Sed, quoniam, me recusante, placuit ambobus adhiberi hunc à me quasi perpoliendi quendam operis extremum laborem: peto à vobis, vt me, *c* officio potiùs, quàm

a L. Atque vt ego sentio, Iudices, causa dicta est tēporis magis vitio, quàm vllius Cornelij crimine, de quo plura nō dicam, ego de huius, inquā, genere iudicij plura nō dicā: Est enim hæc huius sæculi lab.

b v. c. Est enim hæc sæculi quædam macula, atq. labes, virit.

c L. & v. c. officij pot.

quàm dicendi studio hanc suscepisse operam, ac munus putetis. Ac priùs, quàm aggrediar 18
ad ius, causamque Cornelij, quiddam de communi conditione omnium nostrûm, deprecandæ *a* maleuolentiæ causa, breuiter commemorandum videtur. Si, quo quisque loco nostrûm est, Iudices, natus, aut, si, in qua fortuna est nascendi initio constitutus, hunc vitæ statum vsque ad senectutem obtinere debet; &, si omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipsorum illustrauit labor, & industria, pœna sunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis viris bonis, atque fortibus, constitui lex vitæ, & conditio videtur. Sin autem multorum virtus, ingenium, humanitas ex infimo genere, & fortunæ gradu non modò amicitias, & rei familiaris copias consecuta est, sed summam laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potiùs inuidia *b* violatura virtutem L. Cornelij, quàm æquitas vestra pudorem eius adiutura videatur. Itaque, 19
quod maximè petendum est, à vobis idcirco non peto, Iudices, ne de vestra sapientia, atque de vestra humanitate dubitare videar. Est autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. Illud peto, vt, si causam ipsam per se *c* firmam esse, & stabilem videritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potiùs, quàm impedimēto esse malitis. Nascitur, Iudices, causa Cornelij ex ea lege, quàm L. Gellius, Cn. Cornelius ex Senatus sententia tulerunt, qua lege *d* videmus, satis esse *e* sanctum: vti ciues Romani sunt ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia *f* sigillatim ciuitate donauerit.

a v. c. maliuolentiæ c.

b v. c. violatur à virtute L. Corn. &c. mendosè.

c sic v. c.

d v. c. videamus,

e v. c. sancti,

f L. sigillatim,

a Dona

a Donatum esse L. Cornelium præsens Pompeius dicit: indicant b publicæ tabulæ: accusator fatetur. Sed negat ex fœderato populo quemquam potuisse, nisi is populus fundus
20 factus esset, in hanc ciuitatem venire. O præclarum interpretem iuris, authorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus adscribat, vt omnium præmiorum, beneficiorúmque nostrorum expertes faciat fœderatos. Quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos, fieri fundos oportere? nam id non magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. Sed totum hoc, Iudices, in ea fuit positum semper ratione, atque sententia, vt, cùm iussisset P.R. aliquid: si id asciuissent socij populi, ac Latini, &, si ea lex quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tanquam in fundo, resedisset: vt tum lege eadem is populus teneretur: non vt de nostro iure aliquid c minueretur: sed vt illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo, d aut beneficio vteretur.
21 Tulit apud maiores nostros legem C. Furius de testamentis: tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ, quas Latini voluerũt, asciuerunt. Ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est sociis, & Latinis data, qui fundi populi facti essent, ciuitatem non haberent. In quo magna contentio Heracliensium, & Neapolitanorum fuit, cùm magna pars in iis ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. Postremò hæc vis est istius & iuris, & verbi, vt fundi populi beneficio nostro, non suo
22 iure fiant. Cùm aliquid populus R. iussit, id si
est

a sic v. c.
b al. tabulæ publicæ:
c L. deminueretur:
d sic v. c. al. ac beneficio.

est eiusmodi, vt quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis, permittendum esse videatur, vt statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo iure vti velint: tum, vtrùm fundi facti sint, an non, quærendum esse videatur. De nostra verò Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de victoria, de salute, fundos populos fieri noluerũt. Atqui, si Imperatoribus nostris, si Senatui, si populo R. non licebit propositis præmiis elicere ex ciuitatibus sociorum, atque amicorum, fortissimũ, atque optimum quemque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa vtilitate, ac maximo sæpè præsidio in periculis, atque asperis temporibus *a* carendũ erit. Sed, per deos immortales, quæ est ista societas, quę amicitia, quod fœdus, vt aut nostra 23
ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Sagũtino: aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces *b* auxilio laboris, commeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro comminus in acie sæpè pugnarit, qui se sæpè telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla cõditione huius ciuitatis præmiis affici possit? Etenim in populum R. graue 24
est, non posse vti sociis excellenti virtute præditis, qui velint cũ periculis nostris sua communicare: in socios verò ipsos, & in eos, de quibus agimus, Fœderatos, iniuriosum, & contumeliosum est, his præmiis, & his honoribus exclusos esse fidelissimos, & coniunctissimos socios, quæ pateant Stipendiariis, pateant hostibus, pateant sæpè seruis. Nam & Stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouinciis multos ciuitate donatos videmus: &, qui hostes ad nostros Imperatores perfugissent

a *L. carẽdum nobis erit, & ita v.c.*

b *L. auxilio, labore, commeatu, periculo suo iuu.*

sent

sent, & magno vsui Reipu. nostræ fuissent, sci-
mus ciuitate esse donatos: seruos denique, *a*
quorum ius, & fortunæ conditio, infima est,
bene de Rep. meritos, persæpè libertate, id est,
25 ciuitate publicè donari videamus. Hanc tu
igitur, patrone fœderum, ac fœderatorū, con-
ditionem statuis Gaditanis, tuis ciuibus, vt,
quod iis, quos *b* Gaditanis adiutoribus, armis
subegimus, atque in ditionem nostram rede-
gimus, liceat, si populus R. permiserit, vt ab
Senatu, ab Imperatoribus nostris: ciuitate do-
nentur: id ne liceat ipsis? qui si suis decretis,
legibúsve sanxissent, ne quis suorum ciuium,
castra Imperatorum populi R. iniret: ne quis
se pro nostro imperio in periculum capitis, at-
que in vitę discrimen *c* inferret: Gaditanorum
auxiliis, cùm vellemus vti, nobis non liceret. *d*
Priuatim verò, ne quis vir & animo & virtute
præcellens pro nostro imperio periculo suo
dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui
auxilia populi R. debilitari animos fortissimo-
rum virorum, alienigenarum nos hominum
26 studiis, atque externa virtute priuari. Atqui
nihil interest, Iudices, vtrùm hæc fœderati iu-
ra constituant, vt necui liceat ex his ciuitati-
bus ad nostrorum bellorum pericula accede-
re: an, quæ nos eorum ciuibus, virtutis causa,
tribuerimus, ea rata esse non possint. *e* Nihil
enim magis vteremur his adiutoribus, subla-
tis præmiis virtutis, quàm, si omninò his ver-
sari in nostris bellis non liceret. Etenim, cùm
pro sua patria pauci post genus hominū na-
tum, reperti sint, qui, *f* nullis præmiis proposi
tis, vitam suam hostium telis obiecerint: pro
aliena Rep. quemquam fore putatis, qui se op-
ponat periculis, non modò nullo proposito
præmio,

a *V. c. quorū ius fortuna, conditio, inf.*
b *L. Gaditanis tuis, adiutor.*
c *L. offerret:*
d *L. priuatim verò sine quis vir, &c.*
e *L. nihil enim m.*
f *L. Multis p.*

præmio, sed etiã interdicto? Sed, cùm est illud 27
imperitissimè dictũ de populis fundis, quod commune est liberorum populorum, nõ proprium fœderatorum: ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex sociis ciuem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis: tum verò ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat: quod est, Iudices, non solùm in legibus publicis positum, sed etiã in priuatorum volũtate. Iure enim nostro neque mutare ciuitatem quisquã inuitus potest, neque, si velit mutare nõ potest, modò asciscatur ab ea ciui-

a L. cuius esse se ciuem ciuitatis velit.

tate, *a* cuius esse se ciuitatis velit: vt, si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue Rom. vt sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minùs ex ciui R. ciuis Gaditanus possit esse. Duarum ciuitatũ ciuis esse no- 28
stro iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. Neque solùm dicatione, quod in calamitate clarissimis viris Q. Maximo, C. Lænati, Q. Phi-

b L. Terracone, &c. & ita v.c.

lippo, Nuceriæ, C. Catoni *b* Tarracone, Q. Cœpioni, Rutilio, Smyrnæ, vidimus accidisse, vt earum ciuitatũ fierent ciues, hanc antè amittere non potuissent, quàm huius solum ciuitatis mutatione vertissent: sed etiam posthliminio potest ciuitatis fieri mutatio. Neque enim sine causa de Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Græciam proficiscentes interpretem secum habere voluerunt, ad populum latum, vt is

c al. reuertisset,

Publicius, si domũ *c* reuenisset, & inde Romam rediisset, nec minùs ciuis esset. Multi etiã superiore memoria ciues Romani sua voluntate indẽnati, & incolumes, his rebus relictis, alia-

sei

29 se in ciuitates contulerunt. Quòd si ciui Ro-
mano licet esse Gaditanum *a* siue exsilio, siue a *L. siue exsulio,*
postliminio, siue reiectione huius ciuitatis: vt
iam ad fœdus veniam, quod ad causam nihil
pertinet (de ciuitatis enim iure, non de fœde-
ribus disceptamus) quid est, quamobrem ciui
Gaditano in hanc ciuitatem venire nõ liceat?
Equidem longè secus sentio. Nam cùm ex om-
nibus ciuitatibus via sit in nostram, cúmque
nostris ciuib⁹ pateat iter ad cæteras ciuitates:
tũ verò, vt quæq; nobiscũ maximè societate,
amicitia, sponsione, pactione, fœdere *b* coniun- b *v.c. est con-*
cta est, ita mihi maximè cõmunionem benefi- *iuncta,*
ciorum, præmiorum, ciuitatis, *c* cõtinere vide- c *fort. vide-*
tur. Atqui cæteræ ciuitates, nõ dubitarent no- *tur cõtinere*
stros omnes recipere in suas ciuitates, si idem
nos iuris haberemus, quod ceteri. Sed nos non
possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis
30 prætereà: cæteris concessum est. Itaque in
Græcis ciuitatib⁹ videmus, Athenis Rhodios,
Lacedemonios, ceteros vndique adscribi, mul-
tarumque esse eosdem homines ciuitatũ. Quo
errore ductos vidi egomet nonnullos imperi-
tos homines, nostros ciues, Athenis in nume-
ro iudicum, atque Areopagitarũ, certa tribu,
certo numero, cùm ignorarent, si illam ciuita-
tem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi post-
liminio *d* recuperassent. Peritus verò nostri iu- d *al. recipe-*
ris ac moris nemo vmquã, qui hanc ciuitatem *rassent,*
retinere vellet, in aliam ciuitatem se dicauit.
Sed hic totus locus disputationis, atque ora-
tionis meæ, Iudices, pertinet ad commune ius
mutandarũ ciuitatũ: nihil habet, quod sit pro-
priũ religionis, ac fœderum. Defendendo enim
rem vniuersam, nullam esse gentem ex omni
regione terrarum, neque tam dissidẽtem à po-

a v. c. atque discidio, & ita L.

b v. c. vt ne ascisc. al. vt nequam,

pulo R. odio quodam, a atque dissidio, neque tam fide, beneuolentiáque coniunctam, ex qua nobis interdictum sit, b vt neque asciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. O iura 31
præclara, atque diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata, nequis nostrûm plus quàm vnius ciuitatis esse possit: (dissimilitudo enim ciuitatū, varietatem iuris habeat necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, néve in ciuitate maneat inuitus. Hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quemque iuris & retinendi, & dimittēdi esse dominum. Illud verò sine vlla dubitatione maximè nostrum fundauit Imperium, & populi R. nomen auxit, quòd princeps ille, creator huius vrbis, Romulus, fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. Cuius authoritate, & exemplo numquam est intermissa à maioribus nostris largitio, & communicatio ciuitatis. Itaque & ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuuini, & ex cæteris generibus gentes vniuersæ in ciuitatem sunt receptæ; vt Sabinorum, Voscorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent: nec, si qui essent ciuitatem nostram beneficio populi R. consecuti, violatum fœdus eorum videretur.
At enim quædam fœdera exstant, vt Germa- 32
norum, Insubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum: item ex Gallia Barbarorum, c quorum in fœderibus exceptum est, ne quis eorum à nobis ciuis recipiatur. Quòd si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, vbi non est exceptum. Vbi est igitur exceptum fœdere Gaditano, ne quem populus R. Gaditanum

c L. quorum fœderibus,

tantum *a* recipiat ciuitate? nusquam: ac sicubi esset *b* lex id Gellia, & Cornelia, quæ definitè potestatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, sustulisset. Exceptum est, inquit: fœdus siquidem sacrosanctum est. Ignosco tibi, si neque Pœnorum iura calles: (reliqueras enim ciuitatem tuam:) neque nostras potuisti leges inspicere: ipsæ enim te à cognitione sua iudicio publico repulerunt.
33 Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio, & à Lentulo, coss. lata est, in qua aliquid sacrosanctum videretur? Primùm enim, sacrosanctum esse nihil potest, nisi, quod populus, plebsve sanxisset: deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, *c* aut obtestatione, & consecratione legis, aut pœnæ, cùm caput eius, qui contrà facit, consecratur. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? Vtrùm capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? nihil omninò vnquam de isto fœdere ad populum, *d* nihil ad plebem latum esse dico: de quibus etiam si latum esset, neque legem, neque pœnam latam esse, ne quem ciuem reciperemus: tamen id esset, quod populus posteà iussisset, ratum: neque quidquam illis verbis, *e* si quid sacrosanctum esset, *f* esse exceptum videretur, de his, cùm populus R. nihil vnquam iusserit, quidquam audes dicere sacrosanctum
34 fuisse? Nec verò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum, Iudices, pertinet: neque enim est meum, contra opinionem vetustatis, contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra authoritatem Senatus dicere. Duris enim quondam temporibus Reip. nostræ, cùm præpotẽs terra, mariq; Karthago, nixa duabus

a *L. recipiat in ciuitatẽ?*
b *L. lex videlicet Gellia, & Corn.*
c *L. aut obtestatione legis, & consecr. aut p.*
d *L. nihil ad plebẽ neque lege, neque pœna, latum esse dico. De quibus etiã si latũ esset, ne quem ciuem Reip. tamen,*
e *L. nec si fœdus sacrosanctum esset,*
f *al. exceptũ esse vid.*

a *L. & cùm duo lumina nostri,*

Hispaniis, huic imperio immineret, *a* & cùm duo fulmina nostri imperij subitò in Hispania, C. & P. Scipiones, exstincti occidissent: L. Marcius, primipili centurio, cum Gaditanis fœdus icisse dicitur: quod cùm magis fide illius populi, iustitia *b* vestra, vetustate denique ipsa, quàm aliquo publico vinculo religionis teneretur: sapiẽtes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo Coss. à Senatu de fœdere postulauerunt. Tum est cum Gaditanis fœdus vel renouatum, vel ictum. De quo fœdere populus R. sententiam non tulit: qui iniussu suo, nullo pacto potest religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis 35
suis erga Remp. nostram cõsequi potuit, quod imperatorũ testimoniis, quod vetustate, quod Q. Catuli, summi viri, authoritate, quod iudicio Senatus, quod fœdere, *c* consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest: populus enim se nusquã obligauit, neque ideò est Gaditanorum causa deterior. Grauissimis enim, *d* & plurimis rebus est fulta, sed isti disputationi certè nihil est loci, sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum, plebémve *e* sancitum est. Quòd si hoc fœdus, quod populus R. auctore Senatu, commendatione, & iudicio vetustatis, voluntate, & sententiis suis comprobat, idem suffragiis comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi, vt PIA, ET AETERNA PAX sit. Quid id ad ciuitatem? Adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus: MAIESTATEM POPVLI R. COMITER *f* CONSERVENT. Id habet hanc vim, vt

b *v. c. nostra, & ita L.*

c *fort. id consecuta est:*

d *al. & pluribus,*

d *v. c. sanctum est.*

f L. CONSERVANTO.

36 ſit ille in fœdere inferior. Primùm, verbi genus hoc *a* conſeruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus, vti ſolemus, imperantis eſt, *b* non precantis. Deinde, cùm alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur? certè ille populus, in ſuperiori conditione, cauſáque ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. In quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione, qui ita dicebat, Comiter, eſſe communiter: quaſi verò priſcum aliquod, aut inſolitum verbum interpretaretur. Comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant viam: benignè, non grauatè: *c* comiter

37 quidem certè, non communiter conuenit. Et ſimul abſurda res eſt, caueri fœdere, vt maieſtatem populi Rom. communiter conſeruent: id eſt, vt populus Ro. ſuam maieſtatem *d* eſſe ſaluam velit. Quod ſi iam ita eſſet, vt eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, nihil de illorum caueretur. Potéſtne *e* igitur noſtra maieſtas à Gaditanis benignè conſeruari, ſi ad eam retinendam Gaditanos præmiis elicere non poſſumus? poteſt eſſe vlla denique maieſtas, ſi impedimur, quo minùs per populum Rom. beneficiorum, virtutis cauſa tribuendorum poteſtatem Imperatoribus noſtris deferamus?

38 Sed quid ego diſputo, quæ mihi tum, ſi Gaditani contra me dicerent, *f* verè poſſe dici viderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, reſponderem, legem popul. Rom. iuſſiſſe de ciuitate tribuenda: *g* hoc genere legum fundos populos fieri nõ ſolere. Cn. Pompeium de conſilij ſentẽtia ciuitatem huic dediſſe, nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere: itaque nihil eſſe ſacroſanctum, *h* quod

a L. CONSERVANTO,
b *v.a. & non precantis.*
c *L. communiter quidem certè nõ conuenit.*
d *v.c. eſſe ſolidam, ac ſaluam velit.*
e *v.c. ergo*
f *L. verè poſſe reſponderi viderentur?*
g *L. huic generi legum fundos popu. fieri n.*
h *al. per quod lege exc.*

lege exceptum videretur, si esset, tamen in fœdere nihil esse cautum, præter pacem. *a* Additum etiam esse illud, vt maiestatem illi nostram conseruare deberent: quæ certè minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus vti in bellis nobis non liceret, aut præmij tribuendi potestatem nullã haberemus. Nunc verò quid 39
ego contra Gaditanos loquar, cùm id, quod defendo, voluntate eorum, auctoritate, legatione ipsa comprobetur? qui à principio sui generis, ac Reipub. ab omni studio, sensúque, Pœnorum mentes suas ad nostrum imperium, noménque flexerunt? quos, cùm maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt? classibus insecuti sunt? corporibus, copiis, opibus depulerunt? qui & veterem illam speciem fœderis Marciani, semper omni *b* sanctiorem Marte duxerunt, & hoc fœdere, Catuli, Senatúsque authoritate, se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, *c* vt ipse Hercules, itinerum, ac laborum suorum, sic maiores nostri, imperij, ac nominis populi Rom. terminos esse voluerunt? Testantur & mortuos nostros Imperatores, 40
quorum viuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos, & hunc præsentem Cn. Pompeium, quem procul ab eorum mœnibus, acre, & magnum bellum gerentem, commeatu, pecuniáque iuuerunt: & hoc tempore, ipso populum Ro. quem in caritate annonæ, vt sæpe antè fecerant, frumento suppeditato, *d* leuauerunt: se hoc ius esse velle, vt sibi, & liberis, si qui eximia virtute fuerint, *e* sit in nostris castris, sit in Imperatorum prætoriis: sit denique *f* inter signa, atque in acie locus: sit his gradibus adscensu-

etiam

a v.c. *additum esse etiã illud,*

b *l. sanctiorem ara duxer.*

c *v.c. vt Hercules ipse,*

d *l. & v.c. leuarunt:*

e *v.c. sint in nostr. castr. sint in Imperatorũ præt.*

f *v.c. intra*

41 etiam ad ciuitatem. Quòd ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis, agris, ſtipendióque multatis, virtute adipiſci licet ciuitatem: Gaditanis autem, officiis, vetuſtate, fide, periculis, fœdere coniunctis, hoc idem non licebit: non fœdus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas à nobis eſſe arbitrabuntur. Atque hanc, Iudices, non à me fingi orationem, ſed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis annis ante hoc tempus, cum L. Cornelia Gaditanos feciſſe publicè dico: proferam teſtes, proferam legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, ſummos homines, ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi, miſſos videtis. Re denique multo antè Gadibus [a] iam audita, fore, [b] huic vt ab illo periculum crearetur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuum Gaditani Senatuſconſulta fece-
42 runt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare verbo) ſi tum ſit fundus, cùm ſcita, ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat, [c] quàm cùm hoſpitium fecit, vt & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur, [d] & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium voluntatis ſuæ, quàm cùm etiam accuſatorem huius, multa, & pœna [e] multauit? potuit magis de re iudicare, quàm cùm ad ve-
43 ſtrum iudicium ciues ampliſſimos legauit. Teſtes huius iuris, vitæ laudatores, periculi deprecatores? Etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat, ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſæptum ſit iis iter perpetuò ad hoc ampliſſimum prẹmium ciuitatis: & magnopere iis eſſe lætandum, huius L.Cornelij beneuolentiã ga ſuos remanere Gadibus: gratiam, & fa-

a *L. inaudita,*
b *L. vt huic ab*
c *fort. quàm cùm hoſpitiũ cum L. Cornelio fecit,*
d *L. & huius ciuitatis honore digniſſimum iudicaret?*
e *fort. mactauit?*

cultatem commendandi, in hac ciuitate versari? *a* Quis enim nostrûm est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia, commendatior? Omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cùm esset in Hispania Prætor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus, disciplináque delerit, summa *b* in eam ciuitatẽ, huius rogatu, studia, & beneficia contulerit. Multa præterea, quæ quotidie labore huius, & studio, aut omninò, aut certè faciliùs consequuntur. Itaque & adsunt principes ciuitatis, & defendunt: amore, vt suum ciuem: testimonio, vt nostrorum: *c* officio, vt nobilissimum, & sanctissimum hospitem: studio, vt diligentissimum defensorem commodorum suorum.

44 Ac, ne ipsi Gaditani arbitrentur, quamquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorum ciues virtutis causa in nostram ciuitatem venire, tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus, quàm cæterorum: consolabor & hos præsentes viros optimos, & illam fidelissimam, atque amicissimam nobis ciuitatem, simul & vos, non ignorantes, Iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutum sit, *d* de eo numquam omnino esse dubitatum.

45 Quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum, atque causis, esse arbitramur: eos profectò, qui iam imperia, ac bella gesserunt. Etenim, si *e* Q. Scæuula ille augur, cùm de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus, consultores suos nonnumquam ad Furium, *f* & Casellium, prædiatores, reiiciebat: si nos de aqua nostra Tuscula-

a *v. c. Quis est enim nostrum*

b *sit v. c.*

c *L. officio, vt ex nobilissimo ciui sanctissimũ hosp. & ita v. c.*

d *al. de eo iure numquam*

e *lib. vulg. Q. Scæuola*

f *L. & Cascellium.*

lana M. Tugionem potiùs, quàm C. Aquillium consulebamus, quòd assiduus vsus, vni rei deditus, & ingenium, & artem sæpe vincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis, & belli, omnibus iuris peritissimis Imperatores
46 nostros anteferre? Possumúsne igitur tibi probare auctorem exempli, atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquē grauiorem? constantiorem? præstantiorem virtute, prudentia, religione, æquitate? Is igitur M. Annium Appium, fortissimum virum, summa virtute præditum, ciuitate donauit, cùm Camertinum fœdus, sanctissimum, atque
47 æquissimum sciret esse. Potest igitur, Iudices, L. Cornelius condemnari, vt non C. Marij factum condemnetur? Exsistat ergo ille vir parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest: vt conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis. Dicat, se non imperitum *a* fœderis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuisse: se P. Africani discipulum, ac militem: se stipendiis, se legationibus bellicis eruditum: se, si tanta bella legisset, quanta gessit, & confecit: si tot consulibus meruisset, quoties ipse Consul fuisset, omnia iura belli perdiscere, ac *b* nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Repub. bene gerenda impediretur: à se ex coniunctissima, atque amicissima ciuitate fortissimum quémque esse *c* delectum: *d* neque Fulginatium, neque Camertium fœdere esse exceptum, quo minùs eorum ciuibus à populo Rom. præmia virtutis tribuerentur. Itaque cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia, & Mucia lege, venisset: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset

a *sic v. c. al. fœderum,*
b *fort. pernosse pot.*
c *L. delectū:*
d *v. c. neque Ignatiorum,*

ciuitate donatus, in iudicium est vocatus? nam Spoletinus T. *a* Macrinus, vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina, in primis firma, & illustri. Quem cùm disertus homo L. Antistius *b* accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum: videbat enim, populos de suo iure, nõ de nostro, fundos fieri solere, sed, cùm lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in singulas colonias ternos ciues Rom. facere posset, negabat hoc beneficium, re ipsa sublata, valere debere. Nihil habet similitudinis ista accu- 49
satio: sed tamen tanta authoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Crassum, affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse verbis causam illam grauitate sua defenderit, & probarit. Quis enim esset, Iudices, qui Imperatoribus nostris, in bello, in acie, in exercitu, *c* delectum virtutis: qui sociis, qui fœderatis, in defendenda Repub. nostra spem prẹmiorum eripi vellet? Quòd si vultus C. Marij, si vox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens valuit adspectus: valeat authoritas, valeant res gestæ, valeat memoria, valeat fortissimi, & clarissimi viri nomen æternum, sit hoc discrimen inter gratiosos ciues, atque fortes, vt illi viui fruantur opibus suis: horum, etiam mortuorum, si quisquam huius Imperij defensor mori potest) viuat authoritas immortalis. Quid? Cn. Pom- 50
peius, pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cæsium, equitem R. virum bonum, qui viuit Rauennæ, fœderato ex populo, nónne ciuitate donauit: quid? cohortes duas vniuersas Camertium: quid? Heracliensium legienem

a L. Matrinius,

b L. accusaret, item Spoletinus: non dixit, fundũ populũ Spoletinum non esse factum.

c v. c. dilectum

gionem, P. Crassus, vir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus, C. Fabricio consule, ictum putatur? quid? Massiliensem Aristonem Sylla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, *a* idem heros L X. Gaditanos? quid? vir sanctissimus, & summa religione, ac modestia, Q. Metellus Pius, Q. Fabium Saguntinum? quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissimè sunt omnia perpolita, M. Crassus, non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo *b* tum grauitate, & prudentia præstans, tum vel nimium parcus in largienda ciuitate? Hic tu, Cn. Pompeij beneficium, vel potiùs iudicium, & factum infirmare conaris, qui fecit, quod C. Marium fecisse audierat: fecit quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod denique domesticum authorem, patrem suum, facere viderat? *c* neque verò in vno Cornelio id fecit: nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, *d* & Mamertinos obuios, & quosdam Vticenses, & Saguntinos fabros, ciuitate donauit. Etenim, cùm cæteris præmiis digni sunt, qui suo labore, & periculo nostram Rempublicam defendunt: tum certè dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula, & tela subierunt. Atque vtinam qui vbique sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatem venire, & contrà, oppugnatores Reipublicæ de ciuitate exterminari. Neque enim ille summus Poëta noster, Annibalis illam magis cohortationem, quàm communem *e* Imperatorum, voluit esse: *Hostem qui feriet, mihi erit Cartha-*

a *sic v. c. al. idem Prætor L X.*

b *v. c. cùm grauitate, &*

c *v. c. & L. neque verò id in vno Corn. fecit:*

d *L. & Mamertinos Obuios, & q.*

e *L. Imperatorum omnium vol.*

Carthaginensis, quisquis erit, a *ciuitatis*: etsi id habent hoc leue, & semper habuerunt. Itaque & ciues vndique fortes viros adsciuerunt, & hominum ignobilium virtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Habetis imperatorum summorum, & sapientissimorum hominum, clarissimorum virorum, interpretationem iuris, ac fœderum: dabo etiam Iudicum, qui huic quæstioni præfuerunt: dabo vniuersi populi Rom. *b* dabo sanctissimum etiam iudicium Senatus. Iudices cùm præ se ferrent, palámque loquerentur, quid essent lege Papia de *c* M. Crasso, Mamertinis repetentibus, iudicaturi: Mamertini, publicè suscepta causa, destiterũt. Multi in ciuitatem *d* recepti ex liberis, fœderatísque populis. Nemo vmquam est de ciuitate accusatus, quòd aut populus, fundus factus non esset, aut quòd fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. Audebo etiam hoc contendere, numquam esse condemnatum, quem constaret, ab Imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi Rom. iudicium, multis rebus interpositum, atque in maximis causis, re ipsa, atque vsu comprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum, Sp. Cassio, Postumio Cominio, Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post Rostra incisum, & perscriptum fuisse. Quomodo igitur L. Cassinius Tiburs, pater huius equitis Rom. optimi, atque ornatissimi viri, *e* damnato Cœlio: quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item summa virtute, & dignitate) nepotes T. & C. Coponios nostis) damnato C. Massione ciuis Romanus est factus? an lingua, & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit: manu, & virtute non potuit?

[Margin numbers beside the lines "bilitatis inertiæ prætulerunt", "tandæ ius impediretur", and "stis) damnato C. Massione": 52, 53, 54]

a *L. ciuitatis fit. Id habent omnes leue, & semper habuerunt. Itaque & sibi vndique fort.*

b *L. dabo etiam sanct. & sapientiss. Iudic.*

c *v. c. M. Cassio,*

d *L. sunt recepti*

e *L. damnato T. Calio:*

tuit? ánne de nobis *a* trahere spolia fœderatis licebit: de hostibus non licebit? an, quod adipisci poterunt dicendo, id eis *b* assequi pugnando non licebit? an accusatori maiores nostri maiora præmia, quàm bellatori, esse voluerunt? Quòd si acerbissima lege Seruilia *c* principes viri, ac grauissimi, & sapientissimi ciues, hanc Latinis, id est, fœderatis, viam ad ciuitatem populi iussu patêre passi sunt: neque in his est hoc reprehensum Licinia & Mucia lege, cùm præsertim genus ipsum accusationis, & nomen, eiusmodi præmium, quod nemo assequi possit, nisi ex Senatoris calamitate, neque Senatori, neque bono cuiquam nimis iucundum esse posset: dubitandum fuit, quin, quo in genere, Iudicum præmia rata essent, in eodem iudicia Imperatorum valerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, *d* quibus, Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re præ-
55 mium ciuitatis? Cognoscite nunc iudicium Senatus, quod semper *e* est iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris, Iudices, summa maiores nostri religione confici, cæremoniáque voluerunt: quæ cùm essent assumpta de Græcia, & per Græcas semper curata sunt Sacerdotes, & Græca omnia nominata: sed cùm illam, quæ Græcum illud sacrum monstraret, & faceret, ex Græcia *f* deligerent: tamen sacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt Deos immortales scientia peregrina, & externa: mente domestica, & ciuili *g* precarentur. Has Sacerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse, fœderatarum sine dubio ciuitatum. Mitto vetera: proxima dico, ante ciuitatem Veliensibus datam, de Senatus sententia

a *L. detrahere sp.*
b *L. pugnando assequi nō lic. & ita v.c.*
c *L. principes viri, grauissimi, & sapientissimi c.*
d *al. quibus legibus, Lat.*
e *v.c. iudicio est pop.*
f *fort. dilegerent:*
g *v.c. precaretur.*

C. Vale

C. Valerium Flaccum, Prætorem vrbanum, nominatim ad populum de Calliphana Veliense, vt ea ciuis Romana esset, tulisse. *a* Num igitur aut fundos factos Velienses, aut Sacerdotem illam, ciuem Rom. factam non esse, aut fœdus & à Senatu, & à populo Rom. violatum *b* arbitrabimur? Intelligo, Iudices, in causa aperta, miniméque dubia, multo & plura, & à pluribus peritissimis esse dicta, quàm res postularet. 56
Sed id factum est, non vt vobis rem tam perspicuam, dicendo daremus, verùm vt omnium maleuolorũ, iniquorum, *c* inuidorum animos frangeremus: quos vt accusator *d* incenderet, vt aliqui sermones hominum, alienis bonis mœrentium, etiam ad vestras aures permanarent, & in iudicio ipso redundarent, idcirco illa in omni parte *e* orationis summa arte adspergi videbatis: tum pecuniam L. Cornelij, quæ neque inuidiosa est, & quantacunque est, eiusmodi est, vt cõseruata magis, *f* quàm corrupta esse videatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, sed communi maledicto notabatur: tum Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat, & L. Crassi: Crassum emisse de libertino homine, Soterico Marcio: ad Metellum peruenisse de Venonij Vindicij bonis non tenebat: simul illud nesciebat, prædiorum nullam esse gentem: emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.
57 Obiectum est etiam, quòd in tribum Crustuminam peruenerit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio, minùs inuidioso, quàm qui legum præmiis prætoriam sententiam, & prætextam togam consequuntur. Et adoptio Theophanis agitata est: per quam Cornelius, nihil

a v.c. *Num ergo*

b *sic* v.c. al. *arbitramur?*

c v.c. *inuidiosorũ ani.*

d v.c. *accenderet,*

e L. & v.c. *orationis suæ arte adsp.*

f L. *quàm correpta esse vid.* & ita v.c.

nihil est, præterquam propinquorum suorum hæreditates, assecutus. Quamquam istorum animos, qui ipsi Cornelio inuident, non est difficillimum mitigare: more hominum inuident, in conuiuiis rodunt, in circulis vellicant: *a* non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. a *L. nō illo inimico, sed h.*

58 Qui amici L. Cornelij aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multo vehemētiùs pertimescendi: nam huic quidem ipsi quis est vmquam inuentus inimicus? aut quis iure esse potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ, dignitatíque non concessit? versatus in intima familiaritate hominis potentissimi, in maximis nostris malis, atque discordiis neminem vmquam alterius rationis, ac partis non re, non verbo, non vultu denique offendit. Fuit hoc siue meum, siue Reip. fatum, vt in me omnis illā inclinatio communium temporum incumberet. Non modò non exsultauit in ruinis *b* vestris, nostrísque discordiis Cornelius, sed omni officio, lacrymis, opera, consolatione, omnes, me absente, meos subleuauit. b *L. nostris, vestr.*

59 Quorum ego testimonio, ac precibus munus hoc *c* meritum huic, &, vt à principio dixi iustam, & debitam gratiam refero: speróque, Iudices, vt eos, qui principes fuerunt conseruandæ salutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & caros habetis: sic, quæ ab hoc pro facultate *d* huius, pro loco facta sunt, & grata esse vobis, & probata. Non igitur à suis, quos nullos habet, sed à suorum, qui & multi, & potentes sunt, vrgetur inimicis: quos quidem hesterno die Cn. Pompeius copiosa oratione, & graui, secum, si vellent, contendere iubebat. *e* Ab hoc improbo certamine, atque iniusta contentione auocabat. c *sic v. al. meritò huic,* d *L. eius,* e *L. ab hoc impari cert.*

Et

Et erat æqua lex,& vobis,Iudices, atque om- 60
nibus,qui noſtris familiaritatibus implicātur,
vehementer vtilis, vt noſtras inimicitias ipſi
inter nos geramus,amicis noſtrorum inimico-
rum temperemus. Ac,ſi mea authoritas ſatis
apud illos in hac re ponderis haberet, cùm
mę præſertim rerum varietate,atque vſu ipſo
iam perdoctum viderent: etiam ab illis eos
maioribus diſcordiis auocarem:*a* id enim con-
tendere mecum de Republ.cùm id defendas,
quod eſſe optimum ſentias, *b* & fortiū viro-
rum,& magnorum hominum ſemper putaui:
neque huic vnquam labori, officio, muneri
defui. Sed cōtentio,tam diu ſapiens eſt,quam-
diu aut proficit aliquid, aut, ſi non proficit,
non obeſt ciuitati.Voluimus quædam,conten- 61
dimus,experti ſumus:obtenta non ſunt:dolo-
rem alij, nos luctum, mœrorémque ſuſcepi-
mus. Cur ea,quæ mutare non poſſumus, con-
uellere malumus,quàm tueri? C.Cæſarem Se-
natus & genere ſupplicationum ampliſſimo
ornàuit, *c* & numero dierum XV. Idem in
anguſtiis ærarij victorem exercitum ſtipendio
affecit: Imperatori decem Legatos decreuit,
lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit.
Harum ego ſententiarū & princeps,& auctor
fui:neque me diſſenſioni meæ priſtinæ putaui
potiùs aſſentiri, quàm præſentibus Reipubl.
temporibus,& cōcordiæ,conuenire. Non idem
aliis videtur,ſunt fortaſſe in ſententia firmio-
res. Reprehendo neminem, ſed aſſentior non
omnibus: neque eſſe inconſtantis puto, ſen-
tentiam aliquam,tanquam aliquod nauigium,
atque curſum,ex Reipu.tempeſtate moderari.
Sed ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium,
d in quos ſemel ſuſceptum ſit (quos video
eſſe

a *L. Ita enim contendere, mihi videtur è Repub. cùm*
b *L. & id fortium viror.*
c *L. & numero dierum nouo. Idem*
d *al. ex quo ſem. v. c. in quo.*

esse nonnullos) cum ducibus ipsis, non cum
comitatu, assectatoribúsque confligant. Illam
enim fortasse pertinaciam nonnulli, virtutem
alij putabunt: hanc verò iniquitatem omnes
cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed, si cer-
torum hominum mentes *a* nulla ratione pla-
care possumus, iudices: vestros quidem animos
certè confidimus, non oratione nostra, sed hu-
62 manitate vestra esse placatos. Quid enim est,
cur non potiùs ad summam laudẽ huic, quàm
ad minimam fraudem Cæsaris familiaritas va-
lere debeat cognouit adolescens: placuit ho-
mini prudentissimo: in summa amicorum co-
pia cum familiarissimis eius est adæquatus. In
prætura, in Cõsulatu præfectum fabrum detu-
lit: consilium hominis probauit, fidem est cõ-
plexus: officia, obseruantiámque dilexit. Fuit
hic multorum illi laborum socius aliquando:
est fortasse nunc nonnullorum particeps com-
modorum. Quę quidem si huic obfuerint apud
vos, non intelligo quod bonum cuiquam sit
63 apud tales viros profuturum. Sed, quoniam C.
Cæsar abest longissimè, atque in iis est nunc
locis, quæ regione, orbem terrarum: rebus il-
lius gestis, imperium populi R. definiunt: noli-
te, per deos immortales, Iudices, hũc illi acer-
bum nuntium velle deferri, vt suum præfe-
ctum fabrum, vt hominem sibi carissimum, &
familiarissimum, non ob ipsius aliquod deli-
ctum, sed ob suam familiaritatem vestris op-
pressum sententiis audiat. Miseremini eius, qui
non de suo peccato, sed de huius summi, &
clarissimi viri facto: non de aliquo crimine, sed
de periculo suo, de publico iure disceptat:
quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Cras-
sus, si Qu. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L.

a v. c. nulla ratione, iudices, placare, poss. & ita L.

Sylla, si L. Crassus, si C. Marius, si Senatus, populus R. si, qui de re simili iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini: videte, ne vtilius vobis, & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. Sed, si 65
de certo, de perspicuo, de vtili, de probato, de iudicato vobis iure esse constituendum videtis: nolite committere, vt in re tam inueterata quidquam noui sentiatis. Simul & illa, Iudi-
a fort. ponite: ces, omnia ante oculos vestros *a* proponite: primùm esse omnes etiam post mortem reos, clarissimos illos viros, qui fœderatos ciuitate donarunt: deinde Senatum, qui persæpe hoc iudicauit: populum, qui iussit: Iudices, qui approbarunt. Tum etiam illud cogitatote: sic vi- 66
uere, ac vixisse Cornelium, vt, cùm omnium peccatorum quæstiones sint, non de vitiorum suorum pœna, sed de virtutis præmio in Iudicium vocetur. Accedat etiam illud, vt statuatis hoc Iudicio, vtrùm posthac amicitias clarorum virorum calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. Postremò illud, Iudices, fixum in animis vestris tenetote, vos in hac causa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE

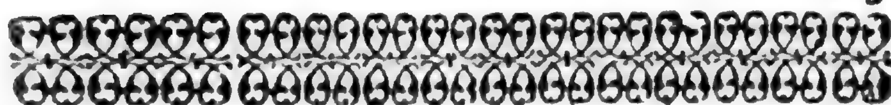

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS.

ORATIO XXXVII.

I quis vestrum, P.C. exspectat, quas sim prouincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines ex Prouinciis potissimùm *a* detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat, cùm, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. Ac, si princeps eam sententiam dicerem: laudaretis profectò, si solus: certè ignosceretis, etiam si paulò minùs *b* vtilis vobis sententia videretur: veniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. Nunc verò, P.C. non parua afficior voluptate, vel quòd hoc maximè Reip. conducit, Syriam, Macedoniámque decerni, vt dolor meus nihil à communi vtilitate dissentiat: vel quod habeo authorem P. Seruilium, qui ante me sententiam dixit, virum clarissimum, & cùm in vniuersam Remp. tum etiam erga meam salu-
2 tem, fide, ac *d* beneuolentia singulari. Quòd si ille & paulò ante, &, quotiescunque ei locus dicendi, ac potestas fuit, Gabinium, & Pisonem duo Reip. portenta, *e* ac pænè funera, cùm propter alias causas, tum maximè propter illud insigne scelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non solùm sententia sua, sed etiam verborum grauitate esse notandos putauit: quónam me animo in eos esse oportet,

a L. retrahendi. sunt,

b al. vtilis sententia vobis videretur:

c v. c. beniuolentia

d v. c. ac funera,

cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda nō parebo dolori meo, *a* nec iracundiæ seruiam. Quo animo vnusquisque vestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium sensum doloris mei, quem tamen vos communem semper vobis mecum esse duxistis, à sententia dicenda *b* amouebo: ad vlciscendi tempora reseruabo. Quatuor sūt 3
prouinciæ, P.C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Galliæ duæ, quas hoc tempore vno Imperio videmus esse coniunctas: & Syria, & Macedonia: quas, vobis inuitis, & oppressis, pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmiis *c* occupauerunt. Decernendæ *d* nobis sunt lege Sempronia duæ, quid est, *e* quod possimus de Syria, Macedoniáque dubitare? Mitto quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, vt non antè attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint: quàm authoritatem vestram è ciuitate exterminarint: quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutem, quàm me, ac meos omnes fœdissimè, crudelissiméque vexarint. *f* Omnia illa domestica atque vrbana mitto: quæ tanta sunt, vt nūquam *g* Annibal huic vrbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. Ad ipsas venio prouincias, quarū Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum Imperatorum non turribus, *h* sed trophæis, quæ multis victoriis erat iamdiu, triumphisque paccata, sic à Barbaris, quib. est, propter auaritiam, pax erepta, vexatur, vt Thessalonicēses, positi in gremio Imperij nostri, relinquere oppidum, & arcem munire coguntur: vt via illa nostra, quę per Macedoniam est vsque ad Hellespontum militaris, non solùm 4

a v.c. non iracund.
b al. remouebo
c fort. occuparunt.
d v.c. sunt nobis
e v.c. quod possimus
f v.c. Omnia domestica, atq. vrbana m.
g v.c. Hannibal
h L. sed tropais. & ita v.c.

ſolùm excurſionibus Barbarorum ſit infeſta, ſed etiam *a* caſtris Thraciis diſtincta, ac notata. Ita gentes eæ, quæ, vt pace vterentur, vim argenti dederāt *b* præclaro imperatori noſtro: vt exhauſtas domos replere poſſent, pro emta pace bellum nobis propè iuſtum intulerunt.
5 Iam verò exercitus *c* ille noſter ſuperbiſſimo *d* delectu, & duriſſima conquiſitione collectus omnis interiit. Magno hoc dico cum dolore. Miſerādum in modum milites populi R. capti, necati, deſerti, diſſipati sūt: incuria, fame, morbo, vaſtitate conſumti: vt, *e* quod eſt indigniſſimum ſcelus, is Imperator in pœnam exercitus expetitus eſſe videatur. Atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, Barbariáque compreſſa, pacatam ipſam per ſe, & quietam, tenui præſidio, atque exigua manu, etiam ſine Imperio, per Legatos nomine ipſo populi R. tuebamur: quæ nunc conſulari imperio, atque exercitu ita vexata eſt, vix vt ſe poſſit diuturna pace recreare: cùm intereà quis veſtrum hoc nō audiuit, quis ignorat Achæos ingentem pecuniam pendere L. Piſoni quotannis? vectigal, ac portorium Dyrachinorum totum in huius vnius quæſtum eſſe conuerſum? vrbem Byzantiorum, vobis, atque huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modum eſſe vexatam? quò ille, *f* poſtquàm nihil exprimere ab egentibus, nihil vlla vi à miſeris extorquere potuit, cohortes in hiberna miſit: his præpoſuit, quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites ſcelerum, miniſtros cupiditatum ſuarum.
6 Omitto iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges, Senatúſque cōſulta: ædes relinquo, libidines prætereo: quarum acerbiſſimum exſtat indicium, & ad inſignem memoriam turpi-

a *L. caſtris Threciis d.*
b *v. c. præclaro noſtro Imperatori:*
c *v. c. noſter ille*
d *L. dilectu, & ita v. c.*
e *al. quod eſt indigniſſimū is imp.*
f *v. c. poſteaquàm*

tudinis,& pænè ad iustũ Imperij nostri odium quòd constat, nobilissimas virgines se in puteos abiecisse, & morte voluntaria nefariam turpitudinem depulisse. Nec hæc idcirco omitto, quòd non grauissima sint: sed quia nũc sine teste dico. Ipsam verò vrbem Byzantiorum, fuisse refertissimam atque ornatissimam signis quis ignorat? quæ illi exhausti *a* sumtib. bellisque maximis, cùm Mithridaticos impetus, totúmque Pontum armatum, efferuescentem in Asiam, atque erumpentem, ægrè repulsum, & ceruicibus interclusum suis, sustinerent, tũ, inquam, Byzãtij, & postea signa illa, & reliqua vrbis ornamenta, sanctissimè custodita, tenuerũt. Te imperatore infœlicissimo, & tęterrimo, 7 Cæsonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis suis beneficiis à Senatu, & à populo R. liberata, sic spoliata, atque nudata est, vt, nisi C. Virginius, legatus, vir fortis, & innocens, interuenisset, vnum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberẽt. Quod fanum in Achaia, qui locus, aut lucus in Græcia tota, tam sanctus fuit, in quo vllum simulacrum, vllum ornamentum reliquum sit? Emisti à fœdissimo Tribuno pleb. tum in illo naufragio huius vrbis, quam tu idem, qui gubernare debueras, *b* euerteras: tum, in quam, emisti grandi pecunia, vt tibi de pecuniis creditis ius in liberos populos contra Senatusconsultum, & contra legem generi tui dicere liceret, id emtum ita vendidisti, vt aut ius non diceres, aut bonis *c* ciues Romanos euerteres. Quorum ego *d* 8 nihil dico nunc, Patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. Itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis, & tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto: nihil

a al. sũtibus bellorum maxima,

b al. euerteras:

c vt r. ciuis

d r. c. nihil dico, P.C. nũc in hominẽ ipsum, de prouincia disp.

nihil de hac eius vrbana, quam ille præsens in oculis vestris, mentibúsque defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de *a* contumacia, nihil de crudelitate disputo. Lateant libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte, & supercilio, non pudore, & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. Huic vos non summittetis? hunc diutiùs manere patiemini? cuius, vt prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo posset, vtrùm *b* deterior, an infœlicior esset, iudicare.

9 An verò in Syria diutiùs est Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt rex Ariobarzanes Consulem vestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem conduceret. Deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: pòst concisæ sunt optimæ cohortes. Igitur in Syria, Imperatore illo, *c* nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cùm *d* palàm populi R. Imperator, instructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & emta, & emenda esse clamaret.

10 Iam verò publicanos miseros (me etiam miserum, illorum ita de me meritorum miseriis, ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, & Syris, nationibus natis seruituti. Statuit ab initio, & in eo perseuerauit, ius *e* Publicanis non dicere: pactiones sine vlla iniuria factas rescidit: custodias sustulit, vectigales multos, ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò veniret, ibi publicanum, aut publicani seruum esse vetuit. Quid multa? crudelis haberetur *f* si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in ciues

a *L. cõtumelia*

b *L. proternior,*

c *L. nihil aliud vsq. actũ est, & ita fere o. v. c.*

d *vox, palàm abest à v. c.*

e *sic v. c al. publicanis*

f *L. si in hostes an. v. c. si in hostẽ*

Romanos, eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate Magistratus, sustentatus. *a* Itaque videtis, Patres conscripti, 11 non temeritate redemtionis, aut negotij gerendi *b* inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij, pæne afflictos iam, atque euersos Publicanos: quibus quidem vos, in his angustiis ærarij, tamen subueniatis necesse est: etsi iam multis non potestis: qui propter illum hostem Senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorúmque omnium, non solùm bona, sed etiam honestatem miseri deperdiderunt: quos non parsimonia, non continentia, non virtus, non labor, non splendor tueri potuit contra illius *c* helluonis, & prædonis audaciã. Quid? qui se etiam nunc subsidiis patrimonij, 12 aut amicorum liberalitate sustentant, hos perire *d* patiemini? An, si qui frui publico non potuit per hostem, hic tegitur ipsa lege censoria: quem is frui nõ sinit, qui est, etiam si non appellatur, hostis, huic ferri auxilium nõ oportet? Retinete igitur in prouincia diutiùs, eum, qui de sociis cum hostibus, de ciuibus cũ sociis faciat pactiones: qui hoc etiã se pluris esse quàm Collegam, putet, quòd ille vos tristitia, vultúque deceperit, ipse numquam se minùs, quàm erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodam modo gloriatur, se breui tẽpore perfecisse, *e* ne C. Gabinius, vnus omnium nequissimus existimaretur. Hos vos de prouinciis 13 si non aliquando deducendi essent, *f* diripiendos non putaretis? & has *g* publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum vastitates, imperij maculas, teneretis? At iidem vos anno superiore hos eodem reuocabatis, cùm in Prouincias iam

per

a v. c. Itaq. p. c. vid. tis.
b L. insciẽtia,
c L. heluonis,
d v. c. patiemur?
e sic v. c. & L. lib. vulg. ne Gabin.
f L. deripiendos
g L. duplicis pest.

peruenissent. Quo tempore si liberũ vestrum iudicium fuisset, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta esset: restituissetîs, id quod cupiebatis, vestram authoritatem, iis, per quos erat amissa, reuocatis, & his ipsis præmiis extortis, quæ erant pro scelere, atque
14 euersione patriæ consecuti. *a* Quam pœnam si tum aliorum opibus, non suis, inuitissimis vobis, euolarunt: at aliam multo maiorem, grauiorémque subierunt. Quæ enim homini, in quo aliquis si non famæ pudor, at supplicij timor est, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis iis, quæ rem bene gestam in bello nuntiarent? Hoc statuit senatus, cùm frequens supplicationem Gabinio denegauit: primùm, homini sceleribus, *b* flagitiis contaminatissimo, nihil esse credendum: deinde, à proditore, atque eo, quem præsentem hostem Reip. cognosset, *c* bene rem geri non potuisse: postremò, ne deos quidem immortales velle aperiri sua templa, & sibi supplicari hominis impurissimi, & sceleratissimi nomine. Itaque ille alter, aut ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtiliùs eruditus, quibuscum iam *d* in orchestra helluatur, antea post siparium solebat: aut amicos habet prudentiores, quàm Gabi-
15 nius, cuius nullæ literæ perferuntur. Hosce igitur Imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, *e* ne Imperator appelletur: alterum, si tabellarij non cessarint, necesse est paucis diebus pœniteat audere. Cuius amici si qui sunt, aut si belluæ tam immani, támque tætræ possunt vlli esse amici, hac consolatione vtuntur, etiam T. Albucio supplicationem hunc ordinem denegasse. Quod est primùm dissimile. Res in Sar-

a *al. Qua ex pœna sit v. c. Qua pœna*

b *fort. flagitiisq. contam.*

c *v. c. bene Remp. geri*

d *L. in exostra*

e *al. vt imper*

dinia cum mastrucatis latrunculis à Proprætore vna cohorte auxiliaria gesta, & bellum cum maximis Syriæ *a* gentibus, tyrannis, consulari exercitu, Imperióque confectum. Deinde Albucius, quòd à Senatu petebat, ipse sibi in Sardinia antè *b* decreuerat: constabat enim, Græcum hominem, ac leuem, in ipsa prouincia quasi triumphasse. Itaque hanc eius temeritatem Senatus supplicatione denegata notauit.
16 Sed fruatur sanè hoc solatio: atque hanc insignem ignominiam, quoniam vni præter se, inusta est, putet esse leuiorem: dummodo, cuius exemplo se consolatur, eius exitum exspectet: præsertim cùm in Albucio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit: hac tamen vna plaga conciderit, ignominia Senatus.
17 *c* Atqui duas Gallias decernit consulibus duobus, *d* hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam: tamen alterum retinet, & in vtriusque pari scelere *e* disparem condicionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias, vt Pisoni, & Gabinio succedatur statim. Si hic finat. Tum enim Tribunus intercedere poterit, nunc non potest. Itaque ego idem, qui nunc consulibus iis, qui designati erunt, Syriam, Macedoniámque decerno, decernam easdem prætorias, vt & Prætores annuas prouincias habeant, & eós quàm primùm videamus, quos animo æquo videre non possumus. Sed mihi credite: numquam succedetur illis, nisi cùm ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. Itaque, hoc tempore amisso, annus est integer vobis exspectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur.

a *L. gentib. ac tyrannis,*

b *al. decreuerat*

c *L. at duas Gallias qui decernit cons. al. Atq. duas Gallias qui dec.*

d *L. hos retinet ambo: & ita v. c.*

e *v. c. disparē consiliarem condic. fort. disparē Consularem condic. vel dele, Consularem*

18 Quòd si essent illi optimi viri, tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam, Patres conscripti, quod sentio, atque illam interpellationẽ mei familiarissimi, qua paulò antè interrupta est oratio mea, non pertimescam. Negat me vir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari. Omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore, atque adiutore esse excitatam. Cui si primùm sic respondeam, me communis vtilitatis habere rationem, non doloris mei: possímne probare, cùm id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum, & clarissimorum ciuium facere

19 possim? Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus. Aliíne inimici? omnes Metelli. At hi non modò illum inimicum ex Gallia sententiis suis non *a* detrahebant, sed & propter rationem *b* Gallici belli, Prouinciam extra ordinem decernebant. Bellum in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed nondum legibus, nondum iure certo, nondum satis firma pace deuinctæ. Bellum affectum videmus, &, verè vt dicam, pænè confectum: sed ita, vt, si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus: si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli reliqaias, ac renouatas audiamus. Ergo ego Senetor, inimicus, si ita vultis, homini, amicus

20 esse, sicut semper fui, Reipu. debeo. Quid, si ipsas inimicitias depono Reipub. causa? quis me tandem iure reprehendat? præsertim cùm ego omnium meorum consiliorum, atque factorum exempla semper ex summorũ hominum factis mihi censuerim petenda. At non M. ille Lepidus,

a *fort. retrahebant.*

b *L. belli Gallici, pr. & ita v. c.*

Lepidus, qui bis Consul, & Pontifex maximus fuit, non solùm *a* memoria & testimonio, sed etiam annalium literis, & summi poëtæ voce laudatus est, quòd cum M. Fuluio collega, quo die censor est factus, homine inimicissimo, in campo statim rediit in gratiam, vt commune officium censuræ communi animo, ac voluntate defenderet? An non Ti. Gracchus (pa- 21
trem dico, cuius, vtinam filij ne degenerassent à grauitate patria) tantam laudem est adeptus, quòd Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimicissimus & ipsius, & fratris eius, Africani, iurauítque in contione, se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi videri dignitate Imperij, quò duces essent hostium, Scipione triumphante, ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset? Atque, vt vetera, quæ sunt innumerabilia, mittam; tuus pater, Philippe, nónne vno tempore cum suis inimicissimis in gratiam rediit? *b* quibus cum omnibus eadem Resp. reconciliauit, quæ alienarat. Multa prætereo, quòd intueor co- 22
ràm hæc lumina, atque ornamenta Reipub. P. Seruilium, & M. Lucullum (vtinam etiam L. Lucullus ille *c* viueret.) Quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum, atque Seruiliorum? quas in viris fortissimis non solùm exstinxit Reipub. dignitas, & ipsorum, sed etiam ad amicitiam, consuetudinémque traduxit. Quid? Q. Metellus Nepos, nónne Consul in templo Iouis optimi, maximi, permotus cùm auctoritate vestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum, summo suo beneficio, rediit in gratiã? An ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuntiis, celebrantur aures quotidie

a *L. memoria testimonio,*

b *al. quibus cum omn.*

c *v. c. desideret. fort. hic sederet.*

die meę nouis nominibus gentium, nationum,
23 locorũ? Ardeo, mihi credite, Patres conscripti, (id quod vosmet *a* de me existimatis, & facitis ipsi) incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impẽdentibus periculis maximis cũ dimicatione capitis, & rursum, cùm omnia tela vndique esse intenta in patriam viderem, subire coëgit, atque excipere vnum pro vniuersis. *b* Hic meus in Rempu. animus pristinus, ac perennis, cum C. Cæsare
24 reducit, reconciliat, restituit in gratiam. Quod volent denique, homines existiment, *c* nemini ego esse possum bene de Repub. merenti non amicus. Etenim si iis, qui hæc omnia flamma, ac ferro delere voluerunt, non inimicitias solùm, sed etiã bellum indixi, atque intuli, cùm partim mihi illorum, familiares, partim etiam, me defendente, capitis iudiciis essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicos placare nõ possit? Quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus, duas res sanctissimas, religionẽ & pudicitiam vno scelere violasset? Num est igitur dubiũ ex iis rebus, quas is egit, agitque quotidie, quin ego, in illo oppugnando Reip. plus, quàm otio meo: nõnulli, in eodẽ defendendo, suo plus otio, quàm com-
25 muni, prospexerint? Ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse vobiscum: sed nunc iisdẽ vobis assentior, cum quibus anteà sentiebam. Vos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere: qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condẽnastis, C. Cęsari supplicationes decreuistis, numero vt nemini *d* vllo ex bello: honore,

a *L. & de me exist.*

b *al. Hic me meus,*

c *v. c. nemini ego possum esse, &c. & ita L.*

d *L. vno ex bello:*

a v. c. *Cur ergo,*

b v.c. *voluntatésque, & ita L.*

c *sic v.c. fort. demirentur,*

d v.c. *decreuerim, & ita L.*

e v.c. *& confecto Mithridatico b.*

honore, vt omninò nemini. *a* Cur igitur exspectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? Reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est publici consilij, & meorum omnium consiliorum author & princeps. Vos sequor, Patres conscripti: vobis obtempero, vobis assentior: qui, quamdiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maximè diligebatis, me quoque cum illo minùs coniunctum videbatis. Posteaquàm rebus gestis mentes vestras *b* voluntatémque mutastis: me non solùm militem esse sentētiæ vestræ, sed etiam laudatorem vidistis. Sed quid est, quod in hac causa maximè homines *c* admirentur, & reprehendant 26
meum consilium, cùm ego idem anteà multa *d* decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad Reip. necessitatem pertinerent? Supplicationē quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierum, quot C. Mario. Diis immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. Ergo 27
ille cumulus dierum, hominis est dignitati tributus. In quo ego, quo Consule referente, primùm decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, *e* confectóque Mithridatico bello, & cuius sententia primùm duplicata est supplicatio consularis (mihi enim estis assensi, cùm eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis, terrestribúsque bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis) sum Cn. Pompeij virtutem & animi magnitudinem admiratus, quòd, cum ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus. Ergo in illa tributa est diis immortalibus, & maiorum institutis,

stitutis, & vtilitati Reipu. sed dignitas verborum, honos, & nouitas, & numerus dierum, Cæsaris ipsius laudi, a & gloriæ concessus est. a L. gloriæque conce. & ita v.c.

28 Relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus. Non decreui solùm, sed etiam, vt vos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui. Tum quoque homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati. Illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum prȩda antè parta, & bellum conficere posse: sed decus illud & ornamentum triumphi, minuendum nostra parsimonia non putaui. Actum est de decem Legatis, quos alij omninò non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant, alij sine vllis verborum ornamentis dabant, in ea quoque re sic sum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod Reip. causa sentirem, facere vberiùs propter ipsius Cæsaris dignitatem.

29 At ego idem nunc in prouinciis decernendis, qui illas omnes res egi silentio, interpellor: b cùm superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa vtilitas Reipub. moueat. a L. cùm in superiorib. Nam ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari velit, nisi vt ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. c tradantur? Amœnitas eum, credo, locorum, vrbium pulchritudo, hominum, nationúmque illarum humanitas, & lepos, victoriæ cupiditas, finium Imperij nostri propagatio retinet. c L. tradat? & ita v.c. Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius: quid porrò tot victoriis præstabilius? quid Oceano longius inueniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? vtrùm apud populum, d à quo missus est: d v.c. à quo missus: an apud s.

est : an apud Senatum , à quo ornatus est?an dies auget eius desideriũ? *a* an magis obliuionem ? an laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo viriditatem?Quare, siqui hominem non diligunt , nihil est , quòd eum de Prouincia deuocēt. Ad gloriam deuocant : ad triumphum , ad gratulationem , ad summum honorem Senatus, equestris ordinis gratiam,populi caritatem. Sed,si ille hac tam 30
eximia fortuna propter vtilitatem Reipu. frui non properat , vt omnia illa conficiat : quid ego Senator facere debeo , quem , etiam si ille aliud vellet , Reipubl. consulere oporteret ? Ego verò sic intelligo , Patres conscripti , nos hoc tempore in Prouinciis decernendis perpetuæ pacis *b* habere oportere rationem. *c* Nam quis hoc tempore non sentit, omnia alia esse nobis vacua ab omni periculo , atque etiam ab omni suspicione,belli ? Iamdiu,mare videmus illud immensum, 31
cuius feruore non solùm maritimi cursus, sed vrbes etiam, & viæ militares iam tenebantur, virtute Cn. Pompeij sic à populo R.ab Oceano vsque ad vltimũ Pontum,tamquam vnum aliquem portum,tutum,& clausum teneri:nationes eas , quæ numero hominum, ac multitudine ipsa poterant in Prouincias nostras redundare , ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas,vt Asia,quæ Imperium anteà nostrum terminabat , nunc tribus nouis Prouinciis ipsa cingatur. Possum de omni regione,de omni hostium genere dicere.Nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, vt vix exstet: aut ita domita,vt quiescat : aut ita pacata, vt victoria nostra , Imperióque lætetur. Bellum 32
Gallicum, Patres conscripti, C.Cæsare imperatore,

a L. nã magis obliuionem, ac laurea illa m. & ita v.c.

b sic v.c. fort. habere rationem oportere, nam q.

c L. nã quis hoc non sentit, &c. & ita v.c.

ratore, gestum est: anteà tantummodò repulsum, semper illas nationes nostri Imperatores refutandas potiùs bello, quàm lacessendas putauerunt. Ipse ille C. Marius, cuius diuina, atque eximia virtus magnis populi R. luctibus, funeribúsque subuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit, non ipse ad eorum vrbes, sedésque penetrauit. Modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius, *a* Pomtinius, fortissimus vir, ortum repentè bellum Allobrogum, atque hac scelerata coniuratione excitatum, prœliis fregit, eosque domuit, qui lacessiti erãt: & ea victoria contentus, Repub. metu liberata, quieuit. C. Cæsaris longè aliam video fuisse rationem. Non enim sibi solùm cum iis, quos iam armatos contra populum R. videbat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in no-
33 stram ditionem esse redigendam. Itaque cum acerrimis nationibus, & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, prœliis fœlicissimè decertauit: cæteras contriuit, *b* compulit, domuit, imperio populi R. parere *c* assuefecit: &, quas regiones, quásque gentes nullæ nobis anteà literæ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noster Imperator, nostérque exercitus, & populi R. arma peragrarunt. Semitam tantùm Galliæ tenebamus anteà, Patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic Imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebantur, quas nationes nemo vnquã fuit, *d* qui non frangi, domaríque cuperet: nemo sapienter de Repub. nostra cogitauit iam inde à principio huius Imperij, quin Galliam maximè timendam huic Imperio *e* putaret: sed

a *L. C. Pomtinus,*
b *L. cõtudit,*
c *al. consuefecit,*
d *L. quin frangi, & ita v.c.*
e *v.c. deputaret.*

propter vim, ac multitudinem gentium illarum, numquam est anteà cum omnibus dimicatum, restitimus semper lacessiti. Nunc denique est perfectum, vt Imperij nostri, terrarúmque illarum idem esset extremum. Alpibus Italiam munierat anteà natura, non sine 34 aliquo diuino numine. Nam, si ille aditus Gallorum immanitati, multitudiníque patuisset: numquam hæc vrbs summo Imperio domicilium, ac sedem præbuisset: quæ iam licet confidant. Nihil est enim vltra illam altitudinem montium vsque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum. Sed tamen *a* vna, aut altera ætas vel metu, vel spe, vel pœna, vel præmiis, vel armis, vel legibus potest totam Galliam sempiternis vinculis adstringere. Impolitæ verò res, & acerbæ si erunt relictæ, quamquam sunt abscissæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. Quare sit in eius tutela Gallia, *b* cuius 35 virtuti, fidei, fœlicitati commendata est. Etenim si fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet: si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam videt, si ad iucundissimos liberos si *c* ad clarissimum generum redire properaret: si in Capitolium inuehi victor cum illa insigni laurea gestiret: si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quò profligata sunt, conficiuelle. Cùm verò ille suæ gloriæ iampridem, Reip. nondum satisfecerit, & malit tamen tardiùs ad suorum laborum fructus peruenire, quàm nõ explere susceptum Reip. munus: nec

Imperato-

a *l. vna, atque altera æt. & ita v. c.*

b *v. c. cuius fidei, virtuti, fœlicit.*

c *al. ad caris-simum,*

Imperatorem incensum ad Remp. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem, propè iam explicatam, perturbare, atque impedire debemus. Nam illæ sententiæ virorum clarissimorum minimè probandæ sunt: quorum alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem, qui vlteriorem: omnia illa, de quibus disserui paulò antè, perturbat: simul ostendit, eam se scire legem, quam esse legem neget: &, quæ pars Prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se euellere: quæ defensorem habeat, non tangere: simul & illud facit, vt, quod illi à populo datum sit, id non violet: quod Senatus dederit, id Senator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni Senatoris: legem, quam non putat, eam quoque seruat, præfinit enim successori diem. *a* Qui mihi nihil videtur minùs à dignitate, disciplináque maiorum dissidere, quàm vt, qui Consul Calendis Ianuar. habere Prouinciam debet, is vt eam desponsam, non decretam habere videatur. Fuerit toto in Consulatu sine Prouincia, cui fuerit, antequàm designatus esset, Prouincia *b* decreta, sortietur, an non? nam & non sortiri absurdum est, & quod sortitus sis, non habere. Proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, Prouinciam non habebit. Kalendis ei denique Martiis nascetur repentè Prouincia. *c* Attamen his sententiis Piso in Prouincia permanebit. Quæ cùm grauia sunt, tum nihil grauius, illo, quòd multari Imperatorem *d* diminutione Prouinciæ, contumeliosum est: neque solùm summo in viro, sed etiam *e* in

a *L. Atqui mihi nihil videtur magis, &c. al. Atque mihi &c. & ita v. c.*

b *L. decreta?*

c *L. Ac tamen al. Et tamen,*

d *L. deminutione pr.*

e *v. c. mediocri in homine,*

mediocri homine ne accidat, prouidendum.
a *v.c.eximios honores,* Ego vos intelligo, P.C. multos decreuisse *a* honores eximios C.Cæsari, & propè singulares, quòd ita meritus erat: gratis etiam, vt quàm coniunctissimus huic ordini esset. Sapientes, ac diuini fuistis. Neminem vmquam est hic ordo complexus honoribus, & beneficiis suis, qui vllam dignitatem præstabiliorē ea, quam per vos esset adeptus, putarit. Nemo vmquam hîc potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. Sed homines aut propter dignitatem suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem, ab huius ordinis cōiunctione depulsi, sæpè ex hoc portu se in illos fluctus propè necessariò contulerunt. Qui si ex illa iactatione, cursuque populari, bene gesta Rep. referunt adspectum in curiam, atque
b *v.c.esse cōmendari volunt:* huic amplissimæ dignitati *b* commendati esse volunt: non modò non repellendi sunt, verùm etiam expetendi. Monemur à fortissimo 39
viro, atque optimo post hominum memoriam Consule, vt prouideamus, ne citerior Gallia, nobis inuitis, alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erunt designati: perpetuoque posthac ab iis, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etsi non contemno, P.C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis, & otij, tamen vehementiùs arbitror pertimescendum, si hominum *c* præclarissimorum, ac
c *L. clarissimorum, & ita v.c.* potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. Nam vt C. Iulius omnibus à Senatu eximiis, ac
d *L. honoribus orn.* nouis *d* rebus ornatus, per manus hanc Prouinciam tradat ei, cui minimè vos velitis: per quem

quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam consecutus, ei ne libertatem quidem relinquat: adduci ad suspicandum nullo modo possum. Postremò, quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, video. Præstare hoc senatot debeo, quantum possum, ne quis vir clarus, aut potens, huic ordini iure irasci posse videatur. Atque hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari, sentirem tamen Reipub. causa. Sed non alienum esse arbitror, quo minùs sæpe aut interpellat à nonnullis, *a* aut tacita æstimatione reprehendat, explicare breuiter, quæ mihi sit ratio, & causa cum Cæsare. Ac primùm illud tempus familiaritatis, & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni, consobrino nostro, ab omnium nostrum adolescentia fuit, prætermitto. Posteaquam sum penitus in Rempubl. ingressus, ita dissensi ab illo, vt in disiunctione sententiæ, coniuncti tamen *b* amicitia maneremus. Consul ille egit *c* eas res, quarum participem me esse voluit: quibus ego si minùs assentiebar, tamen illius mihi iudicium, gratum esse debebat: me ille, vt quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis consularibus esse voluit: mihi legationem, quam vellem, quanto cum honore vellem, detulit. Quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui. Quàm sapienter, non disputabo: multis enim non probabo: constanter quidem, & fortiter certè. Qui cùm me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, & populares impetus populari præsidio *d* possem propulsare, quamuis excipere fortunam, *e* subire vim, atque iniuriam malui, quàm aut à vestris san-

a *L. aut tacita existimatione rep.*

b *fort. in amicitia man.*

c *v. c. illas res, quarum me particip. & ita L.*

d *v. c. propulsare possem, & ita L.*

e *sic v. c. fort. quamuis subire v. c.*

ctissimis mentibus diffidere, aut de meo statu declinare. Sed non is solùm gratus debet esse, qui accepit beneficium, verùm etiam is, cui potestas accipiendi fuit. Ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire iis rebus, quas gesseram, non putabam. Illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem, suum generum, sentiebam. Traduxit ad plebem inimicum meum: siue iratus mihi, quòd me secum ne beneficiis quidem videbat posse coniungi: siue exoratus. *a* Ne hoc quidem fuit iniuria. Nam posteà me, vt sibi essem legatus, non solùm suasit, verùm etiam rogauit. Ne id quidem accepi: *b* non quo alienum mea dignitate arbitrarer, sed quòd tantum Reipubl. sceleris impendêre à Consulibus proximis non suspicabar. Ergo adhuc magis est mihi verendum, ne mea superbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in nostra amicitia reprehendatur. Ecce illa tempestas, *c* caligo bonorum, & subita, atque improuisa formido, tenebræ Reipublicæ, ruina, atque incendium ciuitatis. Terror iniectus Cæsari de eius actis, metus cædis bonis omnibus: Cõsulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. Si non sum adiutus: *d* non debuit. Si desertus, sibi fortasse prouidit. Si etiã oppugnatus, vt quidam aut pùtant, aut volunt: violata amicitia est: accepi iniuriam, inimicus esse debui, non nego. Sed, si idem ille tum me saluum esse voluit, cùm vos me, vt carissimum filium desiderabatis: & si vos iidem pertinere ad causam illam putabatis, voluntatem C. Cæsaris à salute mea non abhorrere: & si illius voluntatis generum eius habeo testem, qui idem Italiam, in municipiis, populum

42 [margin, beside "cum meum"]
43 [margin, beside "& subita"]

a *L. Ne hæc quidem f. & ita v. c.*
b *L. nõ quid alien.*
c *al. illa caligo bonor.*
d *v. c. non debui. & ita L.*

lum

lum Romanum in concione, vos, mei semper cupidissimos, in Capitolio, ad meam salutem incitauit: si denique Cn. Pompeius idem mihi testis de voluntate Cæsaris, & sponsor est illi de mea: nónne vobis videor & vltimi temporis recordatione, & proximi memoria, medium illud tristissimum tempus debere, si ex rerum natura *a* non possem euellere, ex animo quidem certè excidere? Ego verò, si mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas Reipublicæ concessisse, quod magni cuiusdam hominis, & persapientis videtur: vtar hoc, quod non tam ad laudem adipiscendam, quàm ad vitandam vituperationem valet, hominem me esse gratum, & non modò tantis beneficiis, sed etiam mediocri hominum beneuolentia commoueri. A viris fortissimis, & de me optimè meritis quibusdam peto, vt, si ego illos meorum laborum, & incommodorum participes esse nolui, nelli me suarum inimicitiarum socium velint esse: præsertim cùm mihi iidem illi concesserint, vt etiam acta illa Cæsaris: quæ neque oppugnaui anteà, neque defendi, meo iam iure possim defendere. Nam summi ciuitatis viri, quorum ego consilio Rempublicam conseruaui, & quorum authoritatem illam *b* coniurationem Catilinæ defugi, Iulias leges, & ceteras, illo consule, rogatas, iure latas negant. Iidem illam proscriptionem capitis mei, contra salutem Reipublicæ, sed saluis auspiciis rogatam esse dicebant. Itaque vir summa authoritate, summa eloquentia, dixit grauiter, casum illum meum, funus esse Reipublicæ, sed funus iustum, & indictum.

a *al. non possim L. & v. c. non possum*

b *L. illam coniunctionem Cæsaris def.*

a Et mihi ipsi omnino perhonorificum, discessum meum, funus dici Reipublicæ. Reliqua non reprehendo: sed mihi ad id, quod sentio, assumo. Nam, si illud iure rogatum dicere ausi sunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cælo seruarat, oblitine erant, tum, cùm ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus, dici de cælo esse seruatum? qui si plebeius omninò esse non potuit: quî Tribunus plebis potuit esse? & cuius Tribunatus si ratus est, nihil est, *b* quod irritum ex actis Cæsaris possit esse: eius non solùm Tribunatus, sed etiam, perniciosissimæ *c* res, auspiciorum religione conseruata, iure latæ videbuntur? Quare aut vo- 46
bis statuendum est, legem Æliam manere, *d* legem Fusiam non esse abrogatam, non omnibus fastis legem ferri licere: cùm lex feratur, de cælo seruari, obnuntiari, intercedi licere: censorium iudicium, ac notionem, *e* & illum morem seuerissimum Magistratuum, non esse nefariis legibus de ciuitate sublatum: si patricius, Tribunus plebeius fuerit, contra leges sacratas: si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant *f* homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cùm ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, vt easdem res alio modo ferret: qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant: in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ, ac perditæ ciuitatis. Ex-
tremum illud est. Ego, si essent inimicitiæ 47
mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore Reipublicæ consulere, inimicitias in aliud tempus
resor-

a L. Est mihi ipsi

b L. quod nō irritum ex act. & ita v.c.

c fort. leges,

d L. legem Fusiam

e L. & illud morum seuerissimum magisterium, non esse

f L. homines oportet, in rebus bonis, &c.

reseruare deberem. Possem etiam summorum virorum exemplo inimicitias Reipublicæ caussa deponere: sed, cùm inimicitiæ fuerint numquam: opinio iniuriæ, beneficio sit exstincta: sententia mea, P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam: si honos quidam Senatus, concordiæ consulam: si authoritas decretorum vestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando Imperatore seruabo: si perpetua ratio Gallici belli, Reipublicæ prouidebo: si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. Atque hoc velim probare omnibus, Patres conscripti: sed leuissimè feram, si fortè aut iis minùs probaro, qui meum inimicum, repugnante vestra authoritate, texerunt: aut iis, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam vituperabunt, cùm ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

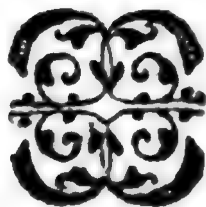

IN L. CALPVRNIVM PISONEM.

ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Amne vides, bellua, iámne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur, Syrum, nescio quem, de grege nouitiorum, factum esse Consulem. Non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, *a* hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, *b* decepit, fefellit, in fraudem induxit: pauci ista tua lutulenta vitia noueramus: pauci tarditatem ingenij: stuporem, debilitatémque linguæ. Numquam erat audita vox in foro: numquam periculum factum consilij: nullum non modò illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. Is mihi etiam gloriabitur, se omnes 2 Magistratus sine repulsa assecutum? mihi ita licet de me vera cum gloria prædicare. Omnes enim honores populus Rom. mihi ipsi, homini nouo, detulit. Nam, tu cùm Quæstor es factus, etiam qui te numquam viderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Ædilis es factus. Piso est à populo Rom. factus, non iste Piso.

a *L. hic in fraudem homines imp.*
b *L. decepit, fefellit, induxit p.*

Piso.

Piso. Prætura item maioribus delata est tuis. Noti erant illi mortui:te viuum nondum nouerat quisquam. Me cùm Quæstorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum cunctis suffragiis populus Rom. faciebat: homini ille honorem,non generi:moribus,non maioribus meis: virtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat.Nam quid ego de consulatu loquar? parto vis, ánne gesto? Miserum me: a cum hac me peste, atque labe confero? sed nihil comparandi causa loquar: b ac tamen ea, quæ sunt longissimè disiuncta, comprehendam. Tu consul es renunciatus (nihil dicam grauius,quàm quod omnes fatentur) impeditis Reipub.temporibus,dissidentibus Coss.Cæsare & Bibulo,cùm hoc c non recusares,quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior, quàm Gabinius, exstitisses. Me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas non priùs tabella, quàm voce priorem Consulem declarauit. Sed omitto,vt sit factus vterque nostrûm.Sit sanè fors domina campi.Magnificentius est dicere, quemadmodũ gesserimus Consulatum, quàm, quemadmodum ceperimus.Ego Kalendis Ian. senatum, & bonos omnes, legis Agrariæ, maximarúmque largitionum metu liberaui. Ego agrum Campanum,si diuidi non oportuit,conseruaui:si oportuit,melioribus authoribus reseruaui. Ego in C.Rabirio, perduellionis reo, XL.annis ante me Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. Ego adolescentes bonos & fortes,sed vsos ea conditione fortunæ,vt,si essent magistratus adepti, Reipub.statum conuulsuri viderentur,meis inimicitiis,nulla senatus mala gratia,

a L.cum hac me nunc peste, atque
b L.attamen ea, q.
c v.c.non recusares iis, à quibus dicebare Consul, quin te luce d.

gratia, Comitiorum ratione priuaui. Ego, An- 5
tonium collegam, cupidum prouinciæ, *a* multa in Republ. molientem, patientia, atque obsequio meo mitigaui. Ego prouinciam Galliam, Senatus authoritate, exercitu & pecunia instructam, & ornatam, *b* quam cum Antonio communicaui, quòd ita existimabam tempora Reipub. ferre, in concione deposui, reclamante populo Rom. ego L. Catilinam, cædem Senatus, interitum vrbis, non obscurè, sed palàm molientem, egredi ex vrbe iussi: vt, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. Ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefariis manibus extorsi. Ego faces iam accensas ad huius vrbis incendium, comprehendi,

a L. multáque in rep.
b L. quam cum Antonio communicaui,

protuli, exstinxi. Me Q. Catulus, princeps hu- 6
ius ordinis, & auctor *c* publici consilij, frequentissimo Senatu, parentem patriæ nominauit. Mihi hic vir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicam coronam deberi *d* à Republ. dixit: mihi togato Senatus, non vt multis bene gestæ, sed vt nemini, *e* conseruatæ Reipub. singulari genere supplicationis, deorum immortalium templa patefecit. Ego cùm in concione, abiens Magistratu, dicere à Tribuno pleb. prohiberer, quæ constitueram: cúmque is mihi tantummodo vt iurarem, permitteret: sine vlla dubitatione iuraui, Rempub. atque hanc vrbem mea vnius opera esse saluam. Mihi populus Rom. vniuer- 7
sus illa in concione non vnius diei gratulationem, sed æternitatem, immortalitatémque donauit, cùm meum iusiurandum tale, atque tantum, iuratus ipse, vna voce, & consensu approbauit. Quo quidem tempore is meus domum

c al. consilij publici,
d L. à populo Rom.
e L. conseruatæ Reip. testimonium dedit, & sing. & ita v. c.

num fuit è foro reditus, vt nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero videretur. Atque ita est à me consulatus peractus, vt nihil sine consilio Senatus, nihil non approbante populo Ro. egerim: vt semper *a* in Rostris curiam, in Senatu populum defenderim: vt multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim. Exposui breuiter consulatum meum. Aude nunc, ò furia, de tuo dicere: cuius fuit initium ludi compitalitij, tum primùm facti post *b* L. Aurelium, & C. Marium Coss. contra authoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortissimo viro mortuo, qui ille, *c* cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, *d* cum hac importuna bellua cõferam) sed ille designatus Consul, *d* cùm quidem Tribunus pleb. suo auxilio magnos ludos contra Senatusconsultum facere iussisset, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit authoritate. Tu cùm in Kalendas Ianuar. *e* Compitalitiorum dies incidissent, Sex. Clodium, qui nũquam anteà prætextatus fuisset, ludos facere, & prætextatum volitare passus es, hominem impurum, atque non modò facie, sed etiã oculo tuo dignissimum. Ergo his fundamentis positis Consulatus tui, triduo pòst, inspectante, *f* & tacente, à P. Clodio, fatali portento, prodigióque Reipub. lex Ælia, *g* & Fufia, euersa est, propugnacula, muríque tranquillitatis, atque otij collegia, non ea solum, quæ Senatus sustulerat, restituta *h* sunt, sed innumerabilia quædam noua ex omni fæce vrbis, ac seruitio constituta. Ab eodem homine, in stupris inauditis, nefariisque versato, vetus illa magistra pudoris, & modestiæ, seueritas censoria, sublata est:

a *fort. in Rostris senatum in sen.*

b *L. post L. Metellum, & Q. Marcium Coss.*

c *L. cui paucos pares*

d *v. c. cum importuna bellua conf.*

e *L. cùm quidam trib.*

f *L. Compitaliorum dies incidisset,*

g *L. & tacente te, à P.*

h *L. & Fufia,*

i *verbũ, sun, abest à v. c.*

est: cum tu inferim, bustum Reipub. qui te con-
sulem tum Romæ dicis fuisse, verbo nunquam
significaris sententiam tuam tantis in naufra-
giis ciuitatis. Nondum, quæ feceris, sed quæ
fieri passus sis, dico. Neque verò multum in- 10
tereft, præsertim in Consule, vtrùm ipse per-
niciosis legibus, improbis concionibus Remp.
vexet, an alios vexare patiatur. An potest vlla
esse excusatio, non dicam malè sentienti, sed
sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip.
motu Consuli? centùm propè annos legem
Æliam, *a* & Fusiam tenueramus: quadringen-
tos iudicium, notionémque censoriam. Quas
leges *b* ausus est non nemo improbus, potuit
quidem nemo vnquam conuellere: quam po-
testatem minuere, quo minùs de moribus no-
stris quinto quoque anno iudicaretur, *c* nemo
tam effusè petulans conatus est. Hæc sunt, ô 11
carnifex, in gremio sepulta Consulatus tui.
Persequere connexos his funeribus dies. Pro
Aurelio tribunali, *d* ne conniuente quidem te,
quod ipsum esset scelus, sed etiam hilariori-
bus oculis, quàm solitus eras, intuente, *e* dele-
ctus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi
vnquam nec facere, nec pati *f* turpe duxit: ar-
ma in templo Castoris, (ô proditor templo-
rum omnium) vidente te, constituebantur ab
eo latrone, cui templum illud fuit te Consu-
le, arx ciuium perditorum, receptaculum vete-
rum Catilinæ militum, castellum forensis la-
trocinij, bustum legum omnium, ac religionũ.
Erat non solùm domus mea, *g* sed totum pa-
latium Senatu, equitibus Rom. ciuitate omni,
Italia cuncta, refertum: cùm tu non modò ad
eum Ciceronem (mitto enim domestica, quæ
negari possunt: hæc commemoro, quæ sunt
palàm)

a *L. & Fusiã*
b *L. ausus est non nemo improbus (potuit quidem nemo) conuellere:*
c *L. nemo, quantumuis effusè petulans,*
d *fort. non modò ne conniuente quidem te,*
e *L. dilectus seru. & ita v.c.*
f *L. turpe esse duxit:*
g *L. sed palatium totũ sen. & ita v.c.*

pelàm) non modò, inquam, ad eum, cui primam Comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu sententiam rogabas tertium, nunquã adspirasti: sed omnibus cõsiliis, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuisti solùm, verùm etiam crudelissimè præfuisti. Mihi verò ipsi coram genero meo, propinquo tuo, quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium: sine prouincia stare non posse: a spem habere à Tribuno plebis, si tua consilia cum illo coniunxisses: à Senatu quidẽ desperasse: huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in collega meo: nihil esse, quòd præsidium Consulum implorarem: sibi quemque consulere oportere. Atque hæc dicere vix audeo. Vereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiam, frontis inuolutam integumentis, nondum cernat: dicam tamẽ. Ipse certè agnoscet, & cùm aliquo dolore, flagitiorum suorum recordabitur. Meministine, cœnum, cùm ad te quinta ferè hora, cùm C. Pisone venissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? & cùm isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te vti valetudinis, quòd diceres, vinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cùm accepissemus, (quid enim facere poteramus?) paulisper stetimus in illo gancarum tuarum nidore, atque fumo: vnde tu nos cùm improbissimè respondendo, tum turpissimè b eructando eiecisti. Idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic c æquatum præbebas Consulatum tuum, cùm esses interrogatus, quid sentires de Consulatu meo: grauis author, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, &

a *L. te spem hab.*

b *L. ructando*

c *al. adaquatum*

& non Cæsoninus, semiplacentinus Caluentinus, respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Hic te ille homo dignissimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis, tu furcifer, Senatum Consul in concione condemnas? non enim me, qui Senatui parui, nam *a* delatio illa salutaris, & diligens, fuerat Consulis: animaduersio quidem, & iudicium Senatus. Quæ cùm reprehendis, ostendis, qualis tu, si ita fortè accidisset, fueris illo tempore Consul futurus. Stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum. Quid enim interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu Senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Rempub. Prouinciæ præmio vendidisti? 15 Quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientem Consules adiuuerunt, voluit ille Senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis, interire patriã, vos adiuuistis. Quid est, vobis Coss. gestum sine armis? incendere illa cõiuratorum manus voluit vrbem: vos eius domum, *b* quem propter vrbs incensa non est. Ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem Consulem, de vrbis incendio cogitassent. Non enim se tectis priuare voluerunt: sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerunt. Cædem illi ciuium, vos seruitutem expetistis. *c* Hic vos etiam crudeliores. 16 Huic enim populo ita fuerat ante vos coss. libertas insita, vt emori potiùs, quàm seruire præstaret? Illud verò geminum consiliis Catilinæ, & Lentuli, quòd me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis.

a *L. relatio illa, &c. & ita v.c.*

b *v.c. propter quem, &c. & ita L.*

c *al. His vos,*

Neque

Neque enim,me ſtante , & manente in vrbis
vigilia,neque reſiſtente Cn.Pompeio,omnium
gentium victore, vnquam ſe illi Remp. delere
poſſe duxerunt. A me quidem etiam pœnas
expetiſtis , quibus coniuratorum manes mor-
tuorum expiaretis:omne odium incluſum ne-
fariis ſenſibus impiorum , in me profudiſtis.
Quorum ego furori niſi ceſſiſſem, in Catilinæ
buſto, vobis ducibus , mactatus eſſem. Quod
autem maius indicium exſpectatis,nihil inter
vos,& Catilinam interfuiſſe, quàm quòd ean-
dem illam manum ex intermortuis Catilinæ
reliquiis concitaſtis ? quod omnes vndique
perditos collegiſtis? quod in me carcerem ef-
fudiſtis?quòd coniuratos armaſtis? quòd eorũ
ferro meum corpus, atque omnium bonorum
vitam obiicere voluiſtis?Sed iam redeoad præ-
claram illam contionem tuam. Tu es ille, cui
crudelitas diſplicet? a cui,cùm Senatus luctum a *L.qui,cũ ſe.*
ac dolorem ſuum veſtis mutatione declaran-
dum cenſuiſſet, cùm videres mærere Rēp. am-
pliſſimi ordinis luctu,ô noſter miſericors,quid
facis?quod nulla in barbaria quiſquam tyran-
nus.Omitto enim illud, conſulem edicere , vt
Senatus ſenatuſconſulto ne obtemperet:quo
fœdius nec fieri , nec cogitari quidquam po-
teſt. Ad miſericordiam redeo eius , cui nimis
videtur Senatus in conſeruanda patria fuiſſe
crudelis. Edicere eſt auſus cum illo ſuo pari,
quem tamen omnibus vitiis ſuperare cupie-
bat,vt Senatus, contrà, quàm ipſe cenſuiſſet,
ad veſtitum rediret. Quis hoc fecit vlla in
Scythia tyrannus,vt eos,quos luctu afficeret,
lugere non ſineret? mærorem relinquis:mæro-
ris aufers inſignia , eripis lacrymas non con-
ſolando,ſed minando.Quòd ſi veſtem non pu-

N

& non Cæsoninus, semiplacentinus Caluentinus, respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Hic te ille homo dignissimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis, tu furcifer, Senatum Consul in concione condemnas? non enim me, qui Senatui parui, nam *a* delatio illa salutaris, & diligens, fuerat Consulis: animaduersio quidem, & iudicium Senatus. Quæ cùm reprehendis, ostendis, qualis tu, si ita fortè accidisset, fueris illo tempore Consul futurus. Stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum. Quid enim in- 15
terfuit inter Catilinam, & eum, cui tu Senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Rempub. Prouinciæ præmio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientem Consules adiuuerunt, voluit ille Senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis, interire patriã, vos adiuuistis. Quid est, vobis Coss. gestum sine armis? incendere illa cõiuratorum manus voluit vrbem: vos eius domum, *b* quem propter vrbs incensa non est. Ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem Consulem, de vrbis incendio cogitassent. Non enim se tectis priuare voluerunt: sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerunt. Cædem illi ciuium, vos seruitutem expetistis. *c* Hic vos etiam crudeliores. 16
Huic enim populo ita fuerat ante vos coss. libertas insita, vt emori potiùs, quàm seruire præstaret? Illud verò geminum consiliis Catilinæ, & Lentuli, quòd me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis.

a L. relatio illa, &c. & ita v.c.

b v.c. propter quem, &c. & ita L.

c al. His vos,

Neque

C

que enim, me stante, & manente in vrbis
ilia, neque resistente Cn. Pompeio, omnium
tium victore, vnquam se illi Remp. delere
le duxerunt. A me quidem etiam pœnas
petistis, quibus coniuratorum manes mor-
rum expiaretis: omne odium inclusum ne-
iis sensibus impiorum, in me profudistis.
orum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ
ito, vobis ducibus, mactatus essem. Quod
em maius indicium exspectatis, nihil inter
s, & Catilinam interfuisse, quàm quòd can-
n illam manum ex intermortuis Catilinæ
quiis concitastis? quod omnes vndique
rditos collegistis? quod in me carcerem ef-
fistis? quòd coniuratos armastis? quòd eorũ
ro meum corpus, atque omnium bonorum
am obiicere voluistis? Sed iam redeo ad præ-
ram illam contionem tuam. Tu es ille, cui
delitas displicet? a cui, cùm Senatus luctum a L. qui, cũ se.
dolorem suum vestis mutatione declaran-
m censuisset, cùm videres mærere Rēp. am-
ssimi ordinis luctu, ô noster misericors, quid
is? quod nulla in barbaria quisquam tyran-
s. Omitto enim illud, consulem edicere, vt
natus senatusconsulto ne obtemperet: quo
dius nec fieri, nec cogitari quidquam po-
t. Ad misericordiam redeo eius, cui nimis
detur Senatus in conseruanda patria fuisse
delis. Edicere est ausus cum illo suo pari,
em tamen omnibus vitiis superare cupie-
t, vt Senatus, contrà, quàm ipse censuisset,
vestitum rediret. Quis hoc fecit vlla in
ythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret,
gere non sineret? mærorem relinquis: mæro-
aufers insignia, eripis lacrymas non con-
lando, sed minando. Quòd si vestem non pu-

blico consilio, patres conscripti, sed priuato officio, aut misericordia mutauissent, tamen id iis non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ. Cùm verò id Senatus frequens censuisset: ordines, reliqui iam antè fecissent: tu ex tenebricosa popina Consul extractus cum illa saltatrice tonsa, *a* Senatum Reip. occasum, atque interitum lugere vetuisti. At quærebat etiam paulo antè de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio: cur non meis inimicis, meis copiis restitissem. Quasi verò non modò ego, qui multis sæpe auxilio fuissem, sed quisquam tam inops fuerit vmquã qui, isto non modò propugnatore, tutiorem se, sed aduocato, aut adstipulatore, paratiorem fore putaret. Ego istius pecudis, *b* ac putidæ 19
carnis consilio scilicet, aut præsidio niti volebam? ab hoc eiecto cadauere quidquam mihi aut opis, aut ornamenti exspectabam? Consulem ego tum requirebam, consulem, inquam, non illum quidem: quem in hoc *c* animali inuenire non possem, qui tantam Reip. causam grauitate, & consilio suo tueretur: sed qui, tanquam truncus, atque stipes, si stetisset modò, posset sustinere tamen titulum Consulatus. Cùm enim esset omnis causa illa mea consularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Consulis, & Senatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à vobis consulibus conuersum: alterum Reip. penitus ereptum. *d* Attamen, si consilium exquiris meum: neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cum illo bustuario gladiatore, & tecum, & cum collega tuo decertandum fuisset. Alia enim causa præstantissimi viri, Q. 20
Metelli, fuit: quem ego ciuẽ, meo iudicio, cum deo

a *L. Senatum populi R. occasum, atque interitum Reip. lug.*

b *L. ac putidæ canis cons.*

c *L. maiali inuen.*

d *L. at tamẽ, si cons.*

e

·um immortalium laude coniungo:qui C. Mario,fortissimo viro, & COS. & sextum suli, & eius inuictis legionibus, ne armis fligeret, cedendum esse dixit. Quod mihi ur certamen esset huiusmodi? cum C. Ma- scilicet,aut cum aliquo pari,an cum alte- a barbaro Epicureo, cum altero Catilinæ b rnario?quos neque hercule ego,neque su- cilium tuum, neque Collegæ tui cymbala, crotala fugi:neque tam fui timidus, vt qui naximis turbinibus,ac fluctibus Reip. nauē ɔernassem,saluámque in portu collocassem, ontis tuæ nubeculam, tum Collegæ tui ntaminatum spiritum pertimescerem. Alios ɔ vidi ventos:alias prospexi animo procel- :aliis impendentibus tempestatibus non si,sed his vnum me pro omnium salute ob- i. Itaque discessu tum meo omnes illi ne- ij gladij de manibus crudelissimis excide- nt:cùm quidem tu,ô vecors & amens, cùm ɔnes boni abditi,inclusíque mærerent,tem- a gemerent,tecta ipsa vrbis lugerent, com- :xus es illud funestum animal ex nefariis ıpris,ex ciuili cruore, ex omnium scelerum ıportunitate,& flagitiorum impunitate con- ɔtum,atque eodem in templo,eodem & loci stigio,& temporis arbitria non mei solùm, l patriæ funeris abstulisti.Quid ego illorum erum epulas,quid lætitiam, & gratulationē am, quid cum tuis sordidissimis gregibus in- mperatissimas perpotationes prædicē?quis illis diebus sobrium, quis agentem aliquid, ıod esset libero dignum,quis denique in pu- ico vidit?cùm Collegæ tui domus cantu, & mbalis personaret, cúmque ipse nudus in ɔnuiuio saltares:in quo ne tum quidem,cùm

a *L. barbaro Epicuro, v.c. barbaro Epicureo,*
b *v.c. lāterna rio?nō placet*
c *fort. tum frontis tuæ*

illum suum saltatorium versaret orbem, fortu-
næ rotam pertimescebat. Hic autem non tam
concinnus helluo, nec tam musicus, iacebat in
suo Græcorum fætore, atque vino. *a* Quod qui-
dem istius, in illis Reip. luctibus, quasi aliquod
Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium fe-
rebatur: in quo nemo potest dicere, vtrùm iste
plus biberit, aut vomuerit, an effuderit. Tu 23
etiam mentionem facies Consulatus tui? aut
te fuisse Romæ consulem dicere audebis? quid?
tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Con-
sulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex.
Clodio, te consule esse voluisti. *b* Huius tu,
Clodiani canis insignibus Consulatum decla-
rari putas? animo consulem esse oportet, con-
silio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto deni-
que munere Consulatus. Ego consulem esse
putem, qui Senatum esse in Rep. non putauit?
& sine eo consilio Consulem numerem, sine
quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt?
Etenim illa iam omitto: cùm seruorum *c* dele-
ctus haberetur in foro: arma in templum Ca-
storis luce, & palàm comportarentur: id autem
templum, sublato aditu, reuulsis gradibus à
coniuratorum reliquiis, atque à Catilinæ præ-
uaricatore quondam, tum vltore, armis tene-
retur: cùm equites Romani relegarentur, viri
boni lapidibus è foro pellerentur, Senatui non
solùm iuuare Remp. sed ne lugere quidem li-
ceret: cùm ciuis is, quem hic ordo, assentiente
Italia, cunctisque gentibus, conseruatorem pa-
triæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo
more, seruitio, atque armis pelleretur, non
dicam auxilio vestro, quod verè licet dicere,
sed certè silentio: tum Romæ fuisse Consules
quisquam existimabit? Qui latrones igitur, 24
si qui

a *L. Quod quidē istius, in illis Reip. luctibus, symposium quasi aliquod Lapith.*

b *L. His tu, Clodiane canis, insignib.*

c *L. dilectus*

uidem vos Consules? qui prædones, qui tes, qui proditores, qui tyranni nominaitur? Magnum nomen est, magna species, gna dignitas, magna maiestas consulis: *a* capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit tas ista, non egestas animi: non infirmitas enij sustinet, non insolentia rerum secunum tantam personam, tam grauem, tam eram. Seplasia mehercle, vt dici audiebam, t primùm adspexit, Campanum consulem udiauit. Audierat Decios, Magios, & de irca illo Iubellio aliquid acceperat: in quisi moderatio illa, quæ in nostris solet esse nsulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit spe-, fuit incessus, saltem Seplasia dignus, & oua. Gabinium denique si vidissent Duumim vestri illi vnguentarij: citiùs agnouis-. Erant illi compti capilli, & madentes cinnorum fimbriæ, & fluentes, cerussatæque cæ, dignæ Capua: sed illa vetere. Nam hæc idem, quæ nunc est, splendidissimorum hoium, fortissimorum virorum, optimorum ium, mihíque amicissimorum multitudine undat. Quorum Capuæ te prætextatū: neadspexit, qui non gemeret desiderio mei: is consilio cùm vniuersam Remp. tum il- ipsam vrbem meminerant esse seruatam. inaurata statua donarant: me patronum im adsciuerant: à me [illegible] habere vitam, foras, libero[illegible]ontrabantur: me & præsentem [illegible] latrocinium tuum suis decretis, legaue *b* defenderunt, & absentem, principe Pompeio referente, & de corpore Reip. um scelerum tela reuellente, reuocarūt. *c* tu eras consul, cùm in Palatio mea domus bat, non casu aliquo, sed ignibus iniectis,

a ὀχλωροῦσι

b *L. defenderant,*

c *L. reuocarāt*

instigante te? Ecquod in hac vrbe maius vnquam incendium fuit, cui non Consul subuenerit? At tu illo ipso tempore apud socrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, sedebas non exstinctor, sed author incendij, & ardentes faces furiis Clodianis pænè ipse Consul ministrabas. An verò reliquo tempore Consulem 27
te quisquam duxit? quisquam tibi paruit? quisquam in curiam venienti assurrexit? quisquam Consulenti respondendum putauit? numerandus est ille annus denique in Rep. cùm obmutuisset senatus, iudicia conticuissent, mærerent boni, vis latrocinij vestri tota vrbe volitaret, neque ciuis vnus ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo, & Gabinij sceleri, furorique cessisset? a At ne tum quidem emersisti, lutulente b Cæsonine, ex miserrimis naturæ tuæ sordibus, cùm experrecta tandem virtus clarissimi viri, celeriter & verum amicum, & optimè meritum ciuem, & suum pristinum morem requisiuit: neque est ille vir passus, in ea Rep. quam ipse decorarat, atque auxerat, diutiùs vestrorum scelerum pestem morari: cùm tamen ille, qualiscúmque est, qui est ab vno te improbitate victus, Gabinius, collegit ipse se vix: sed collegit tamen, & contra suum Clodium, primùm simulare: deinde non libenter: ad extremum tamen pro Cn. Pompeio verè, vehementérque pugnauit, quo quidem in [illegible] mira Reip. æquitas erat. Vter eorum perisset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem verò quæstum, si vterque cecidisset. Sed ille tamen agebat aliquid: tuebatur authoritatem summi viri, erat ipse 28
sceleratus, erat gladiator: cum scelerato tamen

a L. At ne quidem
b v.c. Cæso, al. Cæsoni,
c v.c. mira P. R. æq L. mira populi R.

men, & cum pari gladiatore pugnabat. Tu
ilicet homo religiosus, & sanctus, fœdus,
iod meo sanguine in pactione prouinciarum
eras, frangere noluisti. Cauerat enim sibi ille
rorius adulter, vt, si pecuniam, si exercitum,
pecuniam ereptam ex Reip. visceribus de-
ssset, omnium suorum scelerum socium te,
diutorémque præberes. Itaque in illo tumul-
ı fracti fasces: ict' ipse: quotidie tela, lapides,
ıgæ: deprehensus denique cum ferro a ad se-
atum is, quem ad Cn. Pompeium interimen-
um collocatum fuisse constabat. b Et quis au
iuit non modò actionem aliquam, aut rela-
ionem, sed vocem omninò, aut querelã tuam?
Consulem tu te fuisse putas, cuius in impe-
io, qui Remp. senatus authoritatem seruarat,
démque in Italia qui omnes omnium gen-
:ium partes tribus triumphis deuinxerat, is se
n publico tutò statuit esse non posse? An tum
:ratis Consules, cùm, quacumque de re ver-
ɔum facere cœperatis, aut referre ad Senatum
cunctus ordo reclamabat, ostendebátque, nihil
esse vos acturos, nisi priùs de me retulissetis?
cum vos, quamquam fœdere obstricti teneba-
mini, tamen cupere vos diceretis, sed lege im-
pediri? Quæ lex priuatis hominibus esse lex
non videbatur, inusta per seruos, incisa per
vim, imposita per latrocinium, sublato Senatu,
pulsis è foro bonis omnibus, capta rep. contra
omnes leges, nullo scripta more: hanc qui se
metuere dicerent, Consules, non dicam animi
hominum, sed facti, vlli ferre possunt? Nam, si
illam legem non putabatis, quæ erat contra
omnes leges, indemnati ciuis, atque integri
capitis, bonorúmque tribunitia præscriptio: d
hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis

a *fort. in senatu*
b *l. Et quis aud.*
c *al. Consulē tum te f.*
d *fort. & hac tamen*

vos non modò Consules,sed liberos fuisse pu-
tet,quorum mens fuerit oppressa præmio,lin-
gua adstricta mercede? Sin illam vos soli legẽ
putabatis:quisquam vos Consules tunc fuisse,
aut nunc esse consulares putet,qui eius ciuita-
tis , in qua in principum numero vultis esse,
non leges,non instituta , non mores,non iura
noritis? An, cùm proficiscebamini paludati in 31
prouincias vel emptas,vel, ereptas, Consules
vos quisquam putauit?Itaque,credo,si minùs
frequentia sua vestrum egressum ornando,at-
que celebrando,at ominibus saltem bonis,vt
Consules:non tristissimis,vt hostes,aut prodi-
tores prosequebantur.Tune etiam,immanissi-
a fort. ausus os mihi meum mum , ac fœdissimum monstrum, *a* ausus es
meum discessum illum testem sceleris, & cru-
delitatis tuæ , maledicti & contumeliæ loco
ponere?Quo quidem tempore cepi, P. C. fru-
ctum immortalẽ vestri in me,& amoris,& iu-
dicij,qui non admurmuratione , sed voce , &
clamore,abiecti hominis,& semiuiui furorem,
petulantiámque fregistis. Tu luctum Senatus, 32
tu desiderium equestris ordinis, tu squalorem
Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu si-
b fort. tu cetera illa mihi in maled. lentium perpetuum iudiciorum, ac fori , *b* tu
cætera illa in maledicti loco pones,quæ meus
discessus Reip.vulnera inflixit? Qui si calami-
tosissimus fuisset:tamen misericordia dignior,
quàm contumelia:cum gloria potiùs esse con-
iunctus, quàm cum probro putaretur : atque
ille dolor meus duntaxat , vestrum quidem
c al. Tiai verò scelus, ac dedecus haberetur. *c* Tum verò for-
sitan hoc, quod dicturus sum,mirabile auditu
esse videatur , sed certè id dicam quod sen-
tio. Cùm tantis à vobis, P. C. beneficiis affe-
ctus sim,tantis honoribus:non modò illã ca-
lami

iitatẽ esse non duco: sed, si quid mihi po-
: à Rep. esse seiunctum, quod vix potest: pri-
im ad meum nomen augendum, optandam
:o mihi fuisse illam, expetendámque for-
ıam. Atque, vt tuum lætissimum diem cum
?issimo meo conferam, vtrùm tandem bo-
viro, & sapienti optabilius putas, sic exire
patria, vt omnes sui ciues salutem, incolu- a *L. è patria, vt omnes ei sui ciues s.*
:atem, reditum precentur, quod mihi acci-
:an, *b* quod tibi proficiscenti euenit, vt om- b *L. quod tibi in prouinciā proficisc.*
: exsecrarentur, malè precarentur, vnam ti-
illam viam, & perpetuam esse vellent? Mihi
:dius fidius in tanto omnium mortalium
io, iusto præsertim, & debito, *c* quæuis fuga c *L. quæuis fuga, quàm vlla pr.*
tius, quàm vlla prouincia esset optatior.
l perge porrò. Nam si illud meum turbu-
itissimum tempus profectionis, tuo tran-
illissimo præstat, quid conferam reliqua,
æ in te dedecoris plena fuerunt, in me, di-
itatis? Me Calendis Ian. qui dies post obi-
n, occasumque nostrum Reip. primus illu-
, frequentissimus Senatus, concursu Italiæ,
erente clarissimo, atque fortissimo viro, P.
ntulo, *d* consentiente populo R. atque vna d *L. consentiẽte, atque vna voce*
ce reuocauit. Me idem Senatus exteris na-
ıibus, me legatis, Magistratibúsque nostris
thoritate sua, consularibus literis, non, *e* vt e *L. vt, tu Insuber, dicere*
nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed
Senatus illo ipso tempore appellauit, *f* ci- f *v. c. ciuẽ seruatorémque Reip.*
m conseruatorem Reip. commendauit. Ad
:am *g* vnius salutem senatus auxilium om- g *v. c. vnius hominis sal. & ita L.*
ım ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluã
: vellent, consulis voce, & literis imploran-
m putauit. Mei capitis seruandi causa Ro-
m vno tempore, quasi signo dato, Italia
:a conuenit, de mea salute, P. Lentuli, præ-

ſtantiſſimi viri,atque optimi conſulis,Cn. Pō-
peij,clariſſimi,atque inuictiſſimi ciuis,cætero-
rúmque *a* principū,celeberrimæ, *b* grauiſſimæ
cōtiones fuerunt.De me Senatus ita decreuit, 35
Cn.Pōpeio authore,& eius ſentētiæ principe,
vt,ſi quis impediſſet reditum meū in hoſtium
numero *c* putaretur : *d* iiſque verbis ea de me
Senatus authoritas declarata eſt,vt nemini ſit
triumphus honorificentiùs, quàm mihi ſalus,
reſtitutióque perſcripta. De me, cùm omnes
Magiſtratus promulgaſſent,præter vnū Prætorem,à quo non fuit poſtulandum,fratrem inimici mei , præterque duos de lapide emptos
Tribunos plebis , legem Comitiis centuriatis
tulit P.Lentulus conſul de collegæ Q. Metelli
ſentētia:quem mecū eadem reſp. quæ in Tribunatu eius diſiunxerat,in Conſulatu, virtute
optimi,ac iuſtiſſimi viri,ſapiētiáque,coniūxit.
Quæ lex quemadmodum accepta ſit, quid me 36
attinet dicere?ex vobis audio,nemini ciui vllā
quo minus adeſſet,*e* iuſtam excuſationem eſſe
viſam,nullis Comitiis *f* vmquam multitudinē
hominum tantam *g* neque ſplendidiorē fuiſſe:
hoc certè video,quod indicant tabulæ publicæ,vos rogatores,*h* vos diſtributores, vos cuſtodes fuiſſe tabularū:&,quod in honorib. veſtrorum propinquorum non facitis vel ætatis
excuſatione,vel honoris,id in ſalute mea,nullo rogante , vos veſtra ſponte feciſtis. Confer
nunc,Epicure noſter,ex hara producte,non ex 37
ſchola,confer,ſi audes,abſentiam tuā,cū mea.
Obtinuiſti prouinciam conſularē finibus iis,
quos lex cupiditatis tuæ,non quos lex generi
tui pepigerat,nam lege Cæſaris iuſtiſſima,atq;
optima,populi liberi,*i* planè & verè erāt liberi:lege autē ea,quā nemo legem,præter te, &
Colle

a *L. principū ciuitatis, cel.*
b *al. & grauiſſima cont.*
c *L. reputaretur:*
d *v. e. iiſque verbis eadem Senatus auct.*
e *L. ſatis iuſtam excuſ.*
f *L. vmquam neque mult*
g *L. neque ſplēdorem f.*
h *L.vos diribitores,*
i *L.planè,& verè liberi: lege*

Collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta, habebas exercitum tantum, quantum tibi non Senatus aut populus R. dederat, sed quantum tua libido conscripserat, ærarium exhauseras. *a* Quas res gessisti in Imperio, exercitu, Prouincia consulari? quas res gesserit, quæro? qui vt venit statim (nondum commemoro rapinas, *b* nondum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces sociorum, non cædem hospitum, non perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico: mox, si videbitur, vt cum fure, vt cum sacrilego, vt cum sicario, disputabo: nunc meam spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna Imperatoris. Quis vmquam Prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad Senatum literas miserit? tantam verò Prouinciam cum tanto exercitu? Macedoniam præsertim, *c* quæ tantis barbarorũ gentibus attingitur, vt semper *d* Macedonibus Imperatoribus iidem fines Prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, consulari quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, qui non triumpharit. Est hoc nouum: multo illud magis. Appellatus est *f* hic vultuius, illius Prouinciæ (si diis placet) Imperator. Ne tum quidem, Paulle noster, *g* tabulas Romã cum laurea mittere audebas? Misi, inquit. Quis vmquam recitauit? quis, vt recitarentur, postulauit? *h* nihil enim mea refert, vtrùm tu, conscientia oppressus scelerum tuorum, nihil vmquam ausus sis scribere ad eum ordinem, quem despexeras, quem afflixeras, quem deleueras: an amici tui *i* tabulas abdiderint, iidémque silentio suo temeritatem, atque audaciam

a *L. Quas res gessisti Imperio, exerc.*
b *L. non exactas pecun.*
c *v. c. quem tantæ barbarorum gentes attingunt, vt*
d *L. Macedonicis imp.*
e *v. c. quin triumpharit.*
f *L. hic vulturius illius Prouinc.*
g *L. tabellas Romã mitt.*
h *L. nihil enim mea iam ref.*
i *L. tabellas abd.*

daciam tuam condemnarint. Atque haud scio, an malim, te videri nullo pudore fuisse in literis *a* mittendis, an amicos tuos plus habuisse & pudoris, & consilij, quàm aut te videri pudentiorem fuisse, quàm soles, aut tuum factum non esse condemnatum iudicio amicorum. Quòd si non tuis nefariis in hunc ordinem contumeliis in perpetuum tibi curiam præclusisses: quid tandem erat actum, aut gestum *b* in illa Prouincia, de quo ad Senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? vexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris viæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? Tu verò, qui ad Senatum nihil scripseris: vt in vrbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, sic in Prouincia, paulo tamen quàm ille, demissior. 40

Nam ille gurges, atque helluo, natus abdomini suo, non laudi, *c* atque gloriæ, cùm equites R. in Prouincia, cùm publicanos, nobiscum & voluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, vitáque priuasset, cùm egisset *d* aliud nihil in illo exercitu, nisi vt vrbes depopularetur, agros vastaret, exhauriret domos: ausus est (quid enim ille non *e* auderet?) à Senatu supplicationem per literas postulare. O dij immortales! tune etiam, atque adeò vos, geminæ voragines, scopulique Reipu. vos meam fortunam deprimitis? vestram extollitis? cùm de me ea Senatusconsulta absente facta sint, eæ contiones habitæ, is motus fuerit municipiorum, & coloniarum omnium, ea decreta Publicanorum, ea Collegiorum, ea denique generum, ordinumque 41

a *L. mittendis, & amicos tuos pl.*

b *v.c. in tua Prouincia, & ita L.*

c *v.c. & gloriæ, & ita L.*

d *L. aliud nihil illo exercitu,*

e *L. non audeat?)*

umque omnium, a quæ ego non modò optae numquam auderem, sed cogitare non possem? vos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis? An ego, si te, & Gabinium cruci suffixos viderem, maiore afficerer lætitia ex corporis vestri laceratione, quàm afficior b ex infamia? nullum est supplicium putandum, quo affici casu aliquo etiam boni viri, fortésque possunt. Atque hoc quidem etiam isti tui dicunt voluptarij Græci: quos vtinam ita audires, vt erant audiendi. Numquam te in tot flagitia ingurgitasses. Verùm audis in præsepibus: audis in stupris: audis in cibo, & vino. c Sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona voluptate definiunt, sapientem, etiam si d in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, e sesesque ne tantulum quidem commoueri. Tantam virtutis esse vim voluerunt, vt non posset vmquam esse vir bonus non beatus. Quæ est igitur pœna? quod supplicium? Id, mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita, f & oppressa mens, conscientia bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amissio dignitatis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses, resectis palpebris, illigatum in machina, vigilando necauerunt, supplicio videtur affectus: nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta, ab eodem expulsum, & naufragum vidit. Fortunæ enim ista tela sunt, non culpæ: supplicium autem, est pœna peccati. Neque verò ego, si vmquam vobis mala precarer, quod sæpè feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt, morbum,

a *v.c. quæ nō modò ego op. & ita L.*

b *L. ex fame? & ita v.c.*

c *L. sed dicunt isti ipsi,*

d *L. in Falaridis tauro,*

e. *L. & v.c. séque ne,*

f *L. & oppressa mens, bonorū odiū, nota inusta à Senatu, amiss.*

bum, aut mortem, aut cruciatum precarer. Thyestea ista exsecratio est, poëtæ, vulgi animos, non sapientum, mouentis: *Vt tu naufragio expulsus vspiam saxis fixus asperis, Euisceratus latere penderes*, (vt ait ille) *saxa spargens tabo,*

a L. Sanie, & sanguine,

à Sanie, sanguine atro. Non ferrem omninò 44
molestè, si ita accidisset: sed id tamen esset humanum. M. Marcellus, qui ter Consul fuit, summa virtute, pietate, gloria militari, periit

b L. in gloria, & laude viu.

in mari: qui tamen ob virtutem *b* gloria, & laude viuit. In fortuna quadam est illa mors, in pœna, putanda. Quæ est igitur pœna? quod

c L. Esse duos duces,

supplicium? quæ saxa? quæ cruces? *c* Ecce, duos duces in Prouinciis populi R. habere exercitus, appellari Imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatum côscientia scelerum, & fraudum suarum, vt ex ea Prouincia, quæ fuerit ex

d L. nullam sit ad Senatum literam mitt.

omnibus vna maximè triumphalis, *d* nullas sit ad Senatum literas mittere ausus. Ex qua Prouincia modò vir omni dignitate ornatissimus, L. Torquatus, magnis rebus gestis, me refe-

e L. est app.

rente, absens Imperator *e* sit appellatus: vnde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triumphos vidimus, ex ea, te Imperatore, nuntius ad Senatum allatus est nullus, ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad Senatum. Dij immortales! idne ego 45
optarem, vt inimicus meus, ea, qua nemo vmquam, ignominia notaretur? vt Senatus is,

f v. c. qui in eam benign.

f qui in eam iam benignitatis consuetudinem venit. Vt eos, qui bene Remp. gesserint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere verborum: huius vnius literis nuntiantibus non crederet? postulantibus denegaret? His

g a. c. ac de acerrimus h.

ego rebus pascor, his delector, his perfruor: quod de vobis hic ordo opinatur non *g* secus, ac de

de tæterrimis hostibus: quòd vos equites quòd cæteri ordines, quòd cuncta ciuitas it: quòd nemo bonus, nemo denique ciuis ,qui modò se ciuem esse meminerit,qui vos oculis fugiat,auribus respuat,animo asper-tur, recordatione denique ipsa Consulatus stri perhorrescat.Hæc ego semper de vobis petiui,hæc optaui,hæc precatus sum. Plura iam acciderunt,quàm vellem.Nam,vt amit-tetis exercitū,a nūquam mehercule optaui. lud etiam accidit præter optatum meum:sed ilde ex voluntate. Mihi enim b non venerat mētem, furorem,& insaniam optare vobis, quam incidistis. Atqui fuit optandum. Me men fugerat,deorum immortalium has esse impios,& consceleratos pœnas certissimas c nstitutas. Nolite enim putare, P. C. vt d in ena videtis, homines consceleratos impulsu eorum terreri furiarum tædis ardentibus: sua aemque fraus,suum facinus,suum scelus,sua idacia de sanitate, ac mente deturbat. Hæ nt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. go te nō vecordem,non furiosum,non men-captum, non tragico illo Oreste, aut Atha-ante dementiorem putem,qui sis ausus pri-ùm facere (nam id est caput) deinde paulò ntè,Torquato,grauissimo,& sanctissimo viro emente, confiteri te Prouinciam Macedo-am,in quam tantum exercitum transportas-s,sine vllo milite reliquisse? Mitto de amissa axima parte exercitus. Sit hoc infœlicitatis æ. Dimittendi verò exercitus quam potes ferre causam? quā potestatē habuisti?quam gem? quod Senatusconsultū? quod ius? quod cemplum? e Quid est aliud furere, nisi non gnoscere homines,nō cognoscere leges,nō Senatum,

a v. c. numquam hercule,
b L. nūquam veniret in
c vox, constitutas, abest à v. c.
d v. c. in scena,
e L. Quid est aliud furere, non cogn. h.

Senatum, non ciuitatem? *a* cruentare corpus
suum? maior hæc est vitæ, famæ, salutis suæ
vulneratio. Si familiam tuam dimisisses, quod 48
ad neminē, nisi ad ipsum te, pertineret, *b* ami-
ci te tui constringendum putarent. *c* Præsi-
dium tu populi R. custodiam Prouinciç, iniuſ-
su *d* populi, Senatúsque dimisisses, si tuæ men-
tis compos fuisses? Ecce tibi alter, effusa iam
maxima præda, quam ex fortunis publicano-
rum, ex agris, vrbibúsque sociorum exhau-
serat, *e* cùm partim eius prædæ profundæ libi-
dines deuorassent, partim noua quadam, &
inaudita luxuries, partim etiam in illis locis,
vbi omnia diripuit, emptiones, *f* partim per-
mutationes ad hunc *g* Tusculanum montem
exstruendum, cùm illa eius immensa, & into-
lerabilis ædificatio cōstitisset: se ipsum, fasces
suos, exercitum populi R. numen, interdictúm-
que deorum immortalium, responsa sacerdo-
tum, authoritatem Senatus, iussa populi, no-
men ac dignitatem imperij, regi Ægyptio
vendidit. Cùm fines Prouinciæ tantos habe- 49
ret, quantos voluerat, quantos optauerat,
h quantos mei capitis pretio, periculóque
emerat: *i* his se tenere non potuit. Exercitum
eduxit ex Syria. Qui licuit extra prouinciam?
k Tribuit se *l* mercenariū comitem regi Ale-
xandrino. Quid hoc turpius? in Ægyptum ve-
nit: signa contulit cum Alexandrinis. Quando
hoc bellum, aut hic ordo, aut populus susce-
perat? Cœpit Alexandriam. Quid aliud exspe-
ctamus à furore eius, nisi vt ad Senatum tan-
tis de rebus gestis literas mittat? Hic si men- 50
tis esset suæ, nisi pœnas patriæ, diisque im-
mortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore,
atque insania penderet: ausus esset, mitto
exire

a *L. cruentare corpus suū leue est, maior h.*
b *L. amici te constr.*
c *L. præsidiū tu Reip. cust.*
d *L. populi R. Sen.*
e *v. c. cùm partem eius pr. prof. libr. deu. paitē n.*
f *v. c. partem permut.*
g *L. Tusculani montem exstruēdum: cùm iam egeret, cùm illa eius intermissa intolerab.*
h *L. quantos pretio mei capitis emerat:*
i *v. c. se tenere non p.*
k *L. Præbuit se mere.*
l *v. c. mercennarium,*

exire de Prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi, *a* aut Senatus accedere: quæ cùm pluri- mæ leges veteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecuniis repetundis, planissimè *b* vetant: sed hæc omitto. Ille, si non acerrimè tureret: auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cùm & authoritate Senatus, & sorte haberet, interposita religione, sine vlla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cùm, etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauissimæ legum pœnæ vetarent. *c* Sed, quoniam fortunarum contentionem facere cœpimus: de reditu Gabinij omittamus: quem si sibi ipse præcidit, ego tamen os vt videam hominis, exspecto. Tuum, si placet, reditum cum meo conferamus. *d* At meus quidem is fuit, *e* vt à Brundusio vsque Romam agmen perpetuũ totius Italiæ *f* viderem. Neque enim regio fuit vlla, neque municipium, neque præfectura, aut colonia, ex qua *g* non publicè ad me venerint gratulatum. Quid dicam adventus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid concursum ex agris patrumfamiliâs cum coniugibus, ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorum immortalium festi, *h* & solemnes, sunt aduentu meo, redituque celebrati? Vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, *i* quo in patriam redij, cum Senatum egressum vidi, populúmque R. vniuersum, cùm mihi ipsa Roma propè cõuulsa sedibus suis, ad complectendum conseruatorem suum *k* procedere visa est. Quæ me ita accepit, vt non modò omnium generum, ætatum, ordinum omnes viri, ac mulieres, omnis

a *L. ac Senatus,*
b *v. c. vetat:*
c *L. Et quoniam fort.*
d *L. At meus*
e *L. à Brundisio vsque v. c. è Brũdisio.*
f *L. viderit.*
g *L. non ad me publicè ven. & ita v. c.*
h *L. atque solemnes, apud omnes sunt aduent.*
i *L. cùm in patr.*
k *L. p. egredi visa est.*

fortunæ, ac loci: ſed etiam mœnia ipſa videretur, & tecta vrbis, ac templa lætari. Me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Conſules *a* Prætores collocauerunt, mihique, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meum. Confer nunc vi- 53
ciſſim tuum, quandoquidem, amiſſo exercitu, nihil incolume domum, præter os illud *b* priſtinum tuum, retuliſti: qui primùm, quà veneris cùm laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tum Mæandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, *c* flexioneſque quæſiſti? quod te municipium vidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes aſpexit? nónne tibi nox erat pro die? *d* non ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non vt redire ex Macedonia nobilis Imperator, ſed vt mortuus infamis referri videretur? Romam verò ipſam fœdauit aduentus tuus. O familiæ non dicam Calpurniæ, ſed Caluentiæ: neque huius vrbis, ſed Placentini municipij: neque paterni generis, ſed brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum veniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum, ſed tuorum Legatorum obuiam venit? mecũ enim L. Flac- 54
cus, vir tua legatione indigniſſimus, atque iis conſiliis, quibus mecum in Conſulatu meo coniunctus fuit ad conſeruandam Rempu. dignior, mecum fuit tum, cùm te quidam non longè à porta cum lictoribus errantem viſum eſſe *e* narrabat. Scio item virum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Marcium, quorum tu legatorũ prœlio Imperator appellatus eras, *f* cùm longè abfuiſſes,

a L. patres cõſcripti col.
b L. tuũ priſtinũ ret. & ita v. c.
c fort. quas flexiones quæſiſti?
d ab ſt hinc negationis particula in aed. v. c.
e L. narrarit.
f L. cùm longè abfuiſſes,

abfuisses, aduētu isto tuo domi fuisse otiosum. Sed quid ego *a* enumero, qui tibi obuiam non venerint? *b* qui dico venisse pænè neminem, ne officiosissima quidem natione Candidatorum, cùm vulgò essent & illo ipso, & multis antè diebus admoniti, & rogati. Togulæ lictoribus ad portam præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula *c* reiecerunt, & cateruam Im-
55 peratori suo nouam præbuerūt. Sic iste, *d* tanto exercitu, tanta Prouincia, triennio pòst, Macedonicus Imperator, in vrbem se intulit, vt nullius negotiatoris obscurissimi reditus vmquam fuerit desertior. In quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendum, reprehendit, eùm ego Cœlimōtana *e* porta introisse dixissem, *f* responsione meminnica, Esquilina introisse homo promptissimus lacessiuit: quasi verò id aut ego scire debuerim, *g* aut vestrûm quispiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modò ne triumphali: quæ porta Macedonicis semper Procōsulibus ante te patuit. Tu inuentus es, qui consulari imperio præditus, ex Macedonia non triumphares.
56 At audistis, P.C. Philosophi vocem, negauit, se triumphi cupidum vmquam fuisse. O scelus, ô pestis, ô labes: cùm exstinguebas Senatū, vendebas authoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pleb. Consulatum tuum, Remp. euertebas, prodebas caput, & salutem meam *h* vna mercede Prouinciæ: si triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes? sæpè enim vidi, qui & mihi, & cæteris cupidiores Prouinciæ viderentur, triumphi nomine tegere, *i* atque velare cupiditatem suam. Hoc modò D. Silanus Consul in hoc ordine, hoc meus etiam

a *L. numero,*
b *L. cui dico,*
c *L. reiecerunt: cateruam imp.*
d *L. à tanto exercitu,*
e *vox, porta, ab. ß a v. c.*
f *L. sponsione meni Esquilina introisset, homo prōptus lacess.*
g *L. aut vestrum quisquam audierit, aut quidquam ad rem pert.*
h *vox, vna, abest à v. c. nec tam agnoscit L.*
i *v. c. atque celare cup. & ita L.*

Collega dicebat. Neque enim quisquam po-
test exercitum cupere, apertéque petere, vt
non prætexat cupiditatem triumphi. Quòd 57
a si te Senatus, populúsque Rom. aut non ap-
petentem, aut etiam recusantem, bellum su-
scipere, exercitum ducere coëgisset, tamen
erat angusti animi; atque demissi, *b* trium-
phi honorem, atque dignitatem contemnere:
nam, vt leuitatis est, inanem aucupari rumo-
rem, *c* vt omnes vmbras etiam falsæ gloriæ
consectari: *d* sic leuis est animi, lucem, splen-
dorémque fugientis, iustam gloriam, qui est
fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare.
Cùm verò non modò non postulante, atque
cogente, sed inuito, atque oppresso Senatu,
non modò nullo populi Rom. studio, sed nul-
lo ferente suffragium libero, Prouincia tibi
ista *e* manupretium fuerit non euersæ per te,
sed perditę ciuitatis: cumque omnium tuorum
scelerum hæc pactio exstiterit, vt, si tu totam
Rempu. nefariis latronibus tradidisses, Mace-
donia tibi ob eam rem, *f* quibus tu finibus
velles, redderetur: cùm exhauriebas ærarium:
cùm orbabas Italiam iuuentute: cùm mare
vastissimum hieme *g* transibas: si triumphum
contemnebas, quæ te, prædo amentissime, nisi
prædæ, ac rapinarum cupiditas tam cæca ra-
piebat? Non est integrum Cn. Pompeio, con- 58
silio iam vti tuo. Errauit enim. Non gustarat
istam tuam philosophiam. Ter iam homo stul-
tus triumphauit. Crasse, pudet me tui: quid
est, *h* quòd, confecto formidolosissimo bello,
coronam illam lauream tibi tantopere decer-
ni volueris à Senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C.
Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam
doctum hominem, tam eruditum, priùs quàm
in

a *L. si te Senatus, si populus R.*
b *L. iusti triũphi hon.*
c *L. & omnes vmbr.*
d *fort. sic est læui animi, lucẽ, splend. fort. sic est animi, lucem splendorémque fug.*
e *L. manupretium fuerit euersę per te, & perditę c.*
f *L. quibus tu velles finibus traderetur:*
g *v. c. transiebas: fort. trã smeabas:*
h *al. quòd per te confecto form.*

in iſtum errorem induceremini? C. ipſi *a* Pontino, neceſſario meo, iam non eſt integrum. Religionibus enim ſuſceptis impeditur. O ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, *b* Maximos! ô amentem Paulum, ruſticum Marium, nullius conſilij *c* patres iſtorum amborum Conſulum, qui
59 triumpharunt! Sed, quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat *d* hic homulus, ex argilla, & luto fictus *e* Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ, clariſſimo, & ſummo Imperatori, genero ſuo? fertur ille vir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi. Non didicit eadem iſta, quæ tu mitte ad eum libellum. *f* Sed iam, ſi ipſe coram congredi poteris, meditare, quibus verbis incenſam illius cupiditatẽ comprimas, atque reſtinguas: valebis apud hominem volitantem gloriæ cupiditate, vir moderatus, & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. Dices enim, vt es homo *g* facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, *h* politus è ſchola: Quid eſt Cæſar, quòd te ſupplicationes toties decretæ, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur: quas dij negligunt: qui (vt noſter ille diuinus dixit Epicurus) neque propitij cuiquam eſſe ſolent, neque irati. Non facies fidem ſcilicet, cùm hæc diſputabis. Tibi enim & eſſe, *i* & fuiſſe deos videbis iratos.
60 Vertes te ad alterã ſcholam, diſſeres de triumpho. Quid tandem habet iſte currus? quid vincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis, & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta,

a *L. Pomtino,*
b *L. Maximos! amentem Paul.*
c *L. patres horum amb. conſ. qui triumpharint!*
d *L. hic homillus,*
e *L. Epicurus,*
f *L. etſi iam ipſe coràm congr. poter.*
g *L. facetus ad perſuadendũ, conc.*
h *v. c. politus ex ſchola:*
i *L. & fuiſſe videbit irat.*

mihi crede, delectamenta pœnè puerorum, captare plausus, vehi per vrbem, conspici velle. Quibus ex rebus, nihil est, quod solidum tenere, nihil, quod referre ad voluptatem corporis possis. Quin tu me vides, qui ex qua pro- 61
uincia *a* C. Flamininus, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, *b* leui cupiditate commoti, triumpharunt, ex ea sic redij, vt ad portam Esquilinam, Macedonicam lauream conculcarim, ipse cum hominibus quindecim malè vestitis ad portam Cœlimontanam sitiens peruenerim? quo in loco mihi libertus, præclaro Imperatori, domum ex hac die biduo antè conduxerat: quæ vacua si non fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nummus intereà mihi, Cæsar, neglectis *c* vehiculis triumphalibus, domi manet, & manebit. *d* Rationes ad ærarium retuli continuò, sicut tua lex iubebat: neque alia vlla in re legi tuæ parui. Quas rationes si cognoris, intelliges, nemini plus, quàm mihi, literas profuisse. Ita enim sunt perscriptæ scitè, & literatè, vt scriba, ad ærarium qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse, caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit. Ratio quidem hercle apparet, *e* argentum οἴχεται. Hac tu oratione non dubito, quin il-
lum iam adscendentem in currum *f* possis re- 62
uocare. O tenebræ, ô lutum, ô sordes, ô paterni generis oblite, materni vix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quàm vt Mediolanensi præcone auo tuo dignum esse videatur. L. Crassus, homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est Alpes: vt, vbi hostis non erat, ibi triumphi causam ali-

quam

a *l. T. Flaminimus,*
b *v. c. leuitate, & cupiditate comm.*
c *l. ferculis triumphalibus,*
d *l. rationes ad ærarium continuò, sicut tua lex iubebat, detuli: neque*
e *l. argentũ æchetai.*
f *l. reuocare possis, & ita v. c.*

quam quæreret. Eadem cupiditate vir summo ingenio præditus, C. Cotta, nullo certo hoste, flagrauit. Eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa est abs te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere. Qui etiam si minùs magnum bellum gesserat, vt abs te dictum est, tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior, quàm Piso: prudentior, quàm Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia, quàm Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, vt tu

63 appellas, præclara duxerunt. Quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cùm bella aut parua, aut nulla gessissent: tu, tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia, contemnere debuisti: neque verò contemsisti, *a* licet Themista sapientior, si os tuum ferreum Senatus conuitio verberari noluisti. Iam vides, (*b* quandoquidem ita mihimet fui inimicus, vt me tecum compararem, *c* & digressum meum, & absentiam, & reditum ita longè tuo præstitisse, vt mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi sempiter-

64 nam turpitudinem inflixerint. *d* Nunc etiam in hac quotidiana, assidua, vrbanáque vita splendorem tuum, gratiam, celebritatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, authoritatem, sententiam Senatoriam nobis, aut, vt veriùs dicam, *e* cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? Age, Senatus odit te, quod eum tu facere iure concedis, afflictorem, & *f* proditorem non modò dignitatis, & authoritatis, sed omninò ordinis, ac nominis sui: videre equites Romani non

a *L. licet sis Themista sapientior, sed es tu.*

b *L. quoniam quidem*

c *al. & degressum m.*

d *L. Nam etiam*

e *L. cuiquam es infirmo, ac despicatissimo antel.*

f *L. perditorem*

possunt, quo ex ordine vir præstantissimus, *a* L. Ælius, est, te Consule, relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ *b* per latrones, & per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta exsecratur, cuius *c* idem tu superbissimè decreta, & preces repudiasti. Fac huius odij tanti, *d* ac vniuersi 65
periculum, si audes. Instant post hominum memoriam apparatissimi, magnificẽtissimique ludi, quales non modò numquam fuerunt, sed ne qaomodo fieri quidem posthac possint, possum vllo pacto suspicari. Da te populo, committe ludis. Sibilum metuis? vbi sunt vestræ scholæ? *e* ne acclametur? ne id quidem est curare Philosophi. Manus tibi ne afferantur, times. Dolor enim est malum, vt disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, *f* verba sunt, atque ineptiæ. Sed de hoc non dubito. *g* Non audebit accedere ad ludos, conuiuium publicum non dignitatis gratia inibit (nisi fortè, vt cum P. Clodio, hoc est, *h* cum amoribus suis cœnet, sed planè animi sui causa. Lu- 66
dos nobis idiotis relinquet. Solet enim in disputationibus suis, oculorum, & aurium delectationi abdominis voluptates anteferre. Nam, quòd vobis iste tantummodò improbus, crudelis olim furunculus, nunc verò etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse videatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, *i* nihil posterius, nihil nequius, *k* luxuriam autem in isto nolite hanc cogitare. Est enim quædam, quam- 67
quam omnis est vitiosa, atque turpis, tamen ingenuo, ac libero dignior. Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (lau-

dabo

a *fort. L. Ælius Lamia, est, te cons.*
b *L. per latrones, per seru.*
c *L. item tu*
d *L. ac tam vniuersi p.*
e *v. c. ne acclametur, times, ne id q. est curare ph. manus tibi ne afferãtur: dolor enim*
f *L. verba, atque ineptiæ.*
g *L. nam nõ audebit*
h *v. c. cum amatoribus suis, &c. al. compotoribus suis, &c.*
i *L. nihil proteruius,*
k *al. luxuriã autem nolite hãc cogitare in isto: est enim, &c. L. luxuriã autem hanc cogitare nolite in isto: est enim, &c.*

dabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam, præter libidines, sumptuosum. Toreuma nullum: maximi calices, & hi, ne contemnere suos videatur, Placentini: exstructa mensa, non conchyliis, aut piscibus: sed multa carne subrancida, serui sordidati ministrant: nonnulli etiam senes: idem coquus, idem atriensis: pistor domi nullus, nulla cælla: panis & vinum *a* à propola, atque de cupa: Græci stipati, *b* quini in lectulis, sæpe plures: *c* ipse solus, bibiturus quæ eodem de solio ministrentur. Vbi galli cantum audiuit, auum suum reuixisse putat:
68 mensam tolli iubet. Dicet aliquis: Vnde tibi hæc nota sunt? non *d* mehercule, contumeliæ causa describam quemquam, præsertim ingeniosum hominem, atque eruditum, cui generi esse ego iratus, ne si cupiam quidem, possum. Est quidam Græcus, qui cum isto viuit, homo, *e* verè vt dicam, (sic enim cognoui) humanus, sed tamdiu, quamdiu cum aliis est, aut ipse secum. Is cùm istum adolescentem iam tum cum hac diis irata fronte vidisset, *f* non fugit eius amicitiam, cùm esset præsertim appetitus: dedit se in consuetudinem, sic, vt prorsus vnà viueret, *g* nec ferè ab isto vmquam discederet. Non apud indoctos, sed, vt ego arbitror, in hominum eruditissimorum, & humanissimorum cœtu loquor. Audistis profectò dici, Philosophos Epicureos, omnes res, quæ sunt homini expetendæ, voluptate metiri. Rectè, an secus, nihil ad nos: aut, si ad nos, nihil ad hoc tempus. Sed tamẽ lubricum genus orationis adolescenti non acriter intelligenti,
69 *h* sæpe præceps. Itaque admissarius iste, simulátque audiuit, à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos

a *L. à propala, atque de cupa:*
b *L. quini in lectu,*
c *L. ipse solus, bibitur vsque eò, dũ de solio ministretur.*
d *L. mehercules,*
e *L. vt verè dicam,*
f *v. c. non fastiuit eius amicitiam,*
g *L. nec ferè vmquam ab isto d.*
h *L. si sæpe præc.*

sensus voluptarios omnes incitauit, sic *a* ad
illius hanc orationem adhinniit, vt non Ma-
gistrum virtutis, sed authorem libidinis à se
illum inuentum arbitraretur. Græcus primò
distinguere, *b* atque diuidere illa, quemadmo-
dum dicerentur : iste claudus (*c* quomodo
aiunt) pilam retinere: quod acceperat, testifi-
cari, tabulas obsignare velle, Epicurum diser-
tum decernere : *d* & tamen dictum opinor, se
nullum bonum intelligere posse, demptis cor- 70
poris voluptatibus. Quid multa? Græcus fa-
cilis, & valde venustus, nimis pugnax contra
Senatorem populi Rom. esse noluit. Est autem
hic, de quo loquor, non philosophia solùm,
e sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicu-
reos negligere dicunt, perpolitus. Poëma por-
rò facit ita festiuum, ita concinnum : ita ele-
gans, nihil vt fieri possit argutius. In quo re-
prehendat eum licet, *f* si qui volet, modò le-
uiter, *g* non vt impurum, non vt improbum,
non vt audacem, sed vt Græculum, vt assenta-
torem, vt Poëtam. Deuenit, aut potiùs incidit
in istum eodem deceptus supercilio Græcus,
atque aduena, quo tam sapiens, & tanta ciui-
tas. Reuocare se nõ poterat, familiaritate im-
plicatus : & simul inconstantiæ famam vere-
batur: rogatus, inuitatus, coactus, *h* ita multa
ad istum de isto scripsit, vt omnes hominis li-
bidines, omnia cœnarum genera, conuiuio-
rúmque, adulteria eius delicatissimis versibus
expresserit. In quibus, si quis velit, possit istius 71
tanquam in speculo vitam intueri : ex quibus
multa à multis lecta, & audita recitarem, nisi
vererer, ne hoc ipsum genus orationis, quo
nunc vtor, ab huius loci more abhorreret : &
simul de ipso, qui scripsit, *i* detrahi nolle. Qui
si fuisset

a *L. ad hanc illum orationem adhinniit,*
b *v.c. & diuidere illa, & ita L.*
c *L. quemadmodum*
d *L. & tamen dicere, opinor,*
e *L. sed etiã cæteris studiis, quæ*
f *v. c. si qui vult,*
g *L. non vt improbũ, non vt audacẽ, nõ vt impurum, sed vt Gr*
h *L. ita multa ad istum de isto quoque scripsit, vt omnes libidines, omnia stupra, omnia cœnarum, conuiuiorumq́; genera, adulteria denique eius delicat.*
i *L. nihil detrahi volo.*

si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior, & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit, Philosopho valde indignã: siquidem philosophia, vt fertur, virtutis continet, & officij, & bene viuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam *a* mihi su-
72 stinere personam videtur. Sed idem casus *b* illum ignarum quid profiteretur, cum se Philosophum esse diceret, istius impurissimæ, atque intemperantissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: *c* qui modò res gestas Consulatus mei cùm laudasset (quæ quidem *d* laudatio hominis turpissimi, mihi ipsi erat pœnè turpis) *e* non vlla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed versus tui. Nimis magna pœna, te Consule, constituta est siue malo Poëtæ, siue libero. *f* Scripsisti enim versus: *Cedant arma togæ.*--- Quid tum? Hæc res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo *g* elogio, quod, te Consule, in sepulchro Reip. incisum est: Velitis, iubeatis, vt, quòd M. Ci-
73 cero versum fecerit: sed quòd vindicarit. Verùm tamen, quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed Poëtam armis persequare: scire cupio, quid tandem isto in versu reprehendas: *Cedant arma togæ.* Tuæ dicis, inquit, togæ summum Imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceam? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam, qua sum amictus: nec arma, scutum, *h* & gladium vnius Imperatoris: *i* sed, quòd pacis est insigne, & otij: toga: contrà autem arma, tumultus, *k* atque belli: more Poëtarum locutus, hoc intelligi voluí,

a *v. c. sustinere mihi, pers.*
b *L. illũ non ignarum,*
c *L. qui modò cum res gestas consulatus mihi collaudasset:*
d *L. collaudatio h. & ita v. c.*
e *L. Non illa tibi..*
f *L. Scripsisti enim, Cedant*
g *L. eclogio, al. elogis, al. elogio,*
h *L. aut gladium vn.*
i *L. sed quia pac.*
k *L. ac belli: Poëtarum more tum locutus,*

volui, bellum, ac tumultum paci, atque otio 74
concessurum. Quære ex familiari tuo, Græco
illo Poëta: probabit genus ipsum, & agnoscet,
neque te nihil sapere mirabitur. At in illo
altero, inquit hæres, *Concedat laurea* a *laudi*.
Immò mehercule, habeo tibi gratiam: hæ-
rem enim, b nisi tu me expedisses: nam cum tu
timidus, ac tremens, tu's ipse furacissimis ma-
nibus detractam è cruentis fascibus lauream
ad portam Esquilinam abiecisti: c indicasti,
non modò amplissimæ, sed etiam minimæ lau-
di lauream concessisse. Atque ista ratione hoc
tamen intelligi, scelerate, vis, Pompeium ini-
micum mihi isto versu esse factum: vt, si ver-
sus mihi nocuerit, ab eo, quem is versus of-
fenderit, videatur mihi pernicies esse quæsita.
Omitto, nihil istum versum pertinuisse ad il- 75
lum: non fuisse meum, quem, quantum po-
tuissem, multis sæpe orationibus: scriptisque
decorassem, hunc vno violare versu. Sed sit of-
fensus. Primò nónne compensabit cum vno
versiculo tot mea volumina laudum suarum?
Quòd si est commotus d ad perniciémne non
dicam amicissimi: non ita de sua laude meriti,
non ita de Repub. non consularis, non Sena-
toris, non ciuis, non liberi: in hominis caput
ille tam crudelis propter versum fuisset? e Tu
quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelli-
gis? complecteris amplissimos viros ad tuum,
& Gabinij scelus, neque id occultè. Nam pau-
lò antè dixisti, me cum iis confligere, quos de-
spicerem: non attingere eos, qui plus possent,
quibus iratus esse deberem. Quorum quidem
(quis enim non intelligit, quos dicas?) quam-
quam non est vna causa omnium, tamen est
omniū mihi probata. Me Cn. Pompeius, multis 76
obsisten

a *L. linguæ.*

b *L. nisi tu expedisses,*

c *al. indicasti,*

p *L. ad perniciem, non dicam, &c. & ita v.c.*

e *L. Tu quid, tu quidquos, tu de quo*

obsistentibus eius erga me studio, atque amori, semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimum iudicauit, semper non modò incolumem, sed etiam amplissimum, atque ornatissimum *a* voluit esse. Vestræ fraudes, vestrum scelus, vestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum, nefariè fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licētia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius, impulsu vestro, *b* collocauerunt, vestræ cupiditates prouinciarum, effecerunt, vt ego excluderer, omnésque, qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone, atque aditu prohiberentur.

77 Quibus rebus est perfectum, vt illi planè suo stare iudicio non liceret, cùm certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. Nónne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus venit? qui omnes ad eum, múltique mortales oratum in Albanum, obsecratúmque venerant, ne meas fortunas desereret, cum Reipub. salute coniunctas: quos ille ad te, & ad tuum Collegam remisit, vt causam publicam susciperetis, vt ad Senatum referretis: se contra armatum Tribunum pleb. sine consilio publico decertare nolle: consulibus

78 ex Senatusc. Remp. defendentibus, se arma suscepturum. Ecquid infœlix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus, præter cæteros, furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Rempub. seruare, si cessissem: infinitam cędem fore, si restitissem: deinde ad extremum, neque

a *al. esse voluit.*

b *fort. collocarant,*

neque se, neque generum, neque collegam suũ, Tribuno pleb. defuturum. Hic tu hostis, ac proditor, aliis me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? Ego C. Cæsarem non eadem de Rep. 79
sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo, his audientibus, sæpe dixi, me ille sui totius Consulatus, eorúmque honorum, quos cum proximis communicauit, socium esse voluit, detulit, inuitauit, rogauit. Non sum ego, propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem, adductus ad causam: non postulabam, vt ei carissimus essem, cuius ego ne beneficiis quidem sententiam meam tradidissem. Adducta res in certamen, te consule, putabatur, vtrùm, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. Quid loquar plura? si tantum ille in me esse vno roboris, & virtutis putauit, vt ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem: cur ei non ignoscam, si anteposuit suam salutẽ meæ? Sed præterita omitto. a Me
80 vt Cn. Pompeius omnibus suis studiis, laboribus, vitæ periculis complexus est, cùm municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo consuli, auctori salutis meæ, frequens assideret, Senatui sententiam præstaret, in concionibus non modò se defensoré salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur: huius voluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi, & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. b Iam vides, me tibi non inimicum, sed hostem: illis, quos describis, non modò non iratum, sed etiam amicum esse debere? quorum alter, id quod meminero semper, æquè mihi fuit amicus, ac sibi: alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, quàm mihi. Deinde

a for. me Cn. Pompeius, vt omnib.

b l. támne vides,

81 Deinde hoc ita fit, vt viri fortes, etiam si ferro inter se comminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna, armisque ponant. *a* Atqui me ille odisse numquam potuit, ne tum quidem, cùm dis[illegible]bamus. Habet hoc virtus, quam tu ne de facie quidem nosti, vt viros fortes species eius, & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. Equidem dicam ex animo, P. C. quod sentio, & quod, vobis audientibus, sæpe iam dixi. Si mihi numquam amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus: si aspernaretur amicitiam meam, seseque mihi implacabilem, inexpiabilémque praberet: tamen ei, cùm tantas res gessisset, gereretque quotidie, non amicus esse non possem. Cuius ego *b* Imperio non Alpium vallum contra adscensum, transgressionémque Gallorum, non Rheni fossam, gurgitibus illis redundantem, Germanorum immanissimis gentibus obiicio, & oppono. Perfecit ille, vt, si montes rese-
82 dissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed victoria sua, rebúsque gestis Italiam munitam haberemus. Sed, cùm me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitiis *c* ad simultatem reuocabis? sic *d* tuis sceletibus Reipub. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam, & Cæsaris, eludebas, cùm à me trementibus omninò labris, sed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. Quamquam, quod ad me attinet, numquam istam imminuam curam infitiando tibi: tamen est mihi cõsiderandum, quantum illi, tantis Reip. negotiis, tãtoque bello impedito, ego homo amicissimus, sollicitudinis, atque oneris impo

a v. c. Atque me ill.

b L. Imperiũ, nõ Alpiũ val. cõtra adscensum, & c. al. cuius ego imperium, nõ Alpiũ vallũ, adscensui, transgressionique Gall.

c fort. ad simultatem C. Cæsaris reuocab.

d L. tuis sceleribus præsentibus præterita facta r.

imponam. Nec deſpero tamen, quamquam, languet iuuentus, *a* nec perinde, atque debeat in laudis, & glorię cupiditate verſatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer, conſularibus ſpoliis nudare non nolint, præſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita geſſeris, vt timeres, ne indignus beneficio videreris, niſi eius, à quo miſſus eras, ſimillimus exſtitiſſes. An verò tu 83
parum putas inueſtigatas eſſe à nobis labes Imperij tui ſtragéſque prouinciæ? quas quidem nos non veſtigiis odorantes ingreſſus tuos, ſed totis volutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. Notata à nobis ſunt, & prima illa ſcelera in aduentu, cùm, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſanguinem addixeras, eúmque, ſeruis ſymphoniacis, & aliis muneribus acceptis, timentem, *b* & multum dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua venire iuſſiſti. Quem ne maiorum quidem more ſupplicio affeciſti, cùm miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruicès ſubiicere geſtiret: ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, vt venas hominis incideret. *c* Tum quidem tibi etiam acceſſio fuit 84
ad necem Platoris, Pleuratus eius comes, quem necaſti verberibus, ſumma ſenectute confectum. Idémque tu Rabocentum, Beſſicæ gentis principem, *d* cùm tu trecentis talentis regi Cotto vendidiſſes, ſecuri percuſſiſti: cùm ille ad te legatus in caſtra veniſſet, & tibi magna præſidia, & auxilia à Beſſis, peditum, equitúmque polliceretur. Neque eum ſolùm, ſed etiam cæteros legatos, qui ſimul venerant: quorum omnium capita regi Cotto vendidiſti. Den

a *L. nec proinde, atq.*

b *L. multũq. dubitantem*

c *L. cùm quidem t.*

d *al. cùm trecẽtis tal. al. cũ te trecẽtis*

Denseletis, quæ natio semper obediens huic
imperio, etiam in illa omnium barbarorum
defectione Macedonica, C. Sextium prætorem
tutata est, nefarium bellum, & crudele intuli-
sti: eisque cùm fidelissimis socijs vti posses, ho-
stibus vti acerrimis maluisti. Itaque perpe-
tuos defensores Macedoniæ, vexatores, ac per-
ditores effecisti. Vectigalia nostra perturba-
runt, vrbes ceperunt, vastarunt agros, socios
nostros in seruitutem abduxerunt, *a* familias
arripuerunt, pecus abegerunt. Thessalonicen-
ses, cùm oppido desperassent, *b* munire arcem
85 coëgerunt. A te *c* Iouis Velsuri fanum anti-
quissimum barbarorum, sanctissimumque di-
reptum est. Tua scelera dij immortales in no-
stros milites expiauerunt: qui cùm vno gene-
re morbi affligerentur, neque se recreare quis-
quam posset, qui semel incidisset: dubitabat
nemo, quin violati hospites, Legati pacati, at-
que socij, nefario bello lacessiti, fana vexata,
hanc tantam efficerent vastitatem. Cognoscis
86 ex particula *d* parua, scelerum & crudelitatis
tuæ genus vniuersum. Quid auaritiæ, quæ cri-
minibus infinitis implicata est, summam nunc
explicem? Generatim ea, quæ maxime nota
sunt, dicam. Nónne sestertium centies, & octo-
gies, quod, quasi vasarij nomine, in venditione
mei capitis adscripseras, ex ærario tibi attri-
butum, Romæ in quæstu reliquisti? nónne cùm
CC. talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent,
ne pecunias creditas soluerent, vltro *e* Fusi-
dium, equitem Rom. hominem ornatissimum,
creditorem, debitoribus suis addixisti? nónne,
hiberna cùm Legato, Præfectóque tradidisses,
euertisti miseras funditus ciuitates: quæ non
solùm bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefa-

a *L. familias abripuerunt*

b *al. arces munire*

c *fort. Iouis Vrusar*

d *al. perparua*

e *L. Fufidium e. q.*

rias libidinum contumelias, turpitudinésque subierunt? Qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest vi, & metu extortum, honorarium nominari. Quod *a* cum pleræque omnes, tum acerbissimè Bœotij, & Byzantij, *b* Cherronenses, Thessalonica sensit. Vnus tu dominus, vnus æstimator, vnus æstimator, vnus vēditor, tota in prouincia, per triennium, frumenti omnis fuisti. Quid ego re- 87
rum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tātùm locum aliquem cùm mihi *c* notum senseris, tecum ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius Prouinciæ pecore compulsos, pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum, paternūque renouasti? videras enim grandis iā puer, bello Italico, repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset, quid? vectigalem Prouinciam, singulis rebus quæcúmque venirent, certo portorio imposi- 88
to, seruis tuis Publicanis à te factam esse meministi? quid? centuriatus palàm vēditos? quid? per tuum seruulum ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus, mensis palàm propositis, esse numeratum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui. Macedonia prætoria nuntiata, cùm tu non solùm, quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exsanguis, & mortuus concidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus? *d* præpositus legatorum tuorum turpissimus, optimus abs te quisque violatus?

a *L. cùm pleræquè omnes,*

b *L. Cherronesij, al. Cherronesenses,*

c *L. notum esse senseris,*

d *al. præpositus homo turpissimus, legatorū tuorum optimus abs te quisq. viol*

Tri

Tribuni militum non recepti? M. Bæbius, vir fortis, interfectus iuſſu tuo? quid, quòd tu toties diffidens, ac deſperans rebus tuis, in ſordibus, lamentis, luctúque iacuiſti? quòd populari
89 illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos, ſocióſque miſiſti? quid, quòd, cùm ſuſtentare vix poſſes mærorem tuum, dolorémque deceſſionis, Samothraciam te primùm, inde *a* Thaſum cum tuis teneris ſaltatoribus, & cum *b* Antobulo, Athamante, & Timocle, formoſis fratribus, contuliſti? quiid, quòd, cùm inde te recipiens, in villa *c* Leucadiæ, *d* quę fuit vxor. Exegiſti, iacuiſti mœrens aliquot dies, atque inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſcientibus, noctúque veniſti? *e* qui cùm concurſum plorantium, ac tempeſtatem querelarum ferre non poſſes, in oppidum deuium Beroam perfugiſti: quo in oppido cùm tibi ſpe falſa, quòd Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares animos rumor inflaſſet: quo te modo ad tuam intemperantiam, ſceleratè, innouaſti? Mitto aurum coronarium, quod te diutiſſimè torſit, cùm modò velles, modò nolles. Lex enim generi tui & decerni, *f* & te accipere vetabat, niſi decreto triumpho. In quo tu, *g* accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras: vocabula tantum pecuniarum, & genera
90 mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium, ſummámque prædæ: mitto rationem exacti, imperatique frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingulis, qui erant affecti præmiis nominatim, quorum nihil eſt, quod non ſit lege Iulia, *h* ne fieri liceat, ſancitum diligenter. Ætoliam, quæ procul à barbaris diſiuncta

a *al. inde Thatſum, mẽdo è,*
b *L. Autubulo,*
c *al. Euchadiæ,*
d *L. quæ fuit vxor Exegiſti*
e *al. quod, et* ...
conc.
f *L. & accipere vet.*
g *fort. accepta tamen & deuorata pecunia, vt in Achæorum centum talentis euomere non*
h *L. ne fieri poſſit, ſanctũ dilig.*

gentibus,in sinu pacis posita,medio ferè Græciæ gremio continetur, ô pœna,ô furia sociorum)decedens,miseram perdidisti. a Arsinoën,

a L. Arsinoā, Soratū Naupactum,

Thracum,Neopactum,vt modò tute indicasti, nobiles vrbes,atque plenas, fateris ab hostibus esse captas? Quibus autem hostibus? nempe iis, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis b Agrinarum, atque Dolopum demigrare,& aras, & focos relinquere coëgisti. Hoc tu in exitu, præclare Imperator, cùm tibi ad pristinas clades accessisset Ætoliæ repentinus interitus,exercitum dimisisti:neque vllam pœnam,quæ tanto facinori deberetur,non maluisti subire, quàm numerum tuorum militum, reliquiásque cognoscere. 92

b L. Agræorum, al. Agrianum.

Atque, vt duorum Epicureorum similitudinem in re militari,imperióque videatis: Albucius, cùm in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est:hic cùm similem exitum c spectaret,in Macedonia tropæa posuit:eáque quæ bellicæ laudis,victoriæque omnes gentes insignia,& monumenta esse voluerunt, noster hic præposterus Imperator, amissorum oppidorum,cæsarum legionum, prouinciæ præsidio,& reliquis militibus orbatæ, ad sempiternum dedecus sui generis, & nominis, indicia constituit:idémque,vt esset, quod in basi tropæorum d incidi,inscribíque posset, Dyrrhachium vt venit,decedens, obsessus est ab iis ipsis militibus,quos paulò ante Torquato res- 93
pondit beneficij causa à se esse dimissos. Quibus cùm iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit:inde nocte intempesta, crepidatus,veste seruili, nauem conscendit; Brundisiúmque vitauit,& vltimas e Adriani maris oras petiuit:

c L. expectaret,

d al. inscribi, incidiq. poss.

e al. Hadriani

cùm

cùm interim Dyrrhachij milites domum, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, &, cùm latere hominem putarent, ignes circumdederunt, quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum Imperatorem indicauerunt. Illi autem statuam, istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, dissipant. Sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem, ac simulacrum profuderunt.
94 Quæ cùm ita sint, non dubito, quin, cùm hæc, quæ excellunt, me nosse videas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam. Nihil est, quòd me hortere: nihil est, quòd inuites. Admoneri me satis est, admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tempus: quod mihi quidem magis videtur, quàm tu vmquam arbitratus es, appropinquare. Ecquid vides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? *a* non æquè legetur quisquis voluerit: nec quisquis noluerit, non legetur. Nulli *b* coniicientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas *c* ad simulationem *d* coniicietur. Iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. Quod cùm ita sit, mihi crede, neminem *e* inuitus inuitabis: res ipsa, & Reip. tempus aut me ipsum, quod nolim, aut alium quempiam,
95 aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, vt paulò antè dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse plerique dānationes, expulsiones, neces: denique nullā mihi pœnam videtur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapiēti, quod bono

a *L. non enim legetur quisquis*
b *v.c. coniicientur*
c *fort. ad simultatem*
d *L. conniuetur.*
e *L. inuitabis inuitum:*

viro, & ciui potest. Damnatio ista, quæ in te flagitatur, a obtigit P. Rutilio: quod specimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. Maior mihi iudicium, & Reip. pœna illa visa est, quàm Rutilij. L. Opimius b eiectus est à patria, is, qui Prætor, & consul maximis Remp. periculis liberat. Non in eo, cui facta est iniuria, sed in iis, qui fecerunt, sceleris, ac conscientiæ c pœna remansit. Ac contra bis Catilina d absolutus: emissus etiam ille author tuus prouinciæ, cùm stuprũ Bonæ deæ puluinaribus intulisset. Quis fuit in tanta ciuitate, qui illum e incesto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari scelere adstrictos arbitraretur? An ego expectem, 96
dum de te quinque, & septuaginta tabellæ f diribeantur, de quo iam pridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu, quis vllo honore, quis denique communi salutatione dignum putet? omnes memoriam Consulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen à Rep. detestãtur. Legati, qui vnà fuere, alienati: Tribuni militum inimici: centuriones, & si qui ex tanto exercitu reliqui milites g exsistunt, non dimissi abs te, sed dissipati, te oderunt, tibi pestem exoptant, te exsecrantur. Achaia, exhausta: Thessalia, vexata: laceratæ Athenæ, Dyrrhachium, & Apollonia, exinanita: Ambracia, direpta: Parthini, & Bullienses, illusi: Epirus, h excisa: Locri, i Phocij, Bœotij, exusti: Acarnacia, Amphilochia, Perrhæbia, Athamanúmque gens, vendita: Macedonia, condonata barbaris: Ætolia, amissa: Dolopes, finitimíque mõtani, oppidis, atque agris exterminati: ciues Romani, qui k in iis locis negotiantur, te vnum, solum, suum depeculatorẽ, vexatorem, prædonem,

a *al. contigit*
b *L. eiectus est è patria,*
c *fort. reman sit pœna.*
d *L. est absolutus:*
e *al. incestu*
f *libri vulg. diripiantur, mendosè.*
g *L. exstant*
h *L. exscissa:*
i *L. Phocæ*
k *L. in his*

97 nē, hostē, venisse senserunt. Ad horum omniū iudicia tot, atque tanta, domesticum iudicium accessit sententiæ dānationis tuæ: occultus aduentus, furtiuum iter per Italiā, introitus in vrbem desertus ab inimicis, nullæ ad senatum è prouincia literæ, nulla *a* trinis æstiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modò quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte, & seminario triūphorū cùm arida folia laureæ retulisses: cùm ea abiecta ad portam reliquisti: *b* tū tu ipse de te sententiam tulisse videris, tum iudiciū pronūtiauisti. Qui si nihil gesseras dignū honore, vbi exercitus? vbi sumptus? vbi Imperium? vbi illa vberrima supplicationibus, triumphisque prouincia? sin autem aliquid sperare volueras, si cogitaras id, quod Imperatoris nomen, quod laureati fasces, quod illa tropæa, plena dedecoris, & risus, te commentatum esse declarant? quis te miserior, quis te damnatior, qui neque scribere ad Senatum, à te bene Remp. esse ge-
98 stam, neque præsens dicere ausus es? An tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis, cuiusque fortunam *c* ponderari, dicere audes, neque in tabellis paucorum iudicum, sed in sententiis omnium ciuium, famā nostram, fortunámque pendere? te indemnatū videri putas, quem socij, quem fœderati, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negotiatores, quem Publicani, quem vniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu dignissimum putant? cui non apud Senatum, non apud *d* illum ordinem, non apud equites Romanos, non in vrbe, non in Italia, maximorum

a *L. ex trinis æstiuis al. ex ternis æst.*

b *L. tum tu ipse de te* FECISSE VIDERI, *pro.*

c *L. ponderari, neque è tabellis paucorum Iudicū, sed è sentent. omn. c. f. nost. fort. q. pendere te indemn.*

d *L. vllum*

e *L. qui te ipsum oderis? qui metuas omnésque tuā caus. n. cōm. audias? q. teips. condemnes?*

sceletum venia ulla ad ignoscendum dari possit? a qui se ipsum oderit, qui metuat omnes, qui suam causam nemini committere audeat qui se ipsum condemnet? Numquam ego sanguinem expetiui tuum: numquam illud extremum, quod posset esse improbis, & probis commune, supplicium, legis ac iudicij, sed abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum: circumspectantem omnia: quidquid increpuisset, pertimescentem, diffidentem tuis rebus: sine voce: sine libertate, sine authoritate, sine ulla specie consulari: horrentem, trementem, adulantem omnibus, videre te volui: vidi. Quare, si tibi euenerit, quod metuis, ne accidat: equidem non molestè feram: sin id tardius fortè fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minùs libenter metuentem videbo, ne reus fias, quàm reum: nec minùs lætabor, cùm te semper sordidum, quàm si paullisper sordidatum viderem.

a L qui te ipsum oderis? qui metuas omnésque tuā caus. n. ō. nm. audeas? q. teips. condemnes?

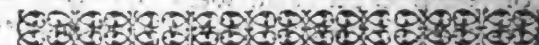

PRO T. ANNIO MILONE.

ORATIO XXXIX.

ETsi vereor, Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem, timere, miniméque deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam, parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui, quo

quocúmque *a* inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum, *b* minimè vident. Non enim corona consessus vester cinctus est, vt solebat: non vsitata frequentia stipati sumus. Nam illa præsidia, quæ
2 pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim *c* collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio, quamquam præsidiis salutaribus, & necessariis sæpti sumus tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus. Quæ si opposita Miloni putarem: cederem *d* tempori, iudices, nec inter tantam vim armorum existimarem oratori locum esse. Sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij, sapientissimi, & iustissimi viri, consilium: qui profectò nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reum sententiis Iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere: nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis authoritate publica armare. Quamobrem illa arma, centuriones,
3 cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denuntiant: neque solum, *e* vt quieto, sed etiã vt magno animo simus, hortantur: neque auxilium modò defensioni meæ, verum etiam silentium pollicentur. Reliqua vero multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorum quisquam *f* quos vndique, intuentes ex hoc ipso loco cernitis, vnde aliqua pars fori adspici potest, & huius exitum iudicij exspectantes, non cùm virtuti Milonis fauet, tùm de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum, infestumque nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit: qui hesterna etiam contione incitati sunt, vt vobis voce præirent, quid

a L. inciderũt
b & ita v.c.
b L. requirũt.
c L. collocata sunt: afferunt tamẽ Oratori honoris aliq.
d L. temporibus, iud.
e al. vt æquo, sed ...
f L. & v. c. quos vndiq. intuentes, vnde aliqua pars fori adspici potest, & huius exitum iud. exspectantes, videtis. nõ cũ

a *L. si quis f.* iudicaretis. Quorũ clamor *a* siquis fortè fuerit, admonere vos debebit, vt eum ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoréſque maximos pro veſtra ſalute neglexit. Quamobrem adeſte animis Iudices, & timorem, ſi quem habetis, deponite. Nam, ſi vmquam de bonis, & fortibus viris, ſi vmquam de benemeritis ciuibus poteſtas vobis iudicãdi fuit: ſi denique vmquam locus ampliſſimo- 4
b *L. dilectis* rum ordinum *b* delectis viris datus eſt, vbi ſua ſtudia erga fortes, & bonos ciues, quæ vultu, & verbis ſæpe ſignificaſſent, re, & ſentẽtiis declararẽt: hoc profectò tempore eam poteſtatẽ omnem vos habetis, vt ſtatuatis, vtrum nos, qui ſemper veſtræ authoritati dediti fuimus, ſemper miſeri lugeamus: an diu vexati à per-
c *L. at per veſtr. & ita v. c.* ditiſſimis ciuibus, aliquando per vos, *c* ac veſtram fidem, virtutem, ſapientiámque recreemur. Quid enim nobis duobus, Iudices, laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitũ, 5
dici, aut fingi poteſt: qui ſpe ampliſſimorum
d *L. crudeliſſimorum ſupliciorũ car.* præmiorum ad Remp. adducti, metu *d* crudeliſſimorum exitiorum carere nõ poſſumus? Equidem cęteras tempeſtates, & procellas in illis dũtaxat fluctibus contionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeũdas, quòd ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat: in iudicio verò, & eo cõſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarent, numquam exiſtimaui ſpem vllam eſſe habituros Milonis inimicos, ad eius non ſalutem modò exſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam. Quamquam in hac cauſa, Iudices, T. 6
Annij Tribunatu, rebus omnibus pro ſalute
e *ſic. v. c. al. ad tim cr.* Reip. geſtis, *e* ad huius criminis defenſionem non abutemur. Niſi oculis videritis inſidias Miloni à Clodio factas: nec depreca-

turi sumus, vt crimen hoc nobis multa propter præclara in Rempub. merita condonetis: nec postulaturi: *a* vt, si mors P. Clodij salus vestra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potiùs, quàm populi R. fœlicitati assignetis. *b* Sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint: tum denique obsecrabo, obtestabórque vos, Iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis vt
7 relinquatur, ab inimicorum audacia, telísque vitam, vt impunè liceat defendere. Sed, antequàm ad eam orationem venio, quæ est propria *c* nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, *d* quæ in Senatu sæpè ab inimicis, ab improbis sæpè iactata sunt, & in contione etiam paulò antè ab accusatoribus: vt omni errore sublato, rem planè, quæ venit in iudicium, videre possitis. Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem *e* occisum esse fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij, fortissimi viri: qui, nõdum libera ciuitate, tamen
8 Populi R. comitiis liberatus est, cùm sua manu sororem interfectam esse fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cùm de homine occiso quæratur, aut negari solere omninò esse factum: aut rectè, ac iure factum esse defendi? Nisi verò existimatis, dementem P. Africanum fuisse, qui cùm à C. Carbone, Tribuno pleb. *f* in contione seditiosè interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte sentiret, respondit, iure cæsum videri. Neque enim posset *g* aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me Consule, Senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc, Iudices, non sine causa *h* fictis fabulis doctissimi homines me-

a *L. vt, quia mors P.*

b *L. sin illius insid.*

c *L. vestræ quæst.*

d *L. quæ & in Senatu ab inimicis sæpè iactata sunt, & in contione sæpè ab improbis, & paulò antè ab accus. & ita v.c.*

e *L. occisum fateatur.*

f *L. seditiosè in contione int.*

g *L. aut Ahala ille,*

h *L. etiam fictis fab.*

moriæ prodiderunt, eum, qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauiſſet, variatis hominum ſententiis, *a* non ſolùm humana, ſed etiam deę

a L. non ſolùm diuina, ſed etiam,

ſapientiſſimæ ſententia liberatum. Quòd ſi 9
duodecim tabulæ nocturnum furem, quoquo modo: diurnum autem, ſi ſe telo *b* defenderit, interfici impunè voluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, *c* puniendum putet, cùm videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? Atqui ſi tempus eſt vllum iure hominis necandi, quæ multa ſunt, certè illud eſt non iuſtum, verùm etiam neceſſarium, cùm vi vis illata defēditur. Pudicitiā cùm eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius Imperatoris: interfectus ab eo eſt, cui vim afferebat. Facere enim probus adoleſcens periculoſe, quàm perpeti turpiter maluit, atque hunc ille vir ſummus, ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Inſidiatori verò, & latroni, quæ poteſt *d* afferri iniuſta nex?

b L. defenderet,

c L. pœniendum putet, & ita v.c.

d L. inferri iniuſta nex? & ita v.c.

Quid comitatus noſtri, quid gladij volunt? 10
quos habere certè non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. Eſt enim hæc, Iudices, non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus: vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet: omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Silent enim leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cùm ei, qui exſpectare velit, antè iniuſta *e* pœna luenda ſit, quàm iuſta repetenda. Etſi perſapienter, & quodam mo- 11
do tacitè, dat ipſa lex poteſtatem defendendi:

e al. pœna ſit luenda, q.

quæ

quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa vetat: vt, cùm causa, non telum quæreretur: qui sui defendendi causa telo *a* esset vsus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causa, Iudices, non enim dubito, quin probaturus sim vobis defensionē meam, si id memineritis: quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis

a L. esset vsus: se defendisse, non hominis occidēdi, sed sui defendēdi causa telū hab. indic.

12 sæpissime dicitur, Cædem, qua P. Clodius occisus est, Senatum iudicasse contra Rempu. esse factam. Illam verò Senatus non sententiis suis solum, sed etiam studiis cōprobauit. Quoties enim est illa causa à nobis acta in Senatu? quibus assensionibus vniuersi ordinis? quàm nec tacitis, nec occultis? Quando enim frequentissimo Senatu quatuor, ad summum quinque sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuni plebis illæ intermortuæ contiones, quibus quotidie meam potētiam inuidiosè criminabatur, cùm diceret, Senatum non quod sentiret, sed quod ego vellem, decernere. Quæ quidem si potentia est appellanda potius, *b* quàm propter magna in Remp. merita mediocris in bonis causis authoritas, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia: appelletur ita sane, dummodò ea nos vtamur pro salute bonorum contra amentiam perditorum.

b L. quàm aut pr. gr. ita v. c.

13 Hanc verò quæstionem, etsi non est iniqua, numquam tamen Senatus constituendam putauit. Erant enim leges, erant quæstiones, vel de cæde, vel de vi: nec tantum mœrorem, ac luctum Senatui mors P. Clodij afferebat, vt noua quæstio constitueretur. Cuius enim,

Senatui,

rias libidinum contumelias, turpitudinésque subierunt? Qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest vi, & metu extortum, honorarium nominari. Quod *a* cum pleræque omnes, tum acerbissimè Bœotij, & Byzantij, *b* Cherronenses, Thessalonica sensit. Vnus tu dominus, vnus æstimator, vnus æstimator, vnus vẽditor, tota in prouincia, per triennium, frumenti omnis fuisti. Quid ego re- 87
rum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tãtùm locum aliquem cùm mihi *c* notum senseris, tecum ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius Prouinciæ pecore compulsos, pellium nominè, omnem quæstum illum domesticum, paternúque renouasti? videras enim grandis iã puer, bello Italico, repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset, quid? vectigalem Prouinciam, singulis rebus quæcúmque venirent, certo portorio imposito, seruis tuis Publicanis à te factam esse me- 88
ministi? quid? centuriatus palàm vẽditos? quid? per tuum seruulum ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus, mensis palàm propositis, esse numeratum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui. Macedonia prætoria nuntiata, cùm tu non solùm, quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exsanguis, & mortuus concidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus? *d* præpositus legatorum tuorum turpissimus, optimus abs te quisque violatus?

a L. eùm peræquè omnes,
b L. Cherronesij, al. Cherronesenses,
c L. notum esse senseris,
d al. præpositus homo turpissimus, legatorū tuorum optimus abs te quisq. viol

Tri

Tribuni militum non recepti? M. Bæbius, vir
fortis, interfectus iussu tuo? quid, quòd tu to-
ties diffidens, ac desperans rebus tuis, in sordi-
bus, lamentis, luctúque iacuisti? quòd populari
89 illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos, so-
ciósque misisti? quid, quòd, cùm sustentare vix
posses mærorem tuum, dolorémque decessio-
nis, Samothraciam te primùm, inde *a* Thasum
cum tuis teneris saltatoribus, & cum *b* Anto-
bulo, Athamante, & Timocle, formosis fratri-
bus, contulisti? quiid, quòd, cùm inde te reci-
piens, in villa *c* Leucadiæ, *d* quę fuit vxor. Exe-
gisti, iacuisti mœrens aliquot dies, atque inde
obsoletus Thessalonicam, omnibus inscienti-
bus, noctúque venisti? *e* qui cùm concursum
plorantium, ac tempestatem querelarum fer-
re non posses, in oppidum denium Beroam
perfugisti: quo in oppido cùm tibi spe falsa,
quòd Q. Ancharium non esse successurum pu-
tares animos rumor inflasset: quo te modo ad
tuam intemperantiam, sceleratè, innouasti?
Mitto aurum coronarium, quod te diutissimè
torsit, cùm modò velles, modò nolles. Lex
enim generi tui & decerni, *f* & te accipere
vetabat, nisi decreto triumpho. In quo tu, *g*
accepta tamen, & deuorata pecunia Vtina-
chorum, centum talenta euomere non pote-
ras: vocabula tantum pecuniarum, & genera
90 mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia
passim data: mitto numerum nauium, sum-
mámque prædæ: mitto rationem exacti, impe-
ratique frumenti: mitto ereptam libertatem
populis, ac singulis, qui erant affecti præmiis
nominatim, quorum nihil est, quod non sit
lege Iulia, *h* ne fieri liceat, sancitum diligen-
ter. Ætoliam, quæ procul à barbaris disiuncta

a *al. inde Tharsum, mẽde è,*
b *L. Autubulo,*
c *al. Euchadiæ,*
d *L. quæ fuit vxor Execiſtẽ*
e *al. quod, cũ conc.*
f *L. & accipere vet.*
g *fort. accepta tamen & deuorata pecunia, vt in Achæorum centum talentis euomere non*
h *L. ne fieri posſit, sanctũ dilig.*

gentibus, in ſinu pacis poſita, medio ferè Græ-
ciæ gremio continetur, ô pœna, ô furia ſocio-
a L. Arſinoã, Soratũ Naupactum,
rum) decedens, miſeram perdidiſti. a Arſinoën,
Thracum, Neopactum, vt modò tute indicaſti,
nobiles vrbes, atque plenas, fateris ab hoſti-
bus eſſe captas? Quibus autem hoſtibus?
nempe iis, quos tu Ambraciæ ſedens, pri-
b L. Agræorum, al. Agrianum.
mo tuo aduentu ex oppidis b Agrinarum, at-
que Dolopum demigrare, & aras, & focos re-
linquere coëgiſti. Hoc tu in exitu, præclare
Imperator, cùm tibi ad priſtinas clades acceſ-
ſio fuiſſet Ætoliæ repentinus interitus, exerci-
tum dimiſiſti: neque vllam pœnam, quæ tanto
facinori deberetur, non maluiſti ſubire, quàm
numerum tuorum militum, reliquiáſque co- 92
gnoſcere. Atque, vt duorum Epicureorum ſi-
militudinem in re militari, imperióque videa-
tis: Albucius, cùm in Sardinia triumphaſſet,
Romæ damnatus eſt: hic cùm ſimilem exitum
c L. expectaret,
c ſpectaret, in Macedonia tropæa poſuit: eáque
quæ bellicæ laudis, victoriæque omnes gentes
inſignia, & monumenta eſſe voluerunt, noſter
hic præpoſterus Imperator, amiſſorum oppi-
dorum, cæſarum legionum, prouinciæ præſi-
dio, & reliquis militibus orbatæ, ad ſempiter-
num dedecus ſui generis, & nominis, indicia
conſtituit: idémque, vt eſſet, quod in baſi tro-
d al. inſcribi, incidiq. poſſ.
pæorũm d incidi, inſcribique poſſet, Dyrrha-
chium vt venit, decedens, obſeſſus eſt ab iis
ipſis militibus, quos paulò antè Torquato reſ- 93
pondit beneficij cauſa ab ſe eſſe dimiſſos. Qui-
bus cùm iuratus affirmaſſet, ſe, quæ deberen-
tur, poſtero die perſoluturum, domum ſe ab-
didit: inde nocte intempeſta, crepidatus, veſte
e al. Hadriani
ſeruili, nauem conſcendit; Brundiſiúmque
vitauit, & vltimas e Adriani maris oras petiuit:

cùm

cùm interim Dyrrhachij milites domum, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt,&, cùm latere hominem putarent, ignes circumdederunt, quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum Imperatorem indicauerunt. Illi autem statuam, istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, dissipant. Sic odium, quod in ipsum attulerant, id

94 in eius imaginem, ac simulacrum profuderunt. Quæ cùm ita sint, non dubito, quin, cùm hæc, quæ excellunt, me nosse videas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam. Nihil est, quòd me hortere: nihil est, quòd inuites. Admoneri me satis est, admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tempus: quod mihi quidem magis videtur, quàm tu vmquam arbitratus es, appropinquare. Ecquid vides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri *a* non æquè legetur quisquis voluerit: nec quisquis noluerit, non legetur. Nulli *b* coniicientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas *c* ad simulationem *d* coniicietur. Iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. Quod cùm ita sit, mihi crede, neminem *e* inuitus inuitabis: res ipsa, & Reip. tempus aut me ipsum, quod nolim, aut alium quempiam,

95 aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, vt paulò antè dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse plerique dānationes, expulsiones, neces: denique nullā mihi pœnam videtur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapiēti, quod bono

a L. non enim legetur quisquis

b v. c. conicietur

c fort. ad simultatem

d L. connitetur.

e L. inuitabis inuitum:

viro,& ciui poteſt. Damnatio iſta, quæ in te flagitatur, a obtigit P. Rutilio: quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. Maior mihi iudicium, & Reip. pœna illa viſa eſt, quàm Rutilij. L. Opimius b eiectus eſt à patria, is, qui Prætor,& conſul maximis Remp. periculis liberat. Non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in iis, qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiæ c pœna remanſit. Ac contra bis Catilina d abſolutus: emiſſus etiam ille author tuus prouinciæ, cùm ſtuprũ Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet. Quis fuit in tanta ciuitate, qui illum e inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere adſtrictos arbitraretur? An ego expectem, 96 dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellæ f diribeantur, de quo iam pridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu, quis vllo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen à Rep. deteſtãtur. Legati, qui vnà fuere, alienati: Tribuni militum inimici: centuriones,& ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites g exſiſtunt, non dimiſſi abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te exſecrantur. Achaia, exhauſta: Theſſalia, vexata: laceratæ Athenæ, Dyrrhachium,& Apollonia, exinanita: Ambracia, direpta: Parthini,& Bullienſes, illuſi: Epirus, h exciſa: Locri, i Phocij, Bœotij, exuſti: Acarnacia, Amphilochia, Perrhæbia, Athamanúmque gens, vendita: Macedonia, condonata barbaris: Ætolia, amiſſa: Dolopes, finitimíque mõtani, oppidis, atque agris exterminati: ciues Romani, qui k in iis locis negotiantur, te vnum, ſolum, ſuum depeculatorẽ, vexatorem, prædonem,

a al. contigit
b L. eiectus eſt è patria,
c fort. remanſit pœna.
d L. eſt abſolutus:
e al. inceſtu
f libri vulg. diripiantur, mendosè.
g L. exſtant
h L. exſciſſa:
i L. Phocæ
k L. in his

97 nẽ,hostẽ,venisse senserunt. Ad horum omniũ iudicia tot,atque tanta,domesticum iudicium accessit sententiæ dãnationis tuæ: occultus aduentus, furtiuum iter per Italiã, introitus in vrbem desertus ab inimicis,nullæ ad senatum è prouincia literæ,nulla *a* trinis æstiuis gratulatio, nulla triumphi mentio:non modò quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes.Ex illo fonte, & seminario triũphorũ cùm arida folia laureæ retulisses: cùm ea abiecta ad portam reliquisti: *b* tũ tu ipse de te sententiam tulisse videris,tum iudiciũ pronũtiauisti. Qui si nihil gesseras dignũ honore, vbi exercitus? vbi sumptus? vbi Imperium? vbi illa vberrima supplicationibus, triumphisque prouincia? sin autem aliquid sperare volueras, si cogitaras id,quod Imperatoris nomen,quod laureati fasces, quod illa tropæa,plena dedecoris,& risus,te commentatum esse declarant? quis te miserior,quis te damnatior,qui neque scribere ad Senatum,à te bene Remp. esse ge-
98 stam,neque præsens dicere ausus es? An tu mihi,cui semper ita persuasum fuerit, non euentis,sed factis,cuiusque fortunam *c* ponderari, dicere audes, neque in tabellis paucorum iudicum,sed in sententiis omnium ciuium,famã nostram,fortunámque pendere? te indemnatũ videri putas,quem socij,quem fœderati,quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negotiatores,quem Publicani,quem vniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt,omni cruciatu dignissimum putant? cui non apud Senatum, non apud *d* illum ordinem, non apud equites Romanos,non in vrbe,non in Italia,maximorum

a *L. ex trinis æstiuis al. ex ternis æst.*

b *L. tum tu ipse de te* FECISSE VIDERI, *pro.*

c *L. pondera ri, neque è tabellis paucorum Iudicũ, sed è sentent. omn. c. f. nost. fort. q. pendere te indemn.*

d *L. vllum*

e *L. qui te ipsum oderis? qui metuas omnésque tuã caus. n. cõm. audias? q. teips. condemnes?*

scelerum venia vlla ad ignoscendum dari possit? a qui se ipsum oderit, qui metuat omnes, qui suam causam nemini committere audeat qui se ipsum condemnet? Numquam ego sanguinem expetiui tuum: numquam illud extremum, quod posset esse improbis, & probis commune, supplicium, legis ac iudicij, sed abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum: circumspectantem omnia: quidquid increpuisset, pertimescentem, diffidentem tuis rebus: sine voce: sine libertate, sine authoritate, sine vlla specie consulari: horrentem, trementem, adulantem omnibus, videre te volui: vidi. Quare, si tibi euenerit, quod metuis, ne accidat: equidem non moleste feram; sin id tardius forte fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentem videbo, ne reus fias, quàm reum: nec minus letabor, cùm te semper sordidum, quàm si paullisper sordidatum viderem. 99

a L qui te ipsum oderis? qui metuas omnésque tuã caus. n. omm. audeas? q. teips condemnes?

PRO T. ANNIO MILONE.

ORATIO XXXIX.

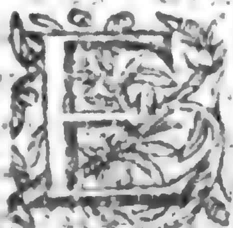

TSI vereor, Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem, timere, miniméque deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam, parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui, 1

quocúmque *a* inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum, *b* minimè vident. Non enim corona consessus vester cinctus est, vt solebat: non vsitata frequentia stipati sumus. Nam illa præsidia, quæ
2 pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim *c* collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio, quamquam præsidiis salutaribus, & necessariis sæpti sumus tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus. Quæ si opposita Miloni putarem: cederem *d* tempori, iudices, nec inter tantam vim armorum existimarem oratori locum esse. Sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij, sapientissimi, & iustissimi viri, consilium: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reum sententiis Iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere: nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis authoritate publica armare. Quamobrem illa arma, centuriones,
3 cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denuntiant: neque solum, *e* vt quieto, sed etiã vt magno animo simus, hortantur: neque auxilium modò defensioni meæ, verum etiam silentium pollicentur. Reliqua vero multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorum quisquam *f* quos vndique, intuentes ex hoc ipso loco cernitis, vnde aliqua pars fori adspici potest, & huius exitum iudicij exspectantes, non cum virtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum, infestumque nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit: qui hesterna etiam contione incitati sunt, vt vobis voce præirent, quid

a *L. inciderint*
b & ita v.c.
b *L. requirũt.*
c *L. collocata sunt: afferunt tamẽ Oratori honoris aliq.*
d *L. temporibus, iud.*
e *al. vt æquo, sed* ...
f *L. & v. c. quos vndiq. intuenteis, vnde aliqua pars fori adspici potest, & huius exitum iud. exspectanteis, videtis. nõ cũ*

a *L. si quis f.* iudicaretis. Quorũ clamor *a* siquis fortè fuerit, admonere vos debebit, vt eum ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamorésque maximos pro vestra salute neglexit. Quamobrem adeste animis Iudices, & ti- 4
morem, si quem habetis, deponite. Nam, si vmquam de bonis, & fortibus viris, si vmquam de benemeritis ciuibus potestas vobis iudicãdi fuit: si denique vmquam locus amplissimo-
b *L. delectis* rum ordinum *b* delectis viris datus est, vbi sua studia erga fortes, & bonos ciues, quæ vultu, & verbis sæpe significassent, re, & sentẽtiis declararẽt: hoc profecto tempore eam potestatẽ omnem vos habetis, vt statuatis, vtrum nos, qui semper vestræ authoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus: an diu vexati à per-
c *L. ac per vestr. & ita v. c.* ditissimis ciuibus, aliquando per vos, *c* ac vestram fidem, virtutem, sapientiámque recreemur. Quid enim nobis duobus, Iudices, labo- 5
riosius? quid magis sollicitum, magis exercitũ, dici, aut fingi potest: qui spe amplissimorum
d *L. crudelissimorum supplicior͂ũ car.* præmiorum ad Remp. adducti, metu *d* crudelissimorum exitiorum carere nõ possumus? Equidem cęteras tempestates, & procellas in illis dũtaxat fluctibus contionum semper putaui Miloni esse subeũdas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio verò, & eo cõsilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi viri iudicarent, numquam existimaui spem vllam esse habituros Milonis inimicos, ad eius non salutem modò exstinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Quamquam in hac causa, Iudices, T. 6
Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute
e *sic. v. c. al. ad tim cr.* Reip. gestis, *e* ad huius criminis defensionem non abutemur. Nisi oculis videritis insidias Miloni à Clodio factas: nec depreca-

turi sumus, vt crimen hoc nobis multa propter præclara in Rempub. merita condonetis: nec postulaturi: *a* vt, si mors P. Clodij salus vestra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potiùs, quàm populi R. fœlicitati assignetis. *b* Sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint: tum denique obsecrabo, obtestabórque vos, Iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis vt
7 relinquatur, ab inimicorum audacia, telísque vitam, vt impunè liceat defendere. Sed, antequàm ad eam orationem venio, quæ est propria *c* nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, *d* quæ in Senatu sæpè ab inimicis, ab improbis sæpè iactata sunt, & in contione etiam paulò antè ab accusatoribus: vt omni errore sublato, rem planè, quæ venit in iudicium, videre possitis. Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem *e* occisum esse fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij, fortissimi viri: qui, nõdum libera ciuitate, tamen
8 Populi R. comitiis liberatus est, cùm sua manu sororem interfectam esse fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cùm de homine occiso quæratur, aut negari solere omninò esse factum: aut rectè, ac iure factum esse defendi? Nisi verò existimatis, dementem P. Africanum fuisse, qui cùm à C. Carbone, Tribuno pleb. *f* in contione seditiosè interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte sentiret, respondit, iure cæsum videri. Neque enim posset *g* aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me Consule, Senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc, Iudices, non sine causa *h* fictis fabulis doctissimi homines me-

a *L. vt, quia mors P.*
b *L. sin illius insid.*
c *L. vestræ quæst.*
d *L. quæ & in Senatu ab inimicis sæpè iactata sunt, & in contione sæpè ab improbis, & paulò antè ab accus. & ita v.c.*
e *L. occisum fateatur.*
f *L. seditiosè in contione int.*
g *L. aut Ahala ille,*
h *L. etiam fictis fab.*

quæ non modò hominem occidi, sed esse cum
telo hominis occidendi causa vetat: vt, cùm
causa, non telum quæreretur: qui sui defen-
dendi causa telo *a* esset vsus, non hominis oc-
cidendi causa habuisse telum iudicaretur.
Quapropter hoc maneat in causa, Iudices, non
enim dubito, quin probaturus sim vobis de-
fensionē meam, si id memineritis: quod obliui-
sci non potestis, insidiatorem iure interfici
posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis
12 sæpissime dicitur, Cædem, qua P. Clodius occi-
sus est, Senatum iudicasse contra Rempu. esse
factam. Illam verò Senatus non sententiis suis
solùm, sed etiam studiis cōprobauit. Quoties
enim est illa causa à nobis acta in Senatu? qui-
bus assensionibus vniuersi ordinis? quàm nec
tacitis, nec occultis? Quando enim frequentis-
simo Senatu quatuor, ad summum quinque
sunt inuenti, qui Milonis causam non proba-
rent? declarant huius ambusti Tribuni plebis
illæ intermortuæ contiones, quibus quotidie
meam potētiam inuidiosè criminabatur, cùm
diceret, Senatum non quod sentiret, sed quod
ego vellem, decernere. Quæ quidem si poten-
tia est appellanda potiùs, *b* quàm propter ma-
gna in Remp. merita mediocris in bonis cau-
sis authoritas, aut propter officiosos labores
meos nonnulla apud bonos gratia: appelletur
ita sanè, dummodò ea nos vtamur pro salu-
te bonorum contra amentiam perditorum.
13 Hanc verò quæstionem, etsi non est iniqua,
numquam tamen Senatus constituendam pu-
tauit. Erant enim leges, erant quæstiones, vel
de cæde, vel de vi: nec tantum mœrorem,
ac luctum Senatui mors P. Clodij afferebat,
vt noua quæstio constitueretur. Cuius enim,
Senatui,

a L. esset vsus se defendisse, non hominis occidēdi, sed sui defendēdi causa telū hab. iudic.

b L. quàm aut pr.. ita v...

Senatui, de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset erepta: de eius interitu quis potest credere Senatum iudicium nouum constituendum putasse? Cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hanc ipsam, cõtra Remp. Senatus factam esse decreuit? Quia nulla vis vmquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues non cõtra
Remp. Non enim est vlla defensio contra vim 14
vmquam optanda: sed nonnumquam est necessaria. Nisi verò *a* aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiam si è Republica, Rempub. tamen non vulnerarunt. Itaque ego ipse decreui, cùm cædem *b* in Appia factam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra Rempub. fecisse: sed, cùm inesset in re vis, & insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. Quòd, si per furiosum illum tribunum, Senatui, quod sentiebat, perficere licuisset: nouam quæstionem nunc nullam haberemus. Decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodò extra ordinem quæreretur. Diuisa sententia est, postulante nescio quo: (nihil enim necesse est *c* omnium flagitia proferre) sic reliqua authoritas Senatus,
empta intercessione sublata est. At enim Cn. 15
Pompeius rogatione sua & de te, & de causa iudicauit. Tulit enim de cæde, quæ in Appia via facta esset: in qua P. Clodius *d* occisus fuit. Quid ergo tulit? nempè vt quæreretur. Quid porrò quærendum est? factúmne sit? At constat. A quo? *e* At patet. *f* Vidit, etiam in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. Quod nisi vidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cùm videret nos fateri: neque

quæri

a *L. aut ille dies, quo,*
b *L. in via Appia f. & ita v.c.*
c *L. omnium me flag.*
d *L. occisus est, l. occisus esset.*
e *L. At paret. al. Apparet.*
f *L. Vidit igitur, etiam*

quæri vmquam iussisset, *a* nec vobis tam salutarem hanc in iudicando litteram, quàm illam tristem dedisset. Mihi verò Cn. Pompeius non modò nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse videtur, *b* quid vos in iudicando spectare oportet. Nam qui non pœnam confessioni, sed defensionem dedit, is causam interitus quærendam, non interitum

16 putauit. Iam illud dicet ipse profectò, quod sua spōte fecit, P. ne Clodio *c* tribuendum putet, an tempori. *d* Domi suæ nobilissimus vir, Senatus propugnator, atque, illis quidem temporibus, pænè patronus, auunculus huius nostri iudicis, fortissimi viri, M. Catonis, tribunus pl. M. Drusus, occisus est. Nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à Senatu est. Quantum luctum in hac vrbe fuisse à nostris patribus accepimus, cùm P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna vis esset illata? quis tum *e* non gemuit? quis non arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne necessariam quidem exspectatam esse mortem? Num igitur vlla quæstio de Africani morte lata est?

17 Certè nulla. Quid ita? Quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. Intersit inter vitæ dignitatem summorum, atque infimorum. Mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. Nisi fortè *f* magis erit parricida, si quis cōsularem patrem, quàm si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monumentis maiorum suorum sit interfectus. Hoc enim *g* sæpè ab istis dicitur. *h* Perinde quasi Appius ille Cæcus viā munierit, nō qua populus vteretur, sed vbi impunè sui posteri latrocina-

18 rentur.

a *L. neque vobis,*

b *v. c. quid vos iudicando sp.*

c *L. tribuendum putarit, aut,*

d *v. c. Domus suæ nob.*

e *L. non ingemuit? & ita v. c.*

f *L. magis erit patricida,*

g *L. ab istis sæpè,*

h *L. proinde quasi,*

rentur. Itaque in eadem ista Appia via cùm ornatissimum equitum R. M. Papirium occidisset, non fuit illud facinus [a] puniendum. Homo enim nobilis in suis monumentis equitem R. occiderat. Nunc eiusdem Appia nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atque innocentis viri, silebatur, eadem nunc crebrò vsurpatur, posteà quam latronis, *b* & parricidæ sanguine imbuta est. Sed quid ego *c* illa commemoro? cōprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pōpeium interficiendū collocarat. Extorta est confitenti sica de manibus. Caruit foro posteà Pompeius: caruit Senatu: caruit publico. Ianua se, ac parietibus, non iure legum, iudiciorúmque texit. *d* Num quæ roga tio lata? *e* num quæ noua quæstio decreta est? 19
Atqui, si res, si vir, si tempus vllum dignum fuit, certè hæc in illa causa summa omnia fuerunt. Insidiator erat in foro collocatus, atque in vestibulo ipso Senatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reipu. tempore, quo si vnus ille occidisset, non hæc solùm ciuitas, sed gentes omnes concidissent. *f* Nisi fortè, quia perfecta res non est, non fuit *g* puniendaperinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus vindicentur. Minùs dolendum fuit re non perfecta, *h* sed puniendum certè nihilominùs.
20 Quoties ipse, Iudices, ex P. Clodij telis, *i* & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me non mea, vel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? Sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanū, Pompeium, nosmetipsos, cum P. Clodio conferre audeamus. Tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem

a *L. pœnitendum, & ita v. c.*
b *L. & parricidæ,*
c *L. illam,*
d *L. num quæ r.*
e *al. Num qua n.*
f *L. nisi verò quia,*
g *L. pœnitenda, proinde quasi,*
h *L. sed pœniendum,*
i *al. & cruēt.*

mortem æquo animo nemo ferre potest. Lu-
get Senatus; mœret equester ordo: tota ci-
tas confecta senio est: squalent municipia:
afflictantur coloniæ: agri denique ipsi tam
beneficum, tam salutarem, tam mansuetum
1 ciuem desiderant. *a* Non fuit ea causa, Iudices, a *L. Non fuit*
non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstio- *ea causa pro-*
nem ferẽdam: sed homo sapiens, *b* & alta qua- *fectò, Iudi-*
dam mente præditus, multa vidit: fuisse sibi *ces, & ita*
illum inimicum, familiarem Milonem in com *v. c.*
muni omnium lætitia si etiam ipse gauderet: b *L. & alta,*
timuit, ne videretur infirmior fides reconci- *& diuina*
liatæ gratiæ. Multa etiam alia vidit, sed illud *quad.*
maximè: quamuis atrociter ipse tulisset, vos
tamen fortiter iudicaturos. Itaque delegit è
florentissimis ordinibus ipsa lumina: neque
verò, quod nonnulli dictitant, secreuit in iu-
dicibus legendis amicos meos. Neque enim
hoc cogitauit vir iustissimus, neque in bonis
viris legendis id assequi potuisset, etiam si *c* c *L. cupisset.*
cupiisset. Non enim mea gratia familiarita-
tibus cõtineretur, quæ latè patere non possunt,
propterea quòd consuetudines victus nõ pos-
sunt esse cùm multis. Sed, si quid possumus, ex
eo possumus, quòd Respu. nos coniunxit cum
multis, ex quibus ille cùm optimos viros le-
geret, idque maximè ad fidem suam pertinere
arbitraretur, non potuit legere non studiosos
22 mei. Quòd verò te, *d* Cn. Domiti, huic quæstio- d *L. L. Do-*
ni præesse maximè voluit, nihil quæsiuit aliud, *miti, & ita*
nisi iustitiam, grauitatẽ, humanitatem, fidem, *v. c.*
tulit, vt consularem necesse esset; credo, quòd
principum munus esse ducebat, resistere, &
leuitati multitudinis, & perditorũ temeritati.
Ex consularibus te creauit potissimum. Dede-
ras enim, quàm contemneres populares insa-

nias, iam ab adolescentia documenta maxima. 23
Quamobrem, Iudices, vt aliquãdo ad causam,
crimenque veniamus: si neque omnis confes-
sio facti est inusitata: neque de causa quid-
quam nostra aliter, ac nos vellemus, à Senatu
iudicatum est: & lator ipse legis, cùm esset
controuersia nulla facti, iuris tamen discepta-
tionem esse voluit: & electi iudices, *a* & isti
præpositus quæstioni, qui hæc iustè, sapienter-
que disceptet: reliquum est, Iudices, vt nihil
iam aliud quærere debeatis, nisi, vter vtri in-
sidias fecerit: quod quo faciliùs argumentis
perspicere possitis, rem gestam vobis dum
breuiter expono, quæso diligenter attendite.
P. Clodius cùm statuisset omni scelere in Præ- 24
tura vexare Rempu. videretque ita tracta esse
comitia anno superiore, vt non multos mẽses
Præturam gerere posset: qui non honoris gra-
dum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum col-
legam effugere vellet, singulari virtute ciuem,
& annum integrum ad dilacerandam Rempu.
quæreret: subitò reliquit annum suum, seque
in annum proximum transtulit, *b* non religio-
ne aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad
Præturam gerendam, hoc est ad euertendam
Remp. plenum annum, atque integrũ. Occur- 25
rebat, mancam ac debilem Præturam suam fu-
turam, consule Milone: eum porrò summo
consensu populi R. consulem fieri videbat.
Cõtulit se ad eius competitores: sed ita, totam
vt petitionem ipse solus, etiam inuitis illis,
gubernaret: tota vt comitia suis, vt dictitabat,
humeris sustineret. Conuocabat tribus: se in-
terponebat: *c* coloniam nouam, delectum per-
ditissimorum scribebat ciuium. Quantò ille
plura miscebat, tantò hic magis in dies cõua-
lescebat.

a L. isque præp.

b L. non, vt sit, relig.

c L. Collinam nouã dilectu perditissimorum ciuium conscribebat, & ita v.c.

lescebat. Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus, fortissimũ virum, inimicissimum suum, certissimum Consulem, idque intellexit nõ solùm sermonibus, sed etiam suffragiis populi R. sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidẽdum Milonem.

26 Seruos agrestes, & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat, Etruriámque vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis. Res erat minimè obscura. Etenim palàm dictitabat, Consulatum Miloni eripi non posse: vitam posse, significauit hoc sæpè in Senatu: dixit in contione. Quinetiam Fauonio, fortissimo viro, quærenti ex eo, qua spe fureret, Milone viuo: respondit, triduo illum: ad summum quatriduo periturũ. Quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit.

27 Interim cùm sciret Clodius *a* (neque enim erat difficile *b* scire) iter solemne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kalendas Febr. Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quòd erat Dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus pridie est, vt ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret. Atque ita profectus est, vt contionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum, tempúsque voluisset, nũquam reliquisset.

28 Milo autem cùm in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum venit, calceos, & vestimenta mutauit: paulisper, dum se vxor, (vt fit) comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cùm iam Clodius, (siquidem eo die Romam venturus erat) redire potuisset. Obuiam fit ei Clodius expeditus, in

a *L. neque enim id erat d.*

b *v. c. scire à Lanuuinis.*

equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis
Græcis comitibus, vt solebat: sine vxore,
quod numquam ferè: cùm hic insidiator, qui
iter illud ad cædem faciendam apparasset,
cùm vxore veheretur in rheda, *a* penulatus,
vulgi magno impedimento, ac muliebri & de-
licato ancillarum puerorúmque comitatu. Fit 29
obuiam Clodio ante fundum eius hora ferè
b vndecima, aut nõ multò secus. Statim com-
plures cum telis in hunc faciunt de loco su-
periore impetum. Aduersi rhedarium occidũt.
Cùm autem hic de rheda, reiecta pœnula, de-
siluisset, seque acri animo defenderet: illi, qui
erant cum Clodio, gladiis eductis, partim re-
currere ad rhedam, vt à tergo Milonem ado-
rirentur: partim, quòd hunc iam interfectum
putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui
pòst erant: ex quibus qui animo *c* fideli in
dominum erant, & præsentes fuerant, partim
occisi sunt, partim, cùm rhedam pugnari vi-
derent, & domino succurrere prohiberentur,
d Milonémque occisum etiam ex ipso Clodio
audirent, *e* ita esse putarent. Fecerunt id serui
Milonis, (dicam enim non deriuandi criminis
causa, sed vt factum est) neque imperante, ne-
que sciente, neque præsente domino, quod
suos quisque seruos in tali re facere voluisset.
Hæc, sicut exposui, ita gesta sunt, Iudices: in- 30
sidiator superatus, vi victa vis, vel potiùs op-
pressa virtute audacia est. Nihil dico, quid
Resp. consecuta sit: nihil, quid vos, nihil
quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni,
qui hoc fato natus est, vt ne se quidẽ seruare
potuerit, quin vnà Rep. vosque seruaret. Si id
iure non posset: nihil habeo, quod defendã, sin
hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, &
mos

a L. pænulatus, magno, & impedito muliebri, & ac delicato ancil.

b *al. xi.*

c *L. fideli in dominum, & præsẽti fuer.*

d *L. & v. c. Milonem occisum & ex ipso Clod.*

e *L. & re vera putarent.*

mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in lattrones inciderint, aut illorum telis, aut vestris sententiis esse pereundum.
31 Quòd si ita putasset: certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non semel ab illo, neque tum primùm petitum, quàm iugulari à vobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. Sin hoc nemo vestrûm ita sentit: illud iam in iudicium venit, non occisúsne sit, quòd fatemur: sed iure, an iniuria: *a* quod multis antea in caussis iam quæsitum est. Insidias factas esse constat: & id est, quod Senatus contra Rempubl. factum iudicauit. Ab vtro factæ sint, incertum est. De hoc igitur latum est vt quæreretur. Ita & Senatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quæstionem tulit. Numquid igitur aliud in iudicium venit, vter vtri insidias fecerit? profectò nihil. Si hic illi: vt ne sit impunè. Si ille huic: *b* tum nos scelere soluamur.
32 Quónam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei caussam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas vtilitates fuisse. Itaque illud Cassianum: *Cui bono fuerit*, in his personis valeat. Etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequebatur, non modò vt Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam vt his consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conuenientibus

a *L. quod multis in caussis iam sæpe quæs.*

b *fort. tum vt nos scelere soluamur.*

certè, spetasset se posse Rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus. Cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, *a* nec, si cuperent, reprimere possent, cùm tantum beneficium ei se debere arbitrarentur, & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam. An verò, Iudices, vos soli ignoratis, vos hospites in hac vrbe versamini? vestræ peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis sermone versantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces vrbis, & pestes Reipub.) fuerit impositurus nobis omnibus, atque inusturus? Exhibe, quæso, Sexte Clodi, exhibe *b* librarium illud legum vestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex mediis armis, turbáque nocturna tanquam Palladium sustulisse, *c* vt præclarum inde munus, ac instrumentum Tribunatus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. Et adspexit me illis quidem oculis, quibus tum solebat, *d* cùm omnia omnibus minabatur. Mouet me quippe lumen curiæ. Quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimicissimum multo crudelius etiam *e* punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare? Tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo: tu in publicum *f* eiecisti: tu spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione, infœlicissimis lignis *g* semiustulatum, nocturnis carnibus dilaniandũ reliquisti. *h* Quam rem etsi necessariò fecisti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo. P. Clodij præturam non sine maximo rerum nouarum *i* motu proponi solitam esse videbatis,

33 (beside "boratam iam vetustate audaciam")
34 (beside "ferre posses. Et adspexit")

a *L. nec, si possent, reprimere vellent. cùm tantum b.*
b *al. libellarium ill.*
c *I. & v. c. vt præclarũ videlicet mu. atque instr.*
d *v. c. cùm omnibus omnia minab.*
e *L. pœnitus es, & ita v. c.*
f *L. abiecisti: al. proiecisti:*
g *al. semiustulatum,*
h *L. Qua re etsi nefariè fecisti:*
i *L. metu pr.*

batis, nisi esset is consul, qui eam auderet, posset *a* confringere eum. *b* Milonem esse cùm sentiret vniuersus populus Rom. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Rempubl.
35 liberare? *c* At non, P. Clodio mortuo, vsitatis iam rebus, obnitendum est Miloni, vt tueatur dignitatem suam. Singularis illa huic vni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. Vos adepti estis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. Itaque Milonis Consulatus, qui, viuo Clodio, labefactari non poterat, mortuo denique tentari cœptus est. Non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni.
36 At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, *d* fecit vltor iniuriæ, *e* punitor doloris sui. Quid, si hæc, non dico, maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem, ac *f* materiam suæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? *g* Ille erat vt odisset primum defensorem salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum, postremò etiam accusatorem suum. Reus enim Milonis, lege Plotia, fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannũ tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine in-
37 iusto, quàm etiam *h* iustum esse? Reliquum est, vt iam illum natura ipsius, consuetudóque defendat. Hunc autem hæc eadem coarguant: nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. Quid ergo, Iudices? cùm mœrentibus vobis, *i* vrbe cessi, non seruós, non arma non

a *L. constringere.*
b *L. Milone vnum esse*
c *L. At nũc, P. Clodio remoto, vsitat. iam reb. enitendũ est M.*
d *L. & v. c. fuit vlt.*
e *L. pœnitor dol.*
f *L. materiẽ*
g *L. ille erat, qui odisset p.*
h *L. iniustum fuisse?*
i *L. & v. c. vrbe cessi, iudiciúmne timui? non seruos, non arma, nõ vim? Quæ fuisset igitur vobis iusta causa restituendi mei, nisi ei fuisset iniusta eijciendi?*

vim intentauit? Quæ fuisset igitur causa restituendi mei, nisi fuisset iniusta a eiiciendi? Diem mihi, credo, dixerat: multam irrogarat: actionem perduellionis intenderat, b & mihi, Iudices, in causa, aut vestra mala, aut mea nec præclarissima, etiam iudicium timendum fuit. Seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum, armis meos ciues, meis consiliis, periculisque seruatos, pro me c obiici nolui.
38 Vidi enim, vidi hunc ipsum Q. Hortensium, lumen, & ornamentum Reipubl. pœnè interfici seruorum manu, cùm mihi adesset: qua in turba C. Vibienus Senator, vir optimus, cũ hoc cùm esset vnà, ita est d multatus, vt vitam amiserit. Itaque quando illius posteà sica illa, quàm à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata e nobis est: huic ego vos obiici pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam viam, monumentum sui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, vt scitis, me ad regiam pœnè confecit.
39 Quid simile Milonis? cuius vis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cùm in iudicium f detrahi non posset, vi oppressam ciuitatem teneret. Quem si interficere voluisset, quantæ g quoties occasiones, quæ præclaræ fuerunt? Potuitne, cùm domum, ac deos penates suos, illo oppugnante, defenderet, iure se vlcisci? potuitne, h ciue egregio, & viro fortissimo P. Sextio, collega suo, vulnerato? Potuitne, i Fabricio, viro optimo, cùm de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuitne, k L. Cæcilij, iustissimi, fortissimique Prætoris, oppugnata domo? potuitne illo die, cùm est lata lex de me? cùm totius Italiæ concur

a v.c. eijciendi?
b v.c. & mihi videlicet in causa aut mala, aut mala, aut mea non & præclarissima, & vestra, iudiciũ tim. fort. & mihi videlicet in causa aut mala mea, aut non & præclarissima, & vestra, iudiciũ, &c.
c v.c. obici
d L. multatus, & ita v.c.
e al. vobis
f L. attrahi, al. retrahi
g L. quot occ.
h L. ciui egr. & ita v.c.
i al. Q. Fabricio,
k al. L. Cæcilij,

concursus, quem mea salus concitarat, facti il-
lius gloriam *a* libens agnouisset: vt etiam si id a *v.c.lubens*
Milo fecisset, cuncta ciuitas eam laudem pro
40 sua vindicaret? Atqui erat id temporis clarissimus,
& fortissimus Consul, inimicus Clodio,
P. Lentulus, vltor sceleris illius, propugnator
Senatus, defensor vestræ voluntatis, patronus
illius publici consensus, restitutor salutis meæ: b *v.c.Tribuni plebei,*
septem Prætores, octo *b* Tribuni plebis, illius
aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius au-
thor, & dux mei reditus, illius hostis: cuius sen-
tentiam Senatus omnis de salute mea grauis-
simam, & ornatissimam secutus est: qui popu-
lum Rom. cohortatus est: qui, cùm de me de-
cretum Capuæ fecisset: ipse cunctæ Italiæ cu-
pienti, & eius fidem imploranti, signum dedit,
vt ad me restituendum Romam concurrerent.
Omnia tùm denique in illum odia ciuium ar-
debant desiderio mei: quem qui tum intere-
misset, non de impunitate eius, sed de præmiis
cogitaretur. Tamen se Milo continuit, & P.
Clodium *c* ad iudicium bis, ad vim numquam c *L.in iudicium*
41 vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad po-
pulum accusante P. Clodio, *d* cùm in Cn. Pom- d *q.v.c.cum in Cnaum pro Mil.*
peium pro Milone dicerem impetus factus est:
quæ tum non modò occasio, sed etiam causa
illius opprimendi fuit? Nuper verò cùm M.
Antonius summam spem salutis bonis omni-
bus attulisset, grauissimámque adolescens no-
bilissimus Reipub. partem fortissimè suscepis-
set, atque illam belluam, iudicij laqueos decli-
nantem, iam irretitam teneret: qui locus, quod e *v.c. di imm.*
tempus illud, *e* dij immortales, fuit? cùm se
ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, f *L. Marci verò Antonij Max.*
magnum Miloni fuit conficere illam pestem
nulla sua inuidia, *f* Antonij verò maxima

vim intentauit? Quæ fuisset igitur causa re-
stituendi mei, nisi fuisset iniusta *a* eiiciendi?
Diem mihi, credo, dixerat: multam irrogarat:
actionem perduellionis intenderat, *b* & mihi,
Iudices, in causa, aut vestra mala, aut mea nec
præclarissima, etiam iudicium timendum fuit.
Seruorum, & egentium ciuium, & facinoroso-
rum, armis meos ciues, meis consiliis, pericu-
lísque seruatos, pro me *c* obiici nolui. Vidi 38
enim, vidi hunc ipsum Q. Hortensium, lumen,
& ornamentum Reipubl. pœnè interfici ser-
uorum manu, cùm mihi adesset: qua in turba
C. Vibienus Senator, vir optimus, cũ hoc cùm
esset vnà, ita est *d* multatus, vt vitam amiserit.
Itaque quando illius posteà sica illa, quàm à
Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intenta-
ta *e* nobis est: huic ego vos obiici pro me non
sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc
istam Appiam viam, monumentum sui nomi-
nis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo
interuallo conuersa rursus est in me: nuper
quidem, vt scitis, me ad regiam pœnè confe-
cit. Quid simile Milonis? cuius vis omnis hæc 39
semper fuit, ne P. Clodius, cùm in iudicium
f detrahi non posset, vi oppressam ciuitatem
teneret. Quem si interficere voluisset, quantæ
g quoties occasiones, quæ præclaræ fuerunt:
Potuitne, cùm domum, ac deos penates suos,
illo oppugnante, defenderet, iure se vlcisci? po-
tuitne, *h* ciue egregio, & viro fortissimo P.
Sextio, collega suo, vulnerato? Potuitne, *i* Fa-
bricio, viro optimo, cùm de reditu meo legem
ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta?
potuitne, *k* L. Cæcilij, iustissimi, fortissimique
Prætoris, oppugnata domo? potuitne illo die,
cùm est lata lex de me? cùm totius Italiæ
concur

a v.c. eiiciendi?
b v.c. & mihi videlicet in causa aut mala, aut mala, aut mea non & præclarissima, & vestra, iudiciũ tim. fort. & mihi videlicet in causa aut mala mea, aut non & præclarissima, & vestra, iudiciũ, &c.
c v.c. obici
d L. mulcatus, & ita v.c.
e al. vobis
f L. attrahi, al. retrahi
g L. quot occ.
h L. ciui egr. & ita v.c.
i al. Q. Fabricio,
k al. L. Cæcilii,

concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam *a* libens agnouisset: vt etiam si id Milo fecisset, cuncta ciuitas eam laudem pro sua vindicaret? Atqui erat id temporis clarissimus, & fortissimus Consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, vltor sceleris illius, propugnator Senatus, defensor vestræ voluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ: septem Prætores, octo *b* Tribuni plebis, illius aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius author, & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam Senatus omnis de salute mea grauissimam, & ornatissimam secutus est: qui populum Rom. cohortatus est: qui, cùm de me decretum Capuæ fecisset: ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti, signum dedit, vt ad me restituendum Romam concurrerent. Omnia tùm denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmiis cogitaretur. Tamen se Milo continuit, & P. Clodium *c* ad iudicium bis, ad vim numquam

41 vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum accusante P. Clodio, *d* cùm in Cn. Pompeium pro Milone dicerem impetus factus est: quæ tum non modò occasio, sed etiam causa illius opprimendi fuit? Nuper verò cùm M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimámque adolescens nobilissimus Reipub. partem fortissimè suscepisset, atque illam belluam, iudicij laqueos declinantem, iam irretitam teneret: qui locus, quod tempus illud, *e* dij immortales, fuit? cùm se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnum Miloni fuit conficere illam pestem nulla sua inuidia, *f* Antonij verò maxima

a *v. c. lubens*

b *v. c. Tribuni plebei,*

c *L. in iudicium*

d *q. v. c. cum in Cnaum pro Mil.*

e *v. c. di imm.*

f *L. Marci verò Antonij Max.*

gloria? Quid? comitiis in campo quoties potestas fuit? *a* cùm ille vi in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciendos curasset, deinde subitò, vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos, & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute sua liceret? Quem igitur cum omnium gratia noluit: hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impunè non est ausus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere? præsertim, Iudices, cùm honoris amplissimi contentio, & dies Comitiorum subesset: quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantáque, & quàm sollicita cupiditas Consulatus) omnia non modò, quæ reprehendi palàm, *b* sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem, *c* fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium, atque oculos intuemur. Nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensúsque ciuium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, *d* sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt. *e* Hunc diem igitur campi speratum, atque exoptatum sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus, & facinus præ se ferens, & confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum? qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret? Quid? *f* quod caput audaciæ est, Iudices: quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi, impunitatis spem? In vtro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut præclari, aut certè necessarij? an in Clodio? qui

Margin numbers: 42 (beside "gloria? Quid?"), 43 (beside "dem tempore"), 44 (beside "stidiunt. e Hunc diem").

a v. c. cùm ille in septa ruisset, fort. cùm ille in septa vi ruisset,

b v. c. sed etiam obscurè quæ cog.

c L. fabulam falsam, fictã, leuẽ perhorr.

d al. sed etiã rectè facta sæpe fastid.

e L. Hunc igitur diem c.

f al. quod caput est, iud.

qui ita iudicia, pœnámque contempſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret? Sed quid ego
45 argumentor? quid plura diſputo? te, Q. Petili, appello, optimum, & fortiſſimum ciuem: te, M. Cato, teſtor: quos mihi diuina quædam ſors dedit iudices. Vos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis, viuo Clodio, periturum Milonem triduo. Poſt diem tertium geſta res eſt, quam dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos poteſtis du-
46 bitare, quid fecerit? Quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modò. Dictatoris Lanuuini *a* ſtata ſacrificia noſſe, negotij nihil erat. Vidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, *b* quo profectus eſt, die. Itaque anteuertit. At quo die? quo, *c* vt antè dixi, inſaniſſima concio ab ipſius *d* mercenario Tribuno *e* plebis eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, numquam reliquiſſet. Ergo illi ne cauſâ quidem itineris, etiam cauſa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſa ſolùm, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, vt ille ſciuit Milonem fore eo die in via, ſic Clodium Milo
47 ne ſuſpicari quidem potuit? Primum quæro, qui ſcire potuerit: quod vos idem in Clodio quærere non poteſtis. Vt enim neminem aliũ, niſi T. Patinam, familiariſſimum ſuum, rogaſſet, ſcire potuit, illo ipſo die Lanuuij à dictatore Milone prodi flaminem neceſſe eſſe. Sed erant permulti alij, ex quibus id facillimè ſcire poſſet: omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu vnde quæſiuit? quæſierit ſanè. Videte, quid vobis largiar. Seruum etiam, *f* vt Arrius,

a *ſtatuta*
b *L. quo eſt profectus, d.*
c *L. vt antè dixi, fuit inſ.*
d *v. c. mercenario tr.*
e *L. plebis concitata:*
f *L. vt Q. Arrius, meus am.*

Arrius, meus amicus, dixit, corruperit. Legite testimonia testium vestrorum. Dixit C. Cassinius, cognomento *a* Schola, *b* interaminis, *c* familiaris meus, & idem comes P. Clodij: cuius iampridem testimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat, & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse: sed subito ei esse nuntiatum, Cyrum architectum esse mortuum: itaque Romam repentè constituisse proficisci: dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. Videte, Iudices, quantæ res his testimo- 48
nijs sint confectæ. Primùm certè liberatur Milo, non eo consilio profectus esse, vt insidiaretur in via Clodio: *d* quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. Deinde (non enim video, cur non meum quoque agam negotium) scitis, Iudices, fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam, consilio verò maioris alicuius. *e* Videlicet me latronem, ac sicarium abiecti homines, & perditi describebant. *f* Iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset, rediturum fuisse. Respiraui, liberatus sum: non vereor, ne, quod ne suspicari quidem potuerim, videar id cogitasse.
Nunc persequar cætera. *g* Nam occurrit illud: 49
ne Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus. Si quidem exiturus ad cædem e villa non fuisset. Video enim, illum, *h* qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse, sed Milonem appropinquare. Nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? Vna fui: *i* testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autem palàm fecerat, & illum hæredem, & me scripserat. Quem pridie

a *al. Scola, al. Sigola,*
b *al. Interamnas,*
c *L. familiarissimus, & idem comes P. Cl.*
d *tres v. c. quippe si ille obuius ei fut.*
e *sic v. c. L. ex Asconio, Me videlicet latron.*
f *L. Iacent hi suis testibus qui Clod.*
g *L. nam occurrit illud. Igitur ne Clod. & ita v. c.*
h *q. v. c. qui dicatur*
i *testamentum Cyri simul*

pridie hora tertia animam efflantem reliquis-
ſet, eum mortuum *a* poſtridie hora decima ei
50 nuntiabatur? Age, ſit ita factum: *b* quæ cauſa,
cur Romam properaret? cur in noctem ſe con-
iiceret? quid afferebat feſtinationem? quòd
hæres erat? primùm erat nihili, cur properato
opus eſſet: deinde, ſi quid eſſet, quid tandem
erat, quod ea nocte conſequi poſſet, amitteret
autem, ſi poſtridie manè Romam veniſſet?
c Atque, vt illi nocturnus ad vrbem aduentus
vitandus potiùs, quàm expetendus fuit: ſic Mi-
loni, cùm inſidiator eſſet, ſi illum ad vrbem
d noctu acceſſurum ſciebat, *e* ſubſiſtendum,
51 atque exſpectandum fuit. Noctu, *f* inuidioſo,
& pleno latronum in loco occidiſſet. Nemo ei
neganti non crediſſet, quem eſſe omnes ſal-
uum, etiam confitentem, volunt. Suſtinuiſſet
hoc crimen primùm ipſe ille latronum occul-
tator, *g* & receptator, *h* locus, dum neque mu-
ta ſolitudo indicaſſet, neque cæca nox oſten-
diſſet Milonem: deinde vbi multi ab illo vio-
lati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam hæc ti-
mentes in ſuſpicionem caderent: tota denique
52 rea citaretur Hetruria. Atque illo die certè
Aricia rediens *i* diuertit Clodius ad Albanum.
k Quòd niſi ſciret Milo, illum Ariciæ fuiſſe,
ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam
illo die reuerti vellet, ad villam ſuam, quæ viã
tangeret, *l* diuerſurum. Cur neque antè oc-
currit, *m* ne in villa reſideret? nec eo in loco
ſubſedit, quò ille noctu venturus eſſet? Video
adhuc conſtare omnia, iudices: Miloni etiam
vtile fuiſſe Clodium viuere: illi ad ea, quæ
concupierat, optatiſſimum interitum Milonis
fuiſſe: odium illius in hunc acerbiſſimum, *n* in
illum huius nullum: conſuetudinem illius per-
petuam

a *v.c. poſt diei tertij horã decimã fort. poſt diem tertium hora decima ei nũt.*
b *L. quæ cauſa fuit, cur*
c *al. Atqui,*
d *v.c. nocte*
e *L. & v.c. ſubſidendũ,*
f *L. inſidioſo, & pl.*
g *v.c. & receptor l.*
h *L. locus vt neq.*
i *L. deuertit v.c. deuortit*
k *v.c. Quod vt ſciret Milo, &c.*
l *L: deuerſurum.*
m *al. ne ille in*
n *v.c. nullum huius in illum: conſ. & ita L.*

petuam in vi inferenda, huius tantum in re-
pellenda: *a* mortem ab illo denuntiatam pa- 53
làm Miloni,& prædicatam, nihil vmquam au-
ditum ex Milone: profectionis huius diem illi
notum,reditum illius huic ignotum fuisse:hu-
ius iter necessarium, illius etiam potiùs alie-
num:hunc præ se tulisse,se illo die Roma exi-
turum,illum eo die se dissimulasse rediturum:
hunc nullius rei mutasse consilium, illum cau-
sam mutandi consilij finxisse: huic, si insidia-
retur, *b* nocte propè vrbem exspectandum,illi,
etiam si hunc non timeret, tamen accessum
ad vrbem nocturnum fuisse metuendum. Vi- 54
deamus nunc id, quod caput est:locus ad in-
sidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandem
fuerit aptior. Id verò, Iudices, etiam dubi-
tandum, & diutiùs cogitandum est? Ante
fundum Clodij:quo in fundo, propter insanas
illas substructiones, facilè mille hominum
versabatur valentium. Atqui excelso loco su-
periorem se fore *c* putabat Milo, & ob eam
causam eum locum ad pugnam potissimum
d delegerat. *e* An in eo loco potiùs exspectan-
dum ab eo,qui ipsius loci spe facere impetum
cogitarat? Res loquitur,Iudices,ipsa: quæ sem-
per valet plurimum. Si hæc non gesta audire- 55
tis,sed picta videretis: tamen appareret, vter
esset insidiator, vter nihil cogitaret mali,
cùm alter veheretur in rheda pœnulatus, vnà
sederet vxor. Quid horum non impeditissi-
mum? vestitus, an vehiculum, an comes?
quid minùs promptum ad pugnam, cùm pœ-
nula irretitus, rheda impeditus, vxore pœnè
constrictus esset? Videte nunc illum, primùm
egredientem è villa subitò Cur vesperi? *f* quid
necesse est?qui conuenit,præsertim id tẽporis.

a. Diuer-

a *al. mortem ab illo Miloni denun. & palàm præd.*

b *L. noctem propè vrbem exspectandã, & ita v.c.*

c *L. putarat Milo, & ob eam rem eũ loc. & ita v.c.*

d *v.c. legerat.*

e *al. At in eo loco potiùs exspect. ab eo, qui ipsius l. spe f. imp. cogitarat.*

f *libri vulg. quid necesse est tardè? qui cõuenit,*

a Diuertit in villam Pompeij, Pompeium vt videret? Sciebat b in Alsiensi esse. Villam vt perspiceret? millies in ea fuerat. Quid erat moræ, & tergiuersationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit. Agè: nunc iter expediti la-
56 tronis, cùm Milonis impedimentis comparate. Semper ille anteà cum vxore: tum sine ea: c numquam non in rheda: tum in equo. Comites Græculi, quocúmque ibat, etiam cùm in castra Etrusca properabat: tum nugarũ in comitatu nihil. Milo, qui numquam, tum casu pueros symphoniacos vxoris ducebat, & ancillarum greges. Ille, qui semper secum scorta semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi vt virum à viro d lectũ esse diceres. Cur igitur victus est? quia nõ semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia, quamquam paratus in im-
57 paratos Clodius, tamen mulier inciderat in viros. Nec verò sic erat vnquam non paratus Milo contra illum, vt non satis ferè esset paratus. Semper ille & quantum interesset P. Clodij se e perire, & quanto illi odio esset, & quãtum ille auderet, cogitabat. Quamobrem vitam suam, quam maximis præmiis propositã, & pænè addictam sciebat, numquam in periculum sine præsidio, & sine custodia f prouehebat. Adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martémque communem: qui sæpe spoliantem iam, & exsultantem euertit, & perculit ab abiecto. Adde inscitiam prãsi, poti, osci-
58 tantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, vitámque domini desperantes cùm incidisset, hæsit in iis pœnis, quas ab eo serui fideles pro domini vita

a *al. Diuertit.* b *libri vulg. in Alsiensi esse procul inde. Villam vt p. mendosè* c *L. numquã nisi in rheda & ita v. c.* d *L. duceret.*

e *al. interire.*

f *L. proiiciebat. al. conciiciebat.*

vita expetiuerunt. Cur igitur eos manumisit? 58
metuebat scilicet, ne incitaretur: ne dolorem perferre non possent: ne tormentis cogerentur, occisum esse à seruis Milonis in Appia via P. Clodium confiteri. Quid opus est tortore? quid quæris? occideritne? occidit. Iure, an iniuria? nihil ad tortorem. Facti enim *a* in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. Quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire vis, id fatemur. Manu verò cur miserit, si id potiùs quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmiis: nescis inimici factum reprehendere. Di- 59
xit enim hic idem, qui omnia semper constanter, & fortiter, M. Cato: dixitque in turbulenta concione, quæ tamen huius authoritate placata est: non libertate solùm, sed etiam omnibus præmiis dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent. Quod enim præmium, satis magnum est tam, *b* beneuolis, tam bonis, tam fidelibus seruis, propter quos viuit? etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine, & vulneribus suis, crudelissimi inimici mentem, oculósque satiauit. Quos nisi manumisisset, tormentis etiam dedendi fuerunt conseruatores domini, vltores sceleris, defensores necis. Hic verò nihil habet in his malis, quod minùs molestè ferat, quàm etiam si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmium persolutum. Sed quæstiones vrgent Milonem, quæ 60
sunt habitæ nũc in atrio libertatis. Quibusnam de seruis? rogas? de P. Clodij. Quis eos postulauit? Appius. Quis produxit? Appius. Vnde? ab Appio. Dij boni, quid potest agi seuerius? De seruis *c* nulla quæstio est in dominũ, nisi de incestu,

a al. in equuleo

b v. c. beniuolis,

c al. nulla lege quæstio est in do

cestu, vt fuit in Clodium: *a* Proximè ad deos accessit Clodius, propiùs quàm tum, cùm ad ipsos penetrarat: cuius de morte, tamquam de cæremoniis violatis, quæritur. Sed tamen maiores nostri in dominũ de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignũ esse, & domini morte ipsa tristius. In reum de seruis accusatoris cùm
61 quæritur, verũ inueniri potest? Age vero, quæ erat, aut qualis quæstio? *b* Heus vbi Ruscio, vbi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? Fecit. Certa crux. Nullas fecit. Sperata libertas. Quid hac quæstione certius? Subito arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas *c* coniiciuntur, ne quis cum iis colloqui possit. Hi centum dies penes accusatorem cùm fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. Quid hac quæstione dici potest integrius? quid in-
62 corruptius? Quòd si nondum satis cernitis, cùm res ipsa tot, tam claris argumentis, signisque luceat, pura mente, atque integra Milonem, nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum, Romam reuertisse: recordamini, per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius: qui ingressus in forum, ardente curia: quæ magnitudo animi, qui vultus, quæ oratio. Neque verò se populo solùm, sed etiã Senatui *d* tradidit, neque Senatui modò, sed etiam publicis præsidiis, & armis: neque his tantùm, verùm etiam eius potestati, cui Senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. *e* Cui se numquam profectò tradidisset, nisi causæ suæ confideret, præsertim omnia audienti, magna metuenti, multa suspi-
63 canti, nonnulla credenti. Magna vis est con-

a *L. Proxime deos acc. & ita v. c.*

b *L. Hem tu Ruscio, verbi causa, caue sis mentiaris Clodius ins.*

c *v. c. coniciũtur.*

d *L. permisit. v. c. commisit.*

e *L. cui numquam se hic profectò tr.*

ſcientiæ, Iudices, & magna in vtrámque partem: vt neque timeant, qui nihil commiſerint: & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint. Neque verò ſine ratione certa, cauſa Milonis ſemper à Senatu probata eſt. Videbant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, præſentiam animi, defenſionis cõſtantiam. An verò obliti eſtis, Iudices, recenti illi nuntio necis Clodianę, non modò inimicorum Milonis ſermones, & opiniones, ſed nonnullorum etiam imperitorum: qui negabant eum Romam eſſe rediturum? Siue enim illud ani- 64
mo irato, ac percito feciſſet, vt incenſus odio trucidaret inimicum arbitrabantur: eum tanti mortem P. Clodij putaſſe, vt æquo animo patria careret, cùm ſanguine inimici expleſſet odium ſuum: ſiue etiam illius morte patriam liberare voluiſſet, non dubitaturum fortem virum, quin, cùm ſuo periculo a ſalutem Reip. attuliſſet, cederet æquo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternã, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſe ſeruaſſet. Multi etiam Catilinam, atque illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellũ patriæ faciet. Miſeros interdum ciues, optimè de Rep. meritos: in quibus homines non modò res præclariſſimas obliuiſcuntur, ſed etiam nefarias ſuſpicantur. Ergo illa falſa fuerunt: quæ 65
certè vera exſtitiſſent ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſſet honeſtè, veréque defendere. Quid, quæ poſteà ſunt in eum b congeſta? c quæ quamuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, vt ſuſtinuit, dij immortales! ſuſtinuit! immo verò vt contemſit, ac pro nihilo putauit? quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſ

a v. c. ſalutẽ P. R. att.

b al. coniecta
c L. quæ quĩ-uis, etiam mediocrium del. conſ[c]iũ, perc.

fortissimus vir, negligere potuisset. Scutorum, gladiorum, frænorum, sparorum, pilorúmque etiam multitudo deprehendi posse *a* iudicabatur. Nullum in vrbe vicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in villam *b* Otriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. Hæc non delata solùm, sed pænè credita: nec antè repu-
66 diata sunt, quam quæsita. Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij: sed dicam, vt sentio Iudices: nimis multa audire coguntur: neque aliter facere possunt ij, quibus tota commissa est Resp. *c* Quin etiam audiendus sit Popa Licinius, *d* nescio quis, de circo maximo seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi *e* confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse: deinde posteà se gladio percussum esse ab vno de illis, ne indicaret Pompeio in hortos nuntiauit. Arcessor in primis de amicorum sententia rem defert ad Senatum. Non poteram in illius mei, patriæque custodis tanta suspicione non metu exanimari: sed mirabar tamen, *f* credi Popæ: ebriosorum confessionem seruorum audiri, vulnus in latere, quod acu punctum videretur, pro ictu gladiatoris putari. *g* Verùm tamen, vt intelligo,
67 cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea solùm, quæ timenda erant, *h* sed omninò omnia, ne aliquid vos timeretis. Oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi, & fortissimi viri, per multas noctis horas nuntiabatur. Nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. Non poteram Cn. Pompeium, *i* præstantissima virtute ciuem, timidum suf-

a *al. indicabatur.*
b *L. Oericulanam*
c *L. Quin etiam fuerit audiendus*
d *L. nescio qui,*
e *L. confessos esse, se de int.*
f *L. credi Popæ: confessionem s.*
g *L. Verùm, vt intell.*
h *L. sed omnia, ne al.*
i *L. præstantissima virtute virũ, tim.*

picari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullam putabam. Frequentissimo Senatu nuper in capitolio Senator inuentus est, qui Milonem cùm telo esse diceret. Nudauit se in sanctissimo templo, quoniam vita talis, & ciuis & viri, fidem non faciebat, *a* nisi, eo tacente, res ipsa loqueretur. Omnia falsa, atque insidiosè ficta comperta sunt. *b* Quòd si tamen me- 68
tuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, sed tuas, Cn. Pompei, (te enim iam appello ea voce, *c* vt me audire possis (tuas, inquam, suspiciones perhorrescimus. Si Milonem times, si hunc de tua vita nefariè aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas: si Italiæ *d* delectus, vt nonnulli conquisitores tui *e* dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ, si vigiliæ, *f* si delecta iuuentus, quæ tuum corpus, domúmque custodit, contra Milonis impetum armata est, atque illa omnia in hunc vnum *g* instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certè vis, & incredibilis animus, & non vnius viri vires, atque opes indicantur, si quidem in hunc vnum & præstantissimus dux electus, &
tota Resp. armata est. Sed quis non intelligit, 69
omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, vt eas his armis sanares, & confirmares, esse commissas? Quòd *h* si Miloni locus datus esset: probasset profectò tibi ipsi, neminem vmquã hominem homini cariorem fuisse, quàm te sibi: nullum se vmquam periculum pro tua dignitate fugisse: *i* cum illa ipsa tæterrima peste sępissimè pro tua gloria contendisse: Tribunatũ suum ad salutem meam, quę tibi carissima fuisset, consiliis tuis gubernatum: se à te posteà defensum in periculo capitis, adiutum in petitione

a *v. c. vt eo tacente, r.*
b *al. Cùm tamen, si met.*
c *L. vt me exaudire possis) tuas, inquam,*
d *L. dilectus,*
e *L. dictitarunt,*
f *L. si dilecta iuu.*
g *fort. instructa,*
h *L. si locus Miloni d.*
i *v. c. cum ipsa illa tæt. p. se sęp.*

tione Præturæ: duos se habere semper amicissimos sperasse: te tuo beneficio, me suo. Quæ si non probaret: si tibi ita penitus *a* insedisset ista suspicio, nullo vt euelli modo posset: si denique Italia *b* à delectu, vrbs ab armis, sine Milonis clade numquam esset conquietura: næ iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consueuit: te, Magne, tamen
70 *c* attestaretur: quod nunc etiam facit. Vide, quàm sit varia vitæ, commutabilisque ratio, quàm vaga, volubilisque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quãtæ timiditates. Erit, erit illud profectò tẽpus, & illucescet aliquando ille dies, cũ tu, salutaribus, vt spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporũ immutatis, qui quàm crebrò accidat, experti debemus scire: & amicissimi beniuolentiam, & grauissimi hominis fidem, & vnius post homines natos fortissimi viri magnitudinem animi
71 desideres. Quamquam quis hoc credat, Cn. Põpeium, iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritissimum, cùm Senatus ei cõmiserit, vt videret, *Ne quid Resp. detrimenti caperet:* Quo vno versiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitu, hunc *d* delectu dato, iudicium exspectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vel iudicia ipsa tolleret? Satis *e* iudicatum est à Pompeio falsò ista conferri in Milonem: qui legem tulit, qua, vt ego sentio, Milonem *f* absolui oporteret: vt omnes
72 confitentur, liceret. Quod verò in illo loco, *g* atque in illis publicorum præsidiorum copiis circumfusus sedet: satis declarat, se non terro-

a *v. c. inhæsisset.*
b *L. à dilectu,*
c *L. antestaretur.*
d *L. dilectu*
e *al. iudicatum est.*
f *L. absolui à vobis oport.*
g *L. atq. illis publ.*

rem inferre vobis(quid enim illo minùs,quàm cogere,vt vos eũ condemnetis, in quem animaduertere ipse & more maiorum, & suo iure posset?)sed præsidio esse: vt intelligatis,contra hesternam contionem illam licere vobis,quod sentiatis,liberè iudicare. Nec verò me,Iudices, 73
Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens,támque vestri sensus ignarus, atque expers,vt nesciam,quid de morte Clodij sentiatis. De qua si iam nollem ita diluere crimen,vt dilui, tamen impunè Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriosè liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium,qui annona leuanda,iacturísque rei familiaris,quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi: nõ Ti. Gracchum,qui collegæ Magistratum per seditionem *a* abrogauit: quorũ interfectores impleruut orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum (auderet enim dicere, cùm patriam periculo suo liberasset) cuius *b* nefarium adulterium in puluinaribus sanctissimis nobilissimæ fæminæ comprehenderunt: eum, cuius supplicio Senatus sollemnes religiones 74
expiandas sæpe censuit: eum,quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se,quæstionibus habitis, dixit comperisse eum,qui ciuem,quem Senatus, quem populus,quem omnes gentes,vrbis ac vitæ ciuiũ conseruatorem *c* iudicabant,seruorum, armis exterminauit: eum, qui Regna dedit, ademit: orbem terrarũ,quibuscum voluit,partitus est: eum,qui *d* pluribus cædibus in foro factis,singulari virtute, & gloria ciuem domum vi, & armis compulit: eum, cui nihil vmquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incendit, *e* vt memoriam

a *L. abrogabat.*

b *L. nefandũ*

c *indicadrãt:*

d *L. plurimis*

e *v. c. vt memoriam publicam recensionis.*

75 riam publicæ recensionis, tabulis publicis impressam, exstingueret: eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini: qui non *a* calumnia litium, non iniustis vindiciis ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat: qui non solùm Etruscos (eos enim penitus contempserat) *b* sed hunc Cn. Pompeium virum fortissimum, atque optimum ciuem, Iudicem nostrum, pellere possessionibus, armis, castrisque conatus est: qui cum architectis, & decempedis villas multorũ, hortósque peragrabat: qui ianiculo, & Alpibus spẽ possessionum terminabat suarum: qui cùm *c* ab equite Romano, splendidissimo, & forti viro, T. Pacanio non impetrasset, *d* vt insulam *e* in lacu Pretio venderet, repentè lintribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, *f* atque arma conuexit: dominóque trans ripam inspectante, non dubitauit ædificium exstruere in
76 alieno: qui huic T. Fursanio, cui viro, dij immortales (quid enim de muliercula *g* Sanctia? quid de adolescente *h* Apronio dicam? quorum vtrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Fursanio dicere, si sibi pecuniam, quantã po poscerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum: qua inuidia huic esset tali viro conflagrandum: qui Appium fratrẽ, hominem mihi coniunctum *i* fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per vestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, vt sororem *k* non modò vestibulo priuaret, sed omni aditu, & lumine. Quamquam hæc quidem iam tolerabilia videbantur *l* etsi æquabiliter in Rempub. in

a *v.c. kalumnia.*
b *L. sed hunc P. Varium. fortissimum. atque opt. ciuem.*
c *L. ab equite R. splendido: & forti, M. Paconio, non imp.*
d *L. vt sibi ins.*
e *v.c. in lacu Perelio.*
f *al. atque arenam*
g *al. Sentia? al. Scantia?*
h *al. Apronio*
i *L. fidissima*
k *L. non modò vestibulo, sed omni aditu & limine priuaret. Qu.*
l *v.c. si æqualiter*

priuatos:in longinquos, in propinquos: in
alienos, in suos irruebat:sed nescio quomodo
iam vsu obduruerat, & percallu erat ciuitatis
incredibilis patientia. Quæ verò aderant iam,
& impendebant, quónam modo ea aut depel-
lere potuissetis, a aut ferre imperium,si id ille
nactus esset? Omitto socios, exteras nationes,
reges,tetrarchas:(vota enim feceratis, b vt in
eos se potiùs mitteret,quam in vestras posses-
siones,vestra tecta, vestras pecunias) à liberis
dico; à liberis medius fidius & coniugibus ve-
stris numquam ille effrænatas suas libidines
cohibuisset.Fingi hæc putatis,quæ patent?quę
nota sunt omnibus? quæ tenentur? seruorum
exercitus illum in vrbe conscripturum fuisse,
per quos totam Remp.résque priuatas omniũ
possideret?Quamobrem, si cruentum gladium 78
tenens clamaret T.Annius,Adeste, quæso, at-
que audite ciues:P.Clodium interfeci:eius fu-
rores,quos nullis iam legibus, nullis iudiciis
frœnare poteramus,hoc ferro, & hac dextera
à ceruicibus vestris repuli: c per me vnum ef-
fectum est,vt ius,ęquitas,leges,libertas,pudor
pudicitia in ciuitate d manerent:enimuerò ti-
mendum, quonam modo id factum ferret ci-
uitas.Nunc enim quis est,qui non probet? qui
non laudet? qui non vnum post hominũ me-
moriam T.Annium plurimùm Reip.profuisse,
maxima lætitia populum R. cunctam Italiam,
nationes omnes affecisse, & dicat,& sentiat?
Nequeo,vetera illa populi R. e quanta fuerint
gaudia,iudicare. Multas tamen iam summorũ
Imperatorum clarissimas victorias ætas nostra
vidit:quarum nulla neque tam diuturnam at-
tulit lætitiam,nec tantam. Mandate hoc me- 79
moriæ, Iudices. Spero multa vos, liberósque
vestros

a L. aut ferre, imperium ille si nactus esset?

b L. vt in eos se potius im mitteret, quā in vestras possessines) à vestris tectis, vestris pecuniis: vestra tecta, vestras pecunias dico? à liberis, mediusfidius, & à cõiugibus vestr.

c L. per me vnum vt ius, æq, &c.

d manerent. Esset verò timend quon. m. id ferret ciuit.

e L. gaudia. quanta fuerint, iudic.

vestros in Rep. bona esse visuros, in his singulis ita semper existimabitis, viuo P. Clodio, *a* nihil horũ vos visuros fuisse. In spem maximam, &, quemadmodum confido, verissimam *b* adducti sumus, hunc ipsum annum, *c* hoc summo viro Consule, *d* concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus & iudiciis constitutis, salutarem ciuitati fore. Num quis igitur est tam demens, qui hoc, P. Clodio viuo, contingere potuisse arbitretur? Quid? ea, quæ tenetis, priuata, atque vestra, dominante homine furioso. Quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? Non timeo, Iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentiùs hæc in illum euomere videar, quàm veriùs. Etenim etsi præcipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, vt in communi odio pænè æqualiter versaretur odium meum. Non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quan-
80 tum exitij fuerit. Quin sic attendite, Iudices. Nempè hæc est quæstio de interitu P. Clodij. Fingite animis (liberæ enim sunt cogitationes nostræ: & quæ volunt, sic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus) fingite igitur cogitatione imaginem huius condicionis meæ: si possim efficere, vt Milonem absoluatis: sed ita, si P. Clodius reuixerit. Quid vultu extimuistis? quonam modo ille vos viuus afficeret, *e* qui mortuus inani cogitatione percussit? Quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea virtute, *f* ac sapientia est, vt ea potuerit semper quæ nemo præter illum: si is, inquam, potuisset, vt quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: vtrum *g* putatis facturum fuisse? etiam si propter amicitiam vellet illum

a *L. nihil eorum vos*
b *L. sumus adducti,*
c *L. hoc ipso summo v.*
d *L. compressa hom.*
e *v. c. quos mort.*
f *L. ac fortuna est, & ita v. c.*
g *L. putatis potiùs facturum fuisse?*

ab inferis *a* reuocare, propter Remp. non fe-
cisset. Eius igitur mortis sedetis vltores, cuius
vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis:
& de eius nece lata quæstio est, qui si eadem
lege reuiuiscere posset, lata lex numquam es-
set. Huius ergo *b* interfector non esset etiam
confitendo ab iis impetraturus, ne pœnam ti-
meret, quos liberauisset? Græci homines deo- 81
rum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos
necauerunt. Quæ ego vidi Athenis? quæ aliis
in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus
institutas viris? quos cantus? quæ carmina? *c*
propè ad immortalitatem, & religionem, &
memoriam consecrantur. Vos tanti conserua-
torem populi, tanti sceleris vltorem, non mo-
dò honoribus nullis afficietis, *d* sed ad suppli-
cium rapi etiam patiemini? Confiteretur, con-
fiteretur, inquam, si fecisset, & magno animo,
& libenter, se fecisse, libertatis omnium causa. 82
Quod certè ei non confitendum modò fuisset,
verùm etiam prædicandum. Etenim, si id non
negat, ex quo nihil petit, nisi vt ignoscatur: du-
bitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis
essent petenda? nisi verò gratius putat esse vo-
bis, sui se capitis, quàm vestri ordinis defenso-
rem fuisse: cùm præsertim in ea confessione, si
grati esse velletis, honores assequeretur am-
plissimos. *e* Si factum vobis non probaretur
(quamquam qui poterat salus sua *f* cuique nō
probari?) sed tamen si minùs fortissimi viri
virtus ciuibus grata cecidisset: magno animo,
constantique cederet ex ingrata ciuitate. Nam
quid esset ingratius, quàm lætari cæteros, lu-
gere eum solum, propter quem cæteri læta- 83
rentur? Quamquam hoc animo semper *g* om-
nes fuimus in patriæ proditoribus oppri-
mendis, vt, quoniam nostra futura esset gloria,

a *L. euocare,*
b *L. interfector si esset: in confitendo ab his ne pœnam timeret, quos liberauisset?*
c *L. propè ad immortalitatem & religione, & memoria cons.*
d *L. sed etiā ad suppliciū rapi patiemini?*
e *L. sin factū*
f *L. cuiquam & ita v.c.*
g *L. fuimus omnes in patr. & ita v.c.*

periculum quoque, & inuidiam, nostram putaremus, *a* nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cùm tantùm in Consulatu meo pro vobis, ac liberis vestris ausus essem, si, id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum, ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum non timeret? Proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segniùs Rēpu. defendit, is vir verè putandus est. Populi grati est, præmiis afficere benè meritos de Repub. ciues: viri fortis, ne suppliciis quidem moueri,
84 vt fortiter fecisse pœniteat. Quamobrem vteretur eadem confessione T. Annius, *b* qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi: &, si grata Resp. esset, lætarentur: si ingrata, tamen in graui fortuna, conscientia sua niteretur. Sed huius beneficij gratiam, Iudices, fortuna populi R. & vestra fœlicitas, & dij immortales sibi deberi putant. Nec verò quisquam aliter arbitrari potest, *c* nisi qui nullam vim cælestem existimat, numénve diuinum: quem neque Imperij *d* vestri magnitudo, neque sol ille, nec cæli, signorúmque motus, nec vicissitudines rerum, atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, *e* maiorum sapientia: qui sacra, qui cæremonias, qui auspicia & ipsi sanctissimè coluerunt, &
85 nobis, suis posteris, prodiderunt. Est, est, profectò illa vis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddã, quod vigeat, & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ, *f* tam præclaro motu. Nisi fortè idcircò esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: *g* perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua prouidemus, qua hæc ipsa

a *L. nam quæ mihi ipsi tribuenda laus esset, cùm*

b *L. qua Ahala.*

c *L. nisi qui nullam vim esse ducit, numénve diuinum:*

d *al. nostri,*

e *L. maiorum nostrorũ sap. & ita v. c.*

f *L. támque præcl.*

g *L. proinde quasi,*

ipsa agimus, ac dicimus, videre, aut planè, qualis, aut vbi sit, sentire possimus. *a* Ea vis, ea est igitur, quæ sæpè incredibiles huic vrbi fœlicitates, atque opes attulit: quæ illam perniciem exstinxit, ac sustulit: cui primùm mentem iniecit. Vt vi irritare, ferróque lacessere fortissimum virum auderet, vinceretúrque ab eo, quem si vicisset, habiturus esset impunitatem, & licentiam sempiternam. 86 Non est humano consilio, ne mediocri quidem, Iudices, deorum immortalium cura, res illa perfecta. *b* Religiones mehercule ipsæ, aræque, cùm illam belluam cadere viderunt, *c* commouisse se videntur, & ius in illo suum retinuisse. 87 *d* Vos enim, Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro, atque obtestor, vosque Albanorum obrutę aræ, sacrorum populi R. sociæ, & æquales, quas ille præceps amentia, cæsis, prostratisque sanctissimis lucis, substructionū insanis molibus oppresserat: vestræ tū aræ, vestræ religiones viguerūt, vestra vis valuit, quam ille omni scelere polluerat: tuque ex tuo edito monte, *e* Latialis sancte Iupiter, cuius ille *f* lacus, nemora, finésque sæpè omni nefario stupro, & scelere macularat, aliquādo ad eum *g* puniendum oculos aperuisti: vobis illæ, vobis vestro in conspectu seræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt. 88 Nisi fortè hoc etiam, casu factum esse dicimus, vt ante ipsum sacrarium Bonę deæ, quod est in fundo T. Sextij Galli, in primis honesti, & ornati adolescentis, ante ipsam, inquam, Bonam deam, cùm, prœlium commisisset, primùm illud vulnus *h* acceperit, quo tæterrimam mortem obiret: vt non absolutus iudicio illo nefario videretur, sed ad hanc insignē pœnā reseruatus.

a *L. Ea vis est igitur ipsa, q.*

b *L. religiones mehercule ipsæ, quætum illam bell.*

c *L. commosse se vid.*

d *L. Vos enim iam, Albani.*

e *L. Latiaris sancte Iup.*

f *L. lucos, nemor.*

g *v. c. pœniēdum.*

g *sic v. c. & L. al. acciperet.*

Nec

Nec verò non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam, vt sine imaginibus, sine cantu, sine ludis, sine exequiis, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore, & luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent, *a* amburcretur etiam abiectus. Non fuisse credo fas clarissimorum virorum formas illi tæterrimo *b* parricidæ aliquid decoris afferre, neque vllo in loco potiùs mortem eius lacerari, quàm in quo vita esset
89 damnata. Dura mihi, medius fidius, iam fortuna populi R. & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc Rempu. *c* insultare videret, & pateretur. Polluerat stupro sanctissimas religiones: Senatus grauissima decreta perfregerat: *d* pecunia se palàm à Iudicibus redemerat: vexarat in tribunatu Senatum: omnium ordinum consensu pro salute Reip. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam vexauerat: Cn. Pompeio nefariũ bellum indixerat: Magistratuum, priuatorúmque cædeis effecerat: domũ mei fratris incenderat: vastarat Etruriam: multos sedibus, ac fortunis eiecerat: instabat, vrgebat: *e* capere eius amentiam ciuitas, Italia, Prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod non hoc anno suum fore putaret: obstabat
90 eius cogitationibus nemo, *f* præter illum Milonem ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium *g* nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiam, suam potentiam esse dicebat: bonorum animos *h* etiam

a *L. vreretur abiectus.*
b *L. parricidæ,*
c *L. insultare pateretur.*
d *L. pecunia palàm se à iudic.*
e *χωρεῖν,*
f *L. præter Milonem, illum ipsum, qui p-*
g *L. nouo red. in gr. sibi deuinctũ arbit.*
h *L. delet hic quoque particulã etiam,*

etiam in meo casu contempserat: Milo vnus vrgebat. Hic dij immortales, vt suprà dixi, *a* mentem dederunt illi perdito, ac furioso, vt huic faceret insidias, aliter perire pestis illa non potuit: numquam illum Respub. suo iure esset vlta. Senatus, credo, Prætorem eum circumscripsisset. Ne cùm solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. An Consules in Prætore coërcendo fortes fuissent? Primùm, Milone occiso, habuisset suos Consules. Deinde *b* quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum, virum Consularem *c* crudelissimè necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legib9 Clodianis, seruos nostros, libertos suos fecisset. Postremò, nisi eum dij immortales in eam mentem impulissent, vt homo effæminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie Remp. nullam haberetis. An ille Prætor, 92
ille verò Consul, si modò hæc templa, atque ipsa mœnia stare ex viro tamdiu, & Consulatum eius exspectare potuissent, ille denique viuus, mali nihil fecisset, *d* qui mortuus, vno ex suis satellitibus Sext. Clodio duce, curiam incenderit? Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portũ omnium gentium, sedem ab vniuerso populo R. concessam vni ordini, inflammari, exscindi, funestari? neque id fieri à multitudine imperita, quãquam esset miserum idipsum, sed ab vno: qui cùm tantum ausus sit vltor pro mortuo, quid signifer pro viuo non esset ausus? In curiam potissimùm abiecit, vt eam mortuus incenderet,

a *L. mentem illi perd. ac fur. dederũt, vt hinc f.*

b *L. quis in eo Prætore fortis Consul ess.*

c *L. crudelissimè vexatũ esse meminisset? & ita v. c.*

d *v. c. cum mortuus,*

92 cenderet, quam viuus euerterat. Et sunt qui de
via Appia querantur, taceant de curia? *a* Ec-
quando ab eo spirante *b* forum potuisset de-
fendi, cuius restiterit cadaueri curia? *c* Exci-
tate, excitate eum, si potestis, ab inferis. Fran-
getis impetum viui, cuius vix *d* sustinetis fu-
rias insepulti? nisi verò sustinuistis eos, qui
cum facibus ad curiam cucurrerunt, *e* cum
falcibus ad Castoris, cum gladiis toto foro
volitarunt. Cædi vidistis populum R. contio-
nem gladiis disturbari, cùm audiretur silẽtio.
M. Cœlius, Tribunus plebis, vir fortissimus, &
in suscepta causa firmissimus, & bonorum vo-
luntati, & authoritati Senatus deditus, & in
hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singu-
93 lari, diuina, & incredibili fide. Sed iam satis
multa de causa: extra causam etiam nimis
fortasse multa. Quid restat, nisi vt orem, obte-
sterque vos, Iudices, vt eam misericordiam
tribuatis fortissimo viro, quam ipse non im-
plorat, *f* ego autem, repugnante hoc, & im-
ploro, & exposco? Nolite, si in nostro omnium
fletu nullam lacrymam adspexistis Milonis: si
vultum semper eundem, si vocem, si oratio-
nem stabilem, ac non mutatam videtis, hoc
minùs ei parcere: atque haud scio, an multo
etiam sit adiuuandus magis. Etenim si in gla-
diatoriis pugnis, & infimi generis hominum
conditione, atque fortuna, timidos & suppli-
ces, &, vt viuere liceat, obsecrantes, etiam
odisse solemus: fortes, & animosus, *g* & se
acriter ipsi morti offerentes, seruare cupimus:
eorúmque nos magis miseret, qui nostram mi-
sericordiam non requirunt, quàm qui illam
efflagitant: quanto hoc magis in fortissimis
94 ciuibus facere debemus? Me quidem, Iudices,
exanimant,

a *v. c. Et qui ab fort. Ecqui ab*
b *L. forum puiẽt potuisse defendi, & ita v. c.*
c *v. c. Excitate ipsum, si potestis,*
d *al. sustinuistis,*
e *al. cum facibus al. cum facibus,*
f *L. ego etiam repugn.*
g *fort. & se acriter ipsos morti off.*

exanimant, & interimunt hæ voces Milonis, quas audio assiduè, & quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, valeant ciues mei: sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara, mihíque patria carissima, *a* quoquo modo merita de me erit. Tranquilla Rep. ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur, ego cedam, atque abibo. *b* Si mihi Repu. bona frui non licuerit, ac carebo mala: & quàm primùm tetigero bene moratam, & liberam ciuitatem, in ea conquiescam. O frustra, inquit, 95
suscepti mei labores: ô spes fallaces: ô cogitationes inanes meæ! Ego, cùm Tribunus pleb. Rep. oppressa, me Senatui dedissem, quem exstinctum acceperam: equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem authoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vmquam bonorum præsidium defuturum putarem? Ego, cùm te (mecum enim sæpissimè loquitur) patriæ reddidissem, *c* mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc Senatus est, quem secuti sumus? vbi equites Rom, illi, illi, inquit, tui? vbi studia municipiorum? vbi Italiæ voces? vbi denique tua, M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, *d* vox, & defensio? mihíne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? Nec 96
verò hæc, Iudices, vt ego nunc, flens, sed hoc eodem loquitur, vultu, quo videtis. Negat enim, se, negat ingratis ciuibus fecisse, *e* quæ fecit: *f* timidis, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Plebem, & infimam multitudinē, quæ, P. Clodio duce, fortunis vestris imminebat, eam, quo tutior esset vita vestra, se fecisse commemorat, vt non modò virtute flecteret,

a L. quoquo modo erit merita de me. tr.
b v. c. si me Repu. bona,
c L. mihi futurum in patria non putarē locum? & ita v.c.
d L. vox, atque defensio?
e L. quæ fecerit:
f al. timentibus, & omn.

flecteret, sed etiam tribus suis patrimoniis deliniret: nec timet, ne, cùm plebem muneribus placarit, vos cōciliarit meritis in Remp. singularibus, Senatus erga se *a* beneuolentiam temporibus his ipsis sæpè esse perspectam: vestras verò, & vestrorum ordinum occursationes, studia, sermones, quemcúmque *b* cursum fortuna dederit, secum se ablaturum esse dicit.

97 Meminit etiam, sibi vocem præconis modò defuisse, quàm minimè desiderarit: populi verò cunctis suffragiis, quòd vnum cupierit, se Consulem declaratum. Nunc denique, *c* si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicionē, non facti crimen obstare. Addit hæc, quæ certè vera sunt, fortes, & sapientes viros non tam præmia sequi solere rectè factorum, quàm ipsa rectè facta: se nihil in vita, nisi præclarissimè fecisse, si quidem nihil sit præstabilius viro, quàm periculis patriam liberare: beatos esse quibus ea res honori fuerit à

98 suis ciuibus: nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos vicerint: sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium, gloriam: esse hanc vnam, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolaretur: quæ efficeret, vt absentes adessemus, mortui viueremus: hāc denique esse, *d* cuius gradibus etiam

99 homines in cælum videantur adscendere. De me, inquit, semper populus Rom. semper omnes gentes loquentur, nulla vmquam obmutescet vetustas. Quin hoc tempore ipso, cùm omnes *e* à suis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciantur, tamen omni in hominum cœtu, gratiis agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. Omitto Etruriæ

a *v. c. beniuolentiam,*

b *al. casum*

c *v. c. si hæc contra se sint futur.*

d *L. cuius gradibus etiam in cælum homines ascendere videantur. De me,*

e *L. à tuis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciuntur, t.*

quod faciam pro tuis in me meritis, nisi vt eam fortunam, quæcúmque erit tua, ducam meam? Non recuso, non abnuo: vosque obsecro, Iudices, vt vestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio *a* occasura esse iubeatis. His lacrymis non mouetur Milo, est quodam incredibili *b* robore animi sæptus: exilium ibi esse putat, vbi virtuti non sit locus: mortem, naturæ finem esse, non pœnam. *c* Sit hic ea mente, qua natus est. Quid vos Iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis: ipsum eiicietis? & erit dignior locus in terris vllus, qui hanc virtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro Repub. *d* sanguinem effudistis: vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo, centuriones, vosque milites: vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur? extermina-
203 bitur? *e* eiicietur? O me miserum, ô infælicem! reuocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos: ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum tẽporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? At in qua causa non potuisse? quæ est grata gentibus. A quibus non potuisse? ab iis, qui
204 maximè P. Clodij morte acquierunt. Quo deprecante? me. *f* Quódnam cõcepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi, Iudices, cùm illa indicia communis exitij indagaui, patefeci, protuli, exstinxi? omnes in

a *L. occasura esse videatis.*
b *L. robore animi, exsilium, &c.*
c *L. Sed hic ea mente natus est. Quid? vos, Indices, quo t. an. eritis?*
d *L. sanguinem profudistis: & ita v. c.*
e *L. proiicietur?*
f *L. Quódnã ego concepi, &c.*

a *L. redundāt è fonte illo dolores.*

b *L. si distrahar ab*

c *L. vtinam P. Clodius,*

d *L. esset potiùs, quàm hoc spect.*

e *L. Minimè, minimè, inquit, immò verò,*

me, meosque *a* redundant ex illo fonte dolores. Quid me reducem esse voluistis? an vt, inspectante me, expellerentur ij, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos pati, mihi acerbiorem reditum esse, quàm fuerit ille ipse discessus. Nam qui possum putare me restitutum esse, *b* distrahor ab iis, per quos restitutus sum? Vtinam dij immortales fecissent (pace tua, patria, dixerim: metuo enim, ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) *c* vt P. Clodius non modò viueret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator *d* esset, antequàm hoc spectaculum viderē. O dij immortales! fortem, & à vobis, Iudices, conseruandum virum. *e* Minimè, inquit, immò verò pœnas debitas luerit: nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. Hicine vir patriæ natus, vsquam, nisi in patria, morietur? aut, si fortè pro patria: huius vos animi monumenta retinebitis: corporis in Italia nullum sepulchrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulsum à vobis ad se vocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratam, si eiecerit: miseram, si amiserit. Sed finis sit (neque enim pr̨ lacrymis iam loqui possum: & hic se lacrymis defendi vetat.) Vos oro, obtestórque, Iudices, vt in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maximè probabit, qui, in iudicibus legendis optimum, & sapientissimum quemque *f* legit.

105

106

f *v. elegit.*

PRO

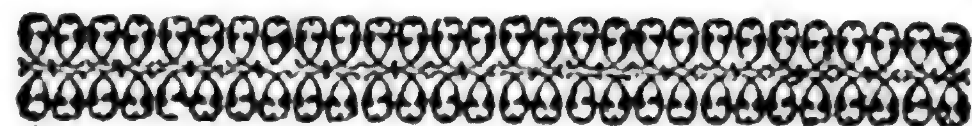

PRO C. RABIRIO POSTVMO.

ORATIO XL.

1 I quis eſt, Iudices, qui C. Rabirium, quòd ſuæ fortunæ, fundatas præſertim, atque optimè conſtitutas, opes, poteſtati regiæ, libidiníque commiſerit, reprehendendum putet: adſcribat ad iudicium ſuum nō modò meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam. Neque enim cuiquam eius conſilium vehementius, quàm ipſi diſplicet. Quamquam hoc plerúmque facimus, vt conſilia euentis ponderemus: & cui bene quid proceſſerit, *a* multum illum prouidiſſe: cui ſecus, *b* nihil ſenſiſſe dicamus. Si exſtitiſſet in rege fides: nihil ſapientius Poſtumo, quia fefellit rex: nihil hoc amentius dicitur: vt iam nihil eſſe videatur, niſi diuinare, ſapientis. Sed
2 tamen, ſi quis eſt, Iudices, qui illam Poſtumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue (vt grauiſſimo verbo vtar) temeritatem, vituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt cùm ab ipſa fortuna crudeliſſimè videat huius conſilia eſſe multata: nequid ad eas ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addendum acerbitatis putet. Satis eſt, homines imprudentia lapſos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè eſt inhumanum: præſertim, Iu-

a *fort. multum illum vidiſſe:*
b *L. nihil vidiſſe dicamus.*

dices, cùm sit hoc generi hominum propè natura datum, vti, qua in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè, qui sunt eius stirpis, quòd *a* sermo hominum ad memoriam prodendam patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur. Siquidem non modò in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in deuotione vitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. 3

a *fort. sermone hom. ad mem. prod. patrum virtu celebr.*

Sint igitur similia, Iudices, parua magnis. Fuit enim, pueris nobis, huius pater *b* C. Curius, princeps ordinis equestris, fortissimus & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset: vt in augenda re non auaritiæ prædam, sed instrumentum bonitati quærere videretur. 4

b *L. C. Curtius, prin.*

Hoc ille natus, quamuis patrem suum numquam viderat, tamen & natura ipsa duce, quæ plurimum valet, & assiduis domesticorum sermonibus, in paternæ culpæ similitudinem deductus est. Multa gessit, multa contraxit: *c* magnas partes habuit publicanorum: credidit populis, in pluribus prouinciis eius versata res est: dedit se etiam regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam anteà pecuniam credidit: nec intereà locupletare amicos vmquam suos destitit, mittere in negotium, dare partes, *d* augere, fide sustentare. Quid multa? cùm magnitudine animi, tum liberalitate, vitam patris, & consuetudinem expresserat. Pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consiliis (vt dixit Sibylla, sensit Postumus) Romam venit: *e* huic egenti, & roganti hic infœlix pecuniam credidit: nec tum primùm. Nam regnanti crediderat absens: nec

c *L. magnas partes habuit publicorum:*

d *L. re augere, fide sust.*

e *L. ei egenti, & rog.*

temerè

[redacted]

temerè se credere putabat, quòd erat nemini
dubium, quin is in regnum restitueretur à
5 Senatu, populóque Rom. In dando autem, &
credendo processit longiùs: nec suam solùm
pecuniam credidit, sed etiã amicorum: stultè,
quis negat? aut quis iam non admonet? quod
malè cecidit, benè consultum putares. Id est
difficilè, quod cum spe magna sis ingressus, id
non exsequi vsque ad extremum. Supplex erat
rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: vt iam
metuere Postumus cogeretur, ne, quod credi-
derat, perderet, si credendi constituisset mo-
dum. Nihil autem erat illo blandius, nihil hoc
benignius: vt magis pœniteret cœpisse, quàm
liceret desistere. *a* Hinc primùm exoritur cri- a *L. Hic pri-*
men illud: Senatum corruptum esse dicunt. *mùm*
6 O dij immortales! *b* hæc est illa exoptata iu- b *for. hæcine*
diciorum seueritas? corruptores nostri cau- *est illa, &c.*
sam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non di-
cimus. Quid ego Senatum defendam hoc lo-
co, Iudices? omni equidem loco debeo. Ita
c de me est meritus ille ordo: sed id nec agi- c *L. de me*
tur hoc tempore, nec cum Postumi causa res *meritus est*
ista coniuncta est. Quamquam ad sumptum *ille*
itineris, ad illam magnificentiam apparatus,
comitatúmque regium, suppeditata pecunia à
Postumo est, factæque syngraphæ sunt in Al-
bano Cn. Pompeij, cùm ille Roma profectus
esset: tamen non debuit is, qui dabat, quò ille,
qui accipiebat, *d* consumeret, quærere. Non d *fort. insu-*
enim latroni, sed regi credidit: nec regi inimi- *meret,*
co populi Rom. sed ei, cuius rditum *e* Consuli e *L. Consuli*
datum à Senatu videbat: nec ei regi, qui alie- *mandatum*
nus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus
7 feriri in Capitolio viderat. Quòd si creditor
in culpa sit, non qui est improbe credita pe-

cunia vsus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & vendidit, non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem neque tu, C. Memmi, hoc facere debes, vt Senatum, cuius authoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia versari velis, neque ego, id, quod nō agitur, defendere. Postumi enim causa, quæcunque est, seiuncta à Senatu est. Quòd 8
si item à Gabinio seiunctam ostendero, certè quod dicas, nihil habebis. Est enim hæc causa, QVO EA PECVNIA PERVENERIT, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atque damnatæ. Sunt lites æstimatæ A. Gabi-
a *L. nec ab eo prædes dari, nec* nio: *a* nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, à populo *b* re-
b *L. recepta. Lex ecqua est? Iub.* cipi. Lex æqua est. Iubet lex Iulia persequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is cœperit, qui damnatus sit, peruenerit. Si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seueriùs scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctiùs iudicata: sanè etiam consuetudo huius generis iudiciorum, noua. Sin hoc totidem verbis 9
translatum caput est, quod fuit non modò in Cornelia, sed etiam antè in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus, Iudices? aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in Rempub. inducimus? Erat enim hæc consuetudo nota vobis quidem omnibus: sed, si vsus magister est optimus, mihi debet esse notissima. Accusaui de pecuniis repetundis: iudex sedi: Prætor quæsiui: defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre posset, non mea fuit. Ita contendo, neminem
c *L. in litib. autem æstimandis* vnquam, QVO EA PECVNIA PERVENISSET, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus nō esset: *c* in litibus autem

autem nemo appellabatur, nisi ex testium di-
ctis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ci-
10 uitatum. Itaque *a* in ferendis litibus deesse
solebant, qui aliquid de se verebantur: & cùm
erant appellati: si videbatur, statim contrà di-
cere solebant. Sin eius temporis recentem in-
uidiam pertimuerant: respondebant posteà.
Quod cùm fecissent, permulti sæpe vicerunt.
Hoc verò nouum est, ante hoc tempus omni-
nò inauditum. In litibus, Postumi nomen est
nusquam, in litibus dico? modò vos iidem in
A. Gabinium, Iudices sedistis. Num quis testis
Postumum appellauit? testis autem? num ac-
cusator? num denique *b* toto illo iudicio Po
11 stumi nomen audistis? Non igitur reus, ex ea
causa, quæ iudicata est, redundat Postumus:
sed est arreptus vnus eques Rom. de pecuniis
repetundis reus, quibus tabulis? quæ *c* in iudi-
cio à Gabinio recitatæ non sunt. Quo teste? à
quo tum appellatus nusquam est. *d* Qua ap-
pellatione litium? in qua Postumi mentio fa-
cta nulla est. Qua lege? qua non tenetur. Hìc
iam, Iudices, vestri consilij res est, vestræ sa-
pientiæ quid deceat vos, non, quantum liceat
vobis, spectare debetis. Si enim, quid liceat,
quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem vul-
tis. Tabella est, quæ dat potestatem, occultat
eadem libidinem: *e* cuius conscientia, nihil est,
quòd quisquam timeat, si non pertimescat
12 suam. Vbi est igitur sapientia iudicis? In hoc,
vt non solùm, quid possit, sed etiam quid de-
beat, ponderet: nec quantum sibi permissum,
meminerit solùm, *f* sed etiam, quatenus com-
missum sit. Datur tibi tabella iudicij. Qua le-
ge? Iulia de pecuniis repetundis, quo de reo?
de equite Ro. At iste ordo lege ea non tenetur.

a *L. in inferendis litib.*

b *al. toto illo in iudicio*

c *L. in iudicio A. Gabinij rec.*

d *L. qua illatione litium?*

e *L. cuius cõscientiam nihil*

f *al. sed & quatenus*

Illo, inquit, capite, quod erat in Postumum;
quòd in Gabinium iudex esses, nihil Gabinio
datum, cùm in eum lites æstimarentur. At
nunc audio. Reus igitur Postumus est ea le-
ge, qua non modò ipse, sed totus etiam ordo
solutus, ac liber est. Hîc ego nunc non vos 13
priùs implorabo, equites Rom. quorum ius
iudicio tentatur, quàm vos, Senatores, quo-
rum agitur fides in hunc ordinem: quę quidem
cùm sæpe antè, tum in hac ipsa causa nuper
est cognita. Nam cùm, optimo, & præstantissi-
mo Consule, Cn. Pompeio, de hac ipsa quæ-
a *al. paucæ* stione referente, exsisterent nonnullæ, *a* sed
perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ cen-
serent, vt Tribuni, vt Præfecti, vt Scribæ, vt
comites omnes magistratuum, lege hac tene-
rentur: vos, vos, inquam, ipsi, & Senatus fre-
quens restitit: & quamquã tum, propter mul-
torum delicta, etiam ad innocentium pericu-
lum tempus illud exarserat, tamẽ, cùm odium
non restingueretis, huic ordini ignem nouum
subiici non siuistis. Hoc animo igitur Senatus.
Quid? vos equites Romani, quid tandem estis 14
acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed
tamen acutus, populum monere, vt cùm lex
aliqua recitaretur, primum versum attende-
ret. Si esset, Dictator, Consul, prætor, magi-
ster equitum, ne laboraret: sciret nihil ad se
pertinere. Sinautem, QVICVMQVE POST
HANC LEGEM: videret, nequa noua quæ-
stione alligaretur. Nunc vos, equites Rom. vi 15
dete scitis, me ortum è vobis: omnia semper
sensisse pro vobis: nihil horum sine magna
cura, & summa caritate vestri ordinis loquor.
Alius alios homines, & ordines: ego vos sem-
per complexus sum: moneo, & prædico: integra

re,

re, causáque denuntio: omnes homines, deósque testor: dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriorem vobis conditionem statuatis, ordiníque vestro, quàm ferre possit. Serpet hoc malum (mihi credite) longiùs, quàm putatis.

16 Potentissimo, & nobilissimo Tribuno pleb. M. Druso, vnam in equestrem ordinem quæstionem ferenti, SI QVIS OB REM IVDICATAM PECVNIAM CEPISSET: apertè equites Rom. restiterunt. Quid? hoc licere volebant? Minimè, neque solùm hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, *a* sed etiam nefarium arbitrabantur. Attamen ita disputabant: eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem vitæ secuti. Delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, Imperia, Prouinciæ, Sacerdotia, triumphi, denique imago ipsa, ad posteritatis memoriam

17 *b* posita. Est simul etiam sollicitudo aliqua, & legum, & iudiciorum maior quidam metus. Nos ista numquam contempsimus (ita enim disputabant) sed hanc vitam quietam, atque otiosam secuti sumus. Quæ quoniam honore caret, careat etiam molestia. Tam es tu Iudex, quàm ego Senator. Ita est, sed tu istud petiisti, ego hoc cogor. Quare aut iudici mihi non esse liceat, aut legem lege Senatoria non timere.

18 Hoc vos, equites R. ius à patrib⁹ acceptũ amittetis? moneo, ne faciatis. Rapientur homines in hæc iudicia ex omni nõ modò inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi caueatis. Si iam vobis nuntiaretur, in Senatu sentẽtias dici, vt his legibus teneremini: concurrendũ ad curiam putaretis. Si lex ferretur, conuolaretis ad Rostra: vos Senatus liberos hac lege esse voluit: populus numquam alligauit: soluti hũc conuenistis.

Ne

a *L. sed & nefarium*

b *L. prodita.*

ne constricti discedatis, cauete. Nam, si Postu- 19
mo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec Præ-
fectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Ga-
binij fuit: quónam se modo defendent post-
hac, qui vestri ordinis cum Magistratibus no-
stris fuerint his causis implicati? Tu, inquit,
Gabinium, vt regem reduceret, impulisti.
a Non patitur mea etiam fides de Gabinio
grauiùs agere. Quem enim ex tantis inimici-
tiis receptum in gratiam summo studio de-
fenderim, hunc afflictum violare non debeo.
Quocum stante, si me Cn. Pompeij authoritas
in gratiam non reduxisset: nunc iam ipsius
fortuna reduceret. Sed tamen, cùm ita dicis, 20
Posthumi impulsu Gabinium profectum Ale-
xandriam: si defensioni Gabinij fidem non
habes, obliuiscerísne etiam accusationis tuæ?
Gabinius se id fecisse dicebat Reipubl. causa,
quòd classem Archelai timeret, quòd mare
refertum fore prædonum putaret. Lege etiam
id sibi licuisse dicebat, tu inimicus negas. Igno-
sco: & eo magis, quod est contra illud iudica-
tum. Redeo igitur ad crimen, & accusationem
b tuam. Quid vociferabare decem millia ta-
lentum Gabinio esse promissa? Huic videlicet 21
perblandus reperiendus fuit, qui hominem, vt
tu vis, auarissimum, exoraret, sestertium bis
millies, & quadringenties ne magnopere con-
temneret. Gabinius illud, quoquo consilio
fecit, fecit certè suo. Quæcunque mens illa
fuit, Gabinij fuit: siue ille, vt ipse dicebat,
gloriam: siue, vt tu vis, pecuniam quæsiuit:
quæsiuit sibi. Num Gabinij comes, vel secta-
tor? negat: non enim ad Gabinij, cuius id ne-
gotium non erat, sed ad P. Lentuli, clarissimi
viri, authoritatem, à Senatu profectam, & con-
silio

a *L. non patitur iam mea fides*

b *al. tuã: qui vocifer. dec. mil. tal. Gab. esse promissa? H.*

silio certo, & spe non dubia, Romam conten-
22 derat. At *a* diœcetes fuit regius. Et quidem
in custodia etiam fuit regia:& vita eius obla-
ta pœnæ est.Multa prætereà,quæ libido regis,
quæ necessitas coëgit ferre, pertulit. Quarum
omnium rerum vna reprehensio est,quòd re-
gnum intrarit,quòd potestati se regis commi-
serit. Verum si quærimus, stultè. Quid enim
stultius,quàm equitem Rom. ex hac vrbe, hu-
ius,inquam,Reipub. ciuem, quæ est vna maxi-
mè,& fuit semper libera,venire in eum locum,
vbi parendum alteri, & seruiendum sit? Sed
23 ego in hoc tandem , Postumo non ignoscam,
homini mediocriter docto, *b* qui videam sa-
pientissimos homines esse lapsos?Virum vnum
totius Græciæ facilè doctissimum , Platonem,
iniquitate Dionysij,Siciliæ tyranni, cui se illle
commiserat,in maximis periculis , insidiísque
esse versatum accepimus : Callisthenem , do-
ctum hominem,comitem Magni Alexandri,ab
Alexandro necatum:Demetrium *c* & ex Rep.
Athenis,quam optimè digesserat,& ex doctri-
na nobilem , & clarum, qui Phalereus vocita-
tus est,in eodem isto Ægypti regno aspide ad
24 corpus admota vita esse priuatum.Planè con-
fiteor,fieri nihil posse dementius, quàm scien-
tem in eum locum venire, vbi libertatem sis
perditurus. Sed huius istius facti stultitiam,
maior iam superior stultitia defendit : quæ fa-
cit,vt hoc stultissimum facinus , quòd in re-
gnum venerit,quòd regi se commiserit,sapien-
ter factum esse videatur. *d* Siquidem tam sem-
per stulti,quàm serò sapientis est,cum stultitia
sua impeditus sit,quoquo modo possit, se ex-
25 pedire.Quamobrem illud maneat,& fixum sit,
quod neque moueri,neque mutari potest : in
quo

a διοικητής

b *al. in quo videam*

c *L. & ex Repu. Atheniensi, quam opt.al.& ex Repu. Atheniensem quã opt.*

d *L.siquidem tam non semper stulti, quàm*

quo æqui sperasse Postumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insamisse se confitetur, quòd suam, quòd amicorum pecuniam regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. Hoc quidem semel suscepto, atque contracto, perpetienda illa fuerunt, vt se aliquando ad suos vindicaret. Itaque obiicias licet, quàm voles sæpe, palliatum fuisse, aliqua habuisse non Romani hominis insignia. Quoties eorum quippiam dices, toties vnum dices, *a* atque illud, temerè hunc pecuniam regi credidisse: suas fortunas, atque famam libidini regiæ commisisse. Fecerat temerè, fateor: *b* mutari factum iam nullo modo poterat. Aut pallium sumendum Alexandriæ, vt & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abiiciendæ, si togam retinuisset. Deliciarum causa, & voluptatis, non modò ciues Rom. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiã Senatores summo loco natos, non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe videmus. Chlamydatum illum L. Syllam Imperatorem: L. verò Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochúmque deuicit, non solùm cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam videtis. Quorum impunitas, fuit non modò à iudicio, sed etiam à sermone. Faciliùs certè P. Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cùm à Mithridate Mytilenis oppressus esset, crudelitatem regis in togatos vestitus mutatione vitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus nostris virtutis, *c* antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, & pallium? *d* Nec verò ideò id homini tum quisquam, sed tempori assignandum putatri: Postumo

26 (margin, beside "commisisse. Fecerat temerè")
27 (margin, beside "mitella sæpe videmus")

a al. atque idem,

b *L. Nec verò id homini tum q. & ita v.c.*

c *L. sanctitatis, pr.*

d *L. Nec verò id homini tum q. & ita v.c.*

stumo crimen vestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas
28 peruenire? Nam, vt ventum est Alexandriam ad Auletem, Iudices, hæc vna ratio à rege proposita Postumo est seruandæ pecuniæ, si curationem, & quasi dispensationem regiam suscepisset. Id autem facere non poterat, nisi diœcetes: hoc enim nomine vtitur, qui à rege esset constitutus. Odiosum negotium Postumo videbatur: sed erat nulla omninò recusatio. Molestum etiam nomen ipsum: sed res habebat nomen hoc apud illos, non hic imposuerat. Oderat vestitum etiam illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. Ergo aderat vis, (vt ait Poëta ille noster) quæ summas frangit, infirmátque opes.
29 Moreretur, inquies, nam id sequitur. Fecisset certè, si sine maximo dedecore, tam impeditis suis rebus, potuisset emori. Nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neque regis iniuriam, huius crimen putare: nec consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi interpretari: nisi fortè eos etiam, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quàm liberè, vituperandos putes. Nemo nostrûm ignorat, etiam si experti non sumus, consuetudinem regiam. Regum autem hæc sunt imperia, Animaduertere, & dicto parere: & a *præter rogitatum si quærare: & illæ minæ, Si te secundo lumine hîc offerendo, moriere.* Quæ non vt delectemur solùm, legere, & spectare debemus, sed vt cauere etiam, & effugere discamus. At ex hoc
30 ipso crimen exoritur. Ait enim, b dum Gabinio pecuniam Postumus c cogeret ex decumis Imperatorum, pecuniam sibi coëgisse.

Non

a *L. præter rogitatum si loquare: & illæ m. fort. præter rogitatum ne loquere:*
b *al. cùm G.*
c *L. cogeret ex decumis imperatus.*

Non intelligo, hoc quale sit: vtrùm accessionem decumæ, vt nostri facere coactores solent, centesimæ: an decessionem de summa fecerit. Si accessionem: vndecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. At non modò abs te decem millia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimata. Adde illud etiam: qui tandem 31
conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum accessionem esse factam: aut in tanta mercede hominis, vt vis, auarissimi, mille talentûm decessionem esse concessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantam de suo: *a* nec regis, imponere tantam pati suis. Aderunt testes, legati Alexandrini, nihil in Gabinium dixerunt, *b* immò hi Gabinium laudauerunt. Vbi ergo ille mos? vbi consuetudo iudiciorum? vbi exempla? solétne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? Age, si is, qui 32
non dixit, solet: etiámne is solet, qui laudauit? iisdem testibus, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. Et ait etiam meus familiaris, & necessarius, eandem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarem Gabinium, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem: Mihi, C. Memmi, causa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. Neque me verò pœnitet 33
mortales inimicitias, sempiternas amicitias *c* habere. Nam si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animũ offenderem, defendisse: *d* causam, & illum, & me vehementer ignoras. Neque enim Pompeius me sua causa quidquam facere voluisset inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas carissima fuisset, meam proic

a *l. neque regis,*
b *l. immò ij Gab.*
c *fort. gerere.*
d *al. & causam, & illũ,*

proiecissem. Quamdiu inimicissimus Gabinio fui, *a* non amicissimus mihi non Pompeius fuit nec, posteà quàm illius authoritati eam dedi veniam, quam debui, quidquam simulaui, ne cũ mea, perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficium dedissem, iniuriam. Nam non redeũdo in gratiam cum inimico, non violabam Põpeium. Si per eum reductus insidiosè redissem:
34 me scilicet maximè, sed proximè illum quoque fefellissem. At de me omittamus: ad Alexandrinos istos reuertamur. Quod habent os? quam audaciam? modò, vobis inspectantibus, in iudicio Gabinij tertio quoque verbo excitabantur. Negabant, pecuniam Gabinio datam. Recitabatur idẽtidem Pompeij testimonium: regem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem datum. Non est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditum. *b* Quid? posteà creditum? non. Quamobrem? quia
35 nunc aiunt, quod tunc negabant. *c* Quid ergo? ista condicio est testium, vt, quibus creditum non sit negantibus, iisdem credatur dicentibus *d* At, si verum tum, cùm verissima fronte dixerunt: nunc mentiuntur. Si tunc mentiti sunt: doceant nos verum. *e* Quid vultis? sileant. Dicere audiebamus, Alexandriam nunc cognoscimus. Illinc omnes præstigiæ: illinc, inquam, omnes fallaciæ: omnia denique *f* ab his numerorum argumenta nata sunt. Nec mihi lõgius quidquam est, Iudices, quàm videre hominum
36 vultus. Dixerunt hic modò nobiscum ad hæc subsellia, quibus superciliis renuentes huic decem millium crimini? iam nostis insulsitatem Græcorum. Humeris gestũ agebant. Tum temporis, credo, causa: nunc scilicet tẽpus nullum est. Vbi semel quis peierauerit, ei credi posteà,

a L. non amicißimus mihi Põpeius non fuit.

b L. Quid? postea creditur? creditur, quã obrem? quia &c.

c L. Quid? ergo ista conditio est testiũ, vt, quib. credi.

d L. At si verũ dixerunt tum, cùm verißima frõte dixerũt: nunc ment.

e L. Quid multa? aut sileant, aut verũ dicãt. Au dubamus. Alexãdriam nunc cognoscimus,

f L. ab his numorum argumenta n.

etiam si per plures deos iuret, non oportet: præsertim, Iudices, cùm in his iudiciis, ne locus quidem nouo testi soleat esse: ob eámque caussam iidem Iudices retineantur, qui fuerint de reo: vt his nota sint omnia, neque quid fingi noui possit. Lites, *quæ ea pecunia peruenerit*, non suis propriis iudiciis, sed in reum factis condẽnari solent. Itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus *a* recepisset: quâuis magna ad Postumum ab eo pecunia peruenisset, non redigeretur: vt intelligi facilè possit, quod *b* ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. Nunc verò quid agitur? vbi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum, præposterúmve dici, aut excogitari potest? Accusatur is, qui non abstulit à rege, sicut Gabinius iudicatus est: sed qui maximam regi pecuniam credidit. Ergo his Gabinio dedit, *c* qui non huic reddidit. Iam cedò, cùm is, qui pecuniam Postumo debuit, non huic, sed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, vtrùm illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? At habet, & celat. Sunt enim qui ita loquantur. Quod genus tãdem est istud ostentationis, & gloriæ? Si nihil habuisset vmquam, tamen, si quæsisset, *d* cur is dissimularet habere, causa non esset. Qui verò duo lauta, & copiosa patrimonia accepisset, rémque præterea bonis, & honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari vellet nihil habere? An, cùm credebat inductus vsuris, id agebat, vt haberet quam plurimum: posteaquam exegit quod crediderat: vt existimaretur egere, nouum genus hoc glo

37 38 39

a *fort. redegisset:*

b *L. ex ea pecunia, quã ceperitis, qui damnatus est peruenisse &c.*

c *L. qui huic nõ reddidit.*

d *L. cur is dissimularet se habere,*

gloriæ concupiscit? Dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. Immò verò in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiam: vidit in vinculis familiares suos: mors ob oculos sæpe versata est: nudus, atque egens ad extremum
40 fugit è regno. At permutata *a* aliunde pecunia est: *b* ductæ naues Postumi Puteolis sunt: auditæ, visæque merces. *c* Fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & vitro *d* delatæ: quibus cùm multæ naues refertæ fuissent, *e* vna non patuit parua, & artata. Plus ille Puteolanus sermo illius temporis, vectorúmque cursus, atque ostentatio, tum subinuisum apud maleuolos Postumi nomen, propter opinionem pecuniæ nescio quam, *f* æstatem vnam complures
41 aures refersit istis sermonibus. Verum autem, Iudices, si scire vultis: nisi C. Cæsaris, summa in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exstitisset, nos hunc Postumum iampridem in foro non haberemus. Ille onera multorum huius amicorum excepit vnus: quæque multi homines necessarij secundi Postumi rebus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniuersa sustinet. Vmbram equitis R. & imaginem videtis, Iudices, vnius amici conseruatam auxilio, & fide. Nihil eripi potest, præter hoc simulacrum pristinæ dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, & sustinet: quæ quidem, in miserrimis rebus, huic tamen tribuenda est maxima. Nisi verò hoc mediocri virtute effici potest, vt tantus ille vir *g* tanti ducat hunc: & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, vt aliena respicere magnum sit: *h* tanta oppugnatione maximarum rerum, quas gerit, atque gessit, vt vel obliuisci aliorum non sit

a *L. aliquando pec.*
b *L. adducta naues Post.*
c *L. fallaces, inquit, & fucosæ,*
d *L. celatæ.*
e *L. vna non paruit parua Catapulus ille Puteolanus sermo illius temp.*
f *L. æstatem vnã, non plures, aures ref.*
g *L. tanti ducat hunc, & affl.*
h *L. & in tãta occupatione max.*

a *fort. oblitũ se esse, facile &c.*

mirum: vel, si meminerit, *a* oblitum esse, facilè possit probare. Multas equidem C. Cæsaris vir- 42
tutes, magnas, incredibilésque cognoui. Sed sunt cæteræ maioribus quasi theatris propositæ, & pænè populares: castris locum capere, exercitum instruere, expugnare vrbes, aciem hostium profligare: hanc vim frigorum, hiemémque, quam nos vix huius vrbis tectis sustinemus, excipere: his ipsis diebus hostẽ persequi, tum, cùm etiam feræ latibulis se tegant, atque omnia bella iure gentium conquiescãt. Sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmiis ad memoriam hominũ sempiternam. Quo minùs *b* admirandum est eum facere illa, qui immortalitatem concupi-

b *al. mirandum est.*

uerit. Hæc mira laus est, quæ non poëtarum 43
carminibus, non annalium monumentis celebratur, sed prudentium iudicio expenditur. Equitem Romanum, veterem amicum suum, studiosum, amantem, obseruantem sui, non libidine, non turpibus impensis cupiditatum, atque iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi, labentem, excepit, corruere non siuit, fulsit & sustinuit, re, *c* fortuna, fide: hodiéque sustinet: nec amicum pendentem corruere patitur: nec illius animi aciem *d* perstringit splendor sui nominis, nec mentis, quasi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ. Sint 44
sanè illa magna, quæ re vera magna sunt. De iudicio animi mei, vt volet, quisque sentiat. Ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in suos, memoriam amicitiæ, reliquis virtutibus omnibus antepono. Quam quidem vos, iudices, in nouo genere bonitatem inusitatam claris, ac præpotentibus viris, non modò non aspernari, ac refutare, sed

c *l: fortunis,*

d *l. præstinguit splendor suin.*

com

complecti etiam, & augere debetis: & eo magis quòd videtis, hos quasi sumtos dies *a* ad labefactandum illis dignitatem: ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facilè restituat. Amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit: nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret
45 recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent: nimis etiã multa vobis, quos æquissimos esse confidimus. Sed, vt omnium vel suspicioni, vel maleuolentiæ, vel crudelitati satis fiat, occultat pecuniam Postumus, latẽt regiæ diuitiæ. Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Postumi nummo sestertio sibi addici velit? Sed, miserum me: quãto hæc dixi cum dolore! hem, Postume, túne es *c* Curij filius, C. Rabirij iudicio, & voluntate filius, natura sororis filius? túne ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit? qui nihil profudisti? nihil vllam in libidinem contulisti? tua, Postume, nummo sestertio à me *d* addicuntur? O meum miserum, acer-
46 búmque præconium. At hoc etiam optat miser, vt condemnetur à vobis: ita bona veneant, vt solidum suum cuique soluatur. Nihil iam aliud nisi fidem curat: hæc vos huic, si iam obliuisci vestræ mansuetudinis volueritis, quidquam præterea potestis eripere. Quod, iudices, ne faciatis, oro, obtestórque vos, atque, si auentitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. Nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. Sed
47 iam quoniam, vt spero, fidem quam potui, tibi præstiti, Postume, reddã etiam lacrymas, quas debeo. Quas quidem ego tuas in meo casu plurimas vidi. Versatur ante oculos luctuosa

a *al. ad labefactandã ill.*

b *L. quod speret posse recuperari.*

c *L. Curtij*

d *fort. addicuntur.*

nox meis omnibus, cùm tu totum te cum tuis copiis ad me detulisti. Tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud postulabat, *a* discessum illum sustentasti: tu nũquam meis me absente, liberis, numquam coniugi meæ defuisti. Possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. Sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis carus tuis: & me dolor debilitat, *b* includitque vocem. Vos obsecro, Iudices, vt huic optimo viro, quo nemo melior vmquam fuit, nomen equitis Rom. & vsuram huius lucis, & vestrum conspectum ne eripiatis. Hic vos aliud nihil orat, nisi vt rectis oculis hanc vrbem sibi intueri, atque in hoc foro vestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi vnius amici opes subuenissent. 48

a *al. discissũ*

b *L. intercluditque vocẽ.*

PRO

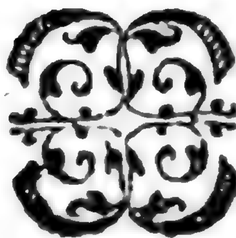

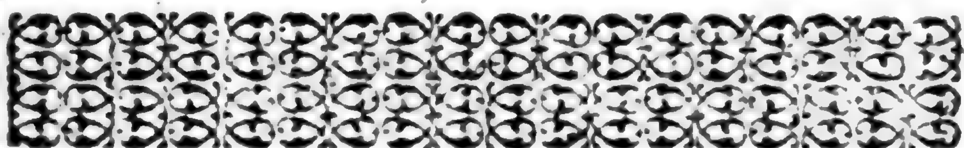

PRO M. MARCELLO.

ORATIO XLI.

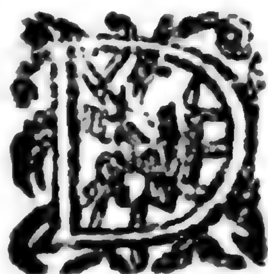

1 IVTVRNI silentij, P. C. quo
eram his temporibus vsus, non
timore aliquo, sed partim dolore
partim verecũdia, finem hodier-
nus dies attulit: idémque initiũ,
quæ vellem, quæque sentirem, meo pristino
more dicendi. Tantam enim mansuetudinem,
tam inusitatam, inauditámque clementiam,
tantum in summa potestate, rerum omnium
modum, tam denique incredibilem sapientiã,
ac pænè diuinam, tacitus nullo modo præteri-
2 re possum. M. enim Marcello vobis, P. C. Reí-
quepub. reddito, non solùm illius, sed meam
etiam vocem, & authoritatem, & vobis, *b* &
Reip. conseruatam, ac restitutam puto. Dole-
bam enim, P.C. & vehementer *c* angebar, cùm
viderem, virum talem, *d* qui in eadem causa,
in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna:
nec mihi persuadere poteram, nec fas esse du-
cebam, versari me *e* in nostro veteri curriculo:
illo æmulo, atque imitatore studiorum, ac la-
borum meorum, quasi quodam *f* socio, à me,
& comite distracto. Ergo & mihi meæ pristinæ
vitæ cõsuetudinem, C. Cæsar, interclusam ape-
ruisti, & his omnibus ad bene *g* de omni Rep.
3 sperandum, quasi signum aliquod sustulisti. In-
tellectum est enim mihi quidem in multis, &
maximè in me ipso, sed *h* paulo, antè omni-
bus cùm M. Marcellũ Senatui, populóque R. &

a *v.c. non solũ illius, sed & meam vocem,*
b *al. & Reip. restituta p.*
c *L. angebar, virum talem, qui*
d *v.c. cùm in ead.*
e *L. in nostro veteri curriculo,*
f *v.c. socio, & comite, à me distr.*
g *L. de Rep. sper.*
h *L. paulò ante omnibus cùm M.*

Reip.concessisti,commemoratis præsertim of-
fensionibus,te authoritatem huius ordinis,di-
gnitatémque Reip. *a* tuis vel doloribus , vel
suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum
omnis ante actæ vitæ hodierno die maximum
cepit , cùm summo consensu Senatus , *b* tum
præterea iudicio tuo grauissimo,& maximo:ex
quo profectò intelligis,quanta in dato benefi-
cio sit laus,cùm in accepto *c* tanta sit gloria.*d*
Est verò fortunatus ille , cuius ex salute non
minor pænè ad omnes, quàm ad illum ventu-
ra sit, lætitia peruenerit. *e* Quod ei quidem *f* 4
meritò,atque optimo iure contigit. Quis enim
est illo aut nobilitate,aut probitate,aut opti-
marum artium studio,aut innocentia,*g* aut vl-
lo genere laudis præstantior? Nullius tantùm
est flumen ingenij, *h* nulla dicendi , aut scri-
bendi tanta vis,tantaque copia, quæ non di-
cam exornare,sed enarrare,C. Cæsar, res tuas
gestas possit.Tamen hoc affirmo , & hoc pace
dicam tua, nullam in his esse laudem amplio-
rem,quàm eam,quam hodierno die cõsecutus
es.Soleo sæpe ante oculos ponere,ídque liben- 5
ter crebris vsurpare sermonibus , omnes no-
strorum Imperatorum,omnes exterarum gẽ-
tium,potentissimorúmque populorum, *i* om-
nes clarissimorum regum res gestas,cum tuis
nec contentionum magnitudine, nec numero
prœliorum,nec varietate regionum, nec cele-
ritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorũ
posse conferri.Nec verò disiunctissimas terras
citius cuiusquam passibus potuisse peragrari
quàm tuis non dicam cursibus, *k* sed victoriis
illustratę sunt.Quę quidem ego nisi ita magna 6
esse fatear,vt ea vix cuiusquam mens, aut co-
gitatio capere possit , amens sim : sed tamen
sunt

a *al. tuis dolorib. vel susp.*
b *L. tum iudicio tuo gr. & ita v. c.*
c *v. c. sit tanta gl.*
d *L. est verò fortunatus: cuius ex s.*
e *v. c. Quod quidẽ ei mer.*
f *fort. meritissimò, atque*
g *v. c. aut vllo laudis gen.*
h *v. c. nulli dicendi t.*
i *sic v. c. vnus: alij, omnes regum clarissimorum res gest. & ita L.*
k *L. sed victoriis lustratæ sunt. & ita v. c. duo*

sunt alia maiora. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, *a* eásque detrahere ducibus, communicare *b* cũ militibus, ne propriæ sint Imperatorum. Et certè in armis, militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus, multum iuuant. Maximam verò partem quasi suo iure fortuna sibi vindicat: &, *c* quidquid est prosperè gestũ,
7 id pænè omne *d* ducit suum. At verò huius gloriæ, C. Cæsar, quam es paulo antè adeptus, socium habes neminem. Totum hoc, quantũcunque est, quod certè maximum est, *e* totum est, inquam, tuum. Nihil sibi ex ista laude Centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. Quin etiam *f* illa ipsa rerum humanarum domina, Fortuna, *g* in istius se societatem gloriæ non offert: tibi cedit: *h* tuam esse totam, & propriam fatetur. Numquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, *i* nec
8 ad consilium casus admittitur. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: *k* sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, *l* & conditionem, vt vinci possent, habebant. Nulla est enim *m* tanta vis, tãta copia, quæ non ferro, ac viribus debilitari, frangique possit: *n* verùm animum vincere, iracundiam cohibere, *o* victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantẽ, non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem. Hæc qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, *p* sed simillimum Deo iudico. Itaque. C.
9 Cæsar, bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ

a *v.c. eas detrah.*
b *al. cũ multis, & ita v.c. duo*
c *v.c. quidquid prosperè gestum est:*
d *al. dicit*
e *al. totum in quã, est tuum*
f *v.c. ipsa illa*
g *v.c. in istius societatẽ gloriæ se non off.*
h *v.c. tuam se esse totam, & c. non plac.*
i *v. c. neque ad*
k *al. ea tamẽ vicisti,*
l *v.c. vnus, & condicionem, qua vinci p.*
m *L. tãta vis, quæ non ferro, & virib. & ita duo v.c. al. nulla est enim tanta vis, quæ non copia, tanta*
n *duo v.c. non habent: verũ & ita vnus*
o *al. victoriæ temperare, al. victor temperare,* *v. c.*
p *v.c. vnus non habet particulam, sed,*

quidem *a* non solùm nostris,sed pænè omniū gentium literis,atque linguis:neque vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res,nescio quomodo,*b* etiam dum audiuntur,aut dum legūtur,obstrepi clamore militum videntur, & tubarum sono. At verò cùm aliquid clementer, mansuetè, iustè, moderatè, sapienter factum,in iracundia præsertim,quæ est inimica consilio,& in victoria, quæ natura insolens,& superba *c* est,aut audimus, aut legimus: *d* quo studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis, vt eos sæpe,quos numquam vidimus, diligamus?Te verò,quem præsentem intuemur, cu- 10
ius mentē, sensúsque,& os cernimus vt,quidquid belli fortuna reliquum Reip.fecerit,id esse saluum velis, quibus laudibus efferemus? quibus studiis prosequemur?qua beniuolentia complectemur?Parietes,medius fidius,*f* C.Cęsar,*g* vt mihi videtur,huius curiæ, tibi gratias agere gestiunt,quòd breui tempore futura sit illa authoritas in his maiorum suorum, & suis sedibus.Equidem cùm C.Marcelli,viri optimi, & commemorabili pietate,*h* ac virtute præditi lacrymas modò vobiscū viderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria *i* effodit. Quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conseruato,dignitatem suam reddidisti, nobilissimámque familiam iam ad paucos redactam, pænè ab interitu vindicasti. *k* Hunc tu igitur 11
diem tuis maximis,& innumerabilibus gratulationibus iure *l* antepones:hęc enim res vnius est *m* propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ. Magnæ illæ quidē,sed tamē multo,magnóque

comi

a *al. neque solùm n.& ita v.c.vnus.*
b *al.etiam dū leguntur, obstr. al etiā cùm legūtur, obst.*
c *L.est, audimus,aut legimus, eo stud. al.est, & audimus,& legimus:al. est, audimus & legimus:*
d *fort.eo studio*
e *v. c. vnus, sensúmque*
f *v.c.duo non habent,C.Cæsar,*
g *L. vt mihi videntur,*
h *v.c.tres,nō habent, ac virtute*
i *v.c.tres, offudit.al. effudit. mendosè omnes.*
k *al Hunc tu diem t.*
l *al antepones.* m *al. propriè Cæs.*

comitatu. Huius autẽ rei *a* tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta eſt, vt tropæis, *b* monumentiſque tuis nulla vmquam allatura ſit finẽ ætas, nihil enim eſt *c* opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & conſumat vetuſtas. *d* At verò hæc tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcẽt quotidie magis, ita, vt, quantum operibus tuis diuturnitas detrahet,
12 tantum afferat laudibus. Et cæteros quidem *e* omnes victores bellorum ciuilium, *f* iam antè æquitate, & miſericordia viceras: hodierno verò die *g* te ipſum viciſti. Vereor, vt hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. Ipſam victoriam viciſſe videris, *h* cùm ea ipſa, quæ illa erat adepta, victis remiſiſti. Nam cùm ipſius victoriæ conditione iure omnes victi occidiſſemus, clemẽtiæ tuę iudicio conſeruati ſumus. Rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipſius victoriæ conditio, viſque deuicta eſt. At-
13 que hoc C. Cæſaris iudicium, P. C. quàm latè pateat, attendite. Omnes enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo *i* Reipu. miſero, funeſtóque compulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus. Nam cùm M. Marcellũ, deprecãtibus *k* vobis. Reip. conſeruauit: memet mihi, & item Reipu. nullo deprecãte, reliquos ampliſſimos viros, *l* & ſibi ipſis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu videtis: non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit, à pleriſque ignoratione potius, & falſo, atque inani metu, quàm cupiditate, aut
14 crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum. Quo quidem in bello ſemper *m* de pace agendum, audiendúmque eſſe putaui, ſempérque dolui

non

a *L. tu idem & dux es, & comes:*
b *L. monumentiſque tuis nonnulla allatura ſit finem ætas.*
c *L. opera.*
d *L. At hæc tua inſtit. al. At verò tua inſtit.*
e *q. v. c. victores omnium bellorũ ciuil.*
f *al. iam antea,*
g *L. te ipſe viciſti. Vereor, vt hoc, quod dicã proinde intellig. &c.*
h *v. c. cùm ea, quæ illa erat*
i *v. c. populi R.*
k *al. nobis,*
l *L. & ſibi ipſos,*
m *L. de pace ſemper audiendum putaui, & ita v. c.*

nō modò pacem, ſed orationem etiam ciuium
pacem efflagitantium, repudiari. Neque enim
ego illa, nec vlla vmquam *a* ſecutus ſum arma
ciuilia: ſemperque mea conſilia, pacis, & togæ
ſocia, non belli, atque armorum fuerunt. Ho-
minem ſum ſecutus priuato officio, non pu-
blico: tantúmque apud me grati animi fidelis
memoria valuit, vt nulla non modò cupiditate,
ſed ne ſpe quidem, prudēs & ſciens, tamquam
ad interitum ruerem voluntarium. Quod qui- 15
dem meum conſilium minimè obſcurum fuit.
Nam & in hoc ordine, integra re, multa de pa-
ce dixi; & in ipſo bello eadem etiam cum ca-
pitis mei periculo ſenſi. Ex quo nemo *b* erit
tam iniuſtus rerum *c* æſtimator, qui dubitet,
d quæ Cæſaris voluntas de bello fuerit, cùm
pacis authores cōſeruandos ſtatim cenſuerit,
cæteris fuerit iratior. *e* Atque id minùs mirum
videretur fortaſſe tum, cùm eſſet, incertus exi-
tus, & anceps fortuna belli. Qui verò victor,
pacis authores diligit, is profectò declarat, *f* ſe
maluiſſe non dimicare, quàm vincere. Atque 16
huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis. No-
ſtri enim ſenſus, vt in pace ſemper, ſic tum
etiam in bello cōgruebant. Quoties ego eum,
& quanto cùm dolore vidi, cùm inſolentiam
certorum hominum, tum etiam ipſius victorię
ferocitatem extimeſcentem? Quo gratior tua
liberalitas, C. Cęſar, nobis, qui illa vidimus, de-
bet eſſe, non enim iam cauſæ ſunt inter ſe, ſed
victorię cōparandæ. Vidimus tuam victoriam, 17
prœliorum exitu terminatam: gladium vagina
vacuum in vrbe non vidimus. Quos amiſimus
ciues, eos *g* Martis vis perculit, non ira victo-
riæ: vt dubitare debeat nemo, quin multos, *h* ſi
fieri poſſet, C. Cæſar ab inferis excitaret, *i* quo-
niam

a *L. ſum ſecutus ar. & ita v.c.*
b *v.c. iā erit tam iniuſt.*
c *L. exiſtimator, q. & ita v.c.*
d *al. quę Cęſari vol.*
e *L. Atque id minùs mirum videretur fortaſſe tū, cùm &c. al. Atque illud min. &c.*
f *al. maluiſſe ſe,*
g *L. vis Martis perc. & ita v.c.*
h *L. ſi poſſet, C. Cæſar ab infer. & ita v.c. duo,*
i *al. quando,*

niam ex eadem acie conseruat, quos potest. Alterius verò partis, *a* nihil amplius eo *b* dicam, quàm id, quod omnes verebamur, nimis
18 iracūdam *c* futuram fuisse victoriam. Quidam enim non modò armatis, sed interdum etiam otiosis minabātur: nec, quid quisque sensisset, sed vbi fuisset, cogitandum esse dicebant: vt *d* mihi quidem videantur dij immortales, etiam si pœnas *e* à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tātum, & tam luctuosum excitauerunt, vel placati iam, *f* vel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris, & sapientiam contu-
19 lisse. Quare gaude *g* tuo isto tam excellenti bono: & fruere cùm fortuna, & gloria, tum etiam natura, & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditásque sapienti. *h* Cætera cùm tua recordabere, etsi persæpè virtuti: tamen plerúmque fœlicitati tuæ *i* congratulabere. De nobis, quos in Repu. *k* tecum simul saluos esse voluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia *l* tua cogitabis: quæ non modò summa bona, sed nimirum audebo *m* vel sola dicere. *n* Tantus est enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi, & consilij dignitas, vt hæc à virtute donata, cætera à fortuna cōmo-
20 data esse videantur. Noli igitur in conseruandis bonis viris defatigari, *o* nō cupiditate præsertim, aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse, certè non improba, & specie quadam Reip. Non enim tua vlla culpa est, si te aliqui timuerunt: contráque summa laus, *p* quod plerique minimè timendum fuisse

a *v. c. nihil amplius dicam, q.*
b *al. dico,*
c *v. c. vnus, fuisse victoriā futuram.*
d *v. c. vnus, vt videantur mihi quidem dij immor.*
e *al. à r. p.*
f *L. vel satiati aliq. & ita v. c.*
g *sic v. c. al. isto tuo,*
h *al. Cæterū*
i *L. gratulabere, & ita v. c.*
k *L. tecum simul esse vol.*
l *q. v. c. non habent, tua.*
m *duo v. c. nō habent, vel,*
n *L. tātus enim est spl.*
o *L. non cupiditate præsertim aliqua, aut prauitate lapsi. & ita v. c.*
p *v. c. tres: quŏd miminè tim. fuisse senserunt, & ita. L.*

a L. Nunc venio ad gr. & ita v.c.

b v. c. duo, quã etsi spero falsã esse, tamen numquam extenuabo. Tua enim,

c v. c. At si nihil tui cog.

d enim, absit à q. v.c.

e q. v. c. supersunt, sint amicissimi.

f L. augebimus diligentiam, & ita o. v.c.

g v. c. vnus, quin intelligat,

h L. & ex vnius tua, vitam pendere omnium? v.c. duo & ex vnius tua vita pendere omnia.

i v. c. valitudinis,

fuisse senserunt. a Nunc verò venio ad grauissimam querelam, & atrocissimam suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, quàm cùm omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. b Quam etsi spero esse falsam, numquam tamen verbis extenuabo. Tua enim cautio, nostra cautio est: vt, si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quàm parum prudẽs. Sed quisnam est iste tam demens? de tuisne? tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui vnà tecum fuerunt? non est credibilis tantus in vllo furor, vt, quo duce omnia summa sit adeptus, huius vitam non anteponat suæ. c At si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. Qui? omnes d enim qui fuerunt, aut sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: vt aut nulli supersint de inimicis, aut, qui e superfuerunt, amicissimi sint. Sed tamen, cùm in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus, augebimus & diligẽtiam. Nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Repub. tam nihil vmquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, f qui non intelligat, tua salute contineri suam? & g ex vnius tui vitam pendere omnium? Equidem de te dies, noctésque, vt debeo, cogitans, casus dumtaxat humanos, & incertos euentus h valetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco: doleóque, cùm Respub. immortalis esse debeat, eam in vnius mortalis animo consistere. Si verò ad humanos casus, incertósque i euentus valetudinis, sceleris etiam accedat, insidiarúmque consensio: quem deum, etiam, si cupiat,

21 (beside line 1) · 22 (beside "nimis timidus") · 23 (beside "cissimi sint") · 24 (beside "vnius mortalis")

a opitu

a opitulari posse Reipub. *b* credamus? Omnia sunt excitanda tibi, C. Cæsar, vni, quæ iacere sentis, belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa, atque prostrata: constituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda *c* soboles: omnia, quæ dilapsa iam *d* fluxerunt, seueris legibus vincienda sunt.
25 Non fuit recusandũ in tanto ciuili bello, tantoque animorum ardore, & armorum, quin quassata Resp. quicumque *e* belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: multaque vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. *f* Quæ quidem nunc tibi omnia belli vulnera curanda sunt: quibus, præter te
26 mederi nemo potest. Itaque illam tuam præclarissimam, & sapientissimam vocem inuitus audiui: *g* satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ. Satis, si ita vis, *h* naturæ fortasse: addo etiam, si placet, gloriæ: at, quod maximum est, patriæ certè parum. Quare omitte, *i* quæso, istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo *k* sapiens esse. Sæpè enim venit ad aures meas, te idem istud nimis crebrò dicere, *l* satis te tibi vixisse. Credo: sed tum id audirem, si tibi soli viueres, aut si tibi etiam soli natus esses. Nũc, cum omniũ salutem ciuium, cunctãque Remp. res tuæ gestæ *m* complexæ sint; tantum abes à perfectione maximorum operum, *n* vt fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hic tu modum *o* tuæ vitæ, non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiens, non negabis. *p* Parũm

a *posse opitulari Reipub.*
b *al. credimus?*
c *L. suboles:*
d *L. diffluxerunt,*
e *v. c. vnus, euentus belli,*
f *L. Quæ tibi quidem nunc omnia belli vuln. sanãda sunt, & ita v. c. duo.*
g *v. c. satis diu vel naturæ vixi, vel glor.*
h *v. c. fortasse naturæ:*
i *v. c. istam, quæso, doct.*
k *tres v. c. esse sapiens.*
l *q. v. c. tibi satis te vixisse.*
m *al. complexæ sunt.*
n *duo v. c. vt fundamenta nondum quæ cogitas, ieceris.*
o *L. vitæ tuæ*

p *al. Parũmne ergo, inquies, al. Parũmne, inquies,*

Parúmne igitur, inquies, gloriam magnam 27
relinquemus? Immò verò aliis, quamuis multis, satis: tibi vni parum. Quidquid enim est, quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius. Quòd si rerum tuarum immortalium, C. Cæsar, hic exitus futurus fuit, vt deuictis aduersariis Rempub. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: vide, quæso, ne tua diuina virtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ: siquidem gloria, est *a* illustris ac peruagata multorum, & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum, fama meritorum. *b* Hæc igi- 28
tur tibi reliqua pars est: hic restat actus: in hoc elaborandum est, vt Rempub. constituas, eaque *c* tu in primis composita, summa tranquillitate, & otio perfruare: tum te, si voles, cùm & patriæ, quod debes, solueris, & naturam ipsam expleueris satietate viuendi, satis diu vixisse dicito. *d* Quid est enim omninò hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cùm venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia posteà *e* nulla futura sit? quamquam iste tuus animus numquam his angustiis, quas natura nobis ad viuendum dedit, contentus fuit, *f* sempérque immortalitatis amore flagrauit. Nec verò tua vita *g* di- 29
cenda est, quæ corpore, & spiritu continetur. Illa, inquam, *h* illa vita est tua, Cæsar, quæ vigebit memoria sæculorum omnium: quam posteritas alet, quam ipsa æternitas *i* semper intuebitur. Huic tu inseruias, huic te ostentes, oportet: quæ quidem, quæ miretur, iampridem multa habet: nunc etiam, quæ laudet, exspectat. Obstupescent posteri certè, imperia, Prouincias, Rhenum, Oceanũ, Nilum, pugnas innume

a *v. c. illustris, & peruagata magnorum vel in s. c.*
b *vnus v. c. Hæc ergo t.*
c *L. eáque tu in primis cũ summa trãquill. & ita v. c. duo.*
d *o. v. c. Quid enim est,*
e *L. nulla est futura? q.*
f *vnus v. c. sed semper immor.*
g *al. ducenda est,*
h *v. c. illa vita est tua, quæ vigeb.*
i *v. c. semper intuebitur.*

innumerabiles, incredibiles victorias, *a* monumenta, munera, triumphos audiētes, & legentes tuos. Sed, nisi hæc vrbs stabilita tuis con-
30 silijs, & institutis erit, vagabitur *b* modò nomen tuum longè, atque latè: *c* sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. Erit inter eos *d* etiam, qui nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cùm alij laudibus ad cælum res tuas gestas efferent: alij fortasse aliquid requirent, idque vel maximum, nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restinxeris: vt illud fati fuisse videatur, hoc consilij. Serui igitur iis etiam iudicibus, qui multis pòst sæculis de te iudicabunt: & quidem haud scio, an incorruptiùs, quàm nos. Nam & sine amore, & sine cupiditate, & rur-
31 sus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. Id autem, *e* etiam si tunc ad te, vt quidam falsò putant, non pertinebit: nunc certè pertinet, *f* esse talem, vt tuas laudes *g* obscuratura nulla vmquā sit obliuio. Diuersæ voluntates ciuium fuerunt, distractæque sententiæ. Non enim consiliis solùm, & studiis, sed armis etiam, & castris dissidebamus. *h* Erat autem obscuritas quædā, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, quid sibi expediret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quid liceret. *i* Perfuncta Respu. est
32 hoc misero, fatalique bello: vicit is, qui non fortuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret: neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exsilio, aut morte dignos iudicaret. Arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt. Ingratus est, iniustúsque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamē retinet

a *L. monumenta innumera, triumph.*
b *duo v.c. modò tuū nomē,*
c *d.v.c. sedem stabilem, & domicilium certum nō h.*
d *particula, etiam, abest à duob. v.c.*
e *L. etiam fatum ad te,*
f *L. esse te talem, vt tuas laudes nulla vmquam obliuio sit obscuratura. Diuersæ,*
g *sic duo v.c.*
h *L. erat obscuritas q. al. erat enim obscur.*
i *sic duo v.c. alij duo. Perfuncta Resp. est misero, fat. & ita L.*

armatum: *a* vt etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in causa animam profudit. Quæ enim pertinacia est quibusdam, eadem 33 aliis cõstantia videri. Sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & exstincta æquitate victoris: restat, vt omnes vnum velint, qui modò habent *b* aliquid non solùm sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te, C. Cæsar, saluo, & in ista sententia, qua cùm anteà, *c* tum hodie vel maximè vsus es, manente, salui esse non possumus. Quare omnes te, qui hæc salua esse volumus, & hortamur, & obsecramus *d* vt vitæ, vt saluti tuæ consulas: omnésque tibi, vt pro aliis etiam loquar, quod de me ipse sentio, quoniam subesse aliquid putas, quod cauendum sit, non modò excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed, vt vnde est *e* orsa, 34 in eodem *f* terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus, C. Cæsar: *g* maiores etiã habemus. Nam omnes idem sentiunt: quod ex omnium precibus, & lacrymis sentire potuisti. Sed quia non est *h* astantibus omnibus necesse dicere: *i* à me certè dici volunt: cui necesse est quodammodo, &, quod volunt, & quod, M. Marcello à te huic ordini, populoque R. & Reipub. reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. Nam lætari omnes, non vt de vnius solùm, sed vt de communi omnium salute, sentio. Quòd autem summæ be- 35 neuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit: vt vix C. Marcello, *k* optimo, & amantissimo fratri, præter eum quidem, cederem nemini, cùm id sollicitudine, cura, labore tamdiu præstiterim, quãdiu est de illius salute

a L. vt etiam ille melior sit, qui, &c. al. vt iam ille, &c.

b sic duo v. c. L. & alij duo v. c. aliquid non sapientiæ modò, sed etiam sanitatis:

c L. tum hodie maximè,

d duo v. c. vt vitæ tuæ, & saluti cons.

e sic duo v. c. al. orta,

f q. v. c. mea terminetur oratio:

g sic omnes v. c.

h L. stantibus omn. al. omnibus stantibus,

i al. à me dici certe vol.

k al. fratri optimo, & amantiss. pr.

salute dubitatum: certè hoc tempore, magnis curis, molestiis, doloribus liberatus, præstare debeo. Itaque C. Cæsar, sic tibi gratias ago, *a* vt omnibus me rebus à te non conseruato solùm, sed etiam ornato, tamen *b* ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus, hoc tuo facto, cumulus accesserit.

a *al. vt me omnibus,*
b *duo v. c. ad tua in me vnum innumerab. mer.*

PRO Q. LIGARIO, AD C. CÆSAREM. ORATIO XLII.

1 OVVM crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligariũ in Africa fuisse: idque C. Pansa, præstanti vir ingenio, fretus fortasse *c* ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est cõfiteri. Itaque quò me vertam, nescio. Paratus enim veneram, cùm tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, vt ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer: sed quoniam diligentia inimici inuestigatũ est, *d* quod latebat: confitendũ est, vt opinor: presertim cùm meus necessarius, C. Pansa, fecerit, vt id iam integrum non esset: omissaque cõtrouersia, *f* omnis oratio ad misericordiã tuam cõferenda est, qua plurimi sunt cõseruati, cùm à te nõ *g* solùm liberationem culpæ, sed errati veniã impetrauissent. *h*

2 Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maximè optandũ, confitentẽ reũ: *i* sed tamen ita cõfitentẽ, se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum.

c *v. c. familiaritate ea, quæ,*
d *al. id, quod lat.*
e *v. c. vt id integrũ iam non ess. al. vt integrũ iam non ess.*
f *al. omnis ratio,*
g *solùm, abest à tribus lib. manuscr.*
h *v. c. vnus Habes igitur quod est acc.*
i *v. c. tamen confitentem,*

Itaque priùs de vestro delicto cōfiteamini necesse est, quàm Ligarij vllam culpā reprehendatis. Q. *a* igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cùm proconsule, C. Considio, profectus est: qua in legatione, & ciuibus, & sociis ita se probauit, vt decedens Cōsidius *b* Prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quemquam alium Prouinciæ pręfecisset. Itaque Q. Ligarius, cùm diu recusans nihil profecisset, Prouinciā *c* accipit inuitus: cui sic pręfuit in pace, vt & ciuibus, & sociis gratissima esset *d* eius integritas, & fides. Bellum subitò exarsit: quod qui erant 3
in Africa, antè audierunt geri, quàm parari. Quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim *e* cæco quodam timore, *f* primò salutis causa, pòst etiam studij sui, quærebāt aliquem ducem. *g* Tum Ligarius, domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. *h* Interim P. Actius Varus, qui prætor Africam obtinuerat, Vticam venit. Ad
eum statim concursum est. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitę, nullo publico cōsilio deferebatur. Itaque Ligarius, qui omne 4
tale negotiū cuperet effugere paulum aduētu Vari conquieuit. Adhuc, C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpa vacat. Domo est egressus *i* non modò nullum ad bellū, sed ne ad minimā quidem suspicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, vt ei pacē esse expediret. Profectio certè animum tuum non debet offendere. Num igitur remansio? Multo minùs: nam profectio voluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessita

a tres v. c. enim,

b al. de prouincia,

c L. accepit inuitus, & ita o. v. c.

d vnus v. c. integritas eius, ac fides.

e vnus v. c. quodam cæco

f L. primò salutis, pòst etiam studij s. & ita o. v. c.

g al. Cùm,

h L. Interim P. Attius,

i al. non modò ad bellū, sed,

k duo v. c. necessitatem etiam honestam.

necessitatem honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine: vnum, cùm est legatus profectus: alterum, cùm efflagitatus à prouin-
5 cia, præpositus Africæ est. Tertium *a* est tempus, quo post aduentũ Vari in Africa restitit. Quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non voluntatis. An ille, si potuisset illinc vllo modo euadere, Vticæ potiùs, quàm Romæ: cum P. Attio, quàm cum concordissimis fratribus: cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cùm ipsa legatio plena desiderij, ac sollicitudinis fuisset propter incredibilẽ quendam fratrum amorem, hic æquo animo esse potuit, *b* belli dissidio distractus à fratribus?
6 Nullum igitur habes, Cæsar, adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te voluntatis. Cuius ego causam animaduertere, quæso, qua fide defendam, cùm prodo meam: ô clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam. M. Cicero apud te defendit, alium in ea voluntate non fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes extimescit: nec, quid tibi de alio audienti, de se ipso occurrat, reformidat. Vide quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero *c* voce contendam, vt hoc populus Rom. exau-
7 diat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam *d* ex magna parte, nulla vi coactus, *e* iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem *f* igitur hoc dico? Nempe apud eum, qui cùm hoc sciret, tamen me, antequam vidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Ægypto literas misit, vt essem idem, qui fuissem: qui cùm ipse Imperator in

a *L. tempus est, q.*
b *L. belli dissidio distr. à fr.*
c *L. vocem contendam,*
d *duo v. c. ex parte magna*
e *L. iudicio, ac voluntate ad ea, &c.*
f *duo v. c. ergo*

a *sic o. v. c. al. me alterum esse p.*
b *vnus v. c. dare,*
c *L. reddidisset v. c. dedisset.*
d *L. quis putet esse crimen, fuisse in Afr. & ita v. c.*
e *L. destrictus*

toto imperio populi Rom. vnus esset, *a* me alterum passus est: à quo hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente, concessos fasces laureatos tenuit, quoad tenendos putauit: qui mihi tum denique se salutem putauit *b* reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis *c* redderet.
8 Vide, quæso, Tubero, vt qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. Atque hæc propterea de me dixi, vt mihi Tubero, cùm de se eadem dicerem ignosceret. Cuius ego industriæ, gloriæque faueo, vel propter propinquam cognationem, vel quòd eius ingenio, studiisque delector, vel quòd laudem adolescentis propinqui existimo etiã ad meũ aliquem fructum redundare. Sed hoc quæro, 9
d quis putet fuisse crimen, esse in Africa Ligarium? nempè is, qui & ipse in eadem Africa esse voluit, & prohibitum se à Ligario queritur, & certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille *e* districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis vrgeo: commoueri videtur adolescens, ad me reuertar. Iisdem in armis fui. Quid 10
autem aliud egimus, Tubero, nisi, vt quod hic potest, nos possemus? Quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est eorum ipsorum ad crudelitatem te acuet oratio? Atque in hac causa nonnihil equidem, Tubero, etiã tuam, sed multo magis patris tui prudentiam desidero: quòd homo cùm ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc causæ quod esset, non viderit. Nam, si vidisset, quouis profectò, quàm isto modo à te agi maluisset. Arguis

faten

fatentem: non est satis. Accusas eum, qui causam habet, aut, vt ego dico, meliorem, quàm
11 tu: aut, vt tu vis, parem. Hæc non modò mirabilia sunt, *a* sed prodigiis similia, quæ dicam. Non habet eam vim ista accusatio, vt Q. Ligarius condemnetur, sed vt necetur. Hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. Externi *b* isti mores vsque ad sanguinem *c* incitare solent odiũ aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. Nam quid aliud agis? vt Romæ ne sit? vt domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho, auunculo suo, ne cum eius filio, consobrino suo, ne nobiscum viuat? ne sit in patria? *d* num in patria est? num potest magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exsultat. Non tu ergo *e* hunc pa-
12 tria priuare: qua caret, sed vita, vis? At istud ne apud eum quidẽ Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quisquam egit isto modo. Ipse iubebat occidi, nullo postulante: præmiis etiam inuitabat. Quæ tamen crudelitas ab hoc eadem aliquot annis post, quem tu nunc crudelem esse vis, vindicata est. Ego verò istud non postulo, inquies. Ita mehercle existimo, Tubero. Noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, noménque vestrum: studia *f* denique generis, ac familiæ vestræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium, at-
13 que optimarum, nota sunt mihi omnia. Itaque certò scio, vos non petere sanguinem: sed parum attenditis. Res enim eò spectat, vt ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius sit, non videamini esse contenti. Quæ est igitur alia, præter mortem? Si enim *g* in exsilio est, sicuti est, quid amplius postulatis? an, ne ignoscatur? Hoc verò multo acerbius, multóque est grauius. Quod

a *L. sed prodigii similia, & ita v. c.*
b *vnus v. c. isti sunt mores vsque*
c *v. c. incitari solent odio aut l.*
d *L. num est? & ita v. c.*
e *vnus v. c. hunc patria, qua caret, sed vita priuare vis,*
f *duo v. c. non habet, deniq.*
g *L. in exsulio est, al. est in exsilio,*

nos domi petimus,precibus,& lacrymis, *a* pro-
strati ad pedes,nõ tam nostræ causæ fidentes,
quàm huius humanitati: id ne impetremus,pu-
gnabis?& in nostrum fletum irrumpes ? & nos
iacentes ad pedes, supplicũ voce prohibebis?
Si,cùm hoc domi faceremus, quod & fecimus: 14
& vt spero,non frustrà fecimus,*b* tu derepentè
irrupisses,& clamare cœpisses,*c* C.Cæsar, caue
credas,caue ignoscas,caue te fratrum pro fra-
tris salute obsecrantium, misereat:nónne om-
nem humanitatẽ exuisses?quanto hoc durius,
d quod nos domi petimus,id à te in foro op-
pugnari ? & in tali miseria multorum perfu-
giũ misericordiæ tollere? Dicam planè, C.Cæ- 15
sar , quod sentio. Si in hac tanta tua fortuna
lenitas tanta non esset,quantam tu per te, per
te, inquam, obtines (intelligo, quid loquar)
acerbissimo luctu *e* redundaret ista victoria.
Quàm multi enim essent de victoribus,qui te
crudelem esse vellent ? cùm etiam de victis re-
periantur ? quàm multi, qui cùm à te nemini
ignosci vellent,impedirent clementiam tuam,
cùm etiam ij,quibus ipse ignouisti , nolint te
in alios esse misericordem ? Quòd si probare 16
Cæsari possemus , in Africa Ligarium omninò
non fuisse:si honesto,& misericordi mendacio,
f saluti ciuis calamitosi consultum esse velle-
mus:tamen hominis non esset,in tanto discri-
mine,& periculo ciuis , refellere, & coarguere
nostrum mendacium:& si esset alicuius , eius
certè non esset,qui in eadem causa, & fortuna
fuisset. Sed tamen aliud est errare Cæsarẽ nol-
le,aliud nolle misereri. Tum diceres: *g* Caue,
Cæsar,credas : fuit in Africa *h* Ligarius:tulit
arma cõtra te.Nunc quid dicis?Caue ignoscas.
Hæc nec hominis,nec ad hominẽ vox est:qua

qui

a *al. strati*

b *al. tu repentè*

c *L.C.Cæsar, caue ignoscas caue te frat.*

d *L.quod nos domi petijmus,id te in foro oppugnare?*

e *al. ista victoria redundaret.*

f *L.saluti ciui calamitoso esse vellemus:*

g *L. Cæsar, caue credas: & ita tres v.c.*

h *duo v.c.nõ habẽt , vocẽ, Ligarius:*

qui apud te, C.Cæſar, vtetur, ſuam citiùs abiiciet humanitatem, quàm extorquebit tuam.
17 Ac primus aditus, & poſtulatio Tuberonis, hæc, vt opinor, fuit, velle ſe de Q.Ligarij ſcelere dicere. Non dubito, quin admiratus ſis, vel quòd *a* de nullo alio quiſquam, vel quòd is, qui in eadem cauſa fuiſſet, vel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud vocas, Tubero? cur? iſto *b* enim nomine illa adhuc cauſa caruit. Alij errorem appellant: alij timorem, qui duriùs, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauiſſimè, temeritatē: ſcelus, præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, ſi proprium, & verum nomen noſtri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur, & improuidas hominū mentes *c* occupauiſſe: vt nemo mirari debeat, humana conſilia diuina neceſſi-
18 tate eſſe ſuperata. Liceat eſſe miſeros, *d* quamquam hoc victore eſſe non poſſumus, ſed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occidèrunt. Fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: ſceleris verò crimine: furoris, *e* parricidij, liceat Cn.Pompeio mortuo, liceat multis aliis carere. Quando hoc quiſquam ex te, Cæſar, audiuit, aut tua quid aliud arma voluerunt, niſi à te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi vt ſuum ius tueretur, & dignitatē tuam? quid? tu, *f* cùm pacem eſſe cupiebas, ídne agebas, vt tibi cum ſceleratis, an vt cum bonis ciuibus cōueniret?
19 Mihi verò, Cæſar, tua in me maxima merita, tanta certè non viderentur, ſi me, vt ſceleratū, à te conſeruatum putarem. Quomodo autem tu de Rep. benemeritus eſſes, *g* ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe voluiſſes? *h* Seceſſionem tu illam *i* exiſtimauiſti, Cæſar, initio,

a *al. nullo de alio*

b *duo v.c. nō habent, enim*

c *L. & duo v.c. occupaſſe:*

d *ſic o. v. c. al. quāquam victore te eſſe non p.*

e *L. paricidij,*

f *al. cùm pacē cupiebas,*

g *al. cùm tot ſceler.*

h *al. Ceſsionē*

i *L. exiſtimaſti, & ita duo v.c.*

non bellum:non hostile odiũ,sed ciuile *a* dis-
sidium,vtrisque cupientibus Remp. *b* saluam,
sed partim consiliis,partim studiis à communi
vtilitate aberrãtibus.Principum dignitas erat
pœnè par. Non par fortasse eorum,qui seque-
bantur:causa tum dubia, quòd erat aliquid in
vtraque parte,quod probari posset:nunc me-
lior certè ea iudicanda est, *c* quam etiam dij
adiuuerunt. Cognita verò clementia tua, quis
non eam victoriam probet , in qua occiderit
nemo,nisi armatus ? Sed, *d* vt omittam com- 20
munem causam,*e* veniamus ad nostram:vtrum
tandem existimas facilius fuisse,Tubero, *f* Li-
garium ex Africa exire,an vos in Africam non
venire?Poteramúsne,inquies,cùm Senatus cẽ-
suisset ? Si me consulis,nullo modo.Sed tamen
Ligarium Senatus idem legauerat. Atque ille
eo tempore paruit,cùm parere Senatui necesse
erat:vos tunc paruistis, cùm paruit nemo, qui
noluit.Reprehẽdo igitur? minimè verò.Neque
enim licuit aliter vestro generi,nomini, fami-
liæ,disciplinæ.Sed hoc non concedo,vt quibus
rebus gloriemini in vobis , easdem in aliis re-
prehendatis. Tuberonis sors coniecta est ex 21
S.C. cùm ipse non adesset, *g* morbo etiam im-
pediretur:statuerat se excusare. Hæc ego noui
propter *h* communes necessitudines,quæ mihi
sunt,cum L.Tuberone. Domi vnà eruditi, mi-
litiæ contubernales, pòst affines,*i* in omni de-
nique vita familiares.Magnum etiam vinculũ,
quòd iisdem studiis semper vsi sumus.Scio igi-
tur,Tuberonem domi manere voluisse. Sed ita
quidam *k* agebant,ita Reip.sanctissimum no-
men opponebant , vt etiam si aliter sentiret,
verborum tamen ipsorum pondus sustinere nõ
posset. Cessit authoritati amplissimi viri , vel 22
potiùs

a *al.discidiũ*
b *al.saluam esse,sed p.*
c *vnus v.c. quam bonam dij iudicauerunt.*
d *al.vt omittamus com.*
e *L. veniam ad nostram:*
f *L. Ligario ex Afr. exire , an vobis in Afr. & ita duo v.c.*
g *vnus v.c. morbo etiam graui imp.*
h *L. omnes necessit. & ita v.c.*
i *al.in omni vita familiares.*
k *fort.vrguebant , al. vrgebant,*

potiùs paruit. Vnà est profectus cùm iis, quorum erat vna causa: tardiùs iter fecit. Itaque in Africam venit iam occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur, vel ita potiùs. Nam, si crimen est prohibere illum voluisse: nō minùs magnum est, vos Africam, *a* omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerendum, obtinere voluisse, quàm aliquem se Imperatorem esse maluisse. Atque is tamen aliquis, Ligarius non fuit. Varus Imperium se habere dicebat: fasces certè habebat.

23 Sed, quoquo modo sese illud habet, hæc querela vestra, Tubero, quid valet? Recepti in prouinciam non sumus. Quid si essetis? Cæsarine eam tradituri fuissetis *b* an contra eum retenturi? Vide quid licentiæ, Cæsar, nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. Si responderit Tubero, Africam, quò Senatus eum, forsque miserat, tibi patrem suum *c* traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, grauissimis verbis eius consilium reprehēdere. Non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam *d* vt ne offendam tuas patientissimas aures, quàm ne Tubero, quod numquam cogitauit, facturus fuisse videatur. Veniebatis igitur in Africam prouinciā, vnam ex omnibus huic victoriæ maximè infestam, in qua erat rex potentissimus, inimicus huic causæ, aliena voluntas, conuentus firmi, atque magni. Quæro, quid facturi *e* fuissetis. Quamquam quid facturi fueritis, non dubitem, cùm videam, quid feceritis. Prohibiti estis in prouincia vestra pedem ponere, *f* & prohibiti, vt perhibetis, summa cum iniuria. Quomodo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelam ad

24

25

quem

a L. arcem omnium prouinciarum, & ita v.c.

b *L. an contra Cæsarem retentu? & ita o.v.c.*

c *al. redditurum f.*

d *duo v.c. nō tam ne off.*

e *L. fueritis, al. quid facturi fuistis? Quamquam quid facturi fueritis dubitem, cùm videam, quid feceritis?*

f *L. & prohibiti, summa cum iniuria.*

quem detulistis? nempe ad eum, cuius authoritatem secuti in societatem belli veneratis. Quòd si Cæsaris causa in prouinciam veniebatis: ad eum profectò exclusi prouincia venissetis: venistis ad Pompeium. Quæ est ergo apud Cæsarem querela, cùm eum accusetis, à quo queramini vos prohibitos cõtra Cæsarem bellum gerere? Atque in hoc quidem vel cum mendacio, si vultis, *a* gloriari per me licet, vos prouinciam *b* fuisse Cæsari tradituros, etiam si à Varo, & quibusdam aliis prohibiti essetis. Ego autem confitebor culpam esse Ligarij, qui vos tantæ laudis occasione *c* priuauerit. Sed 26
vide, quæso, C. Cæsar, constantiam ornatissimi viri, L. Tuberonis: quam ego, quãuis ipse probarem, vt probo, tamen non commemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam virtutem solere laudari. Quæ fuit igitur vmquam in vllo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio, an meliùs patientiam possem dicere. Quotus enim istud quisque fecisset, vt à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, *d* essétque etiam cum crudelitate *e* eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius viri est, quem de suscepta causa, propositáque sententia, nulla cõtumelia, nulla vis, nullum periculũ posset depellere. Vt enim 27
cætera paria Tuberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerũt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quòd iusto cum Imperio ex S.C. in prouinciam suam venerat. Hinc prohibitus nõ ad Cæsarem, ne iratus: non domũ, ne iners: *f* non aliquam in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, videretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeij castra venit, in eam ipsam

a *L. gloriemini per me licet, & ita duo v. c. al. Atque in hoc quidem vobis vel cum mendacio, si vultis, gloriari per me licet,*
b *al. Cæsari tradituros fuisse, etiã si*
c *al. priuarit.*
d *al. esset etiam*
e *L. reiectus, & ita v. c.*
f *al. non in aliquam reg.*

ipsam causam, à qua erat *a* reiectus cum in-
28 iuria. Quid? cùm ista res *b* nihil commouisset eius animum: ad quem veneratis: languidiore, credo, studio in causa fuistis. Tantummodò in præsidiis eratis: animi verò à causa abhorrebant. An, vt fit in ciuilibus bellis, nec in vobis magis, quàm in reliquis, omnes vincēdi studio tenebamur? Pacis equidē semper author fui: sed tum serò: erat enim amentis, cùm aciem videres, pacem cogitare. Omnes, inquam, vincere volebamus: tu certè præcipuè, qui in eum locum *c* venisses, vbi tibi esset pereundum, nisi vicisses: quamquam, vt nunc se res habet, non dubito, quin hanc salutem anteponas illi vi-
29 ctoriæ. Hæc ego non dicerem, Tubero, si aut vos constantiæ vestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. Nunc quæro, vtrùm vestras iniurias, an Reip. persequamini. Si Reip. quid de vestra *d* in ea causa perseuerantia respondebitis? si vestras: videte, ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cùm ignouerit suis. Itaque num tibi videor, Cæsar, in causa Ligarij *e* occupatus esse? num de eius facto dicere? quidquid dixi. Ad vnam summam referri volo vel humanitatis, vel clementiæ,
30 vel misericordiæ tuę. Causas, Cęsar, egi multas, & quidem tecum, *f* dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè numquam hoc modo, Ignoscite, iudices, errauit: lapsꝰ est, nō putauit: si vmquā posthac, *g* ad parentem sic agi solet, ad Iudices: Non fecit, nō cogitauit, falsi testes, fictum crimen. Dic, te, Cæsar, de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidiis fuerit, quære, taceo. Ne hæc quidem colligo, quæ fortasse valerent etiam apud iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus,

a *L. reiectus iniuria, & ita v.c.*

b *al. nihil eius animum ad quem veneritis, commouisset: languidiore, cr.*

c *L. veneras, & ita v.c.*

d *L. in illa causa p. & ita duo v.c.*

e *al. esse occupatus?*

f *al. dum te tenuit in foro rat.*

g *al. ad parentes*

pressus, *a* in eo non acerbus: *b* tum etiam fuit totus animo, & studio tuus. *c* Ad iudicem sic agi solet. Sed ego *d* ad parentem loquor. Erraui, temerè feci, pœnitet: ad clementiã tuam confugio, delicti veniam peto: *e* vt ignoscas, oro. Si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. An 31
sperandi Ligario causa non sit, cùm mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? Quanquam neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studiis, qui à te pro Ligario petunt, tui necessarij. Vidi enim, & cognoui, quid maximè spectares, cùm pro alicuius salute multi laborarent: *f* causas apud te rogantium, gratiores esse, quàm preces: *g* neque spectare, quàm tuus esset necessarius. is, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, vt mihi beatiores illi esse videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipse, qui illis tàm multa concedis. Sed video tamen, apud te causas, vt dixi, rogantium valere plus, quàm preces: ab iisque te moueri maximè, quorum iustissimum dolorem videas in petendo. In Q. Ligario conseruando multis 32
tu quidem gratum facies, necessariis tuis: sed hoc, quæso, considera, quod soles. Possum fortissimos viros, Sabinos, tibi probatissimos, totúmque agrum Sabinum, florem Italiæ, robur Reip. proponere: nosti optimè homines. Animaduerte horum omnium mœstitiam, & dolorem: huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq; ipsius, & filij vides. Quid de fratribus dicã? noli, Cæsar, puta- 33
re de vnius capite nos agere. *h* Aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exermi-

a al. in eo ipso non ac.
b al. quin etiam fuit. al. tametsi fuit
c L. Ad iudicem sic, sed ego
d al. apud par.
e duo v. c. vt ignoscatur, oro.
f L. causas apud te rogantiũ, gratiosiores esse, quàm vultu: neq. sp. & ita v. c. duo.
g L. neq. te spect. & ita v. c.
h L. aut tres Ligarij tibi retinendi in ciuitate sunt aut

exterminādi. Quoduis *a* exsilium his est optatius, quàm patria, quàm dij penates, vno illo exsulante. Si fraternè, si piè, si cum dolore faciunt: moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas: *b* valeat tua vox illa, quæ vicit. Te enim dicere audiebamus. Nos, omnes aduersarios putare, nisi qui nobiscum essent: te, omnes, qui contra te non es-
34 sent, tuos. Vidésne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorũ domum, hunc L. Marcium, C. Cæsetium, *c* L. Cornificium, hosce omnes equites R. qui *d* adsunt veste mutata, non solùm notos tibi, verùm etiã probatos *e* viros, qui tecum fuerunt? *f* Atque his maximè irascebamur, & hos requirebamus, his nonnulli etiam minabantur. Igitur tuis suos: vt, quẽadmodum cætera, *g* quæ dicta sunt à te, sic hoc
35 verissimum reperiatur. Quòd si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: *h* omnes fratres tecum iudicares fuisse. An potest quisquam dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia *i* futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum consensum conspirantem, & pęnè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non sentiat, quiduis priùs futurũ fuisse, quàm, vt hi fratres *k* diuersas sententias, fortunásque sequeretur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt: tempestate abreptus est vnus: qui si consilio id fecisset: esset corũ similis, quos tu tamẽ saluos esse voluisti.
36 Sed ierit ad bellum: dissenserit nõ à te solùm, verùm etiam à fratribus, hi te orant tui. Equidem, cùm tuis omnibus negotiis interessem, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius, quæstor vrbanus fuerit erga te, & dignitatẽ tuam.

Sed

a *L. exsulium*

b *L. valeat vox tua illa, q. al. valeat vox illa tua,*

c *L. T. Corfidium, & ita v. c.*

d *al. adstant,*

e *al. viros tecum fuiss.?*

f *duo v. c. Atque his irascebamur: & hos req.*

g *L. quæ à te dicta sunt, sic*

h *sic tres v. c. al. omnes tecum fratres,*

i *v. c. duo fuisset futurus, in q.*

k *al. diuisas sentent. non placet.*

Sed parum eſt me hoc meminiſſe:ſpero etiam
te, qui obliuiſci nihil ſoles,niſi iniurias, quo-
niã hoc eſt animi,*a* quoniã etiam ingenij tui,
te aliquid *b* de huius Quæſtoris officio cogitã-
tem,etiam de aliis quibuſdam Quæſtorib. re-
miniſcentem recordari.Hic igitur T.Ligarius, 37
qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc di-
uinabat)niſi,*c* vt tu eum ſtudioſum,& bonum
virum iudicares,nunc à te ſupplex fratris ſa-
lutẽ petit:quam huius admonitus officio cùm
vtriſque his dederis, tres fratres optimos, &
integerrimos,non ſolùm ſibi ipſos, neque his
tot ac talibus viris, neque nobis neceſſariis
ſuis,*d* ſed etiam Reip.*e* condonaueris.Fac igi- 38
tur,quod de homine nobiliſſimo, & *f* clariſſi-
mo,*g* M.Marcello reſtituto,feciſti nuper in cu-
ria,nunc idẽ in foro de optimis, & huic omni
frequẽtiæ probatiſſimis fratribus.Vt cõceſſiſti
illum Senatui,ſic da hunc populo:cuius volũ-
tatem cariſſimam ſemper habuiſti&,ſi ille dies
tibi glorioſiſſimus,populo R.grauiſſimus fuit:
Noli,obſecro,dubitare, C. Cæſar, ſimilem illi
gloriæ laudem quàm ſæpiſſimè quærere. Nihil
eſt *h* enim tam populare,quàm bonitas:nulla
de virtutibus tuis plurimis *i* nec grauior, nec
admirabilior miſericordia eſt. Homines enim 39
ad deos nulla re propius accedũt,quàm ſalute
hominibus dando.Nihil habet nec fortuna tua
maius,quã vt poſſis:nec natura tua melius,quã
vt velis *k* conſeruare quamplurimos.Longio-
rem orationem cauſa forſitã poſtulat,tua cer-
tè natura breuiorẽ.Quare, cùm vtilius eſſe ar-
bitrer,te ipſum,quam aut me,aut quemquam,
loqui tecum,finem iam faciam,tantum *l* te ip-
ſum admonebo,ſi illi abſenti ſalutem dederis,
præſentibus his *m* omnibus te daturum.

a *L. quoniam eſt ingen.*
b *v. c. duo, de illo huius quæſtorio officio, & etiã de aliis quibuſdam Quæſtorib.*
c *L. niſi. vt tu eum tui ſtudioſum, & b.*
d *duo lib. vet. nõ habẽt, ſuis,*
e *ſort. condonaris.*
f *v. c. clariſſimo, feciſti in curia,*
g *tres libri vet. non habẽt hoc totum, M. Marcello reſtituto,*
h *abeſt enim à duob. v. c.*
i *duo v. c. nec admirabilior nec gratior miſ.*
k *L. & tres v. c. ſeruare,*
l *L. te admonebo, & ita o. v. c.*
m *vox, omnibus, abeſt à duob. cod. v. c.*

PRO

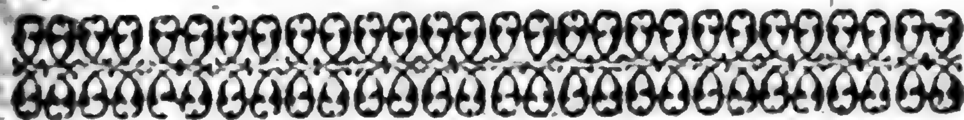

PRO REGE DEIO-TARO, AD C. Cæsarem.

ORATIO XLIII.

1 CVm in omnibus causis grauiori-
bus, C. Cæsar, initio dicendi cõ-
moueri soleam vehementiùs,
quàm videtur *a* vel vsus, vel ætas
mea postulare: tum in hac causa
ita me multa perturbant, vt quantum mea
fides studij mihi afferat ad salutem regis De-
iotari defendendam, tantum facultatis timor
detrahat. Primum dico pro capite, fortunísque
regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo
duntaxat periculo: tamen est ita inusitatum,
b regem capitis reum esse, vt ante hoc tempus
2 non sit auditum. Deinde eum regem, quem or-
nare *c* anteà cuncto cum Senatu *d* solebamus,
pro perpetuis eius in nostram Remp. meritis,
nunc contra atrocissimum crimen cogor de-
fendere. Accedit, vt accusatorum alterius cru-
delitate, alterius indignitate perturber. Cru-
delis Castor est, ne dicã sceleratum & impium,
qui nepos auum in discrimen capitis adduxe-
rit, adolescentiæque suæ terrorem intulerit ei,
cuius senectutem tueri, & tegere debebat: *e*
commendationem ineuntis ætatis ab impieta-
te, *f* & scelere duxerit: qui seruum, corruptum
præmiis ad accusandum dominum impulerit,
3 *g* & à legatorum pedibus abduxerit. Fugitiui

a *vnus v.c. vel ætas mea, vel vsus post.*
b *duo v.c. regem, reum capitis esse.*
c *al. antè*
d *al. solebam, & ita duo v.c.*
e *duo v.c. cõmendationẽque ineuntis*
f *vnus v.c. & ab scelere*
g *duo v.c. non habent copulationem, &*

autem dominum accusantis, & dominum absentem,& dominũ amicissimum nostræ Reip. cùm os videbam,cùm verba audiebam: non tam afflictam regiam condicionem dolebam, de fortunis communibus extimescebam.Nam, cùm more maiorum de seruo in dominam, ne tormentis quidem, quæri liceat:in qua quæstione dolor *a* veram vocem elicere possit, etiam ab inuito:exortus est seruus,qui, quem in eculeo appellare *b* non posset, eum accuset solutus Perturbat me, C. Cæsar, *c* etiam illud interdum:qnod tamen, cùm te penitus reco- 4
gnoui,timere desino.Re enim iniquum est,sed tua sapientia fit æquissimum.Nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consiliũ facinoris inisse arguare,si per se ipsum consideres,graue est.Nemo enim ferè est, qui sui periculi iudex,non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat.Sed tua.C.Cæsar,præstans,singularísque natura hunc mihi metũ minuit. Non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quàm intelligo, quid de te cæteros velis iudicare.
Moueor etiam loci ipsius insolentia, quòd tã 5
tam causam,quanta nulla vmquam in disceptatione versata est, *d* dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequẽtiam,in qua oratorum studia niti solent:in tuis oculis,in tuo ore,vultúque acquiesco: te vnum intueor:ad te vnum omnis *e* mea spectat oratio:quæ mihi ad spem obtinendæ veritatis grauissima sunt,ad motum animi, *f* & omnem impetum dicendi, contentionémque leuiora.
Hanc enim, C. Cæsar, causam si in foro dice- 6
rem, *g* eodem audiente, & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concursus afferret?quis enim ciuis ei regi nõ faueret,

cuius

a duo v. c. elicere verã vocem possit.
b al. nõ possit
c al. illud etiam int.
d al. dico intra parietes, dico extra
e q. v. c. non habent, mea
f o. v. & ad omnem &c. & ita L.
g tres v. c. eodem audiẽte, & disceptante, q.

cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forū, cælum denique testarer ipsum. Sic, cùm & deorum immortalium, & populi R. & Senatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo *a* mihi deesse posset oratio.
7 tio. Quæ quoniam angustiora parietes faciūt, *b* actióque causæ maximè dubitatur loco: tuū est, Cæsar, qui pro multis sæpè dixisti, *c* quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius *d* tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequàm de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. Qui cùm videātur neque ingenio, neque vsu, atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione venerunt.
8 runt. Iterum te regi Deiotaro fuisse non erant nescij: *e* affectum illum quibusdam incommodis, & detrimentis propter offensionē animi tui, meminerant: téque cùm huic iratum, tum sibi *f* amicum cognouerant: *g* cumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabāt, vt in exulcerato animo facilè fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primùm metu, C. Cæsar, per fidem, & cōstantiam, & clementiam tuam, libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. *h* Per dexteram te istam oro, quàm regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, *i* & in prœliis, quàm in promissis, & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hospitiū renouare voluisti: te eius Dij penates acceperūt, te amicum, & placatum Deiotari regis aræ, focique viderunt.
9 runt. Cùm facilè exorari, Cæsar, tum semel

a *al. deesse mihi poss.*
b *duo v. c. actióque maxima causæ, debil. & ita L.*
c *L. quid mihi nūc anim. & ita tres v.c.*
d *al. cùm*
e *tres v.c. afflictū illum quibusd.*
f *duo v. c. amicum esse cogn.*
g *L. quódque apud & ita duo v.c.*
h *L. Per dexteram istam te oro, & ita tres v.c.*
i *L. neque in prœl. & ita o. v. c.*

exorari soles. Nemo vmquam te placauit inimicus, qui vllas resedisse in te simultatis reliquias senserit. Quamquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? numquam tu illũ accusauisti, vt hostem, *a* sed vt amici officio parum functum, quòd propensior in Cn. Pompeij amicitiam fuisset, quàm in tuam. *b* Cui tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, *c* si tum auxilia Pompeio, vel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis
vsus esset. *d* Itaque cùm maximis eum rebus 10
liberares, *e* perparuam amicitiæ culpam relinquebas. Itaque non solùm in eum non animaduertisti, *f* sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, regem reliquisti. Neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is rex, quem Senatus hoc nomine sæpe honorificētissimis decretis appellauisset, quique illum ordinem ab adolescentia grauissimum, sanctissimúmque duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Rep. nati, sempérque
versati. *g* Cùm audisset, Senatus consen- 11
tientis authoritate arma sumpta: Consulibus, Prætoribus, Tribunis pl. *h* nouis Imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo, & vir huic imperio amicissimus de salute populi R. extimescebat, in qua etiã suam *i* inclusam esse videbat. *k* Summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur, maximè verò perturbatus est, vt audiuit, Consules ex Italia profugisse: omnésque consulares (sic enim *l* nuntiabatur) cunctum Senatum, totam Italiam *m* esse effusam. Talibus enim nũtiis, & rumoribus patebat ad Orientem via, *n* nec vlli veri subsequebantur. Nihil ille de cõdicio

a *L. sed amicum officio parũ fūct. & ita o.v.c.*
b L. *o.v.c. cui tamen ipsi rei, ven.*
c *L. si, cùm auxilia Pomp. vel etiam fil. misisset, ipse*
d *L. Ita cum max.*
e *L. perparuã in amicitia culpã relinq. & ita duo v. c.*
f *al. sed eum omni*
g *L. Cùm audiret, Sen. & ita o.v.c.*
h *L. nobis imperatorib. & ita duo v.c.*
i *L. esse inclusam vid.*
k *L. in summo tamẽ timore quiescẽdũ esse arbit. & ita v. c.*
l *L. ei nuntiabatur)*
m *duo v.c nõ [illegible], ecu.*
n *al. nulli veri subs.*

dicionibus tuis, nihil de studio *a* concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuã. Quæ cùm ita essent, tamẽ vsque eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio *b* ad eum legati, literæque venerunt. Ignosce, ignosce, Cæsar, si eius viri authoritati rex Deiotarus cessit, quem nos omnes secuti sumus: *c* in quem cùm dij, atque homines omnia ornamenta congessissent, tum tu ipse plurima, & maxima. Neque enim si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeij memoriã amisimus, quantum nomen *d* eius fuerit, quantæ opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi R. quanti Senatus, quãti tui, quis ignorat? tanto ille superiores vicerat, *e* quanto tu omnibus præstitisti. Itaque Cn. Pompeij bella, victorias, triumphos, Consulatus admirantes numerabamus: tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur rex Deiotarus venit hoc misero, fatalíque bello, quẽ *f* antè iustis, hostilibúsque bellis *g* adiuuerat, quo cum erat non hospitio solùm, verùm etiam familiaritate coniunctus: & venit vel rogatus, vt amicus: vel arcessitus, vt socius, vel euocatus, vt is, qui Senatui parere didicisset: postremò venit, vt ad fugientem, nõ vt *h* ad insequentem, id est, ad periculi, nõ ad victoriæ societatem. Itaque, Pharsalico prœlio facto, à Pompeio discessit: spem infinitam persequi noluit. Vel officio, si quid debuerat: vel errori, si quid nescierat, satis factum esse duxit: domum se contulit: téque Alexandrinum bellum gerẽte, vtilitatibus tuis *i* paruit. Ille exercitum Cn. Domitij, amplissimi viri, suis tectis, & copiis sustẽtauit: ille Ephesum ad eũ, quem

(The section numbers 12 and 13 printed in the left margin, and the marginal notes printed in the right margin, are placed at the lines they stand beside:)

dicionibus tuis, nihil de studio *a* concordiæ, — a *al. pacis, & concordiæ,*
à Cn. Pompeio *b* ad eum legati, literæque ve- — b *L. legati ad eum, litt. & ita duo v. c.*
12 nerunt. Ignosce, ignosce, Cæsar, si eius viri au-
nes secuti sumus: *c* in quem cùm dij, atque ho- — c *duo v. c. ad quem cùm, dij*
13 mus: tuos enumerare non possumus. Ad eum
simus, quantum nomen *d* eius fuerit, quantæ — d *duo v. c. illius*
quanti honores populi R. quanti Senatus, quã- — e *vnus v. c. quanta ille super. vic. gl. tanto tu omnibus pr.*
lis *g* adiuuerat, quo cum erat non hospitio so- — f *L. antè & ita o. v. c.*
socius, vel euocatus, vt is, qui Senatui parere — g *v. c. vnus adiutauerat, vel vocatis,*
victoriæ societatem. Itaque, Pharsalico prœlio — h *al. ad sequẽtem,*
lum gerẽte, vtilitatibus tuis *i* paruit. Ille exer- — i *L. patuit.*

tu ex tuis fideliſſimum, & probatiſſimum om-
nibus delegiſti, pecuniam miſit. Ille iterum,
ille *a* tertiò auctionibus factis pecuniam dedit,
qua ad bellum *b* vteris: ille corpus ſuum peri-
culo obiecit, tecúmque in acie contra Phar-
nacem fuit, tuúmque hoſtem *c* eſſe duxit ſuum.
Quæ quidem à te in eam partem accepta ſunt,
C. Cæſar, vt eum ampliſſimo regis honore, &
nomine affeceris. Is igitur non modò à te pe 15
riculo liberatus, ſed etiam honore ampliſſimo
ornatus, *d* arguitur domi te ſuæ interficere
voluiſſe. Quod tu, niſi eum furioſiſſimum iu-
dicas, ſuſpicari profectò non potes. Vt enim
omittam, cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpe-
ctu deorum Penatium necare hoſpitem: cuius
tantæ importunitatis, omnium gentium, atque
omnis memoriæ clariſſimum lumen exſtingue-
re: cuius tantæ ferocitatis, victorem orbis
terrarum non extimeſcere: cuius tam inhuma-
ni, *f* & ingrati animi, à quo rex appellatus eſ-
ſet, in eum, tyrannum inueniri: vt hæc omit-
tam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quo-
rum multi erant finitimi, *g* omnes liberos po-
pulos, omnes ſocios, omnes prouincias, omnia
denique omnium arma contra ſe vnum exci-
tare? quonam ille modo cum regno, cum do-
mo, cum coniuge, cum cariſſimo filio, diſtra-
ctus eſſet, tanto ſcelere non modò perfecto, ſed
etiam cogitato? At, credo, hæc homo inconſul- 16
tus, & temerarius non videbat. Quis *h* conſi-
deratior illo? quis tectior? quis prudentior
quamquam hoc loco Deiotarum non tam in-
genio, & prudentia, quàm fide & religione vi-
tæ defendendum puto. Nota tibi eſt, *i* C. Cæ-
ſar, hominis probitas, noti mores, nota con-
ſtantia. Cui porrò, qui modò populi R. nomen
audiuit,

a al. tertium
~~*b v. c. vicrere:*~~
c al. duxit eſſe ſuum.
d duo v. c. arguitur te domi ſuæ interf. & ita L.
e o. v. c. cuius ferocitatæ, vict.
f L. & ingrati, à quo r.
g L. omnes ſocios, omnes liberos populos omnes prouin.
h vnus v. c. cōſiderantior
i duo v. c. hominis probitas C. Cæſar, noti m.

audiuit, Deiotari *a* probitas, integritas, grauitas, virtus, fides *b* non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem *c* imprudentem *d* cadere posset, propter metum præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id vos & à viro optimo, & ab homine
17 minimè stulto cogitatum esse *e* confingitis. At quàm non modò non credibiliter, sed ne suspiciosè quidem? Cùm, inquit in castellum Luceium *f* venisses, & domum regis, hospitis tui, *g* diuertisses: locus erat quidam, in quo erant *h* ea composita, quibus rex te *i* munerare constituerat. Huc te è balneo, priùs quàm accumberes, ducere volebat. *k* Ibi enim erāt armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominū seruus accuset. Ego *l* mehercule, C. Cæsar, initiò, cùm est ad me ista causa delata, Philippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, *m* ab ipso adolescente existimaui esse corruptum: hac suspicione sum *n* perculsus: medicum indicem *o* subornabit: finget videlicet aliquod crimē veneni. Etsi à veritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multùm res abhorrebat. Quid
18 ait medicus? nihil de veneno. At id fieri potuit primò occultiùs *p* in potione, vel in cibo: deinde etiam impuniùs fit, *q* quod, cùm est factum, negari potest. Si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solùm odia, sed etiam arma conuertisset: si veneno, Iouis illius quidem hospitalis numē numquam celare potuisset, *r* homines verò fortasse celauisset.

a *tres v. c. non habēt probitas,*
b *v. c. non audita est? L. nō est audita?*
c *sit tres lib. vet. al. prudentem*
d *al. caderet e pr.*
e *al. confingitis?*
f *L. venisset,*
g *L. deuertisses:*
h *al. omnia comp.*
i *al. munerari*
k *al. erant enim ibi armati, vt te int.*
l *duo v. c. me hercules,*
m *L. ab isto adolescente esse corruptū: hac susp. & ita o. v. c. al. ab ipso adol.*
n *L percussus & ita tres v., & ita L.*
q *al. celasset. & ita L.*

o *al. subornauit:* p *tres v. c. in potione, in cibo: quidquid: cum est f.* r *v. c. homines fortasse & ita L.*

Quod igitur *a* & occultiùs conari, & efficere
cautiùs potuit: id tibi, & medico callido, & ser-
uo, vt putabat, fideli, non credidit: de armis, de
ferro, de insidiis celare te noluit? At quàm
festiuè crimen contexitur? Tua te, inquit, ea- 19
dem, *b* quæ semper, fortuna seruauit. *c* Nega-
uisti tum te inspicere velle. Quid posteà *d* an
Deiotarus re illo tempore non perfecta, con-
tinuò dimisit exercitum? nullus erat alius in-
sidiandi locus? At eodem te, cùm cenauisses,
rediturum dixeras, itaque fecisti. Horam vnam
aut duas eodẽ loco armatos, vt collocati fue-
rant, *e* retinere magnum fuit? cùm in conuiuio
comiter, & iucundè fuisses, tum illuc *f* iuisti, vt
dixeras. Quo in loco Deiotarum talem erga
te cognouisti, qualis rex Attalus in P. Africa-
num fuit: cui magnificentissima dona, vt scri-
ptum legimus, vsque ad Numantiam misit ex
Asia *g* quæ Africanus, inspectante exercitu, ac-
cepit. Quod cùm præsens Deiotarus regio &
animo, & more fecisset, *h* tu in cubiculum dis-
cessisti. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis il- 20
lius memoriam: *i* pone illum ante oculos diem:
vultus hominum te intuentium, atque admi-
rantium, recordare. *k* Num quæ trepidatio?
num qui tumultus? num quid, nisi *l* modera-
tè, nisi quietè, nisi ex hominis grauissimi, &
sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ exco-
gitari potest, cur te lautum voluerit, cenatum
noluerit occidere? In posterum, inquit, diem
distulit, vt, cùm in castellum Luceium vẽtum 21
esset, ibi cogitata perficeret. Non video cau-
sam loci mutandi: sed tamen acta res crimi-
nose est. Cùm, inquit, *m* vomere post cænam
velle te dixisses, in balneum te ducere *n* cæ-
perunt. Ibi enim erant insidiæ. At te eadem
tua

a *L. & conari occultius, & ita o. v. c.*
b *L. quæ sæpe & ita v. c.*
c *v. c. vnus, negasti*
d *al. An Deiotarus illo tẽpore nõ perf. re, cont.*
e *al. retineri*
f *v. c. duo, isti,*
g *al. quæ P. Africanus,*
h *L. tum incubit.*
i *al. pone ante oculos illum diem:*
k *al. numqua*
l *v. c. vnus, modestè,*
m *L. vomere post cænã te velle dix. al. vomere te post cænã velle dix.*
n *al. cœperũt, vbi erãt insidiæ at te eadẽ tua illa fortuna seruauit*

tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant, fugitiue: ita non modò nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. Quid ei? signa ænea insidiis posuerat, quæ *a* è balneo in cubiculum *b* transferri non possent? Habes crimina insidiarum. Nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conscius. *c* Quid tum? ita demens ille erat, vt eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimicissimum sciret esse, nepotem suum, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias? præsertim cùm is vnus esset, qui posset *d* de absente se vin-
22 dicare? Et fratres meos, inquit, quòd erant cõscij, in *e* vincula coniecit. Cùm igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis? Reliqua pars accusationis duplex fuit: vna, regem semper in speculis fuisse, cùm à te animo esset alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter, vt cætera. Numquam eas copias rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset: sed quibus fines suos ab excursionibus hostium, & latrociniis tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteret. Atque anteà quidem maiores copias alere poterat:
23 nunc exiguas vix tueri potest. At misit *f* ad Cælium nescio quem: *g* sed eos, quos misit, quòd ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quæro, quàm verisimile sit, aut non habuisse regem, quos mitteret: aut eos, quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potiùs, *h* quàm necatos fuisse. Sed tamen cùm *i* ad Cæcilium mittebat, vtrùm causam illam vi-

a *al. è balineo*
b *al. transire*
c *v. c. Quid tũ ille ita demẽs erat, &c. al. Quid tũ? ita ille demẽs er.*
d *al. de absente se indicare L. de absente se indicare?*
e *al. vincla*
f *L. ad Cæcilium nescio q.*
g *al. & eos, q. mis. q. ire nol. in vincla com.*
h *L. quàm necatos. Sed*
i *L. ad Cæcilium*

ctam esse nesciebat, *a* an Cælium istum, magnum hominem putabat? quem profectò is, qui optimè nostros homines nouit, *b* vel quia non nosset; vel si nosset, contemneret. Addidit etiam illud, equites non optimos *c* misisse tibi. Veteres, credo, Cæsar: nihil ad tuũ equitatum: sed misit ex iis, quos habuit, electos. *d* Ait nescio quem ex eo numero, seruũ iudicatum. Non arbitror: non audiui. Sed in eo, etiam si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer. Alieno autem à te animo fuit. Quomodo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexandriæ fore exitus, propter regionis naturam & fluminis. At eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit? *e* quem Asiæ præfeceras, ei *f* nulla in re defuit: tibi victori non solùm ad hospitium, sed ad periculum etiam, atque ad aciem præstò fuit. Secutum est bellum Africanum, graues de te rumores *g* sparsi: qui etiã furiosum illum *h* Cælium excitauerunt. Quo tum erga te rex animo *i* fuit, qui auctionatus sit, seseque *k* & filium suum *l* exspoliare maluerit, quam tibi pecuniam non subministrare? At eo, inquit, tempore ipso Nicæam, Ephesúmque mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. Itaque cùm esset ei nuntiatum, Domitium naufragio periisse, te in castello circumsideri: de Domitio dixit versum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum.

24

25

Pereant amici, dum vnà inimici intercidant:

Quòd ille, si esset tibi inimicissimus, nũquam tamen dixisset. Ipse enim mansuetus, versus immanis. Qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo cũ vel interfici belli lege

a L. an Cæcilium
b *al. vel quia nosset, vel quia nõ nosset, cont.*
c *L. misisse. Veteres, cr. & ita v. c.*
d *L. Ait etiã nescio q.*
e *L. ei, quem Asiæ præfeceras, nulla in re def.*
f *duo v. c. nulla re defuit:*
g *duo v. c. nõ habent, sparsi*
h *L. Cæciliũ excitauerunt Quo tum rex animo fuit, qui &c.*
i *vnus v. c. nõ habet, fuit,*
k *duo v. c. nõ habent, & filium suum.*
l *L. spoliare*

lege potuisset, regem & se, & filium suum con-
26 stitutos esse meminisset? Quid deinde? furcifer
quò progreditur? ait, hac lætitia Deiotarum
elatũ, vino se obruisse, in conuiuióque nudum
saltauisse. Quæ crux huic fugitiuo potest satis
supplicij afferre? Deiotarum saltantem quis-
quam, aut ebrium vidit vmquam? omnes sunt
in illo regiæ virtutes, quod te, Cæsar, ignorare
non arbitror: sed præcipuè singularis, & ad-
miranda frugalitas. Etsi hoc verbo scio lau-
dari reges non solere. Frugi hominem dici nõ
multùm habet laudis in rege: fortem, iustum,
seuerum, grauem, *a* magnanimum, largum, be-
neficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa
priuata est. Vt volet, quisque accipiat: ego ta-
men frugalitatem, id est, modestiam, & tem-
perantiam, virtutem *b* esse maximam iudico.
Hæc in illo est ab ineunte ætate, tum à cuncta
Asia, tum à Magistratibus, legatisque nostris,
tum ab equitibus Romanis, qui in Asia nego-
27 tiati sunt, perspecta, & cognita. Multis *c* ille
quidem gradibus officiorum erga Rempu. no-
stram ad hoc regium nomen adscendit: sed ta-
men, quidquid à bellis *d* populi R. vacabat,
cum hominibus nostris consuetudines, ami-
citias, res, rationésque iungebat: vt *e* non so-
lùm tetrarcha nobilis, sed optimus paterfami-
liâs, & diligentissimus agricola, & pecuarius
haberetur. Qui *f* igitur adolescens, nondum
tanta gloria præditus, nihil vmquã nisi seue-
rissimè, & grauissimè fecerit, is ea existimatio-
28 ne, eaque ætate saltauit? Imitari potiùs, Ca-
stor, *g* aui tui mores, disciplinámque debebas,
quàm optimo, & clarissimo viro fugitiui ore
maledicere. Quòd si saltatorem auum habuis-
ses, neque eum virum, vnde pudoris, pudici-
tiæque

a *L. magni animi, & ita v.c.*

b *L. virtutem maximã iud.*

c *al. quidem ille grad.*

d *al. populus R.*

e *v.c. non solùm tetrarches nob. sed etiam optim. paterf. dilig. agr. & pec.*

f *al. ergo,*

g *L. aui mores,*

autem dominum accuſantis, & dominum ab-
ſentem,& dominũ amiciſſimum noſtræ Reip.
cùm os videbam,cùm verba audiebam : non
tam afflictam regiam condicionem dolebam,
de fortunis communibus extimeſcebam.Nam,
cùm more maiorum de ſeruo in dominam, ne
tormentis quidem , quæri liceat:in qua quæ-
ſtione dolor *a* veram vocem elicere poſſit,
etiam ab inuito:exortus eſt ſeruus,qui, quem
in eculeo appellare *b* non poſſet , eum accuſet
ſolutus Perturbat me, C. Cæſar, *c* etiam illud
interdum:qnod tamen, cùm te penitus reco 4
gnoui,timere deſino.Re enim iniquum eſt,ſed
tua ſapientia fit æquiſſimum.Nam dicere apud
eum de facinore , contra cuius vitam conſiliũ
facinoris iniſſe arguare,ſi per ſe ipſum conſide-
res,graue eſt.Nemo enim ferè eſt , qui ſui pe-
riculi iudex,non ſibi ſe æquiorem , quàm reo
præbeat.Sed tua.C.Cæſar,præſtans,ſingularíſ-
que natura hunc mihi metũ minuit. Non enim
tam timeo , quid tu de rege Deiotaro , quàm
intelligo , quid de te cæteros velis iudicare.
Moueor etiam loci ipſius inſolentia, quòd tã 5
tam cauſam,quanta nulla vmquam in diſce-
ptatione verſata eſt , *d* dico intra domeſticos
parietes , dico extra conuentum , & eam fre-
quẽtiam,in qua oratorum ſtudia niti ſolent:in
tuis oculis,in tuo ore,vultúque acquieſco : te
vnum intueor:ad te vnum omnis *e* mea ſpectat
oratio:quæ mihi ad ſpem obtinendæ veritatis
grauiſſima ſunt,ad motum animi, *f* & omnem
impetum dicendi , contentionémque leuiora.
Hanc enim, C. Cæſar , cauſam ſi in foro dice- 6
rem , *g* eodem audiente , & diſceptante te,
quantam mihi alacritatem populi R. concur-
ſus afferret?quis enim ciuis ei regi nõ faueret,
cuius

a *duo v. c. elicere verã vocem poſſit.*
b *al. nõ poſſit*
c *al. illud etiam int.*

d *al. dico intra parietes, dico extra*
e *q. v. c. non habent, mea*
f *o. v. & ad omnem &c. & ita L.*
g *tres v. c. eodem audiẽte, & diſceptante, q.*

cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forũ, cælum denique testarer ipsum. Sic, cùm & deorum immortalium, & populi R. & Senatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo *a* mihi deesse posset ora-
7 tio. Quæ quoniam angustiora parietes faciũt, *b* actióque causæ maximè dubitatur loco: tuũ est, Cæsar, qui pro multis sæpè dixisti, *c* quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius *d* tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequàm de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. Qui cùm videãtur neque ingenio, neque vsu, atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione vene-
8 runt. Iterum te regi Deiotaro fuisse non erant nescij: *e* affectum illum quibusdam incommodis, & detrimentis propter offensionẽ animi tui, meminerant: téque cùm huic iratum, tum sibi *f* amicum cognouerant: *g* cumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabãt, vt in exulcerato animo facilè fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primùm metu, C. Cæsar, per fidem, & cõstantiam, & clementiam tuam, libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. *h* Per dexteram te istam oro, quàm regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, *i* & in prœliis, quàm in promissis, & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hospitiũ renouare voluisti: te eius Dij penates acceperũt, te amicum, & placatum Deiotari regis aræ, focique vide-
9 runt. Cùm facilè exorari, Cæsar, tum semel

a *al. deesse mihi poss.*
b *duo v. c. actióque maxima causæ, debil. & ita L.*
c *L. quid mihi nũc anim. & ita tres v. c.*
d *al. cùm*
e *tres v. c. afflictũ illum quibusd.*
f *duo v. c. amicum esse cogn.*
g *L. quódque apud & ita duo v. c.*
h *L. Per dexteram istam te oro, & ita tres v. c.*
i *L. neque in prœl. & ita o. v. c.*

exorari soles. Nemo vmquam te placauit ini-
micus, qui vllas resedisse in te simultatis reli-
quias senserit. Quamquam cui sunt inauditæ
cum Deiotaro querelæ tuæ? numquam tu illũ
accusauisti, vt hostem, *a* sed vt amici officio
parum functum, quòd propensior in Cn. Pom-
peij amicitiam fuisset, quàm in tuam. *b* Cui ta-
men ipsi regi veniam te daturum fuisse dice-
bas, *c* si tum auxilia Pompeio, vel si etiam fi-
lium misisset, ipse tamen excusatione ætatis
vsus esset. *d* Itaque cùm maximis eum rebus 10
liberares, *e* perparuam amicitiæ culpam re-
linquebas. Itaque non solùm in eum non ani-
maduertisti, *f* sed omni metu liberauisti, hos-
pitem agnouisti, regem reliquisti. Neque enim
ille odio tui progressus, sed errore communi
lapsus est. Is rex, quem Senatus hoc nomine
sæpe honorificentissimis decretis appellauisset,
quique illum ordinem ab adolescentia grauis-
simum, sanctissimúmque duxisset, iisdem rebus
est perturbatus, homo longinquus, & alieni-
gena, quibus nos in media Rep. nati, sempér-
que versati. *g* Cùm audisset, Senatus consen- 11
tientis authoritate arma sumpta: Consulibus,
Prætoribus, Tribunis pl. *h* nouis Imperatori-
bus Remp. defendendam datam: mouebatur
animo, & vir huic imperio amicissimus de sa-
lute populi R. extimescebat, in qua etiã suam
i inclusam esse videbat. *k* Summo tamen ti-
more quiescendum sibi esse arbitrabatur, ma-
xime verò perturbatus est, vt audiuit, Consu-
les ex Italia profugisse: omnésque consulares
(sic enim *l* nuntiabatur) cunctum Senatum, to-
tam Italiam *m* esse effusam. Talibus enim nũ-
tiis, & rumoribus patebat ad Orientem via, *n*
nec vlli veri subsequebantur. Nihil ille de cõ-
dicio

a *L. sed amicum officio parũ fũct. & ita o.v.c.*
b L. *o.v.c. cui tamen ipsi rei. ven.*
c *L. si, cùm auxilia Pomp. vel etiam fil. misisset, ipse*
d *L. Ita eum max.*
e *L. perparuã in amicitia culpã relinq. & ita duo v. c.*
f *al. sed eum omni*
g *L. Cùm audiret, Sen. & ita o.v.c.*
h *L. nobis imperatorib. & ita duo v. c.*
i *L. esse inclusam vid.*
k *L. in summo tamẽ timore quiescẽdũ esse arbit. & ita v. c.*
l *L. et nuntiabatur)*
m *duo v.c. nõ habent, ecn.*
n *al. nulli veri subs.*

dicionibus tuis, nihil de ſtudio *a* concordiæ, a *al. pacis, & concordiæ,*
& pacis, nihil de conſpiratione audiebat cer-
torum hominum contra dignitatem tuã. Quæ
cùm ita eſſent, tamẽ vſque eò ſe tenuit, quoad
à Cn. Pompeio *b* ad eum legati, literæque ve- b *L. legati ad eum, litt. & ita duo v. c.*
12 nerunt. Ignoſce, ignoſce, Cæſar, ſi eius viri au-
thoritati rex Deiotarus ceſſit, quem nos om-
nes ſecuti ſumus: *c* in quem cùm dij, atque ho- c *duo v. c. ad quem cùm, dij*
mines omnia ornamenta congeſſiſſent, tum tu
ipſe plurima, & maxima. Neque enim ſi tuæ
res geſtæ cæterorum laudibus obſcuritatem
attulerunt, idcirco Cn. Pompeij memoriã ami-
ſimus, quantum nomen *d* eius fuerit, quantæ d *duo v. c. illius*
opes, quanta in omni genere bellorum gloria,
quanti honores populi R. quanti Senatus, quã- e *vnus v. c. quanta ille super. vic. gl. tanto tu omnibus pr.*
ti tui, quis ignorat? tanto ille ſuperiores vice-
rat, *e* quanto tu omnibus præſtitiſti. Ita-
que Cn. Pompeij bella, victorias, trium-
phos, Conſulatus admirantes numeraba-
13 mus: tuos enumerare non poſſumus. Ad eum
igitur rex Deiotarus venit hoc miſero, fatalí-
que bello, quẽ *f* antè iuſtis, hoſtilibúſque bel-
lis *g* adiuuerat, quo cum erat non hoſpitio ſo- f *L. antea & ita o. v. c.*
lùm, verùm etiam familiaritate coniunctus: &
venit vel rogatus, vt amicus: vel arceſſitus, vt
ſocius, vel euocatus, vt is, qui Senatui parere g *v. c. vnus adiutauerat, vel vocatis,*
didiciſſet: poſtremò venit, vt ad fugientem, nõ
vt *h* ad inſequentem, id eſt, ad periculi, nõ ad
victoriæ ſocietatem. Itaque, Pharſalico prœlio h *al. ad ſequẽtem,*
facto, à Pompeio diſceſſit: ſpem infinitam per-
ſequi noluit. Vel officio, ſi quid debuerat: vel
errori, ſi quid neſcierat, ſatis factum eſſe duxít:
domum ſe contulit: téque Alexandrinum bel-
lum gerẽte, vtilitatibus tuis *i* paruit. Ille exer- i *L. patuit.*
citum Cn. Domitij, ampliſſimi viri, ſuis tectis,
& copiis ſuſtẽtauit: ille Epheſum ad eũ, quem

tu ex tuis fideliſſimum, & probatiſſimum om-
nibus delegiſti, pecuniam miſit. Ille iterum,
ille *a* tertiò auctionibus factis pecuniam dedit,
qua ad bellum *b* vteris: ille corpus ſuum peri-
culo obiecit, tecúmque in acie contra Phar-
nacem fuit, tuúmque hoſtem *c* eſſe duxit ſuum.
Quæ quidem à te in eam partem accepta ſunt,
C. Cæſar, vt eum ampliſſimo regis honore, &
nomine affeceris. Is igitur non modò à te pe- 15
riculo liberatus, ſed etiam honore ampliſſimo
ornatus, *d* arguitur domi te ſuæ interficere
voluiſſe. Quod tu, niſi eum furioſiſſimum iu-
dicas, ſuſpicari profectò non potes. Vt enim
omittam, cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpe-
ctu deorum Penatium necare hoſpitem: cuius
tantæ importunitatis, omnium gentium, atque
omnis memoriæ clariſſimum lumen exſtingue-
re: cuius tantæ ferocitatis, victorem orbis
terrarum non extimeſcere: cuius tam inhuma-
ni, *f* & ingrati animi, à quo rex appellatus eſ-
ſet, in eum, tyrannum inueniri: vt hæc omit-
tam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quo-
rum multi erant finitimi, *g* omnes liberos po-
pulos, omnes ſocios, omnes prouincias, omnia
denique omnium arma contra ſe vnum exci-
tare? quonam ille modo cum regno, cum do-
mo, cum coniuge, cum cariſſimo filio, diſtra-
ctus eſſet, tanto ſcelere non modò perfecto, ſed
etiam cogitato? At, credo, hæc homo inconſul- 16
tus, & temerarius non videbat. Quis *h* conſi-
deratior illo? quis tectior? quis prudentior
quamquam hoc loco Deiotarum non tam in-
genio, & prudentia, quàm fide & religione vi-
tæ defendendum puto. Nota tibi eſt, *i* C. Cæ-
ſar, hominis probitas, noti mores, nota con-
ſtantia. Cui porrò, qui modò populi R. nomen
audiuit,

a al. tertium
b v. c. vicerer:
c al. duxit eſſe ſuum.
d duo v. c. arguitur te domi ſuæ interf. & ita L.
e o. v. c. cuius ferocitata, vict.
f L. & ingrati, à quo r.
g L. omnes ſocios, omnes liberos populos omnes prouin.
h vnus v. c. cōſideratior
i duo v. c. hominis probitas C. Cæſar, noti m.

audiuit, Deiotari *a* probitas, integritas, grauitas, virtus, fides *b* non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem *c* imprudentem *d* cadere posset, propter metum præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id vos & à viro optimo, & ab homine
17 minimè stulto cogitatum esse *e* confingitis. At quàm non modò non credibiliter, sed ne suspiciosè quidem? Cùm, inquit in castellum Luceium *f* venisses, & domum regis, hospitis tui, *g* diuertisses: locus erat quidam, in quo erant *h* ea composita, quibus rex te *i* munerare constituerat. Huc te è balneo, priùs quàm accumberes, ducere volebat. *k* Ibi enim erãt armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominũ seruus accuset. Ego *l* mehercule, C. Cæsar, initiò, cùm est ad me ista causa delata, Philippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, *m* ab ipso adolescente existimaui esse corruptum: hac suspicione sum *n* perculsus: medicum indicem *o* subornabit: finget videlicet aliquod crimẽ veneni. Etsi à veritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multùm res abhorrebat. Quid
18 ait medicus? nihil de veneno. At id fieri potuit primò occultiùs *p* in potione, vel in cibo: deinde etiam impuniùs fit, *q* quod, cùm est factum, negari potest. Si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solùm odia, sed etiam arma conuertisset: si veneno, Iouis illius quidem hospitalis numẽ numquam celare potuisset, *r* homines verò fortasse celauisset.

a *tres v.c. non habẽt probitas,*
b *v.c. non audita est? L. nõ est audita?*
c *sic tres lib. vet. al. prudentem*
d *al. caderet e pr.*
e *al. confingitis?*
f *L. venisset,*
g *L. deuertisses:*
h *al. omnia comp.*
i *al. munerari*
k *al. erant enim ibi armati, vt te int.*
l *duo v. c. me hercules,*
m *L. ab isto adolescente esse corruptũ: hac susp. & ita o. v. c. al. ab ipso adol.*
n *L percussus & ita tres v., & ita L.*
q *al. celasset. & ita L.*

o *al. subornauit*: p *tres v c. in potione, in cibo*: *quidquid*: *cum est f.* r *v. c. homines fortasse*

Quod igitur *a* & occultiùs conari, & efficere
cautiùs potuit: id tibi, & medico callido, & ser-
uo, vt putabat, fideli, non credidit: de armis, de
ferro, de insidiis celare te noluit? At quàm
festiuè crimen contexitur? Tua te, inquit, ea- 19
dem, *b* quæ semper, fortuna seruauit. *c* Nega-
uisti tum te inspicere velle. Quid posteà *d* an
Deiotarus re illo tempore non perfecta, con-
tinuò dimisit exercitum? nullus erat alius in-
sidiandi locus? At eodem te, cùm cenauisses,
rediturum dixeras, itaque fecisti. Horam vnam
aut duas eodē loco armatos, vt collocati fue-
rant, *e* retinere magnum fuit? cùm in conuiuio
comiter, & iucundè fuisses, tum illuc *f* iuisti, vt
dixeras. Quo in loco Deiotarum talem erga
te cognouisti, qualis rex Attalus in P. Africa-
num fuit: cui magnificentissima dona, vt scri-
ptum legimus, vsque ad Numantiam misit ex
Asia *g* quæ Africanus, inspectante exercitu, ac-
cepit. Quod cùm præsens Deiotarus regio &
animo, & more fecisset, *h* tu in cubiculum dis-
cessisti. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis il- 20
lius memoriam: *i* pone illum ante oculos diem:
vultus hominum te intuentium, atque admi-
rantium, recordare. *k* Num quæ trepidatio?
num qui tumultus? num quid, nisi *l* modera-
tè, nisi quietè, nisi ex hominis grauissimi, &
sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ exco-
gitari potest, cur te lautum voluerit, cenatum
noluerit occidere? In posterum, inquit, diem
distulit, vt, cùm in castellum Luceium vētum 21
esset, ibi cogitata perficeret. Non video cau-
sam loci mutandi: sed tamen acta res crimi-
nosè est. Cùm, inquit, *m* vomere post cænam
velle te dixisses, in balneum te ducere *n* cœ-
perunt. Ibi enim erant insidiæ. At te eadem
tua

a *L. & conari occultius, & ita o. v. c.*
b *L. quæ sæpe & ita v. c.*
c *v. c. vnus, negasti*
d *al. An Deiotarus illo tēpore nō perf. re, cont.*
e *al. retineri*
f *v. c. duo, isti,*
g *al. quæ P. Africanus,*
h *L. tum in cubic.*
i *al. pone ante oculos illum diem:*
k *al. numqua*
l *v. c. vnus, modestè,*
m *L. vomere post cænā te velle dix. al. vomere te post cænā velle dix.*
n *al. cœperūt, vbi erāt insidiæ at te eadē tua illa fortuna seruauit*

tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant, fugitiue: ita non modò nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. Quid ei? signa ænea insidiis posuerat, quæ *a* è balneo in cubiculum *b* transferri non possent? Habes crimina insidiarum. Nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conscius. *c* Quid tum? ita demens ille erat, vt eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimicissimum sciret esse, nepotem suum, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias? præsertim cùm is vnus esset, qui posset *d* de absente se vin-
22 dicare? Et fratres meos, inquit, quòd erant cõscij, in *e* vincula coniecit. Cùm igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis? Reliqua pars accusationis duplex fuit: vna, regem semper in speculis fuisse, cùm à te animo esset alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter, vt cætera. Numquam eas copias rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset: sed quibus fines suos ab excursionibus hostium, & latrociniis tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteret. Atque anteà quidem maiores copias alere poterat:
23 nunc exiguas vix tueri potest. At misit *f* ad Cælium nescio quem: *g* sed eos, quos misit, quòd ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quæro, quàm verisimile sit, aut non habuisse regem, quos mitteret: aut eos, quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potiùs, *h* quàm necatos fuisse. Sed tamen cùm *i* ad Cæcilium mittebat, vtrùm causam illam vi-

a *al. è balineo*
b *al. transire*
c *v. c. Quid tũ ille ita demẽs erat, &c. al. Quid tũ? ita ille demẽs er.*
d *al. de absente se indicare L. de absente se iudicare?*
e *al. vincla*
f *L. ad Cæcilium nescio q.*
g *al. & eos, q. mis. q. ire nol. in vincla com.*
h *L. quàm necatos. Sed*
i *L. ad Cæcilium*

ctam esse nesciebat, *a* an Cælium istum, magnum hominem putabat? quem profectò is, qui optimè nostros homines nouit, *b* vel quia non nosset; vel si nosset, contemneret. Addidit etiam illud, equites non optimos *c* 24
misisse tibi. Veteres, credo, Cæsar: nihil ad tuũ equitatum: sed misit ex iis, quos habuit, electos. *d* Ait nescio quem ex eo numero, seruũ iudicatum. Non arbitror: non audiui. Sed in eo, etiam si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer. Alieno autem à te animo fuit. Quomodo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexandriæ fore exitus, propter regionis naturam & fluminis. At eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit? *e* quem Asiæ præfeceras, ei *f* nulla in re defuit: tibi victori non solùm ad hospitium, sed ad periculum etiam, atque ad aciem præstò fuit. Secutum est bellum Afri- 25
canum, graues de te rumores *g* sparsi: qui etiã furiosum illum *h* Cælium excitauerunt. Quo tum erga te rex animo *i* fuit, qui auctionatus sit, seseque *k* & filium suum *l* exspoliare maluerit, quam tibi pecuniam non subministrare? At eo, inquit, tempore ipso Nicæam, Ephesúmque mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. Itaque cùm esset ei nuntiatum, Domitium naufragio periisse, te in castello circumsideri: de Domitio dixit versum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum.

Pereant amici, dum vnà inimici intercidant:

Quòd ille, si esset tibi inimicissimus, nũquam tamen dixisset. Ipse enim mansuetus, versus immanis. Qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo cũ vel interfici belli lege

a *L. an Cæcilium*
b *al. vel quia nosset, vel quia nõ nosset, cont.*
c *L. misisse. Veteres, cr. & ita v. c.*
d *L. Ait etiã nescio q.*
e *L. ei, quem Asiæ præfeceras, nulla in re def.*
f *duo v. c. nulla re defuit:*
g *duo v. c. nõ habent, sparsi*
h *L. Cæciliũ excitauerunt*
Quo tum rex animo fuit, qui &c.
i *vnus v. c. nõ habet, fuit,*
k *duo v. c. nõ habent, & filium suum.*
l *L. spoliare*

lege potuiſſet, regem & ſe, & filium ſuum con-
26 ſtitutos eſſe meminiſſet? Quid deinde? furcifer
quò progreditur? ait, hac lætitia Deiotarum
elatũ, vino ſe obruiſſe, in conuiuióque nudum
ſaltauiſſe. Quæ crux huic fugitiuo poteſt ſatis
ſupplicij afferre? Deiotarum ſaltantem quiſ-
quam, aut ebrium vidit vmquam? omnes ſunt
in illo regiæ virtutes, quod te, Cæſar, ignorare
non arbitror: ſed præcipuè ſingularis, & ad-
miranda frugalitas. Etſi hoc verbo ſcio lau-
dari reges non ſolere. Frugi hominem dici nõ
multùm habet laudis in rege: fortem, iuſtum,
ſeuerum, grauem, *a* magnanimum, largum, be-
neficum, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa
priuata eſt. Vt volet, quiſque accipiat: ego ta-
men frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & tem-
perantiam, virtutem *b* eſſe maximam iudico.
Hæc in illo eſt ab ineunte ætate, tum à cunctã
Aſia, tum à Magiſtratibus, legatiſque noſtris,
tum ab equitibus Romanis, qui in Aſia nego-
27 tiati ſunt, perſpecta, & cognita. Multis *c* ille
quidem gradibus officiorum erga Rempu. no-
ſtram ad hoc regium nomen adſcendit: ſed ta-
men, quidquid à bellis *d* populi R. vacabat,
cum hominibus noſtris conſuetudines, ami-
citias, res, rationéſque iungebat: vt *e* non ſo-
lùm tetrarcha nobilis, ſed optimus paterfami-
liãs, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius
haberetur. Qui *f* igitur adoleſcens, nondum
tanta gloria præditus, nihil vmquã niſi ſeue-
riſſimè, & grauiſſimè fecerit, is ea exiſtimatio-
28 ne, eaque ætate ſaltauit? Imitari potiùs, Ca-
ſtor, *g* aui tui mores, diſciplinámque debebas,
quàm optimo, & clariſſimo viro fugitiui ore
maledicere. Quòd ſi ſaltatorem auum habuiſ-
ſes, neque eum virum, vnde pudoris, pudici-
tiæque

a *L. magni animi, & ita v.c.*

b *L. virtutem maximã iud.*

c *al. quidem ille grad.*

d *al. populus R.*

e *v.c. non ſolùm tetrarches nob. ſed etiam optim. paterf. dilig. agr. & pec.*

f *al. ergo,*

g *L. aui mores,*

tiæque exempla peterentur: tamen hoc maledictum minimè in illam ætatem conueniret. Quibus ille studiis ab ineunte ætate se imbuerat, non saltandi, sed bene vt armis, optimè vt equis vteretur: ea tamen illum cuncta, *a* iam ætate exacta, defecerant. Itaque Deiotarum cùm plures in equum sustulissent, quòd hærere in eo senex posset, admirari solebamus. Hîc verò adolescens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cùm in illo nostro exercitu equitaret *b* cum suis delectis equitibus, quos vnà cum eo ad Pompeium pater miserat, *c* quos concursus facere solebat? quàm se iactare? *d* quàm se ostentare? quàm nemini in illa causa studio, & cupiditate concedere? Cùm verò, exercitu amisso, ego, qui 29
pacis *e* author semper fui, post Pharsalicum *f* autem prœlium suasor fuissem armorum nõ *g* deponendorum, sed abiiciendorum, hunc ad meam authoritatem nõ potui adducere, quòd & ipse ardebat studio *h* ipsius belli, & patri satisfaciendũ esse arbitrabatur. Fœlix ista domus, quæ non impunitatem solùm adepta sit, *i* sed habet etiam accusandi licentiam: calamitosus Deiotarus, qui & ab eo, qui *k* in iisdem castris fuerit, non modo *l* apud te, sed etiam à suis accusetur. Vos vestra secunda fortuna, *m* Castor, non potestis sine propinquorum calamitate esse contenti. Sint sanè 30
inimicitiæ, quæ esse non debebant. Rex enim Deiotarus vestram familiam *n* abiectam, & obscuram è tenebris in lucem *o* vocauit. Quis tum patrem *p* antè, qui esset, quàm cuius gener esset, audiuit? Sed quamuis ingratè, & impiè necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias, hominum more gerere poteratis,

non

a *al. iam exacta ætate, def. L. iam ætate defec. & ita duo v.c.*
b *duo v.c. cũ suis delectis equitib.*
c *al. quos cursus f.*
d *L. quàm ostentare? & ita v.c.*
e *al. auctor fui, Pharsalico autem prœlio,*
f *q. v. c. non habent, autem,*
g *al. ponendorum,*
h *al. illius belli,*
i *L. sed etiam accus. lic.*
k *L. in iisdem*
l *al. à peregrinis, non placet.*
m *q. v. c. non habent, Castor,*
n *al. deiectã,*
o *al. reuocau.*
p *al. anteà,*

non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcessere. Esto: concedatur hæc quoque *a* acerbitatis, & odij magnitudo. Adeóne, *b* vt etiam omnia vitæ, salutísque communis, atque etiam humanitatis iura violentur? seruum sollicitare verbis: spe, *c* promissisque corrumpere, adducere domum, contra dominum armare: hoc est, non vni propinquo, sed omnibus familiis *d* bellum nefarium indicere. Nam ista corruptela serui, *e* si non modò impunita fuerit, sed etiam à tanta authoritate approbata, nulla iura custodient: vbi enim id, quod intus est, atque nostrum, impunè euolare potest, contráque nos pugnare: fit in dominatu seruitus, in serui-
31 tute dominatus. O tempora, ô mores! Cn. Domitius ille, quem nos pueri Consulem, Censorem, Pontificem maximum vidimus, cùm Tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi vocauisset, Scaurique seruus ad eum clàm domum venisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset: *f* comprehendi hominem iussit, ad Scaurúmque *g* deduci. Vide, quid intersit: etsi iniquè Castorem cum Domitio comparo: sed tamen ille inimico seruum remisit: tu ab auo abduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominum repudiauit, *h* etiam accusa-
32 torem adhibuisti. At semel iste est corruptus à vobis? nónne, *i* cùm esset productus testis, & cùm tecum fuisset, refugit ad Legatos? *k* nónne audiente hoc seru. Sulpicio, clarissimo viro, qui tum casu apud Domitium cenabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promissis in fraudem impul-
lum

a *L. acerbitas, &*
b *L. vt omnia vitæ, s.*
c *al. præmiisque,*
d *al. abducere domo?*
e *v. c. duo nefarium bellum,*
f *al. apprehendi,*
g *al. reduci,*
h *etiã, abest à q. v. c.*
i *L. cum esset perdictus, & cùm t.*
k *L. nónne ad hunc Cn.*

a *L. tam impotens,* — ſum eſſe confeſſus eſt? Quæ eſt iſta *a* tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Idcircò in hanc vrbem veniſti, vt huius vrbis iura, & exempla corrumperes,

b *L. domeſticáque inhumanitate, &c. al. domeſticáq; immanitate, &c.* — *b* domeſticáque tua inhumanitate noſtræ ciuitatis humanitatem inquinares? At quàm 33
acutè collecta crimina? Bleſamius, inquit, (eius enim nomine, *c* optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, ſcribere ſolebat, te inuidioſè tyrannum

c *v. c. viri optimi,* — exiſtimari ſtatua inter reges poſita animos hominũ vehementer offenſos: plaudi tibi non ſolere. Nónne intelligis, Cæſar, ex vrbanis maleuolorum ſermunculis hæc ab iſtis eſſe collecta? Bleſamins tyrannus Cæſarem ſcriberet?

d *al. capita ciuium,* — multorum enim *d* ciuium capita viderat: multos iuſſu Cæſaris vexatos, verberatos, necatos: multas afflictas, & euerſas domos: armatis militibus refertum forum, quæ ſemper in ciuili victoria ſenſimus, ea te videre non vidi-

e *al. ſolus, ſolus, inq.* — mus. *e* Solus, inquam, es, C. Cæſar, cuius in vi- 34
ctoria ceciderit nemo, niſi armatus, & quem

f *L. populi R.* — liberi, in ſumma *f* Reipubl. libertate nati, non modò non tyrannum, ſed etiam clemen-

g *al. ducem videmus:* — tiſſimum in victoria *g* videmus ducem: is Bleſamio, qui viuit in regno, tyrannus videri poteſt? Nam de ſtatua quis queritur, vna præſertim, cùm tam multas videat? valde enim

h *L. ſtatuis,* — inuidendum eſt eius *h* ſtatuæ, cuius tropæis non inuidemus. Nam, ſi locus affert inuidiam,

i *L. nullus eſt ad ſtat. & ita v. c.* — *i* nullus locus eſt ad ſtatuam quidem Roſtris clarior. De plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus vmquam à te eſt, & nonnumquam obſtupefactis hominibus ipſa admiratione compreſſus eſt: & fortaſſe eò prætermiſſus, quia nihil vulgare te dignum videri

35 deri poteſt. Nihil à me arbitror *a* prætermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſæ partem reſeruatum. Id autem aliquid eſt, te vt planè Deiotaro reconciliet oratio mea. Non enim iam metuo, ne tu illi ſuccenſeas: illud vereor, *b* ne tibi illum ſuccenſere aliquid ſuſpicere: quod abeſt longiſſimè, mihi crede, Cæſar. Quid enim retineat per te, meminit, non quid amiſerit: neque ſe à te multatum arbitratur: ſed, cùm exiſtimaret multis tibi multa eſſe tribuenda, quò minùs à ſe, qui in altera
36 parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit. Etenim ſi Antiochus Magnus ille, rex Aſiæ, cùm, poſteà quàm à Scipione *c* deuictus, Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, omnémque hanc Aſiam, quæ eſt nunc noſtra Prouincia, amiſiſſet: dicere eſt ſolitus, benignè ſibi à populo R. eſſe factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur: poteſt multo faciliùs ſe Deiotarus conſolari. Ille enim furoris multam ſuſtinuerat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro, Cæſar, tribuiſti, cùm & ipſi, & filio nomen regium conceſſiſti. Hoc nomine retento, atque conſeruato, nullum beneficium populi R. nullum iudicium de ſe Senatus imminutum putat: magno animo, & erecto eſt, nec vnquam ſuc-
37 cumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa ſe arbitratur & *d* peperiſſe *e* anteà factis, & habere in animo, atque virtute: quæ nullo modo poſſit amittere. Quæ enim fortuna, aut quis caſus, aut quæ tanta poſſit iniuria, omniũ Imperatorum *f* de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus, qui, *g* poſtquàm in caſtris eſſe potuit per ætatem, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella geſſerunt.

Senatus

a *al. prætcritum.*
b *al. ne illum tibi,*
c *fort. deuictus eſt, T.*
d *al. reperiſſe*
e *v.c. anteſactis,*
f *al. in Deiotarum decr.*
g *v.c. poſteaquàm,*

Senatus verò iudicia de illo tam multa, támque honorifica, quæ publicis populi R. literis, monumentísque consignata sunt, quæ vmquam vetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de virtute eius dicam? quid *a* de magnitudine animi, grauitate, constantia? quæ omnes docti, atque sapientes summa: quidam etiam sola bona esse dixerunt: hísque non modò ad bene, sed etiam ad beatè viuendum contentam *b* virtutem esse. Hæc ille reputans, & dies, *c* noctes cogitans, non modò tibi non succenset, (esset enim non solùm ingratus, sed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis, acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quidem animo cùm anteà fuerit, tum non dubito, quin tuis literis, quarum exẽplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omnique sollicitudine abstraxerit. Iubes enim eum bene sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustrà scribere solere. Memini enim iisdẽ ferè verbis ad me te scribere, méq; tuis literis bene sperare nõ frustrà esse iussum. Laboro equidẽ regis Deiotari causa, quo cum mihi amicitiam Respu. conciliauit, hospitium voluntas vtriúsque coniunxit, familiaritatẽ consuetudo attulit, summam verò necessitudinẽ magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis viris, *d* quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec hærere in animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accidere, vt quisquam te timere incipiat, eorum, *e* qui semel à te sint

a al. de animi magnitudine,

b al. esse virtutem,

c L. noctésque

38

39

d L. quibus semel ignotũ à te esse opor. & ita v. c.

e al. qui sint semel à te liberati timore.

a libe

40 *a* liberati timore. Non debeo, C. Cæsar, quod
fieri solet in tantis periculis, tentare, quónam
modo dicendo misericordiam tuam *b* com-
mouere possim. Nihil opus est. Occurrere ip-
sa solet supplicibus, & calamitosis, nullius ora-
tione euocata. Propone tibi duos reges: & id
animo contemplare, quod oculis *c* non potes.
Dabis profectò misericordiæ, quod iracundiæ
d negauisti. Multa sunt tuæ clementiæ monu-
menta: sed maximè eorum incolumitates,
quibus salutem dedisti. Quæ si in priuatis
gloriosa sunt, multò magis commemorabun-
tur in regibus. Semper *e* regium nomen in
hac ciuitate sanctum fuit: sociorum verò re-
41 gum & amicorum, sanctissimum. Quod nomen
hi reges ne amitterent, te victore timuerunt:
retentum verò, & à te confirmatum posteris
etiam suis tradituros *f* esse confido. Corpora
verò sua, pro salute regum suorum hi Legati
tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, &
Antigonus, tibi, nobísque omnibus iamdiu
noti, eadémque fide & virtute præditus Do-
rylaus, qui nuper cùm Hiera legatus est ad te
missus: tum regum amicissimi, tum tibi etiam,
42 vt spero, probati. Exquire de Blesamio, num-
quid ad regem contra dignitatem tuam scri-
pserit. Hieras quidem causam omnem susci-
pit, & criminibus illis pro rege se supponit
reum, memoriam tuam implorat, qua vales
plurimùm: negat vmquam se à te Deiotari te-
trarchia pedem discessisse: in primis finibus *g*
tibi se præstò fuisse dicit, vsque ad vltimos
prosecutum: cùm è balneo exisses, tecum se
fuisse, cùm illa munera inspexisses cenatus,
cùm in cubiculo recubuisses: *h* eandémque
assiduitatem *i* tibi se præbuisse postridie.

a *al. timore liberati.*
b *al. mouere,*
c *al. non vales.*
d *L. denegasti.*
e *v. c. regum,*
f *al. se esse confidunt.*
g *al. tibi præstò se f.*
h *al. eandem assid.*
i *q. a. tibi se* [illegible] *postrid.*

Quamobrem, si, quid eorum, quę obiecta sunt, 45
cogitatum sit, non recusat, quin id facinus, suum Iudices. Quocirca, C. Cæsar, velim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

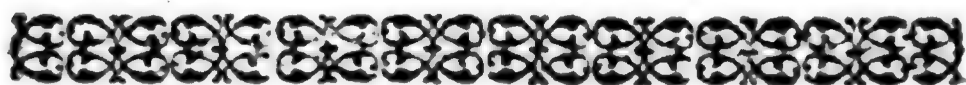

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO XLIIII.

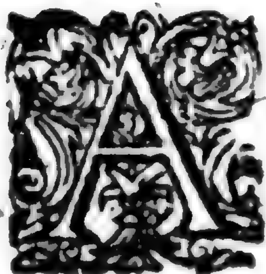

ANTEQVAM de Repub. Patres 1
conscripti, dicam ea, *a* quæ dicenda hoc tempore arbitror, exponam vobis breuiter consilium & profectionis, & reuersionis meæ. Ego, cùm sperarem aliquãdo ad vestrum consilium, authoritatémque Remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam, quasi in vigilia quadam consulari, ac senatoria, nec verò vsquam discedebam, nec à Repu. deiiciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus, in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamẽta pacis: Atheniensiúmque *b* reuocaui vetus exemplum: *c* Græcum etiam verbum vsurpaui, quo tum in sedandis discordiis *d* erat vsa ciuitas illa: atque omnem memoriam discordiarũ obliuione sempiterna delẽdam *e* censui. Præclara tum oratio M. An- 2
tonij: *f* egregia etiã voluntas: pax denique per eum,

a al. quæ hoc tempore dicenda arb.
b L. renouaui vet. exempl. & ita v. c.
c vnus v. c. Græcũ etiam verbum, amnestiã, vsurpaui.
d q. v. c. vsa erat,
e q. statui,
f q. v. egstitique voluntas.

eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus cōfirmata est. Atque his principiis reliqua consentiebant. Ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinē res optimas *a* deferebat: summa cum dignitate, & cōstantia ad ea, quæ quæsita erant, respondebat: nihil tum, nisi quod erat notum omnibus, in C. Cæsaris
3 commentariis reperiebatur. Num qui exsules restituti? vnum aiebat, præterea neminē. Num immunitates datæ? nullæ, respondebat. Assentiri etiam nos Seru. Sulpicio, clarissimo viro, voluit, nequa tabula post Idus Martias vllius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. Multa prætereo, eaque præclara. Ad singulare enim M. Antonij factū festinat oratio. Dictaturam, *b* quæ vim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Repub. sustulit, de qua ne sententias quidem diximus. Scriptum senatusconsultum, quod fieri vellet, attulit. Quo recitato, authoritatē eius summo studio secuti sumus, eique amplissimis verbis per Senatuscōsultū gratias
4 egimus. *c* Lux quædam videbatur oblata, non modò regno, quod pertuleramus, sed etiā regni timore sublato: magnúmque pignus ab eo Reipu. datum, se liberam ciuitatem esse velle, cùm Dictatoris nomē, quod sæpè iustū fuisset, propter perpetuæ dictaturæ recentem memoriam, funditus ex Repu. sustulisset. Liberatus *d* cædis periculo paucis pòst diebus Senatus, vncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. Atque hæc omnia cōmuniter cū Collega, alia porro propria Dolabellæ: quæ, nisi Collega *e* abfuisset: *f* credo eis *g* fuisse
5 futura cōmunia. Nam, cùm serperet *h* in vrbe infinitū malum, idque manaret in dies latiùs:

a *L. deferebat: nihil tū, nisi quod erat notū omnib. in C. Cæsaris cōmentariis reperiebatur: summa constantia, ad ea quæ quæsita erant, respondebat:*
b *al. quæ iam vim reg.*
c φῶς.
d *L. periculo cædis pauc.*
e *L. absuisset.*
f *fort. credo eis inter ipsos futura fuisse communia.*
g *al. futura fuisse.*
h *v. in vrbem*

iidémque bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant: & quotidie magis, magísque perditi homines, cum sui similibus seruis, tectis, ac templis vrbis minarētur: talis animaduersio fuit Dolabellæ, cùm in audaces, sceleratósque seruos, tum in impuros, & nefarios liberos: talisque euersio illius exsecratæ *a* columnæ, vt mirum mihi videatur, tam valde reliquū tempus ab illo vno die dissensisse. *b* Ecce enim Calendæ Iunij, 6
quibus vt adessemus, edixerat: mutata omnia: nihil per Senatum, multa & magna *c* per se ipsum, & absente populo, & inuito. Consules designati *d* se audere negabant in Senatum venire: patriæ liberatores vrbe carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerant: quos tamen ipsi Consules & in contionibus, & in omni sermone laudabant. Veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissimè cauerat, non ad cōseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarum prædarum incitabantur. Quæ cùm audire mallem, quàm videre, haberémque ius *e* legationis liberum, ea mēte discessi, vt adessem Calendis Ianuariis, quod initium Senatus cogendi fore videbatur. Exposui, P.C. profectionis cōsilium: 7
nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cùm Brundisium, itérque illud, quod tritum in Græciam est, non sine causa vitauissem, Calendis Sextilibus veni Syracusas, *f* quod ab vrbe ea transmissio in Græciam laudabatur. Quæ tamen vrbs mihi coniunctissima, plus vna me nocte cupiens retinere, non potuit. Veritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus, suspicionis aliquid afferret, si essem commoratus.

Cùm

a v.c. columnæ,

b v.c. Ecce enim Calēdis Iunijs, q. vt adess. edixerat, mutata omnia: & ita L.

c o.v.c. per populum, & absente pop. & ita L.

d L. negabāt se audere in S.

e al. legationis liberæ, & ita L.

f L. cùm ab ea vrbe trans. & ita v.c.

Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est *a* promontorium agri *b* Rhegini, vestri detulissent: ab eo loco conscendi, vt transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, vnde
8 conscenderam. Cúmque intempesta nox esset, mansissémque in villa P. Valerij, comitis, & familiaris mei, postridiéque apud eundem, ventum exspectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me venerũt: ex his quidam Roma recentes: à quibus primùm accipio M. Antonij concionem: *c* quæ ita mihi placuit, vt ea lecta, de reuersione primùm cœperim cogitare. *d* Nec multo pòst edictum Bruti affertur, & Cassij. Quod quidem mihi, fortasse quòd eos *e* etiam plus Reipub. quàm familiaritatis gratia, diligo, plenum æquitatis videbatur. Addebant prætereà (fit enim plerúmque, vt ij, qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nuntiant, lætius) rem conuenturam: Calendis Sextilibus Senatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis suasoribus, remissis *f* Galliis prouinciis,
9 ad authoritatem Senatus esse rediturum. Tum verò tanta sum cupiditate incensus ad reditum, vt mihi nulli neque remi, neque venti satisfacerent: *g* non quo me ad tempus occursurum putarem, sed ne tardiùs, quàm cuperem, Reipub. gratularer. Atque ego celeriter Veliam deuectus, Brutum vidi, quanto meo dolore, non dico. Turpe mihi ipsi videbatur, in eam vrbem me audere reuerti, ex qua Brutus *h* excederet: & ibi velle tuto esse, vbi ille non posset. Neque verò illum similiter, atque ipse eram, commotum esse vidi. Ereptus enim maximi, ac pulcherrimi *i* facti conscientia, nihil

a *L. promuntorium*
b *v. c. Regini,*
c *al. quæ mihi ita*
d *L. nec ita multo pòst*
e *L. plus etiã Reip. & ita o. v. c.*
f *al. prouinciis Galliis, & ita L.*
g *L. non quo me ad tempus occurs. non put.*
h *L. cederet:*
i *L. facti sui consc.*

de suo casu, *a* multa de nostro querebatur.
b Ex quo primùm cognoui, quæ Calendis Sextilibus in Senatu fuisset L. Pisonis oratio: qui quamquã parum erat (id enim ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio (quo quid potest esse grauius?) & omnium prædicatione, quos posteà vidi, magnam mihi videbatur gloriam consecutus. Hunc igitur vt sequerer, properaui, quem præsentes nõ sunt secuti: non vt proficerem aliquid (*c* neque enim sperabam id, neque præstare poteram) sed vt, si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere *d* videbantur præter naturam etiam, prætérque fatum) huius diei vocem testem Reip. relinquerem meæ perpetuę erga se voluntatis. 10
Quoniam vtriusqũe consilij causam, P.C. probatam vobis esse confido, priùs quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar *f* de hesterna M. Antonij iniuria, cui sum amicus, *g* ídque nonnullo eius officio debere esse, præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in Senatum hesterno die tam acerbè cogerer? solúsne aberam? an non sæpe minùs frequentes fuistis? an ea res agebatur, vt etiam ægrotos deferri oporteret? *h* Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cœcum, & senem, delatum esse memoriæ proditum est. De supplicationibus referebatur: quo in genere Senatores deesse non solent. Coguntur enim non pignoribus, sed eorum, *i* quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cùm de triumpho refertur. Ita sine cura Consules sunt, vt pœnè liberum sit senatori non adesse. Qui cùm mihi mos notus esset, cùmque de via languerem, & mihimet

a *L. multa de vestro q.*
b *al. Ex q. eo pr.*
c *al. nec enim sp. id, nec pr.*
d *L. videntur pr.*
e *L. huius tamen diei v. & ita tres v. c.*
f *al. de hesterna Antonij iniuria,*
g *L. idq; me nonnullo eius offic. debere etiã præ me*
h *L. Hannibal, & ita o.v.c.*
i *L. de quorum hon.*

mihimet displicerem: misi, pro amicitia, qui hoc *a* ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracundè hoc quidem, & valde intemperanter. Cuius enim maleficij *b* ista pœna est, vt dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicè ex Senatus sententia ædificatam domum? quis autem vmquam tanto *c* damno Senatorem coëgit? aut quid est vltra pignus, aut multam? *d* qui si scisset, quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profectò de seueritate cogendi.

13 An me censetis. P. C. quod vos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, vt parentalia cum supplicationibus miscerentur? vt inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? vt decernerentur supplicationes *e* mortuorum? Nihil dico, quis fuerit ille L. Arutus, qui & ipse *f* regio dominatu Remp. liberauit, & ad similem virtutem, & simile factum *g* stirpem in propè quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possem, vt quemquam mortuum coniungerem *h* cum deorum immortalium religione: vt, cuius sepulchrum *i* nusquã exstet, vbi parentetur, ei publicè supplicetur. Ego verò eam sententiam *k* dixissem, Patres conscripti, vt me aduersus populum Rom. *l* si quis accidisset grauior Reip. casus, si bellũ, si morbus, si fames: facilè possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. Sed hoc ignoscant dij immortales, velim, & populo Rom. qui id non probat, & huic ordini, qui

14 decreuit inuitus. Quid? de reliquis Reip. malis licétne dicere? mihi verò licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem *m* contemnere. Potestas modò veniendi in hunc locum

a *L. ei diceret.*
b *L. tanta ista p.*
c *v. c. damno*
d *L. Quòd si scisset, & ita o. v. c.*
e *L. mortuo? Nihil dico, cui. Fuerit ille L. B.*
f *L. dominatu regio Rẽp. & ita o. v. c.*
g *L. stirpem iam propè in quing.*
h *L. cum immortal. reli.*
i *vnus v. c. vsquam exst. fort. vspiam*
k *L. dixisse, vt me aduer.*
l *L. si qui accid.*
m *v. c. contemnere.*

rographis, & libellis ſe vno authore *a* prolatis: ac ne prolatis quidem, tantummodo dictis, acta Cæſaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa, perpetuáſque leges
17 eſſe voluit, pro nihilo habebuntur? Equidem ſic exiſtimo: *b* nihil tam eſſe in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. An, *c* ſi cui quod ille promiſit, id erit fixum? *d* quod idem facere non potuit, vt multis multa promiſſa non fecerit, quæ tamẽ multo plura reperta ſunt, illo mortuo, *e* quàm viuo beneficia per omnes annos tributa, & data. Sed ea non muto, non moueo: ſummo etiam ſtudio præclara illius acta defendo. Pecunia vtinã ad Opis maneret, cruenta illa quidem, ſed his temporibus, *f* cum iis,
18 quorum eſt, non redditur, neceſſaria. Quamquam ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis *g* eius fuit. Ecquid eſt, quod tam propriè dici poſſit actum eius, qui togatus in Republ. cum poteſtate imperióque verſatus ſit, quàm lex? Quære acta Gracchi: leges Sempronij proferentur. Quære Syllæ: Corneliæ. Quid? Cn. Pompeij tertius Conſulatus in quibus actis *h* conſiſtit? nempè in legibus. *i* A Cæſare ipſo ſi quæreres, quídnam egiſſet in vrbe, & toga: leges multas reſponderet, ſe & præclaras tuliſſe. Chirographa verò aut mutaret, aut non daret: aut, ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. *k* Sed ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis verò rebus, id eſt, legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non
19 puto. Quæ lex melior, vtilior, optima etiam Republ. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ pluſquam annum, *l* ne plus quàm biennium conſulares obtinerentur? Hac lege ſublata, *m* videntúrne vobis acta Cæſaris

a *L. prolatis: ne prolatis q.*
b *ſic o. v. c. al. nihil eſſe tam in*
c *L. ſi cui quid ille pr.*
d *L. quod idẽ non facere potuit, vt mult. multa pr. nõ facit. q. tamen multo plura illo mort. rep. ſunt, q. v.*
e *L. quàm à viuo ben.*
f *L. quoniam iis, q.*
g *nulli c. v. habent eius*
h *L. conſtitit?*
i *al. de Cæſ.*
k *L. ſed hæc ipſa*
l *L. néve plus q. al. neu p. q.*
m *L. videntúrne vobis Cæſaris acta ſeruari? & ita o. v. c. al. vidẽtúrne vobis poſſe Cæſ. acta ſeruari?*

nium dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istam legem manere? *a* nemo reus est istis legibus: nemo *b* est, quem futurum putemus. Armis enim gesta, numquam profectò in iudicium vocabuntur. At res popularis. Vtinam quidem *c* vellet is aliquid esse populare. Omnes enim iam ciues de Reipub. salute vna & mente, & voce consentiunt. Quæ est igitur *d* ea cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? Quid enim turpius, quàm qui maiestatem populi Romani per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam vim reuerti, pro-
22 pter quam sit iure damnatus? Sed quid plura de lege disputo? quasi verò id agatur, vt quisquam prouocet. Id agitur, id fertur, ne quis omninò vmquam istis legibus reus fiat. Quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato, *e* obiici se multitudini conductæ velit? aut iudex, qui reum damnare audeat, vt ipse ad operas *f* mercenarias statim protrahatur? Non igitur prouocatio ista lege datur: sed duæ maximè salutares leges, quæstionésque tolluntur. *g* Quid est aliud igitur, quàm adhortari adolescentes, vt turbulenti, vt seditiosi, vt perniciosi ciues velint esse? quam autem ad Reipublicæ pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus, de vi, & de maiestate, sub-
23 latis? Quid, quòd *h* abrogatur his legibus Cæsaris, quæ iubent, ei, qui de vi, *i* itémque ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, nónne acta Cæsaris rescinduntur? Quæ quidem ego, P.C. qui illa numquam probaui, ita conseruanda concordiæ causa arbitratus sum,

vt non

a *L. nemo reus est legib. illis: nemo*
b *est, abest ab omn. v.c.*
c *L. aliquid vellet is esse pop.*
d *L. ista cupiditas legis eius fer.*
e *L. obiicere se mult.*
f *v.c. mercenarias*
g *L. Quid est aliud hortari adolescentes,*
h *L. quàm autem ad pestem furor tr.*
i *L. obrogatur legib. Cæs.*
k *al. itémque qui maiest.*

vt non modò, *a* quas viuus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem: sed ne illas quidem,quas post mortem Cæsaris prolatas esse,& fixas videtis. *b* De exsilio 24
reducti *c* sunt à mortuo:ciuitas data non solùm singulis, *d* sed etiam nationibus , & prouinciis vniuersis à mortuo:immunitatibus infinitis sublata vectigalia à mortuo. *e* Ergo hęc vno viro optimo authore domo prolata defendimus : eas leges,quas ipse, *f* vobis inspectantibus,recitauit, pronunciauit,tulit,quibus latis gloriabatur,iisque legibus Rempub. contineri putabat, de prouinciis, de iudiciis, eas, inquam , Cæsaris leges, nos , qui defendimus acta Cæsaris, euertendas *g* putabimus? Ac de 25
iis tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus : de iis, quæ iam latæ dicuntur,ne illud quidem licuit.Illæ enim nulla promulgatione latæ sunt antè quàm scriptæ. *h* Quærunt quid sit,cur aut ego,aut quisquam vestrûm, P.C. bonis Tribunis pleb.leges malas metuat:paratos habemus,qui intercedant? paratos,qui Rempub.religione defendant:vacui metu esse debemus. Quas tu mihi, inquit, intercessiones, *i* quas religiones nominas? Eas scilicet,quibus Reipub.salus continetur. Negligimus ista, & nimis antiqua,& stulta ducimus: forum sæpietur, omnes claudētur aditus, armati in præsidiis *k* multis in locis collocabuntur. Quid tum ? quod erit ita gestum , id 26
lex erit: *l* & in æs incidi iubebitis ? cedo illa legitima : *Consules populum iure rogauerunt,* (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) *populúsque iure sciuit.* Qui populus? isne,qui exclusus est? quo iure? an eo, quod vi,&

a *al. quas viuus leges Cæsar tul.*
b *C. De exsulio*
c *sunt, abest à v.c.*
d *L. sed nationib. & pr.*
e *L. Ergo hęc vno , verùm optimo authore , domo pr. & ita v.c.*
f *L. nobis insp. & ita v.c.*
g *L. putam⁹? & ita v.c.*
h *L. Quærũt quidam quid sit, &c. al. Quærũt autem, quid sit,*
i *L. quas religiones? Eas scil.*
k *L. multis locis*
l *L. & in æs incidi iubebitis , credo, illa legitima, Consules populum iure rogauerunt. Hoc in te à maioribus, accepimus ius rogandi? Popul.*

vi, & armis omne sublatum est? *a* Atque ego hoc dico de futuris, quod est augurum, antè dicere ea, quæ vitari *b* possunt: quæ si facta non erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrum vobis: demonstro vitia, tollite. Denuntio vim,
27 arma remouete. *c* Irasci te quidem mihi, Dolabella pro Republica dicenti, non oportebit. Quamquam te quidem id facturum non arbitror. *d* Noui enim facilitatem tuam. Collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi videtur: mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum, & auunculi sui Consulatum si imitaretur, fortunatior videretur: sed eũ iracundum *e* audio factum. Video autem, quàm sit odiosum habere *f* iratum eundem, & armatum, cùm tanta præsertim gladiorum sit impunitas. Sed proponam ius, vt opinor, æquum: quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, si quid in vitam eius, aut in mores *g* contumeliosè dixero, quo minùs mihi inimicissimus sit, non recusabo *h* si consuetudinem meam *i* quam in Republ. semper habui, tenuero, id est, si liberè quæ sentiam de Republ. dixero: primùm deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, vt sic irascatur, *k* vt quibus armis vtatur, si ita necesse est, vt dicit, sui defendendi causa: iis, qui pro Repub. quæ ipsis
28 visa erunt, dixerint, ista arma ne noceant. Quid hac postulatione dici potest æquius? Quòd si, vt è quibusdam mihi eius familiaribus dictum est, omnis eum, quæ habetur contra voluntatem eius oratio, grauiter offendit, etiam si nulla inest contumelia feremus amici naturam. Sed iidem illi ita mecum. Non idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero:

&

a *L. Atque hac dico de fut quod est amicorum,*
b *L. possint:*
c *L. Irasci quidem vos mihi, Dolabella, p Rep. dicenti, non oportebat.*
d *L. noui facilit. tu.*
e *L. audio esse factum.*
f *al. eundem iratum, & armatum,*
g *L. cum contumelia dix. & ita v.c.*
h *L. sin consuetudinem meam tenuero, id est, si lib. q. s.*
i *hoc totum, quã in Rep. semper habui, non est in duob. v.c.*
k *L. vt ciui: armis vtatur.*

& simul *a* admonent quiddam, quod cauebimus: nec erit iustior, P.C. in Senatum non veniendi morbi causa, quàm mortis. Sed per deos 29
immortáles, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi carissimus, non possum de vtriusque vestrûm errore reticere. Credo enim vos *b* homines nobiles, magna quædam spectantes, nō pecuniam, vt quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoque contenta est, non opes violentas, & populo Romano minime ferendam potentiam, sed caritatem ciuium, & gloriam concupisse. *c* Ea autem est gloria, laus rectè factorum, *d* magnorúmque in Rempub. merito: um: quæ cùm optimi cuiusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. Dicerem, 30
Dolabella, qui rectè factorum fructus esset, *e* nisi te paulisper esse expertũ viderem. Quem potes recordari in vita *f* tibi illuxisse diem lætiorem, quàm cùm expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris *g* pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tum laudi, & gratulationi tuæ se non obtulerunt? Quin mihi etiam, quo authore te in iis rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare, quæso, Dolabella, consensum illum theatri, cùm omnes earum rerum obliti, propter quas *h* tibi fuerant infensi, significauerunt, se nouo beneficio memoriam veteris doloris abiecisse. *i* Hanc tu potuisti, Dolabella, magno 31
loquor cum dolore, hanc tu, inquam, animo æquo potuisti tantam dignitatem deponere? Te autem, M. Antoni, absentem appello: vnum illum diem, quo in æde Telluris Senatus

a *q. c. ammonent,*
b *L. nobileis homines,*
c *L. Est autem glor.*
d *L. magnorúmque in Remp. fama meritorum:*
e *L. nisi te, præter cæteros, paulisp. esse exp. vid.*
f *v. c. illuxisse tibi d. & ita L.*
g *L. pœna affectis, vrbe incendio, & cædis metu liberata, te dom: rec. & ita o. v. c*
h *L. fuer. tibi*
i *L. Hanc tu P. Dolabella, (magno loquor cũ dol.) hanc, inquã, potuisti æquo an. tant. dig. dep. Tu autem, M. Antoni, (absentem enim appello) &c.*

natus fuit, non omnibus iis mensibus, qui-
bus te quidam, multum à me dissentientes,
beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de
concordia? quanto metu veterani, quanta sol-
licitudine ciuitas tum à te *a* liberata est?
Tuum collegam, depositis inimicitiis, oblitus
auspiciorum, auguria te ipso augure nuntian-
te, illo primùm die Collegam tibi *b* esse vo-
luisti Reip. tuus paruulus filius in Capitolium
32 à te missus pacis obses *c* fuit. Quo senatus
die lætior? quo populus Romanus? qui qui-
dem, nulla in contione vnquam frequentior
fuit, tum denique liberati per viros fortissi-
mos videbantur, quia, vt illi voluerant, liber-
tatem pax consequebatur. Proximo, altero,
tertio, *d* reliquis consecutis diebus, non in-
termittebas quasi donum aliquod quotidie
afferre Reip. Maximum autem illud, quod di-
ctaturæ nomen sustulisti. Hæc inusta est à te, à
te, inquam, mortuo Cæsari nota ad ignomi-
niam sempiternam: Vt enim propter vnius M.
Manlij scelus, decreto gentis Manliæ, nemi-
nem patricium M. Manlium vocari licet: sic
tu propter vnius Dictatoris odium nomen Di-
33 ctatoris funditus sustulisti. *e* Num huiusce,
cùm pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ
te, num amplitudinis, num claritatis, num
gloriæ pœnitebat? Vnde igitur subitò tanta
ista mutatio? non possum adduci, vt suspicer,
te pecunia captum. Licet, quod cuique libet,
loquatur. Credere non est necesse. Nihil enim
vnquam in te sordidum, nihil humile cogno-
ui. *f* Quamquam nihil est tam sanctum, quod
non soleāt domestici deprauare nonnūquam,
sed noui firmitatem tuam: atque vtinam, vt
culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses.
Illud

a *L. liberata est: cùm Collegam tuum, oblitus auspiciorum à te ipso augure populo. R. nūtiatorum. &c. al. à te ipso augure pronuntiatorū, &c. al. te ipso augure pronuntiante &c.*

b *L. esse voluisti?*

c *L. fuit?*

d *al. denique reliquis consec. d.*

e *al. Num te, cùm hæc pro salute Reip. tāta gessisses, fortunæ tuæ, num amplit. &c.*

f *L. quāquam solent domestici deprauare nonnumq. ita o. v. s.*

Illud magis vereor, ne ignorans verum iter gloriæ, gloriosum putes, plus te vnum posse, quàm omnes: & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. Quod si ita putas, totam ignoras viam gloriæ. Carum esse ciuem, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est. Metui verò & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. Quod videmus etiam 34
a in fabulis, ipsi illi, qui: *O aerunt, dum metuāt*, dixerit, perniciosum fuisse. Vtinam, Antoni, auum tuum meminisses: de quo tamen *b* multa audisti ex me sæpissimè. Putásne, illum immortalitatem mereri voluisse, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse *c* parem cum cæteris, principem dignitate. Itaque, vt omittam res aui tui prosperas, acerbissimum *d* eius diem supremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissimè est interfectus. Sed quid oratione te flectam? 35
si enim exitus C. Cæsaris *e* efficere hoc non potest, vt malis carus esse, quàm metui, nihil cuiusquam proficiet, nec valebit oratio, quem qui beatū fuisse putant, *f* miserrimi ipsi sunt. Beatus est nemo, qui ea lege viuit, vt non modò impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Quare flecte te, quæso, & maiores tuos respic[illegible] atque ita guberna Rempub. vt natum esse [illegible]e ciues tui gaudeant: sine quo nec beatus, *g* nec clarus esse quisquā potest. Et populi quidem Rom. iudicia multa 36
ambo habetis, quibus vos non satis moueri permolestè fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? *h* quid populi concursus? quid Pompeij statuæ plausus infiniti? *i* quid iis Tribunis pleb. qui vobis aduersan

a L. in fabula,
b L. audisti multa ex me eáque sæpissime, al. audisti multa ex me quàm sæpißime.
c L. parem cæteris,
d v. c. & ita L. eius supremum diē m.
e L. efficere non potest,
f al. miseri ipsi sunt,
g L. nec clarus, nec tutus quisquā esse omninò potest. Popul.
h L. quid populi versus?
i L. quid duobus Trib.

uersantur? parúmne hæc significant, incredibiliter consentientem populi R. vniuersi voluntatem? Quid? *a* Apollinarium ludorũ plausus, vel testimonia potiùs, & iudicia populi R.? *b* vobis parua videbantur? O beatos illos, qui, cùm adesse ipsis propter vim armorum non licebat, aderant tamẽ, & in medullis populi R. ac visceribus hærebant. Nisi fortè Accio tum plaudi, & sexagesimo *c* pòst anno *d* palmam dari putabatis, non Bruto, *e* qui iis ludis ita caruit, vt in illo apparatissimo spectaculo *f* studium populus R. tribuerit absenti, *g* desiderium liberatoris sui perpetuo plausu, & cla-

37 more lenierit. Equidem is sum, qui istos plausus, *h* cùm à popularibus ciuibus tribuerentur, semper cõtemserim: idémque cùm à summis, mediis, infimis, cùm denique ab vniuersis hoc idem fit, cũmque ij, qui antè sequi populi consensum solebant, fugiunt: non plausum illum, sed iudicium puto. Sin hæc leuiora vobis videntur quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quòd sensistis, tam caram populo R. vitam A. Hirtij fuisse? *i* satis enim erat, probatum illum esse populo R. vt est: iucundum amicis, in quo vincit omnes: carum suis, *k* quibus est carissimus: tantam tamen sollicitudinem bonorum, *l* tantum timorem omnium in

38 quo meminimus? certè in nullo. Quid igitur? hoc vos, per deos immortales, quale sit, non interpretamini? quid eos de vestra vita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperãt Reip. consulturos, vita tam cara sit? *m* Cepi, P.C. reuersionis meæ fructum: *n* quoniam ea dixi, vt, *o* quicumque casus consecutus esset, exstaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à vobis benignè, ac diligenter auditus. Quæ potestas

a *L. Apollinarib. ludis pl.*
b *L. vobis parũ magna videbantur?*
c *q.v.c. demũ anno*
d *al. palmam dari, non Bruto, putabatis*
e *L. qui ludis suis ita car.*
f *L. studium populus R. tribueret absenti, desid. lib. sui perp. pl. & clam. leniret.*
g *al. vt desiderium lib.*
h *al. cùm popularib.*
i *L. satis erat ei, probatum illum esse p.*
k *al. quib. est ipse cariss.*
l *L. tãtũ timorem in quo m*
m *al. Cepi fructum, P.C. reuersionis meæ*
o *quon.*
n *L. quoniam & ea dixi.*

si mihi sæpius sine meo, vestróque periculo fiet, vtar, *a* Si minùs, quantum potero, non tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. Mihi ferè satis est, quod vixi, vel ad ætatem, vel ad gloriam. Huc si quid accesserit, non tam mihi, quam vobis, reíque publ. accesserit.

a L. constantiæ m.
b L. fin minùs,

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Secunda.

ORATIO XLV.

Vonam meo fato, P. C. fieri dicam, vt nemo his annis viginti Reip. *c* hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec verò *d* necesse est à me quemquam *e* nominari vobis, cùm ipsi recordemini. Mihi pœnarum illi plus, quā optarem, dederunt. Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atque hoc in aliis minùs mirabar. Nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. Tu, ne verbo quidem violatus, vt audacior, *f* quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius, viderere, *g* vltrò maledictis me lacessisti: tuámque à me alienationem, commendationem tibi *h* ad ciues impios gloriæ fore putauisti. Quid putem? contemptúmne me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere possit Antonius. An in Senatu *i* facillimè de me detrahi posse 2

c al. fuerit hostis,
d L. necesse est quemquam à me nom.
e L. nominari: vobis cum ipsi recordamini.
f al. quàm Catilina,
g al vltro me maledict.
h L. ad impios ciues
i al. facilè de me detrahi p.

se credidit? qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi vni conseruatæ dedit? An decertare mecum voluit cōtentione dicendi? hoc quidem beneficium est. Quid enim plenius, quid vberius, quā mihi & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò est. Non existimauit, sui similibus probari posse, *a* se esse hostē patriæ, nisi mihi esset ini-
3 micus. Cui priùs quàm de cæteris rebus respōdeo: de amicitia, quam à me violatam esse criminatus est, quod ego grauissimum crimē iudico, *b* pauca dicam. *c* Contra rem suam venisse me nescio quando questus est. An ego non venirem contra alienum pro familiari, *d* & necessario meo? non venirem contra gratiam, non virtutis specie, sed ætatis flore collectam? non venirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? Sed hoc idcirco cōmemoratū à te puto, vt te infimo ordini commendares, cùm te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos, nepotes Qu. Fadij, libertini hominis, fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras: (nam ita dixisti) domum meam ventitaras. *e* Næ tu, si id fecisses, meliùs famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses. *f* Sed nec fecisti, nec si cuperes, tibi id per C. Curionē facere licuisset. Auguratus petitionē mihi te concessisse dixisti. O incredibilem audaciam! ô impu-
4 dentiā prædicandā! Quo enim tempore me augurem a toto collegio expetitum Cn. Pomp. & Qu. Hortensius nominauerunt (neque enim licebat à pluribus nominari) tu nec soluendo eras, nec te vllo modo, nisi euersa Rep. *g* incolumem fore putabas. Poteras autem eo tempore auguratum petere. Cùm in Italia Curio

a *al. esse se h.*

b *al. pauca dicamus.*

c *L. contra rē suam me nescio quando venisse q.*

d *al. & necessario? non*

e *v. c. Ne tu*

f *al. sed neque fecisti,*

g *L. fore incolumem put. & ita o. v. c.*

non esset? aut tum, cùm es factus, vnam tri-
buin sine Curione ferre potuisses? cuius etiam
familiares de vi condemnati sunt, quòd tui ni-
a L. tuo vsus. mis studiosi fuissent. At beneficio sum *a* vsus
& ita o. v. c. tuo. Quo? quamquam illud ipsum, quod com- 5
memoras, semper præ me tuli, malui me tibi
debere confiteri, quàm cuiquam minùs pru-
denti non satis gratus videri. Sed quo benefi-
cio? quòd me Brundisij non occideris? quem
ipse victor, qui tibi, vt tute gloriari solebas,
detulerat ex latronibus suis principatum, sal-
uum esse voluisset, in Italiam ire iussisset, cum
tu occideres? Fac potuisse. Quod est aliud, P.
C. beneficium latronum, nisi vt commemora-
re possint, iis se dedisse vitam, quibus non ade-
merint? Quòd si esset beneficium, numquam
ij, qui illum interfecerunt, à quo erant seruati,
b L. clariss. vi- quos tu ipse *b* viros clarissimos appellare so-
ros soles ap- les, tantam essent gloriam consecuti. Quale
pell. autem beneficium est, quòd te abstinueris ne-
c L. mihi vi- fario scelere? qua in re non tam iucundum *c*
deri deb. videri mihi debuit, *d* non interfectum à te,
d al. me non quàm miserum, *e* id te impunè facere potuisse.
interf. Sed sit beneficium: quandoquidem maius ac- 6
e al. te id. cipi à latrone nullum potuit: in quo potes me
dicere ingratum? an de interitu Reip. queri
f L. ne in te in non debui, *f* ne de te ingratus viderer? Nam
gratus vide- in illa querela, misera quidem, & luctuosa, sed
rer? At in mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus, popu-
lúsque R. collocauit, necessaria, quid est di-
ctum à me cum contumelia? quid non mode-
g L. Quod ratè? quid non amicè? *g* Et quidem cuius tem-
quidem c. perantiæ fuit, de M. Antonio querentem, absti-
h L. maledi- nere *h* maledicto? præsertim cum tu reliquias
ctu? Reip. dissipauisses? cùm domi tuæ turpissimo
mercatu omnia essent venalia? cùm leges eas,
quæ

quæ numquam promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere? cùm auspicia augur, intercessionem Consul sustulisses? cùm esses fœdissimè stipatus armatis? cùm omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes,
7 vino lustrísque confectus? At ego, tamquam mihi cum M. Crasso contentio esset, quo cum multæ, & magnæ fuerunt, non cum vno gladiatore nequissimo, de Rep. grauiter querens de homine nihil dixi Itaque hodie perficiam, vt intelligat, *a* quantum tum à me beneficium acceperit. At etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. Quis enim vmquam, *b* qui paulùm modò bonorum consuetudinem nosset, literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palámque recitauit? *c* Quid hoc est aliud, quàm tollere è vita vitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa iocosa solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, *d* inepta esse videantur? quàm multa seria, neque tamen vllo modo diuulganda? Sit hoc inhumanitatis *e* tuæ: stultitiam incre-
8 dibilem videte. Quid habes, quod mihi opponas, homo diserte, vt *f* Mustellæ Tamisio, & Tironi Numisio videris? qui cùm hoc ipso tempore stent cum gladiis in conspectu Senatus, ego, quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eos inter sicarios defensurus. Sed quid opponas tandem, si negem, me vmquam istas literas ad te misisse? quo me teste *g* conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. Qui possis? sunt enim librarij manu. Iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam

a *L. quantum à me beneficium tū acc.*

b *L. qui paululum m.*

c *L. Quid est aliud tollere e vita v. s.*

d *L. inepta videantur? & ita v. c.*

e *q. v. c. non habent, tuæ:*

f *al. Mustelæ Tam.*

g *L. cōuincas*

a *q.v.c. doceat* proferam, nihil sapere *a* docuit. Quid enim est
minùs non dico oratoris, sed hominis, quàm 9
id obiicere aduersario, quod ille si verbo ne-
garit, longiùs progredi non possit, qui obiece-
rit? At ego non nego: téque in isto ipso con-
uinco non inhumanitatis solùm, sed etiam
amentiæ. Quod enim verbum in istis literis est
b *v.c.o. beni-* non plenum humanitatis, officij, *b* beneuolen-
uolentiæ? tiæ? omne autem crimen tuum est, quod de te
in his literis non malè existimem: quòd scri-
bam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum
virum, non tanquam ad sceleratum, & latro-
nem. At ego tuas literas, etsi iure poteram à te
lacessitus, tamen non proferam: quibus petis,
c *L. de exsulio* vt tibi perliceat quemdam *c* de exsilio redu-
cere: adiurásque, id te, inuito me, non esse fa-
cturum: idque à me impetras: quid enim me
d *al. quem* interponerem audaciæ tuæ: *d* quam neque au-
thoritas huius ordinis, neque existimatio po-
puli R. neque leges vllæ possent coërcere? Ve- 10
rumtamen quid erat, quòd me rogares, si erat
is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? Sed
videlicet meam gratiam voluit esse: in quo ne
e *L. esse pote-* ipsius quidem vlla *e* poterat esse, lege lata. Sed
rat, cum mihi, Patres conscripti, & pro me aliquid,
& in M. Antoniũ multa dicenda sint: alterum
f *L. vt me pro* peto à vobis, *f* vt pro me dicentem, benignè:
me d. alterum ipse efficiam, vt contra illum cùm di-
cam, attentè audiatis. Simul illud oro: si meam
cùm in omni vita, tum in dicendo moderatio-
g *l. responde-* nem, modestiámque cognoscitis, ne me hodie,
ro, & ita tres cùm isti, vt prouocauit, *g* respondebo, oblitum
v. c. esse putetis mei. Non tractabo vt consulem: ne
h *vox, Cõsul,* ille quidem me vt consularem. Etsi ille nullo
non est in qui- modo consul, vel quòd ita viuit, vel quòd ita
busdam libr. Remp. gerit, vel quòd ita factus est *h* Consul:
ego

11 ego sine vlla controuersia consularis. Vt igitur intelligeretis, qualem ipse se consulem profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum, qui Consulatus, verbo meus, P.C. re vester fuit, *a* quid enim constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, authoritate, sentẽtia? Hæc tu homo sapiens, non solùm eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiáque gesta sunt, ausus es vituperare? Quis autem *b* meum Consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus est? *c* cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id *d* domi tuæ
12 est, quod fuit illorum vtrique fatale. Non placet M. Antonio Consulatus meus. At placuit P. Seruilio, vt eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proximè est mortuus: placuit *e* Qu. L. Lutatio Catulo, *f* cuius semper in hac Rep. viuet authoritas: placuit duobus Lucullis. M Crasso. Qu. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisoni, *g* M. Labeoni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cùm multa, vita excedens, prouidit: tum quòd te consulem non vidit. Maximè verò consulatum meum Cn. Pomp. probauit: qui vt me primùm decedens ex Syria vidit, complexus, *h* & gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse
13 dixit. *i* Sed quid singulos commemoro? frequentissimo senatui sic placuit, vt esset nemo, qui mihi non, vt parenti gratias ageret: *k* qui non mihi vitam suam, liberos, fortunas, Remp. referret acceptam. Sed quoniam illis, quos nominaui, *l* tot & talibus viris resp. orbata est: *m* veniamus ad eos, qui duo *n* è consulari

a *L. quid enim ego cõst. quid gessi, quid egi, nisi ex a.*
b *al. Consulatum meũ, præter te, & P. Clodium,*
c *v. c. cuius quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni, manet, quoniam id domi t.*
d *q. v. c. domui tuæ est,*
e *L. Q. Catulo,*
f *al. cuius singularis semper in hac Rep. &c.*
g *L M. Glabrioni,*
h *fort. & gratulatus,*
i *al Sed quid ego singul.*
k *al qui mihi non vi.*
l *al. tot, ac ta lib.*
m *L. veniamus ad viros qui:*
n *L. de consularium numero*

numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio, summáque prudentia, rebus iis gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decreuit verbis amplissimis: eíque illi ipsi, quos modò nominaui, consulares, Senatúsque cunctus assensus est. Qui honos post conditam hanc vr- 14
bem habitus est togato ante me memini. L. Cæsar, auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ virum, vitricum tuum? hunc tu cùm authorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiúsque vitæ debuisses habere, vitrici te similem, *a* quàm auunculi esse maluisti. *b* Huius ego consiliis alienus consul vsus sum: tu sororis filius, ecquid ad eum vmquam de Rep. retulisti? *c* ad quos refert? dij immortales! ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. Hodie non descendit 15
Antonius *d* cur? *e* dat natalitia in hortis: cui? neminem nominabo *f* putatote eum Phormioni alicui, tum Gnatoni, tum Ballioni. O fœditatem hominis flagitiosam! ô impudentiã, nequitiã, libidinem non ferendam! tu cũ principem Senatorem, ciuem singularem, tã propinquum habeas, ad eum de Rep. nihil *g* refers: ad eos refers, *h* qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt: Tuus videlicet salutaris Consulatus, perniciosus meus. Adeóne pudorem cum pudicitia perdidisti, vt hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego Senatum illum, qui quondam florens orbi terrarũ præsidebat, consulebam: tu homines perditissimos cum gladiis *i* collocauisti? At etiam ausus es 16
(quid autem est, quod tu non audeas) Cliuum Capitolinum dicere, me Consule, plenum seruorum armatorum fuisse. Vt illa credo ne-

faria

a *v.c. quàm auunculi maluisti.*
b *L. huius ego alienus consilis consul. vs.*
c *L. At ad quos ref.*
d *al. cur non? dat n.*
e *L. dat. natalitiã in hort.*
f *al. Putate tum Phorm. alicui, tum Gnathoni, tũ etiam Ball.*
g *L. referas: referas ad eos, qui d.*
h *v.c. qui suã rem nullam habent, &c. & ita L.*
i *L. collocasti?*

ſaria Senatuſconſulta fierent, vim afferebam Senatui. *a* O miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt (nihil enim boni noſti) ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudẽter loquare. Quis enim eques R. quis, præter te, adoleſcẽs nobilis, quis vllius ordinis, *b* qui ſe ciuem meminiſſet, cùm Senatus in hoc templo eſſet, in Cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quamquam nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ nomina
17 illorum capere potuerunt. Etenim cùm homines nefarij de patriæ *c* parricidio cõfiterentur *d* conſciorum indiciis, ſua manu, voce pæne literarum coacti ſe vrbem inflammare, ciues trucidare, vaſtare Italiam, delere Rẽp. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem cõmunem defendendam nõ excitaretur? præſertim cùm Senatus, populúſque R. haberet ducem, *e* qualis ſi quidem nunc eſſet, tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet. Ad ſepulturam corpus vitrici ſui negat à me datum. Hoc verò ne P. quidem Clodius dixit vmquam. Quem, quia iure ei *f* fui inimicus, *g* doleo à te iam omnibus vitiis eſſe
18 ſuperatum. Qui autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam noſtram, te domi P. Lẽtuli eſſe educatum? an verebare, ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbum euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? Tam autem eras excors, *h* vt tota in oratione tecum ipſe pugnares: *i* vt non modò non cohærentia inter ſe diceres, ſed maximè diſiuncta, atque contraria? vt non tanta mecum, quanta tecum tibi eſſet cõtẽtio? Vitricum tuum *k* in tanto fuiſſe ſcelere fatebare, pœna affectum querebare. Ita, *l* quod proprium meum eſt, laudaſti: *m* quod totius Senatus eſt, reprehendiſti. *n* Nam, cùm comprehenſio ſontium mea,

a *L. O. miſer,*
b *L. qui ſe ciuẽ eſſe mem.*
c *al. patricidio.*
d *al. cùm conſciorum ind.*
e *L. qualis ſi qui nũc eſſet,*
f *L. inimicus fui,*
g *L. doleo à te omnibus vit. eſſe ſup.*
h *L. vt tota in oratione tua tec.*
i *al. & non modò nõ coh. al. nec modò non coh*
k *L. fuiſſe in tanto ſcel.*
l *L. quod prę prię*
m *L quo totũ eſt Senatus, repr. & ita o. v. c.*

animaduersio Senatus fuerit: homo disertus non intelligit, eum quem contra dicit, laudari à se: eos, apud quos dicit, vituperari. Iam 19
illud cuius est non dico audaciæ (cupit enim se audacem dici) sed, quod minimè vult, stultitiæ, qua vincit omnes, Cliui Capitolini mentionem facere, cùm inter subsellia nostra versentur armati? cùm in hac cælla Concordiæ, a ô, dij immortales! in qua, me Consule, salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladijs homines collocati stent? Accusa senatum: accusa equestrem ordinem, qui tum cum Senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ithyreis circumsideri. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, b sed quia tantarum rerum repugnantiam non videas, nihil profectò sapis. Quid est enim dementius, c quàm, 20
cùm ipse contra Remp. perniciosa arma ceperis, obiicere alteri salutaria? At etiam quodã loco facetus esse voluisti. d Quam id (dij boni) non decebat! in quo est tua culpa nonnulla. Aliquid enim salis ab vxore mima trahere potuisti. CEDANT ARMA TOGAE. Quid? tum nónne cesserũt? At posteà tuis armis cessit toga. Quæramus igitur, vtrum melius fuerit: libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere. Nec verò tibi de versibus e respondebo: f tantum dicam breuiter: neque illos, neque vllas te omninò literas nosse: me nec Reip. nec amicis vmquam defuisse, & tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subsiciuis, vt meæ vigilæ, meæque literæ & iuuentuti, vtilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent.

a abest, ô, à veterib. lib.

b L. sed qui tantam rerũ repugn. non videas, nihil prof. sapis. Q.

c al. quàm, cùm Reip. perniciosa arma ipse ceperis, &c.

d L. Quàm id te, (dij boni) n.

e L. respondebo plura: tãt

f L. tantum dicam breuiter, te neq. illos, neque vll. omn. lit. n.

21 Sed hæc non huius temporis, a ad maiora ve-
niamus. P. Clodium meo conſilio interfectum
eſſe dixiſti. Quidnam homines putarẽt, ſi tum
occiſus eſſet, cùm tu illum in foro, b ſpectãte
populo R. gladio ſtricto inſecutus es, nego-
tiúmque tranſegiſſes, c niſi ille ſe ſub ſcalas
tabernæ librariæ coniecisſet, hisque oppilatis
impetum tuum compreſsiſſet? d Sed quid? ego
fauiſſe me tibi fateor, ſuaſiſſe ne tu quidem
dicis. At Miloni ne fauere quidem potui; prius
enim rem tranſegit, e quàm quiſquam tum ſu-
ſpicaretur eum facturum eſſe. At ego ſuaſi.
Scilicet is animus erat Milonis, vt prodeſſe
Reip. ſine ſuaſore non poſſet. At lætatus ſum.
22 f Quid? ergo in tanta lætitia cunctæ ciuitatis
me vnum triſtem eſſe oportebat? Quamquam
g de morte P. Clodij fuit quæſtio nõ ſatis pru-
denter illa quidem cõſtituta. Quid enim atti-
nebat noua lege quæri de eo, qui hominẽ oc-
cidiſſet, cùm eſſet legibus quæſtio conſtituta?
23 quæſitum eſt tamen. h Quid ergo cùm res age-
batur, nemo in me dixit: id tot annis
pòſt tu es inuentus, qui diceres? Quòd verò
dicere auſus es, idque multis verbis, opera
mea Pompeium à Cæſaris amicitia eſſe diſiun-
ctum, ob eamque cauſam i mea culpa ciuile
bellum eſſe natum: in eo non tu quidem tota
re, ſed, quod maximum eſt, tẽporibus erraſti.
Ego M. Bibulo præſtantiſſimo ciue, Conſule,
nihil prætermiſi, quãtum facere, enitique po-
tui, quin Pompeium à Cæſaris coniunctione
auocarem. In quo Cæſar k fuit fœlicior. Ipſe
enim Pompeium à mea familiaritate diſiunxit.
Poſteà verò, quàm ſe totum Pompeius Cæſari
tradidit: quid ego illum ab eo diſtrahere co-
narer? ſtulti erat ſperare: ſuadere, impudentis.

a *L. maiora videamus.*
b *L. inſpectante populo & ita o. v. c.*
c *v. c. niſi ille ſe in ſcalas, & c. al. niſi ſe ille in ſcalas,*
d *Q. Quod quidem ego fauiſſe me tibi, fateor:*
e *L. quã cum quiſquam id facturum ſuſpicaretur. At al. quam quiſquã eum facturum id ſuſpic.*
f *al. Quid ergo in t.*
g *L. de morte Clodij,*
h *al. Quod igitur cùm, rei,*
i *al. culpa mea bellum ciuile,*
k *L. fœlicior fuit, & ita o. v. c.*

Duo

Duo tamen tẽpora inciderunt, quibus aliquid 24
contra Cæsarem Pompeio suaserim. Ea velim
reprehendas, si potes: unum, ne quinquennij
imperium Cæsari *a* prorogaretur: alterum, ne
pateretur fieri, vt absentis eius ratio habere-
tur. Quorum si vtrumuis persuasissem: in has
miserias nũquam incidissemus. *b* Atque idem
cùm iam omnes opes & suas, & populi R.
Pompeius ad Cæsarem detulisset, seróque *c* ea-
dem sentire cœpisset, quæ *d* ego antè multo
preuideram: inferríque patriæ bellum nefa-
rium viderem: pacis, concordiæ, compositionis
author esse non destiti: meáque illa vox est
nota multis, *e* Vtinam, Cn. Pompei, cum C.
Cæsare societatem aut numquam coisses, aut
numquam diremisses. Fuit alterũ grauitatis,
alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea, M. Antoni,
semper & de Pompeio, & de Rep. consilia fue-
runt. Quæ si voluissent: Resp. staret: tu tuis fla-
gitiis, egestate, infamia, concidisses. Sed hæc
vetera: illud verò recens, Cæsarem meo con-
silio interfectũ. Iam vereor, Patres conscripti, 25
ne quod turpissimum est, præuaricatorẽ mihi
apposuisse videar, qui me non solùm meis lau-
dibus ornaret, sed etiam *f* oneraret alienis.
Quis enim meum *g* in istius societate glorio-
sissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui
in eo numero fuisset, nomen est occultatum?
occultatum dico? cuius non statim diuulga-
tum? citiùs dixerim iactasse se aliquos, *g* vt
fuisse in ista societate viderentur, *h* qui socij
non fuissent, *i* quam vt quisquã celare vellet.
Quàm verisimile porrò est, in tot hominibus, 26
partim obscuris, partim adolescentibus, nemi-
nem occultantibus, meum nomen latere po-
tuisse? Etenim si authores ad liberandam pa-
triam

a *L. prorogaret: alterum, ne pateretur ferri, vt abs.*
b *Atque idẽ ego iam opes omneis & suas, & populi R. &c. al. Atq; idẽ ego, tum iam omneis opes suas, & Reip. Põpeius, &c.*
c *L. ego multa antè prou.*
d *al. Vtinam, Pompei, cùm Cæsare societ.*
e *q. v. c. non habent, oneraret,*
f *L. in ista societate glor.*
g *L. vt fuisse in ea societ.*
h *L. cùm conscij non fuissent, quàm vt se quisquam celari vellet, qui fuisset Q.*
i *al. quàm vt quisquã celari vellet, qui fuisset Q.*

triam desiderarentur illis authoribus, Brutos
ego impellerem, quorū vterque L.Bruti ima-
ginem *a* quotidie videret, alter etiam *b* Halæ.
His igitur maioribus orti ab alienis potiùs
consilium peterent, quā à suis? & foris potiùs,
quàm domo? Quid? C. Cassius, in ea familia na-
tus, quæ non modò dominatum, sed ne poten-
tiam quidem cuiusquam ferre potuit, me au-
thorem, credo, desiderauit: qui etiam sine his
clarissimis viris, hanc rem in Cilicia ad ostium
fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripā,
c quam constituerat, non ad contrariam, *d* na-
27 uim applicuisset. Cn. Domitium non patris in-
teritus, clarissimi viri, non auunculi mors, non
spoliatio dignitatis, *e* ad recuperandam liber-
tatem, sed mea authoritas excitauit? *f* An C.
Trebonio persuasi? cui ne suadere quidē ausus
essem. Quo etiam maiorem ei Resp. gratiā de-
bet, qui libertatem populi R. vnius amicitiæ
præposuit: depulsorque dominatus, quàm par-
ticeps esse maluit. An L. *g* Tullius Cimber me
est authorem secutus? quem ego magis fecisse
illam rem sum admiratus, quā facturū putaui.
Admiratus sum autem ob eam causam, quòd
immemor beneficiorū, memor patriæ fuisset.
Quid duos Seruilios? Cascas dicā, *h* an Halas?
& has authoritate mea censes excitatos po-
tiùs, quàm caritate Reip. Lōgum est persequi
cæteros, idque re Reipu. præclarum fuisse tam
28 multos: *i* ipsis gloriosius est. At quēadmodum
me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæ-
sare interfecto, inquit, statim cruentū altè ex-
tollens M. Brutus pugionem: Ciceronē nomi-
natim exclamauit, atque ei *k* recuperatam li-
bertatē est gratulatus. Cur mihi potissimùm?
l quod sciebā? Vide ne illa causa fuerit *m* ap-
pellandi

a *v.c. cotidie*
b *L. Ahalæ? Ij igitur his maioribus ab alien. al. Ahalæ? Hi igitur his, &c.*
c *al. ad quam constit.*
d *L. nauis appulisset.*
e *L. ad recuperādam liber, & ita v.c.*
f *L. An ego C.Tr. al. An C.Tr. ego p.*
g *al. Tillius.*
h *L. an Ahalas? At,*
i *L. ipsis gloriosum.*
k *al. recipe-ratam.*
l *v.c. qui sciebam?*
m *L. appellandi mei q.*

pellandi me,quòd cùm rem gessisset consimi-
lem rebus iis,quas ipse gesserã,me potissimùm
testatus est,se æmulum *a* mearum laudũ exsti-
tisse. Tu autem *b* omnium stultissime,non in- 29
telligis si id,quod me arguis,voluisse interfici
Cęsarem,crimen sit:etiam lętatum esse morte
Cæsaris crimen esse? quid enim interest inter
suasorem facti,& probatorẽ? aut quid refert,
vtrùm voluerim fieri,an gaudeam factum?ec-
quis est igitur,*c* te excepto,qui illum regnare
gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut fa-
ctum improbarit? *d* omnes enim in culpa.Ete-
nim omnes boni,quãtum in ipsis fuit,Cæsarẽ
occiderunt. Aliis consilium, aliis animus,aliis
occasio defuit:voluntas nemini.Sed stuporem 30
hominis, *e* vel dicam pecudis, attendite. Sic
enim dixit M.Brutus,quem ego honoris causa
nomino,cruentum pugionem tenens, Cicero-
nem exclamauit: ex quo intelligi debet,eum
conscium fuisse.Ergo ego sceleratus appellor
à te,quem tu suspicatũ aliquid suspicaris:ille,
qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te
honoris causa nominatur? Esto: sit in verbis
tuis hic stupor. Quãto in rebus,sententiísque
maior? Constitue hoc,Consul,aliquando,Bru-
torum,C.Cassij,Cn.Domitij, C.Trebonij,reli-
quorum,quã velis esse causam:edormi crapu-
lam, inquam,& exhala. An faces admouendæ
sunt,quæ te excitent,tantæ causæ indormien-
tem?numquámne *f* intelligis,statuendum tibi
esse,vtrùm illi,qui istam rem gesserunt, *g* ho-
micidij rei sunt,an vindices libertatis?Attẽde 31
enim paullisper, cogitationémque sobrij ho-
minis punctũ temporis *h* suscipe.Etenim ego,
qui sum illorum,vt ipse fateor,familiaris:vt à
te arguor,socius, nego quidquã esse medium:
confi

a *L. mearum laudũ exst. & ita v.c.*
b *al. hominũ stul. fort. omnium hominum stult.*
c *L. exceptis iis,qui illum regn. gaudebant: qui illud,*
d *L. omnes ergo in culpa*
e *fort. ne dicam pecudis,*
f *L. intelliges,stat.*
g *L. homicidæ sint,*
h *L. suscipe. Ego,qui sum*

confiteor eos, nisi liberatores populi R. conseruatorésque Reipu.sint, plus quàm sicarios, plus quã homicidas,plus etiam quàm a parricidas esse:siquidẽ est atrocius patriæ parẽtem, quàm suũ occidere. Tu homo sapiens,& considerate,quid dicis?b si parricidæ.Cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine,& apud populum R.semper appellati?cur M.Brutus,c te referente, legibus est solutus, si ab vrbe plus, quàm decẽ dies d abfuisset?cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati?cur Prouincia e Cassio, & Bruto data?cur Quæstores additi?cur legatorũ numer⁹ auctus?Atque hæc acta per te.Nõ igitur homicidæ,sequitur, vt liberatores f tuo iudicio sint:quandoquidẽ
32 tertiũ nihil potest esse.Quid est?num conturbo te?non enim fortasse satis, quæ distinctiùs dicũtur,intelligis.g Sed tamen hæc est summa conclusionis meæ:quoniã scelere à te liberati sunt,ab eodẽ te amplissimis præmiis h dignissimi iudicati sunt. Itaque iam retexo orationem meã : scribã ad illos,vt siqui fortè,quod à te mihi obiectum est,quærent,sítne verum: necui negent.Etenim vereor,i ne aut celatum me ab ipsis,illis non honestum:aut inuitatum refugisse, mihi sit turpissimum. Quæ enim res vmquã,pro sancte Iupiter ! non modò in hac vrbe , sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior?quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ ? k In huius me consilij societatem, tamquã in equum Troianum in-
33 cludi cum principibus non recuso. Ago etiam gratias,quoquo animo l facis.Tanta enim res est,vt inuidiam istam,quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatius illis,quos tu expulsos à te prædicas,& relegatos?

a *L. patricidas esse :*
b *L. si patricidæ :*
c *al. referente te,*
d *L. absuisses ?*
e *L. Bruto, & Cassio,*
f *L. tuo iudicio: quand.*
g *L. sed tamẽ hæc summa est concl.*
h *L. dignissimos Iudicatos, & ita o. v. c.*
i *L. ne aut celatũ me esse, illis ipsis nõ honestũ, &c.*
k *L. in huius metu consilij societ. tamq. in eq. Troianum cũ principibus includi dis? nõ recus.*
l *facias.*

relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari, atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, cùm eos aspexerint, non maximum cœpisse vitæ fructũ putent? quæ verò tam immemor posteritas, quę tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriã non immortalitatis memoria prosequantur? Tu verò adscribe me talem in numerũ. Sed vnam rem 34
vereor ne non probes. Si enim fuissem, non solùm regem, sed regnum etiam de Rep. sustulissem: &, si meus stilus ille fuisset (vt dicitur) mihi crede, nõ solùm vnum actum, sed totam fabulam confecissem. Quamquam si interfici Cæsarem voluisse, crimen est, vide, quæso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cœpisse notissimum est, & ob eius consilij societatem, cùm interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio vidimus seuocari. Ego autem (vide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: *a* quòd non indicasti, gratias ago: quòd non fecisti, ignosco: virum res illa quærebat. Quòd si te in iudicium quis adducat, vsurpétque illud Cassianum, CVI BONO 35
FVERIT: Vide, quæso, ne hæreas, quamquam illud quidẽ fuit, vt tu dicebas, omnibus bono, *b* qui vni seruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non seruis, sed etiam regnas: qui maximo te ære alieno *c* ad ædẽ Opis *d* liberasti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniã dissipauisti: ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt: *e* cuius domus, *f* quæstuosissima est falsorum commentariorum, & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, *g* immunitatũ, vectigalium, flagitiosissimæ

a *al. quod indicasti,*
b *o. v. c. qui seruire nolebãt: & ita L.*
c *al. ad Opis libr.*
d *al. liberauisti:*
e *al. cuius domi,*
f *al. est quæstuosiss. fals.*
g *al. immanitatis vectigalium,*

36 sissimæ nundinæ. Etenim quæ res egestati, & æri alieno tuo, præter mortem Cæsaris, subuenire potuisset? Nescio quid *a* cõturbatus mihi esse videris. Numquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu: nemo credere vnquã: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos viros Resp. authores: *b* ego te tantum gaudere dico: fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respon-
37 dẽdum est. Castra mihi Pompeij, *c* atque illud omne tempus obiecisti. Quo quidem tempore si, vt dixi, meum consilium, authoritásque valuisset: tu hodie egeres, nos liberi essemus, Respub. non tot duces, & exercitus amisisset. Fateor enim, me, cùm ea, quæ acciderunt, *d* prouiderem futura, tanta in mæstitia fuisse, quanta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. Dolebam, dolebam, P.C. Rempu. vestris quondã, meísque cõsiliis conseruatam, breui tẽpore esse perituram, neque verò eram tam indoctus, ignarúsque rerum vt frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimissa molestiis omnibus *e* liberasset. Illos ego præstantissimos viros, lumina Reip. viuere volebã, tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos, Senatores, *f* omnem præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui si viuerent, quamuis iniqua cõditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videbatur) Rempu. hodie tenere-
38 mus. *g* Quæ sententia si valuisset, ac nõ ij maximè mihi, quorum ego vitæ consulebam spe victoriæ elati, obstitissent: vt alia omittam, tu certè nũquam in hoc ordine, vel potiùs num-

a *L. conturbatus videris esse al. nescio quid mihi conturbatus videris esse.*

b *al. ego te dico tantum gaudere:*

c *al. atq. omne illud tẽp.*

d *al. præuiderem f.*

e *L. liberaret.*

f *al. & omnem præt.*

g *al. Quæ sententia mea si,*

quam in hac vrbe mãsisses. An verò C.Põpeij
voluntatem à me a abalienabat oratio mea.
An ille quẽquam plus dilexit? cũ vllo aut ser-
mones aut consilia cõtulit sæpius? quod quidẽ
erat magnũ, b de summa re dissentiẽtes, in ea-
dem consuetudine amicitiæ permanere. Sed &
ego quid ille, & contrà ille, c quid ego sentirẽ,
& spectarẽ, videbat. Ego incolumitati ciuium
primùm, d & postea dignitati: ille præsenti di-
gnitati potiùs consulebat. Quod autẽ habebat
vterq; e quod sequeretur, idcirco tolerabilior
erat nostra dissensio. Quid verò f ille consula- 39
ris vir, ac pœnè diuinus de me senserit, sciunt
qui eum g Pharsalica fuga Paphum prosecuti
sunt. Nũquam ab eo mẽtio de me, nisi honori-
fica, nisi plena amicissimi desiderij, cum me vi-
disse plus fateretur, h sperauisse meliora. Et
eius viri nomine me insectari audes, cuius me
amicum, te sectorẽ esse fateare? Sed omittatur
bellũ illud, in quo tu nimiùm fœlix fuisti. Ne
iocis quidem respõdebo, quibus me in castris
vsum esse dixisti. i Erant illa quidẽ castra ple-
na curæ: verùtamen homines, quãuis in turbi-
dis rebus sint, tamẽ, si modò homines sunt, in-
terdũ animis relaxãtur. Quòd autẽ idem mæ- 40
stitiã meam reprehẽdit, idem k iocum: magno
argumẽto est, me in vtróque fuisse moderatũ.
Hæreditates mihi negasti venire. Vtinam hoc
tuũ verũ crimen esset: plures amici mei, & ne-
cessarij viuerent. Sed qui istuc tibi venit in
mentem? ego enim amplius IIS ducenties ac-
ceptũ hæreditatibus retuli. Quãquam in hoc
genere fateor fœliciorẽ esse te. Me nemo, nisi
amicus, fecit hæredem, vt cum illo commodo,
si quod erat, animi quidam dolor iungeretur:
te is, l quem numquã vidisti, L.Rubrius m Ca-
sinas,

a L. alienabat oratio mea.
b L. de sũma Repu. dissentientes,
c al. quid ego & sentirem,
d L. vt postea dignitati possemus: ille præsent.
e al. quid seq.
f L. ille singularis vir,
g L. de Pharsalica fuga Paphũ persecuti sunt.
h al. se sperasse,
i L. Erant quidem illa castra,
k al. iocos:
l L. quem tu vidisti numquam, & xar. c.
m al. Casinas,

41 suas, fecit hæredem. Et quidem vide, quàm te amarit is, qui, albus, *a* aterve fuerit, ignorans, fratris filium præteriit: *b* Q. Furij, honestissimi, equitis Romani, suique amicissimi, quem palàm hæredem semper factitarat, *d* ne nomen quidem perscripsit: te, quem numquam *e* viderat, ac numquã salutauerat, fecit hæredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Turselius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. Nihil scio, inquies, nisi quæ prædia habuerit. Igitur fratrem exhęredans te faciebat hæredem. In multas prætereà pecunias alienissimorum hominum, *f* eiectis veris
42 hæredibus tamquã hæres esset, inuasit. Quamquam hoc maximè *g* admiratus sum, mentionem te hęreditatũ ausum esse facere, cùm ipse hæreditatẽ patris non adisses. Hæc vt colligeres, homo amẽtissime, tot dies, *h* in altera villa declamasti? quãquam tu quidẽ (vt tui familiarissimi dictitant) vini exhalandi, non ingenij acuendi causâ *i* declamitas. *k* Et verò adhibes ioci causa magistrũ, suffragio tuo, & cõpotorũ tuorũ rhetorem: cui concessisti, *l* vt non in te, quæ vellet, diceret, sed in quẽ vellet, diceret. Salsum omninò hominem: sed materia *m* facilis, in te, & in tuos dicta dicere. *n* Vide autem, inter te, & auum tuum, quid intersit. Ille sensim dicebat, quod causæ prodesset: tu cursim
43 dicis aliena. At quanta merces rhetori data est? Audite, audite, P.C. & cognoscite Reipub. vulnera. Duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, & quidem immunia, *o* vt pro tanta mercede nihil sapere disceres. Num etiam hoc, homo audacissime, ex Cæsaris commentariis? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Cãpano: quos iste agros

a *L. aterne fueris,*
b *L. Q. Furij,*
c *al. sibique amicissimi,*
d *L. rem minis quidẽ al. ne nominauit quidem:*
e *L. viderat, certè numquam salutauerat,* f.
f *al. vi eiectis*
g *al. item ratus sum,*
h *L. in aliena villa,*
i *L. declamitas.*
k *al. At verò*
l *L. vt in te, quæ vellet, diceret. Salsum omn.*
m *L. facilis est, in te, & in tuos,*
n *L. vide autem, quid intersit inter te & auum tuum, ille & ita v.c.*
o *al. vt populi R. tãtam.*

ereptos Reip. turpissimis possessoribus inqui-
nauit. Iam enim, quoniam criminibus eius,
satis respondi, de ipso emendatore, & corre-
ctore nostro quædam dicenda sunt. Nec enim
omnia effundam, vt, si sæpius decertandum sit,
vt erit, semper nouus veniam: quam faculta-
tem mihi multitudo istius vitiorum, peccato-
rúmque largitur. Vísne igitur te inspiciamus à 44
puero? sic opinor. A principio ordiamur. Te-
nésne memoria, prætextatum te decoxisse? Pa-
tris, inquies, ista culpa est. Concedo. Etenim
est pietatis plena defensio. Illud tamen auda-
ciæ tuæ, quòd sedisti *a* in quatuordecim ordi-
nibus, cùm esset lege Roscia decoctoribus cer-
tus locus constitutus, quamuis quis fortunæ
vitio, non suo decoxisset. *b* Sumsisti virilem
togam, quam statim muliebrem stolam reddi-
disti. Primò vulgare scortum: certa flagitij
merces, nec ea parua: sed citò Curio interue-
nit, qui te à meretricio quæstu abduxit: &, tã-
quam stolam dedisset, in matrimonio stabili,
& certo locauit. Nemo vmquam puer emptus 45
libidinis causa, tam fuit in domini potestate,
quàm tu in Curionis. Quoties te pater eius
domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne li-
men intrares? *c* cùm tamen tu, nocte socia,
hortante libidine, cogente mercede, per regu-
las *d* demittere. Quæ flagitia domus illa diu-
tius ferre non potuit. Scisne me de rebus mi-
hi notissimis dicere? Recordare tempus illud,
cùm pater Curio mœrens iacebat in lecto: fi-
lius se ad pedes meos prosternens, lacrymans,
te mihi commendabat: orabat, *e* vt te contra
suum patrem, si sestertium sexagies peteret,
defenderem. Tantum enim se pro te inter-
cessisse dicebat. Ipse autem amore ardens
confir-

a *L. in quatuordecim, cùm eff.*
b *L. Sumsisti virilem, quã statim muliebrem togam reddidisti, Pr.*
c *al. cùm tu tamen,*
d *L. dimittere.*
e *al. vt se contra s.*

confirmabat, quòd desiderium *a* tui dissidij ferre non posset, se in exsilium esse iturum.
46 Quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ sedaui, vel potiùs sustuli. Patri persuasi, vt æs alienum filij dissolueret: redimeret adolescentem, summa spe & animi, & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus: eúmque à tua non modò familiaritate, sed etiam congressione, patrio iure, & potestate prohiberet. Hæc tu, cùm per me acta meminisses: nisi illis, quos videmus, gladiis confideres, maledictis
47 me prouocare ausus esses? Sed iam stupra, & flagitia *b* omittam: sunt quædam, quæ honestè non possum dicere: tu autem eo liberior, quòd ea in re admisisti, quæ *c* à verecundo inimico audire non posses. Sed reliquum vitæ cursum videte: quem quidem celeriter perstringam. Ad hæc enim quæ in ciuili bello, in maximis Reipub. miseriis fecit, & ea, quæ *d* quotidie facit, festinat animus, quæ peto: vt, quamquam multo notiora vobis, quàm mihi sunt, tamen, vt facitis, attentè audiatis. Debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solùm rerum, sed etiam recordatio. *f* Tametsi incidamus oportet media, ne nimis
48 serò ad extrema veniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio: qui sua erga me beneficia commemorat. Eius omnium incendiorum fax. Cuius etiam domi *g* quiddam iam tum molitus est. Quid dicam, ipse optimè intelligit. *h* Inde itum Alexandriam contra Senatus authoritatem, *i* contra religionem. Sed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectissimè facere posset. Qui tum inde reditus, aut qualis? priùs in vltimam Galliam ex Ægypto, quàm domum. *k* Quæ autem erat domus? suam

a *L. tui dissidij, &c.*
b *L. omittamus, sunt & ita o. v. c.*
c *al. à verecundante*
d *v. c. cotidie*
e *al. verùm etiam rec.*
f *al. & si incidamus, opinor, media,*
g *L. iam tum quiddam m.*
h *L. Inde iter Alex.*
i *L. contra Remp. & religiones.*
k *v. c. Quæ autem domus?*

enim quisque domum tum obtinebat neque erat vsquam tua: domum dico? quid erat in terris, vbi in tuo pedem poneres, præter vnum Misenum, quod cum sociis, tamquam Sisaponem tenebas? Venisti è Gallia ad Quæsturam petendam. Aude dicere, te priùs *a* ad patrem 49 tuum venisse, quàm ad me: acceperam enim iam antè Cæsaris literas, vt mihi satisfieri paterer à te: itaque ne loqui quidem sum te passus de gratia. *b* Posteà custoditus sum à te, tu à me *c* obseruatus in petitione Quæsturæ. Quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo Rom. in foro es conatus occidere: cúmque eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo: tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, vmquam mihi pro tuis in me iniuriis satis esse facturum. In quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cùm te vltrò mihi idem illud deferentem numquam sim adhortatus. Quamquam, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus: 50 deinde continuò sine Senatusconsulto, sine sorte, sine rege ad Cæsarem cucurristi. Id enim vnum in terris, egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis vitæ rationibus perfugium esse ducebas. Ibi te cùm & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (*d* si hoc est explere, quod statim effundas) *e* aduolas egens ad Tribunatum, vt in eo Magistratu, si posses, viri tui similis esses. Accipite nunc, quæso, non ea, quæ ipse in se, atque in domesticum dedecus impurè, atque intemperanter, sed quæ in nos, fortunásque nostras, id est, in vniuersam Remp. impiè, ac nefariè fecerit. Ab huius enim scelere,

a *L. ad parentem tuum ven.*

b *L. Postea cultus sum*

c *al. adiutus*

d *for. (si hoc est explere, deuorare, quod statim effundas)*

e *L. aduolasti egens, &c. & ita c. v.*

lere, omnium malorum principum natum re-
51 perietis. Nam, cùm L. Lentulo, C. Marcello,
Consulibus, Calendis Ianuar. *a* labentem, & *a L. labantem, & ita o.v.c.*
propè cadentem Repub. fulcire cuperetis, ip-
sique C. Cæsari, si sana mente esset, consulere
velletis: tum iste venditum, *b* atque manci- *b L. atque emancipatũ*
patum Tribunatum, consiliis vestris opposuit,
ceruicésque suas ei subiecit securi, qua multi
minoribus in peccatis occiderunt. *c* In te au- *c v.c. In te, M. Antoni,*
tem, M. Antoni, id decreuit Senatus, & qui-
dem incolumis, nondum *d* tot luminaribus *d L. tot luminibus exst. & ita o.v.c.*
exstinctis, quod in hostem togatum decerni est
solitum more maiorum. Et tu apud patres
conscriptos contra me dicere ausus es, cùm ab
hoc ordine ego conseruator essem, tu hostis
Reipub. iudicatus? Commemoratio illius tui
sceleris intermissa est, non memoria deleta.
Dum genus hominum, dum populi Rom. no-
men exstabit (quod quidem erit, si per te li-
cuerit, sempiternum) tua illa pestiferà inter-
52 cessio nominabitur. Quid cupidè à Senatu,
quid temerè fiebat, cùm tu, vnus adolescens,
vniuersum ordinem decernere de salute Reip.
prohibuisti? neque id semel, sed sæpius? ne-
que tu tecum de Senatus authoritate agi pas-
sus es? quid autem agebatur, nisi *e* ne delere *e L. ne deleri, & euerti*
& euertere Rempub funditus velles, cùm te
neque principes ciuitatis rogando, neque ma-
iores natu monendo, neque frequens Senatus
agendo, de vendita, atque addicta sententia
mouere potuit? Tum illud, *f* multis rebus *f al. multis antè tentatis, necess.*
antè tentatis, necessariò tibi vulnus *g* inflictũ, *g al. i. flictũ est, quod*
quod paucis antè te, quorum incolumis fuit
53 nemo. Tum cõtra te dedit arma hic ordo Con
sulibus, reliquísque imperiis, & potestatibus:
quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris

a principio ſimiles. Omnia perfecit, quæ Senatus, ſalua Repu. ne fieri poſſent, perfecerat:
56 cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite. Reſtituebat *b* multos calamitoſos: in his patrui nulla mentio: ſi ſeuerus, cur non in omnes? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto cæteros. Licinium *c* Lenticulam, de alea condemnatum, colluſorem ſuum, *d* reſtituit: quaſi verò ludere cum condemnato non liceret: ſed vt, quod ille in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. Quam attuliſti rationem populo Rom. cur eum reſtitui oporteret? Abſentem credo in reos relatum: rem indicta cauſa iudicatam: nullum fuiſſe de alea lege iudicium: vi oppreſſum, & armis: poſtremò, *e* quod de patruo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum. Nihil horum. At vir bonus, & Republ. dignus. Nihil id quidem ad rem: *f* ego tamen, quoniam condemnatum eſſe, pro nihilo eſt, ſi ita eſſet, ignoſcerem. *g* Hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitaret, vel in foro alea ludere, *h* lege, quæ eſt de alea, condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſimè
57 ſtudium ſuum ipſe profitetur? in eodem verò Tribunatu, cùm Cæſar in Hiſpaniam proficiſcens, huic conculcandam Italiam tradidiſſet: quæ fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? Scio me in rebus celebratiſſimis *i* ſermone omnium verſari, eáque quæ dico, dicturúſque ſum, notiora *k* omnibus eſſe, qui in Italia *l* tum fuere, quàm mihi, qui non fui. Notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatisfacere veſtræ ſcientiæ. Etenim quod vmquam in terris tantum flagitium exſtitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? Vehebatur in

a *duo v. c. principiis ſimiles.*
b *al. multos damnatos:*
c *L. Denticulam,*
d *L. reſtituit non vt luderet cum reſtituto: quaſi*
e *L. quod de patruo tuo diceb.*
f *al. & ego tamen*
g *al. Hominem verò omn.*
h *al. hac lege, quæ eſt de*
i *al. omnium ſermone*
k *L. eſſe omnibus, qui*
l *al. tum fuerunt,*

essedo tribunus plebis. Lictores laureati antece- 58
debant: inter quos, aperta lectica, mima porta-
batur: quam ex oppidis municipales, homines
honesti, obuiam necessariò prodeuntes, *a* non
noto illo, & inimico nomine, sed Volumniam
consalutabant: *b* sequebatur rheda cum leno-
nibus, comites nequissimi: *c* reiecta mater ami-
cam impuri filij, tanquam nurum, sequebatur.
O miseræ mulieris fœcunditatem calamito-
sam! Horum flagitiorum iste vestigiis omnia
municipia, Præfecturas, Colonias, totam deni-
que Italiam impressit. Reliquorum factorum 59
eius, P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lu-
brica. Versatus in bello est: saturauit se san-
guine dissimillimorum sui ciuium. *d* Fuit fœlix
(si potest vlla esse in scelere fœlicitas.) Sed,
quoniam veteranis cautum esse volumus, quã-
quam dissimilis est militum causa, & tua: illi
secuti sunt: tu quæsisti ducem: tamen, ne apud
illos me in inuidiam voces, nihil de belli ge-
nere dicam. Victor è Thessalia Brundisium
cum legionibus reuertisti. Ibi me non occidi-
sti. Magnum beneficium. Potuisse enim fateor,
quamquam nemo erat eorum, *e* qui tunc te-
cum fuerunt, qui mihi non censeret parci o-
portere. *f* Tanta enim est caritas patriæ, vt 60
vestris etiam legionibus sanctus essem, quòd
eam à me seruatam esse meminissent. *g* Sed fac
te dedisse mihi, quod non ademisti: méque à
te habere vitam, *h* quia à te non sit erepta:
i liceat nunc mihi per tuas contumelias hoc
beneficium tueri, vt tuebar, præsertim cùm
te hęc auditurum videres? Venisti Brundisium,
in sinum quidem, & in complexum tuæ mimu-
læ. Quid est? num mentior? quàm miserum est 61
id negare nõ posse, quod sit turpissimum con-
fiteri.

a *al. nõ verò illo, & mim.*
b *al. sequebatur rheda cum leonib. comites neq.* *al. sequebantur rhedam cum leonib. com. nequis.*
c *v. c. reiecta mater*
d *al. fœlix fuit, si p.*
e *L. qui tum*
f *al. tanta est enim caritas p.*
g *L. sed fac id te ded.*
h *al. quæ à te non sit, al. quia non à te sit*
i *L. licuitne mihi per tuas cont. h. tum ben. sic tueri, vt tueb.*

fiteri. Si te municipiorum non pudebat: ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundisij illam non viderit? quis, qui nescierit *a* venisse eam tibi tot dierum *b* viam gratulatum? quis, qui non indoluerit, tam serò se, quem hominem secutus esset, cognoscere?
62 Italiæ rursus percursatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis, & misera deductio: in vrbe *c* auri, & argenti, maximéque vini fœda direptio. Accessit, vt Cæsare ignaro, *d* cùm ille esset Alexandriæ, beneficio *e* amicorum magister equitum constitueretur. Tum existimauit se suo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo *f* tradere. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se verteret, non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turselio hæreditas venerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorúmque aliorum, qui aberant, repentinus hæres successerat: erat ei viuendum latronum ritu, vt tantum haberet, quantum rapere potuisset.
63 Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potiùs *g* de iniquissimo genere leuitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, *h* vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere postridie. O rem non modò visu fœdam, sed etiam auditu. *i* Si inter cœnam, *k* in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis nō turpe *l* duceret? in cœtu verò pop. R. negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis, vinum redolentibus, gremiū suum,

&

a *v. c. venisse eam tot tibi dierum v. al. venisse eam tibi tot dierum v.*
b *al. via*
c *L. quā nequam hominem for. fort. tā neq. hom.*
d *al. auri, ar.*
e *L. cum esset ille*
f *L. amicorū eius mag.*
g *L tradere: tum sibi, non hanc, quam nūc male tuetur, sed M. Pisonis dom. vbi habitar. leger. Quid ego ist. & ita v. c.*
h *al. de nequissimo*
i *L. Si hoc tibi inter c.*
k *L. in ipsis tuis imman.*
l *v. c. diceret?*

& totum Tribunal impleuit. Sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus: veniamus *a* ad splēdida. Cæsar *b* Alexandriam se recepit, fœlix, 64
vt sibi quidem videbatur: mea autem sententia, *c* si quis Reipub. sit infœlix, fœlix esse non potest, hasta posita pro æde Iouis Statoris, *d* bona (miserum me: consumptis enim lacrymis, tamen infixus *e* animo hæret dolor!) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni, voci acerbissimæ subiecta præconis. Vna in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibúsque *f* animis, gemitus tamen populi Romani liber fuit. Exspectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam diis, hominibúsque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere: inuentus est nemo, præter Antonium, præsertim cùm tot essent *g* circa hastam illam, qui alia omnia auderent. Vnus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset, *h* & formidasset audacia. Tantus igitur 65
te stupor oppressit, vel, vt veriùs dicam, tantus furor, vt primùm, cùm sector sis isto loco natus, deinde cùm Pompeij sector, non te *i* exsecrandum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, *k* omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias? At quàm insolenter statim *l* heluo inuasit in eius viri fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Romanus exteris gentibus, iustitia carior? *m* In eius igitur copias cùm se subitò *n* ingurgitauisset, exsultabat gaudio, persona de mimo, modò egens, repente diues. Sed, vt est apud 66
Poëtam nescio quem, *Male parta male dilabuntur.* Incredibile, ac simile portenti est, quónam modo illa tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. Maximus *o* vini num.

vini

a *al. splendidiora.*
b *L. Alexandria se rec.*
c *L. qui Reip. sit infœlix, fœlix esse nemo potest, al. nisi qui Reip. sit fœlix, fœlix esse nemo potest.*
d *L. bona Cn. Pompeij (miserū me: &c.*
e *L. hæret animo dol.*
f *L. animis, cùm omnia metu tenerentur, gemitus tam.*
g *L. circum hast.*
h *L. & reformidasset*
i *al. exsecratum*
k *L. non omnes homin.*
l *L. helluo*
m *L. In eius igitur viri copias*
n *L. ingurgitasset,*
o *al. maxim.*

vini numerus fuit, permagnum optimi pon-
dus argenti, pretiosa vestis, multa & lauta su-
pellex, & magnifica multis locis, non illa qui-
dem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis.
67 Horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charyb-
dis tam vorax? Charybdin dico? quæ si fuit,
a fuit animal vnum: Oceanus, medius fidius,
vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distan-
tibus in locis positas, tam citò absorbere po-
tuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum,
nihil scriptum. Apothecæ totæ nequissimis
hominibus condonabantur. Alia mimi rapie-
bant, alia mimæ: domus erat aleatoribus re-
ferta, plena ebriorum: totos dies potabatur,
atque id locis *b* pluribus: suggerebantur etiã
sæpe (non enim semper iste fœlix) damna
aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristro-
matis, seruorum in cællis, lectos stratos vide-
res. Quamobrem desinite mirari, hæc tam ce-
leriter esse consumpta. Non modò vnius patri-
monium, *c* quamuis amplum, vt illud fuit, sed
vrbes, & regna celeriter tanta nequitia deuo-
rare potuisset. *d* At eiusdem ædes etiam, &
68 hortos, O audaciam immanem! *e* tu ingre-
di illam domum ausus es? tu illud sanctissi-
mum limen intrare? tu illarum ædium diis
penatibus os *f* importunissimum ostendere?
quam domum aliquandiu nemo adspicere po-
terat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in
domo tamdiu *g* diuersari non pudet? in qua,
quamuis nihil sapias, tamen nihil tibi potest
[illegible] iucundum. *h* An tu illa vestibula, rostra,
[illegible] cùm adspexisti, domum tuam te in-
[illegible]utas? fieri non potest. Quamuis enim
i [illegible] mente, *k* sine sensu sis, vt es: tamen &
te, & tua, & tuos nosti. Nec verò te vmquam
neque

a *L. animal vnum fuit: Oceanus,*
b *al. plurimis:*
c *al. quãuis amplissimũ,*
d *v. c. At idem ædes, &c.*
e *L. tu etiam ingredi*
f *al. impurissimum*
g *L. deuersari non*
h *L. An tu illa in vestibulo rostra, & hostium spolia cùm adsp.*
i ἄφρων,
k ἀναίσθητος.

neque vigilantem, neque in somnis *a* credo mente posse consistere. Necesse est, quamuis sis, vt es, violentus, & furens, cùm tibi obiecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam sæpe vigilãtem.
Me quidem miseret parietum ipsorum, atque 69
tectorum. Quid enim vmquam domus illa viderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille vir, P. C. sicut scitis, cùm foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus *b* exteris magis laudãdus, quàm institutis domesticis: huius *c* in sedibus pro cubiculis stabula, pro tricliniis popinæ sunt. Etsi iam negat: nolite, nolite quærere. Frugi factus est, mimam illam suam suas res sibi habere *d* iussit: ex duodecim tabulis caussam addidit, exegit. Quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus: cuius ex omni vita nihil est honestius, quàm quòd cum mima fecit diuortium? At quàm crebrò vsurpat: Et consul, 70
& Antonius? hoc est dicere, & consul, & impudicissimus: & consul, & homo nequissimus. *e* Quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas *f* significaretur in nomine: *g* dixisset aliquando, credo, *h* auus tuus: Et consul, & Antonius. Numquam dixit. Dixisset etiam collega meus, patruus tuus: *i* nisi tu solus es Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non sunt earum partium propria, quibus tu Remp. vexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, susceptum opera tua est. *k* Cur ei bello tum propter timi[illegible] 71
tem tuam, tum propter libidines defui[illegible] staras ciuilem sanguinem, vel potius [illegible] bueras: fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitium, *l* nobilissimum, & clarissimum

mum

a L. credo posse mente cons.

b L. externis

c L. in ædib.

d L. iussit ex xij. tabulis: claues ademit, foras exegit.

e al. quid est enim al.

f L. significaretur nomine:

g L. dixisset, credo, aliquando

h L. auus tuus se, & consulem, & Antonium.

i al. nisi tu es solus Ant.

k L. Cui bello cùm pro timiditat. tum pr. libid. defuisti? gustaras

l al. clarissimum, & nobiliss.

mum virum, occideras: *a* multos, *b* qui de
prælio effugerant, quorum Cæsar, vt nonnul-
los, fortasse seruasset, crudelissimè persecutus
trucidaras. Quibus rebus tantis, talibus ge-
stis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem
non sequerere, cùm præsertim belli pars tanta
restaret? Itaque quem locum apud ipsum Cæ-
sarem post eius ex Africa reditum obtinuisti?
quo numero fuisti? cuius tu Imperatoris
Quæstor fueras, Dictatoris magister equitum,
belli princeps, crudelitatis author, prædæ so-
cius, *c* testamenti, vt ipse dicebat, filius, ap-
pellatus es de pecunia, quam pro domo, pro
72 hortis, pro sectione debebas. Primò respondi-
sti plane ferociter: & ne omnia videar contra
te, propemodum æqua, & iusta dicebas. *d* A
me, C. Cæsar, pecuniam? cur potiùs, quàm
ego ab illo? *e* an ille sine me vicit? at ne po-
tuit quidem. Ego ad illum belli ciuilis cau-
sam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego
arma contra Consules, imperatorésque po-
puli Romani, contra Senatum, populúmque
Roman. contra deos patrios, arásque, & focos,
contra patriam tuli. Num sibi soli vicit? quo-
rum facinus est commune, cur non sit eorum
73 præda communis? Ius postulabas: sed quid ad
rem? plus ille poterat. Itaque, excussis tuis vo-
cibus, & ad te, & *f* ad prædas tuas milites mi-
sit: cùm repentè, à te præclara illa tabula pro-
lata, *g* qui risus hominũ de te erat? tantã esse
tabulam, tam varias, tam multas possessiones,
ex quibus, præter partem Miseni, nihil erat,
quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere.
Auctionis verò miserabilis adspectus: vestis Pō-
peij non multa, eáque maculosa: eiusdem quæ-
dam argentea vasa collisa: sordidata mãcipia:

vt

a *al. multósque præterea*
b *L. qui è prælio effugerant, quos Cæsar, vt nonnullos, fortasse s.*
c *L. & ita v.c. testamẽto, vt dicebas ipse, filius, opp.*
d *al. A me Cæsar pecuniam?*
e *L. an sine me ille vicit?*
f *L. ad prædes tuos*
g *L. qui risus hominũ? tantam esse tab. & ita v.c.*

vt doleremus quidquam esse ex illis reliquiis,
quod videre possemus. Hanc tamen auctio- 74
nem hæredes L. Rubrij decreto Cæsaris pro-
hibuerunt. Hærebat nebulo, quò se verteret,
non habebat. *a* Quippe in his ipsis tempori-
bus domi Cæsaris percussor ab isto missus, de-
prehensus dicebatur esse cum sica. *b* De quo
Cæsar in Senatu, apertè in te inuehens, que-
stus est. Proficiscitur in Hispaniam Cęsar, pau-
cis tibi ad soluendum, propter inopiam tuam,
prorogatis diebus. Ne tum quidem sequeris.
Tam bonus gladiator rudem tam citò acce-
pisti? Hunc igitur quisquam, qui in suis parti-
bus, id est, in suis fortunis tam timidus fuerit,
pertimescat? Profectus est *c* tandem aliquan-
do in Hispaniam: sed tutò, vt ait, peruenire
non potuit. Quónam modo igitur Dolabella 75
peruenit? Aut non suscipienda fuit ista causa,
Antoni: aut, cùm suscepisses, defendenda vs-
que ad extremum. Ter depugnauit Cæsar cum
ciuibus, in Thessalia, Africa, Hispania, omni-
bus affuit his pugnis Dolabella: in Hispanien-
si etiam vulnus accepit. Si de meo iudicio
quæris: nollem. Sed tamen consilium *d* à prin-
cipio reprehendendũ, laudanda cõstantia. Tu
verò *e* quis es? Cn. Pompeij liberi primùm pa-
triam repetebant. Esto: *f* fuerit partium hæc
causa communis. Repetebant prætereà deos
g penates, patrios, aras, focos, larem suum fa-
miliarem: in quæ tu inuaseras. Hæc cùm repe-
terent armis ij, quorum erant legibus: etsi in
rebus iniquissimis quid potest esse æqui? *h* ta-
men erat æquissimum contra Cn. Pompeij li-
beros, Cn. Pompeij pugnare sectorem. *i* An tu, 76
Narbone in mensas hosptum cum vomeres,
Dolabella pro te in Hispania dimicare? qui
verò

a *L. quin his ipsis temporibus,*
b *al. de qua*
c *L. aliquando tandem in Hispan.*
d *L. à primo repr. & ita o. v. c.*
e *L. quid es? al. quid censes?*
f *L. fuerit hæc partium causa comm.*
g *abest vox, penates, à v. c.*
h *v. c. tamen quem erat æquissimũ cõtra Cn. Pompeij liberos pugnare? quẽ te sectorem.*
i *L. An tu Narbone mẽsas hospitum conuomeres, Dol.*

verò Narbone *a* reditus? *b* & tamē quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subitò reuertissem. Exposui nuper, P. C. causam reditus mei. Voluissem, si possem, etiam ante Calendas Ian. prodesse Reip. nam, quod quærebas, quomodo redissem: primùm luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis *c* nec caligis, nec lacerna. At etiam adspicis me, & quidem, vt videris iratus. *d* Næ tu mecum iam in gratiam redeas, si scias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipsum non pudet. *e* Ex omnibus omnium flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui, *f* quàm quòd qui magister equitum fuisse tibi viderere, in proximum annum Consulatum peteres, vel potiùs rogares: is per municipia, coloniásque Galliæ, *g* à qua, cùm Consulatus noster petebatur, non rogabatur, petere Consulatum solebamas, *h* cum caligis, & lacerna

77 cucurristi. At videte *i* leuitatem. Cùm hora diei *k* decima ferè, ad Saxa rubra venisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occultans, perpotauit *l* ad vesperum: inde cisio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite *m* inuoluto. Ianitor? Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa venerat, *n* deducitur: eique epistolam *o* tradit: Quam cùm illa legeret flens (erat enim *p* amatoriè scripta: caput autem literarū, sibi cum illa mima posthac nihil futurū: omnem se amorem abiecisse *q* illinc, atque in hanc transfudisse) cùm mulier fleret vberiùs, homo misericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum inuasit. O hominem nequam! (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil possum dicere.) Ergo, vt te catamitum, nec opinato cùm ostendisses, præter spem mulier adspiceret,

a *al. editum eius?*
b *L. etiā quærebat,*
c *L. nec Gallicis,*
d *L. Næ tu iā mecum &c.*
e *a.. Ex omnium omnibus*
f *quidam v. c. non habent, quàm quod,*
g *L. à qua nos cùm consulatus petebatur non r.*
h *L. cum Gallicis,*
i *al. leuitatem hominis. Cùm h.*
k *al. ferè decima,*
l *ad vesperam:*
m *L. abuoluto,*
n *l. deductus est,*
o *tradidit.*
p *L. scripta amatoriè:*
q *L. illinc, & ita v. c.*

idcirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Et domi quidem causam amoris *a* habuit, foris etiam turpiorem. ne L. Plancus prædes tuos venderet. *b* Productus autem in contionem à tribuno pl. cùm respondisses, te rei tuæ causa venisse: *c* populum in te dicacem etiam reddidisti. Sed nimis multa de nugis. Ad maiora veniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiam longissime processisti. Celeriter *d* isti, & redisti, vt cognosceret te, si minùs fortem, attamē strenuū: factus es ei rursus nescio quomodo familiaris. Habebat hoc omninò Cæsar: quem planè perditum ære alieno, egentémque, si eundem nequam hominem, audacémque *e* cognouerat, hunc in familiaritatem libentissimè recipiebat. His igitur rebus præclarè commendatus, iussus es renuntiari Consul. & quidem cum ipso. Nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. Qua in re quanta fuerit *f* vtriusque vestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? Ille induxit, vt peteret: promissum, & receptum interuertit, ad seque trāstulit: tu eius perfidiæ voluntatem tuam adscripsisti. Veniunt Calendæ Ian. cogimur in Senatum: inuectus est copiosiùs multo in istū, & paratiùs Dolabella, quàm nunc ego. Hic autem iratus, quæ dixit, dij boni? *g* Cùm primùm Cæsar ostendisset, se priùs quàm proficisceretur, Dolabellam consulem esse iussurum: quem *h* negant regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid & diceret: sed cùm Cæsar ita dixisset: tum his bonus augur, eo se Sacerdotio præditum esse dixit, vt comitia auspiciis vel impedire, vel vitiare posset, idque se facturum esse asseuerauit. In quo primùm

78 … 79 … 80

a *L. habuisti,*
b *L. productus in cont.*
c *L. populum etiam dicacē*
d *L. isti, redisti,*
e *L. cognorat*
f *L. vterque vestr.*
g *duo v. c. Primùm cū Cæsar &c.*
h *al. negat r.*

incre

incredibilem hominis cognoscite. Quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur nō esses, & Consul esses, minùs facere potuisses? Vide ne etiā faciliùs. Nos enim nunciationem solùm habemus: consules, & reliqui magistratus etiam *a* inspectionem. Esto hoc imperitè (*b* nec enim ab homine nūquam sobrio postulanda prudentia) sed videte impudentiam multis antè mensibus in Senatu dixit se Dolabellæ comitia aut prohibiturum auspiciis, aut id facturum esse, quod fecit. Quisquā ne diuinare *c* potest, quid vitij in auspicijs futurum sit, nisi qui de cælo seruare constituit? quod neque licet Comitiis per leges, &, siquis seruauit: *d* non habitis Comitiis, sed priùs, quā habeantur, debet nuntiare. Verùm *e* implicata inscitia, *f* impudentia est, si nec scit quod au-
82 gurem, nec facit quod pudentem decet. Atque ex illo die recordamini eius vsque ad idus Martias consulatum. Quis vnquam apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput *g* in aduersam lecticam *h* inferens, beneficia, quæ venderet, à Collega petebat. Ecce Dolabellę comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit, renuntiatur, tacet, prima classis vocatur: renuntiatur: *i* deinde, vt assolet, suffragia, tum secunda classis: quæ
83 omnia citiùs sunt facta, quàm dixi. Confecto negotio bonus augur (Læliū diceres) Alio die, inquit. O impudentiam singularem! quid videras? quid senseras: quid audieras? nec enim te de cælo seruasse dixisti, neque hodie dicis: id igitur obuenit vitium, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse *k* præuideras, & tanto antè prædixeras. Ergo, hercule, magna, vt spero, tua potiùs, quàm Reip. calamitate ementitus

a *L. spectionē al. lectionem*

b *L. nec enim est ab*

c *al. posset,*

d *L. non comitiis habitis*

e *L. implicata inscientia, impud.*

f *al. impudentia est, nec scit quod augurem, nec facit quod pudent. d.*

g *L. in auersam*

h *L. inferens, & ita v.c.*

i *L. deinde ita, vt assolet, suffragatum secunda classis vocatur: quæ omnia*

k *L. prouideras,*

es auspicia: *a* obstrinxisti populum Romanum religione. Augur auguri, consul consuli *b* obnuntiauisti. Nolo plura, ne acta Dolabellæ videar conuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. Sed arrogantiam hominis, insolentiámque cognoscite. Quamdiu tu voles, vitiosus cōsul Dolabella: rursus, cū voles, saluis auspiciis creatus. Si nihil est, cùm augur iis verbis nuntiat, *c* quibus nuntiasti: confitere te, cùm, ALIO DIE, dixeris, sobrium non fuisse. Sin est aliqua vis in istis verbis, ea quæ sit, augur à collega requiro. Sed, ne fortè ex multis rebus gestis, M. Antonij rem vnam pulcherrimā transiliat oratio, ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat, P.C. apparet esse cōmotum. Sudat, pallet: Quidlibet, modò ne nauseet, faciat, quod in porticu *d* Numicia fecit. Quæ potest esse turpitudinis tantæ defensio? cupio audire: vt videam, vbi rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat. Sedebat in Rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus. Adscendis: accedis ad sellam: (ita eras Lupercus, *e* vt te esse Consulem meminisse deberes) diadema ostendis, gemitus toto foro, vnde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo meditatum, & cogitatum scelus. Tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plausu reiiciebat. Tu ergo vnus, sceleratè, inuentus es, qui cùm author *f* regni inuentus esses, eum, quem Collegam regni habebas, dominum habere velles: & idem tentares, quid populus R. ferre, & pati posset. At etiam misericordiam captabas: supplex te ad pedes abiiciebas. Quid petēs? vt seruires? tibi vni peteres: qui ita à puero vixeras,

a *L. obstrinxisti religione populum R. Aug.*
b *L. obnuntiasti.*
c *L. quibus tu nuntiasti.*
d *L. Minucia.*
e *L. vt te Cōsulē esse mem.*
f *L. regni esses eum, quē Collegam habebas, dom. & ita v. c.*

84

85

86

xeras, vt omnia paterere, vt facilè seruires: à nobis, populóque R. mandatum id certè non habebas. O præclaram illam eloquentiam tuã cùm es nudus contionatus. Quid hoc turpius? quid fœdius? quid suppliciis omnibus dignius? num exspectas, dum te stimulis *a* fodiam? hæc te, si vllam partem *b* habes sensus, lacerat; hæc cruentat oratio. Vereor, ne imminuam *c* virorum summorum gloriam. Dicam tamen dolore commotus. *d* Quid indignius, quàm viuere eum, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur iure interfectum esse, qui abiecerit:
87 At etiam *e* inscribi iussit in fastis. Ad Lupercalia, C. Cæsari, dictatori perpetuo, M. Antonium consulem, populi iussu regnum detulisse, Cæsarem vti noluisse. Iam iam minimè miror, te otium perturbare, non modò vrbem odisse, sed etiam lucem: cum perditissimis latronibus non solùm de die, sed etiam in diem viuere. Vbi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus, *f* & iudiciis esse potest, quæ tu, quãtum in te fuit, dominatu regio sustulisti: Ideóne L. Tarquinius exactus: *g* Sp. Cassius, Sp. Melius, *h* M. Manlius, necati, vt multis pòst sæculis, à M. Antonio, quod fas non est, rex Romæ constitueretur: Sed ad auspicia redeamus. De
88 quibus rebus idibus Martiis fuit in senatu Cæsar acturus, quæro tum tu quid egisses. Audiebam quidem te paratum venisse, quòd me de ementitis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem fortuna populi R. num etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Cæsaris sustulit? Sed incidi in id tempus, quod *i* iis de rebus, in quas ingressa erat oratio, *k* præereundum non sit. Quæ tua fuga? *l* quæ formido illo die?

a *al. fodiamus*
b *L. sensus habes,*
c *L. summorũ virorum*
d *L. Nónne indignum est viuere eum,*
e *L. adscribi*
f *L. & in iudiciis*
g *L. Spurij, Cassius, Melius & ita v. e.*
h *al. M. Manlius,*
i *L. iis rebus*
k *L. præuertẽdum est.*
l *L. quæ formido præclaro illo die?*

quæ propter conſcientiam ſcelerum deſpera-
tio vitæ? cùm ex illa fuga, beneficio eorum,
qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe voluerunt,
clam te domum recepiſti? O mea fruſtra ſem- 89
per veriſſima auguria rerum futurarum! dice-
bam illis in Capitolio liberatoribus noſtris,
cùm me ad te ire vellent, vt ad defendendam
Remp. te adhortarer: quoad metueres, omnia
te promiſſurum: ſimulac timere deſiiſſes, ſimi-
lem te futurum tui. Itaque cùm cæteri conſu-
lares *a* irent, & redirent: in ſententia manſi:
neque te illo die, neque poſtero vidi: neque
vllam ſocietatem optimis ciuibus cum impor-
tuniſſimo hoſte fœdere vllo confirmari poſſe
credidi. *b* Poſt diem tertium veni in ædem
Telluris, & quidem inuitus, *c* cùm omnes adi-
tus armati obſiderent. *d* Qui tibi ille dies, M. 90
Antoni, fuit? quamquam mihi ſubitò inimi-
cus exſtitiſti, tamen me tui miſeret, quòd
tibi inuideris. Qui tu vir, dij immortales, &
quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſeruare
potuiſſes! pacem haberemus, quæ erat facta
per obſidem puerum, *e* nobilem, M. Antonij
filium, M. Bambalionis nepotem, quamquam
te bonum *timor faciebat: f non diuturni ma-
giſter officij:* improbum fecit ea, quæ, dum ti-
mor abeſt, à te non *g* diſceſſit, audacia. Etſi
tum, cum optimum te putabant, me quidem
diſſentiente, *h* funeri tyranni illius ſceleratiſ-
ſimi præfuiſti. Tua illa pulchra laudatio, tua
miſeratio, tua cohortatio. *i* Tu, tu illas faces 91
incendiſti, & eas, *k* quibus ſemiuſtum latus
illius eſt, & eas, quibus incenſa L. Bellieni
domus deflagrauit. *l* Tu illos impetus perdi-
torum hominum, & ex maxima parte, ſeruorũ,
quos nos vi, manuque repulimus, in noſtras
domos

a *L. irent. redirent:*
b *al. Poſt tertium diem*
c *v. c. cùm, omnes aditus*
d *L. Qui tibi dies ille, M. Anton.*
e *L. nobilem. M. Bambalionis nepotem & ita v. c.*
f *L. non diuturnus mag. & ita o. v. c.*
g *L. diſcedit*
h *L. funeri tyranni ſi illud funus fuit, ſceleratiſſimè præf.*
i *L. tu tu, inquam, illas f*
k *L. quibus ſemiuſtulatus ille eſt,*
l *L. tu illos impetus perditorum, & ex max. p.*

domos immisisti. Idem tamen, quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara Senatusconsulta fecisti, nequa post idus Martias immunitatis tabula, *a* neve cuiusquam beneficij figeretur. Meministi ipse, de exsulibus: scis, de immunitate quid dixeris. Optimum verò, quòd Dictaturæ nomen in perpetuum de Rep. sustulisti, quo quidem facto tantum te cepisse odium regni videbatur,
92 vt eius omnem, propter proximum Dictatorem, *b* tolleres metum. Constituta Resp. videbatur aliis, mihi verò nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. Num me igitur fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solum singulis veniebant immunitates, sed etiam populis vniuersis. Ciuitas *c* non tum sigillatim, sed prouinciis totis dabatur. Itaque si hæc manent, quæ, stante Rep. manere non possunt, prouincias vniuersas, P. C. perdidistis: neque vectigalia solum, sed etiam imperium populi
93 R. huius domesticis nundinis *d* diminutum est. Vbi est septies millies sestertium, *e* quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? funestæ illius quidem pecuniæ, *f* sed tamen, si iis quorum erat, non redderentur, quæ nos à tributis posset vindicare. Tu autem quadringenties LLS. quod idibus Martiis debuisti, quónam modo ante Calendas April. debere *h* desiisti? *i* Quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? Sunt ea quidem innumerabilia, quæ a diuersis emebantur, non insciente te: sed vnum egregium de rege Deiotaro, populo R. amicissimo, decretum in Capitolio fixum. Quo proposito ne-

a *L. neve ius benef.*

b *L. metum tollere.*

c *L. non iam singillatim,*

d *L. diminutum est.*

e *L. quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis? fun.*

f *L. sed tamē quæ nos, si iis quorum erat, non redderetur, à tributis poss. vind.*

g *L. desisti? Sūt ea quidē innumabil. q.*

nuo erat qui in ipso dolore risum posset con-
tinere. Quis enim cuiquam inimicior, quàm 94
Deiotaro Cæsar? æquè, atque huic ordini, *a* vt
equestri, vt Massiliensibus, vt omnibus, quibus
Remp. populi R. carã esse sentiebat. *b* Is igitur,
à quo viuo, nec præsens, nec absens quidquam
c æqui boni impetrauit, apud mortuum factus
est gratiosus. Compellarat hospitem præsens,
computarat, pecuniam imperarat, *d* in eius te-
trarchiam ex Græcis comitibus suis colloca-
rat? Armeniam abstulerat à Senatu datam. Hęc
viuus eripuit, reddidit mortuus. At quibus ver- 95
bis? modò æquum sibi videri, modò non ini-
quum mira verborum complexio. At ille num-
quam (semper enim absenti affui Deiotaro)
quidquam sibi, quod nos pro illo postulare-
mus, æquum dixit videri. Syngrapha LLS.
centies per legatos, viros bonos, sed timidos,
& imperitos, *e* sine reliquorum hospitum re-
gis sententia, facta in Gynæcéco: quo in loco
plurimæ res *f* veniere & veneunt. Qua ex syn-
grapha quid sis acturus, meditere censeo. Rex
enim ipse sua sponte, nullis commentariis Cę-
saris, simulátque audiuit eius interitum, suo
Marte res suas *g* recuperauit. Sciebat, homo 96
sapiens, ius semper hoc fuisse, vt, quæ tyranni
eripuissent, ea tyrannis interfectis, ij, quibus
erepta essent, *h* recuperarent. Nemo igitur Iu-
reconsultus, ne iste quidem, qui tibi vni est Iu-
reconsultus, per quem hæc agis, *i* ex ista syn-
grapha deberi dicit pro iis rebus, quæ erant
ante syngrapham *k* recuperatæ. Non enim à
te emit: Sed priùs, quàm tu suum sibi vende-
res, ipse possedit. Ille vir fuit: nos quidem con-
temnendi, qui authorem odimus, acta defen-
dimus. *l* Quid ego de commentariis infinitis, 97
quid

a hòc totum,
b v. c. Igitur à quo viuo nec præs. nec abs. rex Diotarus quidquam æq. b.
c al. æqui bonive
d L. ib eius tetrarchia vnũ ex Gr. com.
e L. sine Sexti, sine reliquorum hosp. al. sine nostra sine reliq. & ita q. v. c.
f L. venierũt, & ven.
g L. & v. c. reciperauit.
h L. reciperarent.
i L. ex ista syngrafa
k L. reciperatæ.
l Quid ego de comm. infin. quid de inn. chir. loquar? delendum est

quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm venditent.
97 Itaque tanti acerui nummorum apud istum construuntur, vt iam appendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaritia est? nuper fixa tabula est, *a* qua ciuitates locupletissimæ Cretensium vectigalibus liberantur: statuitúrque ne post M. Brutum *b* proconsulē, sit Creta prouincia. *c* Tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cùm Creta nihil ad Brutum, Cæsare viuo, pertineret? At huius venditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidistis. Omninò nemo vllius rei fuit emptor, cui
98 defuerit hic venditor. Et de exsulibus legem, quam fixisti, Cæsar tulit? Nullius insector calamitatem: tantùm queror, primùm eorum reditus inquinatos, quorum causam, *d* dissimilem Cæsar *e* iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem non tribuas. Neque enim plus quàm tres aut quatuor *f* reliqui sunt, qui simili in calamitate fuerint. Cur tua misericordia simili nō fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cùm de reliquis ferres, noluisti: quē etiā ad censuram petendam impulisti, eámque petitionem cōparasti, quæ & risus, hominum, & querelas moueret. Cur autem ea comitia non
99 habuisti? an quia Tribunus plebis *g* sinistrum fulmen nūtiabat? *h* tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorū, cùm sis religiosus. Quid? eūdem in Septemuiratu nonne destituisti? interuenit enim. *i* Quid metuisti? credo ne saluo capite negare non posses. Omnibus eum contumeliis onerasti, quem patris loco, *k* si vlla

a *v.c. qua ciuitates locupletissimæ vectigalib. liberantur:*
b *al. pro cōs.*
c *al. Tu mentis compos*
d *L. Cæsar dissimilem iud.*
e *v.c. & L. iudicarit:*
f *reliqui sūt. Qui simili in calamitate sunt, cur tua misericordia simili non fruuntur?*
g *al. fulmen sinistr.*
h *L. Cùm tua quid interest, nulla auspicia sunt: cùm tuorum, tum sis religiosus.*
i *L. quid? metuisti, credo, ne saluo capite eum necare non posses.*
h *L. si vlla in te pietas ess.*

pietas in te esset, colere debebas, filiam eius, sororem tuam, eiecisti, *a* falsa condicione quæsita, & ante perspecta, non est satis, probri insimulasti pudicissimam fœminam. Quid est, quod addi possit? contentus eo non fuisti. Frequentissimo Senatu Calendis Ian. sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolabella *b* odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori, & vxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. Quis interpretari potest, impudentiorne, qui in Senatu: an improbior, qui in Dolabellam: an impurior, *c* qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impiè dixeris? Sed ad chirographa redeamus, *d* quæ fuit 100
tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa confirmata sunt à Senatu: quæ quidem Cæsar egisset, non ea, *e* quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. Vnde ista erumpunt? quo authore proferuntur? si sunt falsa, *f* cur probantur? si vera, cur veneunt? At si placuerat, vt ex Calend. Iuniis de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. Quod fuit consilium? quem vmquam *g* aduocasti? quas Calendas Iunias exspectasti? an eas ad quas te, peragratis veteranorum coloniis, stipatum armis retulisti? ô præclaram illam percursationem tuam mense Aprili, atque Maio, tum, cum etiam Capuam coloniam deducere conatus es. *h* Quemad- 101
modum illam adieris, vel potiùs pænè nō adieris, scimus. Cui tu vrbi minitaris. Vtinam conere, vt aliquando illud, PAENE, tollatur, *i* atque nobilitata sit tua illa peregrinatio. Quid prandiorum apparatus, quid furiosam vinolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt: illa nostra. Agrum Campanum, qui cum de vectigalibus eximebatur, vt militib. daretur, tamen infligi magnum Reip. vulnus putabamus:

a *L. alia condicione quæs.*

b *L. causam odij dicere ausus es, quod, &c. & ita v. c.*

c *al. qui patruo aud.*

d *L. quæ tua fuit*

e *al. quæque C.*

f *al. cur. approb.*

g *v. c. conuocasti?*

h *L. Quemadmodū illi abieris, vel potius pæne nō abieris,*

i *L. At quam nobilis est tua illa peregrinatio?*

hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus
diuidebas. Mimos dico, a & mimas, P.C. in agro
Cāpano collocatos. Quid iam querar de agro
Leontino? b quandoquidem hæ quondam ara-
tiones c Campani, & Leontini, in populi R.
patrimonio d glandiferæ, & fructuosæ fere-
bantur. Medico tria millia iugerum, quasi te
e sanum fecisset: rhetori duo, quasi disertum
fecere potuisset. Sed ad iter, Italiāque redea-
102 mus. Deduxisti coloniam Casilinū, quo Cæsar
antè deduxerat. Consuluisti me per literas de
Capua tu quidē: sed idē de Casilino respondis-
sē: possesne, vbi colonia esset, eò coloniā nouā
iure deducere. Negaui, in eam coloniam, quæ
esset auspicatò deducta, dum esset incolumis,
coloniam nouam iure deduci: colonos nouos
adscribi posse rescripsi. Tu autem insolentia
elatus, omni auspiciorum iure turbato, Casi-
liuum coloniam deduxisti. Quò erat paucis
annis antè deducta, vt f vexillum videres, &
aratrum circumduceres: cuius quidem vome-
re portam Capuæ pœnè perstrinxisti, vt flo-
103 rētis coloniæ territorium minueretur. Ab hac
perturbatione religionum aduolas in M. Var-
ronis, sanctissimi, atque integerrimi viri, fun-
dum Cassinatem. Quo iure? quo ore? eo-
dem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo
in hæredum L. Turselij prædia, quo in reli-
quas innumerabiles possessiones. g Et si ab
hasta, valeant tabulæ, modò Cæsaris, non tuæ:
quibus debuisti, non quibus tu te liberauisti.
Varronis quidem Cassinatem fundum quis
h venisse dicit? quis hastam istius venditionis
vidit? quis vocem præconis audiuit? Misisse te
dicis Alexandriā, qui emeret à Cæsare. Ipsum
104 enim expectare magnū fuit. Quis verò audiuit
vnquam

a *L. & mimas, P. C. in agro Camp. coll.*
b *L. quoniam quidem,*
c *L. Campana, & Leontina,*
d *q. r. c. grandifera q. al.* a *r. grandi fænore, & fr.*
e *L. sanasset: & ita duo r. c.*
f *L. vexillum tolleres, vt aratrum circumd.*
g *L. Et si ab hasta: valeat hasta, valeāt tabulæ,*
h *al. venisse,*

vmquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam esse detractam? *a* Quòd si etiam scripsit ad te Cæsar, vt redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? Remoue gladios parũper illos, quos videmus. Iam intelliges, aliã causam esse hastæ Cæsaris, aliam cõfidentiæ, & temeritatis tuæ. Non enim te dominus modò illis sedibus, sed quiuis amicus, vicinus, hospes, procurator arcebit. Ad quàm multos dies in ea villa turpissimè *b* es perbachatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipsa misera, quàm dispari domino, quamquam quomodo iste dominus? sed tamen quàm à dispari tenebantur! studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, nõ libidinum *c* diuersorium.
Quæ in illa villa *d* antè dicebantur? quæ cogi- 105
tabantur? quæ literis mandabantur? iura populi R. monumenta maiorum, omnis sapientię ratio, omnísque doctrina. At verò, te inquilino, (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum: natabant pauimenta vino: madebant parietes: ingenui pueri cum meritoriis: scorta inter matresfamiliãs versabãtur. *e* Casilino salutatum veniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo. Iure id quidem: in homine enim turpissimo *g* obsolebant di-
gnitatis insignia. Cùm inde Romam profici- 106
scens ad Aquinum accederet: obuiam ei processit (vt est frequens municipium) magna sanè multitudo. At iste operta lectica latus est per oppidũ, vt mortuus. Stultè Aquinates: sed tamen in via habitabant. Quid Anagnini? qui cùm essent *h* deuij, obuiam ei descenderunt, vt istum, tamquam si esset Consul, salutarent. *i* Incredibile dictu, *k* tamen inter omnes constabat,

a L. Quid si etiã scripsit ad te Cæs. vt redderes,
b *L. est perb.*
c *L. deuorsorium.*
d *L. anteà d.*
e *L. omnis d.*
f *L. Caßino salut.*
g *L. obsolefiebant dign. al. absolescebant d.*
h *L. deuij descenderunt: vt istũ tamquam si esset consulem salutarent.*
i *Incredibile dictu est: t.*
K *L. sed tum nimis inter omnes const. al. sed tamen nimis, &c.*

ſtabat; neminem eſſe reſalutatum: præſertim
cùm duos ſecum Anagninos habet, Muſte- a *L. gladiorũ*
107 lam, & Laconem: quorum alter *a* gladiatorum
eſt princeps, alter poculorum. Quid ego illas
iſtius minas, contumeliáſque commemorem,
quibus inuectus eſt in Sidicinos? vexauit Pu-
teolanos, *b* quòd C. Caſſium, quòd Brutos pa- b *L. quod C. Caſsium, & Brutos à doptaſſent,*
tronos adoptaſſent? magno quidem iudicio,
ſtudio, beniuolentia, caritate, non vt, vt Baſi-
lum, vi & armis, & alios veſtri ſimiles, quos
clientes nemo habere velit, *c* non modò eſſe c *L. non modò illorum cliens eſſe.*
illorum cliens. Intereà dùm tu habes, qui dies
ille *d* Collegæ tui, cùm illud, quod tu venerari d *L. Collegæ tuæ fuit,*
ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi
nuntiata, vt conſtabat inter eos, qui vnà fue-
runt, concidiſti. Quid euenerit poſteà, neſcio.
Metum credo valuiſſe, & arma. Collegam qui-
dem de cælo detraxiſti effeciſtique non tu
quidem etiam nunc, *e* vt ſit ſimilis tui, ſed e *L. vt ſimilis tui, ſed c.*
108 certè, vt diſſimilis eſſet ſui. Qui verò *f* reditus
inde Romam? quæ perturbatio totius vrbis? f *L. inde relatus R.*
memineramus Cinnam nimis potentem: Syl-
lam poſteà dominantem, modò regnantem
Cæſarẽ videramus, erant fortaſſe gladij, *g* ſed g *al. ſed abſconditi,*
ij abſconditi, nec ita multi. Iſta verò quæ, &
quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum
gladiis ſequuntur *h* ſcutati milites: lecticas h *L. ſcutati milites, ſcutorũ lecticas portari vid.*
portari videmus. Atque his quidem iam inue-
teratis P.C. conſuetudine obduruimus. Calen-
dis Iuniis cùm in Senatum, vt erat conſtitu-
tum, venire vellemus, metu perterriti repentè
diffugimus. At iſte, qui Senatu nõ egeret, ne-
que deſiderauit quemquam, & potiùs diſceſſu
noſtro lætatus eſt; *i* ſtatim illa mirabilia faci- i *L. ſtatimque,*
109 nora effecit. Qui chirographa Cæſaris defen-
diſſet lucri ſui cauſa: is leges Cæſaris, eáſque
præcla-

præclaras, vt Remp. concutere poſſet euertit. Numerum annorum Prouinciis prorogauit: idemque, cum actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæſaris reſcidit. *a* In publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. Leges alias ſine promulgatione ſuſtulit: alias *b* vt tolleret promulgatas, promulgauit. Teſtamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. Signa, tabulas, quas populo Cæſar vnà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in villam Scipionis. Et tu in 110
Cæſaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? *c* quem in maiorem honorem conſecutus erat, quàm vt haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, ſic diuo Iulio M. Antonius? Quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem, vide, qui te inauguret: collegæ ſumus: nemo negabit. O deteſtabilem hominem, ſiue quòd tyranni ſacerdos es, ſiue quòd mortui. Quæro deinceps, num hodiernus dies *d* quis ſit, ignores. Neſcis, heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? *e* te ipſum autem ad populum tuliſſe, vt quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur non ſumus prætextati? cur honorem *f* Cæſari tua lege datum, deferri patimur? an ſupplicationes addendo diem cõtaminari paſſus es: puluinaria noluiſti? aut vndique religionem tolle, aut vſquequaque conſerua.
111 Quæres, placeátne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem. Mihi verò nihil iſtorum placet. Sed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi

a L. in publicis nihil eſt lege grau.
b L. vt tolleret, promulgauit. Teſt.
c L. quem is honorẽ maiorem conſ. & ita o. v. c.
d L. qui ſit.
e L. te autem ipſum ad p.
f al. Cæſaris,

nisi fortè vis fateri, te omnia quæstu tuo, non
illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem?
exspecto enim eloquentiam tuam. Disertissi-
mum cognoui auum tuum: at te etiam aper-
tiorem in dicendo. Ille numquam *a* nudus est
contionatus: tuum hominis simplicis pectus
vidimus. Respondebisne ad hæc aut omninò
hiscere audebis? ecquid reperies ex tam lõga
oratione mea, cui te respondere posse confi-
112 das? Sed præterita omittamus. Hunc vnum
diem, hunc vnum, inquam, hodiernum diem,
hoc punctum temporis, quo loquor, defende,
si potes. Cur armatorum corona Senatus sæ-
ptus est? cur me tui satellites cum gladiis au-
diunt? cur valuæ Concordiæ non patent? cur
homines omnium gentium maximè barbaros,
Ithyreos, cum sagittis deducis in forum? Præ-
sidij sui causa se facere dicit. Nónne igitur
millies perire est melius, quàm in sua ciuitate
sine armatorum præsidio non posse viuere?
Sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium,
b caritate, & beneuolentia ciuium sæptum
113 oportet esse, non armis. Eripiet, extorquebit
tibi ista populus R. vtinam saluis nobis: sed,
quoquo modo nobiscũ egeris, dum istis con-
siliis vteris, *c* non potes esse, mihi crede, diu-
turnus. Etenim ista tua minimè auara coniux,
quam ego sine cõtumelia describo, *d* nimiùm
debet diu populo R. pensionem tertiam. Ha-
bet populus R. ad quos gubernacula Reip. de-
ferat: qui, vbicumque terrarum sunt, ibi est
omne Reip. præsidium, vel potiùs ipsa Respu.
quæ se adhuc tantummodò vlta est, nondum
e recuperauit, habet quidem certè Respub.
Adolescenteis *f* nobilissimos, paratos defenso-
res. Quàm volent, illi cedant, otio cõsulentes;
tamen

a *al. est nudus,*
b *al. caritate te, & beniuolent.*
c *L. non potes, mihi crede, esse diuturnus,*
d *L. nimiùm diu debet tertiam pensionem, & ita o.v.c.*
e *L. reciperauit, & ita v.c.*
f *al. nobileis,*

tamen à Repu. reuocabuntur. Et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris, sed inter pacem, & seruitutem plurimum interest. Pax, est tranquilla libertas: seruitus, *a* malorum omnium postremum, non modò bello, sed morte etiam repellendum. Quòd si se ipsos 114
illi nostri liberatores à conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt illi quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello est persecutus: *b* qui tamen rex fuit, cùm esse Romæ regem *c* liceret. *d* Spur. Cassius, Spur. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. Hi primi cum gladiis, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. Quod cùm ipsum factum per se *e* præclarum, atque diuinum est, tum expositum ad imitandum, præsertim cùm illi eam gloriam cõsecuti sint, quæ vix cælo capi posse videatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror *f* contemnendam. Recordare igitur 115
illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiam Senatus, populique Romani: confer *g* cum nundinatione tua, tuorúmque: tum intelliges, quantum inter laudem, & lucrum intersit. Sed nimirum, vt quidam, morbo aliquo, & sensus stupore, suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi, veræ laudis *h* gustum non habent. Sed, si te laus allicere ad rectè faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare *i* Iudicia nõ metuis? si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit? Quòd si non me- 116
tuis

a L. postremũ malorũ omnium,

b L. qui tum rex f.

c L. licebat.

d L. Spurij Cassius, Melius, M.

e al. præclarũ est, atque diuinũ, tum exposit.

f al. esse contemnendam.

g L. cum hac nundinatione tua,

h L. gustatũ,

i al. Iudicia non metuis,

tuis viros fortes, egregiósque ciues, quòd à
corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi
crede, diutiùs non ferent. *a* Quid est autem,
multos dies, & noctes timeri à suis? nisi ve-
rò aut maioribus habes beneficiis obligatos,
quàm ille quosdam habuit ex iis, à quibus est
interfectus: aut tu es vlla re cum eo compa-
randus. Fuit in illo ingenium, ratio, memo-
ria, *b* literatura, cogitatio, diligentia: res
bello gesserat, quamuis Reipu. calamitosas, at-
tamen magnas. *c* multos annos regnare est
meditatus: magno labore, magnis periculis,
d quod cogitauerat, effecerat: muneribus, mo-
numentis, congiariis, epulis multitudinem im-
peritam *e* lenierat: suos præmiis aduersarios
clementiæ specie deuinxerat. Quid multa? at-
tulerat iam liberæ ciuitati partim metu, par-
117 tim patientia, consuetudinem seruiendi. Cùm
illo ego te dominandi cupiditate conferre
possum, cæteris verò rebus nullo modo es
comparandus. Sed ex plurimis malis, quæ ab
illo Reipub. sunt inusta, hoc tamen boni est,
quod didicit iam populus R. quantum cuique
crederet, quibus se committeret, à quibus
caueret. *f* Hæc igitur non cogitas? nec intel-
ligis satis esse viris fortibus didicisse, *g* quàm
sit pulchrum, beneficio gratum, fama glorio-
sum, tyrannum occidere? an, cùm illum homi-
118 nes non tulerint, te ferent? Certatim posthac,
mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occa-
sionis tarditas exspectabitur. Respice, quæso,
aliquando Remp. M. Antoni: quibus ortus sis,
h non quibuscum viuas, considera: mecum: vt
voles: cum Rep. redi in gratiam. Sed de te tu
ipse videris: ego de me ipso profitebor. Defen-
di Remp. adolescens, non deseram senex: con-

a *L. quæ est autem vita, dies, & noctes, &c.*

b *L. literæ, cura, cog.*

c *L. multos annos regnare meditatus magno labore, multis peric.*

d *L. quod cogitarat, eff. al. quod cogitabat, eff.*

e *L. deleniebat:*

f *L. Hæc non cogitas?*

g *L. quàm sit re pulchrum,*

h *al. non quibus conuiuas,*

tempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. Quin etiam corpus *a* libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis *b* potest. Vtinam aliquando dolor populi R. pariat, quod iãdiu parturit. Etenim, si abhinc annos propè viginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse cõsulari: quanto veriùs nunc negabo seni? Mihi verò, (PATRES CONSCRIPTI) iam etiam optanda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus sum, quásque gessi; duo modò hæc opto: vnum, vt moriens populum R. liberum relinquam: hoc mihi maius à diis immortalibus dari nihil potest: alterum, vt ita cuique eueniat, vt de Repub. quisque mereatur. 119

a L. libenter eis obtul.
b L. potest vt aliquando est dol.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Tertia.

ORATIO XLVI.

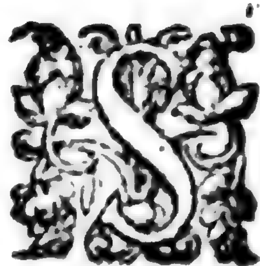

Erius omninò, P. C. quàm tempus postulauit, aliquando tamen conuocati sumus: quod flagitabam equidẽ quotidie: quippe cùm bellum nefarium contra aras, & focos: contra vitam, fortunásque nostras, ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iam viderem. Expectantur Kalendæ Ianuar. quas non expectat Antonius, qui in Prouinciam D. Bruti, summi, & singularis viri, cum exercitu impetũ facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad vrbem venturum 1

c L. postulabat, & ita v. vs.

2 venturũ minitatur. Quæ eſt igitur expectatio, *a* aut quę vel minima dilatio temporis quamquam enim adſunt Calendæ Ian. tamen breue tempus lõgum eſt imparatis, dies enim affert, *b* & hora potiùs, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpè clades: certus autem dies nõ vt ſacrificij, ſic conſilij expectari ſolet. Quòd ſi aut Calendæ Ianua. fuiſſent eo die, quo primùm ex vrbe fugit Antonius, aut hæ non eſſent expectatæ: bellum iam nullum haberemus, authoritate enim Senatus, conſenſuque populi R. facilè hominis amentis fregiſſemus audaciam. Quod confido equidem cõſules deſignatos, *c* ſimulac magiſtratum inierint, eſſe facturos. Sunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. Mea autem feſtinatio non victoriæ ſolùm auida eſt, ſed etiam celeritatis. *d* Quoúſ-

3 que enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis conſiliis propulſabitur? cur nõ quàm primùm publica accedit authoritas? C. Cæſar adoleſcens, pænè potiùs puer, incredibili, ac diuina quadam mente, atque virtute, tum, cum maximè furor arderet Antonij, cumque eius à Brundiſio crudelis, & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, *e* nec opinantibus quidem nobis (*f* quia fieri poſſe non videbatur) firmiſſimum exercitum *g* inuicto genere veteranorum militum comparauit, patrimoniumque ſuum effudit, *h* quamquam non ſumus vſi eo verbo, quo decuit. Non enim effudit, ſed in ſa-

4 lute Reip. collocauit. Cui quãquam gratia referri tanta nõ poteſt, quãta debetur: habenda tamen *i* tãta eſt, quantã maximã animi noſtri capere poſſunt. Quis enim eſt tã ignarus rerũ, tam nihil de Rep. cogitãs, qui hoc non intelli-

a *L. aut quæ vel minimi ait.*
b *L. vel hora pot.*
c *L. ſimul vt mag.*
d *L. Què enim vſque t. & ita o. v. c.*
e *L. ne optãtibus quidẽ,*
f *al. quia non poſſe fieri,*
g *L. ex inuicto,*
h *L. quamquã non ſum vſus eo verbo, quo debui enim, & ita o. v. c.*
i *L. eſt tanta.*

gat, si M. Antonius à Brũdisio cum iis copiis,
quas se habiturũ *a* putauerat, Romam, vt mi-
nabatur, venire potuisset, nullũ genus *b* cru-
delitatis eum præteriturum fuisse? quippe qui
in hospitis tectis Brundisij fortissimos viros,
ciues optimos, iugulari *c* iussit: quorum ante
pedes eius morientium sanguine os vxoris re-
spersum esse constabat. Hac ille crudelitate
imbutus, cùm multo bonis omnibus veniret
iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat:
d cui tandem vestrûm, aut cui omninò bono
pepercisset? *e* Qua peste Remp. priuato consi- 5
lio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar libe-
rauit. Qui nisi in hac Repu. natus esset, Remp.
scelere Antonij nullam haberemus. Sic enim
perspicio, sic iudico, nisi vnus adolescẽs illius
furentis impetus, crudelissimósque conatus
cohibuisset, Remp. funditus interiturã fuisse.
Cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim
primùm ita conuenimus, *f* vt de illius bene-
ficio possemus, quæ sentiremus, liberè dicere)
tribuenda est authoritas, vt Remp. non modò
à se susceptam, sed etiam à nobis commenda-
tam, possit defendere. Nec verò de legione 6
Martia (quoniam longo interuallo loqui no-
bis de Rep. licet) sileri potest. Quis enim vnus
fortior, quis amicior vmquam Reipub. fuit,
quàm legio Martia vniuersa? quæ cùm ho-
stem populi R. M. Antonium *g* iudicasset, *h* co-
mes eius esse amentiæ noluit: reliqui Consu-
lem: quod profectò non fecisset, si eum Con-
sulem *i* iudicauisset: quem nihil aliud agere,
nihil moliri, nisi cædem ciuium, atque interi-
tum ciuitatis, videret. Atque ea legio consedit
Albæ. Quam potuit vrbem eligere, aut oppor-
tuniorem ad res *k* gerendas, aut fideliorem,

a aut

a *L. putabat, & ita duo libri vet.*
b *L. eum crudelitatis præter.*
c *L. iusserit:*
d *L. qui tandẽ nostrûm,*
e *L. Qua peste priuato consilio Rẽp. & ita duo v. c.*
f *L. vt illius beneficio possemus ea, quæ,*
g *al. indicauisset,*
h *L. comes esse eius am.*
i *al. indicasset: q.*
k *al. gerundas,*

a aut fortiorum virorum, aut amiciorum *b* po-
puli Romani ciuium? Huiusce legionis virtu-
7 tem imitata. Quarta legio, duce L. Egnatuleio
quæstore. *c* Ciue optimo, & fortissimo, *d* Cæ-
saris auctoritatem, atque exercitum persecuta
est. *e* Faciendum est igitur nobis, P. C. vt ea,
quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque
omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc
authoritate nostra comprobentur: veterano-
rúmque, fortissimorum virorum, tum legionis
Martiæ, quartæque mirabilis consensus ad
Rempub. *f* recuperandam, laude, & testimonio
nostro confirmetur: corúmque commoda, ho-
nores, præmia, cùm Consules designati Magi-
stratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die
8 spondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de
Cæsare, déque eius exercitu, iamdiu nota sunt
nobis. Virtute enim admirabili Cæsaris, con-
stantiáque militum veteranorum, legionúm-
que earum optimo iudicio, quæ authoritatem
nostram, libertatem populi Rom. virtutem C.
Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est
depulsus Antonius. Sed, vt dixi, hæc superiora:
hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paulò
antè propositum est, certè silentio non potest
præteriri. Pollicetur enim, se prouinciam Gal-
liam retenturum in Senatus, populique Rom.
potestate. O ciuem tum Reipub. memorem sui
nominis, imitatorémque maiorũ. Neque enim
Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit
optata libertas, quàm est, *g* repulso Antonio,
retinenda nobis. Illi regibus parere iam à con-
dita vrbe didicerant: nos post reges exactos
9 seruitutis obliuio cœperat. Atque ille Tarqui-
nius, quem maiores nostri non tulerunt, non
crudelis, non impius, sed superbus habitus est,

a *al. aut fortium virorũ, aut amicorũ Reipub.*
b *L. Reipub.*
c *L. ciui opt.*
d *L. C. Cæsaris*
e *L. Faciundum est igitur*
f *al. reciperandam,*
g *L. depulso iam Antonio*

& dictus: quod nos vitium in priuatis sæpe tu-
limus, id maiores nostri ne in rege quidem fer-
re potuerunt. L. Brutus regem superbum non
tulit: *a* Decius sceleratum, atque impium *b* re-
gnare patietur Antonium? quid Tarquinius
tale, qualia innumerabilia, *c* & fecit, & facit
Antonius? Senatum etiam reges habebant:
d nec tum, vt Antonio Senatum habenti, in
consilio regis versabantur barbari armati. Ser-
uabant auspicia reges, quæ hic consul, augúr-
que neglexit: neque solùm legibus contra au-
spicia ferendis, sed etiam Collega *e* vnà refe-
rente eo, quem ipse ementitis auspiciis vitio-
sum fecerat. Quis autem rex vnquam fuit 10
tam *f* insigniter impudens, vt haberet omnia
commoda, beneficia, iura regni venalia: quam
hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præ-
mium, non vel singulis hominibus, vel ciuita-
tibus, vel vniuersis prouinciis vendidit? Nihil
humile de Tarquinio, nihil sordidum accepi-
mus. At verò huius domi *g* inter calices pen-
debatur aurum, numerabatur pecunia: vna in
domo omnes, quorum intererat, totum impe-
rium populi Romani nundinabantur. Suppli-
cia verò in ciues Rom. nulla Tarquinij accepi-
mus. At hic & Suessæ iugulauit eos, quos in
custodiam dederat, *h* & Brundisij trecentos
fortissimos viros, ciuésque optimos trucida-
uit. Postremò Tarquinius pro populo Romano 11
bellum gerebat tum cùm est expulsus: Anto-
nius contra populum Rom. exercitum adduce-
bat tum, cùm *i* à legionibus relictus, nomen
Cæsaris, exercitúmque pertimuit, neglectísque
sacrificiis solemnibus, ante lucem *k* vota ea,
quæ nunquam solueret, nuncupauit: & hoc
tempore in prouinciam populi Rom. conatur
inuade

a *L. Decimus scel. al. D. Brutus scel.*
b *L. regnare patietur? quid Tarq.*
c *L. & facit, & fecit Ant.*
d *L. nec tamen, vt Antonio Senatũ habente,*
e *L. vnà ferente, eo, q.*
f *L. insigniti & ita o. v. c.*
g *L. inter quasilla pend. & ita o. v. c.*
h *L. & Brundisij ad trecentos fort.*
i *al. legionibus omnibus rel.*
k *al. ea vota,*

muadere. *a* Maius igitur beneficium à D.Bru-
to populus Rom. & habet,& exſpectat, quàm
maiores noſtri acceperunt à L.Bruto, princi-
pe huius maximè conſeruandi generis, & no-
12 minis. Cùm autem *b* eſt omnis ſeruitus miſe-
ra: tum verò intolerabile eſt ſeruire impuro,
impudico,effœminato:numquam, ne in metu
quidem, ſobrio. Hunc igitur qui Gallia prohi-
bet, priuato præſertim conſilio,iudicat, veriſ-
ſiméque iudicat,nõ eſſe conſulem. Faciendum
eſt igitur, *c* P.C. nobis, vt D. Bruti priuatum
conſilium authoritate publica comprobemus.
13 Nec verò M.Antonium conſulem poſt Luper-
calia *d* putare debuiſtis.Quo enim ille die po-
pulo Rom. inſpectante, nudus, vnctus, ebrius
e concionatus eſt,& id egit, vt Collegæ diade-
ma imponeret: *f* eo die non modò Conſulatu,
ſed etiam libertate ſe abdicauit. Eſſet enim
ipſi certè ſtatim ſeruiendum, ſi Cæſar ab eo
regni *g* inſigne accipere voluiſſet.Hunc igitur
ego Conſulem, hunc ciuem Rom. hunc libe-
rum,hunc denique hominem putem,qui fœdo
illo,& flagitioſo die,& quid pati,Cæſare viuo,
h poteſt,& quid, eo mortuo,conſequi ipſe cu-
peret,oſtendit? Nec verò de virtute,conſtan-
tia, & grauitate prouinciæ Galliæ taceri po-
teſt. Eſt enim ille flos Italiæ, illud firmamen-
tum imperij populi Rom. illud ornamentum
dignitatis. *i* Tantus autem conſenſus eſt mu-
nicipiorum,coloniarúmque prouinciæ Galliæ,
vt omnes ad authoritatem huius ordinis,ma
ieſtatémque populi Rom. defendendam con-
14 ſpiraſſe videantur. Quamobrem,Tribuni pleb.
quamquam vos nihil aliud, niſi de præſidio,vt
Senatum tutò conſules Calendis Ian. habere
k poſſent,retuliſtis:tamen mihi videmini ma-

a *I. Maius igitur à D. Bruto beneficium popul. Rom.&c.*
b *al. omnis ſeruitus eſt miſ.*
c *L.nobis P.C.vt*
d *al. debuiſtis putare.*
e *L.eſt concionatus*
f *L.eo die ſe non m.conſ. ſed etiam libert.abdic.*
g *L.inſignia accip.*
h *L.poſſet,*
i *L.tantus autem eſt conſenſus m.*
k *al.poſſint,*

gno consilio, atque optima mente potestatem nobis de tota Repu. fecisse dicendi: cùm enim tutò Senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, *a* illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus, audaciámque versari. Quàobrem omnia, mea sententia, complectar, vobis, vt intelligo, non inuitis, vt & præstantissimis ducibus à nobis detur authoritas, & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorum: & iudicetur non verbo, sed re, non modò non Consul, sed etiam hostis Antonius: nam, si ille Consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ consulem requirunt: sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra consulem priuato consilio exercitus comparauerunt. Sin autem militibus exquirendi sunt honores noui, propter eorum diuinum, atque immortale meritum: ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum *b* non hostem existimet, quem qui armis *c* persequuntur, conseruatores Reipub. iudicantur? At quam contumeliosus in edictis? quàm barbarus? *d* quàm rudis? 15
Primùm in Cæsarem maledicta congessit, deprompta ex recordatione impudicitiæ, & stuprorum suorum. Quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplum veteris sanctitatis? quis autem *e* illo maledico impurior? Ignobilitatem obiicit C. Cæsaris filio, cuius etiam *f* naturalis, pater, si vita suppeditasset, Consul factus esset. Aricina mater. Trallianam aut Ephesiam putes dicere. Videte, quàm despiciamur omnes, qui sumus *g* è municipiis, id est, omnes planè. Quotus enim quisque non est? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, vetustate antiqui

a L. tum statuistis etiam intra m.

b L. hostem non exist.
c al. persequantur,
d L. quàm dirus? al. quam ferus?

e L. ills, qui maledicit, imp.
f L. natura pater,
g al. de municipiis,

antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate pœnè finitimum, splendore municipum hone-
16 stissimum? hinc Voconiæ, *a* hinc Scatiniæ leges: hinc multæ sellæ curules, & patrum memoria, & nostra: hinc equites Rom. *b* lautissimi plurimi, & honestissimi. Sed si Aricinam vxorem non probas, cur probas Tusculanam? quā-quam huius sanctissimæ fœminæ, atque optimæ pater M. Attius Balbus, in primis honestus, prætorius fuit: tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. Nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporémque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. *c* At auus huius nobilis, Tuditanus nempè ille, qui cum palla, & coturnis nummos populo de Rostris spargere solebat. Vellem hanc contemptionem pecunię suis reliquisset. *d* Haberetis nobilitatem generis gloriosam. Qui
17 autem *e* euenit, vt tibi *f* Iulia natus, ignobilis videatur, cùm tu eodem materno genere soleas gloriari? quæ porrò amentia est, eum dicere aliquid de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam, proditoris filiam, habuerit vxorem: ipse ex libertini filia susceperit liberos? Sed hoc clarissimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem, C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos *g* certè scio dignitatis optimarum fœminarum non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto, nec sentit amens, commendationem esse compellationē suam. Quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quam cognosci *h* ab hominibus, Cæsaris consiliorum esse socium, Antonij
18 furoris inimicum? At etiam gladiator ausus est

a *al. Atiniæ leges:*
b *L. lautißimi, & plurimi. Sed si Aric.*
c *L. At auus nobilis: Tud.*
d *L. Habetis nobilit. & ita tres v.c.*
e *L. conuenit*
f *L. Iulia nata, ign.*
g *L. certè*
h *L. ab omnibus*

a L. patricidio

b L. hoc scribere & ita o v. c.

c L. Nam me iisdem ed. nesc.

d L. de sceleratissimis, ac pessim. sums.

e L. a. d. viij.

f L. ipse non aff.

g L. curentem, vt dicitur, incit.

h L. vino, atque epulis retentus, si illæ epulæ potiùs, quàm popinæ nominandæ sunt, diem ed.

scribere, hunc de patris, & patrui *a* parricidio cogitasse. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem! in eum adolescentem *b* hæc scribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius suauissimos, atque optimos mores, præstantissimúmque ingenium, certatim amamus, omnibúsque horis, oculis, auribus, complexu tenemus? *c* Nam in eisdem me edictis nescit, lædat an laudet. Cùm idem supplicium minuatur optimis ciuibus, quod ego *d* de sceleratissimis sumpserim, laudare videtur, quasi imitari velit. Cùm autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat: tum à sui similibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. Sed ipse quid fecit? cùm tot edicta pro posuisset: edixit vt adesset Senatus frequens 19
e ad VIII. Calendas Decembres: eo die *f* ipso non affuit. At quomodo edixit? hæc sunt, vt opinor, verba in extremo. *Si quis non affuerit, hunc omnes existimare poterunt & interitus mei, & perditissimorum consiliorum authorem fuisse.* Quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Rom. recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me authorem, & hortatorem & esse, & fuisse fateor. Quamquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, *g* vt dicitur, currentem incitaui. Nam interitus quidem tui quis bonus non esset author, cùm in eo salus, & vita optimi cuiusque, libertas populi Rom. dignitásque consisteret? Sed cùm tam atroci edicto 20
nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera: *h* vino, & epulis retentus est: si epulæ potiùs, quàm popinæ nominandæ sunt, diem edicti obire neglexit. In antè diem quartum Calendarum Decembris distulit.

distulit. Adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse nescio quà, per Gallorum cuniculũ adscendit. Conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, sed immemores dignitatis suæ. Is enim erat dies, ea fama, is, qui Senatum vocarat, vt turpe Senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui conuenerant, ne verbum quidem ausus est facere de Cæsare, cùm de eo constituisset ad Senatum referre. Scriptam attulerat consularis quidam senten-
21 tiam. Quid est aliud, de eo referre non audere, qui contra se consulem exercitum duceret, nisi se ipsum hostem iudicare? *a* necesse enim erat alterum esse hostem: nec poterat aliter de aduersariis ducibus iudicari. Si igitur C. Cæsar hostis, cur consul nihil refert ad Senatum? sin ille à Senatu notandus non fuit: quid potest dicere, quin, cùm de illo tacuerit, *b* se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in Senatu ne improbũ quidem dicere audet. Atque in rebus tristissimis quãtos excitat risus? sententiolas edicti cuiusdam memoriæ mandaui, quas videtur ille peracutas putare: ego autem, qui intelligeret, quid dicere
22 vellet, adhuc neminem inueni. *Nulla contumelia est, quam facit dignus.* Primùm quid est, Dignus? nam etiam malo digni multi, sicut ipse. An quam facit is, qui cum dignitate est? quæ autem potest esse maior? quid est porrò: Facere contumeliam? quis sic loquitur? Deinde: *Nec timor, quem denuntiat inimicus.* *d* Quid ergo? ab amico timor denuntiari solet? horum similia deinceps. Nónne satius est mutum esse, quàm quod nemo intelligat, dicere? En, cur magister eius ex oratore, *e* arator factus sit: possideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia iugerum

a *L. necesse erat enim alterutrum esse h.*

b *L. se hostem confessus sit?*

c *L. At in rebus tristiss.*

d *L. Quid? ergo ab amico tim.*

e *L. arator factus, possideat in agro publ.*

immunia, *a* vt hominem ſtultum magis etiam
infatuet mercede publica. Sed hæc leuiora
fortaſſe. Illud quæro, *b* cur tam manſuetus in 23
Senatu fuerit, cùm in edictis *c* tam fuiſſet fe-
rus. Quid autem attinuerit, L. Caſſio, Tribuno
pleb. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem
denuntiare, ſi in Senatum veniſſet: D. Carfule-
num, bene de Repub. ſentientem, è Senatu vi
& minis mortis expellere: Ti. Canutium, à quo
erat *d* honeſtiſſimis contentionibus & ſæpe,
& iure vexatus, non templo ſolùm, verùm
etiam aditu prohibere Capitolij. Cui Senatuſ-
conſulto ne intercederent verebatur? De ſup-
plicatione, credo, M. Lepidi, clariſſimi viri. At-
que id erat periculum, de cuius honore extra-
ordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne
eius vſitatus honos impediretur. Ac, ne ſine 24
cauſa videretur edixiſſe, vt Senatus adeſſet:
cùm de Repub. relaturus fuiſſet, allato nuntio
de legione quarta, mente concidit: *e* effugere
feſtinans, Senatuſconſultum de ſupplicatione
per diſceſſionem fecit, cùm id factum eſſet an-
teà numquam. Quæ verò profectio poſteà?
quod iter paludati? quæ vitatio oculorum,
lucis, vrbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœ-
da? quàm turpis: *f* Præclara tum fuit Senatus
in illo ipſo die veſpertina prouinciarum reli-
gioſa ſortitio: diuina verò opportunitas: vt,
quæ cuique apta eſſet, ea cuique obueniret.
Præclarè igitur facitis, Tribuni pleb. qui de 25
præſidio *g* conſulum Senatúſque referatis:
meritóque veſtro maximas vobis gratias om-
nes & agere, & habere debemus. *h* Qui enim
carere metu, & periculo poſſemus in tanta ho-
minum cupiditate, & audacia? ille autem *i* af-
flictus, & perditus, quæ de ſe exſpectat iudicia
grauiora,

a *L. vt hominem ſtolidum m.*
b *al. cur tam ſubitò manſ.*
c *L. tam ferus fuiſſet.*
d *al. honeſtiſſimis concionibus & ſæpe & iure, contentionibúſque vex.*
e *L. & fugere feſt.*
f *L. Præclara tamen Senatus conſulta illo ipſo d. veſpertina: prouinc.*
g *al. conſulis,*
h *L. Qui enim periculo carere poſſumus in t.*
i *L. homo afflictus;*

grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Nasó, omni carens cupiditate, nullam se habere prouinciam, nullam Antonij sortitionem fuisse *a* iudicauerunt. Quod idem fecit L. Philippus, *b* vir auo, patre, maioribúsque suis dignissimus. In eadem sententia fuit homo summa integritate, atque innocentia, *c* M. Anturanius. Idem fecit Sp. Oppius: ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonij veriti, plus ei tribuerunt, quàm fortasse vellent, M. Piso, meus necessarius, & vir, & ciuis egregius, paríque innocentia M. Vehilius, Senatus authoritati se
26 obtemperaturos esse dixerunt. Quid ego de L. Cinna loquar? Cuius spectata multis, *d* magnísque in rebus singularis integritas, minùs admirabilem fecit huius honestissimi facti gloriam, qui omninò prouinciam neglexit: quam item magno animo, & constanti *e* C. Cessedius repudiauit. Qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet? *f* L. Antonius, & M. Antonius. O fœlicem vtrumque! nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam. Hunc quoque fœlicem. Hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluisius Africam. Nihil fœlicius: modò enim ex Africa decesserat, & quasi diuinans se rediturum, duos legatos Vticę reliquerat. Deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam: non habeo, quid suspicer. Duarum credo prouinciarum sortes minùs diuinas fuis-
27 se. O C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reipubl. attulisti? quàm improuisam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, *g* se custodem futurum vrbis: vsque ad Calendas Maias ad vrbem exerci

a *sort. iudicarunt.*
b *L. vir patre, auo, m.*
c *M. Turranius, al. C. Turannius.*
d *L. magnisque rebus*
e *al. C Cestius*
f *v.c. L. Annius, M. Anton.*
g *L. se custodem fore vrbis:*

exercitum habiturum. O præclarum custodem
ouium, vt aiunt, lupum. Custósne vrbis, an di-
reptor, & vexator esset Antonius? Et quidem
se introiturum in vrbem dixit, exiturúmque,
cùm vellet. Quid illud? nónne, audiente po-
pulo, sedens pro æde Castoris, dixit, nisi qui
vicisset, victurum neminem? Hodierno die pri- 28
mùm, P.C. longo interuallo in possessionem li-
bertatis pedem ponimus: cuius quidem ego,
quoad potui, non modò defensor, sed etiam
conseruator fui. Cùm autem id facere non
possem, *a* qui fui? nec abiectè, nec sine aliqua
dignitate *b* casum illum temporum, & dolo-
rem tuli. Hanc verò teterrimam belluam, quis
ferre *c* posset, aut quomodo? quid est in An-
tonio, præter libidinem, crudelitatem, petu-
lantiam, audaciam? *d* ex his tot conglutina-
tus est. Nihil apparet in eo ingenuum, nihil
moderatum, nihil pudens, nihil pudicum Qua- 29
propter, quoniam res in id discrimen adducta
est, vtrùm ille pœnas Reipub. luat, an nos ser-
uiamus: aliquando, per deos immortales, P.C.
patrium animum, virtutémque capiamus, vt
aut libertatem propriam *e* Romani generis, &
nominis, recuperemus, aut mortem seruituti
anteponamus. Multa, quæ in libera ciuitate
ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus:
alij spe recuperandæ libertatis, alij viuendi ni-
mia cupiditate. Sed, si illa tulimus, quæ nos
necessitas ferre coëgit, quæ vis quædam pœnè
fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiámne
huius impuri latronis feremus teterrimum,
crudelissimúmque dominatum? Quid hic *f* fa- 30
ciat, si potuerit iratus, qui cùm *g* succensere
nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus?
quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus
victo-

a *L. quiui: nec*
b *al. casum illorum temporum,*
c *L. potest, aut*
d *L. ex his totus conglutinatus est, al. ex his totus vitiis conglut.*
e *L. Romani & generis, & nom.*
f *al. faciet,*
g *L. suscensere n.*

victoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit? refertam a eius domum exhauserit? hortos compilarit? ad se b omnia ex his ornamenta trãstulerit? cædis, & incendiorum causam quæsierit ex funere? duobus, aut trib[9] Senatuscõsultis, bene, & e Rep. factis, reliquas res ad lucrum, prædámque reuocauerit? vendiderit immunitates? ciuitates liberauerit? Prouincias vniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit? exsules reduxerit? falsas leges, C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earumque rerum omnium domesticum mercatum instituerit? populo Rom. leges imposuerit? armis, & præsidiis c populum R. & Magistratus foro excluserit? Senatum d stipauerit
31 armatis? armatos in cella Concordiæ, cum Senatũ haberet, incluserit? ad legiones Brundisium cucurrerit? ex his optime sentientes cẽturiones iugulauerit? cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & e ad disperditionem vrbis venire conatus? Atque is ab hoc impetu abstractus consilio, & copiis Cæsaris, consensu veteranorum, virtute legionum: ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere desinit. In Galliam mutilatum ducit exercitum: cum vna legione, & ea vacillante, L. fratrem expectat: quo neminem reperire potest sui similiorem. Ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore Imperator, f quas fecit strages, vbicumque posuit vestigia? cædit greges armentorum, reliquiq; pecoris, quodcũque nactus est: epulãtur milites: ipse autẽ se, vt fratrẽ imitetur, obruit vino: vastãtur agri: diripiuntur villæ: g matresfamilias, virgines, pueri ingenui, abripiuntur, militibus

a al. domum eius exh.
b L. ex his omnia orn.
c L. populum, & Magistratus f. excl.
d L. stiparit arm.
e L. ad direptionẽ vrbis.
f L. quas facit strag.
g v. c. matresfamiliæ, & ita L.

militibus traduntur. Hæc eadem, quacúmque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos 32
teterrimis fratribus, portas aperietis? hos vmquam in vrbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conſpirante, Italia tota ad libertatem *a* recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus, hoc amiſſo: à tergo, à fronte, à lateribus *b* tenetur. Si in Galliam, venerit, non ille armis ſolùm, ſed etiam noſtris decretis *c* vrgendus eſt. Magna vis eſt, *d* magnum nomen, vnum & idem ſentientis Senatus. Videtiſne refertum *e* forum? populum R. ad ſpem recuperandæ libertatis ereptum? qui longo interuallo cùm frequentes hîc videt nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. Hunc ego diem 33
exſpectans. M. Antonij ſcelerata arma vitaui, tum, cùm ille in me abſentem inuehens, non intelligebat, *f* ad quod tempus me, & meas vires reſeruarem, ſi enim illi tum cædis initium à me quærenti reſpondere voluiſſem, nunc Reip. conſulere non poſſem. Hanc verò nactus facultatem, nullum tempus, P.C. dimittam, neque diurnum, neque nocturnum, quin *g* de populi R. libertate, de dignitate veſtra quod cogitandum ſit, cogitem: quod agendum atque faciendum, *h* idem non modò non recuſem, *i* ſed appetam etiam, atque depoſcam. *k* Hoc feci ſemper, dum licuit: intermiſi quoad non licuit, iam non ſolùm licet, ſed etiam neceſſe eſt, niſi ſeruire *l* malumus, quam, ne ſeruiamus, animis, armiſque decernere. Dij 34
immortales nobis hæc præſidia dederunt: vrbi Cæſarem, Brutum Galliæ. Si enim ille vrbem opprimere potuiſſet ſtatim: ſi Galliam

tene

a *v.c. reciperandam*
b *L. tenebitur, ſi in Galliam venerit. nec ille arm.*
c *v.c. vrguendus eſt.*
d *L. magnum numen,*
e *L. forum, populúmque R. ad ſpem recuperandæ libert. ereptum*
f *L. quod ad tempus*
g *L. de libertate populi R. & ita v.c.*
h *L. id non modò*
i *L. ſed etiam appetam, atque*
k *L. Hoc feci, dum licuit.*
l *L. malimus,*

tenere paulo pòst: optimo cuique pereundum, reliquis esset seruiendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete, per deos immortales, P. C. & amplissimi orbis terræ consilij principes vos esse aliquando recordamini Signum date populo R. consilium vestrum non deesse Reip. quoniam ille virtutem suam non defuturam esse profitetur. Nihil est, *a* quod moneam, nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic tempori, non modò crudelem, superbámque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam, *b* & flagitiosam *c* esse ferendam.
35 Nostis insolentiam Antonij, nostis amicos, nostis totam domum, libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatorib. ebriis seruire, *d* ea est summa miseria, summo dedecore coniuncta. Quòd si iam (quod dij omen auertant) fatum extremum Reip. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, vt honestè decumbant, faciamus nos, principes orbis terrarum, gentiúmque omnium, vt cum dignitate potiùs cadamus, quàm cum ignominia seruiamus Nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute, ad decus, & libertatem nati sumus. Aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimiùm diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertum est: *e* omnes iam patefecerunt, in vtrámque partem quid sentiant, quid velint.
36 Sunt impij ciues pro caritate Reip. nimiùm multi: *f* pro multitudine bene sentientum admodum pauci: quorum opprimendorum, dij immortales, incredibilem Reip potestatem, & fortunam dederunt. Ad ea enim præsidia, quæ habemus, *g* iam accedunt Consules summa prudentia, virtute, concordia, multos menses de populi R. libertate commentati, atque me-

a *L. quod moneam vos. n.*

b *L. & flagitiosam ferendam esse.*

c *al. ferēdam esse.*

d *L. ea summa miseria est,*

e *L. omnes patefecerunt,*

f *al. contra multitudinē benè s.*

g *L. iam accedent*

ditati. His authorib. & ducibus, diis iuuātibus, nobis vigilātibus, & multùm in posterum prouidentibus, populo R. consentiente, erimus profectò liberi breui tempore, iucundiorem autem faciet libertatem seruitutis recordatio.
37 Quas ob res, quòd Tribuni pleb. verba fecerunt, *a* vt Senatus Calendis Ian. tutò haberi, sententiæque *b* de summa Reip. liberè dici possint: de ea re ita censeo, vt C. Pansa, A. Hirtius, consules designati, dent operam, *c* vt Senatus Calendis Ian. tutò haberi possit: quódque edictum D. Bruti, imperatoris, consulis designati, optimè de Rep. meriti, propositum sit, senatum existimare, D. Brutum, imperatorem, Consulem designatum, optimè de Rep. *d* promereri, cùm Senatus authoritatem, populíque R. libertatem, imperiúmque defendat: quódque *e*
38 Galliam prouinciam citeriorem, optimorum, & fortissimorum virorum, *f* amicissimorum populo R. ciuium, exercitúmque in Senatus potestate retineat, id eum, exercitúmque eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, rectè, atque ordine, *g* exque Rep. fecisse, & facere: Senatum *h* ad summam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto, *i* & ab L. Planco, imperatoribus, COSS. designatis, itémque à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex Senatusconsulto cuique eorum successum sit: eósque dare operam, vt eæ prouinciæ, exercitúsque, *k* in Senatus, populique R. potestate, præsidióque Reip. sint: cúmque opera, virtute, consilio C. Cæsaris, summóque cōsensu militum veteranorum, qui eius authoritatem secuti, Reip. præsidio *l* sunt, & fuerunt, & grauissimis periculis populus R. defensus sit,
39 & hoc tēpore defendatur: cúmque legio Mar-

tia

a *L. vti sen.*
b *L. de summa Rep.*
c *L. vti sen.*
d *L. mereri,*
e *I. prouinciā Galliam cit.*
f *L. amicissimorúmque Reip. ciuium,*
g *al. éq. rep.*
h *L. ad summā Rēp. pert.*
i *L & L. Plāco,*
k *L. in Senatus, pop.*
l *L. & sunt, & f.*

tia Albæ constiterit, in municipio fidelissimo, & fortissimo: a séque ad Senatus authoritatem, populíque R. libertatem contulerit: b quòd pari consilio, eademque virtute legio quarta vsa, L. Egnatuleio duce, c ciue egregio, Senatus authoritatem, populíque R. libertatem d defendat, ac defenderit: Senatui magnæ curæ esse, ac fore, vt pro tantis eorum in Rep. meritis honores eis habeantur, e gratiæque referātur: Senatui placere, vti C. Pansa, A. Hirtius, consules designati, cùm Magistratum f inierint, si eis videbitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita vti è Rep. fideque sua censuerint.

a *L. se seq. ad Sen.*
b *L. & quòd pari c.*
c *L. ciui egr.*
d *L. defendat defenderit:*
e *L. gratiáque referatur tum sen.*
f *L. inissent, si eis videretur, primo quoque tempore de his reb. ad h. ord. referent, ita, vt eis è Rep. fidéque sua videretur*

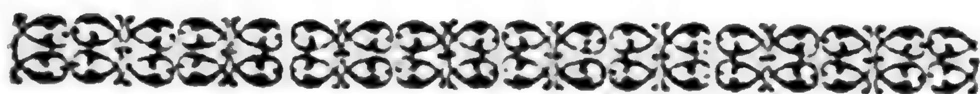

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES, PHILIPPICA Quarta.

ORATIO XLVII.

1 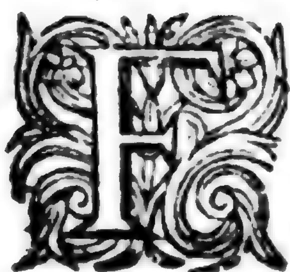Requentia vestrum incredibilis, Quirites, contióque tanta, quātam meminisse non videor, g & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. Quamquam, animus quidem mihi numquam defuit, tempora defuerunt: quæ simulac primùm aliquid lucis ostendere visa sunt, princeps vestræ libertatis defendendæ fui. h Quod si ante facere conatus essem, nunc facere non possem. Hodierno enim die, i Quirites, ne adhuc mediocrem rem

g *L. & alacritatē mihi summam defēdēdæ, Reip. affert & spē reciperandæ. Quamquam &c.*
h *L. Quòd si id antè f.*
i *L. Quirites, ne mediocr.*

a L. iacta sunt actam arbitremini, fundamenta *a* sunt iacta reliquarum actionum. Nam est hostis à Senatu nondum verbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. Nunc verò multò sum erectior, 2
b L. illum hostem esse quòd vos quoque *b* hostem illum esse tanto consensu, tantóque clamore approbauistis. *c*
c L. Neque enim, Quirites, fieri potest Nec enim fieri potest, vt non aut ij sint impij, qui contra Consulem *d* exercitum comparauerunt: aut ille hostis, contra quem iure arma
d L. exercitus sumpta sunt. Hanc igitur dubitationem, quãquam nulla erat, tamen nequa posset esse. Senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Rēp. libertatémque vestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est, & tutatur, maximis Senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo vos, Quirites, cùm gratissimis animis 3
prosequimini nomen clarissimi adolescentis, vel pueri potiùs. Sunt enim facta eius, immor-
e L. nomen ætatis. talitatis: *e* non ætatis. Multa memini, multa audiui, multa légi: nihil ex omni sæculorum
f L. premeremur, in dies mal. cresc. memoria tale cognoui: qui cũ seruitute *f* premeremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem & pestiferum *g*
g L. à Brũdisio & ita v. c. Brundisio M Antonij reditum timeremus: hoc insperatum omnibus consilium, incognitum
h al. reperit, certè *h* ceperit, vt exercitum inuictum *i* ex
i L. ex paternis militibus conficeret, Anton. Hispanis militibus conduceret, Antoniique furorem crudelissimis consiliis incitatum à pernicie Reip. auerteret. Quis est enim, qui 4
hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitum parauisset, non sine exitio nostro futurum Antonij reditum fuisse? Ita enim se recipiebat ar-
k L. ciuium R. dens odio vestri, cruentus sanguine *k* ciuium, quos Suessæ, quos Brundisij occiderat, vt ni-
l L. de pernicie Reip. hil, *l* de Reip. pernicie cogitaret. Quod autem erat præsidium salutis, libertatisque ve-

stræ,

ſtræ *a* ſi C. Cæſaris, fortiſſimorúmque ſui pa-
tris militum exercitus non fuiſſet? cuius de
laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, &
immortalibus meritis diuini, immortaléſque
debentur, mihi Senatus aſſenſus paulò antè
decreuit, vt primo quoque tempore referre-
tur. Quo decreto quis non perſpicit Anto-
5 nium hoſtem eſſe iudicatum? quem enim *b* ap-
pellare poſſumus eum, contra quem qui exer-
citus ducunt, iis Senatus arbitratur ſingulares
exquirendos honores? Quid Legio Martia? quę
mihi videtur diuinitus *c* ab eo deo traxiſſe no-
men, à quo populum R. generatum accepimus.
d Nónne ipſa ſuis decretis priùs, quàm Sena-
tus, hoſtem iudicauit Antonium? *e* nam, ille ſi
non hoſtis: qui Conſulem reliquerunt, hoſtes
neceſſe eſt iudicemus: *f* præclara & luculenta
reclamatione veſtra factum pulcherrimū Mar-
tialium comprobaſtis: qui ſe ad Senatus autho-
ritatem, ad libertatem veſtram, ad vniuerſam
Remp. contulerunt: hoſtem illum, & latronem
6 *g* & parricidam patriæ reliquerunt. Nec ſolùm
id animosè, & fortiter, ſed conſideratè etiam,
ſapientérque fecerunt. Albæ conſtiterunt in
vrbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſi-
morum ciuium, atque optimorum. Huius Mar-
tiæ legionis legio Quarta imitata virtutem,
duce L. Egnatuleio, quem Senatus meritò pau-
lò antè laudauit, C. Cæſaris exercitum perſe-
cuta eſt. Quæ expectas, M. Antoni, iudicia gra-
uiora? Cæſar fertur in cælum, qui contra te
exercitum comparauit. Laudantur exquiſitiſ-
ſimis verbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ
à te arceſſitæ ſunt: *h* quæ tuæ eſſent, ſi te
Conſulem, quàm hoſtem maluiſſes. Quarum
legionum fortiſſimum, veriſſimúmque iudi-

a *L. ſi C. Cæſaris fortißimorū patris mil.*
b *L. poſſumus appellare eū, contra q.*
c *al. ab eo ipſo deo*
d *L. non ipſa*
e *al. num ſi ille non hoſtis, hos, qui*
f *L. Præclarè & loco, recl.*
g *L. & patricidam patr.*
h *L. quæ eſsēt ſi te Conſulē, quam hoſtem maluiſſes, tua. q.*

cium confirmat Senatus, comprobat vniuersus populus R. nisi fortè vos, Quirites, consulem, 7
non hostem, iudicatis Antonium. *a* Sic arbitrabar vos iudicare, vt ostenditis. *b* Municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis? omnes mortales vna mente consentiunt: omnia arma eorum, qui hæc salua velint, contra illam pestem esse capienda. Quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis, num cui tandem contemnendum videtur? Recte, & verè *c* negastis, Quirites. Est enim quasi deorum immortalium beneficio, & munere datum Reip. Brutorum genus, & nomen, ad libertatem populi R. vel constituendam, *d* vel recuperandam. Quid 8
igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? *e* exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suóque iudicio excitatam. Si consul Antonius: Brutus hostis. Si conseruator Reip. Brutus, hostis Antonius. Num igitur, vtrum horum sit, dubitare possumus? *f* At qui, vt vos vna mente, vnáque voce dubitare vos negatis: sic modò decreuit Senatus, D. Brutũ optimè de Rep. mereri, cùm Senatus authoritatem, populíque R. libertatem, imperiumque *g* defenderit. A quo defenderit? nempe ab hoste. Quæ est enim alia laudanda defensio? Deinceps laudatur 9
prouincia Gallia, meritóque ornatur verbis amplissimis à Senatu, quòd resistat Antonio. Quem si consulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet: magno scelere se adstringeret. Omnes enim *h* sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. Negat hoc D. Brutus, imperator, consul designatus, natus Reip. ciuis: negat Gallia, negat cuncta Italia, negat.

a L. Sic arbitrabar, Quirites, vos iud.
b L. Quod municipia, col.
c L. negatis, Quir.
d v. c. vel recipiendam. al. vel reciperãdam.
e L. excludit prouinc. exercitu obsistit:
f L. Atque, vt vos vna m.
g L. defenderit. A quo defenderit?
h v. c. in Consulis iure, &

negat Senatus, negatis vos. *a* Quis igitur il-
lum consulem, nisi latrones putant? quãquam
ne ij quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt:
nec à iudicio omnium mortalium, quamuis
impij, nefariiq; sint, sicut sunt, dissentire pos-
sunt. Sed spes rapiendi, atque prædandi *b* cæ-
cat animos eorum: quos non bonorum dona-
tio, non agrorum assignatio, *c* non illa infinita
Pompeij hasta satiauit: qui sibi vrbem, qui bo-
na, & fortunas ciuium ad prædam proposue-
runt: qui dum sit quod rapiant, quod auferãt,
10 nihil sibi defuturum arbitrantur. Quibus M.
Antonius, (ô dij immortales! auertite, & dete-
stamini, quæso, hoc omen) vrbem se diuisurum
esse promisit. *d* Ita verò ei, vt precamini, eue-
niat, quo huius amentiæ pœna in ipsum, fami-
liámque eius recidat. Quod ita futurum esse
confido. Iam enim non solùm homines, sed
etiam deos immortales ad Remp. conseruan-
dam arbitror consensisse. Siue enim prodigiis,
atque portentis dij immortales nobis futura
prædicunt: ita sunt apertè *e* denuntiata, vt &
illi pœna, *f* & libertas nobis appropinquet: si-
ue tantus cõsensus omnium, sine impulsu deo-
rum esse non potuit, quid est, quòd de volun-
11 tate cælestium dubitare possimus? Reliquum
est, Quirites, vt vos in ista sententia, quam
præ vobis fertis, perseueretis. Faciam igitur, vt
Imperatores instructa acie solent: quamquam
paratissimos milites ad prœliandum videant,
vt eos tamen adhortentur: sic ego vos arden-
tes, & erectos ad libertatem *g* recuperandam,
cohortabor. *h* Non est vobis, Quirites, cum eo
hoste certamen, *i* quócum aliqua pacis condi-
cio esse possit. Neque enim ille seruitutem ve-
stram, vt anteà, sed iam iratus sanguinem con-

a *L. Quis il-lum igitur cons.*
b *L. obcæcat anim.*
c *L. non illa infinita hasta satiauit.*
d *L. ita verò Quirites, vt precamini ei eueniat, atque huius am.*
e *al. pronunciata.*
f *L. & nobis libertas*
g *v. c. recipe-r. nilam,*
h *L. Non est vobis, Quirites,*
i *al. cum qui*

cupiscit. Nullus ei ludus videtur esse iucũdior,
quàm cruor, quam cædes, quàm ante oculos 12
a L. non est vobis res, Quirites, cũ
trucidatio ciuium. *a* Non est vobis, Quirites,
cum scelerato homine, atque nefario, sed cum
immani, tætráque *b* bellua: quæ quoniam in
b L. belua:
foueam incidit obruatur. Si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda.
c L. vrguetur
Sed tenetur, premitur, *c* vrgetur, nunc iis
d al. quas habemus:
copiis, *d* quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui Consules comparabunt. Incumbite in causam, Quirites, vt facitis.
e L. Nũquam maior consensus vester in
e Nũquam vester consensus maior in vlla causa
fuit: numquam tam vehementer cum Senatu
consociati fuistis. Nec mirum: agitur enim non
qua condicione victuri, sed victurine simus, an
cum supplicio, ignominiáque perituri. Quam- 13
quam mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus, virtus
propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. Hanc retinete, quæso, Quirites, quam vobis, tanquam hæreditatem, maio-
f L. alia omnia, incerta s.
res vestri reliquerunt, quamquam *f* omnia alia
incerta sunt, caduca, mobilia: virtus est vna altissimis defixa radicibus: quæ numquam vlla
g L. demoueri loco.
vi labefactari potest, numquam *g* dimoueri
loco. Hac maiores *h* nostri primùm vni-
h L. vestri pr.
uersam Italiam deuicerunt: deinde Carthaginem exsciderunt, Numantiam euer- 14
terunt: potentissimos reges, bellicosissimas gẽtes, in ditionem huius imperij redegerunt. Ac
maioribus quidem vestris, Quirites, cum eo
hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, æra-
i L. si ita res tul.
rium, consensum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, *i* si res ita tulisset, pacis &
fœderis: hic vester hostis vestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: Senatum, idest, orbis

bis terræ consilium, delere gestit, ipse consilium publicum nullum habet: ærarium vestrum exhausit, suum non habet. Nam concordiam ciuium qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis verò quæ potest *a* esse
15 cum eo ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? Est igitur, Quirites, populo R. victori omnium gentium, omne certamen *b* cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. Nam, quòd se similem *c* Catilinæ esse gloriari solet: scelere *d* par est, belli industria inferior. Ille cùm exercitum nullum *e* haberet, repentè conflauit: *f* hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus authoritate, vestro studio, & virtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium vestra cum Senatu concordia tanta, quanta numquam fuit, fælicitate, & virtute
16 exercituum, ducúmque vestrorum, breui tempore *g* oppressum audietis. Equidem, quantum cura, labore, vigiliis, authoritate, consilio, eniti, atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitrabor. Neque enim id pro vestris *h* in me amplissimis beneficiis sine scelere facere possum. Hódierno autem die primùm, referente viro fortissimo, vobisque amicissimo, *i* M. hoc Seruilio, collegísque eius, ornatissimis viris, optimis ciuitatibus longo interuallo, me authore, & principe, ad spem libertatis exarsimus.

a *al. cum eo esse ratio*
b *L. cũ percussore,*
c *L. esse Catilinæ gl.*
d *L par est illi, industria in f.*
e *habuisset,*
f *L. hic eum exercitum,*
g *al. oppressũ esse audietis*
h *L. amplissimis in me b.*
i *L. hoc M. Seruil.*

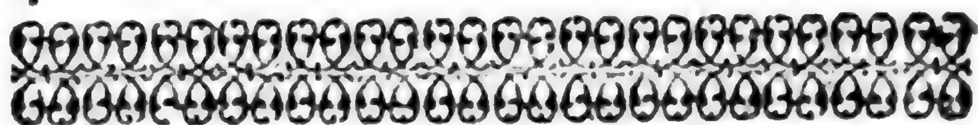

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Quinta.

ORATIO XLVIII.

a L. longius his Cal.
b L. exspectabant.
c L. cũ maximè consilio subuenire c.
d L. non vocabamur.
e L. exoptatæ Calendæ, quã
f L. recuperãda:
g L. gloriam quantam gratiam cons.

NIhil vmquam *a* longius Calendis Ian. mihi visum est, Patres con- 1
scripti: quod idem intelligebam
per hos dies vnicuique vestrum
videri. Qui enim bellum cum
Rep. gerunt, hunc diem non *b* expectant. Nos
autem tum, *c* cùm maximè consilio vestro
subuenire communi saluti oporteret, in Sena-
tum non *d* conuocabamur. Sed querelam præ-
teritorum dierum sustulit oratio cõsulum: qui
ita locuti sunt, vt magis *e* exoptatæ Calend.
Ian. quàm seræ esse videantur. Atque vt oratio
consulum animum meum erexit, spemque at-
tulit non modò salutis conseruandæ, verùm
etiam dignitatis pristinæ *f* recuperandæ: sic me
perturbasset eius sententia, qui primus rogatus
est, nisi vestræ virtuti, constantiæque confide-
rem. Hic enim vobis, patres conscripti, dies il-
luxit: hæc potestas data est, vt quantum virtu- 2
tis, quantum constantiæ, quãtum grauitatis in
huius ordinis consilio esset, populo R. declara-
re possetis. Recordamini, qui dies nudiuster-
tius decimus fuerit, quantus consensus vestrũ,
quanta virtus, quanta constantia: quãtam sitis
à populo R. laudem, quantam *g* gloriã conse-
cuti. Atq; illo die P. C. ea constituistis, vt vobis
nihil

a nihil iam sit integrum, nisi aut honesta
3 pax, aut bellum necessarium. Pacem vult *b* M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur, *c* neminem æquiorem me reperiet: *d* cui quidem, dum se ciuibus impiis commendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. Nihil est profectò, *e* quod dari possit bellum gerenti. Erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Legatos verò ad eum mittere, de quo *f* grauissimum iudicium nudiustertiusdecimus feceritis, non iam leuitatis est, sed, vt quod sentio, dicam, dementiæ. *g* Primùm enim eos duces laudauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites veteranos, qui, cùm ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepo-
4 suerunt. Quid? legio Martia: quid? Quarta, *h* cur laudantur? si enim Consulem suum reliquerunt, vituperandæ sunt: *i* si inimicum, Reipub. iure laudantur. Atqui cùm Consules nondum haberetis decreuistis, vt & de præmiis militũ, & de honoribus Imperatorum primo quóque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia constituere iis, qui contra Antonium arma *k* cœperunt, & legatos ad Antoniũ mittere? vt iam pudendum sit, *l* honestiora esse legionum decreta, quàm Senatus. Siquidem legiones decreuerũt Senatũ defendere *m* contra M. Antonium: Senatus decernit legatos ad Antoniũ. Vtrùm hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? Hoc dies duo-
5 decim *n* perferunt, vt, quem nemo, præter Cotylam, tum inuentus sit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam *o* consulares? Qui vtinam omnes ante me sententiam rogarentur, (quamquam suspicor, quid dicturi sint

quidam

a *L. iam nihil sit int.*
b *L. M. Antonius. arma deponat:*
c *L. neminem æquiorem reperiet, quam me: cui q.*
d *L. cui dum se ciuib.*
e *L. quod possit dari b.*
f *L. grauissimũ, & seuerissimũ iud.*
g *L. Primùm duces eos lauda-uistis, qui contra illum bellum priuato consilio suscep.*
h *al. cur laudatur?*
i *al. si inimicũ populi R.*
k *L. cœperint,*
l *L. honestiora decreta esse leg.*
m *L. contra Antonium:*
n *al. profecerunt,*
o *L. consulares?*

quidam eorum, qui post me rogabuntur.) Faciliùs contrà dicerem, si quid videretur. Est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam vltimam Galliam, quam Plancus obtinet. *a* Quid hoc aliud est quàm ad bellum ciuile hosti arma largiri? primùm neruos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum velit. Equitatum dico? dubitabit, credo, gentes barbaras secum adducere. Hoc qui nō videt, excors: qui cùm videt,
decernit, *b* impius. Tu ciuem sceleratum, & 6
perditum, Gallorum & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? nullæ istæ excusationes sunt: Meus amicus est. *c* Sit patriæ prius. Meus cognatus: an potest cognatio *d* vlla propior esse, quàm patriæ, in qua *e* parentes etiam continentur? mihi pecuniam attribuit. Cupio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cùm aperuero, facilè erit statuere, quàm sentētiam dicatis, aut quam sequamini. Agitur, vtrùm M. Antonio facultas detur opprimendæ Reipu. *f* cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, vrbis, agrorum, suis latronibus condonandi, populum R. seruitute opprimendi: an horum nihil facere *g* ei liceat, dubitatis? an non cadunt hæc in
Antonium? Hoc ne Cotyla quidem dicere au- 7
deret. Quid enim in eum non cadit? qui cuius acta se defendere dicit *h* eius leges peruertit, quas maximè laudare poteramus. Ille paludes siccare voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio, diuidendam dedit. Quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auspicia, *i* ferre potuit? Sed augur verecundus sine collegis de auspiciis. Quamquam illa auspicia *k* non egent interpretatione augurum.

Ioue

a *L. Quid est aliud, omnia ad bell.*
b *L. impius est. Tu ciu.*
c *L. Sit patria pr.*
d *L. propior vlla esse,*
e *L. etiā parentes cont.*
f *L. cædis faciendæ bonorum, diripiendæ vrbis agrorum, suis latronibus c.*
g *L. ei liceat. Dubitate, quid agatis. At non cadunt hæc in Antonium. Hoc ne Cot.*
h *L. eius eas leges p.*
i *L. ferri p.*
k *L. nō egent interpretatione. Ioue enim t.*

Ioue enim tonante *a* cum populo R. agi non
esse fas, quis ignorat? Tribuni pleb. tulerunt
de Prouinciis contra acta Cæsaris, *b* ille bien-
nij, iste sexennij. Nam etiam hanc legem po-
pulus R. accepit? quid promulgata fuit? quid?
nónne antè lata, quàm scripta? *c* nónne antè
factam vidimus, quàm futuram quisquam est
8 suspicatus? vbi lex Cæcilia, & Didia? vbi pro-
mulgatio, trinũdinum? vbi pœnæ recenti lege
Iunia, & Licinia? possúntne hæ leges ratæ esse
sine interitu legum reliquarum? Eccui pote-
stas in forum *d* introeundi fuit? quæ porrò
illa tonitrua? quæ tempestas? vt, si auspicia M.
Antoniũ non mouerent, sustinere tamen eum,
ac *e* ferre potuisse tãtam vim tempestatis, im-
bris, ac turbinum mirum videretur. Quam le-
gem igitur se augur dicit tulisse, non modò
tonante Ioue, sed propè cælesti clamore pro-
hibente, hanc dubitabit cõtra auspicia latam
9 confiteri? Quid? quòd *f* cum eo Collega tulit,
quem ipse fecit sua nuntiatione vitiosum, ni-
hilne ad auspicia bon⁹ augur *g* arbitratus est
pertinere? Sed auspiciorũ nos fortasse erimus
interpretes, qui sumus eius Collegæ. Num er-
go etiam armorum interpretes *h* quærimus?
Primùm omnes fori aditus *i* ita sunt sæpti, vt,
etiam si nemo obstaret armatus, tamen, nisi
sæptis reuulsis, introiri in forum nullo modo
posset. Sic verò erãt disposita præsidia, vt, quo-
modo *k* aditus hostium prohibetur castellis, &
aggeribus, ita ab ingressione fori populum,
10 Tribunósque pl. propulsari videres. Quibus de
causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dici-
tur, omnes censeo per vim, & contra auspicia
l latas, iisque legibus *m* populum non teneri.
Si quam legem de actis Cæsaris cõfirmandis,

deve

a *L. cum populo agi n.*
b *L. ille biennium, hic sexennium.*
c *L. non antè factum vidimus, quàm futurum q.*
d *L. insinuãdi fuit?*
e *L. ferre posse tant.*
f *al. cum Collega tulit.*
g *L. pertinere arbitratus est?*
h *L. erimus?*
i *L. ità sæpti sunt,*
k *L. hostium aditus vrbe prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingress.*
l *L. esse latas,*
m *al. populum R.*

déve dictatura in perpetuum tollenda, déve coloniis in agros deducendis, tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, vt populum teneant, saluis auspiciis *a* ferre placet. *b* Quamuis ergo bonas leges vitiosè, per vímque tulerit: tamen hæ leges sunt habendæ: omnísque audacia gladiatoris amentis, authoritate nostra repudianda est. Illa verò dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam sestertiũ *c* septies millies falsis perscriptionib⁹ donationibúsque auertit: vt portenti simile videatur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuisse? Quid? illi immanes quæstus, ferendi ne, quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta falsa vendebat: regna, ciuitates, immunitates, in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. Hæc se ex commentariis Cæsaris, quorum ipse author erat, agere *d* dicebat: in interiore ædium parte totius Reipub. nundinæ: mulier sibi fælicior, *e* quàm viro, auctionem Prouinciarum, regnorúmque faciebat: restituebãtur exsules, quasi lege, sine lege: quæ nisi authoritate Senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. *f* recuperãdæ sumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. 11

Neque solùm commentariis commentitiis, chirographísque venalibus innumerabilis pecunia cõgesta in illam domum est, cùm, quæ vendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed Senatus etiam consulta, pecunia accepta, falsa referebat: syngraphæ obsignabãtur, *g* Senatusconsulta, tamquam facta, ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. Fœdera intereà facta: regna data: populi Prouinciæque liberatæ: *h* earúmque rerum falsæ 12

a *L. ferri pl.*
b *L. Quãuis enim res bonas vitiosè,*
c *al. septies millies sestertium,*
d *L. dicebat, calebant in interiore æd.*
e *L. quàm viris,*
f *v.c. recipe-rãdæ sumus,*
g *L. Senatus, cõsulta numquam facta ad ærarium deferebãtur. al. Senatus-Consulta nũquam facta, tãquam facta, ad ærarium deferebantur.*
h *al. earúmque ipsarum rerum,*

falsæ tabulæ, gemente populo R. toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia vna in domo coaceruata est, vt, si hoc gen⁹ in vnum redigatur, non sit pecunia populo R. *a* defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer: iudiciorum, & iuris author. In quo nos fefellit. Antesignanos, & manipulares, & Alaudas, Iudices se constituisse dicebat. At ille legit aleatores, legit exsules, legit Græcos. O consessum iudicum præclarum! ô dignitatem consilij admirandam! *b* Pauet animus apud *c* cōsilium illud pro reo
13 dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominē audacissimum, & perditissimum. *d* Sed fac ita non esse, num Latinè scit? *e* num ex iudicum genere, & forma? *f* num leges nostras, moresve nouit? nū denique homines? est enim Creta vobis notior, quàm Roma Cydæ. *g* Delectus autem, & notatio iudicum, etiam in nostris ciuibus haberi solet. Gortynium verò iudicem quis nouit, aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem plerique nouimus; est enim Phædri, philosophi nobilis, filius: homo præterea festiuus, vt ei cum *h* M. Curio, consessore eodem, & collusore, facillimè possit
14 conuenire. Quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturque Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiétne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modò palliati, modò togati? An Atheniensium antiquissimas leges negliget? Qui porrò ille consessus, dij boni? Cretensis iudex, isque nequissimus. *i* Quemadmodum ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est, At Athenienses misericordes. Puto ne Curiū qui-

dem

a L. defutura. Legem etiam iudic.

b L. Auet animus,
c al. illud consilium,
d L. Sed fac non esse,
e L. num est ex iudic.
f L. nū, quod maximū est, leges nostras, mor. al. num, quod caput est, leges nostr. m.
g v. c. dilectus
h al. M. Curio,

i L. quem ad hunc reus alliget?

a L. qui periculum fortunæ quotidie faciat,

dem esse crudelem, *a* qui quotidie periculum fortunæ faciat. Sunt item lecti iudices, qui fortasse excusabũtur: habent enim legitimam excusationem, exsilij causa solum vertisse, nec esse posteà restitutos. Hos ille demens iudices 15
legisset: horum nomina ad ærarium detulisset: his magnam partem Reip. credidisset, si vllam speciem Reip. *b* cogitauisset? Atque ego de notis iudicibus dixi quos minùs nostis, nolui nominare: saltatores, citharistas, totũ denique *c* comessationis Antonianæ chorũ, in tertiam decuriam iudicum scitote esse *d* collectum. Hæc causa, cur lex tam egregia, tamque præclara, maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, vt eos iudices haberemus, *e* quos socios ad epulas habere hospites nemo velit. Scelerũ magnitudo, cõscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis cõfecta est, hanc tertiã decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est.

b fort. cogitasset?

c L. comissationis Antonianæ chorũ,
d L. cõlectum,
En causam, cur lex,
e L. quos hospites habere nemo velit.

Sed illud os, illam impuritatẽ cœni *f* fecisse, 16
vt hos iudices legere auderet, quorũ lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: vnũ, quòd tam turpes iudices essent: alterum, *g* quòd patefactũ esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. *h* Hanc ego, & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine vi, saluis auspiciis, essent rogatæ, censerem tamen abrogandas, nunc verò, *i* cur non abrogandas censeam, quas iudico
non rogatas? An illa non grauissimis ignomi- 17
niis, monumentisque huius ordinis ad posteritatis memoriam, sunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe *k* post vrbem conditam palàm secum *l* habuit armatos? quod neque

f L. fuisse,

g L. quòd patefactum, cognitúmque esset, quàm
h al. Hanc ergo,
i L. cur abrogandas cens.
k al. post conditã vrbem,
l L. habuerit,

a reges fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis, regnum occupare voluerũt. Cinnam memini, vidi Syllam, modò Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatã, plus potuerunt,
18 quàm vniuersa Respub. Non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, b nec multis, & occultis. At hanc pestem agmen armatorũ sequebatur: Classitius, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. Cùm autem erat ventum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur: non quòd ille scuta occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud verò c tæterrimũ auditu, non modò adspectu, in cælla Cõcordiæ collocari armatos, latrones, sicarios: d è tẽplo carcerẽ fieri: e apertis valuis Concordiæ, cùm inter subsellia Senatus versarentur latrones,
19 patres cõscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi venirem Calendis Septemb. fabros se missurum, & domum meã disturbaturũ esse dixit. Magna res, credo, agebant: de supplicatione f referebatur. Veni postridie: ipse non venit. Locutus sum de Repu. minùs equidem liberè, quàm mea consuetudo: liberiùs tamen, quàm g pericula, minæque postulabãt. At [illegible] homo vehemens, & violentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cũ laude L. Piso h xxx. diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: i adesse in Senatu k iussit ad XIII. Calendas Octobr. ipse intereà l decem & septem dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit, sitim quærens. Hęc enim ei causa esse m solet decla-
20 mandi. Cùm is dies, quo me adesse iusserat,

a *v. c. reges nostri fecerunt,*
b *al. nec ita multis, & occult.*
c *v. c. tæterrimum non modò auditu, sed etiam adspectu,*
d *L. de tẽplo,*
e *L. opertis valuis Conc.*
f *L. referebat.*
g *L. periculi minæ post.*
h *L. xxx. diebus ante) inimic.*
i *v. c. adesse in Senatum,*
k *L. iussit XIII. Calend. Octobr.*
l *L. septem decim dies,*
m *L. declamandi solet.*

a L. qui periculum fortunæ quotidie faciat,

b fort. cogitasset?

c L. comissationis Antonianæ chorũ,

d L. cõiectum,

En causam, cur lex,

e L. quos hospites habere nemo velit.

f L. fuisse,

g L. quòd patefactum, cognitùmque esset, quàm

h al. Hanc ergo,

i L. cur abrogandas cens.

k al. post conditã vrbem,

l L. habuerit,

dem esse crudelem, *a* qui quotidie periculum fortunæ faciat. Sunt item lecti iudices, qui fortasse excusabũtur: habent enim legitimam excusationem, exsilij causa solum vertisse, nec esse posteà restitutos. Hos ille demens iudices legisset: horum nomina ad ærarium detulisset: his magnam partem Reip. credidisset, si vllam speciem Reip. *b* cogitauisset? Atque ego de notis iudicibus dixi quos minùs nostis, nolui nominare: saltatores, citharistas, totũ denique *c* comessationis Antonianæ chorũ, in tertiam decuriam iudicum scitote esse *d* collectum. Hæc causa, cur lex tam egregia, tamque præclara, maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, vt eos iudices haberemus, *e* quos socios ad epulas habere hospites nemo velit. Scelerũ magnitudo, cõscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis cõfecta est, hanc tertiã decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. 15

16 Sed illud os, illam impuritatẽ cœni *f* fecisse, vt hos iudices legere auderet, quorũ lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: vnũ, quòd tam turpes iudices essent: alterum, *g* quòd patefactũ esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. *h* Hanc ego, & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine vi, saluis auspiciis, essent rogatæ, censerem tamen abrogandas, nunc verò, *i* cur non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas?

17 An illa non grauissimis ignominiis, monumentisque huius ordinis ad posteritatis memoriam, sunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe *k* post vrbem conditam palàm secum *l* habuit armatos? quod neque

a reges fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis,
regnum occupare voluerũt. Cinnam memini,
vidi Syllam, modò Cæsarem: hi enim tres post
ciuitatem à L. Bruto liberatã, plus potuerunt,
18 quàm vniuersa Respub. Non possum affirmare
nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, *b* nec
multis, & occultis. At hanc pestem agmen ar-
matorũ sequebatur: Classitius, Mustela, Tiro,
gladios ostentantes, sui similes greges duce-
bant per forum: certum agminis locum tene-
bant barbari sagittarij. Cùm autem erat ven-
tum ad ædem Concordiæ, gradus compleban-
tur, lecticæ collocabantur: non quòd ille scuta
occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta
ipsi ferrent, laborarent. Illud verò *c* tæterrimũ
auditu, non modò adspectu, in cælla Cõcordiæ
collocari armatos, latrones, sicarios: *d* è tẽplo
carcerẽ fieri: *e* apertis valuis Concordiæ, cùm
inter subsellia Senatus versarentur latrones,
19 patres cõscriptos sententias dicere. Huc etiam
nisi venirem Calendis Septemb. fabros se mis-
surum, & domum meã disturbaturũ esse dixit.
Magna res, credo, agebant: de supplicatione
f referebatur. Veni postridie: ipse non venit.
Locutus sum de Repu. minùs equidem liberè,
quàm mea consuetudo: liberiùs tamen, quàm
g pericula, minæque postulabãt. At [illegible] homo
vehemens, & violentus, qui hanc consuetudi-
nem liberè dicendi excluderet (fecerat enim
hoc idem maxima cũ laude L. Piso *h* xxx. die-
bus ante me) inimicitias mihi denunciauit:
i adesse in Senatu *k* iussit ad XIII. Calendas
Octobr. ipse intereà *l* decem & septem dies de
me in Tiburtino Scipionis declamitauit, sitim
quærens. Hęc enim ei causa esse *m* solet decla-
20 mandi. Cùm is dies, quo me adesse iusserat,

a *v. c. reges nostri fecerunt,*
b *al. nec ita multis, & occult.*
c *v. c. tæterrimum non modò auditu, sed etiam adspectu,*
d *L. de tẽplo,*
e *L. opertis valuis Conc.*
f *L. referebat.*
g *L. periculi minæ post.*
h *L. xxx. diebus ante) inimic.*
i *v. c. adesse in Senatum,*
k *L. iussit XIII. Calend. Octobr.*
l *L. septem decim dies,*
m *L. declamandi solet.*
&c.

venisset, tum verò agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atque in me absentem orationē *a* ore impurissimo euomuit. Quo die, si per amicos mihi cupienti in Senatum venire licuisset, cædis initium fecisset à me, sic enim statuerat. Cùm autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio, & satietas, attulisset. Etenim aderat L. frater, gladiator Asiaticus, qui myrmillo Mylasis depugnarat: sanguinem nostrum sitiebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. Hic pecunias nostras æstimabat: possessiones notabat & vrbanas, & rusticas: huius mendicitas *b* auiditate coniuncta, in fortunas nostras imminebat: diuidebat agros, quibus, & quos volebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio. Tantum quisque habebat possessor, quãtum reliquerat diuisor Antonius. Quæ quãquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine *c* notanda censeo: iudicãdúmque, nullos Septéuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod ab iis actum diceretur. M. verò Antonium quis est, qui ciuem possit iudicare potiùs, quàm tæterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi victorem, victurum neminem? *d* Num putetis, P. C. dixisse eum minaciùs, quàm facturum fuisse? Quid verò, quòd in contione dicere ausus est, se, cùm magistratu abisset, *e* ad vrbem venturum cum exercitu? introiturum, quotiescumque vellet? Quid erat aliud, nisi denuntiare populo R. seruitutem? Quod autē eius iter Brundisium? quæ festinatio? quæ spes, nisi vt *f* ad vrbem ocyus exercitum maximũ adduceret? qui autem 21 22

a L. ex ore impur.

b al. auiditati coniuncta,

c al. notanda esse censeo:

d L. Num putatis, P. C.

e L. ad vrbem futurū cum,

f. L. ad vrbē, v. l. in vrbem potiùs exerc. al. ad vrbem vel potiùs in vrbem exerc.

tem dilectus Centurionum? quæ effrænatio impotentis animi? Cùm eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se venire iussit Cēturiones, quos bene de Rep. sentire cognouerat: eosque ante pedes suos, vxorisque suæ, quam secum grauis Imperator ad exercitum duxerat, iugulari coëgit. Quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cùm in eos, quos numquam viderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecuniis *a* locupletum, qui pauperum sanguinem cōcupisset? quorum ipsorum bona, quantacúmque erāt, statim *b* comitibus suis, compotoribúsque descripsit. Atque ille furens infesta iam patriæ signa *c* Brundisio inferebat:

23 cùm *d* Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, *e* cùm sua sponte, eximiáque virtute, tum approbatione authoritatis meæ, colonias *f* patris adiit: veteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitum *g* fecit: incitatos latronis impetus retardauit. Posteà verò, quàm legio Martia ducem præstantissimum vidit, nihil egit aliud, nisi, vt aliquando liberi essemus: quam est imitata quarta legio. Quo ille nuntio audito, cùm Senatum vocasset, adhibuissetque consularem, qui sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret, repentè concidit. Pòst

24 autem neque sacrificiis solemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus. At quò? in prouinciam firmissimorum, & fortissimorum ciuium: qui illum, ne si ita quidem venisset, vt nullum bellum inferret, ferre potuissent: impotētem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscētem, semper rapientem, semper ebrium.

a *L. locupletium,*
b *al. suis comitibus,*
c *L. à Brundisio,*
d *C. Cæsar c.*
e *L. quamquam s. spon. exim. q. virt. tamen appr.*
f *L. patrias,*
g *L. confecit:*

At ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam
quisquam ferre posset, bellum intulit Prouin-
ciæ Galliæ: *a* circumsedit Mutinam, firmissi-
mam, & splendidissimam populi R. coloniam:
oppugnat D. Brutum, Imperatorem, Cõsulem
designatum, ciuem non sibi, sed nobis, & Reip.
natum. Ergo *b* Annibal hostis, ciuis Antonius? 25
quid ille fecit hostiliter, *c* quod hic aut fece-
rit, aut nõ faciat, aut non moliatur, & cogitet?
Totum iter *d* Antonij quid habuit, nisi depo-
pulationes, vastationes, cædes, rapinas? quas
non faciebat *e* Annibal, quia multa ad vsum
suum reseruabat. *f* At hi, qui in horam viue-
rent, non modò de fortunis, & de bonis ciuiũ,
sed ne de vtilitate quidem sua cogitauerunt.
Ad hunc, dij boni, legatos mitti placet? norũt
isti homines formam Reip. iura belli, exempla
maiorum? cogitant, quid populi R. maiestas,
quid Senatus seueritas postulet? *g* Legatos de-
cernitis: si vt deprecentur, contemnet: si vt
imperetis, nõ audiet: denique quamuis seuera
legatis mandata dederimus, nomen ipsum le-
gatorum, hunc, quẽ videmus populi R. restin-
guet ardorem: municipiorũ, atque Italiæ fran-
get animos, vt omittã hæc, quæ magna sunt:
certè ista legatio moram, & tarditatem afferet
bello. Quamuis dicant, quod quosdam audio 26
dicturos: Legati proficiscantur: bellum nihilo-
minùs paretur: tamen legatorũ nomen ipsum
h & animos molliet, & belli celeritatem mo-
rabitur. Minimis momentis, P.C. maximæ in-
clinationes tẽporum fiunt, cùm in omni casu
Reipub. tum in bello, & maximè ciuili: quod
opinione plerùmque, & fama gubernatur.
Nemo quæret, quibuscum mandatis legatos
miserimus: nomen ipsũ legationis vltrò missæ,
timoris

a *circũsedet,*
b *L. Hannibal,*
c *L. quod hic non aut fecerit, aut faciat, moliatur, & cog.*
d *L. Antoniorum,*
e *L. Hannibal,*
f *al. Hæc qui in hor.*
g *L. Legatos decernis: si vt depreceris, contemnet: si vt imperetis, non,*
h *v.c. & animos hominũ molliet, & belli celerit.*

timoris esse signum videbitur. Recedat à Mu-
tina, desinat oppuguare Brutum, decedat ex
Gallia: non est verbis rogandus, cogendus est
27 armis. Non enim *a* ad Annibalem mittimus,
vt à Sagunto recedat, ad quem miserat olim
Senatus P. Valerium Flaccum, *b* & Q. Fabium
Pamphilum, qui si *c* Annibal non pareret, Car-
thaginem ire iussi sunt, *d* nostros legatos quò
iubebimus ire, nisi paruerit Antonius? ad no-
strum ciuem mittimus, *e* ne Imperatorem, ne
coloniam populi Rom. oppugnet. Itáne verò?
hoc per legatos *f* rogandus est? Quid interest,
per deos immortales, vtrùm hanc vrbem op-
pugnet, an huius vrbis propugnaculum, *g* co-
loniámque populi Romani præsidij causa col-
locatam? Belli Punici secundi, quod cõtra ma-
iores nostros *h* Annibal gessit, causa fuit Sa-
gunti oppugnatio. Rectè ad eum legati missi:
mittebantur ad Pœnum, *i* mittebantur ad An-
nibalem pro hospitibus nostris, & sociis. Quid
simile tandem? nos ad ciuem *k* mittemus, ne
Imperatorem populi Romani, ne exercitum,
ne coloniam *l* circumsedeat, ne oppugnet, ne
28 agros depopuletur, ne sit hostis? Age, si parue-
rit, hoc ciue vti aut volumus, aut possumus?
Ante diem XIII. Calend. Ianuar. decretis ve-
stris eum concidistis: constituistis, vt hæc ad
vos Calend. Ianuar. referrentur, quæ referri
videtis, de honoribus & præmiis benè de Rep.
meritorum, & merentium: quorum principem
m iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M.
Antonij impetus nefarios ab vrbe in Galliam
n vertit: deinde milites veteranos, qui primi
Cæsarem secuti sunt: tum illas cælestes, diui-
násque legiones, *o* Martiam & Quartam, qui-
bus, cum consulem suum non modò reliquis-

a *L. ad Hannibalem*
b *L. & Q. Bæbium Tampilum:*
c *L. Hannibal*
d *L. nostros quò iubemus ire, si non paruer.*
e *L. ne Imperatorem, coloniámque pop.*
f *L. rogandum est?*
g *L. coloniam populi Rom.*
h *L. Hannib.*
i *L. mittebantur pro Hannibalis hospitibus, nostris sociis*
k *L. mittem.*
l *al. circumsideat,*
m *L. iudicastis*
n *L. auertit.*
o *v. c. Martiam, & Quartam comprobastis: quibus cum cons.*

ſent,ſed bello etiam perſequerentur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodémque die D. Bruti, præſtātiſſimi ciuis, edicto allato, atque propoſito factum eius *a* collaudauiſtis: quódque ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id vos authoritate publica comprobaſtis. Quid igitur 29
illo die aliud egiſtis, *b* niſi vt re hoſtem iudicaretis Antonium? his veſtris decretis aut ille vos æquo animo adſpicere poterit, aut vos illum *c* ſine ſummo dolore videbitis? Excluſit illum à Repub. diſtraxit, ſegregauit non ſolùm ſcelus *d* illius, ſed etiam, vt mihi videtur, fortuna quædam Reipub. qui ſi legatis paruerit, Romámque redierit: num quando perditis ciuibus vexillum, quò concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minùs vereor. *e* Sunt alia, ob quæ magis numquam parebit ille legatis: noui hominis *f* inſaniam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus. Lucius quidem frater eius, vtpote qui per- 30
egrè *g* depugnauit, familiam ducit. *h* Si per ſe ipſe ſanus, quod numquam erit: per hos eſſe ei tamen non licebit: teretur intereà tempus: belli apparatus refrigeſcent. Vnde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione, & mora? vt primùm poſt diſceſſum latronis, vel potiùs deſperatam fugam, liberè Senatus haberi potuit, ſemper flagitaui, vt conuocaremur. Quo die primùm conuocati ſumus, cùm deſignati Conſules non adeſſent, ieci, ſententia mea, maximo veſtro conſenſu, fundamenta Reipubl. ſeriùs omninò, quam decuit: nec enim antè potui: ſed tamen, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellum profectò nullum haberemus. *Omne malum naſcens facilè opprimitur:* 31
inueteratum, fit plerúmque robuſtius. Sed tum

ex ſpe

a L. collaudaſtis:

b L. niſi vt hoſtem iudicar. Ant.

c al. ſine dolore ſummo vid.

d L. ipſius,

e L. Sunt alia, quæ magis timeam, & cogitem. numquam p.

f L. inſanam arrogantiam:

g L. depugnarit. famil. ducit. Sit per ſe

h L. Sit per ſe ipſe ſanus,

exſpectabantur Calendæ Ianuar. fortaſſe non recte. Verùm præterita omittamus. Etiámne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur legati? dum reuertantur? quorum exſpectatio dubitationem belli *a* afferet. Bello autem dubio, quod poteſt ſtudiũ eſſe *b* delectus? Quamobrem, P. C. legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam: rem adminiſtrandam arbitror ſine vlla mora, *c* & confeſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium *d* indici, ſaga ſumi dico oportere, *e* delectum haberi, ſublatis vacationib⁹ in vrbe, & in Italia, *f* præ-

32 tereà Gallia tota. Quæ ſi erunt facta: opinio ipſa, & fama veſtræ ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam. Sentiet ſibi bellũ cum Repub. eſſe ſuſceptum: experietur conſentientis Senatus neruos, atque vires: nam nunc quidem partium contentionem eſſe dictitat. Quarum partium? alteri victi ſunt, alteri ſunt è mediis C. Cæſaris partibus. Niſi fortè Cæſaris partes à Panſa, & Hirtio conſulibus, & à filio C. Cæſaris oppugnari putamus. Hoc verò bellum non eſt ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæque noſtræ notatæ ſunt, & iam ad cuiuſque opinionem diſtributæ. Legi

33 epiſtolam Antonij, quam ad quẽdam Septemuirum, capitalem hominem, collegam ſuum, miſerat. *Quid concupiſcas, tu videris: quod concupiueris, certè habebis. g* Hem, ad quem legatos mittamus: cui bellum moremur inferre: qui ne ſorti quidem fortunas noſtras *h* deſtinauit, ſed libidini cuiuſque nos ita addixit, vt ne ſibi quidem quidquam integrum, quod non alicui promiſſum iam ſit, reliquerit. Cum hoc, P. C. bello, bello, inquam, *i* decertandum eſt: idque

a *al. affert.*
b *L. dilectus?*
c *L. & confestim gerendam: tumultum dec.*
d *L. edici,*
e *L. dilectum hab.*
f *L. præter Galliam togatam.*
g *L. Eu ad quem*
h *al. destituit,*
i *al. certandum est.*

confestim: legatorum tarditas repudianda est. Quapropter, ne multa nobis quotidie decernenda sint: consulibus totam Rempub. a committendam censeo, hisque permittendum, vt Rempub. defendant, prouideántque, ne quid Respubl. detrimenti accipiat: censeóque, vt iis, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ab eo discesserint. Hæc si censueritis, P. C. breui tempore libertatem populi Rom. authoritatém vestram recuperabitis: sin autem leniùs agetis: tamen eadem, sed fortasse seriùs decernetis. b De Rep. quoad retulistis, satis decreuisse videor. Altera res est de honoribus, de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententiis rogandis seruari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur, consule designato, more maiorum capiamus exordium: cuius, vt superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominũ magis iudiciis, quàm publicè laudata: quibúsnam verbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neque enim vllam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis, gloriæque desiderat. Qua etiam si careat, tamen sit seipsa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce posita lætetur. Laus igitur iudicij, testimoniique c vestri, tribuenda Bruto est. Quamobrem his verbis, P.C. Senatusconsultum faciendum censeo: cum D. Brutus, Imper. Coss. designatus, prouinciam Galliam in Senatus, populique Rom. potestate teneat: cúmque exercitum tantum, tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarumque prouinciæ Galliæ, optimè de Republica meritæ, mærentisque, conscripserit, compa

34 35 36

a L. commendandam cens.

b L. De Rep. qua de retul.

c L. nostri,

compararit: id eum rectè, & ordine, éxque Rep. fecisse: ídque D. Bruti præstantissimum meritum in Remp. Senatui, populóque Rom. gratum esse, & fore: itaque Senatum, populúmque Rom. existimare, D. Bruti, Imp. Coss. designati opera, consilio, virtute, incredibilíque studio, & consensu prouinciæ Galliæ, Reipub. difficillimo tempore esse subuentum.
37 Huic tanto merito Bruti, P. C. tantóque in Remp. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia, si oppressis municipiis, & coloniis imparatis, in illam vltimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reipubl. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentissimus, *a* atque omnibus consiliis præceps, & deuius, non solùm cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate barbarię bellum inferre nobis: vt eius furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita authoritate *b* vestra, suo consilio, atque iudicio, non vt Consulem recepit, sed, vt hostem, *c* arcuit Gallia, séque obsideri, quàm hanc vrbem, maluit. Habeat ergo huius tanti facti, támque præclari decreto *d* vestro testimonium sempiternum: Galliáque, quæ semper præsidet, atque præsedit huic imperio, libertatíque communi meritò, *e* veréque laudetur, quòd se, suásque vires non tradidit, sed opposuit Antonio.
38 Atque etiam M. Lepido pro eius egregiis in Rempub. meritis decernendos honores quàm amplissimos censeo. Semper ille populum Rom. *f* liberum esse voluit, maximúmque signum illo die dedit voluntatis, & iudicij sui, cùm Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit, gemitúque & mœstitia

a *L. atque in omnibus cons.*
b *al. nostra,*
c *al. arcuit Galliam, seq.*
d *L. nostro*
e *L. iuréque laud.*
f *al. liberum voluit, & v. r.*

declarauit, quantum haberet odium seruitutis: quàm populum Ro. liberum cuperet: quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. Quanta verò is moderatione vsus sit in illo tẽpore ciuitatis, *a* quod post mortem Cæsaris consecutum est, quis nostrûm obliuisci potest? Magna hæc: sed ad 39
maiora properat oratio. Quid enim, (ô dij immortales!) admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Rom. accidere potuit, quàm, cùm bellum ciuile maximum esset, cuius belli exitũ omnes timeremus, *b* sapientia eius id potiùs exstingui, quàm armis, & ferro rem in discrimen *c* adducere? Quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset, in illo tetro, miseróque bello, vt omittã patrem, duos Cn. Pompeij, summi, & singularis viri, filios incolumes haberemus: quibus certè pietas fraudi esse nõ *d* debet. Vtinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturũ fuisse declarauit in eo, quod potuit, cùm Sex. Pompeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reipubl. clarissimum monumentum clementiæ suæ, grauis illa fortuna populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quòd Imperij populi Rom. lumen fuit, exstincto, interfectus est patris simillimus filius. *e* Sed omnia mihi facta videntur deorum 40
immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reipub. conseruato. Quam ob causam iustam, atque magnam, & quòd periculosissimum ciuile bellum, maximúmque, humanitate, & sapientia sua M Lepidus ad pacem, concordiámque conuertit, Senatusconsultum his verbis censeo perscribendum: Cum à M. Lepido, Imp. Pontif. Max. sæpenumero Respubl. & bene, & fœliciter gesta sit, populúsque Rom. intellexerit

a *al. quod mortem Cæsaris consecutum est,*

b *L. sapientia id potiùs exsting.*

c *L. adduci?*

d *L. debuit.*

e *L. Sed omnia mihi videntur deor. imm. iudicio expiata, Sex.*

xerit ei dominatum regium maximè displicere: cúmque eius opera, virtute, consilio, singularíque clementia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum: Sextúsque Pompeius, Cn. F. Magnus, huius ordinis authoritate ab armis discesserit, & à M. Lepido,
41 Imper. Pont. Max. summa Senatus, populique Rom. voluntate ciuitati restitutus sit: Senatũ, populúmque Rom. pro maximis, plurimísque in Remp. M. Lepidi meritis, magnam spem in eius virtute, authoritate, fœlicitate, reponere otij, pacis, concordiæ, libertatis: eiúsque in Remp. meritorum Senatum, populúmque Ro. memorem fore, eique statuam equestrem inauratam in Rostris aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis sententia statui placere. Qui honos, P. C. mihi maximus videtur: primùm, quia iustus est: non enim solùm datur propter spem temporum reliquorum: *a* sed pro amplissimis meritis redditur:

a *fort. sed etiam pro ampl.*

* *

* nec verò cuiquam possumus commemorare hunc honorem à Senatu tributum iudi-
42 cio Senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem, P. C. qui nisi fuisset, quis nostrûm esse potuisset? aduolabat ad vrbem à Brundisio homo impotentissimus, ardens, odio, animo hostili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius: quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? nondum vllos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes, quæ ipsa exi-
43 tum non habebat. Quis tum nobis, quis populo Romano obtulit hunc diuinum adolescentem Deus? qui, cùm omnia ad perniciem nostram

nostram pestifero illi ciui pateret, subitò præter spem omnium exortus, priùs confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quàm quisquam hoc eum cogitare suspicaretur. Magni honores habiti Cn. Pompeio, cùm esset adolescens: & quidē iure, subuenit enim Reipub. Sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentium studio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar au- 44
tem annis multis minor, veteranos cupientes iam requiescere, armauit: eam complexus est causam, quæ esset Senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, *a* quæ diis omnibus gratissima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximum Imperium, victorémque exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiunxit: ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij comparandi fuit. *b* Ille in aduersariorum partibus agrum Picenum habuit munitum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus *c* libertati, contra Antonium confecit exercitum. Illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est.
Demus igitur Imperium Cæsari, sine quo res 45
militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest. Sit pro prætore eo iure, quo qui optimo: qui honos, quamquam est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solùm ad dignitatem valet. Itaque illa quæramus, quæ vix hodierno die consequemur. Sed sæpe spero fore, huius adolescentis ornandi, honorandíque & nobis, & populo Rom. potestatem: hoc autem tempore ita cen-
seo decernendum: Quod C. Cæsar, C. F. Pont. 46
d propr. summo Reip. tempore *e* milites veteranos

a *L. quæ diis, hominibúsque grat.*
b *L. Ille aduersariorum partib. agr. Pic. hab. inimicum:*
c *L. libertatis, & ita v.c.*
d *al. Proprætor,*
e *al. milites, & veteranos ad lib. non placet:*

ranos ad libertatem populi Romani cohortatus sit, eósque conscripserit: quódque legio Martia, Quartáque summo studio, optimóque in Rempubl. consensu, C. Cæsare duce & authore, Rempub. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quod C. Cæsar, a propr. Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit: equites, sagittarios, elephantos in suam, populíque Rom. potestatem redegerit, difficillimóque Reipub. tempore, saluti, dignitatíque populi Rom. subuenerit: ob eas causas Senatui placere, C. Cæsarem, C. F. Pontificem b Proprætorem, Senatorem esse, sententiámque loco prætorio dicere: eiúsque rationem, c quæcúmque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor
47 fuisset. Quid est enim, P.C. cur eum non quàm primùm amplissimos honores capere cupiamus? Legibus enim annalibus cùm grandiorem ætatem ad Consulatũ constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti, eximiáque virtute progressum ætatis exspectari non oportere. Itaque maiores nostri, d veteres illi, admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis pòst annis attulit ambitio, vt gradus essent petitionis inter æquales. Ita sæpe magna indoles virtutis, priùs quã Reip.
48 prodesse potuisset, e exstincta fuit. At verò apud antiquos, Rulli, Decij, Coruini, multíque alij: recentiore autem memoria superior Africanus, f T. Flaminius, admodum adolescentes consules facti, tantas res gesserunt, vt populi Rom. Imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cùm ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, nónne tertio

a *al. proprætor.*

b *L. pro pr.*

c *L. quemcúmque Magistratum petet, ita haberi, vt haberi per leges liceret, si*

d *L. veteres illi, leges annal. non h.*

e *L. exstincta est. At v. c. exstincta est. At v.*

f *L. T. Flamininus.*

tertio & tricesimo anno mortem obiit? quæ
est ætas nostris legibus decem annis minor,
quàm consularis. Ex quo iudicari potest, vir-
tutis esse, quã ætatis cursum celeriorem. Nam
quòd ij, qui Cæsari inuident, simulant se time-
re: ne verendum quidem est: vt tenere se pos-
sit, vt moderari, ne honoribus nostris elatus
intemperantius suis opibus vtatur. Ea natura 49.
rerum est, P.C. vt, qui sensum veræ gloriæ cœ-
perit, quique se ab Senatu, ab equitibus, po-
pulóque Rom. vniuerso senserit ciuem carum
haberi, salutarémque Reipubl. nihil cum hac
gloria comparandum putet. Vtinam C. Cæsari,
patri dico, contigisset adolescenti, vt esset Se-
natui, atque optimo cuique carissimus. Quod
cùm consequi neglexisset: omnem vim inge-
nij, quæ summa fuit in illo, in populari leuita-
te consumpsit. Itaque cùm respectum ad Se-
natum, & ad bonos non haberet, eam sibi
viam ipse patefecit ad opes suas amplifican-
das, quam virtus liberi populi ferre non pos-
set. Eius autem filij *a* longissimè diuersa *b* ra- 50.
tio: qui cùm omnibus est, tum optimo cuique
carissimus: in hoc spes libertatis posita est: ab
hoc accepta iam salus: huic summi honores,
& exquiruntur, & parati sunt. Cuius igitur
singularem prudentiam admiramur, eius stul-
titiam timemus? quid enim stultius, quàm
inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupidi-
tatem dominandi præcipitem, & lubricam an-
teferre veræ, graui, solidæ gloriæ? *c* An hoc
vidit puer: si ætate processerit, non videbit?
At est quibusdam inimicus, clarissimis, atque
optimis ciuibus. Nullus iste timor esse debet.
Omnes Cæsar inimicitias Reipublicæ con-
donauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc
modera-

a *al. longè sanè di.*
b *L. ratio est : qui*
c *al. An qui hoc vidit puer, si ætate pro.*

moderatricem *a* omnium factorum. Ita enim ad Remp. accessit, vt eam confirmaret, non vt euerteret. Omnes habeo cognitos sensus adolescentis, nihil est illi Rep. carius, nihil vestra authoritate grauius, nihil bonorum virorum iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius.
51 Quamobrem ab eo non modò nihil timere, sed maiora, & meliora exspectare debetis: neque, in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus apud eum possit, quàm salus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. vobis, *b* populóque R. quod profectò, cùm me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimescerémque in re maxima periculosam opinionem temeritatis: promitto, recipio, spondeo, Patres conscripti, C. Cæsarem, talem semper fore ciuem, qualis hódie sit, qualémque eum *c* maximè velle, &
52 optare debemus. Quæ cùm ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum *d* habeo. Nec verò de L. Egnatuleio, fortissimo, & constantissimo *e* ciue, amicissimo Reip. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium virtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio Consulibus, Senatui, populóque R. reique pub. esset: ob eam causam placere, vti L. Egnatuleio *f* triennium ante legitimum tempus Magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo, P.
53 C. *g* non tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo *h* decernendum: Senatui placere, militibus veteranis, *i* qui Cęsaris, pontificis, authoritatémque huius ordinis defenderint, atque defen-

a L. consiliorum omnium atque fact. al. dictorum omnium, atque fact.

b L. populóque R. reique publ. quod

c L. maximè esse, velle, & opt. deb.

d L. habebo. Nicr.

e L. ciui, amicissimoque Reip.

f L. triennio antè

g L. non tantũ com. tr. L. Egn. quantus honos.

h L. decernũdũ: [illegible]

i qui Cæsaris pontificis, pro præt. hortatu libertatẽ populi R. auctoritatémque, &c.

defendant, his, liberísque eorum, militiæ vacationem esse: vtique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter, ambóve, cognoscerent, *a* qui ager colonus esset, quò milites veterani deducti essent, qui contra legem Iuliam possideretur, vt is militibus veteranis diuideretur: de agro Cāpano separatim cognoscerent, iniréntque rationem de commodis milítum veteranorum augendis: legioníque Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione secunda, *b* tricesimaquinta, ad C. Pansam, A. Hirtium, consules, venissent, suáque nomina *c* dedissent: *d* quòd iis Senatus, populique Rom. libertas carissima sit, & fuerit, vacationem militię ipsis, liberísque eorum esse placere: extra tumultum Gallicum, Italicúmque: cásque legiones, bello confecto, missas fieri placere: quantámque pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pontifex, *e* Proprætor pollicitus sit, tantam dari placere: vtique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter, ambóve, rationem agri habeant, qui sine iniuria priuatorum diuidi possit: *f* ísque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ *g* ita daretur, assignaretur, vt quibus militibus amplissimè dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia, Consules, de quibus retulistis: *h* quæ si sint sine mora, maturéque decreta, faciliùs apparabitis ea, quæ tempus, & necessitas *i* flagitat. Celeritate autem opus est: qua si essemus vsi, bellum vt sæpe dixi, nullum haberemus.

54

a *L. qui ager his colonis esse.*

b *v. c. & xxxv.*

c *al. edidissent:*

d *L. quò diis Senatus authoritas, populiq; Rom.*

e *L. pro pr.*

f *al. cúmque militibus*

g *al. ita darent, assignarent,*

h *L. quæ si erunt*

i *L. flagitāt.*

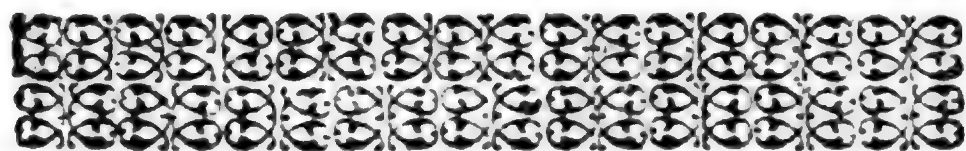

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA.

ORATIO XLIX.

1 AVDITA vobis esse arbitror, Quirites, quæ sint acta in Senatu, quæ fuerit cuiusque sentẽtia. Res enim ex Calendis Ian. agitata, paulò antè confecta est: minùs quidem illa seuerè, quàm decuit, non tamen omninò dissolutè. Mora est allata bello, non causa sublata. Quamobrem, quod quæsiuit *a* à me P. Apuleius, homo & multis officiis mihi, & summa familiaritate coniunctus, & vobis amicissimus, ita respondebo, vt ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis, optimísque consulibus Calendis Ian. de Rep. primùm referendi fuit ex eo, quod XIII. Calen-
2 das Ian. senatus me authore decreuit. Eo die primùm, Quirites, fundamenta iacta sunt Reip. Fuit enim longo interuallo ita liber Senatus, vt vos aliquando liberi essetis. Quo quidem tempore, etiam si ille dies vitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructum, cùm vos vniuersi vna mente, atque voce iterum à me conseruatam esse Remp. conclamastis. Hoc vestro iudicio tanto, támque præclaro excitatus, ita Calend. Ian. veni in Senatum, vt meminissem, quam personam impositam à vobis sustinerem. Itaque bellum nefarium il-

a L. ex me

latum Reip.cùm viderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putaui:hominémque audacissimum,qui multis nefariis rebus antè commissis, hoc tempore imperatorem populi R.oppugnaret,coloniam vestram fidissimam, fortissimámque obsideret, bello censui persequendum:tumultum esse decerni, iustitium edici, saga sumi, dixi placere: quo omnes acriùs, grauiúsque incumberent ad vlciscendas Reip.iniurias,si omnia grauissimi belli insignia suscepta à senatu viderent.

a L. hæc sententia, Quirites, sic per tr.
b al. præter paucos homines, omnes mihi &c.
c L. nescio qua ei obiecta re.
d al. reip.

Itaque *a* hæc sententia sic per triduum valuit, 3
vt, quamquam discessio facta non esset,tamen *b* præter paucos,omnes mihi assensuri viderentur.Hodierno autem die, *c* nescio qua obiecta re,remissior Senatus fuit.Nam plures eam sententiam secuti sunt, vt, quantum Senatus authoritas,vestérque consensus apud Antonium valiturus esset,per legatos experiremur.Intelligo, Quirites, à vobis hanc sententiam repudiari:neque iniuria,ad quem enim legatos?ad eúmne, qui, pecunia publica dissipata, atque effusa,per vim, & contra auspicia impositis *d* populo R. legibus, fugata contione, obsesso Senatu, ad opprimendam Remp. Brundisio legiones arcessierit?ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumsedeat? quæ vobis potest cum hoc gladiatore condicionis, equitatis,legationis esse communitas? Quamquam, 4
Quirites,non est illa legatio: sed denuntiatio belli,nisi paruerit. Ita enim est decretum, vt si legati *e* ad Annibalem mitterentur, mittuntur enim qui nuntient,ne oppugnet consulem designatum,ne Mutinam obsideat,ne prouinciam depopuletur, *f* ne delectus habeat, sit in Sena

e L. ad Hannibalem.
f L. ne delectus hab.

Senatus, populíque R. poteſtate. Facilè verò
huic denuntiationi parebit, vt in Patrum con-
ſcriptorum, atque in veſtra poteſtate ſit, qui
5 in ſua numquam fuerit. Quid enim ille vn-
quã arbitrio ſuo fecit, ſemper eò tractus, *a* quò
libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò vino-
lentia? ſemper eum *b* duo diſſimilia genera, le-
nonum, & latronum ita domeſticis ſtupris, fo-
renſibus *c* parricidiis delectarunt, vt mulieri
citiùs auariſſimæ paruerit, quàm Senatui, po-
6 pulóque R. Itaque, quod paulò antè feci in
Senatu, faciam apud vos. Teſtificor, denuntio,
antè prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ
ſunt legatis mandata facturum: vaſtaturum
agros, Mutinam obſeſſurum, *d* delectus, quà
poſſit, habiturum: is eſt enim ille, qui ſemper
Senatus iudicium, & authoritatem, ſemper vo-
luntatem veſtram, poteſtatémque contemſe-
rit. An ille id faciat, quod paulò antè decre-
tum eſt, vt exercitum citra flumen Rubico-
nem, qui finis eſt Galliæ, educeret, dũ ne pro-
piùs vrbem Romam CC. mill. admoueret? huic
denuntiationi ille pareat? ille ſe fluuio *e* Rubi-
cone CC. mill. circumſcriptum eſſe patiatur?
non is eſt Antonius. Nam ſi eſſet: non commi-
7 ſiſſet, vt ei Senatus, *f* tamquam Annibali ini-
tio belli Punici, denuntiaret, ne oppugnaret
Saguntum. Quòd verò ita auocatur à Mutina,
vt ab vrbe, tamquam peſtifera flamma, arcea-
tur, quam habet ignominiam? quod iudicium
Senatus? Quid, quòd à Senatu dantur mandata
legatis, vt D. Brutum, militéſque eius adeant,
iiſque demonſtrent, *g* ſua in Remp. merita,
beneficiáque eorum grata eſſe Senatui, popu-
lóque R. eiſque eam rem magnæ laudi, magnó-
que honori fore? paſſurúmne cenſetis Anto-

a *al. violentia v.c. vinulẽtia*
b *L. duo diſſ. gen. tenuerũt, lenonum, & latronum. Ita dom. ſt.*
c *L. parrici-diis delecta-rit, vt m.*
d *L. dilectus*
e *L. Rubicone & CC. mi-li.*
f *L. tamquam Hannib.*
g *L. ſumma in Remp. m.*

nium introire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patietur, mihi credite: *a* noui violentiam: noui impudētiam, noui audaciam.
Nec verò de illo, sicut de homine aliquo debemus, sed vt de importunissima bellua cogitare. Quæ cùm ita sint, non omninò dissolutum est, quod decreuit Senatus, habet atrocitatis aliquid legatio: vtinam nihil haberet moræ. Nam cùm plerísque in rebus gerendis tarditas, & procrastinatio odiosa est, tum hoc bellum indiget celeritatis. Succurrendum est D. Bruto: omnes vndique copiæ colligendæ: *b* horam exhibere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus. An ille non potuit, 7
si Antonium consulem, si Galliā Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio, & prouinciam tradere? domum redire? triumphare? *c* primus in hoc ordine esse, quoad Magistratum iniret? quid negotij fuit? Sed, cùm se Brutum esse meminisset, vestræque libertati *d* natū, quid egit aliud, nisi vt pa nè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? Ad hunc vtrum legatos, an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus. *e* Properēt, quod video esse facturos: vos saga parate. Est enim ita decretum, vt, si ille authoritati Senatus non paruisset, ad saga iretur, ibitur: non patebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur: non metuo, Quirites, ne cum audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in contione confirmasse, numquam illum futurum in Senatus potestate, refellendi mei causa, vt ego nihil vidisse videar, *f* vertat se, Senatui pareat. Numquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet, me sapientem à vobis, quàm se modestum existimari. Quid? ipse si velit: Num etiam L. fratrem passurū arbitra-

a al. vinolentiam,

b L. horam excubare nullā in t. c. al. horam, eximere null.

c L. primus in hoc ordine, quoad magistratum iniret, sententiam dicere, quid neg.

d L. natū, non otio suo: q.

e L. Properēt legati: quod vid.

f L. vertat se, & Senatui par.

8 9 10

tramur? nuper quidem dicitur ad Tibur, vt opinor, cum ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri esse minitatus. Etiámne ab hoc myrmillone Asiatico Senatus mandata, legatorum verba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim authoritate. Nam hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quàm L. Trebellius, pluris, quàm *a* T. Plancius, adolescens nobilis: qui omnibus sententiis maximo vestro plausu condemnatus, nescio quomodo se coniecit in turbam, atque ita mæstus rediit, vt retractus, non reuersus videretur: sic contemnit, tanquam si illi aqua, & igni interdictum sit. Aliquãdo negat ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiam.

11 Nam Trebellium valde iã diligit: oderat tum, cùm ille tabulis nouis aduersabatur: iam fert in oculis, *b* postquam ipsum Trebellium vidit sine tabulis nouis saluum esse non posse. Audisse enim vos arbitror, Quirites, quod etiam videre potuistis, quotidie sponsores, & creditores L. Trebellij conuenire. O fides (*c* hinc enim puto Trebellium sumsisse cognomen) quæ potest esse maior fides, quàm fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum *d* venire ad arma? vbi plausus ille in triũpho est spe ludi? vbi ædilitas delata summo

12 studio bonorum? Quis est, qui hunc non casu existimet *e* rectè fecisse? nequitia est, scelus est. Sed redeo ad amores, deliciásque nostras, L. Antonium, qui vos omnes in fidem suam recepit negatis? *f* num quisquam est vestrum, qui tribum non habeat? certè nemo. Atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. Rursus reclamatis? Adspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratam, in

a *L. T. Plãcus quã Exitius, adol. nobilis, Plancum, qui omnibus sent. &c.*

b *L. postquã vidit sine tab. nouis &c.*

c *L. hoc enim*

d *L. ire ad arma? vbi plausus ille triumpho est? sæpe ludis? vbi ædil.*

e *L. rectè fecisse, qui nequitia, & scelere ita excellat?*

f *L. nũ quisnã est vestrũ, qui*

qua quid scriptum est? *Quinque & triginta tribus patrono populi R.* a Igitur est patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem. Clamori enim vestro assentior: non modò hic latro: quem cliẽtem habere nemo velit: sed quis vnquam tantis opibus, tãtis rebus gestis, fuit, qui se populi R. victoris, dominíque omnium gentium *b* tutorem dicere auderet? in foro, L. Antonij statuam videmus sicut illam *c* Qu. Trebellij, qui Hernicos deuicit, antè Castoris. 13
O impudentiam incredibilem! tantúmne sibi sumsit, quia Mylasis myrmillo thracem iugulauit, familiarem suum? quónam modo istum ferre possemus, si in hoc foro, spectantibus vobis, depugnasset? Sed hæc vna statua: altera ab equitibus R. equo publico: qui item adscribũt, *Patrono*. Quem vnquam iste ordo patronum adoptauit? si quemquam, debuit me, sed me omitto. Quem censorem? Quem imperatorem? agrum his diuisit. O sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. Statuerunt etiam tribuni militares, *d* qui in exercitu Cæsaris duobis fuerunt. Quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semurium. Campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. Sed hæc agrorum assignatio paulò antè, Quirites, L. Cæsaris clarissimi viri, & præstantissimi Senatoris sententia dissoluta est. Huic enim assensi, septemuirum acta sustulimus. Iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. Nám possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. 14
Sed illa statua palmaris, de qua si meliora tẽpora essent, nõ possẽ sine risu dicere: *L. Antonio,* 15

a *L. Populi Romani igitur est patr.*

b *L. patronũ dic.*

c *L. Q. Tremellij, qui H.*

d *L. qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt,*

nio, Iani medii patrono. Itáne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis vmquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nũmum ferret expẽſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſam, bellúmque redeamus: quãquam non alienum fuit perſonas quaſdam à vobis recognoſci: vt, quibuſcum bellum gereretur, *a* poſſitis taciti cogitare. Ego autem vos hortor, Quirites, vt, etiam ſi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum expectetis animo æquo: celeritas detracta de cauſa eſt; boni ta-
16 men aliquid acceſſit ad cauſam. Cùm enim legati renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in veſtra poteſtate, non in Senatus eſſe Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? Nunc enim ſunt pauci illi quidem ſed tamen plures, quàm Rep. dignum eſt, qui ita loquantur. Ne legatos quidem exſpectabimus? Iſtam certè vocem, ſimulationémque clementiæ, extorquebit *b* res ipſa publica. Quo etiam, vt confitear vobis, Quirites, minùs hodierno die contendi, minus laboraui, vt mihi Senatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſumi iuberet. Malui *c* viginti diebus poſt ſententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie vituperari. Qua-
17 propter, Quirites, expectate legatorum reditũ, & paucorum dierum moleſtiam deuorate. Qui cùm redierint, ſi pacem afferent: *d* cupidum me, ſi bellum: prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies, noctẽſque de veſtra libertate, de Reip. ſalute cogitẽ? Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos à ſe ortum, hominibus nobiliſſimis, omnibus honoribus, prætuliſtis? an ingratus ſum? quis minùs? qui, partis honoribus, *f* eoſdem

a *L. poſſetis*

b *L. iſtis res ipſa. Quo e.*

c *v. c. xxx. dieb.*

d *al. ſtupidũ me.*

e *al. quẽ vos hominem à ſe ortum, hominib. &c.*

f *L. eoſdẽ in foro geſſi labores,*

gessi in foro labores, quos in petendis: rudis in republica? quis exercitatior, qui viginti iam annos bellum geram cum *a* improbis ciuibus? 18
Quamobrem, Quirites, consilio quantum potero, labore plus pæne, quàm potero, excubabo, vigilabóque pro vobis. Etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficij vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus *b* dignitati suæ, quẽ non excitet, non inflammet *c* tantus vester iste consensus? multas, magnásque habui consul contiones: multis interfui: nullam vnquam vidi tantam, quanta nunc *d* vestra est. Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à Rep. furorem exstinguere, opprimere audaciam. Idem volunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaque senatum *e* sua sponte bene firmum, firmiorem vestra authoritate fecistis. 19 Venit tempus, Quirites, seriùs omninò, quàm dignum populo R. fuit, sed tamen ita maturum, vt differri iam hora non possit. Fuit aliquis fatalis casus, vt ita dicam, quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. Nunc, si quis erit, erit voluntarius, populum R. seruire fas non est: quem dij immortales omnibus gentibus imperare voluerunt: res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur; aut vincatis oportet, Quirites, quod profectò & pietate vestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potiùs, quàm seruiatis.

Aliæ nationes seruitutem pati possunt, populi R. *f* est propria libertas.

a al. impiis
b L. dignitatis suæ,
c L. tantus iste vester cons
d v. c. vestrũ est.
e v. c. bene sua spõte firmum
f al. propria est lib.

IN

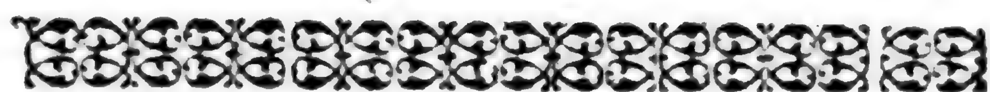

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Septima.

ORATIO L.

1
Aruis de rebus, sed fortasse necessariis, consulimur, P.C. De Appia via, & de Moneta, consul: de Lupercis tribunus pl. refert. Quarum rerum etsi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus. Adducta est enim, P. C. res in maximum periculum, *a* & extremum pænè discrimen. Non sine causa legatorum istam missionem semper timui, nũquam probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim se tenent ij, qui Senatum dolent ad authoritatis pristinæ spem *b* reuiuiscere, coniunctũ huic ordini populum R. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. Iam nunc fingunt *c* Antonij responsa, eadémque defendũt, alij, postulare illum, vt omnes exercitus dimit-
2 tantur. Scilicet legatos ad eum misimus, non vt pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed vt condiciones ferret, leges imponeret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet: se præsertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab vllis nationibus extimescendum est: alij remittere eum nobis Galliam citeriorem:
3 illam vltimam postulare Præclarè: ex qua non

a *L. & in extremum &c.*

b *L. reuirescere,*

c *al. responsa Antonij,*

legiones ſolum, ſed etiam nationes ad vrbem
conetur adducere: alij, nihil eum iam niſi mo-
deſti poſtulare. Macedoniam ſuam vocat om-
ninò: quoniam C. frater eſt inde reuocatus.
Sed quæ prouincia eſt, ex qua illa fax excitare
a non poſſet incendium? Itaque iidem, quaſi
prouidi ciues, & Senatores diligentes, belli-
cum me ceciniſſe dicunt. *b* Suſcipiunt partis
patrocinium, qui ſic diſputant: *c* Irritari An-
tonium non oportuit: nequam eſt homo ille,
atque confidens: multi præterea improbi
(quos quidem à ſe primùm numerare poſ-
ſunt, qui hæc loquuntur) *d* eos canendos
eſſe denuntiant. Vtrùm igitur in nefariis ci-
uibus vlciſcendis, cùm poſſis, an pertimeſcen-
dis, diligentior *e* eſt cautio? Atque hæc *f* illi 4
loquuntur, qui quondam propter leuitatem
populares appellabantur. Ex quo intelligi po-
teſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo
ciuitatis ſtatu, non voluntate fuiſſe populares.
Qui enim *g* conuenit, vt, qui in rebus improbis
populares fuerint, iidem in re vna maximè
populari, quòd eadem *h* ſalutaris populo R. ſit,
improbos ſe, quàm populares eſſe malint? me
quidem ſemper (*i* vt ſcitis) aduerſatum multi-
tudinis temeritati, hæc fecit præclariſſima
cauſa popularẽ. Et quidem dicuntur, *k* vel po- 5
tiùs iidem ipſi ſe dicunt conſulares: quo nomi-
ne *l* dignus eſt nemo, niſi qui tanti honoris
nomen poteſt ſuſtinere. Faueas tu hoſti? *m* li-
teras tibi ille mittat de ſua ſpe rerum ſecun-
darum? eas tu lætus proferas? recites? deſcri-
bendas etiam des improbis ciuibus? *n* eorum
augeas animos? bonorum ſpem, virtutémque
debilites? & te conſularem, *o* aut Senatorem,
aut denique ciuem putes? Accipiet in optimã
partem

a *L. non poſſit incend.*
b *v. c. Suſcipiunt vt patris patrocinium,*
c *Irritatum Ant.*
d *al. eos eſſe cauẽdos den.*
e *L. cautio eſt*
f *al. ij loquũtur, qui q.*
g *al. euenit,*
h *L. ſalutaris Reip. ſit,*
i *al. (vti ſcitis)*
k *L. vel potiùs ſe ipſi dicunt c.*
l *al. nemo eſt dignus,*
m *L. ille literas ad te mittat de ſ.*
n *al. augeas furorem? animis bonorũ, ſpem, virt.*
o *L. aut Senatorem, deniq. ciuem p.*

partem C. Pensa, fortissimus Consul, atque optimus. Etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, vt omnes vigilias, curas, cogitationes in Reip. salute *a* configeret, consu-
6 lem non putarem. Quamquam nos ab ineunte illius ætate vsus, consuetudo, studiorum etiam honestissimorũ societas, similitudóque *b* coniunxit, eiusdémque curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi, non modò salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, vt dixi, nisi talis Consul esset, negare esse consulem auderem. Idem non modò consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum, atque optimum consulem, *c* non quia non pari virtute, & voluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt, *d* in qua & virtutem, & volunta-
7 tem suam declararẽt. Huius magnitudini, animi grauitati, sapientiæ, tempestas est oblata formidolosissimi temporis. Tum autem illustratur Cõsulatus; cùm gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. Magis autem necessariũ, P.C. nullum tempus vnquam fuit. Itaque ego ille, qui semper pacis author fui, cuique pax, præsertim ciuilis, quamquam omnibus *e* bonis, mihi tamẽ in primis fuit optabilis: (omne enim curriculum industriæ nostræ, in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc digni-
8 tatem, siquam habemus, consecuti sumus:) ego itaque pacis, vt ita dicam, alumnus, qui, quantuscumque sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certè non fuissem (periculosè dico: quemadmodum accepturi, P.C. sitis, horreo:

a *L. defigeret, cons.*

b *L. deuinxit: eiusdémque cura incredibilis in aspe. belli ciuilis peric. perspecta, docuit nõ modò salutis sed etiam dign. meæ fuisse fautorem; tamen eund. &c.*

c *L. non quin pari virt.*

d *L. in qua & voluntatem suã, & virtutem declararent.*

e *L. bonis, tamen in pr. f. opt.*

reo: ſed pro mea perpetua cupiditate veſtræ
dignitatis retinendæ, & augendæ, quæſo, oró-
a L. vt primò, etſi erit,
que vos, P. C. *a* vt primò ſi erit vel acerbum
auditu, vel incredibile à M. Cicerone eſſe di-
ctum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero:
b L. explicare,
néve id priùs, quàm, quale ſit, *b* explicauero,
repudietis. (Ego ille, dicam ſæpius, pacis ſem-
per laudator, ſemper author, pacem cum M.
Antonio eſſe nolo. Magna ſpe ingredior in
reliquam orationem, P. C. quoniam periculo-
ſiſſimum locum ſilentio ſum præteruectus.
Cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia 9
periculoſa, quia eſſe non poteſt? Quę tria dum
explico, peto à vobis, P. C. vt eadem benigni-
c v. c. mea verba,
tate, qua ſoletis, *c* verba mea audiatis. Quid
eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate, cùm ſin-
gulis hominibus, tum verò vniuerſo Senatui,
turpius? quid porrò incōſtantiùs, quàm, quem
modò hoſtem non verbo, ſed re, multis de-
d L. iudicaritis,
cretis, *d* iudicauiſtis, cum hoc ſubitò pace vel-
e L. niſi verò tùm C. Cæſ.
le coniungi? *e* quaſi verò, cùm C. Cæſari meri- 10
tos illi quidem honores, & debitos, *f* ſed ta-
f al. ſed tamē immortales, & ſingulares decr.
men ſingulares, & immortales decreuiſtis vnā
ob cauſam, quòd contra M. Antonium exerci-
tum comparauiſſet, non hoſtem Antonium
g L. iudicauiſtis nec t.
g iudicaueritis: nec tum hoſtis eſt à vobis iu-
h al. cùm laudati auclo. v. vet. m. q.
dicatus Antoni⁹, *h* cùm laudati ſunt authori-
tate veſtra veterani milites, qui Cæſarem ſe-
cuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium *i* iudi-
i L. iudicaſtis, c.
cauiſtis, cum fortiſſimis legionibus, quòd il-
lum, qui Conſul appellabatur, cùm eſſet ho-
ſtis, reliquiſſent, vacationes, pecunias, agros
ſpopondiſtis. Quid? cùm Brutum omine quo- 11
k al. iſtius generis,
dam *k* illius generis, & nominis natum ad
Rempu. liberandam, exercitúmque eius pro li-
bertate populi R. bellum gerentem cum An-
tonio,

tonio, prouinciámque fidelissimam, atque op-
timam, Galliam, laudibus amplissimis affeci-
stis, tum non hostem iudicastis Antonium?
quid? cùm decreuistis, *a* vt coss. alter, am-
bóve ad bellum proficiscerentur: quod erat
12 bellum, si hostis Antonius non erat? *b* Quò
igitur profectus est vir fortissimus meus Col-
lega, & familiaris, A. Hirtius coss. At qua im-
becillitate? qua macie? sed animi vires, corpo-
ris infirmitas non retardauit. Æquum credo,
putauit, vitam, quam populi R. votis, retinuis-
set, pro libertate populi R. in discrimen addu-
cere. Quid? *c* cùm delectus haberi tota Italia
iussistis, cùm vacationes omnes sustulistis, tum
ille hostis non est iudicatus? armorum offici-
nas in vrbe videtis: milites cum gladiis se-
quuntur consulem: præsidio sunt, specie, con-
suli: re, & veritate, nobis: omnes sine vlla re-
cusatione, summo etiam cum studio nomina
dant: parent authoritati vestræ, non est iudi-
catus hostis Antonius? At legatos misimus.
13 Heu, me miserum! cur Senatum cogor, quem
laudaui semper, reprehendere? quid? vos cen-
setis, P. C. *d* legatorum missionem populum
R. probauisse? non intelligitis, nō auditis meā
sententiam flagitari? cui cùm pridie frequen-
tes essetis assensi, postridie ad spem estis ina-
nem pacis deuoluti. *e* Quàm turpe porrò est,
legiones ad Senatum legatos mittere, Sena-
tum ad Antonium? quamquam illa legatio nō
est: denuntiatio est, paratur illi exitium, nisi
paruerit huic ordini. *f* Quid refert? tamen opi-
nio est grauior. Missos enim legatos omnes
vident: decreti *g* vestri non omnes verba no-
14 uerunt. Retinenda est igitur *h* vobis constan-
tia, grauitas, perseuerantia: *i* repetenda est

vetus

a *L. vt Cōsul alter, ambóve,*
b *L. Quid igitur profect.*
c *L. cùm dilectus h.*
d *L. legatorū missionē populo R. vos probauisse?*
e *al. Quàm turpe est porrò leg.*
f *fort. Quid refert tamē? opinio est grauior.*
g *L. nostri.*
h *L. nobis c.*
i *L. repetēda est vetus illa.*

vetus illa seueritas: siquidem authoritas Senatus decus, honestatem, laudem, *a* dignitatē desiderat: quibus hic ordo *b* nimiùm caruit diu. Sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta: *c* nunc nulla est. Liberati regio dominatu *d* videbamur, armis domesticis ea ipsa depulimus. Nunc quidem vi extorquenda sunt, quod si non possumus facere (dicam, quod dignum est & Senatore, & Romano homine) moriamur. Quāta enim erit 15
illa Reip. turpitudo, quātum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium Consulari loco? cuius vt omittam innumerabilia scelera vrbani Cōsulatus, in quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exsules sine lege restituit, vectigalia *e* vendidit, Prouincias de populi R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per vim imposuit, armis aut obsedit, aut exclusit Senatum, vt hæc, inquam, omittam: ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, *f* coloniam populi R. & consulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit, quàm fœdum, *g* flagitiosumque sit, videtis. Satis multa de turpitudine. Dicam 16
deinceps, *h* vt proposui, de periculo: quod si minùs est fugiendum, quàm turpitudo: tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratā habere pacem, cùm in ciuitate Antonium *i* videatis, vel potiùs Antonios? nisi fortè cōtemnitis Lucium. Ego ne Caiū quidē, sed vt, video, dominabitur Lucius. Est enim patronus *k* xxxv. tribuum, quarum

a v. c. dignitatémq; desiderat: quibus rebus h.
b *L. caruit nimiùm diu. S.*
c *al. nūc nulla est liberatis regio dominatu. Vrgebamur armis domesticis, ea, &c.*
d *L. videbamur, multo posteà grauius vrguebamur armis domesticis. Ea ipsa depulimus nos quidem: sed extorquenda s.*
e *al. diuendidit,*
f *L. coloniam populi R. firmissimā oppugnauit, Imperatorē populi R. consulem des. obs.*
g *L. flagitiosúmque sit?* *Satis m.*
h *al. quod proposui,*
i *L. videbitis,*
k *L. quinque, & triginta trib.*

quarum sua lege, qua *a* cum C.Cæsare *b* Magistratum partitus est, suffragium sustulit:patronus centuriarum *c* equitum, quas idem sine suffragio esse voluit: patronus eorum, qui Tribuni militares fuerunt:patronus Iani me-
17 dij: ô dij! quis huius potentiam poterit sustinere?præsertim *d* cùm eosdem,in agros etiam deduxerit. Quis vmquam omnes tribus? quis equites Romanos? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? *e* quem gladiatorem non ita appellaui,vt interdū etiam M.Antonius gladiator appellari solet, sed vt appellant ij,qui planè, & Latinè loquuntur.Myrmillo in Asia depugnauit:cùm ornasset *f* Threcidicis comitem,& familiarem suum: illum miserum fugientem iugulauit:luculentam tamen ipse plagam accepit, vt de-
18 clarat cicatrix.Qui familiarē iugularit,*g* quid hic,occasione data,faciet inimico?& qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit?non sollicitabit rursus agrarios? *h* non quæret expulsos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum?Vt nemo sit alius,nisi ij,qui vnà sunt, & ij,qui hîc ei nunc apertè fauent: parúmne erunt multi? præsertim *i* cùm bonorum præsidia discesserint, illi parati sint ad nutum futuri? Ego verò metuo,si hoc tempore consilio lapsi erimus,ne illi breui tempore
19 nimis multi nobis esse videantur.Nec ego pacem nolo:sed pacis nomine bellū *k* inuolutum reformido. Quare si pace frui volumus:bellum gerendum est.Si bellum *l* omittemus: *m* pace numquam fruemur. Est autem vestri consilij,

a *al. qua cum C. fratre Magistratū par.*
b *al. Magistratus p.*
c *L. equitum Romanorum quas idem sine, &c.*
d *al. cum eosdē ministros, in agros &c.*
e *fort. quem non ita gladiatorē app.*
f *al. Threcidicis,*
g *L. quid is, occ.*
h *L. nō quæret vrbe expulsos?*
i *Libr. vulg. cùm boni iā præsidiis cesserint,*
k *L. obuolutum ref.*
l *L. omittimus:*
m *v.e. pacem numq. fr.*

Patres

a v.c. & tamquam speculа, b al. vt vacuum omni metu, c L. & prospicientia r. d L. cōsilium intelligi defuisse. e L. prædicā, f L. videatur, g v.c. coagmentari q. h al. pax esse i L. dilectus hab. k al. vestras, l al. vobis erunt, aut vos ill. m L sederūt: n L. recuperādam excitauerunt:

Patres conscripti, in posterum quàm longissimè prouidere. Idcircò in hac custodia, *a* tamquam in specula, collocati sumus, *b* vt vacuum metu populum R. nostra vigilia, *c* & prouidentia redderemus. Turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, *d* consilium intelligendi defuisse. Eos 20
Consules habemus, eam populi R. alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem Respu. accipere possit sine culpa Senatus. Equidem non deero, monebo, *e* prædicabo, denuntiabo, & testabor semper deos, hominésque, quid sentiam: nec solùm fidem meam, quod fortasse *f* videtur satis esse, sed in principe cui non est satis, curam, consilium, vigilantiámque præstabo. Dixi de periculo: docebo ne *g* coa- 21
gmētari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest *h* esse pax M. Antonio primùm cum Senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis vestrûm illum, quem ille vestrûm non oderit? Age, vos ille solùm, & vos illum? quid? ij, qui Mutinam circumsedent, qui in Gallia *i* delectus habent, qui in *k* nostras fortunas imminent, amici vmquam *l* nobis erunt, aut nos illis? an equites Romanos amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciúmque de M. Antonio: qui frequentissimi in gradibus Concordiæ *m* steterunt: qui vos ad libertatem *n* recuperandam incitauerunt: arma, saga, bellum flagitauerunt: me vnà cum populo R. in contionem vo- 22.
cauerunt. Hi Antonium diligent? cum his pacem seruabit Antonius? Nam quid ego de vniuerso populo R. dicam? qui pleno, ac referto foro,

foro, bis me vna mente atque voce in con-
tionem vocauit, declarauítque maximam li-
bertatis recuperandæ cupiditatem. *a* Itaque
quod erat optabile anteà, vt populum R. co-
mitem haberemus, nunc habemus ducem.
Quæ est igitur spes, qui Mutinam circumse-
dent, imperatorem populi R. exercitúmque
b oppugnantes, pacem cum populo R. habere
23 posse? An cum municipiis pax erit, quorum
tanta studia cognoscuntur in decretis facien-
dis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt
in singulis oppidis curiam populi R. non de-
sideretis? Laudandi sunt ex huius ordinis sen-
tentia *c* Firmani, qui principes pecuniæ polli-
cendæ fuerunt. Respondendum honorificè est
Marrucinis, qui ignominia notandos censue-
runt eos, *d* qui militiam subterfugissent. Hæc
iam tota Italia fiunt, magna pax Antonio
e cum eisdem, his cum illo, quæ potest maior
esse discordia? in discordia autem *f* pax ciuilis
24 vllo pacto esse potest? Vt omittam multitudi-
nem *g* L. Nasidio, equiti R. homini in primis
ornato, atque honesto, ciuique semper egre-
gio, cuius ego excubias, & custodias mei ca-
pitis cognoui in Consulatu meo: *h* qui vici-
nos suos non cohortatus est solùm, vt mili-
tes fierent, sed etiam facultatibus suis su-
bleuauit: huic, *inquam*, tali viro, quem nos
Senatusconsulto *i* collaudarimus, poterítne
esse pacatus Antonius? quid? Cæsari? qui illum
vrbe: quid? D. Bruto, qui Gallia prohibuit?
25 Iam verò ipse se placabit, & leniet Prouinciæ
Galliæ, à qua *k* exclusus, & repudiatus est?
Omnia videbatis, P. C. nisi prospicitis, plena
odiorum, plena discordiarum: ex quibus oriũ-
tur bella ciuilia. Nolite igitur id velle, quod

a *L. Ita quod*

b *L. oppugnãt, iis pacem cum populo R. esse posse?*

c *al. Formiani,*

d *L. si qui mill.*

e *L. cum his: his item cum illo, quæ p.*

f *v.c. pax ciuilis esse vllo pacto potest? al. pax ciuilis esse nullo pacto potest.*

g *L. L. Visidio,*

h *al. qui ciues suos,*

i *L. collaudare d. bemus, &*

k *L. C. Cæsari?*

l *v.c. expulsus,*

fieri non potest: & cauete, per deos immortales, P. C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis 26
spectat oratio? quid enim legati egerint, nondum scimus. *a* At verò erecti, excitati, parati, *b* armati animis iam esse debemus, ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur, omnia fecerit, oportet, quæ interdicta & denuntiata sunt, priùs, quàm aliquid postulet: Brutum, exercitúmque eius oppugnare: vrbes, & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propiùs vrbem millia passuum ducenta admouerit: *c* fuerit in Senatus, populique R. potestate, hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi. Si Senatui non paruerit: non illi Senatus, sed ille populo R. bellum indixerit. Sed vos moneo, P. C. libertas agitur populi R. quæ est commendata vobis: vita, & fortunæ optimi cuiusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridem intendit Antonius: authoritas vestra, quam nullam habebitis, nisi nunc *d* retinueritis: tætram, & pestiferam *e* belluam, ne inclusam, & constrictam dimittatis, cauete. Te ipsum moneo, Pansa (quãquam non eges consilio, quo vales plurimum: tamen etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent) hunc *f* tantum tuum apparatum, tamque præclarum, ne ad nihilum recidere patiare: tempus habes tale, quale nemo habuit vmquam. Hac grauitate Senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuam Rempubl. metu, & periculo *g* liberare.

a L. At verò excitati, erecti, parati,
b L. armati animis tamen esse d.
c v. c. fuerit & in Senatus, & in populi R. pot.
d v. c. tenueritis.
e L. beluam,
f al. tuũ tantum app.
g L. liberare.
Quibus de rebus refers, P. Seruilio assentior.

IN M.

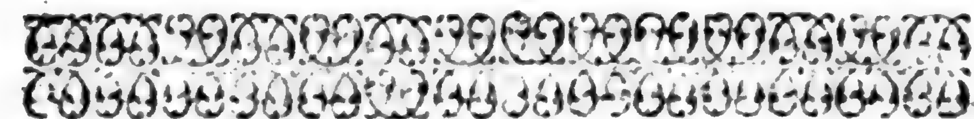

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Octaua.

ORATIO LI.

1 CONFVSIVS hesterno die *a* est acta res, C. Pansa, quàm postulabat institutum Consulatus tui. Parum mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cùm Senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cùm te videret omnes esse bellum, quidámque id verbum remouendum arbitrarentur: tua voluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. *b* Victa igitur est propter asperitatem, te authore, nostra sententia. *c* Vicit L. Cæsar amplissimus vir, qui verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quàm sententia, lenior. Quamquam is quidem, antequàm sententiam diceret, propinquitatem excusauit. Idem fecerat, me Consule, in sororis viro, quod hoc tempore *d* in sororis filio, vt & luctu sororis

2 moueretur, *e* & saluti Reip. prouideret. Atque ipse tamen Cæsar præcepit vobis quodammodò P.C. ne sibi assẽtiremini, cùm ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eaque se, ac Rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus: num etiam vos auunculi, *f* qui illi assensi estis? At in quo fuit controuersia? *g* Belli nomẽ ponendum in sententia quidam non putabãt: tumultum appellare malebant, ignari non modò rerum, sed etiam

a *fort. acta ris est. C. P.*
b *L. victa est igitur propter verbi asper.*
c *L. vicit L. Cæsaris, amplissimi viri, q.*
d *L. in sororis filio fuit, vt & L.*
e *& saluti populi R.*
f *L. qui illi estis assensi?*
g *al. Belli nomen ponend. quidã in sententia non p. al. Belli nomen in sentẽtia ponendum quidam non put.*

verborũ. Poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu : *a* tumultus eſſe ſine bello non poteſt. *b* Quid enim eſt aliud tumultus, niſi pertur- 3
batio tãta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum eſt tumultus. Itaque maiores noſtri, tumultum Italicum, quòd erat domeſticus : tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus, *c* pręterea nullum tumultũ nominabant. Grauius autem tumultum eſſe, quàm bellum, hinc intelligi licèt, *d* quòd bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, vt bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſſe nõ poſſit.
Etenim cùm inter bellum, & pacem medium 4
nihil ſit neceſſe eſt, tumultum, *e* ſi belli nõ ſit, pacis eſſe. Quo quid abſurdius dici, aut exiſtimari poteſt? Sed nimis multa de verbo : rem potiùs videamus, P.C. quàm quidem intelligo verbo fieri interdum deteriorem ſolere. *f* Nolumus hoc bellum videri. Quàm igitur municipiis, & coloniis ad excludendum Antonium authoritatẽ damus? quàm, vt milites fiant ſine vi, *g* ſine tumultu, ſtudio, & voluntate? quam, vt pecunias in Rẽp. polliceantur? Si enim belli nomen *h* tollitur, municipiorum ſtudia *i* tolluntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſam, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt. Sed quid plura? D. Brutus oppugna- 5
tur: non eſt bellum? Mutina obſidetur, ne hoc quidẽ bellum eſt? Gallia vaſtatur: *k* quę poteſt pax eſſe certior? Illud verò quis poteſt bellum eſſe *l* dicere, quò fortiſſimũ virum, cum exercitu *m* miſimus? qui cùm eſſet infirmus ex graui diuturnóque morbo, *n* nullã ſibi putauit excuſationẽ eſſe opponere, cùm ad Reip. pręſidiũ vocaretur. C. quidẽ Cæſaæ non expectauit

a noſtra

a al. tumultus ſine bello non pot.
b *L. Quid eſt enim al.*
c *L. præterea nullum nominabant.*
d *L. quòd bello vocationes val.*
e *fort. ſi belli nomen nõ ſit, pacis eſſe,*
f *al. Nolimus*
g *L. ſine multo ſtudio, & voluntate?*
h *L. tolletur,*
i *L. tollẽtur:*
k *al. quæ pax poteſt eſſe certior?*
l *L. dicere, Cõſulem fortiſſ. virum, cum exerc.*
m *L. miſimus qui c.*
n *L. nullam putauit ſibi,*

a nostra decreta, præsertim b cùm esset illins ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. Decernendi enim tempus c nondũ venerat: belli autẽ gerendi tempus si prætermisisset: videbat, Repub. oppressa, nihil posse decerni.
6 Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace d versantur. Non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit e Hirtius: non est hostis, f qui armatus cõsulem designatum oppugnat: nec illa hostilia verba, nec bellica, quæ paulò antè ex Collegæ literis Pãsa g recitauit: *Deieci sali armatus præsidium: Claterna potitus sum: fugati equites: prælium commissum: occisi aliquot.* Quæ pax potest esse maior? h Delectus tota Italia decreti, sublatis vacationibus: saga cras sumẽtur: Consul se cum præsidio i descensurum dixit.
7 Vtrùm hoc bellum k non est? an etiam tãtum bellum, quantum numquam fuit? Cæteris enim bellis, maximeq; ciuilibus, contentionẽ, Reip. causa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, l quas per vim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragiis: rursus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & vt clarissimorum hominũ
8 crudelissimã m vlciscere necem. Horum omnium bellorum causæ ex Reipub. contentione natæ sunt: de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quinctum ciuile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt, primùm n non modò in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibilique cõcordia, omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cùm omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ est igitur in medio, belli causa posita? nos deorum immor

a *al. vestra*
b *L. cùm illud esset ætatis b.*
c *L. nondum erat: b.*
d *L. versantur?*
e *L. Hirtius?*
f *L. qui consulem designatum oppugnat?*
g *L. recitauit?*
h *L. Delectus*
i *L. descensurũ esse dixit.*
k *L. non est? etiã tantum bellum, quantum numquã fuit.*
l *al. quas Sylla per vim latas esse dicebat: v. c. quas per vim Sylla latas esse dicebat: & ita L.*
m *v. c. pœniretur*
n *L. nõ modò non in diss.*

talium templa, nos muros, nos domicilia, sedesque populi Rom. a Penates, aras, focos, sepulchra maiorum: nos leges iudicia, libertatē, coniuges, liberos, patriam defendimus: contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, vt hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet,
partim dispertiat b parricidis. In hac tam di- 9
spari ratione belli miserrimum illud est, quòd ille latronibus suis pollicetur primùm domos: vrbem enim se diuisurum c confirmat: deinde omnibus portis, quò velint, deducturum. Omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræque pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt. Atque etiam homines agrestes, d si homines sunt illi potiùs, quàm pecudes, inani spe ad aquas vsque Puteolanas e prouehuntur. Ergo habet
Antonius, quod suis polliceatur. Quid nos? 10
numquid tale habemus? Dij meliora. Id enim ipsum agimus, ne quis posthac f eiusmodi quidquam possit polliceri. Inuitus dico, sed dicendum est. Hasta Cæsaris, P.C. multis improbis & spem affert, & audaciam. Viderunt enim, ex mendicis fieri repentè diuites. Itaque g hastam semper videre cupiunt ij, qui nostris bonis imminent: quibus omnia pollicetur Antonius. Quid nos? nostris exercitibus quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: scelerum enim promissio, & iis, qui exspectant, perniciosa est: & iis, qui promittunt. h Nos nostris militibus libertatem, i iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promissa, cruenta, tetra, scelerata, diis, hominibusque inuisa, nec diuturna, nec salutaria: nostra contrà, honesta, integra,

a *q. v. c. n n habent, Penates,*

b *L. patricidis.*

c *L. esse confirmat:*

d *L. si homines illi, ac nō pecudes potiùs, inani spe ad aquas vsque & Puteolos proueh.*

e *al. peruehuntur.*

f *L. quidquā eiusmodi*

g *L. semper hastam vid.*

h *L. Nos libertatem nostris milit. leges, iura iud*

i *al. leges, iura, iud.*

integra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis.
11 Hic mihi etiam Q. *a* Fusius, vir fortis, ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. Quasi verò, si laudanda pax esset, *b* ego idem facere commodè non possem? *c* Semel enim pacem defendi: non semper otio studui: quod cùm omnibus bonis vtile est, tum præcipuè mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuisset sine forensibus causis, sine legibus, sine iudiciis? quæ esse non possunt, ciuili
12 pace sublata. Sed quæso, Calene, quid? tu seruitutem, pacem vocas? Maiores quidem nostri non modò, vt liberi essent, sed etiam, vt imperarent, arma *e* capiebãt: at tu arma abiicienda censes, vt seruiamus. Quæ causa iustior est belli gerendi, quàm seruitutis depulsio? in qua etiã si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si velit. *f* Immò alia causa iusta, ac necessaria est, nisi fortè ad te hoc non putas pertinere, quod te socium fore speras dominationis Antonij. In quo *g* bis falleris: primùm quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquam *h* stabile in regno, aut iucundum putas: non, si tibi anteà profuit, sem
13 per proderit. *i* Quinetiam de illo homine queri solebas: quid te facturũ de bellua putas? *k* At qui is es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos volueris. Honesta oratio: sed ita, si bonos, & vtiles Reipub. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, voluntate hostes, saluos velis: quid tandem *l* interest inter te, & illos? *m* Pater quidem tuus, quo vtebar sene authore adolescens, homo seuerus, & prudẽs, primas omnium ciuium P. Nasicæ, qui Ti. Gracchum interfecit, dare solebat. *n* Eius enim virtute, consilio, magnitudine animi, liberatam Remp.

a *L. Fusius*
b *L. ego id æquè commode facere non p.*
c *al. semel enim p. defendi? non semp. ot. studui?*
d *al. quid tu? seru.*
e *L. capiebant: tu*
f *L. Immò aliæ causæ iustæ hæc necessaria est.*
g *L. bis laberis:*
h *L. stabile, aut iucundũ in regno put.*
i *al. Quin etiam memini, de illo hom. q. s.*
k *L. Atque ais eum te esse, qui*
l *L. intersit int.*
m *al. Pater tuus quid. q.*
n *v. c. ius vir tute consi. & ita L.*

arbitrabatur. Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, non probaretur, quia non omnes saluos esse voluisset. Quòd L. Optimus consul verba fecit de Repub. de ea re ita censuerunt. *a Vti Opimius Consul Rempub. defenderet.* Senatus hæc verbis, Opimius armis. Num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij *b* consulares? aut P. Lentulum principem *c* Senatorem? cōplures alios summos viros, *d* qui cum L. Opimio consule armati Gracchum in Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue vulnus accepit: interfectus est Gracchus, & M. Fuluius consularis, eiúsque duo adolescentuli filij. Illi igitur viri vituperandi: non enim *e* ciues omnes saluos esse voluerunt. 14

15 Ad propiora venimus. C. Mario, L. Valerio, consulibus, Senatus Rempu. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pleb. Glaucia prætor est interfectus: omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, *f* Scæuulæ, Crassi, arma sumpserunt. Num aut consules illos, aut clarissimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam perire volui? num tu, qui omnes saluos vis, Catilinam saluum esse voluisti? Hoc interest, Calene, inter meam sententiam, & tuam: ego nolo quemquam ciuem committere, vt morte multandus sit: tu, etiam si commiserit, cōseruandum putas. In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, *g* vri, secarique patimur, *h* vt membrorum aliquod potiùs, quàm totum corpus intereat: sic in Repub. corpore, vt totum saluum sit, quidquid est pestiferum, amputetur. 16 Dura vox. Multo illa durior: Salui sint improbi, scelerati, impij:

a *al. Vti L. Opimius*
b *al. consulares? P. Lēt.*
c *L. Senatus?*
d *al. qui cum Opimio consule*
e *al. omnes ciues s.*
f *al. Scæuolæ,*
g *L. id vri, sec.*
h *L. vt membrum aliquod pot.*

pij:

pij : deleantur innocentes, honesti, boni, tota Respub. Vno in homine, *a* Q. Fusi, fateor te vidisse plus, quàm me. Ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum libidinosum, impium, audacem, *b* facinorosum : tu contrà sanctum, *c* temperantem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, & optandum: in hoc vno te plurimum vidisse, me multum
17 errasse concedo. *d* Nam me tecum iracundè agere dixisti solere, non est ita : vehementer me agere fateor, iracundè nego: omninò irasci amicis non temerè soleo, ne si merentur quidem. Itaque sine verborum contumelia à te dissentire possum, *e* sine animi summo dolore non possum. Parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic videlicet faueo, *f* tu illi? Immò verò ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego *g* conseruare coloniam populi Rom. cupio, tu *h* expugnare studes. An hoc negare potes: qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim *i* dicis, pacem velle te? res geritur : conductæ vineæ sunt, pugnatur acerrimè, qui intercurrerēt, misimus tres principes ciuitatis : hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constan-
18 tissimus defensor Antonij. Et quidem, quo melior Senator videatur, negat se illi amicum esse debere: *k* cum suo magno beneficio venisse eum contra se. Vide quanta caritas sit patriæ, cùm homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antonium. Ego te, cùm in Massilienses *l* tam sis acerbus, *m* Fusi, non animo æquo audio. Quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem *n* fecit belli? *o* per quem sublata est vrbs ea, sine qua num-

a *Q. Fusi,*
b *v. c. facinerosum:*
c *al. tempe-ratum,*
d *L. Nam quòd me tecum irac.*
e *al. sine animi summo dolore irasci nō possum.*
f *al. tu illi. Immò*
g *L. cōseruari*
h *L. expugnari*
i *L. interponas,*
k *L. dices*
l *L. cùm suo magno esset beneficio, venisse eum c.*
m *L. tam es acerb.*
n *L. Fusi, al. Q. Fusi,*
o *L. facit b.*
p *L. per quē lata est vrbs ea,*

quam ex transalpinis gentibus maiores nostri
a triumpharunt. Quo quidem tempore popu-
lus Ro. ingemuit: *b* quamquam enim proprios
dolores suarum rerum omnes habebāt: tamen
huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat
ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, 19
qui illis fuerat iratissimus, tamen propter sin-
gularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem,
quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nul-
la sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis
potest? Rursus *c* me iam irasci fortasse dices.
Ego autem sine iracundia dico, vt omnia, nec
tamen sine dolore. Neminem illi ciuitati ini-
micum esse arbitror, *d* qui amicus sit huic ci-
uitati. Excogitare, quæ tua ratio sit, Calene,
non possum. Anteà deterrere te, ne popularis
esses, non poteramus: *e* vt nunc sis popularis,
exorare non possumus. Satis multa *f* cum Fu-
sio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. Credo
autem, qui generi querelam moderatè ferat,
æquo animo laturum amici. *g* Venio nunc ad 20
reliquos consulares, quorum est nemo, (*h* iure
meo hoc dico,) *i* qui non mecum habeat ali-
quam coniunctionem gratiæ, alij maximam,
alij mediocrem, nemo nullā. Quàm hesternus
dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit?
iterum legatos? *k* quid? ille faceret inducias?
ante consulis, oculósque legatorum, tormentis
Mutinam verberauit: opus ostendebat, muni-
tionémque legatis: ne punctum quidem tem-
poris, cùm legati adessent, oppugnatio respira-
uit. Ad hunc legatos? cur? an vt eorum redi-
tu vehementiùs pertimescatis? Equidem cùm 21
anteà legatos decerni non censuissem: hoc me
tamen *l* consolabar, quòd cùm illi ab Antonio
contenti, & reiecti reuertissent, *m* dixissentque
Senatui,

a *al. triumphauerunt.*
b *al. quamquam proprios dol.*
c *L. iam me*
d *L. qui sit huic amicus. Excog.*
e *L. exorare nunc, vt sis popularis, nō possumus.*
f *L. cum Fusio,*
g *L. Venio ad rel. cons.*
h *L. (iure hoc meo dico)*
i *L. quin mecum hab.*
k *L. quid si ille faceret inducias? ante os, oculósque*
l *L. consolabar, cùm illi ab Ant.*
m *al. renunciassentq́;*

Senatui, non modò illum è Gallia non discessisse, vt *a* censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse: potestatem sibi D. Bruti cõueniendi *b* non fuisse: putabam fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, *c* viribus D. Bruto subueniremus. Nos etiam *d* languidiores facti sumus, postquam Antonij non solùm audaciam, & scelus, sed etiam insolen-
22 tiam, superbiámque perspeximus. Vtinam L. Cæsar valeret, *e* Seruius Sulpitius viueret. Multo meliùs hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab vno: dolenter hoc dicam potiùs, quàm contumeliosè: deserti, deserti, inquam, sumus, P.C. à principibus. Sed, vt sæpe iam dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter sentient, erunt consulares. Animum nobis afferre legati debuerunt: timorem attulerunt, *f* quamquam mihi quidem nullum vmquam timorem, quamuis illi de illo, ad quem missi sunt, benè existiment: à quo etiam man-
23 data acceperunt. Pro dij immortales! vbi est ille mos, virtúsque maiorũ? C. Popillius apud maiores nostros, cùm ad Antiochũ Regem legatus missus esset, & verbis Senatus denunciasset, vt ab Alexãdria discederet, quã obsidebat: cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixítque, *g* se non antè renunciaturum Senatui, nisi priùs sibi respõdisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione *h* excederet. Præclarè: Senatus enim faciẽ secũ attulerat, authoritatẽ Reip. cui qui nõ paret, nõ ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est
24 *k* totus repudiandus. An ego ab eo mãdata acciperem, qui Senatus mandata contemneret? aut ei cum Senatu quidquã cõmune iudicarẽ, qui Imperatorem popu. R. Senatu prohibente, obside

a *L. vti censuissemus:*
b *L. non fuisse: fore, vt omnes infl.*
c *L. viris*
d *L. languidiores posteà facti sumus, quàm Ant.*
e *L. Ser. Sulpitius viuer.*
f *L. quamquam m. qu. nullũ, quamuis de illo, ad q. m.*
g *L. se renunciaturũ Sen.*
h *al. exisset. Pr.*
i *L. authoritatem populi Rom.*
k *al. potiùs Resp.*

obsideret? At quæ mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? Cur autem ea legatis nostris dabat, cùm ad nos Corylam mitteret, ornamentum, atque arcem amicorũ suorum, hominem ædilitium? *a* si verò tum fuit ædilis, cùm eum iussu Antonij in cõuiuio serui publici loris ceciderunt. *b* At quàm modesta 25
mandata fert? ij sumus, P. C. qui quidquam huic negemus? *Vtramque prouinciam*, inquit, *remitto, exercitum depono: priuatus esse non recuso*. Hæc sunt enim verba, redire ad se videtur. *Omnia obliniscor, in gratiam redeo*. Sed quid adiungit? *Si legionibus meis, & si equitibus, & si cohorti prætoriæ prædam, agrúmque dederitis*. His etiam præmia postulat, quibus vt ignoscatur si postulet, impudentissimus iudicetur? *e* Addit præterea, quos ipse cum Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus *d* dati sunt. Hic est Cãpanus ager, & Leontinus, quæ 26
duo maiores nostri annonæ perfugia ducebãt. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: *e* Caphoni etiam, & Saxæ cauet: quos centuriones pugnaces, & lacertosos, inter mimorum, & mimarum greges collocauit. Postulat præterea, vt chirographorum, & commentariorum sua, collegæque sui decreta maneant. Quid laborat, vt habeat quod quisque mercatus est, *f* si quid accepit, habeat qui vendidit? & ne tangantur rationes ad Opis: id est, *g* ne sestertium septies millies recuperetur: ne fraudi sit septemuiris, quod egissent. *h* Nucula hoc, credo, admonuit: verebatur fortasse, ne amitteret tantas clientelas. Caueri etiam vult iis, qui secum sunt, quidquid contra leges *i* commiserunt. Mustelæ, & Tironi prospicit: de se nihil laborat. 27
Quid enim commisit vmquam? num aut pe-

cuniam

a *al. si verè tum fuit*
b *L. At quã modesta mandata? Ferrei sumus, P. C. qui quidquã h. negemus.*
c *L.* meis sex si equit. si com.
d *L. Addit præterea, vt quos ipse*
e *L. dati sint*
f *L. Casoni*
g *L. si quod accepit, habet qui vendidit? Et ne t.*
h *v.c. ne septies milies recup.*
i *L. Nucula, credo, adm.*
k *L. commiserint.*

cuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut secum habuit armatos? Sed quid est, quòd de iis laboret? Postulat enim, ne sua iudiciaria lex abrogetur. Quo impetrato, quid est, quod metuat? an ne suorum aliquis à Cyda, Lysiade, Curio condemnetur? Neque tamen nos vrget mãdatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. *Galliam*, inquit, *togatam remitto, comatam postulo.* Otiosus videlicet esse mauult. Cùm sex legionibus, inquit, iisque suppletis ex D. Bruti exercitu, non modò *a* ex delectu suo: tamdiúque vt obtineat, quamdiu M. Brutus, C. Cassius, consules, *b* próve consules prouincias obtinebunt. * * * huius comitis *c* C. frater (eius est
28 enim iam annus) iam repulsam *d* tulit. *Vt quinquennium*, inquit, *obtineam.* At istud vetat *e* lex Cæsaris, & tu. Hæc tu mandata, L. Piso, & tu L. Philippe, principes ciuitatis, *f* non dico animo ferre, verùm auribus accipere potuistis? Sed, vt suspicor, terror erat quidam: nec vos vt legati apud illum fuistis, nec vt consulares: nec vestram, nec Reipub. dignitatem tenere potuistis. Et tamen nescio quo pacto, sapientia quadam, credo, quod ego *g* nõ possum, non nimis irati reuertistis. Vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, legatis populi Rom. Nos quid non legato *h* Antonij Cotylæ concessimus? cui portas huius vrbis patere ius *i* non fuit, huic hoc templum patuit: huic aditus in Senatum fuit: hic hesterno die sententias nostras in codicillos, & omnia verba referebat: huic se etiam summis honoribus vsi
29 *k* contra dignitatem suam venditabant. O dij immortales! quàm magnum est, personam in Repub. tueri, principis! quæ non animis solùm debet,

a *L. ex delectu*
b *L. próve Consulib. pr.*
c *al. C. frater eius: est enim iam annus, vt repulsam*
d *v. c. tulit.* Ipse autem, *inquit*, vt quinquen.
e *L. lex Cæsaris. Et tu acta Cæsaris defendis. Hæc tu mãd.*
f *al. non dico æquo animo ferre, verùm auribus.*
g *L. non possum,*
h *M. Antonij*
i *L. non erat,*
k *al. contra suam dignitatem*

debet, ſed etiam oculis ſeruire ciuiũ. Domum recipere legatum hoſtium, in cubiculum admittere, etiam a reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo cogitãtis. Quod autem eſt periculum? b nam ſi maximum in diſcrimen venietur, aut libertas parata victori eſt, aut mors c expoſita victo: quorum alterũ optabile eſt, alterum effugere nemo poteſt. Turpis autem fuga mortis, omni eſt morte peior. Nam illud quidem non adducor vt credã, 30
eſſe quoſdam, qui inuideant alicuius conſtantiæ, d qui laboribus, qui eius perpetuam in Republica adiuuanda voluntatem & à Senatu, & a populo Rom. probari moleſte ferant. e Omnes id quidem facere debebamus: eáque erat non modò apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, f vigilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Rep. aut facere, aut dicere. Ego Q. Scæuulam augu- 31
rem memoria teneo, bello Marſico, cùm eſſet ſumma ſenectute, & perdita valetudine, quotidie, ſimulátque luceret facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem: neque eum quiſquam illo bello vidit in lecto: ſenexque, & debilis, primus veniebat in curiam. Huius induſtriam g maximè equidem vellem vt imitarentur ij, quos oportebat: ſecundo autem loco ne alterius labori inuiderent. Etenim, P.C. cùm in ſpe libertatis h ſexennio ſimus ingreſſi, diutiuſque ſeruitutem perpeſſi, quam captiui frugi, & diligentes ſolent: quas vigilias, quas ſolicitudines, quos labores, liberandi populi Romani cauſa recuſare, debemus? Equidem, P. C. 32
quamquam hoc honore vſi, togati i eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen, à vobis, cæteriſque ciuibus in tanta atrocitate tempo-

a L. ſeducere,

b L. nam ſi maximè in diſcrimen venitur:

c L. propoſita victo.

d L. qui labori: qui eius per.

e al. Omnes quidem id f.

f L. Vigilare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Repu. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego, P. C. Q. Scæu.

g L. maximè quidem velle m

h L. ſexennio poſt ſimus ingr.

i L. ſolent eſſe:

temporis, tantáque perturbatione *a* populi Romani non differre vestitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, vt æquo animo populus Romanus visurus sit nostri honoris insignia: cùm partim è nobis ita timidi sint, *b* vt omnem ij populi Romani beneficiorum memoriam abiecerint: partim ita à Rep. *c* vt huic se hosti fauere præ se ferant: legatos nostros ab Antonio despectos esse, & irrisos facilè patiantur: legatum Antonij subleuatum velint: *d* huic enim reditum ad Antoniũ prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. Quibus *e* geram morem. Redeat ad Imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne vnquam Romam reuertatur: cæteris autem, si errorem suum deposuerint, *f* & in Reipublicæ gratiam redierint, venia,&
33 niam,& impunitatem dandam puto. Quas ob res ita censeo: *Eorum*, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut *g* ad Pansam, aut ad Hirtium, consules, aut ad Decimum Brutum, Imperatorem, Coss. designatum, aut ad C. Cæsarem *h* Proprætorem, *i* ante Idus Martias adierint, iis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint. Si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit, *k* quo honore, præmióve quis dignius esse videatur: vti C. Pansa, A. Hirtius, Coss. alter, ambóve, si eis *l* videatur, de eius honore, præmióve, primo quoque die ad Senatum referant. Si quis *m* post hoc ad Antonium profectus *n* fuerit, præter L. Varium, Senatum existimatu. rum eum contra Rempublicam fecisse.

a *L. Reipub.*
b *L. vt omnẽ pop. R. ben.*
c *L. vt se hosti fauere pr.*
d *L. hunc enim reditum ad Ant.*
e *L. morem geram Rom.*
f *L. & cum Rep. in grat. red.*
g *L. ad C. Pansam,*
h *al. Proprætore,*
i *L. ante Idi. Martias primas adier.*
k *L. quod honore, præmióve dignum esse vid.*
l *L. videbitur,*
m *L. post hoc Senatusc. ad Ant.*
n *L. esset pr.*

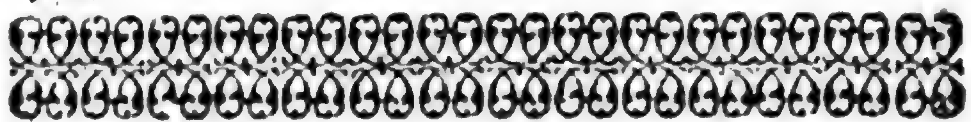

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Nona.

ORATIO LII.

ELLEM dij immortales fecissent, P. C. vt viuo potiùs Seru. Sulpicio gratias agerem, *a* quàm mortuo honores quæreremus. Nec verò dubito, quin, si ille vir *b* renuntiare legationem potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reipub. salutaris futurus: *c* non quòd Lucio Philippo, & Lucio Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tantóque munere: sed cùm Seruius Sulpicius *d* ætate illos anteiret, sapientia omnes, subitò ereptus totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. Quòd si cuiquam iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpicio reperietur. Cæteri, qui in legatione mortem obierunt, ad incertum vitæ periculum, sine vllo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. Qui cùm ita affectus esset, vt, si ad grauem *e* valetudinem labor viæ accessisset, sibi ipse diffideret: non recusauit, quò minùs *f* vel in extremo spiritu, si quam opem Reipu. ferre posset, experiretur. Itaque non illum vis hiemis, non niues, non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus

1 (margin, beside "ELLEM dij immortales fecissent")
2 (margin, beside "Quòd si")

a L. quàm honores mortuo quær.
b L. legationem renuntiare pot.
c L. non quo L. Ph.
d L. ætate illis anteiret, sapiētia omnibus,
e v c. valitudinem,
f L. vel extremo spir.

morbus ingrauescens retardauit: cúmque iam ad congressum, colloquiúmque eius peruenisset, ad quem erat missus: in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è vita.

3 Vt igitur alia, sic hoc, *a* Pansa, præclarè, quòd nos *b* ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipse multa copiosè de illius laude dixisti. Quibus à te dictis, nihil præter sententiam dicerem, nisi P. Seruilio respondendum putarem, qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, *c* nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, P.C. sic interpretor sensisse maiores nostros, vt causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum exstare voluerunt, vt in bellis periculosis obirent homines legationis munus audaciùs. Non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum.

4 *d* Lartes Tolumnius, rex Veientum quatuor legatos populi R. Fidenis interemit: *e* quorum statuæ in Rostris steterunt vsque ad nostram memoriam. Iustus honos: iis enim maiores nostri, qui ob Rep. mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij, *f* clari, & magni viri: qui primus in eam familiam, quæ posteà viris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam videmus in Rostris. *g* Nemo enim tum nouitati inuidebat: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octauij, in qua periculi suspicio non abesset. Nam, cùm esset missus à Senatu ad animos regum perspiciendos, liberorúmque populorum, maximéque, vt nepotem *h* Antiochi regis, eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat classes

a *L. C. Pansa,*
b *L. & ad honorandum Ser. Sulp.*
c *L. nisi ei, qui*
d *L. Lar. Tolumnius: rex Veientium,*
e *v. c. quorum statuæ steterunt vsq. ad memoriam in Rostris. Iust.*
f *L. clari viri & magni:*
g *L. Nemo tũ nouitati.*
h *L. regis Antiochi, eius,*

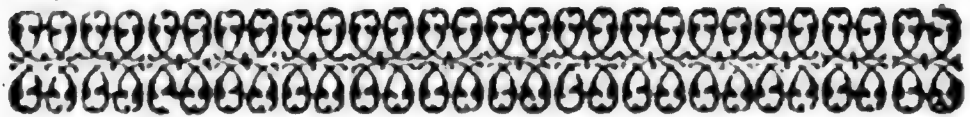

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Nona.

ORATIO LII.

ELLEM dij immortales fecis- 1
sent, P. C. vt viuo potiùs Seru.
Sulpicio gratias agerem, *a* quàm
mortuo honores quæreremus.
Nec verò dubito, quin, si ille
vir *b* renuntiare legationem potuisset, redi-
tus eius & nobis gratus fuerit, & Reipub. salu-
taris futurus: *c* non quòd Lucio Philippo, &
Lucio Pisoni aut studium, aut cura defuerit
in tanto officio, tantóque munere: sed cùm
Seruius Sulpicius *d* ætate illos anteiret, sa-
pientia omnes, subitò ereptus totam legatio-
nem orbam, & debilitatam reliquit. Quòd si 2
cuiquam iustus honos habitus est in morte
Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpicio
reperietur. Cæteri, qui in legatione mortem
obierunt, ad incertum vitæ periculum, sine
vllo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpicius
cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe
profectus est, nulla reuertendi. Qui cùm ita
affectus esset, vt, si ad grauem *e* valetudinem
labor viæ accessisset, sibi ipse diffideret: non
recusauit, quò minùs *f* vel in extremo spiritu,
si quam opem Reipu. ferre posset, experiretur.
Itaque non illum vis hiemis, non niues, non
longitudo itineris, non asperitas viarum, non
morbus

a *L. quàm honores mortuo quær.*
b *L. legationem renuntiare pot.*
c *L. non quo L. Ph.*
d *L. ætate illis anteiret, sapiētia omnibus,*
e *v c. valitudinem,*
f *L. vel extremo spir.*

morbus ingrauescens retardauit: cúmque iam ad congressum, colloquiúmque eius peruenisset, ad quem erat missus: in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è vita.

3 Vt igitur alia, sic hoc, *a* Pansa, præclarè, quòd nos *b* ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipse multa copiosè de illius laude dixisti. Quibus à te dictis, nihil præter sententiam dicerem, nisi P. Seruilio respondendum putarem, qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, *c* nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, P.C sic interpretor sensisse maiores nostros, vt causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare voluerunt, vt in bellis periculosis obirent homines legationis munus audaciùs. Non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata

4 sunt, explicandum. *d* Lartes Tolumnius, rex Veientum quatuor legatos populi R. Fidenis interemit: *e* quorum statuæ in Rostris steterunt vsque ad nostram memoriam. Iustus honos: iis enim maiores nostri, qui ob Rep. mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij, *f* clari, & magni viri: qui primus in eam familiam, quæ posteà viris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam videmus in Rostris. *g* Nemo enim tum nouitati inuidebat: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octauij, in qua periculi suspicio non abesset. Nam, cùm esset missus à Senatu ad animos regum perspiciendos, liberorúmque populorum, maximéque, vt nepotem *h* Antiochi regis, eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat classes

a *L. C. Pansa,*
b *L. & ad honorandum Ser. Sulp.*
c *L. nisi ei, qui*
d *L. Lar. Tolumnius: rex Veientium,*
e *v. c. quorum statuæ steterunt vsq. ad memoriam in Rostris. Iust.*
f *L. clari viri & magni:*
g *L. Nemo tũ nouitati.*
h *L. regis Antiochi, eius,*

habere, elephātos alere prohiberet: Laodicéæ,
in gymnasio à quodam Leptine est interfe-
ctus. Reddita est ei tum à maioribus statua pro 5
vita: quæ multos per annos progeniem eius
honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam
sola restaret. *a* Atqui & huic, & Tullo Cluuio,
& L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à
Veientium rege cæsi sunt, non sanguis, *b* qui
profusus est in morte, sed ipsa mors ob Remp.
obita, honori fuit. Itaque, P.C. si Ser. Sulpicio
casus mortem attulisset, dolerem quidem tan-
to Reip. vulnere: mortem verò eius *c* non mo-
numentis, sed luctu publico esse honorandam
putarem. Nunc autem quis dubitat, quin ei vi-
tam abstulerit ipsa legatio? secum enim ille
mortem extulit: quam, si nobiscum remansis-
set, sua cura, optimi filij, *d* fidelissimæque con-
iugis diligentia, vitare potuisset. At ille, cùm 6
videret, si vestræ authoritati non paruisset, dis-
similem se futurum sui: *e* si paruisset, munus
sibi illud pro Rep. susceptum, *f* vitæ finem al-
laturum: maluit in maximo Reip. discrimine
mori, quàm minùs, quàm potuisset, videri
Reip. profuisse. Multis illi in vrbibus, quà iter
faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit.
g Aderat & hospitum inuitatio liberalis pro
dignitate summi viri, *h* & eorum hortatio, qui
vnà erant missi, ad requiescendum, & vitæ suæ
consulendum. At ille properans, *i* festinánsque,
mandata nostra conficere cupiens, in hac
constantia, morbo aduersante, perseuerauit.
Cuius cum aduentu maximè perturbatus esset
Antonius, quòd ea, quæ sibi iussu *k* nostro 7
denuntiarentur, authoritate erant, & senten-
tia Ser. Sulpicij constituta: declarauit, quàm
odij

a *L. Atque & h.*
b *al. qui est profusus in morte,*
c *v.c. non monumento, sed luctu publ. ornandam p.*
d *L. fidelissimæ coniugis*
e *L. sin par.*
f *L. vitæ finē fore: mal. in max. Reip. discr. emori, quàm*
g *L. aderat hospitum inuitatio lib.*
h *L. eorum cohortatio.*
i *L. festinans mandata vestra conf.*
k *L. vestro*

odiſſet Senatum, cùm authorem Senatus exſtinctum, lætè, atque inſolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium rex, eos, quos modò nominaui, quàm Ser. Sulpicium occidit Antonius. Is enim profectò mortem attulit, qui cauſa mortis fuit. *a* Quocirca ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, exſtare, quod fuerit de hoc bello iudicium Senatus: erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, vt legati interi-
8 tus, honoris memoriam conſecutus ſit. Quòd ſi excuſationem Ser. Sulpicij, P. C. legationis obeundæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquetur, *b* quin honore mortuo, quam viuo iniuriam fecimus, ſarciamus. Vos enim, P. C. (graue dictu eſt, ſed dicendum tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita priuaſtis. Quem cùm videretis ſe magis morbo, quàm oratione excuſantem, non vos quidem crudeles fuiſtis, (quid enim minùs in hunc ordinem cõuenit?) ſed, cùm ſperaretis nihil eſſe, quod non illius authoritate, & ſapientia effici poſſet, vehemẽtiùs *c* excuſationi obſtitiſtis: atque eum, qui ſemper veſtrum conſenſum, grauiſſimum iudi-
9 caiſſet, de ſententia deieciſtis. Vt verò Panſæ conſulis acceſſit cohortatio grauior, quam aures Ser. Sulpicij ferre didiciſſent, *d* tum filium, méque item ſeduxit, atque ita locutus eſt, vt authoritatem veſtram vitæ ſuæ ſe diceret anteferre. Cuius nos virtutem admirati, *e* non auſi ſumus eius aduerſari voluntati. Mouebatur ſingulari pietate filius: non multùm eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed vtérque noſtrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationíſque grauitati: cùm quidem ille maxima laude, & gratulatione om-

a *L. Quocirca etiam ad poſteritatis mem.*

b *L. quin honore mortui,*

c *fert. eius excuſ:*

d *L. tum verò denique filium, méq. ſeduxit,*

e *L. non auſi ſumus aduerſ. vol.*

nium vestrum pollicitus est,se, quod velle
esse facturum, neque eius sententiæ pericu
vitaturum, cuius ipse author fuisset; qu
exsequi mandata vestra properantem, ma
postridie prosecuti sumus: qui quidem disc
dens, mecum ita locutus est, vt eius orat
omen fati videretur. Reddite igitur, P. C.
vitam, cui ademistis: vita enim mortuorũ *a*
memoria viuorũ est posita. Perficite, vt is, qu
vos ad mortẽ inscij misistis, immortalitatẽ ha
beat à vobis; Cui si statuam in Rostris decret
vestro statueritis, nulla eius legationem *b* po
steritatis inobscurabit obliuio, Nam reliqu
Ser. Sulpicij vita multis erit, præclarísque mo
numẽtis ad omnem memoriam commendata.
Semper illius grauitatem, constantiam, fidem,
c præstantiam, in Rep. tuenda curam, atque
prudentiam, omnium mortalium fama cele-
brabit. Nec verò silebitur admirabilis quæ-
dam, & incredibilis, & pænè diuina eius in le-
gibus interpretandis, æquitate explicanda,
scientia. Omnes, ex omni æ tate *d* qui hac in
ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si
vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpi-
cio *e* non sunt comparandi. Neque enim ille
magis Iurisconsultus, quàm iustitiæ fuit. *f* Ita-
que quæ proficiscebantur à legibus, & *g* à iure
ciuili, semper ad facilitatem, æquitatémque
referebat: neque *h* constituere litium actiones
malebat, quàm controuersias tollere. Ergo hoc
statuæ monumento non eget: habet alia ma-
iora. Hæc enim statua, mortis honestæ testis
erit: illa, memoria vitæ gloriosæ: vt hoc magis
monumentum grati Senatus, quàm clari viri,
futurum sit. Multum etiam valuisse ad patris

hono 12

a *L. in memo moria est po- sita viuorũ, perf. vt is, q. vos inscij ad mort. mis.*

b *L. posteritatis obscurabit obliuio.*

c *L. præstantẽ in Rep. tuenda curam,*

d *L. qui in hac ciuitate intell.*

e *v. c. non sint comp.*

f *L. Ita ea, quæ prof.*

g *L. ab iure c.*

h *L. inst. iure*

honorem pietas filij videbitur: qui quamquam
afflictus luctu non adest, tamen sic animati
esse debetis, *a* vt ille si adesset: est autem ita — *a L. vt si ille adess.*
affectus, vt nemo vmquam vnici filij mortem
13 magis doluerit, quã ille mœret patris. *b* Equi- — *b L. Et quidẽ etiam*
dem etiam ad famam Ser. Sulpicij filij arbitror
c attinere, vt videatur honorem debitum pa- — *c L. pertinere*
tri præstitisse. Quamquam nullum monumen-
tum clarius Ser. Sulpicius relinquere *d* potue- — *d L. potuit,*
rit, quàm effigiem morum suorum, virtutis,
constantiæ, pietatis, ingenij, filium: cuius luctus
aut hoc honore vestro, aut nullo solatio leua-
14 ri potest. Mihi autem recordanti Ser. Sulpicij
multos in nostra familiaritate sermones, gra-
tior illi videtur, si quis est sensus in morte,
ænea statua futura, & in ea pedestris, quàm
inaurata equestris: *e* qualis est L. Syllæ prima — *e L. qualis L. Syllæ primũ statua est, mirificè enim*
statua. Magnificè enim Ser. Sulpicius maiorũ
continentiam diligebat: huius sæculi insolen-
tiam vituperabat. Vt igitur, si ipsum consulam,
quid velit, sic pedestrem ex ære statuam, tam-
quam ex eius authoritate, & voluntate, decer-
no: quæ quidem magnum ciuium dolorem, &
desiderium, honore monumenti minuet, & le-
15 niet. Atque hãc meam sententiam, P. C. P. Ser- — *f L. cõprobari*
uilij sententia *f* probari necesse est: qui sepul-
crum publicè decernendum Ser. Sulpicio cen-
suit, statuam non censuit. Nam si mors legati
sine cæde, atque ferro nullum honorem desi-
derat: cur decernit honorem sepulturæ: qui
maximus haberi potest mortuo? Sin id tribuit
Ser. Sulpicio, quod non est datum Cn. Octa-
uio: cur, quod illi datum est, huic dandum
esse non censet? Maiores quidem nostri sta- — *g al. tempestate, vel vetustate:*
tuas multis decreuerunt: sepulcra paucis: sed
statuæ intereunt *g* tempestate, vi, vetustate:

ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt: quod nulla vi moueri, neque deleri poteſt, atque, vt cętera exſtinguntur, ſic ſepulcra *a* fiunt ſanctiora vetuſtate. *b* Augeatur igitur *c* iſto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt gratiſſimus in eius morte decoranda *d* cui nullam aliam gratiam referre iam poſſumus. Notetur etiam M. Antonij nefarium bellum gerentis, ſcelerata audacia: his enim honoribus habitis, Ser. Sulpicio, repudiatæ, reiectæque legationis ab Antonio, manebit teſtificatio ſempiterna. Quas ob res ita cenſeo: CVM Ser. Sulpicius, Qu. F. Lemonia, Rufus, difficillimo Reip. tempore, graui periculoſóque morbo affectus, authoritatem Senatus, ſalutémque *e* populi Romani vitæ ſuæ præpoſuerit, contráque vim, grauitatémque morbi contenderit, *h* vt ad caſtra Antonij, quò Senatus eum miſerat, perueniret: *f* iſque cùm iam prope caſtra veniſſet, vi morbi oppreſſus vitam amiſerit in maximo Reip. *g* munere: eiúſque mors conſentanea vitæ fuerit, ſanctiſſimè, honeſtiſſiméque actæ, in qua ſæpe magno vſui Reip. Ser. Sulpicius & priuatus, & in Magiſtratibus fuerit: cùm talis vir, ob Remp. in legatione mortem obierit: Senatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris ex huius ordinis ſententia ſtatui, circúmque eam ſtatuam *h* locum gladiatoribus, ludíſque liberos, poſteróſque eius *i* quaque verſus pedes quinque habere, quòd is ob Remp. mortem obierit, eámque cauſam in baſi inſcribi: vtíque C. Panſa, A. Hirtius, conſules, alter, ambóue, ſi eis *k* videbitur, Quæſtoribus vrbis imperent, vt eam baſim, ſtatuámque, faciendam, & in Roſtris

ſtatue

a *L. ſanctiora fiunt*
b *v. c. Augeatur iſto honore etiã is vir,*
c *al. etiam iſto honore*
d *L. cui nullã iam aliam grat. ref. p.*
e *L. Reip.*
f *L. vt in caſtra*
g *al. ipſe, cũ iam*
h *L. vitam amiſerit maximo Reip.*
i *L. tempore,*
k *L. locum ludis, gladiatoribúſque*
l *L. quoquò verſus*
m *al. videatur, Quæſtoribus vrbanis imp.*

ſtatuendam locent : quantíque locauerint, tantam pecuniam *a* redemtori ſoluendam,attribuendámque curent : cúmque anteà Senatus *b* authoritatem in virorum fortium funeribus , ornamentiſque oſtenderit , placere,
17 eum quàm ampliſſimè ſupremo *c* die ſuo efferri: &, cùm Ser.Sulpitius,Qu. F.Lemnia,Rufus, ita de Rep.meritus ſit , vt his ornamentis decorari debeat , Senatum cenſere , atque è Rep. exiſtimare , ædileis curuleis edictum, quod de funeribus habeant, Ser Sulpicij,Qu. F. Lemoniæ,Rufi , funeri *d* mittere : vtique locum ſepulcro in campo Eſquilino C. Panſa conſul , *e* ſeu quo alio in loco *f* videtur , pedes triginta quoquò verſus *g* deſignet, quò Ser. Sulpicius inferatur. Quod ſepulcrum, ipſius, liberorum , poſterorúmque eius *h* ſit : vti quod optimo iure *i* ſepulcrum publicè *k* datum eſt.

***

a *L.redemptori attribuendã,ſoluendãque curent:*
b *L. authoritatem ſuam in v.*
c *L.ſuo die eff.*
d *L.remittere*
e *v. e ſeu quo in loco videb. & ita L.*
f *L.videbitur*
g *L. aſſignet,*
h *L.eſſet:*
i *L.publicè ſepulcrum*
k *L. datum eſſet.*

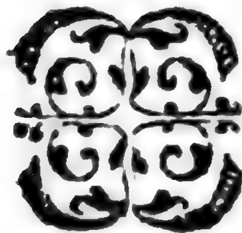

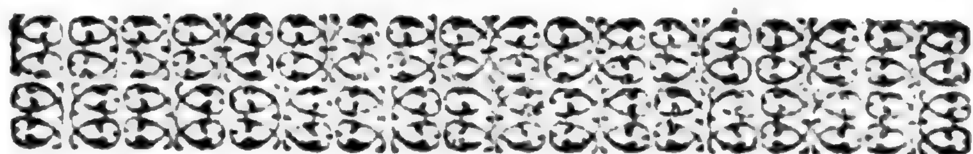

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Decima.

ORATIO LIII.

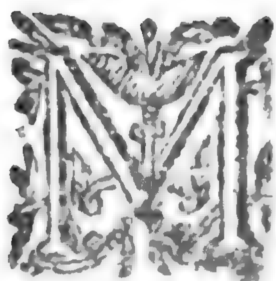

Axima s tibi, Pansa, gratias, 1
omnes habere, & agere debemus
qui, cùm hodierno die Senatum
te habiturum non arbitraremur:
vt M. Bruti, præstantissimi
ciuis, literas accepisti, ne minimam quidem
moram interposuisti, quin quàm primùm maximo
gaudio, & gratulatione frueremur. Cùm
factum tuum gratum omnibus debet esse,
tum verò oratio, qua, recitatis literis, vsus es.
Declarasti enim, verum esse id, quod ego semper
sensi, Neminem alterius, qui suæ confideret,
virtuti inuidere. Itaque mihi, qui plurimis 2
officiis sum cum Bruto, & maxima familiaritate
coniunctus, minùs multa de illo dicenda
sunt. *a* Quas enim partes ipse mihi sumpseram
eas præoccupauit oratio tua. Sed mihi, P.C. necessitatem
attulit paulò plura dicendi, sententia
eius qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe
dissentio, vt iam verear, ne, id quod minimè
fieri debet, minuere amicitiam nostram videatur
perpetua dissensio. Quæ est enim ista
tua ratio, Calene? *b* quæ mens? qui numquam 3
post Calendas Ian. idem *c* senseris, quod is, qui
te sententiam primum *d* rogat? cur numquam
tam frequens senatus fuit, vt vnus aliquis tuã
sen

a L. quas enim ipse mihi partes sumserã, eas præcepit or.
b *L. quæ mẽs, vt numquam*
c *al. censuerit*
d *L. rogat? nũ quã tam frequens sen. fuerit, quo vnus aliq.*

ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper tui diſſimiles defendis? cur, cùm te & vita, & fortuna tua *a* ad otium, & ad dignitatem inuitet, ea probas ea decernis, ea ſentis, *b* quæ ſunt inimica & otio communi, & dignitati tuæ? Nam, vt ſuperiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. Quod eſt ti-
4 bi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes pænè venerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circumſederi non moleſtè fers, alterum tua ſententia * ſpolias iis copiis, quas ipſe ſuo labore, & periculo ad Reip. non ad ſuum præſidium, per ſe, nullo adiuuāte, confecit? *c* Quis eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogitatio, Brutos vt non probes, Antonios probes? quos omnes cariſſimos habent, tu oderis? quos *d* acerbiſſimè omnes oderunt, tu conſtantiſſimè diligas? Ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt, ſummus honoris gradus, filius, vt & audio, & ſpero, natus ad laudem: cui cùm Reip. cauſa faueo, tum etiam
5 tua. Quæro igitur, eum Brutine ſimilem malis, an Antonij? Ac permitto, vt de tribus Antoniis eligas, quem velis *e* D. Brutus melior eſt, inques. Cur igitur *f* non iis faues? cur non eos laudas, quorum ſimilem filium tuum eſſe vis? ſimul enim Reip. cōſules, & propones illi exēpla ad imitandum. Hoc verò. Qu. Fufi, *g* copioſiu ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſic tecum, vt à te diſſentiens, ſenator quæro. Ita enim dixiſi, & quidē de ſcripto. Nam te inopia verbi lapum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem, literas Bruti rectè, & ordine ſcri-
6 pta *h* videri. Quod quid eſt aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Vſum in Rep. Calene, magnum iam habere, & debes, & potes quando ita decerni vidiſti? aut quod

a *v.c. ad otiū, ad dign.*
b *L. quæ ſint inimica & otio c.*
* *lib. vulg. ſpoliat iis c.*
c *al. Qui eſt*
d *L. acerbiſſimè cæteri oderunt.*
e *L. Dij, meliora, inquies. Cur ig.*
f *L. non iis faues, quos laudas? quorum ſim.*
g *L cupio ſine off. n. amicc. ſic t. vt à te diſſ. ſen. queri ita enim d.*
h *L. videri Quid eſt aliud lib. Br. l.*

S.C. huius generis (sunt en innumerabilia) bene scriptas literas decretum à Senatu? quod verbum tibi non excidit, vt sæpe fit, *a* fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. Hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi *b* si quis detraxerit: *c* qui tibi velit obtrectare, non relinquetur. Quamobrem collige te, placáque *d* animum aliquando, & mitiga: audi viros bonos, *e* quibus vteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo, sæpius, *f* quàm tu ipse tecum: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. An verò hoc pro nihilo pútas (*g* in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere soleo) *h* efferri hæc foras, & ad populi Romani aures peruenire, ei, qui primus sententiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille *i* ab Antonij scelere auertit, & ad Remp. sua authoritate traduxit. Rursus igitur vis *k* nudatum illum, atque solum ab Rep. relegatum videri. Vos autem, P. C. *l* si M. Bru- 7
tum deserueritis, & prodideritis, *m* quem tandem ciuem vmquam habebitis, quem ornabitis? cui fauebitis? nisi fortè eos, qui diadema imposuerint, conseruandos, eos *n* qui nomen regis sustulerint, deserendos putatis. Ac de hac quidem diuina, atque immortali laude M. Bruti silebo: quæ gratissima memoria omnium ciuium inclusa, nondum publica authoritate testata est. Tantámne patientiam, dij boni! tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cùm Prætor vrbanus esset, vrbe caruit, ius non dixit, cùm omne ius popu

a *l. fortuitò:*
b *al. si qui detr.*
c *L. quid tibi quod sibi quisque velit, non relinquetur? Quamobr.*
d *L. animum istum al.*
e *L. quib. multis vteris: loq.*
f *L. quã ipse tecum:*
g *v.c. in quo quidem*
h *L. efferri hoc foras,*
i *L. à C. Antonij scel.*
k *al. illum datum,*
l *v.c. si M. Brutũ prodideritis, deserueritis: fort. si M. Brutũ prodideritis: quẽ t.*
m *L. quẽ tandem ciuẽ vmquam ornabitis? cui faueb.*
n *L. qui regni nomen*

a populi R. recuperasset, cumque concursu
quotidiano bonorum omnium, qui admirabi-
lis ad eum fieri solebat, præsidióque Italiæ
cunctæ sæptus posset esse, absens iudicio bo-
norũ defensus esse maluit, quàm præsens ma-
nu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua,
populique R. dignitate apparatus, præsens fe-
cit, ne quam viam patefaceret *b* sceleratorum
8 hominum audaciæ. Quamquam qui vnquam
aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, *c* quàm
cùm in singulis versibus populus R. maximo
clamore, & plausu Bruti memoriam proseque-
batur? corpus aberat liberatoris: libertatis
memoria aderat: in qua Bruti imago cerni
videbatur. At hunc his ipsis ludorum diebus
videbam in insula clarissimi adolescentis, Lu-
culli, propinqui sui, nihil nisi de pace, & con-
cordia ciuium cogitãtem. Eundem vidi posteà
Veliæ, cedentem Italia, ne qua oriretur belli
ciuilis causa propter se. O spectaculum illud
non modò hominibus, sed vndis ipsis, & litto-
ribus luctuosum, cedere è patria seruatorem
eius, manere in patria *d* proditores! Cassij clas-
sis paucis pòst diebus consequebatur: vt me
puderet, P.C. in eam vrbem redire, ex qua illi
abirent. Sed, quo consilio redierim, initiò au-
9 distis, pòst estis experti. Exspectatum igitur
tempus à Bruto est: nam quoad vos omnia
pati vidit, vsus est ipse incredibili patientia.
Posteaquàm vos ad libertatem sensit erectos:
præsidia vestræ libertati parauit. At cui pesti,
quantæque restitit? Si enim C. Antonius quod
animo intenderat, *e* perficere potuisset, (po-
tuisset autem, nisi eius sceleri virtus M. Bruti
obstitisset,) Macedoniam, Illyricum, Græciam
perdidissemus: esset vel receptaculum pulso
Antonio

a *L. Reip. reciperasset, al. recuperauisset,*

b *L. sceleratissimorum homin.*

c *L. quàm tum? in singul. versibus pop. R. max. cla. & pl. Br. memoriam prosequabatur. corp.*

d *L. perditores.*

e *al. perficere potuisset, aut potiùs nisi eius sceleri virtus M. Br. obstitisset, Maced.*

Antonio, vel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, authoritate, copiis non instructa solùm, sed etiam ornata, tendit dexteram Italiæ, suumque ei præsidium pollicetur. *a* Quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidum firmissimum adimit Reipub. Equidem cupio, hæc 10
quamprimum Antonium audire, vt intelligat, non D. Brutum, quem vallo *b* circumsedet, sed seipsum obsideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimã Galliam: eos etiam, quibus confidebat, alienissimos Transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ vsque ad Ægyptum, optimorum, & fortissimorũ ciuium imperiis, & præsidiis tenentur. *c* Erat ei spes vna in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, vitiis cum vtróque certabat: qui, tamquam extruderetur à Senatu in Macedoniam, & non contrà prohiberetur proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas, dij 11
immortales! quæ flamma, quæ vastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, *d* nisi incredibilis, ac diuina virtus, furentis hominis conatum, atque audaciam compressisset? Quæ celeritas illi Bruti? quæ cura? quæ virtus? *e* Etsi ne illa quidem Antonij celeritas contẽnenda est: quem nisi in via caducæ hæreditates retardassent, volasse eum, non iter fecisse diceres. Alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, vix solemus extrudere: hunc retinentes *f* exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij Imperatoris exercitu? succedebat, vt ipse dicebat, Hortensio. Certi fines Macedoniæ, certa conditio, *g* certus erat etiam illius exerci-

a *L. Quare qui ab illo abducit exercitum: & respectum pulcherrim. & præsi. firm.*

b *L. circumsedeat, sed*

c *L. Erat ei specula in C. Antonio,*

d *L. nisi M. Bruti Cæpionis incredibilis,*

e *L. Etsi ne C. quidẽ Antonij celeritas contemn. quam,*

f *L. extrusimus.*

g *L. certus, si modò erat vllus, exercitus:*

exercitus. Cùm Illyrico verò, & cum Vatinij
12 legionibus quid erat Antonio? At ne Bruto quidem: id enim fortasse quispiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiæ, quæ vbique sunt, *a* populi R. sunt, neque enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potiùs, quàm Reipub. fuisse *b* dicuntur. Omne enim *c* exercitus, & imperij ius amittit is, qui eo imperio, & exercitu Rempub. oppugnat. Quòd si ipsa Respu. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonione, an Bruto legiones populi R. adiudicaret? *d* Alter aduolaret subitò ad direptionem, pestémque sociorum, *e* &, quacumque iret, omnia vastaret, diriperet, auferret: exercitu populi R. contra ipsum populum R. vteretur: *f* alter verò eam sibi legem statueret, vt, quocumque venisset *g* lux venisse quædam, & spes salutis videretur. Denique alter ad euertendam Remp. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. Nec verò nos hoc magis videbamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. Cùm VII. cohor-
13 tibus *h* isse Apolloniam scribit Antonium, qui iam aut captus est (*i* quod dij dent) aut certè homo verecundus in Macedoniam non accedit, ne contra *k* Senatum fecisse videatur. *l* Delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortẽsij studio, & industria: cuius animum egregium, dignúmque & ipso, & maioribus *m* suis ex Bruti literis perspicere potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit, equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, *n* alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seséque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia

a *v.c. Reipu. sunt.*
b *L. dicentur.*
c *L. & exercitus,*
d *L. Alter aduolarat subit.*
e *L. vt, quócumque iret,*
f *L. alter eã legẽ sibi statuerat, vt, q. g. pços,*
h *L. esse Apolloniæ scr.*
i *fort (quod dij approbent)*
k *L. Senat cons. fec.*
l *L. Dilectus,*
m *L. eius,*
n *L. alter eũ Quæstorem, à quo d.*

Cn.

Cn. Domitius, adolescens *a* summa virtute, & cõstantia, ab legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, *b* & ante iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudandus est, aperuit Dyrrachij portas Bruto, & exercitũ tradidit. 14
Tenet igitur *c* populus R. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximéque noster est Brutus, semperque noster, cùm sua excellentissima virtute Reipu. natus, tum fato quodam paterni, materníque generis, & nominis. *d* Ab hoc igitur quisquam bellum timet, qui antequàm nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quàm in bello vigere maluit? quamquam ille quidem numquam iacuit, *e* nec hoc cadere verbum in tantam virtutis præstantiam potest. Erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omniũ. Tantũ autẽ aberat à bello, vt, cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiũ studiis potiùs, quàm eos in armorum discrimen adduceret. Itaque illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, *f* tamen iidem moderationem, patientiámque mirantur. Sed 15
iam video, quid loquantur: neque enim id occultè faciunt: timere se dicunt, quomòdo ferant veterani, exercitum Brutum habere. Quasi verò quidquam intersit inter A. Hirtij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitum M. Bruti. Nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi R. libertate arma cœperunt: quid est, *g* cur M. Bruti exercitus non in eadem causa *h* reponatur? At enim veteranis suspectum est nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. Equidem non arbitror: *i* etsi est enim Bruto-rum

a L. summa virtute, gravitate, constantia, à legato Syr.
b L. & anteà,
c v.c. Respu.
d L. Ab hoc igitur viro quisq.
e L. neq. hoc tad.
f al. tamen eiusdẽ mod.
g L. cur hic M. Br.
h L. ponatur? At enim vet. susp. est nomẽ M. Bruti. Magisne, quàm Decimi?
i al. etsi enim Bruto. comm. f. & laud. soc. æqua est: eò t.

rum commune factum, & laudis societas æqua: *a* eò tamen D. Bruto iratiores sunt omnes ij, qui id factum dolebant, quo minùs ab illo rem illam dicebant fieri *b* decuisse. Quid ergo *c* nunc agunt tot exercitus, nisi vt obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi, credo, qui C. Cæsaris res actas euerti, qui causam veteranorum prodi
16 volunt. Si ipse viueret C. Cæsar, acriùs, credo, acta sua defenderet quàm vir fortissimus defendit Hirtius: *d* aut amicior causæ potest inueniri, quàm filius? At eorum alter, nondum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus, quid habuit virium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum votis iudicauit se à morte reuocatum: alter virtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis veteranis ad D. Brutum liberandum *e* profectus est. *f* Igitur illi certissimi, iidémque acerrimi Cæsaris actorum patroni, pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos veterani sequuntur. De libertate enim populi R. non de suis commodis armis decernendum vident. Quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum *g* omnibus copiis conseruatum velint, M. Bruti sit suspe-
17 ctus exercitus? An verò, si quid esset, quod à M. Bruto timendum videretur, Pansa id non videret? aut, si videret, non laboraret? *h* quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum? aut ad propulsandum metum diligẽtior? *i* Atqui huius animum erga M. Brutum, studiúmque vidistis: præcepit oratione sua, quid decernere nos *k* de Bruto, quid sentire oporteret: *l* tantúmque abfuit, vt periculosum Reipu. M. Bruti reputaret exercitum, vt in eo firmissimum Reipu. præsidium, & grauissimum poneret.

a *L. Decimo tamẽ iratiores erant ij, quo minùs ab eo rem illam, &c.*
b *L. debuisse.*
c *al. agunt nunc tot,*
d *L. aut amicior causæ quisquã inueniri potest, quàm filius. At horũ alter, nond.*
e *L. est profectus.*
f *al. Ergo illi cert.*
g *L. omnibus opibus,*
h *fort. quis aut acutior ad coniectur.*
i *L. At quin huius,*
k *L. de M. Bruto,*
l *L. tantúmque afuit, vt pericul.*

a L. Scilicet hoc Pāsa, b fort. C. Cæsar.

c L. sed prosp. al. & prosp. d L. horū obsit ignauia.

e al. fastidiū ferre nō possem. An.

f L. nostra dicta, facta ref. g L. Omnis est misera seruitus: h L. ecquódnam principium, P. C. datis libert.

poneret. a Scilicet hæc Pansa aut non videt (hebeti enim ingenio est.) aut negligit, quæ enim b Cæsar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis, & sanciendis legem Comitiis centuriatis ex authoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut ij, qui non timent, simulare se timere, c se prospicere Reipub. aut ij, qui omnia verentur, nimium esse timidi: ne illorum simulatio, d horum sit ignauia.

18 Quæ (malùm) est ista ratio, semper optimis causis veteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer virtutem, vt facio, tamen, si essent arrogantes, e non possem ferre fastidium. An nos conantes seruitutis vincula rumpere, impediet, siquis veteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant, nemo est præter veteranos milites vir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. Potest igitur stare Respu. freta veteranis sine magno subsidio iuuẽtutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: seruitutis authores sequi non debetis.

19 Postremò (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si veteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniáque ad eorum voluntatem f dicta, factáque nostra referuntur: optanda mors est, quæ ciuibus Romanis semper fuit seruitute potior. g Omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: h ecquódnam principium putatis libertatis capessendæ? an, cùm illum necessarium, & fatalem pœnè casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo R. hunc vestitum,

atque

atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus. *a* Magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus: sed, vt
20 concedam incertos exitus esse belli, Martémque communem: tamen pro libertate, vitæ periculo *b* decernendū est. Nō enim in spiritu vita est, *c* sed ea nulla est omninò seruienti: omnes nationes seruitutem ferre possunt: nostra ciuitas non potest: *d* nec vlla aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem, dolorémque fugiunt, quibus vt careant, omnia perpeti possunt. Nos ita à maioribus instituti, atque imbuti sumus, vt omnia consilia, atque facta *e* ad virtutem, & dignitatem referamus. Ita præclara est *f* recuperatio libertatis, vt ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugam: tamen eo magis ea fugienda videretur, *g* quo diuturnior esset seruitus: cùm verò dies, & noctes omnia nos vndíque fata circumstent: *h* non est vestri, nominísque Romani, dubitare, eum spiritum, *i* quem naturæ quis debeat, patriæ reddere.
21 Cōcurritur vndíque commune ad incendium restinguendum, *k* veteranique primi Cæsaris authoritatem secuti conatum Antonij repulerunt: pòst eiusdem furorem Martia legio fregit. Quarta affligit. Sic à suis legionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis, animísque infestam, inimicámque cognouit, hunc A. Hirtij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: pòst Pansæ *l* delectus vrbem, totámque Italiam erexit: *m* vnus est omnium hostis: quamquam habet secum L. fratrem, carissimum populo R. ciuem: cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest.

a *al. Magna quidem nos spe,*
b *L. decertādum est.*
c *L. sed ea verò nulla est*
d *fort. nullā aliā ob caus.*
e *L. ad dignitatem, & ad virtutem referremus.*
f *al. recipe-ratio,*
g *L. quo diuturnior seruitus esset.*
h *L. non est viri, miniméque Romani, dub.*
i *L. quē naturæ debeat, patr.*
k *L. veterani primi,*
l *L. dilectus,*
m *v. c. vnus omnium est hostis,*

Quid illa tætrius bellua? quid immanius? qui 22
ob eam causam natus videtur, ne omnium mortalium turpissimus esset M. Antonius: est vnà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis *a* rediit in gratiam: T. Plancus, *b* cæteri pares: qui id pugnant, id agunt, vt contra Remp. restituti esse videantur: sollicitant homines imperitos *c* Saxæ, & Caphones, ipsi rustici, atque agrestes, qui hanc Rempub. nec viderunt vmquam, nec videre constitutam volunt: qui non Cæsaris, sed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere *d* miror, cùm videant, se mimos, & mimas habere vicinos. Ad has pestes 23
e opprimendas, quid est cur molestè feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? Immoderati, credo, hominis, & turbulenti. *f* Vide, ne nimiùm pænè patientis: etsi in illius viri consiliis, atque factis, *g* nec nimiùm, nec parum fuit vmquam. Omnis voluntas M. Bruti, P.C. omnis cogitatio, tota mens, authoritatem Senatus, libertatem populi R. intuetur: hæc habet proposita, hæc tueri vult: tẽtauit, *h* quid patientia *i* proficere posset: nihil cùm proficeret, *k* contra vim vi experiendum putauit. Cui quidem, P.C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, *l* quod ad XIII. Calendas Ian. D. Bruto, & C. Cæsari, me authore, tribuistis: quorum priuatum de Rep. cõsilium, & factum authoritate vestra est cõprobatum, atque laudatum. Quod idẽ in M. Bruto facere debetis, à quò in- 24
speratũ, & repentinũ Reip. præsidium legionũ, equitatus, auxiliorũ magnæ, & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendúsque est *m* Hortensius, qui cùm Macedoniã *n* obtineat, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum,

a fidelissi-

a L. rediit, *b* L. & cæteri pares: *c* al. Saxa, & Capho, *d* L. demiror, *e* L. opprimẽdas cur mol. feramus, *f* L. Videte, non. *g* L. nihil nec nimium. *h* L. ecquid ... at. *i* al. persitere ... *k* L. vi contra vim exp. *l* L. quod a.d. XIII. Cal. *m* L. Q. Hortensius, *n* L. obtine...

a fidelissimũ,& constantissimum præbuit:nam
de M.Apuleio separatim censeo referendũ:cui
testis est per literas Brut',eum principẽ fuisse
25 ad conatũ exercitus cõparandi. Quæ cùm ita
sint:Quòd C.Pansa,Cõsul,verba fecit de lite-
ris,quæ *b* à Q. Cæpione,Q. F.Bruto,procons.
allatæ, & huic ordini recitatæ sunt, de ea re
ita censeo: CVM Q.Cæpionis Bruti procõsulis
opera, consilio, industria, virtute,difficillimo
Reip.tempore prouincia Macedonia, *c* Illyri-
cum,cuncta Græcia, legiones,exercitus,equi-
tatus, in consulum, Senatus,populíque R.po-
testate sint:id Q. Cæpionem Brutum, procos.
bene & è Rep. *d* sua,maiorúmque suorum di-
gnitate, consuetudinéque Reip. bene geren-
dæ fecisse,eamque rem Senatui,populóque R.
26 gratam esse,& fore: vtique Q.Cæpio Brutus,
procos. prouinciam Macedoniam, Illyricum,
e totámque Græciam tueatur,defendat,custo-
diat,incolumémque cõseruet:eique exercitui,
quem ipse cõstituit,cõparauit,præsit: *f* pecu-
niáque ad rem militarem,si qua opus sit,quæ
publica sit,& exigi possit, *g* vtatur,exigátque
à quibus videatur,ad rem militarem mutuam
sumat, *h* frumentũ imperet:operámque det,vt
cum suis copiis quàm proximè Italiã sit:cúm-
que ex literis Q.Cæpionis Bruti,procos.intel-
lectũ sit, Q.Hortensij procons.opera,& virtu-
te vehementer Remp.adiutam,omniáque eius
consilia cum consiliis Q.Cæpionis Bruti,pro-
cons.cõiuncta fuisse, eámque rem magno vsui
Reip. fuisse: Q.Hortensium,procos.rectè,& or-
dine, exque Rep.fecisse: Senatuíque placere,
Qu.Hortensium, Proconsul. *i* cum Q.Cæpione,
procos. & legatis suis *k* Macedoniam prouin-
ciam obtinere,quoad ei ex S.C. successum sit.

a *L. fidissimum,*
b *L. à Q. Cæpione Bruto, procos. all. & in hoc ordine,*
c *L. pro consule, op.*
d *L. Illyricũ, & cuncta Græcia,*
e *L. & pro sua, m.*
f *L. cũctámque,*
g *v. c. pecuniámque ad*
h *L. vtatur, exigat: pecuniásque à quibus vid. ad r.mil. mutuas sumat,*
i *v. c. imperet, frumentúmque operámque det,*
k *L. cũ quæstoribus prove quæst.*
l *L. prouinciã Maced.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Vndecima.

ORATIO LIIII.

a Libr. vulg. Magno in dolore sum, P. C. vel m. p. q. ex cru. & mis. m. C. Tr. opt. c. m. q. h. accepimus. inest tam.

AGNO *a* in dolore, P. C. vel 1
mærore potius, quē ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatissimique hominis accepimus, inest tamen aliquid, quod Reipub profuturum putem: perspeximus enim, quanta in iis, qui contra patriam scelerata arma cœperunt, inesset immanitas. Nam duo hæc capita nata sunt post homines natos tæterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum est, quid cogitaret, L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseuerans: L. Sylla vehemens: neque vllius horum in vlciscendo acerbitas progressa vltra mortem est. Quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. Ecce tibi geminum 2
in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. Itaque quorum summum *b* quondam inter ipsos odiū, bellúmque meministis, eosdem posteà singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurissimę naturæ, & turpissimæ vitę similitudo. *c* Ergo id, quod fecit Dolabella, in quo potuit, multis, idem minatur Antonius. Sed ille cùm procul *d* abesset, à Consulibus, exercitibúsque nostris, necdum Senatum

b L. quoddā, *c al. Ergo quod fecit D.* *d L. esset,* *e L. neque illum,*

Senatũ cum populo R. cõſpiraſſe ſenſiſſet: fretus Antonij copiis ea ſcelera ſuſcepit, *a* quæ iã Romæ ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris a *L. quæ Romæ iam ſ.*
3 ſui. Quid ergo hunc aliud moliri, quid optare cenſetis, aut quam omninò cauſam eſſe belli? omnes, qui liberè de Repub. ſenſimus, qui dignas nobis ſententias diximus, qui populum R. liberum eſſe voluimus, ſtatuit ille quidem non inimicos, ſed hoſtes: *b* maiora in nos, b *maiora tamen in nos* quàm in hoſtẽ, ſupplicia meditatur: *c* mortem naturæ pœnam putat eſſe, iracundiæ tormen- c *L. mortem naturæ putat eſſe, ir.* ta, atque cruciatum. Qualis igitur hoſtis habendus eſt is, à quo victore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? Quamobrem, P.C. quamquam hortatore non egetis, (ipſi enim veſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis *d* recuperandæ cupiditatem) tamen eo d *L. reciperandæ,* maiore animo, ſtudióque libertatem defendite, quo maiora propoſita victis ſupplicia ſerui-
4 tutis videtis. In Galliam inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella: in alienam vterque prouinciam: alteri ſe Brutus obiecit, impetúmque furentis, atque omnia diuexare, & diripere cupientis, vitæ ſuæ periculo colligauit, *e* pro- e *Libr. vulg. à progr.* greſſu arcuit, à reditu refrænauit: obſideri ſe paſſus ex vtráque parte cõſtrinxit Antonium. f *L. irrupit. Cur? ſi, vt in Syriam: patebat via & certa, neque longa, ſin vt ad Treboniũ: quid opus fuit cum legione præmiſſo M.* Alter in Aſiam *f* irrupit curſim, cui in Syriam patebat via certa, neque longa. Quid opus fuit cum legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros? vexaret vrbes, nõ ad ſpem conſtituendæ rèi familiaris, quam tenere eum poſſe negant qui norunt: (mihi enim hic Senator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ? Conſecutus eſt Dolabella,
5 nulla ſuſpicione belli. Quis enim id putaret?

ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cum Tre-
bonio : complexúſque ſummæ beniuolentiæ
a falſi indices exſtiterunt in amore ſimulato:
dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfi-
dia ſunt, & ſcelere violatę: *b* nocturnus introi-
tus in *c* Smyrnam, quaſi in hoſtium vrbem:
quæ eſt fideliſſimorum, antiquiſſimorúmque
ſociorum : oppreſſus Trebonius, ſi vt ab eo,
qui apertè hoſtis eſſet, incautus : ſi vt ab eo,
qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer.
Ex quo nimirum documentũ nos capere for-
tuna voluit, quid eſſet victis extimeſcendum.
Conſularem hominem conſulari imperio pro-
uinciam Aſiam obtinentem *d* Samario exſuli
tradidit: interficere *e* ſtatim captum noluit, ne
nimis, credo, *f* in victoriis liberalis videretur.
Cùm verborum contumeliis optimum virum
inceſto ore laceraſſet, tum verberibus, ac tor-
mentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ,
idque per biduum. Pòſt *g* ceruicibus caput
abſcidit, idque fixum geſtari iuſſit in pilo: re-
liquum corpus tractum, *h* atque laceratum
abiecit in mare. *i* Cùm hoſte hoc bellandum 6
eſt, cuius tæterrima crudelitate omnis barba-
ria ſuperata eſt. Quid loquar de cæde ciuium
R. direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum
atrocitate deplorare tãtas calamitates queat?
& nunc tota Aſia vagatur, volitat vt rex, nos
alio bello *k* detineri putat. Quaſi verò non
vnum, idemque bellum ſit contra hoc iugum
impiorum nefarium. Imaginem M. Antonij
crudelitatis in Dolabella cernitis : *l* ex hoc
illa effecta eſt : ab hoc illa Dolabellæ ſcele-
rum præcepta ſunt tradita. Num leniorem,
quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi li-
ceat, fore putatis Antonium? mihi quidem &
ille

ille peruenisse videtur, quoad progredi potuerit fieri hominis amentia: neque Antonius vllius supplicij adhibendi, si potestatem ha-
7 beat, *a* vllam partem est relicturus. Ponite igitur ante oculos, P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos *b* vestros necessariam: nocturnum impetum in vrbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum, cùm miser ille priùs latronum gladios videret, quàm, quæ res esset, audisset: furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atque os illud infame, *c* vincula, verbera, eculeum, *d* carnificem, tortorémque Samarium, quæ tulisse illum fortiter, & patienter ferunt. Magna laus, meóque iudicio omnium maxima. *Est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari e ferendum modicè, si aduenerit, esse. Maioris omninò est consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi*
8 *non minoris, fortiter ferre, si euenerit.* Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quamquam eius numquam particeps fuerit, vt suam insatiabilem crudelitatem exercuerit, nō solùm in viuo, sed etiam in mortuo: *f* ac in eius corpore lacerando, atque vexando, cùm animum satiare non posset, oculos pauerit suos. O multò miserior Dolabella, quàm ille, quem tu miserrimum esse voluisti. Dolores Trebonius pertulit magnos: multi, ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos g dicere solemus. Longus fuit dolor bidui: *h* at compluribus hominibus annorum sæpe multorum. Nec verò grauiora sunt *i* carnificum tormenta, quàm interdum
9 cruciamenta morborum. Alia sunt, alia, inquam, ô perditissimi homines & amentissimi,

a *al. vllam est relicturus partem.*
b *L. nostros*
c *L. vinclo, tortorem,*
d *v. c. carnificémque Samarium,*
e *L. ferendū modicè esse, si euenerit.*
f *L. atque in eius corp.*
g *al. solemus dicere long.*
h *L. at compluribus, annorum cm.*
i *al. carnificum cruciamenta, quam interdum tormenta morb.*

multò miseriora. Nam,quo maior vis est animi,quàm corporis, hoc sunt grauiora ea,quæ concipiuntur animo,quàm illa,quæ corpore. Miserior igitur,qui suscipit in se scelus,quàm is,qui alterius facinus subire cogitur. Cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginensibus *a* Regulus. In qua re cùm crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste: *b* quid in ciue Dolabella iudicandus est? An verò hoc conferendum est? *c* an dubitandum, vter miserior? ísne, cuius mortem Senatus, populúsque Rom. *d* vlciscetur: an is,qui cuncti Senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem vitæ partibus, quis est,qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre vitam Trebonij *e* cum Dolabella? alterius consilium, ingenium, humanitatem,innocentiam,magnitudinem animi in patria liberanda,quis ignorat? alteri à puero pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum turpitudo, vt in hoc sit *f* semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obiici ne ab inimico quidem possent verecundo.Et hic,dij immortales, *g* aliquando fuit 10
meus amicus? Occulta enim erant vitia non inquirenti: neque nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille vobis,nisi mœnibus patriæ, nisi huic vrbi, nisi diis penatibus,nisi aris, & focis omnium nostrûm:nisi denique naturæ, & humanitati inuentus esset inimicus,à quo admoniti,diligentiùs,& vigilantiùs caueamus Antonium.Etenim Dolabella non ita multos secum habuit *h* notos, ac insignes latrones: at videtis, quos, & quàm multos habeat Antonius: primùm L.fratrem:quam facem,dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam voraginem? quid cum non sorbere

a *L. Regulus. Quare cum*
b *L. quid in ciue de Dolabella iudicandum? An*
c *L. aut dubitandum, vter m.*
d *L. vlcisci cupit: an is, qui cunctis Senatus sententiis host.*
e *L. cum Dolabella?*
f *L. semper ipse lætatus,*
g *L. aliquando fuit meus: occulta enim &c.*
h *L. r. c. notos, atque insignes latr.*

berę animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones, atque fortunas, non impudentissimos oculos, spe, & mẽte defigere? Quid Censorinum? qui se verbo prætorem esse vrbanũ cupere dicebat, re certè *a* noluit? *b* quid Bestiam, qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur. Atque hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. Quàm absurdum autẽ, qui prætor fieri non potuerit, eum petere consulatum? nisi fortè damnationem pro prætura putat. Alter Cæsar, Vopiscus ille, homo summo ingenio, summa potentia, qui ex ædilibus: quamquam leges eum *c* non tenent, credo dignitate. At hic, me defendente, quinquies absolutus est. Sexta palma vrbana etiam in gladiatore, difficilis. Sed hæc iudicum culpa, non mea est: ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimum, & præstantissimum Senatorem in ciuitate retinere. Qui tamen nunc nihil aliud agere videtur, nisi vt intelligamus, *d* illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & è Repub. iudicauisse. Neque hoc in hoc vno est: sunt alij in eisdem castris honestè condemnati, turpiter restituti. Quod horum cõsilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum, putatis fore? Accedit Saxa, nescio quis, quem nobis Cæsar ex vltima Celtiberia tribunum pleb. dedit, castrorum anteà metator, nunc, vt sperat, vrbis: à qua cùm *e* sit alienissimus, suo capiti, saluis nobis, dominetur. Cum hoc veteranus Capho: quo neminem veterani peius oderunt. His, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperũt, agrum Campanum est largitus Antonius, vt haberent reliquorum nutriculas prædiorum: quibus vti-

(Margin numbers: 11 at "simos oculos"; 12 at "cimus, bene")

a *L. noluit.*
b *L. quid bestiam? qui Consul. in Br. l. se pet. profitetur.*
c *L. non tenent, propter eximiam, credo, dignitatem. At*
d *L. illos, quorum res iudicatas, irr.*
e *L. sit alienus, suo capiti, saluis nobis, ominetur.*

nam contenti *a* essent, ferremus: etsi tolerabile
non erat, sed quiduis patiendum fuit, vt hoc
teterrimum bellum non haberemus. Quid? illa 13
castrorum M. Antonij lumina nónne ante o-
culos *b* proponitis? primùm duos collegas
Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculum, & Len-
tonem, Italiæ diuisores lege ea, quam Senatus
per vim latam iudicauit, quorum alter com-
mentatus est mimos, alter egit tragœdiam.
Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona
modò proscripta *c* vidimus: tanta procurato-
rum est negligentia. At hic nuper sororis filio
infudit venenum, non dedit. Sed non possunt
non prodigè viuere, qui nostra bona sperant,
cùm effundunt sua. *d* Videte etiam P. Decij
auctionem, clarissimi viri: *e* qui maiorum suo-
rum exempla persequens, pro alieno se ære
deuouit. Emptor tamen in ea auctione inuen-
tus est nemo. Hominem ridiculum, qui se exi-
re ære alièno *f* putaret posse, cùm venderet
aliena. Nam quid ego de Trebellio dicam? 14
g quàm multæ videntur furiæ debitorum? vin-
dicis enim tabularum nouarum nouam tabu-
lam *h* vidimus. Quid de L. Planco? quem præ-
stantissimus ciuis, Aquila, Pollentia expulit, &
crure fracto: quod vtinam antè illi accidisset,
ne huc redire potuisset. Lumen, & decus illius
exercitus pœnè præterij, *i* Caninium Cim-
brum, Lysidici filium, Lysidicum ipsum Græco
verbo, *k* qui omnia iura dissoluit: nisi fortè iu-
re Germanum Cimber occidit. Cùm hanc, &
huius generis copiam tantam habeat Anto-
nius, quod scelus omittet, cùm Dolabella tan-
tis se obstrinxerit *l* parricidiis, nequaquam
pari latronum manu & copia? Quapropter, 15
vt inuitus sæpe dissensi à Qu. Fusio, ita sum
eius

eius sententiæ libenter assensus. Ex quo iudicare debeis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. Itaque non assentior solùm, sed etiam gratias ago Q. Fufio: dixit enim seueram, grauem, Repub. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publicè possidenda. Quò cùm addi nihil posset (quid enim atrociùs potuit, quid seuerius *a* decernere?) dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sen-
16 tentiam dixisset: in eam se iturum. Quam seueritatem quis potest nō laudare? Nunc, *b* quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus. Neque enim *c* quiescet: habet legionem, habet fugitiuos, habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem, quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, Imperator est deligendus. Duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cùm est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus
17 existimo. *d* Nam extraordinarium semper Imperium populare atque ventosum est, minimè vestræ grauitatis, minimè huius ordinis. *e* Bello Antiochi magno & graui, cùm L. Scipioni, Publij filio, obuenisset Asia, parúmque in eo putaretur esse animi, parum roboris, Senatúsque ad collegam eius, C. Lælium huius Sapientis patrem, negotium deferret: surrexit P. Africanus, frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam *f* familiæ deprecatus est: dixitque & in fratre suo summam virtutem esse, summúmque consilium, neque se ei legatum id ætatis, iisque rebus gestis,

a *al. de genero?*

b *L. quoniam hostis est iudicatus Dolabella,*

c *L. quiescit:*

d *L. Nam extraordinariũ imperiũ, populare, atque vent. est, minimè nostræ grau.*

e *L. bello Antiochino magno, & gr. cùm L. Scipioni prouincia Asia obuenisset, parúmque*

f *al. à familia depr.*

gestis, defuturum. Quod cùm ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouinciia commutatum: nec plus extraordinarium Imperiũ ad id bellum quæsitum, quàm duobus anteà maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à dictatoribus *a* gesta & consummata sunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòst Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod pop. Rom. *b* ita ipse sibi delegit idoneum ducem, P. Scipionem, vt eum tamen bellum gerere Consulem vellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio consulibus, *c* rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus consul, & Pontifex Max. Flacco collegæ, flamini Martiali, multam dixit, si à sacris discessisset. Quam multam populus remisit: Pontifici tamen flaminem parere iussit: sed ne tum quidem populus Rom. ad priuatum detulit bellum. Quamquam erat Africanus, qui anno antè de Numantinis *d* triumphauerat: qui cùm longè omnes belli gloria, & virtute superaret, *e* duas tantùm tribus tulit. *f* Ita populus Ro. consuli potiùs Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij Imperiis, summi viri, atque omnium principis, Tribuni plebis turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellum à Senatu, priuato *g* datum est, quia consules recusabant: cùm L. Philippus pro consulibus *h* se eum mittere dixit, non pro consule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem constantissimus, & grauissimus ciuis, L. Cæsar, in Senatum introduxit? clarissimo viro, atque innocentissimo decreuit Imperium, priuato tamen. In quo maximum nobis onus imposuit. *i* Assensero, ambitionem induxero in curiã: negauero: videbor

18 (beside "rere Consulem vellet.")

19 (beside "xit, non pro consule.")

...gesta, & ...ta sunt: ...n P. ...ita sibi deleg.

...rogatus ...opulus,

... trium-...rat:

...duas ta-... Tribun. ...s tulit. ... Itaque

...declara...a est, al...datum est ...L. eum se ...t.

...Assensus ...? ambit. ... in curiã ...aro? vid.

suffra

suffragio meo, tamquam comitiis, honorem homini amicissimo denegauisse. Quòd si Comitia placet in Senatu habere: petamus, ambiamus: *a* tabula modò noua detur nobis, sicut populo data est. *b* Cur comitiis Cæsar? ita vt aut præstantissimus vir, si tibi non sit assensum, repulsam tulisse videatur: aut vnusquisque nostrûm præteritus, si, cum pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. At
20 enim, nam id exaudio, C. Cæsari adolescentulo Imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat: cùm dico mihi, Senatui dico, populóque Rom. A quo Respub. præsidium ne cogitatum quidem, tantum haberet, vt sine eo salua esse non posset, huic extraordinariũ Imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut Imperium dandum fuit. Quæ est enim ratio, aut qui potest fieri, vt sine Imperio teneatur exercitus? Non igitur, *c* quod ereptum non est, est id existimandum esse datum: eripuissetis C. Cæsari P.C. Imperium, nisi dedissetis. Milites veterani, qui illius authoritatem, Imperium, nomen secuti, pro Repub. arma cœperant, volebant sibi ab illo imperari: legio Martia, *d* & quarta, ita se contulerat ad authoritatem Senatus, populique Rom. dignitatem, *e* vt eum deposcerent Imperatorem, & ducem. Cæsari bellum necessitas, fasces Senatus dedit: otioso verò, nihil agenti, priuato, obsecro te, L. Cæsar, (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium Senatus dedit? Sed de hoc quidẽ hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optimè merito, videar. Etsi quis potest refragari non modò non petenti,
21 verùm etiam recusanti? illa verò, P.C. aliena

Consu

a *L. tabella modò detur nob.*

b *L. Cur comitiis, Cæsar vt aut præst.*

c *L. quod ereptum non est, id existimatum est datum.*

d *L. & legio quarta, ita se contulerant.*

e *L. vt deposcerent Imperatorem, & ducem, C. Cæsarem, Imperium C. Cæsari belli necessitas, fasc. s. dedit: otioso verò, & nihil agenti, priuato, obs.*

Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, vt Consules, Dolabellæ persequendi causa, Asiam & Syriam sortiantur. Dicam, cur inutile Reipubl. sed priùs, quàm turpe Consulibus sit, videte. Cùm consul designatus obsideatur, *a* in eóque liberando salus sit posita Reipub. cúmque à Rep. pestiferi ciues, parricidæque desciuerint: cúmque id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus: & , si in potestatem quis Antonij venerit, proposita sint tormẽta, atque cruciatus: cúmque harum rerum omnium decertatio consulibus optimis, & fortissimis commissa, & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet, vt aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse videamur? At verò 22
ita decernunt, vt liberato Bruto: id enim restabat, vt relicto, deserto, prodito. Ego verò mentionem omninò prouinciarum factam dico alienissimo tempore. Quamuis enim intentus animus tuus sit, C. Pansa, sicut est, *b* ad fortissimum virum, & omnium clarissimum, liberandum; tamen rerum natura cogit te necessariò referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partem aliquã in Asiam & Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. Si autem fieri posset, vel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinam intenderes: quod quoniam fieri non potest, *c* isto animo, quem habes præstantissimum, atque optimum, nihil volumus, nisi de Bruto cogitare. Facis tu id quidem, & eo maximè incum- 23
bis: duas tamen res, magnas præsertim, non modò agere vno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest incitare, & inflammare tuum *d* istud præstantissimum studium,

a L. cùm in liberando ...it pos. Reip. ...m à popul. ...m. pest. ci... parridæ...e desc.

b L ad virũ ...issimum, omn.

c ...isthoc ani... qui habes ...stant. at... opt. nihil ...olumus,

d ...isthuc

ctum, non ad aliā vlla ex parte curam transferre debemus. Adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam. Imitare me, quem tu semper laudasti: qui instructam, ornatámque à Senatu prouinciam deposui, vt incendium patriæ, omissa omni cogitatione, restinguerem. Nemo erit, præter vnum me, qui cum profectò, si quid interesse *a* putasses tua, pro summa familiaritate nostra *b* communicasses, qui credat, te inuito, prouinciam tibi esse decretam. Hanc, quæso, pro tua singulari sapientia reprime famam: atque effice,
24 ne id, quod non curas, cupere videare. Quod quidem eò vehementiùs tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem *c* collega, vir clarissimus, non potest. Nihil horum scit, nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: antè Prouinciam sibi decretam audiet, quàm potuerit tempus ei rei datum suspicari. Vereor, ne exercitus quoque nostri, qui non *d* delectus necessitate, sed voluntatis studiis se ad Remp. contulerunt, tardentur animis, si quidquam *e* aliud à nobis, nisi de instanti bello cogitatum putabunt. Quòd si prouinciæ consulibus expetendæ videntur, sicut sæpe multis clarissimis viris expetitæ sunt: reddite priùs nobis Brutum, lumen, & decus ciuitatis: qui ita conseruandus est, vt id signum, quod de cælo delapsum, Vestæ custodiis continetur: quo saluo, salui sumus futuri. *f* Tunc in cælū vos, si fieri potuerit, humeris nostris tollemus: prouincias certè dignissimas vobis deli-
25 gemus. Nunc quod agitur, agamus, agitur autem, liberine viuamus, an mortem obeamus: quæ certè seruituti anteponenda est. Quid si etiam

a *L. tua putasses,*
b *al. communicauisses,*
c *al. Collega tuus,*
d *L. dilectus necess.*
e *L. aliud nobis, nisi,*
f *al. tunc verò in cælū vos,*

etiam affert tarditatem ista sententia, ad Dolabellam persequendum? quando enim veniet consul? [a] an id exspectamus quo ne vestigium quidem Asiæ ciuitatum, atque vrbium relinquatur? At mittent aliquem de suo numero. Valde mihi probari potest, qui paulò antè clarissimo viro priuato imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. Num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. Quod ergo ipse nemini putat dandum, ne à Senatu quidem, id ego vnius iudicio 26
delatum comprobem? Expedito nobis homine, & parato, P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat: qui præterea authoritatem, nomẽ, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. Quis igitur is est? [b] aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut vterque: Decernerem planè, sicut multa, consulem alterum, ambósve, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam vergere, quàm ad Asiam maluissemus: [c] non vt ex ea acie respectum haberemus, sed vt ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. Præterea, P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnam vrbem, & grauem: tenet opinor, [d] Hellidem: tenet Amantiam, instat Epiro: vrget Illyricum: habet aliquot cohortes, habet equitatum. Hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certè amiserimus. Est autem etiam de Brundisio, atque illa ora Italiæ prouidendum: quamquam miror tamdiu morari Antonium. Solet enim accipere ipse manicas, nec diutiùs obsidionis metum sustinere. [e] Quod si confecerit Brutus, & intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia ma-

fort. an id *pus exspe-* *amus, quo* *vest.*

L. aut M *rutus, aut C.* *assius, aut* *vterque. Vtrũ* *ue decernerẽ* *lanè, sicut* *multi cõs. alt.* *L. aut M. Bru* *ũ, aut C. Cas-* *ũ, aut vtrũ-* *ue planè de* *rnerem, si-* *ut multi Cõ* *ulem alt.*

L. non vt ex *cie eò respe-* *ũum hab.*

L. Byllidẽs *fort. Quod* *ellũ si confe-* *erit Br.*

maneat: aget ipse per sese, vt adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confestim succurrendum est, expectabit Senatum. Nam
27 & Brutus, & Cassius multis iam in rebus ipse sibi Senatus fuit, necesse est enim in tanta conuersione & perturbatione omniũ rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. Nec enim nunc primùm aut Brutus, aut Cassius salutem, libertatemque patriæ, legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. Itaque si ad nos nihil referretur de Dolabella persequẽdo, tamen ego pro decreto putarem, *a* cùm essent tales virtute, authoritate, nobilitate summi viri: quorum alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cùm studia nosset. Neque enim est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia sua putauit, quæ vos vestra esse velletis: legiones conscripsit nouas, excepit veteres: equitatum ad se adduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto *b* parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit. Nam ni ita esset, quo iure Equitatum à consule abduceret?
28 *c* Quid C. Cassius, pari magnitudine animi, & consilij præditus, nónne eo ex Italia consilio profectus est, vt prohiberet Syria Doalabellã? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit vt omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima, & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruit Cassius, cùm est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus, scriptis vterentur: his verò oppressis, suã
29 lege naturæ. Sed *d* vt ex vestra quoque autho-

a *L. cũ essent tali virtute, authoritate, nobil.*

b *L. paricidio*

c *L. Quid? C. Cassius, p.*

d *L. vt ea ex v.*

ritate firmetur, censeo: CVM P. Dolabella, qui-
que eius crudelissimi, & teterrimi facinoris mi-
nistri, socij, adiutores fuerunt, hostes populi R.
à senatu iudicati sint, cúmque Senatus P. Do-
labellam bello persequendum censuerit, vt is,
qui omnia deorum, hominúmque iura nouo,
inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefa-
rióque patriæ se *a* parricidio obstrinxerit, pœ-
nas diis, hominibúsque meritas, debitásque
persoluat. Senatui placere, C. Cassium, *b* pro- 30
consulem prouinciam Syriam obtinere, vti qui
eam optimo iure prouinciam obtinuerit: cúm-
que à Qu. Marcio Crispo proconsule, L. *c* Scau-
ro proconsule, A. Plotio legato, exercitus ac-
cipere, eósque ei tradere: cúmque his copiis, &
si quas prętereà parauerit, bello P. Dolabellam
terra, marique persequi: eius belli gerendi cau-
sa, quibus ei videatur, naues, *d* pecunias, cæ-
teráque, quæ ad bellum gerendum pertineant,
vt imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto,
ius potestatémque habeat: vtque, quācúmque
in prouinciam eius belli gerendi causa adue-
nerit, ibi maius imperium C. Cassij, procos. sit,
quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obti-
nebit, cùm C. Cassius procos. in eam prouin-
ciam venerit: regem Deiotarum patrem, & re- 31
gem Deiotarum filium, si, vt multis bellis sæ-
penumero imperium populi Romani iuuerint,
item C. Cassium *e* proconsulem copiis suis,
opibúsque iuuissent, Senatui, populóque
Rom. gratum esse facturos: itémque si cæte-
ri reges, tetrarchæ, dynastæque fecissent, S. P.
Q. R eorum officij non immemorem futurum:
vtique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter,
ambóve, si eis videretur, Rep. recuperata, de
prouinciis consularibus, prætoriis, ad hunc
ordi

a *L. patricidio obstr.*
b *L. pro cos. prouinc.*
c *L. Statio Murco, pro cons. A. Alieno, legato, exerc.*
d *L. pecuniā, cæteráque omnia, quæ ad b.*
e *L. pro consule,*

ordinem primo quoque tempore referant. Intereà prouinciæ *a* ab iis, à quibus obtineātur, a *al. ab iis quib. obtin.*
32 quoad cuique ex S.C. successum sit. Hoc S.cōsulto ardentem inflammabitis, & armatum armabitis Cassium. Nec enim animum eius potestis ignorare, nec copias: animus is est, *b* quem videtis: copiæ, quas audistis, fortis, & b *L. quem vidistis,* constantis viri, qui ne viuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Allienus, familiaris, & necessarius meus, post interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se legatum Dolabellæ volet. Est Qu. Cæcilij Bassi, priuati illius quidem, sed fortis, & præclari viri, robustus, & victor exer-
33 citus. Deiotari regis & patris, & filij, & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, *c* summáque virtus. c *L. summa virtus.* Quid de patre dicam? cuius beniuolentia in populum R. est ipsius æqualis ætati: qui non solùm socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, verùm etiam dux copiarum suarum. Quæ de illo viro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornatè, quàm honorificè, quàm grauiter sæpe in Senatu prædicauerunt? Quid de Cn. Pompeio loquar? qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, veréque *d* beneuolum, d *v. c. beniuolum,* vnum fidelem populo R. iudicauit. Fuimus imperatores ego, & M. Bibulus in propinquis, finitimísque prouinciis: ab eodem rege adiuti sumus & Equitatu, & pedestribus copiis: secutum est hoc acerbissimum, & calamitosissimum ciuile bellum. In quo quid faciendum Deiotaro? quid omninò rectius fuerat, dicere non est necesse: præsertim, cùm contra, ac Deiotarus sensit, victoria belli iudica-
34

rit. Quo in bello si fuit error, commmunis ei
fuit cum Senatu: sin recta sententia, ne victa
quidem causa vituperanda est. Ad has copias 35
a L. dilectus accedent alij reges, etiam *a* delectus accedēt:
neque verò classes deerunt: tāti Tyrij Cassium
b L. atque Phœnice est. faciunt, tanti eius in Syria nomen, *b* atque
Phœnicia est. Paratum habet imperatorem, C.
Cassium, P. C. Resp. contra Dolabellam, nec pa-
ratum solum, sed peritum, atque fortem. Ma-
gnas ille res gessit ante Bibuli summi viri ad-
c al. cùm Pacori, nobilissimi ducis, max. uentum, *c* cùm Parthorum nobilissimos duces,
maximásque copias fudit, Syriámque immani
Parthorum impetu liberauit. Maximam eius,
& singularem laudem prætermitto. Cuius
enim prædicatio nondum omnibus grata, hāc
memoriæ potiùs, quàm vocis testimonio con-
seruemus. Animaduerti, P. C. dici iam à qui- 36
busdam, exornari etiam nimiùm à me Bru-
tum, nimiùm Cassium ornari: Cassio verò sen-
tentia mea dominatum, & principatum dari.
Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt orna-
menta Reip. Quid? D. Brutum nónne omnibus
sententiis semper ornaui? num igitur repre-
henditis? an Antonios potiùs ornarem, non
modò suarum familiarum, sed R. nominis pro-
bra, atque dedecora? an Censorinum ornem,
in bello hostem, in pace sectorem? an cætera
ex eodem latrocinio naufragia colligam? Ego
verò istos, otij, concordiæ, legum, iudiciorum,
libertatis inimicos, tantum abest vt ornem, vt
effici non possit, quin eos tam oderim, quàm
Remp. diligo. Vide, inquit, ne veteranos offen-
d L. Ego verò veteranos. das. Hoc enim vel maximè exaudio. *d* Ego au- 37
tem veteranos tueri debeo: sed hos, quibus sa-
e al. eos verò veteranos, nitas est: certè timere non debeo. *e* eos vete-
ranos, qui pro Rep. arma ceperunt, secutíque
sunt

sunt *a* C. Cæsarem authoritate beneficiorum *a I. C Cæsaris*
paternorum, hodiéque Remp. defendunt cum *authoritatē,*
magno periculo, non tueri solùm, sed etiam *beneficiorum*
commodis augere debeo. Qui autem quiescũt, *paternorum*
vt VI. & VIII. legio, in magna gloria, & laude *memores, ho-*
ponendos puto. Comites verò Antonij, qui *diéq.*
postquàm beneficia Cæsaris comederunt, con-
sulem designatum *b* obsident: huic vrbi ferrũ, b *al. obsede-*
ignémque minitantur: Saxæ se, & *c* Caphoni *runt:*
tradiderunt, ad facinus, prædámque natis, nũ c *L. Cæsoni*
quis est qui tuendos putet? Ergo aut boni
sunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos con-
seruare debemus: aut impij, quorum contra fu-
rorem, & bellum, & iusta arma *d* suscepimus. d *L. cepimus*
38 Quorum igitur veteranorum animos ne of-
fendamus, veremur? eorúmne, qui D. Brutum
obsidione cupiunt liberare? quibus cùm Bruti
salus cara sit, qui possunt Cassij nomen odisse?
an eorum, qui vtrisque armis vacant? non ve-
reor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit,
qui otio delectantur. Tertio verò generi non
militum veteranorum, sed importunissimorũ
hostium cupio quàm acerbissimum dolorem
inurere. Quamquam, P.C. quousque *e* dicemus e *I. sententias*
sententias veteranorum arbitratu? quod eo- *dicemus vet.*
rum tantum fastidium est, quæ tanta arrogan-
tia, vt ad arbitriũ illorum *f* imperatorẽ etiam f *L. etiam Im-*
39 deligamus? Ego autem (dicendum est enim, P. *peratores de-*
C. quod sentio) non tam veteranos intuendos *ligamus?*
nobis arbitror, quàm quid tirones milites, flos g *L. ad libe-*
Italiæ, quid nouæ legiones, *g* ad liberandum *randam p.*
patriam paratissimæ, quid cuncta Italia de ve-
stra grauitate sentiat. Nihil enim semper flo-
ret: ætas succedit ætati, diu legiones Cæsaris
viguerunt, nunc vigent Pansæ, vigent Hirtij,
vigent Cæsaris, filij, vigent Planci: vincunt nu-

mero, vincunt ætatibus: nimirum etiam authoritate vincunt. Id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. Itaque *a* his præmia promissa sunt: illis persoluta. Fruantur his illi, persoluantur his, quæ spopondimus: id enim deos immortales spero æquissimum iudicare. Quæ cùm ita sint, eam, quam dixi sententiam, vobis, P.C. censeo comprobandam.

a *L. his promissa sunt præmia:*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XII.

ORATIO LV.

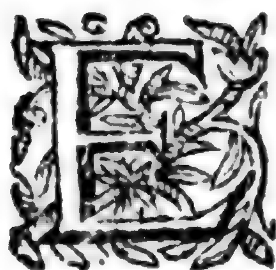

ETSI minimè decere videtur, P. C. falli, decipi, errare eum, cui vos maximis sæpe de reb. assentiamini: consolor me tamen, quoniam vobiscum pariter, & vnà cum sapientissimo consule erraui. Nam cùm duo consulares spem honestæ pacis nobis attulissent, quòd erant familiares M. Antonij, quòd domestici, nosse aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum esset, videbantur. Apud alterum vxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, apertè fauere Antonio. Hi subitò hortari ad pacem, quod iamdiu non fecissent, non sine causa videbantur. Accessit cōsul hortator. *b* At qui consul? si prudentiam quærimus, qui minimè falli posset: si virtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atque victo: si magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. Vos autem, P.C. non 1 2

b *al. At quis cons.*

tam

tam immemores veſtrorum grauiſſimorum decretorum videbamini, quàm ſpe allata deditionis, *a* quam amici pacem appellare mallët, de imponendis, non de accipiendis legib. cogitare. Auxerat autem meam quidem ſpem, credo item veſtram, quòd domum Antonij afflictam mæſtitia audiebam, lamentari vxorem. *b* Hinc etiam fautores Antonij, quorũ in vultu
3 habitant oculi mei, triſtiores videbam. Quod ſi non ita eſt, cur à Piſone, & à Caleno potiſſimùm, cur hoc tempore, cur tam improuisò, cur tam repentè pacis eſt facta mentio? Negat Piſo *c* ſe ſcire, negat audiſſe quidquam: negat Calenus rem vllam nouam allatam eſſe atque id nunc negant, poſteaquàm nos pacificatoria legatione implicatos putant. Quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re nihil omninò noui eſt? Decepti, decepti, inquam, ſumus, Patres cõſcripti: Antonij eſt acta cauſa ab amicis eius, non publica: quod videbam equidem, ſed quaſi per caliginem, *d* perſtrinxerat aciem animi D. Bruti ſalus. Quòd ſi in bello dari vicarij ſolerẽt, libenter me, vt D. Brutus emitteretur, pro illo
4 includi paterer. *e* Atqui hac voce Qu. *f* Fuſij capti ſumus: Ne ſi à Mutina quidem receſſerit, audiemus Antonium? ne ſi in Senatus quidem poteſtate futurum ſe dixerit? durũ videbatur: itaque fracti ſumus: ceſſimus. Recedit igitur à Mutina? Neſcio. Paret ſenatui? Credo, inquit Calenus: ſed ita, vt teneat dignitatem. Valde hercule vobis laborandum eſt, P.C. vt veſtram dignitatem amittatis, quę maxima eſt: Antonij quæ neque eſt vlla, neque eſſe poteſt, retineatis: vt eam per vos recuperet, quam per ſe perdidit. Si iacens id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe: quamquam (ſed hoc malo dicere) au-

a *L. quã amici Annij pacẽ appellarent, de imp.*

b *L. Hic etiã faut.*

c *L. ſcire ſe, neg.*

d *L. præſtrinxerat aciem*

e *L. Atque*

f *L. Fuſij*

a L. stanti resist.

direm. a Instanti resistendum est, aut concedenda vnà cum dignitate libertas. At non est integrum: constituta legatio est. Quid autem integrum non est sapiẽti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipientis, in errore perseuerare. Posteriores enim cogitationes, vt aiunt, sapientiores solent esse. Discussa est illa caligo, quàm paulò antè dixi: diluxit, patet, videmus omnia, neque per nos solùm, sed admonemur à nostris. Attendistis paulò antè, præstantissimi viri, quæ esset oratio. Mœstam, inquit, domum offendi, cõiugem, liberos. Admirabantur boni viri, accusabant amici, quòd spe pacis legationem suscepissem. Nec mirum, P. Seruili, tuis enim verissimis, grauissimísque sententiis omni est, non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. Ad eum ire te legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consilium, quod tuum, sentio quàm reprehendatur. Nos reprehendimur soli? quid? vir fortissimus, Pansa sine causa tam accuratè paulò ante locutus est tã diu? quid egit, nisi vti falsam à se suspicionem depelleret? vnde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subitò suscepit eodem captus errore, quo nos. Quòd si est erratum, P.C. spe falsa, atque fallaci: redeamus in viam: OPTIMVS EST PORTVS POENITENTI, MVTATIO CONSILII. Quid enim, per deos immortales, potest Reip. prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obfutura est? obfutura? b quid si etiam nocuit? an vos acerrimam illam, & fortissimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutatã, ac debilitatã putatis legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid

b L. quid si iã obfuit? an vos acerr. al. quid si etiã nocuit. atque obfuit? an vos acerr.

quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo contra commune incendium exarserat? an non putamus fore, vt eos pœniteat professos esse, & præ se tulisse odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis, & corporibus in salutem Reip. contulerunt? Quemadmodum *a* vestrum hoc consilium Capua probabit, quæ temporibus his Roma altera est? illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. Illi, illi, inquam, vrbi fortissimè conanti, è manibus est ereptus Antonius.

a *al. vestrum consilium hoc Cap.*

8 Quid? legionum nostrarum neruos nónne his consiliis incidimus? quis est enim, qui ad bellũ inflammato animo sit futurus, spe pacis oblata? ipsa illa Martia, cælestis, & diuina legio, hoc nuntio languescet, & mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent arma de manibus. Senatum enim secuta, *b* non arbitrabitur se grauiore odio in Antonium esse debere, quàm Senatum. Pudet huius legionis, pudet Quartæ, quæ pari virtute nostram authoritatem probãs, non vt consulem, & Imperatorem suum, sed vt hostẽ, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est ex duobus: qui iã lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, id est, timoris nostri nomen audiuerit: vt non referat pedem, *c* insistet certè. Quis enim, reuocante, & receptui canente Senatu, properet dimicare?

b *L. nõ arbitrabitur sibi grauiori odio debere esse Antonium, quam Senatus P.*

c *al. sustitet?*

9 Quid autem hoc iniustius, quàm nos, inscientibus iis, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solùm inscientibus, sed etiam inuitis? An vos A. Hirtiũ, præclarissimum consulem, C. Cæsarem, deorũ beneficio natum ad hæc tempora, quorum epistolas, spem victoriæ declarantes in manu te-

neo, pacem velle censetis? vincere illi expetũt: pacisque dulcissimum, & pulcherrimũ nomen non pactione, sed victoria *a* cõcupierunt. Quid Galliam? quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, aa.. istrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperiũ secuta, armis, viris, pecunia, belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij suum totũ corpus obiecit: exhauritur, vastatur, vritur. Omnes æquo animo belli patitur iniurias, dummodò repellat periculum seruitutis. Et, vt omittam reliquas partes Galliæ (nam sunt omnes pares,) Patauini alios excluserunt, alios eiecerunt, missos ab Antonio: pecunia, militib. &, quod maximè deerat, armis, nostros duces adiuuerunt. Fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem causa erant, & propter multorum annorum iniurias alienati à Senatu putabantur, quos minimè mirum est, communicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius, fidem suam semper præstiterunt. His igitur omnibus victoriam *b* sperantibus pacis nomen afferemus, id est, desperationem victoriæ? Quid, si ne potest quidẽ vlla esse pax? quę enim est cõdicio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? Multis rebus *c* à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: Bellũ tamen maluit: missi legati, repugnãte me: sed tamen missi. Delata mandata: non paruit: denuntiatum est, ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam vehementiùs, & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuntios repudiauit? verecundiorémne coram putamus in postulando fore, quàm fuerit tum, cùm misit mandata ad Senatum? *d* Atqui tũ ea

pete

a L. concupiuerunt.

b *al. spectantibus*

c *L. à nobis ad pacẽ est inuitatus Ant.*

d *al. Atqui cùm ea petebat, quæ videb. impr. omninò, sed tamẽ aliquo m. p. concedi: nõ dũ erat, &c.*

a petebat, quæ videbat improba omninò, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi. Nondum erat veſtris *b* tam grauiſſimis, támque multis iudiciis, ignominiiſque *c* cōciſus: nunc ea petit, quæ dare nullo modo poſſumus, niſi
12 priùs volumus nos bello victos confiteri. Senatuſconſulta *d* falſa delata ab eo iudicauimus: num ea vera poſſumus iudicare? Leges ſtatuimus per vim, & contra auſpicia latas: iiſque nec populum, nec plebem teneri. Num eas reſtitui poſſe cenſetis? Seſtertium ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniæ publicæ iudicauiſtis: num fraude poterit carere peculatus? *e* Immunitates ab eo, ciuitates, ſacerdotia, regna venierunt. Num figentur rurſus eæ tabulæ, quas vos decretis veſtris refixiſtis? *f* Quòd ſi ea, quæ decreuimus, obruere volumus, num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando enim obliuiſcetur vlla poſteritas, cuius ſcelere in hac veſtitus fœditate fuerimus? vt Centurionum legionis Martiæ Brundiſij profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis *g* poterit? vt media præteream, quæ vetuſtas tollet operum *h* circa Mutinam tætra monumenta, ſceleris indicia,
13 latrociniíque veſtigia? Huic igitur importuno, atque impuro *i* parricidæ, quid habemus, per deos immortales, quod remittamus? An Galliam vltimam, & exercitum? *k* quid eſt aliud, quàm non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolùm prorogare bellum, ſed concedere etiam victoriam? An ille non vicerit, quacúmque conditione in hanc vrbem *l* cùm ſuis armis venerit? Nunc omnia tenemus: authoritate valemus plurimùm: abſunt tot per-
14 diti ciues, nefarium ſecuti ducem. Tamen eorum

a *L. poſtulabat,*
b *L. tam grauibus, támq.*
c *L. conſciſſus,*
d *al. falſa relata al. falsò relata,*
e *L. Immunitates ab eo ciuitatibus ſacerdotia,*
f *L. Quòd ſi ea, quæ decreuimus, obruere: num etiam mem.*
g *L. poteſt?*
h *al. circum Mutin.*
i *L. quid eſt aliud nō pacem facere, ſ.*
k *L. cum ſuis venerit? Armis nūc omnia t.*

rum ora, *a* ſermones, qui ex eo numero in
vrbe relicti ſunt, ferre non poſſumus. Quid
cenſetis, cùm tot vno tempore irruperint? nos
arma poſuerimus, *b* illi non? *c* nónne nos no-
ſtris conſiliis victos in perpetuum fore? Po- 15
nite ante oculos M. Antonium Conſularem:
ſperantem Conſulatũ, Lucium adiungite: ſup-
plete cæteros, noſtri ordinis ſolùm, honores
& imperia meditantes: nolite ne Tirones qui-
dem, Numiſios, *d* & Muſtellas, Saxáſve con-
temnere. Cùm his facta pax, non erit pax, ſed
pactio ſeruitutis. L. Piſonis, ampliſſimi viri,
præclara vox, à te non ſolùm in hoc ordine,
Panſa, ſed etiam in contione iure laudata eſt.
Exceſſurum ſe ex Italia dixit, deos penates, &
ſedes patrias relicturum: ſi (quod dij omen
e auerterent) Rempub. oppreſſiſſet Antonius.
Quæro igitur à te, Piſo, nónne oppreſſã Rẽp. 16
putes, ſi tot, tam impij, tam audaces, tam
f facinoroſi recepti ſint? quos nondum tantis
g parricidiis contaminatos vix ferebamus,
hos nunc omni ſcelere coopertos, tolerabiles
cenſes ciuitati fore? Aut iſto tuo, mihi crede,
conſilio erit vtendum, vt cedamus, abeamus,
vitam inopem, *h* & vagam perſequamur, aut
ceruices latronibus dandæ, atque in patria
i cadendum eſt. Vbi ſunt. C. Panſa, illæ co-
hortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te ex-
citatus Senatus, inflammatus populus R. non
ſolùm audiuit; ſed etiam didicit, nihil eſſe ho-
mini Romano fœdius ſeruitute? Idcircone ſa- 17
ga ſumpſimus, arma cœpimus, iuuentutem
omnem *k* ex tota Italia exciuimus, *l* vt exer-
citu florentiſſimo, & maximo legati ad pacem
m mitterentur? ſi poſtulandam, quid timemus?
ſi accipiendam, cur non rogamur? In hac ego
legatio

a *L. ſermonéſque qui in vrbe ex eo numero rel.*
b *L. illi non poſuerint? nónne n.n.*
c *al. nõne vos veſtris conſ.*
d *L. & Muſtelas, Saxas, Seióſve contẽnere. al. & Muſtelas Seióſve cont.*
e *L. auerterint)*
f *v.c. facineroſi,*
g *L. parricid.*
h *L. vagámque perſeq.*
i *L. cadẽdum vbi sũt, &c.*
k *L. ex tota Italia excuſſimus,*
l *L. vt de exercitu florẽtiſſ.*
m *L. mitterẽtur? ſi accipiendam: cur nõ rogamur? ſi poſtulandã, quid timemus? In h.*

legatione ſim, aut ad id conſilium admiſcear,
in quo, ne ſi diſſenſero quidem à cæteris, ſci-
turus populus R. ſit? Ita fiet, vt, ſi quid remiſ-
ſum, aut conceſſum ſit, meo ſemper periculo
peccet Antonius, cum ei peccandi poteſtas à
18 me conceſſa videatur. Quòd ſi habenda *a* cum   a *L. cum M.*
Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamē   *Antonij latr.*
perſona ad iſtam pacem conciliandam mini-
mè fuit diligenda. Ego numquam legatos mit-
tendos cenſui: ego ante legatorum reditum
auſus ſum dicere; Pacem ipſam ſi afferrent;
quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, re-
pudiandam. Ego princeps ſagorum; ego ſem-
per *b* illum hoſtem appellaui, cùm alij aduer-   b *al. illum*
ſarium: ſemper hoc bellum, cùm alij tumul-   *appellaui ho-*
tum. Nec hæc in Senatu ſolùm: eadem ad po-   *ſtem, cùm*
pulum ſemper egi: nec ſolùm in ipſum, *c* ſed   c *L. ſed in*
in eius ſocios, facinorum miniſtros, & præſen-   *eius ſocios fa-*
tes, & eos, qui vnà ſunt: in totam denique M.   *cinorum, &*
19 Antonij domum ſum ſemper inuectus. Ita-   *miniſtros,*
que, vt alacres, & læti, ſpe pacis oblata, inter
ſe impij ciues, quaſi viciſſent, gratulabantur:
ſic me iniquum *d* eiurabant: de me quere-   d *L. eierabāt:*
bantur: diffidebant etiam Seruilio: meminc-
rant, eius ſententiis confixum Antonium: L.
Cæſarem; fortem quidem illum, & conſtantem
Senatorem, auunculum tamen: Calenum, pro-
curatorem: Piſonem, familiarem: te ipſum,
Panſa, vehementiſſimum, & fortiſſimum Con-
ſulem, factum iam putant leniorem: *e* non   e *al. nō quòd*
quò ita ſit, aut eſſe poſſit: ſed mentio à te fa-   *ita ſit,*
cta pacis, ſuſpicionem multis attulit immuta-
tæ voluntatis. Inter has perſonas me interie-
ctum amici Antonij moleſtè ferunt: quibus
gerendus mos eſt, quoniam ſemel liberales
20 eſſe cœpimus. Proficiſcantur legati optimis
omnibus:

omnibus: sed ij proficiscantur, in quibus non offendatur Antonius. Quòd si de Antonio non laboratis, mihi certè, P. C. consulere debetis: parcite oculis saltem meis, & aliquam veniam iusto dolori date. Quo enim aspectu videre potero, (mitto hostem patriæ: ex quo mihi odium in illum cõmune vobiscum est,) *a* quomodò adspiciã mihi vni crudelissimum hostem, vt declarant eius de me acerbissimæ contiones? Adeóne me ferreum putatis, vt cum eo congredi, aut illum aspicere possim? qui nuper, cùm in contione donaret eos, qui ei de *b* parricidis audacissimi videbãtur, *c* mea bona donare se dixit. Petissio *d* Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. An L. Antonium 21
aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. Atque idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nucullæ, cùm aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit. Si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. Non ferent, inquam, oculi Saxam, *e* Caphonem, non duos Prætores, non Tribunum pleb. *f* non duos designatos Tribunos, nõ Bestiam, non Trebellium, non Plancum. Non possum animo æquo videre tot, tam importunos, tam sceleratos hostes: *g* nec id fit fastidio meo, 22
sed caritate Reipub. Sed vincam animum, mihique imperabo: dolorem iustissimum, si non potero frangere, occultabo. Quid? vitæ censetisne, P. C. habendam mihi aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minimè cara est, præsertim cùm Dolabella fecerit, vt optãda mors esset,

a L. *sed quomodo adspiciam,*
b *L. patricidis,*
c *L. de meis bonis donare se d.*
d *al. Vrinati,*
e *L. Casonem non duo Pretores, nõ Tributum pl.*
f *nõ duo des.*
g *al. nec id fastidio m. sed car.*

esset, modò sine cruciatu, atque tormentis: vobis tamen, & populo Romano *a* vilis esse spiritus meus non debet. Is enim sum, nisi fortè me fallo, qui vigiliis, curis, sententiis, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, vt non *b* obstarent Reipu. ne
23 quid arrogantiùs videar dicere. Quod cùm ita sit, nihílne mihi de periculo meo cogitandum putatis? Hic *c* cùm in vrbe essem, ac domi, tamen multa sæpè tentata sunt, vbi me non solùm amicorum fidelitas, sed etiam vniuersæ ciuitatis oculi custodiunt. Quid censetis, cùm iter ingressus ero, longũ præsertim? nullásne insidias pertimescendas? Tres viæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, vt quàm primùm illud pignus libertatis populi R. D. Brutum, adspicere possim: cuius in complexu libenter extremum vitæ spiritum ediderim, *d* cùm omnes actiones bonorum, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. Tres ergo, vt dixi, viæ: à supero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media,
24 Cassia. Nunc, quæso, attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Etruriam discriminat Cassia: scimúsne igitur, Pansa, quibus in locis nunc sit Lētonis Cesenij septemuiralis authoritas? nobiscum nec animo certè est, nec corpore. Si autem aut domi est, aut non longè a domo, certè in Etruria est, idest, in via. Quis igitur mihi præstat, Lentonem vno capite esse cõtentum? Dic mihi præterea, Pansa, Ventidius vbi sit, cui fui semper amicus, antequàm ille Reipub. benísque omnibus tam apertè est factus inimicus. Possum Cassiam vitare, tenere Flaminiam. Quid, si Anconam, vt di

a *L. vilis spiritus meus esse non debet. al. vilis meus spiritus esse non debet.*

b *L. obstarem Reipub.*

c *L. cũ essem in vrbe, ac dom.*

d *L. cum omnes actiones bonorũ, õnes sentent. meæ peruener. ad eũ, qui mihi fuit propositus, exitum. Tres,*

vt dicitur, Ventidius venerit? poteróne Ariminum tutò accedere? Restat Aurelia. Hîc quidem etiam præsidia habeo: possessiones enim sunt P. Clodij, tota familia occurret: hospitio inuitabit, propter familiaritatem notissimam. Hisce ego me viis committam, qui 25
Terminalibus nuper in suburbium, vt eodem die reuerterer, *a* ire non ausus sim? domesticis me parietibus vix tueor, sine amicorum custodiis. Itaque in vrbe maneo: *b* si licebit, manebo. Hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium statiuum. Teneant alij castra, regna, res bellicas: *c* oderint hostem: nos, vt dicimus, sempérque fecimus, vrbem, & res vrbanas vobiscum pariter tuebimur. Neque verò recuso munus hoc, quamquam populum R. video pro me recusare: nemo me minùs timidus, nemo cautior; res declarat. *d* Vigesimus annus est, cùm omnes scelerati me vnum petunt. Itaque ipsi, ne dicam mihi, Reip. pœnas dederũt: me saluum adhuc Resp. conseruauit sibi. Timidè hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse: verumtamen semel *e* circumsessus lectis valentissimorum hominum viribus cecidi sciens, vt honestissimè *f* exsurgere possem. Possúmne igitur satis 26
videri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamque periculoso commisero? *g* gloriam in morte debent ij, qui in Repub. versantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ vituperationem relinquere. Quis bonus non luget mortem Trebonij? *h* quis non dolet interitum talis & ciuis, & viri? At sunt qui dicant (durè illi quidem, sed tamen dicunt) minùs dolendum, *i* quòd ab homine impuro nefarióque non cauerit. Etenim qui

a *L. ire non sum ausus?*
b *L. si sic licebit, man.*
c *L. fuderint hostem:*
d *al. vicesimus,*
e *al. circum sæpius,*
f *L. possem exsurgere.*
g *al. solam enim gloriam in mort.*
h *al. quis nõ dolet interitu t.*
i *al. quòd ab hoc homine,*

qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primùm capitis aiunt custodem esse oportere. Cùm sæptus legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neque ad omnes insidias præsidia quærenda. Quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? Hæc neque hoc tempore, neque in me valent. Non modò enim pœnam non extimescet, qui mihi vim attulerit: sed etiam gloriam sperabit à latro-
27 num gregibus, & præmia. Hæc ergo in vrbe præuideo: facilis est circũspectus, vnde exeam, quò progrediar, quid ad dexteram, quid ad sinistram sit. Num idem in *a* Apennini tramitibus facere potero? in quibus etiam si non erunt insidiæ, quæ facillimè esse poterunt, animus tamen erit sollicitus, vt nihil possit de officiis legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi *b* Apenninum: nempe in Antonij congressum, colloquiũmque veniendũ est. Quínam locus capietur? si extra castra: cæteri viderint: ego mortem actutum *c* futuram puto: noui hominis furorem, noui effrænatam violentiam. Cuius acerbitas morum, immanitásque naturæ, ne vino quidem permista temperari solet: hic ita, dementiáque inflammatus, adhibito fratre Lucio, tæterrima *d* bellua, numquam profectò à me sacrilegas ma-
28 nus, atque impias abstinebit. Memini colloquia & cùm acerrimis hostibus, & cùm grauissimè dissentientibus ciuibus. Cn. Pompeius, Sexti filius, Consul, me præsente, cùm essem tiro in eius exercitu, *e* cùm P. Vettio Catone, duce Marsorũ, inter bina castra collocutus est. Quò quidem memini Sex. Pompeium, fratrem consulis, ad colloquium ipsum Roma venire,

a *al. Appennini,*

b *al. Appenninum,*

a *al. m. hi futuram p.*

d *v. c. & L. bellua?*

e *al. cum P. Vettio Scatone,*

a al. quem Cato,

doctum virum, atque sapientem: *a* Cato cùm salutasset, Quem te appellem? inquit. At ille, voluntate, hospitem: necessitate, hostem. Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium. Non enim vt eriperent nobis socij ciuitatem, sed vt in eam reciperentur petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Theanum, cùm alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de authoritate Senatus, de suffragiis populi, & de iure ciuitatis, *b* legis inter se conditiones contulerunt. Non tenuit omninò

b L. leges inter se, conditionésque tulerunt.

colloquium illud fidem: à vi tamen, periculoque *c* abfuit. Possumúsne igitur in Antonij 31

c L. absfuit.

d L. æquè esse, vt hi? nō poss.

latrocinio *d* æquè esse, vt hi? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse diffido. Quòd 29
si non extra castra congrediemur: quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille numquam veniet: multo minùs nos in illius. Reliquum est, vt & accipiantur, & remittantur postulata per literas. Ergo erimus in castris: mea ad omnia postulata vna sententia: quam cùm hîc, vobis audientibus, dixero, isse, & redisse me putatote: legationem confecero.

e v. c. reiiciā,

Omnia ad Senatum mea sententia *e* reiiciam, quæcúmque postulabit Antonius. Neque enim 32
licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, vt, bellis confectis, decem legatis permitti solet more maiorum: neque vlla omninò à Senatu mandata accepimus, quæ cùm agam in consilio, nonnullis, vt arbitror, repugnantibus, nónne metuendum est, ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? Facite, hoc meum consilium legiones 30
nouas non improbare: nam Martiam, & quartam nihil, præter dignitatem, & decus, probaturas.

turas esse, certè scio. Quid? veteranos non veremur? nam timeri se ne ipsi quidem volunt. Sed quónam modo accipient seueritatem meam? Multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. Quorum commoda, vt vos optimi testes estis, *a* semper ego sententia, authoritate, oratione firmaui: sed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt suis. Sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt pro populi R. libertate, & salute Reipu. nimis feroces, & ad suam vim om-
31 nia nostra consilia reuocantes. Horum ego cogitationem non vereor: impetum pertimesco. Hæc quoque *b* pericula tanta si effugero, satísne tutum reditum putatis fore? Cùm enim & vestra authoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reipub. constantiamque præstitero: tum erunt mihi non hi solùm, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. Custodiatur igitur mea vita Reipu. eaque, quoad vel natura patietur, patriæ reseruetur: mors autem necessitatem habeat fati, aut, si antè oppetenda est, oppetatur cum
32 gloria. Hæc cùm ita sint, etsi hanc legationem Respub. vt leuissimè dicam, non desiderat, tamen si tutò licebit ire, proficiscar: omnino, P. C. totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed vtilitate Reipub. metiar: de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam, atque etiam considerandum puto, idque potissimùm faciendum, quod maximè interesse Reipubl. *c* iudicauero.

a al. semper sententia, authorit. & c.

b *L. tanta pericula si eff.*

c *L. iudicaro.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Decimatertia.

ORATIO LVI.

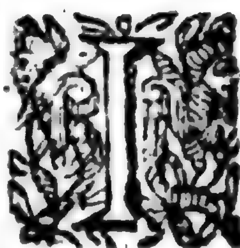

IN principio *a* huius belli, P. C. 1
quod cum impiis ciuibus, *b* sce-
leratisque suscepimus, timui, ne
conditio insidiosa pacis, liber-
tatis *c* recuperandæ studia re-
stingueret: *d* dulce enim nomen est pacis: res
verò ipsa cùm iucunda, tum salutaris. Nam
nec priuatos focos, *e* nec publicas leges, nec
libertatis iura, cara habere potest, quem di-
scordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum
ciuile delectat: cumque ex numero hominum
eiiciendum, ex finibus humanæ naturæ exter-
minandum puto. Itaque siue Sylla, siue Ma-
rius, siue vterque, siue Octauius, siue Cinna,
siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo,
siue quis alius ciuile bellum optauit, eum de-
testabilem ciuem Reipub. natum iudico. Nam 2
quid ego de proximo dicam, cuius acta defen-
dimus, *f* cùm ipsum iure cæsum fateamur?
Nihil igitur hoc ciue, nisi hoc homine tæ-
trius: si aut ciuis, aut homo habendus est,
qui ciuile bellum concupiscit. Sed hoc pri-
mùm videndum est, P. C. cum omnibúsne pax
esse possit, an sit aliquod bellum *g* expiabile:
in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. Pacem
cum Scipione *h* Sylla faciebat: non erat despe-
randum,

a *L. A principio,*
b *L. conscele-ratisque,*
c *L. recipe-randæ,*
d *L. dulce e-nim etiam nom.*
e *al. nec pu blicas leges videtur, nec libertatis iu-ra, cara ha bere, quem disc.*
f *L. cùm au-thorē ipsum iure casum fatemur?*
g *L. inexpia-bile:*
h *L. Sylla si-ne faciebat, siue simula bat, non er.*

randum, si conuenissent, fore aliquem tolera-
bilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam
cum Octauio confirmare *a* voluisset, hominum
in Repub. sanitas remanere potuisset. Proximo
bello si aliquid de summa grauitate Pompeius,
multum de cupiditate Cæsar *b* dimisisset: &
pacem stabilem, & aliquam Remp. nobis ha-
bere licuisset. Hoc verò quid est? cum Anto-
niis pax potest esse? cum Censorino, Ventidio,
Trebellio, Bestia, Nucula, *c* Munatio, Lentone,
Saxa? Exempli causa paucos nominaui: genus
infinitum, immanitatémque ipsi cernitis reli-
3 quorum. Addite illa naufragia Cæsaris amico-
rum, Barbas, Cassios, Barbatios, Polliones: ad-
dite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelũ,
Melam, Cœlium, Pontium, Crassicium, Tiro-
nem, Mustelam, *f* Petissium: comitatum relin-
quo: duces nomino: huc accedunt Alaudæ, cæ-
terique veterani, seminarium iudicum *d* tertiæ
decuriȩ, qui suis rebus exhaustis, beneficiis Cȩ-
saris deuoratis, fortunas nostras *e* concupie-
runt! ô fidam dexteram Antonij, qua ille plu-
rimos ciues trucidauit: ô ratum, religiosum-
4 que fœdus, *f* quod cum his fecerimus. *g* Hoc
si M. Antonius violarè conabitur, Lucij eum
sanctitas à scelere reuocabit. Illis locus si in
hac vrbe fuerit, vrbi ipsi locus non erit. Ora
vobis eorum *h* ponite, P.C. ante oculos, &
maximè Antoniorum: incessum, adspectum,
vultum, spiritum, latera tegentes alios, sequen
te alios, alios prægredientes amicos: quam
vini anhelitus? quas contumelias fore cense-
tes, minásque verborum? nisi fortè eos pax
ipsa leniet, maximè cùm in hunc ordinem ve-
nerint: salutabunt benignè, comiter appella-
5 bunt vnumquemque nostrûm. Non recorda-

a *L. voluisset omninò in Resp. san.*
b *L. remisisset:*
c *lib. vulg. Numatio*
d *al. Petusium, al. Peditium:*
e *al. decuriæ tertiæ,*
f *L. concupiuerunt.*
g *L. quod cũ Antonio fecerimus.*
h *L. Hoc si Marcus violare conab. Lucii, &c. al. Hoc si Marcus violare c.*
i *v. c. ponite ante oculos,*
k *al. quem vini anhelitum?*

mini, per deos immortales, quas in eos sen- 7
tentias dixeritis? acta *a* Antonij rescidistis:
leges refixistis, per vim, & contra auspicia la-
tas decreuistis, totius Italiæ *b* delectus excita-
stis, collegam, & socium scelerum omnium, ho-
stem iudicauistis. Cum hoc quæ pax *c* esse po-
test? Si esset externus hostis, tamen id ipsum
vix, talibus factis, posset aliquo modo: sed si
maria, montes, regionum magnitudines inter-
essent, *d* odisses eum, quem non videres. Hi in
oculis hærebunt, & cùm licebit, in faucibus:
quibus enim sæptis tam immanes belluas *e* cō
tinebimus? At incertus exitus belli est. Est
omninò fortium virorum, quales vos esse de-
betis, *f* virtute præstare tantum, vt possint
fortunæ culpam non extimescere. Sed quo- 6
niam ab hoc ordine non fortitudo solùm, ve-
rumetiam sapientia postulatur: *g* quamquam
videntur hæc non posse seiungi, seiungamus 8
tamen: fortitudo dimicare iubet, iustū odium
incendit, ad confligendum impellit, vocat ad
periculum. Quid sapientia? cautioribus vtitur
consiliis, in posterum prouidet, est omni ratio-
ne *h* protector. Quid igitur censet? parendum
est enim: atque id optimum iudicandum, quod
sit sapientissimè constitutum: Si hoc præcipit,
ne quid vita existimem antiquius, ne decernā
capitis periculo, fugiam omne discrimen: quæ-
ram ex ea, *i* etiámne fuerit, cùm id fecero, ser-
uiendum: si annuerit, ne ego *k* istam sapientiā,
quamuis sit eruditā, non audia: sin responde-
rit, Tu verò ita vitam, corpúsque seruato, ita
fortunas, ita rem familiarem, *l* vt hæc posterio-
ra libertate ducas, itaque his vti velis, *m* si li-
berare Rempub. possis: nec pro his libertatem,
sed pro libertate hæc proiicias, tamquam pi-
gnora

a *M. Antonij resc.*
b *L. delectus excitauistis:*
c *v. e. potest esse? Hostis si esset externus, id ipsum vix, tal. factum, pos. aliquo modo, si maria,*
d *L. odissetis eum, q. non videretis: hi*
e *al. continebitis?*
f *L. virtutem præstare: tantum enim possunt: fortunæ culp. non ext.*
g *L. quamquam vix videntur hæc posse seiungi,*
h *L. tectior.*
i *L. etiámne si erit, cùm id fecero,*
k *L. sapientiam istam,*
l *L. vt hæc libertate posteriora ducas,*
m *L. si libera Rep. possis:*

gnora iniuriæ: tum sapientiæ vocem audire
7 videar, eique, vti Deo paream. Itaque si, rece-
ptis illis, possumus esse liberi, vincamus odiũ,
a pacémque potiamur: sin liber, viuis his, in-
columibúsque, esse nullus potest: lætemur de-
certandi oblatam esse fortunam. *b* Aut enim,
victis his, fruemur victrice Repub. aut oppres-
si, (quod omen auertat Iupiter) si non spiritu,
at virtutis laude viuemus. At enim nos M. Le-
pidus, Imperator iterum, Pontifex Maximus,
optimè proximo ciuili bello de Republ. meri-
tus, ad pacem adhortatur. Nullius apud me,
Patres conscripti, authoritas maior est, quàm
M. Lepidi, vel propter ipsius, virtutem, vel pro-
pter familiæ dignitatẽ. Accedunt eodem mul-
ta priuata: magna eius in me *c* merita, ac mea
quædam in illum, maximum verò eius benefi-
ficium numero, quòd hoc animo in Remp. est,
8 quæ mihi vita mea semper fuit carior. Nam
cùm magnum Pompeium, clarissimum adole-
scentem, præstantissimi viri filium, authoritate
adduxit ad pacem, rémque publicam sine ar-
mis, maximo ciuilis belli periculo liberauit: tũ
me eius beneficio plus quàm pro virili parte
obligatum puto. Itaque ei & honores decreui,
d quàm potui amplissimos: in quibus vos mihi
estis assensi: nec vmquã de illo & sperare opti-
mè, & loqui destiti: magnis, & multis pignori-
bus M. Lepidum Respubl. *e* obligatum tenet.
Summa nobilitas est hominis, summi honores,
amplissimum sacerdotium, plurima vrbis or-
namenta, ipsius, fratris, maiorúmque monu-
menta: probatissima vxor, optatissimi liberi,
res familiaris cùm ampla, tum casta à cruore
ciuili: nemo ab eo ciuis violatus, multi benefi-
cio, & misericordia liberati. Talis igitur vir, &

a *L. pacémque patiamur: sin otiũ, incolumibus his, esse nullum potest:*
b *L. aut enim his fruemur, victr rep. aut oppressa, (quod, &c.*
c *L. merita: mea quæd. officia in illum,*
d *v. c. quas potui ampl.*
e *L. illatum tenet. Summa nobilitas est, omnes honores, ampliss.*

ciuis, opinione labi poteſt, voluntate à Repub.
diſſidere nullo pacto poteſt. Pacem vult M. 9
Lepidus. Præclarè, ſi talem poteſt efficere, qua-
lem nuper effecit: qua pace Cn. Pompeij filium
Reſpub. adſpiciet, ſuóque ſinu, complexúque
recipiet: neque ſolùm illum, ſed cùm illo ſe-
ipſam ſibi reſtitutam putabit. Hæc cauſa fuit,
a cur decerneretis ſtatuam in Roſtris cum in-
ſcriptione præclara: cur abſenti triumphum.
Quamquam enim magnas res bellicas geſſe-
rat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tri-
buendum, quod nec L. Æmilio, nec Æmiliano
Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario,
nec Pompeio, qui maiora bella geſſerunt: ſed,
quòd ſilentio *b* ciuile bellum confecerat, *c* pri-
mùm vt licuit, honores in eum maximos con-
tuliſtis. Exiſtimáſne igitur, M. Lepide, qualem 10
Pompeium Reſpub. habitura ſit ciuem, *d* tales
futuros Antonios? in altero pudor, grauitas,
moderatio, integritas: in illis (& cùm hos cō-
pello, *e* prætereo omninò ex grege latrocinij
neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus
immanis audacia. Deinde obſecro vos, Patres
conſcripti, quis hoc veſtrûm non videt, quod
Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, vidit? ſaluis
enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa de-
fendimus, Pompeio ſua domus patebit: eám-
que non minoris, quam emit Antonius, redi-
met: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum
filius. O rem acerbam! Sed hæc ſatis diu, mul-
túmque defleta ſunt. Decreuiſtis tantam pe-
cuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in
prædæ diſſipatione inimicus victor redegiſſet.
Sed hanc mihi diſpenſationem pro paterna
neceſſitudine, & coniunctione depoſco. Redi- 11
met hortos, ædes, vrbana quædam, quæ poſſi-
det

a *L. cur ei decern.*
b *L. bellum ciuile conf.*
c *L. cùm primùm licuit,*
d *L. tales futuros in Rep. Antonios?*
e *o. v. c. prætereo animo ex gr. fort. prætereo omni ex grege, &c.*

det Antonius: nam argentum, vestem, suppellectilem, vinum amittet æquo animo, quæ ille *a* helluo dissipauit. Albanum, *b* Formianum à Dolabella *c* recuperabit: etiam ab Antonio Tusculanum: hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident, de Falerno Anseres depellentur. Sunt alij plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. Ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompeianas possessiones, quanti emerint, filio reddituros.

12 Satis inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllam ex illis attingere: retinere verò quis poterit, clarissimo domino restituto? An is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeij seruus, libertus Cæsaris, agri Lucani possessiones occupauit? Atque illud septies millies, quod adolescenti, P.C. spopondistis, ita describite, vt videatur à vobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. Hæc Senatus, reliqua populus Rom. in ea familia, quam vidit amplissimam, persequetur: in primis paternum auguratus locum, *d* in quo ego eum: vt, quod à patre accepi filio reddam, mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes, internuntiique constituti sumus vtrum populus Roman. libentiùs sanciet, Pompeium, an Antonium? Mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluisse, vt actis Cæsaris firmis, ac ratis, Cn. Pompeij filius posset & dignitatem,

13 & fortunas patrias *e* recuperare. Ac ne illud quidem silentio, P. C. prætereundum puto, quòd clarissimi viri legati, L. Paulus, Q. Thermus C. Fannius, quorum habetis cognitam voluntatem in Rempubl. eámque perpetuam,

a *L. heluo*
b *L. Firmanum*
c *L. recipe-rabit:*
d *L. in quem ego eum,*
e *v. c. recipe-rare.*

atque constantem, nuntiant, se Pompeij con-
a *L. deuertisse M.* ueniendi causa *a* diuertisse Massiliam, eúm-
que cognouisse paratissimo animo, vt cum suis
copiis iret ad Mutinam, ni vereretur vetera-
norum animos offendere. Est verò eius patris
filius, qui sapienter faciebat non minùs mul-
ta, quàm fortiter. Itaque intelligitis & ani-
mum ei præstò fuisse, nec consilium defuisse.
Atque etiam hoc M. Lepido prouidendum est,
ne quid arrogantiùs, quàm eius mores ferunt,
facere videatur. Si enim nos exercitu terret, 14
non meminit, illum exercitum, Senatus, popu-
b *L. non suũ?* líque Rom. atque vniuersæ Reipub. esse, *b* non
suum. At vti potest pro suo. Quid tum? om- 16
niáne viris bonis, quæ facere possunt, facienda
sunt? etiámne si turpia, si perniciosa erunt? si
facere omninò non licebit? Quid autem tur-
pitis, aut fœdius, aut quod minùs deceat, quàm
contra Senatum, contra ciues, contra patriam
exercitum ducere? quid verò magis vitupe-
randum, quàm id facere, quod non liceat? Li-
ceat autem nemini contra patriã ducere exer-
citum: siquidem licere id dicimus, quod legi-
bus, quod more maiorum, institutísque con-
ceditur. Neque enim, quod quisque potest, id
ei licet: nec, si non obstatur, propterea etiam
permittitur. Tibi enim exercitum, Lepide, tan-
quam maioribus tuis, patria pro se dedit. Hoc
tu arcebis hostem: fines imperij propagabis:
Senatui, populóque Rom. parebis, siquam ad
aliam rem te fortè traduxerit. Hæc si cogitas, 15 17
es M. Lepidus, Pontifex Maximus, M. Lepidi,
Pontificis maximi pronepos. Sin hominibus
tantum licere iudicas, quantum possunt: vide,
c *L. quàm & antiquis,* ne alienis exemplis, iísque recentibus, vti,
c quàm antiquis, & domesticis malle videare.

Quòd

Quòd si authoritatem interponis sine armis, magis quidem laudo: sed vide, ne hoc ipsum non sit necesse. Quamquam enim est tanta in te authoritas, quanta debet in homine nobilissimo: *a* tamen Senatus se ipse non contemnit: nec verò fuit vmquam grauior, constantior, fortior. *Incensi omnes rapimur ad libertatem* b *recuperandam*: non potest vllius authoritate tantus Senatus, populíque Rom. ardor exstingui, odimus, irati pugnamus, extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationem à bello audire non possumus: speramus optima, pati vel difficillima

16 ma malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi Consules adsunt cum copiis, L. Planci, Coss. designati, varia, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur. Vnus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quatuor consules gerit bellum. Huic cedamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? At periculum est, ne opprimamur. Non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui non potest, prodat salutem suam. Bonos ciues primùm natura efficit, adiuuat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit, saluam esse Rempub. sed in iis, qui fortunati sunt, ma-

17 gis id apparet. Quis fortunatior Lepido, vt antè dixi? quis eodem sanior? vidit eius mœstitiã, atque lacrymas pop. Rom. Lupercalibus: vidit, quàm abiectus, quàm confectus esset, cùm Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm Collegam esse malebat, qui si reliquis flagitiis, & sceleribus *c* abstinere potuisset, tamen

a *al. tamen Senatus ipse se non cont.*
b *v.c. recipe- randam:*
c *L. se abstinere pot.*

tamen vnum ab hoc factum, dignum illum
omni pœna putarem. Nam, si ipse seruire po-
terat, nobis dominum cur imponebat, & si
eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui
erant in eum tyranni, etiámne in nostros li-
beros dominum, & tyrannum cõparabat? Ita-
que illo interfecto, qualem eum in nos esse
voluit, talis ipse in cæteros exstitit. Qua enim 18
in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis
tyrannus, quàm in hac vrbe armis barbaro- 20
rum stipatus Antonius? Cæsare dominante ve-
niebamus in Senatum, si non liberè, attamen
tuto: hoc archipirata, (quid enim dicam, ty-
ranno?) hæc subsellia ab Ithyreis occupaban-
tur. Prorupit subitò Brundisium, vt inde, ag-
mine quadrato, ad vrbem accederet: lautissi-
mum oppidum, nunc municipium, *a* honestis-
simorum quondam colonorum Suessam, for-
tissimorum militum sanguine impleuit: Brun-
disij in sinu non modò auarissimæ, sed etiam
crudelissimæ vxoris delectos Martiæ legionis
Centuriones trucidauit. Inde se quo furore,
quo ardore ad vrbem, id est, ad cædem optimi
cuiusque rapiebat? Quo tempore dij immor-
tales ipsi præsidium improuisum nec opinan-
tibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredi- 19 21
bilis, ac diuina virtus, latronis impetus crude-
les, ac furibundos retardauit: quem tum ille
demens lædere se putabat edictis, ignorans,
b quæcumque falso is diceret in sanctissimum
adolescentem, ea verè recidere in memoriam
pueritiæ suæ. Ingressus vrbem est, quo comi-
tatu, vel potiùs agmine? cùm dextra, sinistra,
gemente populo Romano minaretur dominis,
notaret domos, diuisurum se vrbem palàm suis
polliceretur. Rediit ad milites, ibi pestifera
illa

a *fort. honest. quond. colonorum coloniam Suessam, fortiss.*

b *al. quæcūque falso in iis diceret, &c. al. quæcumque falso diceret in s.*

illa *a* Tiburi concio, inde ad vrbem cursus: a *L. Sibure*
Senatus in Capitolium, parata de circumscribendo adolescente sententia consularis, cùm b *al. iam M.*
repentè (*b* nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuntius:
quo perculsus, abiecit consilium referendi ad Senatum de Cæsare. Egressus est non viis, sed
tramitibus, paludatus: *c* eóque die ipso innumerabilia Senatusconsulta fecit: quæ quidem c *L. eóque ipso die innum. al. eodémque die ipso*
20 omnia citiùs *d* lecta, quàm scripta sunt. Ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, d *L. deleta, q.*
cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomẽ præ metu ferre non poterat: eique in Galliam
penetranti, D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinámque illi
exsultanti, tamquam frænos furoris iniecit. Quam cùm operibus, munitionibúsque sæpsisset, nec eum florentissimæ coloniæ dignitas,
neque Coss. designati maiestas *e* à parricidio deterreret: tum me, (testor & vos, & populum Rom. & omnes deos qui huic vrbi præsident,) e *L. à patricidio*
inuito, & repugnante, legati missi tres consulares ad latronem M. Antonium, gladiatorum
21 ducem. Quis tam barbarus vmquam? tam immanis? tam ferus? non audiuit: non respondit:
neque eos solùm præsentes, sed multo magis nos à quibus illi erant missi, spreuit, & pro
nihilo putauit? Posteà, quod scelus, quod facinus *f* parricida non edidit? circumsedit colonos vestros, exercitum populi Rom. Imperatorem, Coss. designatum: agros diuexat ciuium f *L. patricida*
optimorum: hostis teterrimus omnibus bonis cruces, ac tormenta minitatur. Cum hoc, M.
Lepide, pax esse quæ potest? cuius ne supplicio

quidem

quidem vllo satiari videtur posse populus Ro. Quòd siquis adhuc dubitare potuit, quin nul- 22
la societas huic ordini, populóque Rom. cum
a L.belua illa importunissima *a* bellua possit esse: desinat profectò dubitare, his cognitis literis, quas mihi missas ab Hirtio Coss. modò accepi. Eas dum recito, dúmque de singulis sententiis breuiter disputo, velim, P. C. vt adhuc fecistis, me attentè audiatis. *Antonius Hirtio, & Cæsari.* 24
Neque se Imperatorem, neque Hirtium consulem, nec propr. Cæsarem: satis hoc quidem scitè, deponere alienum nomen ipse maluit, quàm illis suum reddere. *Cognita morte C. Trebonij, non plus gauisus sum, quàm dolui.* Vi-
b L.quid doluisse dicat: dete, quid se gauisum, *b* quid se doluisse dicat: faciliùs de pace deliberabitis. *Dedisse pœnas sceleratum cineri, atque ossibus clarissimi viri, & apparuisse numen deorum intra finem anni*
*c L.*Patricidij, *vertentis, aut iam soluto supplicio c parricidæ, aut impendente, lætandum est,* ô Spartace.
d L. nefaria sceler. tolerabilis, videtur fuisse Cat. Quem enim te potiùs appellem? cuius propter *d* nefanda scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina: lætandum esse, ausus es scribere, Trebonium dedisse pœnas? sceleratum Trebonium? quo scelere, nisi quòd te Idibus Mar- 25
tiis à debita tibi peste seduxit? Age, hoc lætaris: videamus, quid modestè feras. *Hostem iu-* 23
dicatum hoc tempore Dolabellam, eo quòd sicarium occiderit, & videri cariorem populo Rom. filium scurræ, quam C. Cæsarem, patriæ parentem, ingemiscendum est. Quid ingemiscis hostem Dolabellam iudicatum? quid? te non in-
d L.delectu telligis *d* delectu tota Italia habito, Consulibus missis, Cæsare ornato, sagis denique sumptis, hostem iudicatum? Quid est autem, scelerate, quòd gemas, hostem Dolabellam iudicatum

catum à Senatu? quem tu ordinem omninò esse nullum putas. Sed eam tibi causam belli gerendi proponis, vt senatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. At scurræ filium appellat. Quasi verò ignotus nobis fuerit splendidus eques R. Trebonij pater. Is autem humilitatẽ despicere audet cuiusquam, qui ex Fadia sustulerit liberos?

24 *Acerbißimum verò est, te A. Hirti,* a *ornatum beneficiis Cæsaris, & talem ab eo relictum, qualem ipse miraris.* Equidem negare non possum, à Cæsare Hirtium ornatum: *b* sed illa ornamenta, in virtute, & industria posita lucent. Tu verò, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquò te tua virtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, vino tempus ætatis omne consumsisses, vt faciebas, cùm in gremiis mimarum, mentum, mentémque deponeres. *Et te, ô puer.* Puerum appellat, quem non modò virum, sed etiam fortissimum virum *c* sensit, & sentiet. Est istud quidem nomen ætatis, sed ab eo, minimè vsurpandum, qui suam

25 amentiam puero huic præbet ad gloriam. *Qui omnia eius nomini debes.* Debet verò, soluitque præclarè: si enim ille patriæ *d* pater est, vt tu appellas (Ego, quid sentiam, videro:) cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus, è tuis *e* facinorosissimis manibus ereptam? *Id agere, vt iure damnatus sit Dolabella?* Turpem verò actionem, qua defenditur *f* amplissimi authoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiam. *Et vt* f *veneficus* *g* *a liberetur obsidione?* *h* Veneficum audes appellare eum virum, qui tuis veneficiis

reme.

a *L.* ornatum esse ben.
al. ornatum iis. ben.
b *al. sed illa omnia ornamenta,*
c *al. sentit,*
d *L. parens*
e *v. c. facinerosissimis*
f *L. amplißimi ordinis authoritas*
g *L.* venefica hæc liberetur obs.
h *L. veneficã*

remedia inuenit? quem ita obsides, noue *a* Annibal, aut si quis acutior Imperator fuit, vt te ipse obsideas, neque te istinc, si cupias, possis explicare: recesseris, vndique omnes insequentur: manseris, hærebis. Nimirum rectè *b* veneficum appellas, à quo tibi præsentem pestem vides comparatam. *c Vt quam potentissimus sit Caßius, atque Brutus?* Putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. Cur autem nolint potentes esse non modò optimos & nobilissimos viros, sed secum etiam in Reipu. defensione coniunctos? *Nimirum eodem modo hæc adspicitis, vt priora.* *d* Quæ tandem? *Castra Pompeij Senatum appellatis.* An verò *e* tua castra potiùs Senatum appellaremus? in quibus tu es videlicet consularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumentorum memoria *f* reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus: prætorij, Philadelphus Annius, & innocens Gallius: ædilitij, *g* Coricus, laterum, & vocis meæ testis Bestia, & fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus, dirutúsque, Qu. Cœlius, columénque amicorũ Antonij, *h* Cotyla Varius: *i* quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat *k* à suis publicè: Septemuirales, Lento, Nucula: tum deliciæ, atque amores populi Rom. L. Antonius: *l* Tribuni primùm duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomẽ inscripsit: qui cùm prodere Imperatorem suum *m* non potuisset, reliquit: alter est designatus, Viseius *n* nescio quis, fortis (vt aiunt) latro: quem tamen temperantem fuisse ferunt *o* Isauri balneatorem. Sequuntur alij, tribunitij, T. Plancus in primis: 27
qui

a *L. Hannibal,*
b *L. venefi cam app.*
c *L.* Et vt q.
d *al. Quo tandem?*
e *al. tua castra Senatum potiùs app. al. tua castra Senatũ app.*
f *v.c. euulsus:*
g *L. C. Oricus, laterum, & vocis meæ, Bestia, etiam fidei patron.*
h *al. Cotula*
i *L. quem Anton.*
k *L. à seruis publicis:*
l *al. Tribunitij*
m *L. non posset,*
n *L. nescio qui,*
o *L. Pisauri baln.*

qui si Senatum dilexisset, numquam curiam
incendisset: quo scelere damnatus, in eam vr-
bem rediit armis, *a* è qua excesserat legibus. *a al. vnde exc.*
Sed hoc ei commune cum plurimis dissimilli-
mis: illud tamen verum, quod in hoc Planco
prouerbij loco dici solet, perire eum non pos-
se, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & vi-
uit: hoc tamen, vt alia multa, *b* Aquilæ fertur *b v.c. Aquilæ*
acceptum. Est etiam ibi Decius, ab illis, vt opi- *referatur ac-*
nor, Muribus Deciis. Itaque *c* Cæsaris munere, *ceptum.*
d Deciorum quidem multo interuallo, per *c al. munere*
hunc præclarum virum memoria renouata *Cæsaris,*
est. Saxam verò Decidium præterire qui pos- *d L. Deciorũ,*
sum, hominem deductum ex vltimis gentibus, *multo quidẽ*
vt eum Tribunum pleb. videremus, quem ci- *interuallo,*
uem numquam videramus? *e* Est quidem al- *e L. Est quidẽ*
28 ter Soseranus: sed omnes tamen tantam ha- *alter Saserna*
bent similitudinem inter se, vt in eorum præ- *sed omn. q. v.*
nominibus errem. Nec verò Exitius, Philadel- *e Est quidem*
phi frater, quæstor, prætermittendus est, ne, si *A. Serena:*
de clarissimo adolescente siluero, inuidisse vi- *sed omn.*
dear Antonio. Est etiam Asinius quidam, Sena-
tor voluntarius, lectus ipse à se, apertam cu-
riam vidit post Cæsaris mortem: mutauit cal-
ceos: pater conscriptus repentè factus est. Non
noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam
maledicum offendi, qui illum negaret dignum
Antonij senatu. Arbitror me aliquos præteriis-
se: de iis tamen, qui occurrebant, tacere non
potui. Hoc igitur fretus senatu, Pompeianum
senatum despicit: in quo decem fuimus con-
sulares: qui si omnes viuerent, bellum omninò
hoc non fuisset: authoritati cessisset audacia.
29 Sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc
intelligi potest, quòd ego vnus *f* relictus è *f fort. reli-*
multis, contudi, fregi, adiuuantibus vobis, *quus è mult.*

exsultantis prædonis audaciam. Quòd si fortuna nobis modò non eripuisset Ser. Sulpiciũ, eiúsque Collegam ante M. Marcellum : quos 3
a *v. c. si duo consules*, ciues? quos viros? *a* si duos consules, amicissimos patriæ; simul ex Italia eiectos: si L. Afranium, summum ducem: si P. Lentulum, ciuem cùm in cæteris rebus, tum in salute mea singularem: si Bibulum, cuius est in Remp. meritò semper laudata constantia : si L. Domitium, præstantissimum ciuem: si Appium Claudium, pari nobilitate, & voluntate præditum : si P. Scipionem, clarissimum virum, maiorúmque suorum simillimum, Resp. tenere potuisset: certè his consularibus non esset Pompeianus despiciendus Senatus. Vtrum igitur æquius, vtrũ melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem
b *al. Quid verò prætorios?* Cn. Pompeij viuere Antonium? *b* Qui verò prætorij? quorum princeps M. Cato, idémque omnium gentium virtute princeps. Quid 32
c *li. vulg. præclarissimos* reliquos *c* clarissimos viros commemorem? nostis omnes. Magis vereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. Qui ædilitij? *d* qui tribunitij?
d *L. qui Tribunitij? qui Quæstorij? Quid m.* Quid multa? talis Senatorum & dignitas, & multitudo fuit, vt magna excusatione opus iis sit, qui illa in castra non venerunt. Nunc reliqua attendite. *Victum Ciceronem ducem e habuistis.*
e *al.* Sequimini. Eo libentius ducem audio, quod certè ille dicit inuitus: nam de victo nihil laboro, fatum enim meum est, sine Rep. nec vinci posse, nec vincere. *Macedoniam munitis exercitibus.*
f *L. Et quidẽ fr.* *f* Eam quidem fratri tuo, qui à vobis nihil degenerat, extorsimus. *Africam commisistis Varo bis capto.* Hic cum C. fratre putat se litigare. *In Syriam Cassium misistis.* Non igitur sentis, huic causæ orbem terræ *g* parere : te, ex-
g *fort. patere.*

tra

tra munitiones tuas, vestigium vbi imprimas,
31 non habere? *Cascam tribunatum gerere passi estis.* Quid ergo? vt *a* M. Arullum, vt Cesetium à Rep. remoueremus, eum, per quem, vt neque idem hoc post-hac, neque multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus? *Vectigalia* b *Iuliana lupercis ademistis.* Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorrescit, quo ausus est obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus, gementem populum R. ad seruitutem cohortari? *Veteranorum colonias, deductas lege, & Senatusconsulto sustulistis.* Nos sustulimus, *c* an contra legem comitiis centuriatis latam sanximus? vide ne tu veteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris: in eúmque locum deduxeris, *d* ex quo iam ipsi sentiunt se num-
32 quam exituros. *Massiliensibus iura belli adempta redituros vos pollicemini.* Nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, quàm necessaria, illud tamen *e* aduertite P. C. quàm sit huic Reip. natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic Reip. semper fuisse amicissimam *f Neminem Pompeianum, qui viuat, tenere lege Hirtia dignitates?* g Quisquam iam legis Hirtiæ, mentionem facit? cuius non minùs arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere? Omninò, mea quidem sententia, legem illam appellare fas non est: &, vt sit lex, non debemus illam Hirtij legem putare. *Apuleiana pecunia Brutum* h *subornatis.* Quid, si omnibus suis copiis excellentem virum Resp. armasset? quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset.

a *L. Marullũ, vt Cesennium à Rep.*

b *al.* iuliis *al.* iulianis

c *L. an cõtrà lege comitiis centuriatis lata sanximus?*

d *al. ex quo ipsi iam s.*

e *L. animaduertite.*

f *al.* obliti estis, neminem

g *al. Qui quæso, iam legis*

h *al* subornatis.

Securi percussos Pætum, & Menedemum, ciuitate donatos: Et hospites Cæsaris, laudastis. 33
a Non laudamus, quod ne audiuimus quidem: valde enim nobis in tanta perturbatione Reipubl. de duobus nequissimis Græculis cogitandum fuit. *Theopompum, nudum, expulsum A. Trebonio, confugere, Alexandriam neglexistis.* Magnum crimen. Senatus de Theopompo, summo homine, negleximus: qui vbi terrarum sit, quid agat, viuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat? *Ser. Galbam eodem pugione succinctum in castris videtis.* Nihil tibi de Galba b respondeo, fortissimo, & constantissimo ciue: coràm aderit: c præsens tibi ipse, & ille, quem insimulas, pugio, respondebit. *Milites aut meos, aut veteranos contraxistis, tanquam ad exitium eorum, qui Cæsarem occiderant: & eosdem nec opinantes ad quæstoris sui, aut imperatoris, aut commilitonum suorum pericula impulistis.* Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: d ignorabant veterani, quid ageretur. Non illi Senatus authoritatem, aut libertatem populi Romani sequebantur: Cæsaris mortem vlcisci volebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te videlicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant. O miser cùm re, tum hoc ipsò, quòd non sentis, quàm miser sis. Sed maximum crimen audite.
34 *Denique quid non aut probauistis, aut fecistis? quid faciat, si reuiuiscat? Quis? credo, enim, afferet aliquod scelerati hominis exemplum. Cn. Pompeius ipse?* O nos turpes, si quidem Cn. Pompeium e imitaturũ

a fort. Nõ laudauimus.

b al. respondebo.

c L. præsens tibi & ipse, & ille.

d al. nesciebãt veterani. al. v. c. nec sciebant vet.

e q. v. c. imitatissimus.

rtaturi sumus, *aut filius eius*, a *si domi possit?* Poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. *Postremò negatis pacem posse fieri, nisi aut emisero Brutum, aut frumento iuuero.* Alij istud negant: ego verò, ne si ista quidem feceris, vmquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. b *Quid? hoc placétne veteranis istis, quibus adhuc omnia integra sunt?* Nihil vidi tam integrum, quàm vt oppugnare Imperatorem incipiant, quem tanto studio,

35 consensûque c offenderint. *Quoniam vos assentationibus, & venenatis muneribus venistis.* d Deprauati, aut corrupti sunt, quibus persuasum est fœdissimum hostem iustissimo bello e persequi? f *At militibus inclusis opem fertis: nihil moror eos saluos esse, & ire quo lubet!* g *si tamen patiuntur perire eum, qui meruit.* h Quàm benignè! denique vsi liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabellæ priùs imperatori suo, quàm Antonius etiam Collegæ

36 parentasset. *Concordiæ factam esse mentionem scribitis in Senatu, & Legatos esse consulares quinque. Difficile est credere, eos, qui me præcipitem egerint, æquissimas condiciones ferentem, & tamen ex his aliquid remittere cogitantem, putare aliquid moderatè, aut humanè esse facturos. Vix etiam verissimile est, qui iudicauerint hostem Dolabellam ob rectissimum facinus, eosdem nobis parcere posse, idem sentientibus.* i Parúmne videtur apertè, omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? nónne cernitis, ex vno

a *al. Si domi esse possit?*

b *Quid hoc? placétne*

c *L. defenderint.*

d *q. v. c. An corrupti sũt, quib. persuasũ sit, fœdiss. host. iusto bello persequi?*

e *L. persequi.*

f *al. Ac mil.*

g *al. si tantũmodo p.*

h *al. Quàm benignè deniq? al. Quã benignè? Itaque vsi lib.*

i *L. parũne videtur omniũ facinorũ &c.*

fonte omnia scelera manare? Ipse denique fatetur, hoc quidem satis acutè, non possè eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimum facinus, (ita enim videtur Antonio) sibi parcere, idem sentienti. Quid huic 37
facias, qui hæc literis, memoriæque mandarit, ita sibi conuenisse cum Dolabella, vt ille Trebonium, &, si posset, etiam Brutum, Cassium, discruciatos necaret, *a* eadémque adhiberet supplicia nobis? *b* Conseruandus ciuis cum tam pio, iustoque fœdere. Is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem, & verecundas, vt haberet Galliam vltimam, aptissimam ad bellum renouandum, instruendámque prouinciam: vt Alaudæ in tertia, decuria iudicarent, id est, vt perfugium scelerum esset cum turpissimis Reip. sordibus: vt acta sua rata essent, cuius nullum remanet consulatus vestigium: cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquissimus agri priuati, & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega. *Quamobrem vos potiùs animaduer-* 38
tite, vtrum sit elegantiùs, & partibus vtilius, c Trebonij mortem persequi, an Cæsaris: & vtrum sit æquius, concurrere nos, quo faciliùs reuiuiscat Pompeianorum causa, toties iugulata: an consentire, ne ludibrio simus inimicis. Si esset iugulata, numquam *d* exsurgeret: quod tibi, tuisque contingat. *Vtrum*, inquit, *elegantius. e* Atque hoc bello de elegantia quæritur, *& partibus vtilius*. Partes, furiosè, dicuntur in foro, in curia: bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circumsedes cos. designatum: bellum contra te duo coss. gerunt, cúmque his pro pr. Cæsar: cuncta contra te Italia armata est. 39
Istas tu partes potiùs, *a* quàm populi R. de-

a L. eadémq. inhiberet suppl.
b q. v. c. O cõseruãdum ciuis
c al. Treboníj ne m.
d al. resurgeret,
e L. Atqui

39 fensionem vocas? *b* Potiúsne Trebonij mortem, quàm Cæsaris persequamur? Trebonij satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillimè defenditur obliuione, & silentio. Sed videte, quid moliatur. Cùm mortem Cæsaris vlciscendam putat: mortem proponit non iis solùm, qui illam rem gesserunt, *c* sed iis, etiam, si qui non molestè tulerunt. *Quibus vtri nostrum ceciderint, lucro fu-*
40 *turum est: quod spectaculum adhuc ipsa fortuna vitauit, ne videret vnius corporis duas acies, lanista Cicerone, dimicantes: qui vsque eò felix est, vt* d *iisdem ornamentis deceperit vos, quibus deceptum Cæsarem gloriatus est.* Pergit in mea maledicta: quasi verò ei pulcherrimè priora processerint: quem ego inustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ sempiternæ. *e* Ego lanista? & quidem non insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere. Vtri ceciderint, scribit lucro nobis futurum. O præclarum lucrum! *f* quo,
41 te victore (quod dij omen auertant) beata mors eorum futura sit, qui è vita excesserint sine tormentis. A me deceptos ait, eisdem ornamentis Hirtium? & Cæsarem. Quod, quæso, adhuc à me est tributum Hirtio ornamentum? nam Cæsari plura, & maiora debentur. Deceptum autem patrem à me Cæsarem dicere audes? Tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius, homo ingratissime, flaminum cur reliquisti? Sed iam videte magni & clari viri admirabilem grauitatem, atque constantiam. *Mihi quidem constat, nec meam contumeliam, nec meorum ferre: nec deserere partes, quas Pompeius odiuit, nec veteranos sedibus suis moueri pati, nec singulos ad cruciatum*

a *L. quàm à populo R. defectionem vocas: al. quā à Rep. defect. &c.*

b *L.* potiusne Trebonij mortem, an Cæsaris persequi. *mortē Treb.*

c *al. sed iis etiam, qui non m.*

d *L.* isdem

e *fort. Ego lanista, & q.*

f *L. cùm, te*

trahi, nec fallere fidem, quam dedi Dolabellæ. Omitto alia: fidem Dolabellæ, ſanctiſſimi viri, deſerere *a* homo pius non poteſt. Quàm fidem? an optimi cuiuſque cædis vrbis, & Italiæ partitionis: *b* ſuis dandarum, diripiendarumque Prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impuriſſimos *c* parricidas, fœdere, ac fide ſanciretur? *Nec Lepidi ſocietatem violare, piiſſimi hominis.* 43
Tibi cum Lepido ſocietas, aut cum vllo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt, ſed homine ſano? Id agis, vt Lepidum, aut impium, aut inſanum exiſtimare velis. Nihil agis (quamquam *d* affirmare de aliquo difficile eſt) de Lepido præſertim, quem ego metuam numquam, bene ſperabo, dum licebit. Reuocare te à furore Lepidus voluit, non adiutor eſſe dementiæ, tu porrò ne pios quidem, ſed piiſſimos quæris: &, quod verbum omninò nullum in lingua Latina eſt, id, propter tuam diuinam pietatem, nouum inducis. 46
Nec Plancum prodere, participem conſiliorum. 44
Plancum participem? cuius memorabilis, ac diuina virtus lucem affert Reip. *e* niſi fortè ſubſidio tibi venire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, *f* peditatúque Gallorum: quíque, niſi ante eius aduentum Reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum. Quamquam enim prima præſidia, vtiliora Reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. Sed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari. 47 45
Si me rectis ſenſibus euntem Dij immortales, vt ſpero, adiuuerint: viuam libenter. Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia ſuppliciorum veſtrorum, nãque, ſi victi Pompeiani tam inſolentes ſunt: victo

a *al. bonus homo*
b *q. v. c. vaſtã darum, dir. & ita L.*
c *L. patricidas,*
d *L. affirmare de altero difficile eſt.*
e *L. niſi fortè eum ſubſ.*
f *L. peditatis Gall.*

victores quales futuri sint: vos potiùs experiemini. Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, sed cum vniuersa Rep. bellum est: omnes te dij, homines, summi, medij, infimi: ciues, peregrini: viri, mulieres, liberi, serui oderunt: sensimus hoc nuper falso nuntio: vero propediem sentiemus. Quæ si tecum ipse *a* recolis: æquiore animo, & maiore consolatione moriere. a *L. recolueris*

46 *Denique summa iudicij mei spectat huc, vt meorum iniurias ferre possim, si aut obliuisci velint ipsi fecisse, aut vlcisci parati sint vnà nobiscum Cæsaris mortem.* Hac Antonij sententia cognita, *b* dubitaturósne A. Hirtium, C. Pansam, consules, putatis, quin ad Antonium transeant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? Quid de Pansa, & Hirtio *c* loquar? Cæsar, singulari pietate adolescens, *d* poteritne se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? Itaque fecerunt, vti his literis lectis ad munitiones propiùs accederent. *e* Quo maior adolescens Cæsar, maioréque deorum immortalium beneficio Reip. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate, abductus vmquam est. Intelligit, maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. Quòd si partium certamen esset, quarum omninò nomen exstinctum est: Antoniúsne potiùs, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm primùm Cæsar, adolescens summa pietate, & memoria parentis sui? deinde Pansa, & Hirtius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum, cùm illæ verè partes vocabantur? Hæ verò: quæ sunt partes, cùm alteris Senatus authoritas, populi R. libertas, Reip. salus proposita sit: alteris cædes bonorum, vrbis, Italiæque par-

b *al. dubitaturúmne A. Hirtium, aut C. Pans.*
c *L. loquor?*
d *al. poterit se tenere, q.*
e *Quo maiore adolescens Cæsar deorũ munere, &c.*

47 (margin number beside "stinctum est")

titio? Veniamus aliquando ad clausulam. *Legatos venire non credo.* Bene me nouit. *Bellum quò veniat.* Propositò præsertim exemplo Dolabellæ. *a* sanctiores erunt, credo, iure legati, quàm duo consules, contra quos arma fert: quàm Cæsar, cuius patris flamen est: quàm cos. designatus, quem oppugnat: quam Mutina, quam obsidet: quàm patria, cui ignem, 48
ferrúmque minitatur. *Cùm venerint, quæ* b *postulant, cognoscam.* *c* Quin tu abis in malam pestem, malúmque cruciatum? Ad te quisquam veniat, nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerent, summos viros misimus: repudiasti: nunc in tantam flammam, támque inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epistolam, Patres Conscripti, *d* non quò illum dignum putarem, recitaui, sed vt confessionibus ipsius omnia patefacta eius *e* parricidia videretis. Cum hoc pacem Marcus Lepidus, vir 49
ornatissimus omnibus *f* virtutis, & fortunæ bonis, si hæc videret denique, aut vellet, aut fieri posse arbitraretur? *g* Priùs vndas, flammámque, vt ait poëta nescio quis, priùs denique omnia, quàm aut cùm Antoniis Respublica, aut cum Republica Antonij redeant in gratiam. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reipublicæ: moueri sedibus suis huic vrbi melius est, atque in alias, si fieri possit, terras demigrare, vnde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos Cæsaris virtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre. Optatissimum est vincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare.

Quod

a al. sanctiore erunt, ex.
b *L.* postulēt,
c *al. Quin tu abi in mal p. m.q. cruciatũ*
d *al. nõ quòd*
e *L. parricidia vid.*
f *L. & virtutis, & f.*
g *L. Priùs vndis flamma, vt ait p.*

Quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere vitæ cupiditate. Quæ cùm ita ſint, de mandatis, literíſque M. Lepidi, viri clariſſimi, Seruilio aſſentior: & hoc amplius cenſeo, Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorúmque ſuorum animo, ſtudióque in Rempublicam ſuáque priſtina virtute, induſtria, voluntate, feciſſe, quòd ſuam, eorúmque quos ſecum haberet operam Senatui, populóque Romano pollicitus eſſet, eámque rem S. P. Q. R. gratam, acceptámque eſſe, eique, honori, dignitatíque eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc Senatuſconſulto licet, vel ſeiungi poteſt, ſeparatímque perſcribi, vt proprio Senatuſconſulto Pompeius collaudatus eſſe videatur.

.

IN

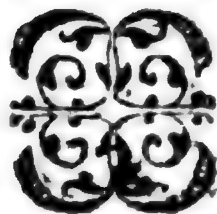

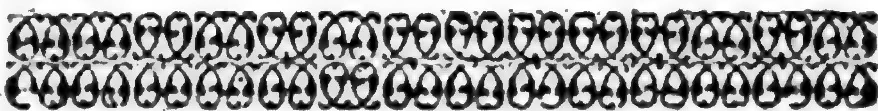

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA Decimaquarta.

ORATIO LVII.

a al. sceleratorum h.

b al. & eam victimam, quæ p.

c L. quàm sit ea res, quam auid. ciuitas expect. allata lætit.

d al. ab eorũ aris,

e al. Atqui,

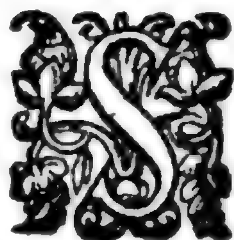

SI, vt ex literis, quæ recitatæ 1
sunt, Patres Conscripti, *a* scele-
ratissimorũ hostium exercitum
cæsum, fusumque cognoui, sic
id, quod & omnes maximè opta-
mus, *b* & ex victoria, quæ parta est, consecu-
tum arbitramur, D. Brutum egressum iam
Mutina esse cognouissem: propter cuius peri-
culum ad saga issemus, propter eiusdem salu-
tem redeundum ad pristinum vestitum sine
vlla dubitatione censerem. Antè verò, *c* quàm
ea res, quam auidissimè ciuitas expectat, al-
lata sit, lætitiæ satis est maximæ, præclarissi-
mæque pugnæ: reditum ad vestitum confe-
ctæ victoriæ reseruate: confectio autem huius
belli est, D. Bruti salus. Quæ autem est ista 2
sententia, vt in hodiernum diem vestitus mu-
tetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos ve-
rò cùm semel ad eum, quem cupimus, opta-
músque vestitum, redierimus, id agamus, vt
eum in perpetuum retineamus: nam hoc qui-
dem cùm turpe est, tum ne diis quidem im-
mortalibus gratum, *d* ab eorundem aris, ad
quas togati adierimus, ad saga sumenda di-
scedere. *e* Atque animaduerto, P.C. quosdam 3
huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idque
consilium

consilium est, vt, cùm videant, *a* illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die, propter eius salutem redierimus ad vestitum, *b* hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ, posteritatíque prodatur, propter vnius ciuis periculũ populum R. ad saga *c* iisse: propter eiusdem salutem redisse ad togas. Tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. Vos verò, P. C. conseruate authoritatem vestram, manete in sententia, tenete vestra memoria, quod sæpè ostendistis, huius totius belli in vnius viri fortissimi, & maximi vita positum esse discrimen.

4 Ad D. Brutum liberandum legati missi, principes ciuitatis, qui illi hosti, *d* ac parricidæ denuntiarent, vt à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia *e* consules sortiti: ad bellum *f* profectus est A. Hirtius, cuius imbecillitatem valetudinis, animi virtus, & spes victoriæ confirmauit: Cæsar cùm exercitu *g* per se tum comparato, primis pestibus Rempu. liberasset, ne quid posteà sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicítque dolorem aliquem domesticum patriæ caritate.

5 Quid C. Pansa egit aliud *h* delectibus habendis, pecuniis comparandis, Senatusconsultis faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad causam libertatis vocando, nisi vt D. Brutus liberaretur? à quo populus R. frequens ita salutem D. Bruti vna voce depoposcit, vt eam non solùm commodis suis, sed etiam necessitati victus anteferret. Quod sperare nos quidem debemus, P. C. aut inibi esse, aut iam esse confectum: sed spei fructum rei conuenit & euentui reseruari, aut deorum immortaliũ beneficium festinatione

a *L. gloriosissimum illum D. Brut.*
b *al. hũc tantum ei fr.*
c *L. isse.*
d *L. ac parricidæ nunciarent,*
e *L. Consul sortitu ad bell.*
f *L. profectus Hirtius: cuius imbecill.*
g *L. per se comparato, tum primis pestib. &c.*
h *L. dilectibus hab.*

praeri-

præripuisse, aut vim fortunæ stultitia contempsisse videamur. Sed quoniam significatio 6
vestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas veniam, quæ sunt à consulibus, & à Proprætore missæ, si pauca antè, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij, P. C. legionum, exercituúmque nostrorum, vel madefacti potiùs duobus Consulum, tertio Cæsaris prœlio, si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas? nefarium scelus, si ciuium. Quoúsque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam nostrorum militum tremere vultis, & dubitare, vtrùm in
ciue, an in hoste figantur. Supplicationem de- 7
cernitis: hostem non appellatis. Gratæ verò nostræ diis immortalibus gratulationes erũt, gratæ victimæ, cum interfecta sit ciuium multitudo. DE IMPROBIS, inquit, ET AVDACIBVS, nam sic eos appellat clarissimus vir, quæ sunt vrbanarum maledicta litium, *a* non iniustæ belli internecini notæ, testamenta, credo, subiiciunt, aut eiiciunt vi-
cinos, aut adolescentulos circumscribunt. His 8
enim vitiis affectos, & talibus, malos, & audaces appellare consuetudo solet. Bellum inexpiabile infert quatuor COSS. vnus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu, populóque R. *b* omnibus, quamquam ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum, tormẽta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla barbaria posset *c* ignoscere, id deorum consilio factum esse testatur: quæque esset facturus in hac vrbe, nisi eum hinc ipse Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, declarauit in

a *al. nõ iustæ belli intern.*
b *l. omnibus, (quamquam ruit ipse cum suis) cladem, pest. vast. al. omnibus quãque r. i. c. s.) gladios, p. vast.*
c *L. agnoscere, id suo consilio,*

Par

Parmenſium calamitate, quos,optimos,viros,
honeſtiſſimóſque homines , maximè cum au-
thoritate huius ordinis , populiqne R. digni-
tate cõiunctos, crudeliſſimis exemplis intere-
mit *a* proludium illud,& portentum L.Anto-
nius, inſigne odium omnium hominum,vel,ſi
etiam dij oderint quos oportet,omnium deo-
9 rum. Refugit animus, P. C. *b* eaque formidat
dicere, quæ L.Antonius in Parmenſium libe-
ris,& cõiugibus effecerit. Quas enim turpitu-
dines Antonij libenter ſubierunt,eaſdem per
vim lætantur aliis ſe intuliſſe.Sed vis calami-
toſa eſt, *c* quam illis intulerunt : libido flagi-
tioſa,qua Antoniorum oblita eſt vita. Eſt igi-
tur quiſquam , qui hoſtes appellare non au-
deat, quorum ſcelere crudelitatem Carthagi-
nenſium victam eſſe fateatur ? qua enim in
vrbe tam immanis *d* Annibal capta, quàm in
Parma ſurrepta Antonius?niſi fortè huius co-
loniæ,& cæterarum,in quas eodem eſt animo,
10 non eſt hóſtis Antonius putandus.Si verò co-
loniarum , & municipiorum ſine vlla dubita-
tione hoſtis eſt , quid tandem huius cenſetis
vrbis , quam ille ad *e* expiandas egeſtates la-
trocinij ſui cõcupiuit?quam iam, peritus me-
rator, & callidus,decempeda ſua Saxa diuiſe-
rat ? Recordamini,per deos immortales, P.C.
quid hoc biduo timuerimus *f* à domeſticis
hoſtibus , rumoribus improbiſſimis diſſipatis.
Quis liberos , quis coniugem adſpicere pote-
rat ſine fletu?quis domum?quis tecta?quis la-
rem familiarem?Iam aut fœdiſſimam mortem
omnes , aut miſerabilem fugam cogitabant.
Hæc à quibus timebantur , eos hoſtes appel-
lare dubitamus ? grauius ſi quis attulerit no-
men, libenter aſſentiar:hoc vulgari contentus
vix

a *L. propudium ill.*

b *L.eáque dicere reformidat,*

c *L.quam illi tulerunt.*

d *L. Annibal,*

e *L.explendas,*

f *Libr. vulg. à domeſticis hoſtibus id eſt, qui intra mœnia hoſtes ſunt , rumoribus,&c.*

vix sum, leuiore non vtar. Itaque cùm suppli- 11
cationes iustissimas ex iis literis, quę recitatæ
sunt, decernere debeamus, Seruiliusque de-
creuerit: augebo omninò numerum dierum,
præsertim *a* cùm non vni, sed tribus ducibus
sint decernendæ. Sed hoc primùm faciam, vt
Imperatores appellem eos, quorum virtute,
consilio, fœlicitate, maximis periculis serui-
tutis, atque interitus liberati sumus. Etenim
cui viginti his annis supplicatio decreta est,
vt non Imperator appellaretur, aut minimis
rebus gestis, aut plerúmque nullis? Quamo-
brem aut supplicatio ab eo, qui antè dixit, de-
cernenda non fuit: aut vsitatus honos, peruul-
gatúsque tribuendus iis, quibus etiam *b* noui,
& singulares debentur. *c* At si quis Hispano- 12
rum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut
duo millia occidisset, non eum hac consue-
tudine, quæ increbruit, imperatorem ap-
pellaret Senatus? tot legionibus cæsis, tanta
multitudine interfecta hostium dico, ita, in-
quam, hostium, quamuis hoc isti hostes do-
mestici nolint, clarissimis ducibus supplicatio-
num honorem tribuemus, imperatorum no-
men adimemus? Quanto enim honore, lætitia,
gratulatione in hoc templum ingredi debent
illi ipsi huius vrbis liberatores, cùm hesterno
die propter eorum res gestas me ouantem, &
propè triumphantem populus R. in Capito-
lium domo tulerit, domum inde reduxerit?
Is enim demum est, mea quidem sententia, iu- 13
stus triumphus, ac verus: cùm bene de Repub.
meritis testimoniũ à consensũ ciuitatis datur.
Nam siue in communi gaudio populi R. vni
gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias
agebant, eo maius: siue vtrúmque, nihil ma-
gnificen-

a *I. cùm communiter tribus ducibus.*

b *I. noui, singularésque debentur.*

c *I. An si quis, Hispan. aut Gall. aut Thracũ mille, aut duo millia occidisset, eũ hac cons. quæ increb. imper. app. Senatus: tot leg. &c.*

gnificentius excogitari potest. Tu igitur ipse
de te, dixerit quispiam. Et quidem inuitus: sed
iniuriæ dolor facit me, præter consuetudinem,
gloriosum. Nónne satis est ab hominibus vir-
tutis ignaris gratiam bene merentibus non
referri? *a* etiámne eos. qui omnes suas curas in
14 Reip. salute defigunt? Scitis enim per hos dies
creberrimum fuisse sermonem, *b* me per Idus
Quinctileis, qui dies hodie est, cum fascibus
descensurum. Aliquémne imperatorem habi-
turi erimus? crimen inuidia quæretur? Credo
hoc in gladiatorum, aut latronum, aut Cati-
linam esse consultum, non in eum, qui, ne
quid tale in Repub. fieri posset, effecerit: an
ego, qui Catilinã hæc molientem sustulerim,
euerterim, afflixerim, ipse *c* exstiterim repentè
Catilina? quibus auspiciis istos fasces augur
acciperem? quatenus haberem? cui traderem?
quemquámne fuisse tam furiosum, qui crede-
ret? Vnde igitur ista suspicio, vel potiùs iste
15 sermo? Cùm, vt scitis, hoc triduo, vel quatri-
duo, tristis à Mutina fama manaret: inflati
lætitia, atque insolentia impij ciues, vnum se
in locum *d* ad illam curiam, viribus potiùs,
suis quàm Reip. infœlicem, congregabant. Ibi
cùm consilium inirent de cæde nostra, parti-
renturque inter se, qui Capitolium, qui Ro-
stra, qui vrbis portas occuparent: ad me con-
cursum futurum ciuitatis putabant. Quod vt
cum inuidia mea fieret, & cum vitæ etiam pe-
riculo, famam istam fascium dissipauerunt: fa-
sces ipsi ad me delaturi fuerunt. Quod cùm
esset quasi mea voluntate factum, tum in me
impetus conductorum hominum, quasi in ty-
rannum, parabatur: ex quo cædes esset *e* ve-
strûm omnium consecuta. Quæ res patescit,

a L. etiam in eos, qui omnes suas curas in Reipu. salute desigũt, crimen, inuidiáque quæretur? Scitis en.

b L. me pridie vinalia, qui dies hodie est, cũ fascibus fuisse descẽsurum. Credo hoc in aliquem impiũ gladiatorẽ aut latr. aut Catilinã, esse confictum: non in eũ, qui, &c.

c L. exstiterim,

d L. ad illam curiam, suis potiùs, quàm Reipub. inf.

e al. qui ostia,

f L. omnium vestrûm,

Nn

P. conscripti: sed suo tempore totius huius
sceleris fons aperietur. Itaque P. Apuleius, 16
Tribunus pleb. meorum omnium consilio-
rum, periculorúmque iam inde à Consulatu
meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre
non potuit: doloris mei contionem habuit
maximam, populo R. vnum, atque idem sen-
tiente. In qua contione cùm me, pro summa
nostra coniunctione, & familiaritate, liberare
suspicione fascium vellet, vna voce cuncta
contio declarauit, nihil esse à me vmquam de
Repub. nisi optimè cogitatum. Pòst hanc ha-
bitam contionem duabus, tribúsve horis, op-
tatissimi nuntij & literæ venerunt: vt idem
dies non modò me iniquissima inuidia libe-
rarit, sed etiam celeberrima populi R. gratu-
latione auxerit. Hæc interposui, P. C. non tam 17
vt pro me dicerem (malè enim mecum age-
retur, si parum vobis essem sine defensione
purgatus) quàm vt quosdam nimis ieiuno
animo, & angusto monerem, id quod semper
ipse fecissem, vti excellentium ciuium virtu-
tem imitatione dignam, non inuidia putarent.
Magnus est in Republ. campus, vt sapien-
ter dicere Crassus solebat, multis apertus cur-
sus ad laudem, vtinam quidem illi principes
viuerent, qui me post meum Consulatum,
cùm iis ipse cederem, principem non inuiti
videbant. Hoc verò tempore in tanta ino-
pia constantium, & fortium consularium,
quo me dolore affici creditis, cùm alios ma-
a al. video, le sentire, alios nihil omninò curare *a* vi-
deam, alios parum constanter in suscepta cau-
sa permanere, sententiámque suam non sem-
per vtilitate Reipubl. sed cùm spe, tum timo-
re moderari? Quòd si quis de contentione 18

principa

principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissimè facit, si vitiis cum virtute contendit. VT ENIM CVRSV CVRSVS, SIC IN VIRIS FORTIBVS, VIRTVS VIRTVTE SVPERATVR. Tu, si ego de Repub. optimè sentiam: vt me vincas, ipse pessimè senties? aut, si ad me bonorum cõcursum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm Reip. causa: deinde etiam dignitatis tuæ. Sed, si principat⁹ ageretur, quem numquam expetiui, quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter.

19 Hæc populum R. videre, animaduertere, iudicare, quidam molestè ferunt, Poterátne fieri, vt nõ *a* perinde homines quoque, vt quisque mereretur, iudicarent? vt enim de vniuerso Senatu populus R. verissimè iudicat, nullis Reipu. temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuisse: sic de vnoquoque nostrûm, & maximè qui hoc loco sententias dicimus, sciscitãtur omnes, auent audire, quid quisque senserit: ita de vnoquoque, vt quemque meritum arbitrantur, existimant: memo-

20 ria tenent, me ante diem *b* XIIII. Calendas Ianuar. principem reuocandæ libertatis fuisse me ex Calendis Ianu. ad hanc horã inuigilasse Reipu. meam domum, meásque aures, dies & noctes omniũ præceptis monitísque patuisse: meis literis, meis nuntiis, *c* meísque cohortationibus omnes, qui vbique essent, ad patriæ præsidiũ excitatos: meis sententiis à Calendis Ianu. numquam legatos ad Antonium: semper illum hostem, semper hoc bellum: vt ego, qui omni tempore veræ pacis author fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus.

a *L. proindè hominis de quoque, quisq.*

b *L. XIII. Calend.*

c *L. meis cohort.*

a L. P. Ventidium, b L. vocauissent,

Idem *a* Ventidium, cùm alij Tribunum pleb. *b* voluissent: non ego semper hostem? has in sententias meas si consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus authoritate ipsa Senatus iampridem de manibus arma cecidissent. Sed, quod tum non licuit, Patres conscripti, id hoc tempore non solùm licet, verùm etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, verbis notari, sententiis nostris hostes iudicari. Anteà cùm hostem, aut bellum nominassem: semel, sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. Quod in hac causa iam fieri non potest, ex literis enim C. Pansæ, A. Hirtij consulum, C. Cæsaris *c* proprætoris, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. Supplicationem modò qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit, nũquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: *d* decretam dico? ne victoris quidem literis *e* postulata est. Ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. Graue bellum Octauianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriam Imperator vltus est Sylla: nulla supplicatio decreta à Senatu. Ad teipsum, P. Seruili, num misit vllas collega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione voluit referre? profectò noluit. At misit posteà de Alexandria, de Pharnacæ verò pugna ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus non modò victoribus, sed etiam viuis, & incolumis, & florens ciuitas esse posset. Quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. Nam mihi 21 22 23 24

c L. proprætore, d L. decreta dico? e L. postulata. Ciuile b.

Consuli

Consuli supplicatio, nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo & inaudito genere, decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob Rempub. pulcherrimè gestam postulantibus vestris imperatoribus deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut, supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. *a* Quod ergo illi re, id ego etiam verbo, cùm Imperatores eos appello: hoc ipso nomine & eos, qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cùm victores appello Imperatores.
25 Quomodo enim potiùs Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen, quo Hirtium? est ille quidem Consul: sed alterum nomen, beneficij est populi Romani, alterum virtutis, atque victoriæ. Quid? Cæsarem, deorum beneficio Reipublicæ procreatum, dubitémne *b* appellare Imperatorem, qui primus *c* Antonij immanem, & fœdam crudelitatem, non solùm à iugulis nostris, sed etiam à membris, & visceribus *d* auertit? Vnius autem diei quot, & quantæ virtutes, dij
26 immortales, fuerunt! Princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione Martia, digna legio *e* Imperatore. Cuius si acerrimum impetum cohibere potuisset, vno prælio confecta res esset. Sed cùm libertatis auida legio effrænatiùs in aciem hostium irrupisset, ipséque in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis sublatus è prælio, Reipub. vitam reseruauit. Ego verò hunc non solùm Imperatorem, sed etiã clarissimum Imperatorem iudico: qui cùm aut morte, aut victoria se satisfacturum Reipubl. spopondisset:

a *L. Quod ergo ille re,*

b *al. appellare Imperatorem? qui pr.*

c *al. immanem, & fœdam crudelitatem Antoni, non solùm, &c.*

d *al. auertit?*

e *L. Imperatore Pansa: cuius*

alterum fecit, alterius dij immortales omen
auertant. Quid dicam de Hirtio? qui, re au- 27
dita, è caſtris duas legiones eduxit incredibili
ſtudio, atque virtute, quartam illam, quæ reli-
cto Antonio, ſe olim cum Martia legione con-
iunxit, & ſeptimam, quæ conſtituta ex venera-
nis, docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæſaris
beneficia ſeruaſſent, Senatus, populíque Rom.
carum nomen eſſe. His viginti cohortibus, nul-
lo equitatu, Hirtius ipſe, Aquilam quartæ le-
gionis cùm inferret, qua nullius pulchriorem
ſpeciem Imperatoris accepimus, cum tribus
Antonij legionibus, equitatúque conflixit, ho-
a *fort. Ioui Opt. Max.* ſtéſque nefariós, huic *a* Ioui maximo, cæteriſ-
que deorum immortaliũ templis, vrbis tectis,
libertati populi Romani, noſtræ vitæ, ſangui-
níque imminentes, proſtrauit, fudit, occidit,
vt cum admodum paucis, nocte tectus, metu
perterritus, princeps latronum, dúxque fuge-
rit. O ſolem ipſum beatiſſimum, qui antequam 28
b *l. patricidarum,* ſe abderet, ſtratis cadaueribus *b* parricidarum,
cum paucis fugientem vidit Antonium! An ve-
rò quiſquā dubitabit appellare Cæſarem Im-
peratorem? ætas eius certè ab hac ſententia
neminem deterrebit, quandoquidem virtute
ſuperauit ætatem. Ac mihi ſemper eo maiora
beneficia C. Cæſaris viſa ſunt, quo minùs erāt
c *al. cui cùm Imperiũ dabamus, eodem temp. &c.* ab ætate illa poſtulanda, *c* cui cùm Imperium,
eodem tempore etiam ſpem nominis eius de-
ferebamus: quod, cùm eſt *d* ſecutus authorita-
d *al. conſecutus* tem noſtri decreti, rebus geſtis ſuis comproba-
uit. Hic ergo adoleſcens maximi animi, vt ve-
riſſimè ſcribit Hirtius, caſtra multarum legio-
num paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundúm-
que prælium fecit. Ita trium Imperatorum vir-
tute, conſilio, fœlicitate, vno die locis pluribus
Reſpub.

29 Respub. est conseruata. Decerno igitur eorum
trium nomine quinquaginta dierum supplica-
tiones: *a* quas vt honorificétissimis verbis ipse
consequi potero, *b* complectar ipsa sententia.
Est autem fidei, pietatísque nostræ, declarare
fortissimis militibus, quàm memores simus,
quámque grati. Quamobrem promissa nostra,
atque ea, quæ legionibus, bello confecto, tri-
buturos nos spopondimus, hodierno Senatus-
consulto renouanda censeo. Æquum est enim,
militum talium præsertim, honorem coniungi.
30 Atque vtinam, P. C. ciuibus omnibus soluere
nobis præmia liceret. Quamquam nos ea, quæ
promisimus, *c* studiose, quamquam multa, red-
demus. Sed id quidem restat, vt spero, victori-
bus, quibus Senatus fides *d* præstatur: quam
quidem cùm difficilimo Reipubl. tempore se-
cuti sunt, eos numquam oportebit consilij sui
pœnitere. Sed facilè est bene agere cum iis, à
quibus etiam tacentibus flagitari videmur: il-
lud admirabilius, & maius, maximéque pro-
prium Senatus sapientis est, grata eorum vir-
tutem memoria prosequi, qui pro patria vi-
31 tam profuderunt. Quorum de honore vti-
nam mihi plura in mentem venirent: duo cer-
tè non præteribo, quæ maximè occurrũt: quo-
rum alterum pertinet ad virorum fortissimo-
rum gloriam sempiternam: alterum ad lenien-
dum mœrorem, & luctum proximorum. Placet
igitur mihi, P. C. legionis Martiæ militibus, &
eis, qui vnà pugnantes occiderunt, monumen-
tum fieri quàm amplissimum. Magna, atque
incredibilia sunt in Rempub. huius merita le-
gionis: hæc se prima latrocinio abrupit Antò-
nij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarem con-
tulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis

a *L. quas quā honor. verb. cons. pot.*
b *al. complectar. Est*
c *L. studiosè, cumulatéque redd.*
d *al. præstatur: quam cùm diff.*

gloriam consecuta est. Quarta victrix desiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipsa victoria *a* conciderunt: ô fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimùm reddita. Vos verò patriæ natos iudico: quorum 32
etiam nomen à Marte est: vt idem Deus vrbem hanc gentibus, vos huic vrbi genuisse videatur. In fuga fœda mors est: in victoria, gloriosa. Etenim Mars ipse ex acie fortissimum quémque pignerari solet. Illi igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas *b* parricidij luent: vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. *c* Breuis autem vobis vita data est: at memoria bene redditæ vitæ, sempiterna. Quæ si non esset longior, quàm hæc vita: quis esset tam amens, qui maximis laboribus, & periculis *d* ad summam laudem, gloriámque contenderet? Actum igitur præclarè 33
vobiscum, fortissimi dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi milites, quòd vestra virtus nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cùm vobis immortale monumẽtum suis pœnè manibus Senatus, populúsque Rom. exstruxerit. Multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis, clari, & magni fuerunt: nec tamen vllis tale genus honoris tributum est. Atque vtinam maiora possemus, quandoquidem à vobis maxima accepimus. Vos ab vrbe furentem Antonium auertistis: vos redire molientem repulistis. Erit igitur exstructa moles opere magnifico, incisæque literæ diuinæ virtutis testes sempiternæ: *e* numquámque de vobis, eorum, qui aut videbunt vestrum monumentum, aut audient, gratissimus sermo conticescet, ita pro mortali

a *al. ceciderunt*

b *L. patricidij*

c *L. Breuis à natura vobis vita data est at m.*

d *al. ad laudem, gloriámque summam*

e *L. numquã de vobis*

mortali conditione vitæ, immortalitatem estis
34 consecuti. Sed quoniam, P. C. gloriæ munus
optimis, & fortissimis ciuibus monumenti ho-
nore persoluitur, consolemur eorum proximos,
quibus optima est hæc quidem consolatio: pa-
rentibus, quòd tanta Reipub. præsidia genue-
runt: liberis, *a* quòd habebũt domestica exem- *a al. quod habent dom.*
pla virtutis: coniugibus, quòd iis viris care-
bunt, quos laudare, quam lugere præstabit:
fratribus, quòd in se, vt corporum, sic virtu-
tum similitudinem esse confident. Atque vti-
nam his omnibus abstergere fletum sententiis
nostris, consultísque possemus: vel aliqua talis
his *b* adhiberi publicè posset oratio, qua de- *b L. publicè adhiberi p.*
ponerent mœrorem, atque luctum, gauderént-
que potiùs, cùm multa, & varia impenderent
hominibus genera mortis, id genus, *c* quod est *c L. quod esset pulcher.*
pulcherrimum, suis obtigisse eósque nec inhu-
matos esse, nec desertos: (quod tamen ipsum
pro patria non miserandum putatur) nec di-
spersis bustis humili sepultura crematos, sed
contectos publicis operibus, atque muneribus,
eáque exstructione, quæ sit ad memoriam æ-
35 ternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum
quidem solatium erit, propinquorum, eodem
monumento declarari & virtutem suorum, &
pietatem, & Senatus fidem, & crudelissimi me-
moriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus
exstitisset: *d* parricidio M. Antonij nomen po- *d L. patricidio*
puli Romani occidisset. Atque etiam censeo,
P. C. quæ præmia militibus promisimus nos,
Repub. recuperata, tributuros, ea viuis, victo-
ribúsque cumulatè, cùm tempus venerit, per-
soluenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa
sunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus,
liberis, coniugibus, fratribus, eadem tribuenda

censeo. Sed, vt aliquando sententia complectar, ita censeo: Cum C. Pansa, Coss. Imper. initium cum hostibus confligendi fecerit, quo prælio legi Martia admirabili, incredibilique virtute, libertatem populi Romani defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint: ipséque C. Pansa, Coss. Imper. cùm inter media ho- 36
stium tela versaretur, vulnera acceperit quémque A. Hirtus, Coss. Imper. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimóque animo exercitum castris eduxerit, impetúmque in M. Antonium, exercitúmque hostium fecerit, eiúsque copias *a* occisione occiderit, suo exercitu ita incolumi, vt ne vnum quidem militem desiderauerit. Cúmque *b* C. Gæsar, Imper. 37
consilio, diligentiáque sua castra fœliciter defenderit, copiásque hostium, quæ ad castra accesserant, profligarit, occiderit: ob eas res Senatum existimare, & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, fœlicitate, populum Romanum fœdissima, crudelissimáque seruitute liberatum: cúmque Rempub. vrbem, templa deorum immortalium, bona, fortunásque omnium, liberósque conseruarint dimicatione, & periculo vitæ suæ, vti ob eas res bene, fortiter, fœliciterque gestas, C. Pansa, A. Hirtius, Coss. Imperatores, alter, ambóve, aut, si aberint, M. Cornutus, prætor vrbanus, supplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria constituat: cúmque virtus 38
legionum digna clarissimis imperatoribus exstiterit, Senatum, quæ sit anteà pollicitus legionibus, exercitibúsque nostris, ea summo studio Repub. recuperata, persoluturum: cúmque legio Martia princeps cum hostibus conflixerit,

a *I. occidione occid.*
b *L. C. Cæsar propr. imp.*

flixerit, atque ita cum maiore numero hostiũ contenderit, vt *a* plurimos cæderent, caperent nonnullos: cúmque *b* sine vlla necessitate pro patria vitam profuderint; cúmque 39 simili virtute reliquarum legionum millia pro salute, & libertate populi Romani mortem oppetiuerint: Senatui placere, vt C. Pansa, A. Hirtius, Consules, Imperatores, alter, ambóve, si his videatur, iis, qui sanguinem pro vitæ, libertate, fortunísque populi Romani pro vrbe, templísque deorum immortalium profudissent, monumentum quàm amplissimum locandum, *c* faciendúmque, vrbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere, soluere iubeant, vt exstet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militúmque diuinam virtutem: vtque, quæ præmia Senatus militibus antè constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: *d* eáque fratribus tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

a *al. quamplurimos cęderent,*

b *L. sine vlla retrectatione pro p. al. sine vlla retractatione*

c *L. faciundum curent: quęstores vrb. ad eam r.*

d *L. iisque tribuantur quæ m.*

C. CRI

C. CRISPI SALLVSTII IN M. T. CICERONEM oratio: nisi potiùs incerti auctoris declamatio est.

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista vti. Sed cùm in te neque modum, neque modestiam vllam animaduerto, respondebo tibi: vt, si quam voluptatem malè dicendo cœpisti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem, P. C. diripi Remp. atque audacissimo cuique esse perfidiæ a locum? an apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, vt sese, ac fortunas suas venales habeat? an apud vos, Patres conscripti? quorum authoritas turpissimo cuique, & sceleratissimo ludibrio est: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Romani defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi vnus reliquus ex familia viri clarissimi, Scipionis Africani, ac non repetitus, accitus, & paulò antè insitus huic vrbi ciuis. An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua, obscura sunt? an non ita à pueritia vixisti, vt nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? An scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidisti? Itaque minimè mirandum est, si eam flagitiose venditas, quam turpissi

a I. locum? apud populum Rom.

turpissimè parasti. Verùm, vt opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. Vxor sacrilega, ac periuriis delibuta: filia, matris pellex: tibi iucundior, atque obsequentior, quàm parenti par est. Domum ipsam tuam vi, & rapinis, funestam tibi, ac tuis, comparasti: videlicet vt nos commonefacias, quàm conuersa est Resp. cùm in ea domo, habitares homo flagitiosissime,
3 quæ P. Crassi, *a* viri consularis fuit. *b* Atque cùm hæc ita sint, tamen se Cicero dicit, in concilio deorum immortaliũ fuisse, inde missum huic vrbi, ciuibúsque custodem, absque carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum in gloriam suam ponit. Quasi verò non illius coniurationis causa fuerit Consulatus tuus, & idcirco Respub. disiecta eo tempore, quòd te custodem habebat. Sed, vt opinor, illa te magis extollunt, quæ post Consulatum cum Terentia vxore de Repub. consuluisti, cùm *c* legis Planciæ iudicia domi faciebatis: ex coniuratis *d* alios morte, alios pecunia condemnabas, cùm tibi alius Tusculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domum emebat: qui verò nihil poterat, is erat calumniæ proximus: is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut insidias Senatui fecerat: denique
4 de eo tibi compertum erat. Quæ si tibi falsa obiicio, redde rationem, quantum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreueris, qua ex pecunia domum paraueris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumptu ædificaueris: aut si retices, cui potest esse dubium, quin opulentiam istam ex sanguine, & miseriis ciuium parauceris? Verùm, vt opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Crassi familia, eius virtutem imitatur, contemnit simultatem hominum nobiliũ, Rempub.

a *fort. viri clarissimi,*
b *L. Atque hæc cùm ita sint,*
c *L. legis Plantiæ*
d *L. alios cõdemnabas, alios pecunia absoluebas: cùm tibi*

Rempubl. caram habet, neque terrore, neque gratia commouetur. *a* Illud verò amicitiæ 5
tantum, ac virtutis eſt animi? immò verò homo leuiſſimus, ſupplex inimicis. *b* amicis contumelioſus, modò harum, modò illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus Senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces: quæ honeſtè nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. Atque is cùm eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: *O fortunatam, natam, me conſule, Romam.* Te Conſule, fortunatam, Cicero? immò verò infœlicem, & miſeram, *c* quæ crudeliſſimam proſcriptionem ciuium perpeſſa eſt, cùm tu, turbata Repub. metu perculſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas: cùm omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cùm tu, ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrûm omnium vitæ, necíſque poteſtatem ad te vnum reuocaueras. Atque parum eſt, quòd 6
impunè feciſti, verùm etiam commemorando exprobras, neque licet obliuiſci ſeruitutis ſuæ. Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe, etiámne aures noſtras onerabis tuo odio? etiámne moleſtiſſimis verbis inſectabere?

a *L. Illud verò amicitiæ: hoc virtutis eſt animi.*
b *L. in amicos.*
c *L. quæ crudeliſſimam proſcriptionem perp.*

Cedant arma togæ: concedat laurea d *linguæ.* Quaſi verò togatus, & non armatus, ea, quæ gloriaris, confeceris: atque inter te, Syllámque dictatorem, præter nomen Imperij, quidquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua inſo- 7
lentia commemorem? quem Minerua omnes artes edocuit, Iupiter optimus maximus in concilium deorum admiſit, Italia exſulem humeris ſuis reportauit. Oro te, Romule Arpinas,

d L. Laudi.

qui.

qui egregia tua virtute omnes Paulos Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reipub. placent? quem amicum, quem inimicum habes? *a* cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris? quo iure, cùm de exsilio tuo Dyrrhachio rediisti, eum sequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi antè optimates videbantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos vocas? Vatinij causam agis? de Sextio malè existimas? Bibulum petulantissimis verbis lædis? laudas Cæsarem? quem maximè odisti, ei maximè obsequeris? aliud stans, aliud sedens, de Repub. sentis? his maledicis, illos odisti, leuissime transfuga, neque in hac neque in illa parte fidem habens.

a L. quo iure, cui insidias in ciuitate fecisti, ei ancillaris? cùm de exsulio, &c.

* * *

M. T.

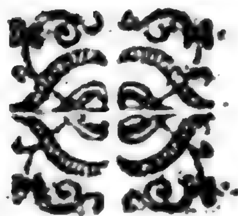

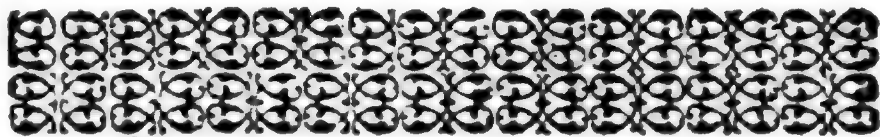

M. T. CICERONIS VT FALSO INSCRIBITVR, IN C. CRISPVM Sallustium responsio.

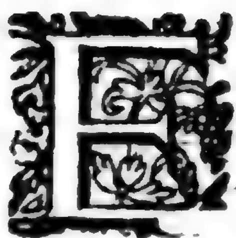

A demum magna voluptas est, Crispe Sallusti, æqualem, ac parem verbis vitam agere: neque quidquam tam obscænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat: vt omnis oratio moribus consonet. Neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu, loqui potest: neque qui tam illoto sermone vtitur, vita honestior est. Quò me vertam, P. C. vnde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est vterque nostrûm: quòd aut si de mea vita, *a* atque actibus huic conuiciatori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. Id vos, si fortè offendimini, *b* iustiùs huic, quàm mihi, succensere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operam, vt & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minimè mentitus esse videar. Scio me, P. C. in respondendo non habere magnam exspectationem, quòd nullum vos sciatis nouum crimen in Sallustium audituros: sed omnia vetera recognituros,

1

2

a *L. atq. actis*

b *L. iustius huic, qui initium introduxit, quàm mihi, succens. deb.*

turos, queis & meæ, & veſtræ iam, & ipſius aures callent. Verùm eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum: ſed ita in-
3 greſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, vt lutulentus ſus, cum quouis volutari: longè verò fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quædam calumnia, quã vnuſquiſque noſtrum teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. Quòd ſi vita iſtius memoriam vicerit: illam, P. C. non ex oratione, a ſed ſuis ex moribus ſpectare debetis. Iam dabo operam, quàm maximè potero, vt breue id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, Patres conſcripti. Plerumque enim Reſp. priuatis creſcit inimicitiis: vbi nemo ciuis, qualis ſit vir, poteſt latere. Primum igitur, quoniam omnium maiores
4 Criſpus Salluſtius ad vnum exemplum, & regulam quærit, velim mihi reſpondeat, nũquid hi, quos protulit, Scipiones, a & Metellos, vel b Fabios, antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſimè acta commendauit. Quòd ſi hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur non æquè de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & vita integerrimè acta? quaſi verò tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus: quòd ſi eſſes, nonnul-
5 los iam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt, ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ: tu tuis vita, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras: vt, etiam ſi fuerint egregij ciues, certè venerint in obliuionẽ. Quare noli

a *L. ſed ex ſuis mo.*

b *L. & Metelli, antè fuerint vllius opinionis, aut gl.*

alterum fecit, alterius dij immortales omen
auertant. Quid dicam de Hirtio? qui, re au- 27
dita, è castris duas legiones eduxit incredibili
studio, atque virtute, quartam illam, quæ reli-
cto Antonio, se olim cum Martia legione con-
iunxit, & septimam, quæ constituta ex vetera-
nis, docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæsaris
beneficia seruassent, Senatus, populíque Rom.
carum nomen esse. His viginti cohortibus, nul-
lo equitatu, Hirtius ipse, Aquilam quartæ le-
gionis cùm inferret, qua nullius pulchriorem
speciem Imperatoris accepimus, cum tribus
Antonij legionibus, equitatúque conflixit, ho-
a *fort. Ioui* stésque nefariós, huic *a* Ioui maximo, cæterís-
Opt. Max. que deorum immortaliũ templis, vrbis tectis,
libertati populi Romani, nostræ vitæ, sangui-
níque imminentes, prostrauit, fudit, occidit,
vt cum admodum paucis, nocte tectus, metu
perterritus, princeps latronum, dúxque fuge-
rit. O solem ipsum beatissimum, qui antequam 28
b *I. patrici-* se abderet, stratis cadaueribus *b* parricidarum,
darum, cum paucis fugientem vidit Antonium! An ve-
rò quisquã dubitabit appellare Cæsarem Im-
peratorem? ætas eius certè ab hac sententia
neminem deterrebit, quandoquidem virtute
superauit ætatem. Ac mihi semper eo maiora
beneficia C. Cæsaris visa sunt, quo minùs erãt
c *al. cui cùm* ab ætate illa postulanda, *c* cui cùm Imperium,
Imperiũ da- eodem tempore etiam spem nominis eius de-
bamus, eodem ferebamus: quod, cùm est *d* secutus authorita-
temp. &c. tem nostri decreti, rebus gestis suis comproba-
d *al. consecu-* uit. Hic ergo adolescens maximi animi, vt ve-
tus rissimè scribit Hirtius, castra multarum legio-
num paucis cohortibus tutatus est, secundúm-
que prælium fecit. Ita trium Imperatorum vir-
tute, consilio, fœlicitate, vno die locis pluribus
Respub.

29 Respub. est conseruata. Decerno igitur eorum trium nomine quinquaginta dierum supplicationes: *a* quas vt honorificétissimis verbis ipse consequi potero, *b* complectar ipsa sententia. Est autem fidei, pietatísque nostræ, declarare fortissimis militibus, quàm memores simus, quámque grati. Quamobrem promissa nostra, atque ea, quæ legionibus, bello confecto, tributuros nos spopondimus, hodierno Senatusconsulto renouanda censeo. Æquum est enim, militum talium præsertim, honorem coniungi.

30 Atque vtinam, P. C. ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. Quamquam nos ea, quæ promisimus, *c* studiose, quamquam multa, reddemus. Sed id quidem restat, vt spero, victoribus, quibus Senatus fides *d* præstatur: quam quidem cùm difficilimo Reipubl. tempore secuti sunt, eos numquam oportebit consilij sui pœnitere. Sed facilè est bene agere cum iis, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur: illud admirabilius, & maius, maximéque proprium Senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patria vi-

31 tam profuderunt. Quorum de honore vtinam mihi plura in mentem venirent: duo certè non præteribo, quæ maximè occurrũt: quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam: alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi, P. C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui vnà pugnantes occiderunt, monumentum fieri quàm amplissimum. Magna, atque incredibilia sunt in Rempub. huius merita legionis: hæc se prima latrocinio abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis

a *L. quas quã honor. verb. cons. pot.*
b *al. complectar. Est*
c *L. studiosè, cumulatéque redd.*
d *al. præstatur: quam cùm diff.*

gloriam consecuta est. Quarta victrix deside-
rat neminem : ex Martia nonnulli in ipsa vi-
ctoria *a* conciderunt : ô fortunata mors, quæ
naturæ debita, pro patria est potissimùm red-
dita. Vos verò patriæ natos iudico : quorum 32
etiam nomen à Marte est : vt idem Deus vr-
bem hanc gentibus, vos huic vrbi genuisse vi-
deatur. In fuga fœda mors est: in victoria, glo-
riosa. Etenim Mars ipse ex acie fortissimum
quémque pignerari solet. Illi igitur impij,
quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas *b* par-
ricidij luent: vos verò, qui extremum spiritum
in victoria effudistis, piorum estis sedem, &
locum consecuti. *c* Breuis autem vobis vita
data est: at memoria bene redditæ vitæ, sempi-
terna. Quæ si non esset longior, quàm hæc vi-
ta: quis esset tam amens, qui maximis labori-
bus, & periculis *d* ad summam laudem, glo-
riámque contenderet ? Actum igitur præclarè 33
vobiscum, fortissimi dum vixistis, nunc verò
etiam sanctissimi milites, quòd vestra virtus
nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reti-
centia posterorum insepulta esse poterit, cùm
vobis immortale monumẽtum suis pœnè ma-
nibus Senatus, populúsque Rom. exstruxerit.
Multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis
bellis, clari, & magni fuerunt : nec tamen vllis
tale genus honoris tributum est. Atque vti-
nam maiora possemus, quandoquidem à vobis
maxima accepimus. Vos ab vrbe furentem An-
tonium auertistis: vos redire molientem repu-
listis. Erit igitur exstructa moles opere ma-
gnifico, incisæque literæ diuinæ virtutis testes
sempiternæ: *e* numquámque de vobis, eorum,
qui aut videbunt vestrum monumentum, aut
audient, gratissimus sermo conticescet, ita pro
mortali

a *al. ceciderunt*

b *L. patricidij*

c *L. Breuis à natura vobis vita data est at m.*

d *al. ad laudem, gloriámque summam*

e *L. numquã de vobis*

mortali conditione vitæ, immortalitatem estis
34 consecuti. Sed quoniam, P. C. gloriæ munus optimis, & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidem consolatio: parentibus, quòd tanta Reipub. præsidia genuerunt: liberis, a quòd habebũt domestica exempla virtutis: coniugibus, quòd iis viris carebunt, quos laudare, quam lugere præstabit: fratribus, quòd in se, vt corpórum, sic virtutum similitudinem esse confident. Atque vtinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultísque possemus: vel aliqua talis his b adhiberi publicè posset oratio, qua deponerent mœrorem, atque luctum, gauderéntque potiùs, cùm multa, & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, c quod est pulcherrimum, suis obtigisse eósque nec inhumatos esse, nec desertos: (quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atque muneribus, eáque exstructione, quæ sit ad memoriam æ-
35 ternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit, propinquorum, eodem monumento declarari & virtutem suorum, & pietatem, & Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus exstitisset: d parricidio M. Antonij nomen populi Romani occidisset. Atque etiam censeo, P. C. quæ præmia militibus promisimus nos, Repub. recuperata, tributuros, ea viuis, victoribúsque cumulatè, cùm tempus venerit, persoluenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, eadem tribuenda,

a *al. quod habent dom.*

b *L. publicè adhiberi p.*

c *L. quod esset pulcher.*

d *L. patricidio*

cenſeo. Sed, vt aliquando ſententia comple-
ctar, ita cenſeo: Cum C. Panſa, Coſs. Imper. ini-
tium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo
prælio legi Martia admirabili, incredibilique
virtute, libertatem populi Romani defenderit,
quod idem legiones tyronum fecerint: ipſéque
C. Panſa, Coſs. Imper. cùm inter media ho- 36
ſtium tela verſaretur, vulnera acceperit quémque
que A. Hirtus, Coſs. Imper. prælio audito, &
cognito, fortiſſimo, præſtantiſſimóque animo
exercitum caſtris eduxerit, impetúmque in M.
Antonium, exercitúmque hoſtium fecerit,
a *L. occidione occid.* eiúſque copias *a* occiſione occiderit, ſuo exer-
citu ita incolumi, vt ne vnum quidem mili-
b *L. C. Cæſar propr. imp.* tem deſiderauerit. Cúmque *b* C. Cæſar, Imper. 37
conſilio, diligentiáque ſua caſtra fœliciter de-
fenderit, copiáſque hoſtium, quæ ad caſtra ac-
ceſſerant, profligarit, occiderit: ob eas res Se-
natum exiſtimare, & iudicare, eorum trium im-
peratorum virtute, imperio, conſilio, grauita-
te, conſtantia, magnitudine animi, fœlicitate,
populum Romanum fœdiſſima, crudeliſſimá-
que ſeruitute liberatum: cúmque Rempub. vr-
bem, templa deorum immortalium, bona, for-
tunáſque omnium, liberóſque conſeruarint
dimicatione, & periculo vitæ ſuæ, vti ob eas
res bene, fortiter, fœliciterque geſtas, C. Pan-
ſa, A. Hirtius, Coſs. Imperatores, alter, ambó-
ve, aut, ſi aberint, M. Cornutus, prætor vrba-
nus, ſupplicationes per dies quinquaginta ad
omnia puluinaria conſtituat: cúmque virtus 38
legionum digna clariſſimis imperatoribus ex-
ſtiterit, Senatum, quæ ſit anteà pollicitus le-
gionibus, exercitibúſque noſtris, ea ſummo
ſtudio Repub. recuperata, perſoluturum: cúm-
que legio Martia princeps cum hoſtibus con-
flixerit,

stixerit, atque ita cum maiore numero hostiũ contenderit, vt *a* plurimos cæderent, caperent nonnullos: cúmque *b* sine vlla necessitate pro patria vitam profuderint; cúmque
39 simili virtute reliquarum legionum millia pro salute, & libertate populi Romani mortem oppetiuerint: Senatui placere, vt C. Pansa, A. Hirtius, Consules, Imperatores, alter, ambóve, si his videatur, iis, qui sanguinem pro vitæ, libertate, fortunísque populi Romani pro vrbe, templísque deorum immortalium profudissent, monumentum quàm amplissimum locandum, *c* faciendúmque, vrbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere, soluere iubeant, vt exstet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militúmque diuinam virtutem: vtque, quæ præmia Senatus militibus antè constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: *d* eáque fratribus tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

a *al. quamplurimos cęderent,*

b *L. sine vlla retrectatione pro p. al. sine vlla retractatione*

c *L. faciundum curent: quęstores vrb. ad eam r.*

d *L. iisque tribuantur quæ m.*

C. CRI

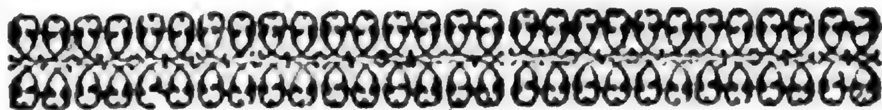

C. CRISPI SALLVSTII IN M. T. CICERONEM ORATIO: nisi potiùs incerti auctoris declamatio est.

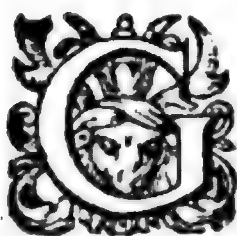

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista vti. Sed cùm in te neque modum, neque modestiam vllam animaduerto, respondebo tibi: vt, si quam voluptatem malè dicendo cœpisti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem, P. C. diripi Remp. atque audacissimo cuique esse perfidiæ *a* locum? an apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, vt sese, ac fortunas suas venales habeat? an apud vos, Patres conscripti? quorum authoritas turpissimo cuique, & sceleratissimo ludibrio est: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Romani defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi vnus reliquus ex familia viri clarissimi, Scipionis Africani, ac non repetitus, accitus, & paulò antè insitus huic vrbi ciuis. An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua, obscura sunt? an non ita à pueritia vixisti, vt nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? An scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidisti? Itaque minimè mirandum est, si eam flagitiosè venditas, quam turpissi

a L. locum? apud populum Rom.

Marginal section numbers: 1 (beside "Graviter…"), 2 (beside "vrbi ciuis. An verò…").

turpiſſimè paraſti. Verùm,vt opinor,ſplendor
domeſticus tibi animos tollit. Vxor ſacrilega,
ac periuriis delibuta : filia, matris pellex : tibi
iucundior,atque obſequentior, quàm parenti
par eſt. Domum ipſam tuam vi,& rapinis, fu-
neſtam tibi,ac tuis, comparaſti : videlicet vt
nos commonefacias,quàm conuerſa eſt Reſp.
cùm in ea domo,habitares homo flagitioſiſſi-
3 me,quæ P.Craſſi, *a* viri conſularis fuit. *b* At-
que cùm hæc ita ſint,tamen ſe Cicero dicit, in
concilio deorum immortaliũ fuiſſe, inde miſ-
ſum huic vrbi, ciuibúſque cuſtodem , abſque
carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum
in gloriam ſuam ponit. Quaſi verò non illius
coniurationis cauſa fuerit Conſulatus tuus, &
idcirco Reſpub. diſiecta eo tempore, quòd te
cuſtodem habebat. Sed,vt opinor,illa te ma-
gis extollunt,quæ poſt Conſulatum cum Te-
rentia vxore de Repub. conſuluiſti, cùm *c* le-
gis Planciæ iudicia domi faciebatis : ex coniu-
ratis *d* alios morte,alios pecunia condemna-
bas , cùm tibi alius Tuſculanum , alius Pom-
peianam villam ædificabat,alius domum eme-
bat : qui verò nihil poterat, is erat calumniæ
proximus : is aut domum tuam oppugnatum
venerat,aut inſidias Senatui fecerat : denique
4 de eo tibi compertum erat. Quæ ſi tibi falſa
obiicio,redde rationem, quantum patrimonij
acceperis, quid tibi litibus accreueris, qua ex
pecunia domum paraueris , Tuſculanum , &
Pompeianum infinito ſumptu ædificaueris:aut
ſi retices,cui poteſt eſſe dubium,quin opulen-
tiam iſtam ex ſanguine,& miſeriis ciuium pa-
raueris ? Verùm,vt opinor,homo nouus Arpi-
nas, ex M.Craſſi familia, eius virtutem imita-
tur, contemnit ſimultatem hominum nobiliũ,
Rempub.

a *fort. viri clariſſimi,*
b *L. Atque hæc cùm ita ſint,*
c *L. legis Plantiæ*
d *L. alios cõdemnabas, alios pecunia abſoluebas: cùm tibi*

Rempubl. caram habet, neque terrore, neque
gratia commouetur. *a* Illud verò amicitiæ 5
tantum, ac virtutis est animi? immò verò ho-
mo leuissimus, supplex inimicis, *b* amicis con-
tumeliosus, modò harum, modò illarum par-
tium, nemini fidus, leuissimus Senator, merce-
narius patronus, cuius nulla pars corporis à
turpitudine vacat, lingua vana, manus rapa-
cissimæ, gula immensa, pedes fugaces: quæ
honestè nominari non possunt, inhonestissima.
Atque is cùm eiusmodi sit, tamen audet dice-
re: *O fortunatam, natam, me consule, Romam.*
Te Consule, fortunatam, Cicero? immò verò
infœlicem, & miseram, *c* quæ crudelissimam
proscriptionem ciuium perpessa est, cùm tu,
turbata Repub. metu perculsos omnes bonos
parere crudelitati tuæ cogebas: cùm omnia iu-
dicia, omnes leges in tua libidine erant: cùm
tu, sublata lege Porcia, erepta libertate, no-
strûm omnium vitæ, necisque potestatem ad
te vnum reuocaueras. Atque parum est, quòd 6
impunè fecisti, verùm etiam commemorando
exprobras, neque licet obliuisci seruitutis suæ.
Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod libet:
satis est perpessos esse, etiámne aures nostras
onerabis tuo odio? etiámne molestissimis
verbis insectabere?

Cedant arma togæ: concedat laurea d linguæ.
Quasi verò togatus, & non armatus, ea, quæ
gloriaris, confeceris: atque inter te, Syllámque
dictatorem, præter nomen Imperij, quidquam
interfuerit. Sed quid ego plura de tua inso- 7
lentia commemorem? quem Minerua omnes
artes edocuit, Iupiter optimus maximus in
concilium deorum admisit, Italia exsulem hu-
meris suis reportauit. Oro te, Romule Arpinas,
qui

a *L. Illud verò amicitiæ: hoc virtutis est animi.*
b *L. in amicos.*
c *L. quæ crudelissimam proscriptionem perp.*
d *L.* Laudi.

qui egregia tua virtute omnes Paulos Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reipub. placent? quem amicum, quem inimicum habes? *a* cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris? quo iure, cùm de exsilio tuo Dyrrhachio rediisti, eum sequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi antè optimates videbantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos vocas? Vatinij causam agis? de Sextio malè existimas? Bibulum petulantissimis verbis lædis? laudas Cæsarem? quem maximè odisti, ei maximè obsequeris? aliud stans, aliud sedens, de Repub. sentis? his maledicis, illos odisti, leuissime transfuga, neque in hac neque in illa parte fidem habens.

a L. quo iure, cui insidias in ciuitate fecisti, ei ancillaris? cùm de exsulio, &c.

* * *

M. T.

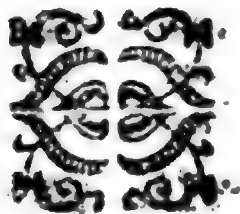

turos, queis & meæ, & veſtræ iam, & ipſius aures callent. Verùm eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum:ſed ita in-
3 greſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, vt lutulentus ſus, cum quouis volutari:longè verò fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur:ſed eſt quædam calumnia, quã vnuſquiſque noſtrum teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. Quòd ſi vita iſtius memoriam vicerit:illam, P. C. non ex oratione, a ſed ſuis ex moribus ſpectare debetis. Iam dabo operam, quàm maximè potero, vt breue id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, Patres conſcripti. Plerumque enim Reſp. priuatis creſcit inimicitiis:vbi nemo ciuis, qualis ſit vir, poteſt latere. Primum igitur, quoniam omnium maiores
4 Criſpus Salluſtius ad vnum exemplum, & regulam quærit, velim mihi reſpondeat, núquid hi, quos protulit, Scipiones, b & Metellos, vel Fabios, antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſimè acta commendauit. Quòd ſi hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur non æquè de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & vita integerrimè acta? quaſi verò tu ſis ab illis, viris, Salluſti, ortus: quòd ſi eſſes, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis ma-
5 ioribus virtute mea præluxi, vt, ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ: tu tuis vita, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras: vt, etiam ſi fuerint egregij ciues, certè venerint in obliuionẽ. Quare noli

a *L. ſed ex ſuis m.*

b *L. & Metelli, antè fuerint vllius opinionis, aut gl.*

bus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Sed
minimè mirum est, P.C. si homo, qui desidiæ, ac
luxuriæ plenus sit, hæc, vt noua, atque inusita-
9 ta, miratur. Nam quòd ista inusitata rabie pe-
tulanter in vxorem, & in filiam meam inuasi-
sti, quæ faciliùs mulieres se à viris abstinue-
runt, quam tu vir à viris: satis doctè, ac peritè
fecisti. Non enim me sperasti mutuam tibi
gratiam relaturum, vt vicissim tuos compella-
rem. Vnus enim satis es materię habens: neque
quidquā domi tuæ turpius est, quàm tu. Mul-
tum verò te opinio fallit, qui mihi parare pu-
tasti inuidiam ex mea re familiari, quæ mihi
multo minor est, quàm habere dignus sim. At-
que vtinam ne tanta quidem esset, quanta est:
vt potiùs amici mei viuerent, quàm ego testa-
mentis eorum locupletior essem: Ego fugax,
10 Crispe Sallusti? furori Tribuni pleb. cessi vti-
lius duxi, quamuis fortunam vnus experiri,
quàm vniuerso populo R. ciuilis *a* essem dissen- a *L. esse diss.*
sionis causa. Qui posteaquàm ille suum annum
in Rep. perbacchatus est, omniáque, quæ com-
mouerat, pace, & otio resederunt: hoc ordine
reuocante, atque ipsa Rep. manu retrahente
me, reuerti. Qui mihi dies, si cùm omni reliqua
vita conferatur, animo quidem meo superet:
cùm vniuersi vos, populúsque R. frequens ad-
uentu meo gratulatus est. Tanti me fugacem,
11 mercenarium patronum, hi æstimauerunt. Ne-
que hercule mirum est, si ego semper iustas
omnium amicitias existimaui. Non enim vni
priuatim ancillatus sum, neque me addixi: sed,
quantum quisque Reip. studuit, mihi tantum
fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus
volui valere, quàm pacem. Multi priuatorum b *al. nutrie-*
audacias *b* metuerunt: ego nihil timui, nisi le- *runt:*

quin mori coëgerit eum, quo hic nondum mortuo *a* pro hærede geſſerit omnia? Neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cùm ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. At Hercule lapſus ætatis tirocinio, poſteà ſe correxit. Non ita eſt, ſed abiit in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, vt non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtima-

15 rentur. Primum honorẽ in Quæſtura adeptus, hunc locum, & ordinem *b* deſpectus, cuius aditus ſibi quoque, ſordidiſſimo homini, patuiſſet. Itaque timens, ne facinora ſua clàm vos eſſent, cùm omnibus matribus familiarum opprobrio eſſet, confeſſus eſt, vobis audientibus, adulterium, neque erubuit ora veſtra. Vixeris vt libet, Salluſti: egeris quæ volueris: ſatis ſit, vnum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe. Noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum vxorum, ſed ita experrecti non ſumus, vt à te cauere poſſimus. Audacia tua vin-

16 cit ſtudia noſtra, *c* Et quod hunc mouere poſſit, P.C. factum, ac dictum turpe, quem non puduit palàm, vobis audientibus, adulterium confiteri? Quòd ſi tibi nihil per me reſpondere voluiſſem, ſed illud cenſorium *d* elogium Appij Claudij, & L. Piſonis, integerrimorum virorum, quo vſus eſt quiſque eorum, pro lege palàm vniuerſis recitarem: nónne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? neque poſt illum delectum ſenatus vmquam te vidimus: niſi fortè in ea te caſtra conieciſti, quo omnis ſentina Reip: con-

17 fluxerat. At idem Salluſtius, qui in pace ne ſe-

a *L. pro hærede ſe geſſerit? N.*

b *L. deſpexit,*

c *L. Ecquod hunc*

d *L. aelogium App. al. elegium al. elogium*

natur quidem manserat: posteaquàm Resp. armis oppressa est, & idem victores, qui exsules, reduxit: in Senatum post quæsturam est reductus; quem honorem ita gessit, vt nihil in eo non venale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, vt nihil non æquum, ac verum duxerit, quod ipsi facere collibuisset: neque aliter vexauit, ac debuit, si quis prædæ 18
loco Magistratum accepisset. Peracta quæstura, posteaquàm magna pignora eis dederat, cum quibus similitudine vitæ se coniunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur. Eius enim partis erat exemplar Salustius, quò, tanquam in imam voraginem, cœtus omnium vitiorum *a* excesserat. Quidquid impudicorum, cyllonum, *b* parricidarum, sacrilegorum, debitorum fuit in vrbe, municipiis, coloniis, Italia tota, sicut in fretis subsederant, nominis perditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia vitiorum, & cupiditate rerum nouarum. At 19
posteaquàm prætor est factus, modestè se gessit, & abstinenter. Nónne ita prouinciam vastauit, vt nihil neque passi sint, neque exspectarint grauius in bello socij nostri, quàm experti sunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? vnde tantum hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum traiici, aut in naues contrudi. Tantum, inquam, P.C. exhausit, quantum voluit. Ne causam diceret, sestertio duodecies cum Cæsare paciscitur. Quòd si quidpiam eorum falsum est: his palàm refelle, vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum *c* redimere potueris, repentè tanquam somnio beatus, hortos pretiosissimos, villam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones parare*e*ris. Neque piguit quærere, cur ego P. Crassi 20
domum

a *al. concesserat.*
b *L. parricidarum,*
c *L. reluere pot.*
d *al. Tiburi, al. Tiburtinā.*
e *L. neq. te pig.*

domum emiſſem, cùm tu veteris villæ dominus ſis cuius paulò antè fuerat Cæſar. Modò, inquam, patrimonio non comeſo, ſed deuorato: quibus rationibus repentè factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis, ac par *a* tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt. Quorum ſiue tu ſimilis es, ſiue illi tui, nihil ad omnium ſcelus, a *L. tibi?*
21 ac nequitiam addi poteſt. Verum, vt opinor, honores tui te faciunt inſolentem. Tu. C Salluſti, tantidem putas eſſe bis Senatorem, & bis Quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis triumphalem? Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus eſt dicere. Is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero audire. Sed tu omnium menſarum aſſecla, omnium cubiculorum in prima ætate pellex, & idem poſteà adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quàm quòd te incolumen in hoc ordine
22 videamus? Deſine bonos petulantiſſima *b* conſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto vti: deſine vnumquemque moribus tuis æſtimare: his moribus amicum tibi facere non potes: videris velle inimicum habere. Finem dicendi, P.C. faciam. Sæpe enim grauiùs vidi offendere animos auditorum, eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos, qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius meritò debeat audire, ſed vt ea dicam, ſiqua ego honeſtè effari poſſum. b *fort. inſectari*

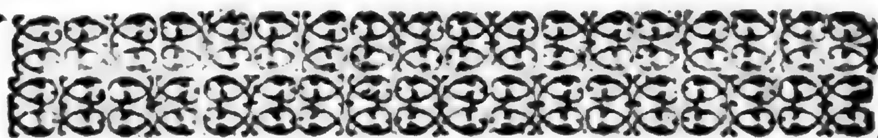

INDEX ORATIONUM M. TULLII CICERONIS, quarum deinceps subiiciuntur fragmenta.

AUCTO

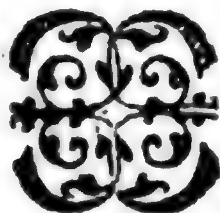

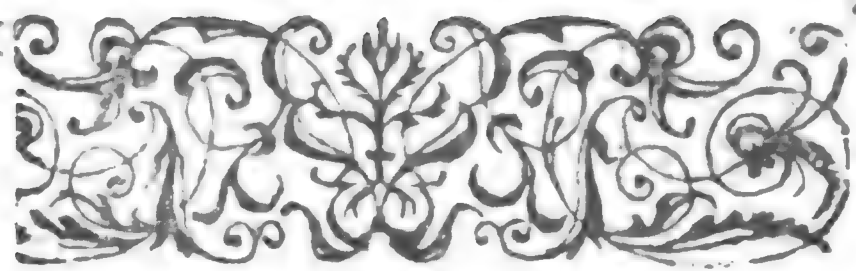

AVCTORES, EX QVIBVS OMNIA FRAGMENTA Librorum Ciceronis, Poëmatum, Orationum, &c. à Carolo Sigonio, Andræa Patricio, Rob. Stephano, cæterisque collecta sunt.

Aquila.
Asconius.
D. Augustinus.
Boëtius.
Donatus.
Festus.
Fortunatianus.
Gellius.
D.Hieronymus.
Isidorus.
Lactantius.
Macrobius.
Marcellinus.
Carisius.
Ipse Cicero.
Columella.
Diomedes,
Nonius Marcellus.
Plinius.
Priscianus.
Quinctilianus.
Seneca.
Seruius.
Suetonius.
Valerius.
Vlpianus.

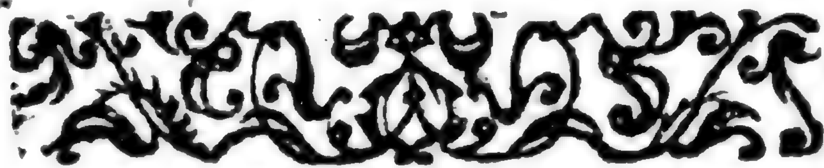

EX ORATIONE PRO M. TVLLIO I.

Deest principium.

PRISCIANVS. Hoc iudicium sic expectatur, vt non vnæ rei statui; sed omnibus constitui putetur.

QVINT. libro 4. capite 2. Fundum habet in agro Tigurino M. Tullius paternum.

QVINT. l. 5. c. de refutatione. Quis hoc statuit vmquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, vt eum iure potuerit occidere, à quo metuisse se dicat, ne ipse posteriùs occideretur?

QVINT. Si quis furem occiderit, iniuria occiderit: quamobrem? quia ius constitutum nullum est: quid si se telo defenderit? haud iniuria: quid ita? quia constitutum est.

Cætera desunt.

PRO L. VARENO.

Deest principium.

PRISC. C. Ancharius Rufus fuit è municipio Fulginate.

PRISC. in Præfectura Fulginate.

QVINT. lib. 5. cap. 13. Cùm iter per agros, & loca sola faceret, cum Populeno, in familiam Ancharianam incidisse dixerunt: deinde Populenum occisum esse: illico Varenum vinctum, ac seruatum, dum hic ostenderet, quid de eo fieri vellet.

QVINT.

QVINT. lib. c. 1. In legem de sicariis commisit L. Varenus. Nam C. Varenum occidendo, & Cnæum vulnerando, & Salasium item occidendo, cadit.

QVINT. lib. 4. cap. 1. Tum C. Varenus is, qui à familia Anchariana occisus est: (Hoc, quæso, Iudices, diligenter attendite.)

PRISC. lib. 3. & Quint. li. 8. c. 3. L. ille Septimius diceret: etenim est ad L. Crassi eloquentiam gratis, & vehemens, & volubilis. Erucius hic noster, Antomaster est.

PRISC. lib. 12. Ea cædes si potissimùm crimini datur, detur ei, cuius interfuit, non ei, cuius nihil interfuit.

QVINT. lib. 5. cap. 10. Optio vobis datur, vtrùm velitis, casu illo itinere Varenũ esse vsum, an vsus persuasu, & inductu.

PRISC. Deûm fidem.

Desunt reliqua.

PRO P. OPPIO III.

Deest principium.

QVINT. l. 5. c. 10. Vtrùm cùm Cottam appetisset, an cùm ipse sese conaretur occidere, telum ei è manibus ereptum est?

QVINT. ibid. Quos educere inuitos in prouinciam non potuit, eos inuitos retinere qui potuit?

QVINT. lib. 11. c. 1. At enim verisimile non est, tantum scelus M. Cottam esse commentum. Quid? hoc verisimile est, tantum scelus Oppium, esse conatum?

MARCELL. Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis: parum potuisse ad exitium, probro nemini fuit.

QVINT. O amorem mirum! a ô beneuolentiam singularem!

a *al. ô beniuolentiam.*

Cætera

Cætera desiderantur.

PRO M. FVNDANIO IIII.

Deest principium.

PRISC. lib. 7. Non modò hoc à Iulio Annales, sed vix mehercule à Q. Mutone factum probari potest.

PRISC. 16. Essétne id, quod Memo nuntiasset.

SERVIVS. Arcades se proselenos esse asseuerant.

Plurima desunt.

PRO C. CORNELIO I.

PRISC. lib. 6. Vt ab Ioue optimo maximo, cæterisque diis, deabúsque omnibus opem & auxilium petamus.

PRISC. libr. 2. Ex promulgatione trinundinum dies ad ferendum, potestásque venisset.

Versu à primo cirtiter. CLXI.

ASC. Postulatur apud me Prætorem primùm de pecuniis repetundis, prospectat videlicet Cominius, quid agatur, videlicet homines fæneos, in medium, ad tentandum periculum, proiectos.

ASC. Quid? Metellus summa nobilitate, ac virtute, cùm bis iurasset, semel priuatim, à patre: iterum publicè, à lege coactus, destitit accusatione, an vi, an veritate? In quo suspicionem omnem tollit C. Curionis virtus, ac dignitas, & Q. Metelli adolescentia, ad summam laudē omnibus rebus ornata.

ASC. Legem, inquit, de libertinorum suffragiis Cornelius cum Manilio dedit. Quid est hoc? dedit, an tulit, an rogauit, an hortatus est? nam tulisse, ridiculum est, quasi legem aliquam

aliquam aut ad scribendum difficilem, aut ad excogitandum reconditam: quæ lex paucis his annis non modò scripta, sed etiam lata esset.

Asc. In quo cum multa reprehensa sint, tum in primis celeritas actionis.

Asc. Petiuit tamen à me Prætore maxima contentione, vt causam Manilij defenderem.

Versu à primo. DCCCCL.

Asc. Nam cùm is Tribunus pleb. duas leges tulisset in eo Magistratu, vnam perniciosam, alteram egregiam: quod summam Rempub. læsit, id ab ipso Tribuno abiectum est, bonum autem, in summa Repu. manet.

Asc. Aliis ille in illum furorem magnis hominibus authoribus impulsus est, qui aliquod instituti exemplum disturbandorum iudiciorum perniciosissimorum, temporibus suis accommodatissimum, *a* meis alienissimum rationibus, cupierunt.

Asc. Possum dicere, *b* hominem summa prudentia clarum, C. Cottam, de legibus abrogandis ipsum ad Senatum retulisse. Possum & M. Cotiæ legem de iudiciis priuatis, anno pòst quàm lata sit, à fratre eius abrogatam: legem Liciniam & Muciam, *de finibus regundis*, video constare inter omnes, quam duo consules, omnium, quos vidimus, sapientissimi tulissent, non modò inutilem, sed perniciosam Reipub. fuisse.

Asc. Quatuor omnino genera sunt, Iudices, in quibus per Senatum, more maiorum, statuatur aliquid de legibus. Vnum est: eiusmodi, placere legem abrogari, vt Q. Cæcilio, M. Iunio coss. quæ leges rem militarem.

a *fort. meis rationibus alienißimũ.*
b *fort. hominem summa prud. virum clariß.*

rem impedirent, vt abrogarentur: alterum, quæ lex lata esse dicatur, ea non videri populum teneri, vt L. Marcio, Sext. Iulio Coss. de legibus Liuiis: tertium est de legum derogationibus, quo de genere persæpe S. C. fiunt, vt nuper de ipsa lege Calpurnia, cui derogaretur.

Asc. P. Africanus ille superior, vt dicitur, non solùm à sapientissimis hominibus, qui tunc erant, verùm etiam à se ipso sæpe accusatus est, quòd cùm Consul esset cum Ti. Longo, passus esset tum primum à populari concessu Senatoria subsellia separari.

Circa medium.

Asc. Est vtique ius vetandi, cùm ea feratur, quamdiu, non perfertur: quamdiu qui suffragij ferundi causa conueniunt, huc & illuc tranferuntur: dum priuati dicunt: dum tabellæ diribentur: dum sitella defertur, dum æquantur sortes, dum sortitio fit, & siqua sunt huius generis alia.

Paulo pòst.

Asc. Vnum tamen, quod hoc ipso Tribuno pleb. factum est, prætermittendum non videtur. Neque enim maius est, legere codicem, cùm intercedatur, quàm sitellam ipsam cum ipso intercessore deferre: nec grauius, incipere ferre, quàm perferre: nec vehementius, ostendere se laturum, inuito Collega, quàm ipsi Collegæ magistratum abrogare: nec criminosius, tribus ad legem accipiendam, quàm ad Collegam reddendum priuatum, introuocare. Quæ vir fortis, huius Collega A Gabinius in re optima fecit omnia, neque, cùm salutem populo R. at

R. atque omnibus gentibus finem diuturnæ captiuitatis, turpitudinis, & seruitutis afferret, passus est, plus vnius Collegæ sui, quàm vniuersæ ciuitatis vocem valere, & voluntatem.

QVINT. Codicem attigit.

ASC. At enim de corrigenda lege retulerunt.

ASC. Idem, nisi hæc ipsa lex, quam C. Cornelius tulit, obstitisset, decreuissem id, quod palàm iam isti defensores iudiciorum pugnauerunt, Senatui non placere, id iudicium de Syllæ bonis fieri: quam ego caussam longè aliter Prætor in contione defendi, cùm id dicerem, quod iidem iudices postea statuerunt, iudicium æqurore tempore fieri oportere, antea verò quàm multarum rerum iudicia sublata sint, & quia scitis, & prætereo, & ne quem in iudicium oratio mea reuocare videatur,

Paulò pòst.

ASC. Non Cn. Dolabella C. Volcatium, honestissimum virum, communi & quotidiano iure priuasset: non denique homo illorum & vita, & prudentia longè dissimilis, sed tamen nimis in gratificando iure liber, L. Sisenna, bonorum Cn. Cornelij possessionem ex edicto suo P. Scipioni adolescenti summa nobilitate, eximia virtute prædito, dedisset. Quare, cùm ambitum populus R. videret, & cùm à Tribunis pleb. doceretur, nisi pœna accessisset in diuisores, exstingui nullo modo posse: legem hanc Cornelij flagitabat: illam, quæ ex S. C. ferebatur, repudiabat.

Paulò

Paulò pòst.

ASC. Vt spectaculum illud duorum designatorum Consulum, calamitate, re, & tempore salubre, ac necessarium: genere, & exemplo miserum, ac funestum videremus.

ASC. Quid ego nunc argumentis tibi respondeam, posse fieri, vt alius aliquis Cornelius sit, qui habeat Phileroteim? res nota est, vulgare nomen est Philerotis: Cornelios verò ita multos, vt iam etiam collegium constitutum sit?

ASC. At enim extremi, ac difficillimi temporis vocem illam, C. Corneli, consulem mittere coëgisti, qui Rempub. saluam esse vellent, vt ad legem accipiendam adessent.

ASC. Plebem ex Maniliana offensione victam, & domitam esse dicit, ante vestros annos propter illius Tribuni pleb. temeritatem posse abduci, vt omninò ne illius potestate abalienemur. Qui restituerunt eam potestatem, alterum nihil vnum posse contra multos, alterum longè abesse.

ASC. & PRISC. lib. 6. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt anno XVI. post reges exactos, propter nimiam dominationem potentium secederent, leges sacratas ipsi sibi restituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons Sacer nominatur, in quo armati consederant, æternæ memoriæ causa consecrarent. Itaque auspicato, postero anno, X. Tribuni pleb. comitiis curiatis creati sunt.

ASC. Tum, interposita fide per tres legatos, amplissimos viros, Romam armati reuerterunt.

terunt: in Auentino consederunt. Inde armati in Capitolium venerunt, decem Tribunos pleb. per Pontificem, quòd Magistratus nullus erat, creauerunt. Etiam hæc recentiora prætereo: ponam principium iustissimæ libertatis: Cassiam, qua lege suffragiorum ius, posteáque conualuit: alteram Cassiam, quæ populi iudicia firmauit.

ASC. Qui non modò cùm Sylla, verùm etiam, illo mortuo, semper hoc per se summis opibus retinendum putauerunt, inimicissimi C. Cottæ fuerunt, quòd is Consul paullum Tribunis pleb. non potestatis, sed dignitatis addidit.

ASC. Quamdiu quidem hoc animo erga nos illa plebs erit, quo se ostendit esse, cùm legem Aureliam, cùm Rosciam non modò accepit, sed etiam efflagitauit.

ASC. Memoria teneo, cùm primùm Senatores cum equitibus Romanis lege Plotia iudicarent, hominem iis, ac nobilitati perinuisum, Cn. Pompeium, causam lege Varia de maiestate dixisse.

PRISC. libr. 8. Quæ intermissa complures annos.

PRISC. ibid. Num alicui gratificantur aut homini, aut ordini?

PRISC. libr. 10. Cœptum igitur per eos, qui agi volebant, desitum est per hunc, qui decessit.

PRISC. libr. 8. Circuitis rostris eiicerentur lapidibus homines.

PRISC. Qui eloquentia cæteris antecellit.

AQVILA. Refertum tribunitiis legibus, exhaustum à quibus sit, ipsi sciunt.

Cætera desunt.

PRO C. CORNELIO.

Deest initium.

A s c. & Fortunatianus libr. 3. Rhet. Pugnem aperte connobilissimorum hominum voluntates, studia, consilia, *a* cogitationésque eorum aperiam?

a al. rationésque & ita Fortunatianus.

CICERO IN ORATORE PERF. O callidos homines, ô rem excogitatam, ô ingenia metuenda: testes dare volumus: quem, quæso, nostrûm fefellit, ita vos esse facturos?

A s c. Num in eo, qui sint hi testes, hæsitatis? ego vobis edam duos: reliqui sunt de consularibus: inimici tribunitiæ potestatis: pauci præterea assentatores eorum, atque asseclæ subsequuntur.

A s c. Sed si familiariter ex Q. Catulo, sapientissimo viro, atque humanissimo, velim quærere, vtrius tandem tibi Tribunatus minùs probari potest, C. Cornelij; an non dicam P. Sulpicij, non L. Saturnini, non C. Gracchi: non Tiberij, neminem, quem isti seditiosum existimant, nominabo. Sed auunculi tui, Q. Catule, clarissimi, patriæque amantissimi viri, quid mihi tandem responsurum putatis?

Post xx. versus à præcedenti.

A s c. Quid? auunculus tuus, clarissimus vir, clarissimo patre, auo, maioribus, non silentio, fauente nobilitate, nullo intercessore comparato, populo R. dedit, & potentissimorum

morum hominum collegiis eripuit cooptandorum Sacerdotum potestatem? Quid? idem Domitius M. Silanum, consularem hominem, quemadmodum Tribunus plebis vexauit?

Asc. Hæc est controuersia eiusmodi, vt mihi Tribuni pleb. Cn. Domitius, Catulo, M. Terpolius contemptissimum nomen eiectum esse ex iis, qui Tribuni pleb. fuerunt.

Cic. Orat. pers. Quint. lib. 9. cap. 4. Nam neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos, & Lælios multi venalitiarij, mercatorésque, superarunt, neque vestis, aut cælatum aurum, & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximósque multi eunuchi è Syria, Ægyptóque vicerunt. Neque verò mouent me ornamenta illa villarum, quibus L. Paullum, & Mummium, qui rebus his vrbem, Italiámque omnem referserunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco, aut Syro potuisse superari.

Prisc. lib. 18. Quis tam abundans copiis.

Extrema desunt.

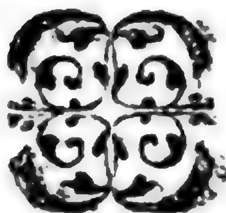

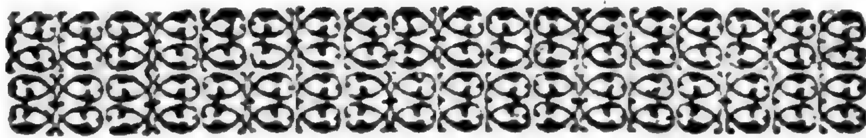

CONTRA C. ANTONIVM, ET L. CATILINAM, COMPETITORES in toga candida.

Deest principium.

OMNIA ex Asconio. Dico, P. C. superiore nocte, cuiusdam hominis nobilis, & valde in hoc largitionis quæstu noti, & cogniti, *a* domum Catilinam & Antonium cum sequestribus suis conuenisse.

a fort. domũ, Catilinæ, & Antonij cum sequestr.

Quem enim aut amicum habere potest is, qui tot ciues trucidauit, aut clientem, qui in sua ciuitate cum peregrino negauit se iudicio æquo certare posse? Nec se iam tum respexit, cùm grauissimis vestris decretis absens cotatus est.

In iudiciis quanta vis esset, didicit, cùm est absolutus: si aut illud iudicium, aut illa absolutio nominanda est.

Populum verò, cùm, inspectante populo, collum securi hominis maximè popularis, quanti faceret, ostendit.

Me, qua amentia inductus sit, vt cõtemneret, constituere non possum. Vtrùm æquo animo laturum putauit? an in suo familiarissimo non viderat, me ne aliorum quidem iniurias mediocriter posse ferre?

Alter

Alter pecore omni vendito,& saltibus propè addictis, pastores retinet, ex quibus ait, se cùm velit, subitò fugitiuorum bellum excitaturum: alter induxit eum, quem potuit, vt repentè gladiatores, populo non debitos, polliceretur, quos ipse consularis candidatus perspexit, & legit, & emit: præsente populo Rom. factum est.

Quamobrem augere etiam mercedes, si multis, Q. Mucium conantem legem impedire, vt Senatus, Coss. prohibere: sed ego ea lege contentus sum, qua duos Consules designatos vno tempore damnari vidimus.

Te tamen, Q. Muci, tam malè de Repub. existimare, molestè fero, qui hesterno die me esse dignum Consulatu negabas, quid? populus Romanus minùs diligenter scit sibi constituere Defensorem, quàm tu tibi? qui, cùm te furti L. Calenus argueret, me potissimùm fortunarum tuarum patronorũ esse voluisti: & cuius tu consilium in tua turpissima causa delegisti, hunc honestissimarum rerum defensorem populus Rom. authore te, repudiare potest? nisi fortè hoc dicturus es, quo tempore à L. Caleno furti delatus sis, te eo tempore in me tibi parum auxilij esse vidisse.

Atque, vt istum omittam in exercitu Syllano prædonem, in introitu gladiatorem, in victoria quadrigarium.

Te verò, Catilina, consulatum sperare, aut cogitare, non prodigium, atque portentũ est? à quibus enim petis? à principibus ciuitatis? qui tibi, cùm L. Volcatius consul in consilio fuisset, ne petendi quidem potestatem esse voluerunt? à Senatoribus? qui te au-

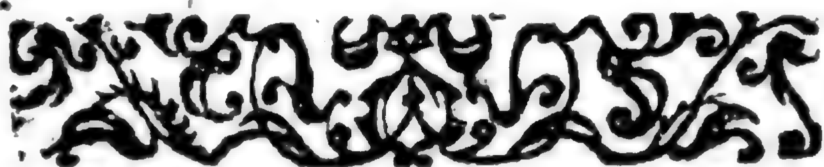

EX ORATIONE PRO M. TVLLIO I.

Deest principium.

PRISCIANVS. Hoc iudicium sic expectatur, vt non vnæ rei statui, sed omnibus constitui putetur.

QVINT. libro 4. capite 2. Fundum habet in agro Tigurino M. Tullius paternum.

QVINT. l. 5. c. de refutatione. Quis hoc statuit vmquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, vt eum iure potuerit occidere, à quo metuisse se dicat, ne ipse posteriùs occideretur?

QVINT. Si quis furem occiderit, iniuria occiderit: quamobrem? quia ius constitutum nullum est: quid si se telo defenderit? haud iniuria: quid ita? quia constitutum est.

Cætera desunt.

PRO L. VARENO.

Deest principium.

PRISC. C. Ancharius Rufus fuit è municipio Fulginate.

PRISC. in Præfectura Fulginate.

QVINT. lib. 5. cap. 13. Cùm iter per agros, & loca sola faceret, cum Populeno, in familiam Ancharianam incidisse dixerunt: deinde Populenum occisum esse: illico Varenum vinctum, ac seruatum, dum hic ostenderet, quid de eo fieri vellet.

QVINT.

QVINT. lib. c. 1. In legem de sicariis commisit L. Varenus. Nam C. Varenum occidendo, & Cnæum vulnerando, & Salasium item occidendo, cadit.

QVINT. lib. 4. cap. 1. Tum C. Varenus is, qui à familia Anchariana occisus est: (Hoc, quæso, Iudices, diligenter attendite.)

PRISC. lib. 3. & Quint. li. 8. c. 3. L. ille Septimius diceret: etenim est ad L. Crassi eloquentiam gratis, & vehemens, & volubilis. Erucius hic noster, Antomaster est.

PRISC. lib. 12. Ea cædes si potissimùm crimini datur, detur ei, cuius interfuit, non ei, cuius nihil interfuit.

QVINT. lib. 5. cap. 10. Optio vobis datur, vtrùm velitis, casu illo itinere Varenũ esse vsum, an vsus persuasu, & inductu.

PRISC. Deûm fidem.

Desunt reliqua.

PRO P. OPPIO III.

Deest principium.

QVINT. l. 5. c. 10. Vtrùm cùm Cottam appetisset, an cùm ipse sese conaretur occidere, telum ei e manibus ereptum est?

QVINT. ibid. Quos educere inuitos in prouinciam non potuit, eos inuitos retinere qui potuit?

QVINT. lib. 11. c. 1. At enim verisimile non est, tantum scelus M. Cottam esse commentum. Quid? hoc verisimile est, tantum scelus Oppium, esse conatum?

MARCELL. Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis: parum potuisse ad exitium, probro nemini fuit.

QVINT. O amorem mirum! a ô beneuolentiam singularem!

a *al. ô beniuolentiam.*

Cætera

Cætera desiderantur.

PRO M. FVNDANIO IIII.

Deest principium.

PRISC. lib.7. Non modò hoc à Iulio Annales, sed vix mehercule à Q. Mutone factum probari potest.

PRISC. 16. Essétne id, quod Memo nuntiasset.

SERVIVS. Arcades se proselenos esse asseuerant.

Plurima desunt.

PRO C. CORNELIO I.

PRISC. lib.6. Vt ab Ioue optimo maximo, cæterísque diis, deabúsque omnibus opem & auxilium petamus.

PRISC. libr. 2. Ex promulgatione trinundinum dies ad ferendum, potestásque venisset.

Versu à primo circiter. CLXI.

ASC. Postulatur apud me Prætorem primùm de pecuniis repetundis, prospectat videlicet Cominius, quid agatur, videlicet homines fæneos, in medium, ad tentandum periculum, proiectos.

ASC. Quid? Metellus summa nobilitate, ac virtute, cùm bis iurasset, semel priuatim, à patre: iterum publicè, à lege coactus, destitit accusatione, an vi, an veritate? In quo suspicionem omnem tollit C. Curionis virtus, ac dignitas, & Q. Metelli adolescentia, ad summam laudē omnibus rebus ornata.

ASC. Legem, inquit, de libertinorum suffragiis Cornelius cum Manilio dedit. Quid est hoc? dedit, an tulit, an rogauit, an hortatus est? nam tulisse, ridiculum est, quasi legem aliquam

aliquam aut ad scribendum difficilem, aut ad excogitandum reconditam: quæ lex paucis his annis non modò scripta, sed etiam lata esset.

Asc. In quo cum multa reprehensa sint, tum in primis celeritas actionis.

Asc. Petiuit tamen à me Prætore maxima contentione, vt causam Manilij defenderem.

Versu à primo. DCCCCL.

Asc. Nam cùm is Tribunus pleb. duas leges tulisset in eo Magistratu, vnam perniciosam, alteram egregiam: quod summam Rempub. læsit, id ab ipso Tribuno abiectum est, bonum autem, in summa Repu. manet.

Asc. Aliis ille in illum furorem magnis hominibus authoribus impulsus est, qui aliquod institui exemplum disturbandorum iudiciorum perniciosissimorum, temporibus suis accommodatissimum, *a* meis alienissimum rationibus, cupierunt.

Asc. Possum dicere, *b* hominem summa prudentia clarum, C. Cottam, de legibus abrogandis ipsum ad Senatum retulisse. Possum & M. Cotiæ legem de iudiciis priuatis, anno pòst quàm lata sit, à fratre eius abrogatam: legem Liciniam & Muciam, *de ciuibus regundis*, video constare inter omnes, quam duo consules, omnium, quos vidimus, sapientissimi tulissent, non modò inutilem, sed perniciosam Reipub. fuisse.

a *fort. meis rationibus alienißimũ.*

b *fort. hominem summa prud. virum clariß.*

Asc. Quatuor omnino genera sunt, Iudices, in quibus per Senatum, more maiorum, statuatur aliquid de legibus. Vnum est: eiusmodi, placere legem abrogari, vt Q. Cæcilio, M. Iunio coss. quæ leges rem militarem.

rem impedirent,vt abrogarentur:alterum, quæ lex lata eſſe dicatur,ea non videri populum teneri, vt L. Marcio, Sext. Iulio Coss.de legibus Liuiis: tertium eſt de legum derogationibus, quo de genere perſæpe S. C. fiunt, vt nuper de ipſa lege Calpurnia, cui derogaretur.

A s c. P. Africanus ille ſuperior, vt dicitur, non ſolùm à ſapientiſſimis hominibus,qui tunc erant,verùm etiam à ſe ipſo ſæpe accuſatus eſt, quòd cùm Conſul eſſet cum Ti. Longo, paſſus eſſet tum primum à populari conceſſu Senatoria ſubſellia ſeparari.

Circa medium.

A s c. Eſt vtique ius vetandi,cùm ea feratur, quamdiu, non perfertur:quamdiu qui ſuffragij ferundi cauſa conueniunt, huc & illuc tranferuntur: dum priuati dicunt: dum tabellæ diribentur: dum ſitella defertur,dum æquantur ſortes,dum ſortitio fit, & ſiqua ſunt huius generis alia.

Paulo pòſt.

A s c. Vnum tamen,quod hoc ipſo Tribuno pleb.factum eſt, prætermittendum non videtur. Neque enim maius eſt, legere codicem,cùm intercedatur, quàm ſitellam ipſam cum ipſo interceſſore deferre:nec grauius,incipere ferre, quàm perferre:nec vehementius, oſtendere ſe laturum, inuito Collega, quàm ipſi Collegæ magiſtratum abrogare: nec criminoſius,tribus ad legem accipiendam, quàm ad Collegam reddendum priuatum,introuocare.Quæ vir fortis, huius Collega A Gabinius in re optima fecit omnia, neque, cùm ſalutem populo R.at

R. atque omnibus gentibus finem diuturnæ captiuitatis, turpitudinis, & seruitutis afferret, passus est, plus vnius Collegæ sui, quàm vniuersæ ciuitatis vocem valere, & voluntatem.

QVINT. Codicem attigit.

ASC. At enim de corrigenda lege retulerunt.

ASC. Idem, nisi hæc ipsa lex, quam C.Cornelius tulit, obstitisset, decreuissem id, quod palàm iam isti defensores iudiciorum pugnauerunt, Senatui non placere, id iudicium de Syllæ bonis fieri: quam ego caussam longè aliter Prætor in contione defendi, cùm id dicerem, quod iidem iudices postea statuerunt, iudicium æqurore tempore fieri oportere, antea verò quàm multarum rerum iudicia sublata sint, & quia scitis, & prætereo, & ne quem in iudicium oratio mea reuocare videatur,

Paulò pòst.

ASC. Non Cn. Dolabella C. Volcatium, honestissimum virum, communi & quotidiano iure priuasset: non denique homo illorum & vita, & prudentia longè dissimilis, sed tamen nimis in gratificando iure liber, L. Sisenna, bonorum Cn. Cornelij possessionem ex edicto suo P. Scipioni adolescenti summa nobilitate, eximia virtute prædito, dedisset. Quare, cùm ambitum populus R. videret, & cùm à Tribunis pleb. doceretur, nisi pœna accessisset in diuisores, exstingui nullo modo posse: legem hanc Cornelij flagitabat: illam, quæ ex S.C. ferebatur, repudiabat.

Paulò

Paulò pòst.

A s c. Vt spectaculum illud duorum designatorum Consulum, calamitate, re, & tempore salubre, ac necessarium: genere, & exemplo miserum, ac funestum videremus.

A s c. Quid ego nunc argumentis tibi respondeam, posse fieri, vt alius aliquis Cornelius sit, qui habeat Philerotem? res nota est, vulgare nomen est Philerotis: Cornelios verò ita multos, vt iam etiam collegium constitutum sit?

A s c. At enim extremi, ac difficillimi temporis vocem illam, C. Corneli, consulem mittere coëgisti, qui Rempub. saluam esse vellent, vt ad legem accipiendam adessent.

A s c. Plebem ex Maniliana offensione victam, & domitam esse dicit, ante vestros annos propter illius Tribuni pleb. temeritatem posse abduci, vt omninò ne illius potestate abalienemur. Qui restituerunt eam potestatem, alterum nihil vnum posse contra multos, alterum longè abesse.

A s c. & P R I S C. lib. 6. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt anno XVI. post reges exactos, propter nimiam dominationem potentium secederent, leges sacratas ipsi sibi restituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons Sacer nominatur, in quo armati consederant, æternæ memoriæ causa consecrarent. Itaque auspicato, postero anno, X. Tribuni pleb. comitiis curiatis creati sunt.

A s c. Tum, interposita fide per tres legatos, amplissimos viros, Romam armati reuerterunt.

terunt: in Auentino consederunt. Inde armati in Capitolium venerunt, decem Tribunos pleb. per Pontificem, quòd Magistratus nullus erat, creauerunt. Etiam hæc recentiora prætereo: ponam principium iustissimæ libertatis: Cassiam, qua lege suffragiorum ius, posteáque conualuit: alteram Cassiam, quæ populi iudicia firmauit.

ASC. Qui non modò cùm Sylla, verùm etiam, illo mortuo, semper hoc per se summis opibus retinendum putauerunt, inimicissimi C. Cottæ fuerunt, quòd is Consul paullum Tribunis pleb. non potestatis, sed dignitatis addidit.

ASC. Quamdiu quidem hoc animo erga nos illa plebs erit, quo se ostendit esse, cùm legem Aureliam, cùm Rosciam non modò accepit, sed etiam efflagitauit.

ASC. Memoria teneo, cùm primùm Senatores cum equitibus Romanis lege Plotia iudicarent, hominem iis, ac nobilitati perinuisum, Cn. Pompeium, causam lege Varia de maiestate dixisse.

PRISC. libr. 8. Quæ intermissa complures annos.

PRISC. ibid. Num alicui gratificantur aut homini, aut ordini?

PRISC. libr. 10. Cœptum igitur per eos, qui agi volebant, desitum est per hunc, qui decessit.

PRISC. libr. 8. Circuitis rostris eiicerentur lapidibus homines.

PRISC. Qui eloquentia cæteris antecellit.

AQVILA. Refertum tribunitiis legibus, exhaustum à quibus sit, ipsi sciunt.

Cætera desunt.

PRO C. CORNELIO.

Deest initium.

ASC. & Fortunatianus libr. 3. Rhet. Pugnem apertè connobilissimorum hominum voluntates, studia, consilia, *a* cogitationésque eorum aperiam?

a al. rationésque & ita Fortunatianus.

CICERO IN ORATORE PERF. O callidos homines, ô rem excogitatam, ô ingenia metuenda: testes dare volumus: quem, quæso, nostrûm fefellit, ita vos esse facturos?

ASC. Num in eo, qui sint hi testes, hæsitatis? ego vobis edam duos: reliqui sunt de consularibus: inimici tribunitiæ potestatis: pauci præterea assentatores eorum, atque asseclæ subsequuntur.

ASC. Sed si familiariter ex Q. Catulo, sapientissimo viro, atque humanissimo, velim quærere, vtrius tandem tibi Tribunatus minùs probari potest, C. Cornelij; an non dicam P. Sulpicij, non L. Saturnini, non C. Gracchi: non Tiberij, neminem, quem isti seditiosum existimant, nominabo. Sed auunculi tui, Q. Catule, clarissimi, patriæque amantissimi viri, quid mihi tandem responsurum putatis?

Post xx. versus à præcedenti.

ASC. Quid? auunculus tuus, clarissimus vir, clarissimo patre, auo, maioribus, non silentio, fauente nobilitate, nullo intercessore comparato, populo R. dedit, & potentissimorum

morum hominum collegiis eripuit cooptandorum Sacerdotum poteſtatem? Quid? idem Domitius M. Silanum, conſularem hominem, quemadmodum Tribunus plebis vexauit?

Asc. Hæc eſt controuerſia eiuſmodi, vt mihi Tribuni pleb. Cn. Domitius, Catulo, M. Terpolius contemptiſſimum nomen eiectum eſſe ex iis, qui Tribuni pleb. fuerunt.

Cic. Orat. perſ. Quint. lib. 9. cap. 4. Nam neque me diuitiæ mouent, quib9 omnes Africanos, & Lælios multi venalitiarij, mercatoréſque, ſuperarunt, neque veſtis, aut cælatum aurum, & argentum, quo noſtros veteres Marcellos, Maximóſque multi eunuchi è Syria, Ægyptóque vicerunt. Neque verò mouent me ornamenta illa villarum, quibus L. Paullum, & Mummium, qui rebus his vrbem, Italiámque omnem referſerunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco, aut Syro potuiſſe ſuperari.

Prisc. lib. 18. Quis tam abundans copiis.

Extrema deſunt.

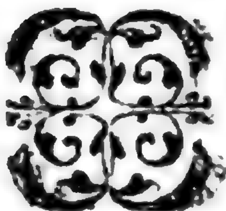

Alter pecore omni vendito,& saltibus propè addictis, pastores retinet , ex quibus ait, se cùm velit,subitò fugitiuorum bellum excitaturum:alter induxit eum,quem potuit,vt repentè gladiatores , populo non debitos, polliceretur, quos ipse consularis candidatus perspexit, & legit,& emit:præsente populo Rom.factum est.

Quamobrem augere etiam mercedes,si multis, Q.Mucium conantem legem impedire , vt Senatus , Coss. prohibere : sed ego ea lege contentus sum, qua duos Consules designatos vno tempore damnari vidimus.

Te tamen, Q.Muci, tam malè de Repub. existimare, molestè fero, qui hesterno die me esse dignum Consulatu negabas, quid ? populus Romanus minùs diligenter scit sibi constituere Defensorem, quàm tu tibi? qui, cùm te furti L.Calenus argueret,me potissimùm fortunarum tuarum patronorũ esse voluisti:& cuius tu consilium in tua turpissima causa delegisti, hunc honestissimarum rerum defensorem populus Rom. authore te, repudiare potest ? nisi fortè hoc dicturus es, quo tempore à L.Caleno furti delatus sis , te eo tempore in me tibi parum auxilij esse vidisse.

Atque,vt istum omittam in exercitu Syllano prædonem, in introitu gladiatorem, in victoria quadrigarium.

Te verò,Catilina, consulatum sperare,aut cogitare,non prodigium,atque portentũ est? à quibus enim petis ? à principibus ciuitatis?qui tibi,cùm L.Volcatius consul in consilio fuisset,ne petendi quidem potestatem esse voluerunt ? à Senatoribus ? qui te au-

thoritate sua spoliatum ornamentis omnibus, vinctum pœnè Africanis oratoribus tradiderunt? ab equestri ordine? quem trucidasti? à plebe? cui spectaculum eiusmodi tua crudelitas præbuit, vt nemo sine luctu adspicere, sine gemitu recordari posset.

ASCON. Quod caput etiam tum plenū animæ & spiritus, ad Syllam vsque ab Ianiculo ad ædem Apollinis, manibus ipse suis detulit.

a al. Quid?

a Quis? tu potes in defensione tua dicere, quod illi ne dixerunt quidem? tibi dicere non licebit.

b fort. potestatem, aut impud.

Denique illi negare potuerunt, & negauerunt: tu tibi ne inficiandi quidem *b* * impudentiæ locum reliquisti. Quare præclara dicentur iudicia tulisse, si, qui inficiantem Luscium condemnarunt, Catilinam absoluerint confitentem.

Is ergo negat se ignarum esse, cùm etiam illi, imperitos se homines esse, & siquidem etiā interfecissent, Imperatori, ac Dictatori paruisse dicerent, ac negare quoque posse: Catilinam verò inficiari non posse.

Hanc tu habes dignitatem, qua fretus me contemnis, & despicis? an eam, quam reliqua vita es consecutus, cùm ita vixisti, vt non esset locus tam sanctus, quò non aduentus tuus, etiam cùm culpa nulla subesset, crimen afferret?

Cùm deprehendebare in adulteriis, cùm deprehendebas adulteros ipse, cùm ex eodem stupro tibi, & vxorem & filiam inuenisti.

* Stupris se omnibus, ac flagitiis contaminauit, cæde nefaria cruentauit, diripuit socios, leges, quæstiones, iudicia violauit.

Quid ego, vt violaueris prouinciam, prędicem? cuncto

cuncto populo Rom. a clamante, ac resistente? nam vt te illic gesseris, non audeo dicere, quoniam absolutus es. Mentitos esse equites Rom. falsas fuisse tabellas honestissimæ ciuitatis existimo: mentitum Qu. Metellum Pium, mentitam Africam: vidisse puto nescio quid illos Iudices, qui te innocentem iudicarunt. O miser, qui non sentias, illo iudicio te non absolutum, verùm ad aliquod seuerius iudicium, ac maius supplicium reseruatum.

a *fort. reclamante,*

Prætereo illum nefarium conatum tuum, & pœnè acerbum, & luctuosum populo Rom. diem, cùm Cn. Pisone socio, neque alio nemine cædem optimatium facere voluisti.

An oblitus es, te ex me, cùm præturam peteremus, petisse, vt tibi primum locum concederem? quod cùm sæpius ageres, & impudentiùs à me contenderes, meministi, me tibi respondere, impudenter te facere, qui id à me peteres, quod auunculus numquam impetrasset? Nescis, me Prætorem primum esse factum, te concessione competitorum & collatione Centuriarum, & meo maximè beneficio, è postremo in tertium locum esse sublectum?

Qui posteaquam illo, vt conati erat, Hispaniensi pugiunculo neruos incidere ciuium Rom. non potuerunt, duas vno tempore conantur in Rempub. sicas destringere.

Hunc vos scitote Licinium gladiatorem iam immisisse, cupidum Catilinæ iudices, Quinctúmque Curium, hominem quæstorium.

Extremum deest.

Pro P. Gallio.

Deest principium.

AQVIL. & Quint. lib. 8. cap. 3. * vt clamor, *a* conuicium, vt symphoniæ cantus. Videbar mihi videre alios intrantes, alios autem exeuntes, partim ex vino vacillantes, partim hesterna potatione oscitantes. Versabatur inter hos Gallius, vnguentis oblitus, redimitus coronis: humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium.

a al. vt conuicium,

D. HIER. vit. cleric. Loquor enim quæ sum ipse nuper expertus vnus. Quidam Poëta nominatus, homo perliteratus, cuius sunt illa colloquia Poëtarum, ac Philosophorum, cùm facit Euripidem & Menandrum inter se, & in alio loco Socratem atque Epicurum differentes, quorum ætates non annis, sed sæculis scimus esse disiunctas, quantos is plausus, & clamores mouet? multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul literas non didicerunt.

QVINT. An ista, si vera essent, sic à te dicerentur?

CIC. Bruto. Tu istuc, M. Callidi, nisi fingeres, *b* sic agere? præsertim cùm ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrimè soleas, tuum negligeres, vbi dolor? vbi ardor animi? qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces, & querelas solet. Nulla perturbatio animi nulla corporis, frons non percussa non femur, pedis (quod minimum est) nulla supplosio. Itaque (tantum affuit, vt inflammares nostros animos, somnum isto loco vix tenebamus.

b L. sic ageres, præsertim cum ista eloquentia? cùm alienorum hom.

NON. logi. Ego certo scio, omnes logos, qui ludis dicti sunt, animaduertisse.

CARIS.

CARIS. * Poëmatorum. Cætera desunt,

De Proscriptorum liberis IX.

Desunt cætera præter fragmentum, quod sequitur.

QVINT. l. II. c. I. Quid enim crudelius, quam homines honestis parentibus, ac maioribus natos, à Repub. submoueri? sed ita legibus Syllæ continetur status ciuitatis, vt his solutis, stare ipsa non possit.

Contra concionem Q. Metelli.

Deest principium.

FORTVN. Sic enim, vt opinor, insequar fugientem, quoniam congredi non licet cum resistente.

PRISC. l. 9. * permulsa, atque recreata est.

PRISC. l. 18. * nisi eorum exitio, non requieturam.

GELL. l. 18. c. 7. Adscendi in concionem: concursus est populi factus.

QVINT. l. 9. c. 3. Qui iudicabantur, eos vocari, custodiri, ad Senatum adduci iussi: in Senatu sunt positi.

Reliqua desunt.

De Consulatu suo.

NONIVS. Quorum luxuries, fortunata censa peperit.

In Clodium & Curionem.

Desunt multa, nec quæ restant, digeri possunt in vllum ordinem.

NON. Tu verò festiuus, tu elegans, tu solus vrbanus, quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ, qui læuare vultum, mollire vocem potes.

NON. Longus. Speculum. Sed, credo, postquam tibi speculum allatum est, longè te à pulchris abesse sensisti.

NON. Ac vide, an facilè tu fieri potueris, cùm is factus non sit, cui tu concessisti.

NON. Calantica. Túne, cùm vincirentur pedes fasciis, cùm Calanticam capiti accõmodares, cùm strophio accuratè præcingerere.

QVINT. l.8.c.6. Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta seruauit.

QVINT. l.9.c.2. * quibus iste, qui omnia sacrificia nosset, facilè à se Deos placari posse arbitrabatur.

QVINT. Quo ex iudicio, velut ex incendio, nudus effugit.

CICERO. ad Attic. Erras, Clodi: non te iudices vrbi, sed carceri reseruarunt: neque te retinere in ciuitate, sed exsulio priuare voluerunt. Quamobrem P. C. erigite animos, retinete vestram dignitatem: manet illa in Republ. bonoruum consensio, dolor accessit bonis viris, virtus non est imminuta. Nihil est damni factum noui: quod erat, inuentum est. In vnius hominis perditi iudicio plures similes reperti sunt.

De Rege Ptolemæo.

Nisi vnicum hoc fragmentum esset, vix ipsam orationis inscriptionem teneremus.

AQVILA & forum. Difficilis ratio belli gerendi: at plena fidei, plena pietatis.

Pro M. Æmilio Scauro.

FORTVN. August. in Rhet. Maximè fuit optandũ M. Scauro, iudices, vt nullo suscepto cuiusquam odio, sine offensione ac molestia.

ASCON. *Circa versum à primo* XL.

Subiit etiam populi iudicium, inquirente Cn. Domitio, tribuno pleb. Reus factus est à Q. Seruilio Cæpione, lege Seruilia, cùm iudicia penes

penes equeſtrem ordinem eſſent, & P. Rutilio damnato, nemo tam innocens videretur, vt non timeret illa. Ab eodem etiam lege Varia cuſtos ille Reipubl. proditionis eſt in crimen vocatus: vexatus à Q. Vario tribuno pleb. eſt, non multo antè.

Ascon. Non enim tantùm admiratus ſum ego illum virum, ſicut omnes, ſed etiã præcipuè dilexi: primus enim me flagrantem ſtudio laudis, in ſpem impulit, poſſe virtutem ſine præſidio fortunæ, quòd contendiſſet, labore & conſtantia peruenire.

Ascon. Si me hercle, Iudices, pro L. Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoria ſceleratiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus, tamen non timerem, venenum hoſpiti, aut conuiuæ ſi diceretur cœnanti ab illo datũ, cui neque hæres, neque iratus fuiſſet.

Ascon. *Circa tertiam partem à primo.*

Sic, inquam, ſe, Iudices, res habet, neque hoc à me nouum diſputatur, ſed quæſitum eſt ab aliis eſt.

Ascon. Illa audiuimus: hoc verò meminimus, ac pœnè vidimus, eiuſdem ſtirpis, & nominis P. Craſſum, ne in manus incideret inimicorum, ſeipſum interemiſſe. Ac neque illius Craſſi factum ſuperioris, iiſdem honoribus vſus, qui fortiſſimus in bellis fuiſſet, M. Aquilius potuit imitari.

Paulò poſt.

Ascon. Quid verò? alterum Craſſum temporibus eiſdem, num aut clariſſimi viri, Iulij, aut ſummo ingenio præditus M. Antonius potuit imitari?

Prisc. l. 6. Cùm dare nollet Aris, clam ex Sardinia fugere coactus.

PRISC. Arinis vxorem pellicatus dolore concitatam.

Circa medium.

ASCON. Neque verò hæc ipſa quotidiana res App.Claudium, illa humanitate, & ſapientia præditum, per ſeipſa mouiſſet, niſi hunc Claudij fratris ſui competitorem fore putaſſes. Qui ſiue patricius, ſiue plebeius eſſet, (nondum enim certum conſtitutum erat) cum illo ſibi contentionem fore putabat.

ISID. l.19.c.3. Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum maſtruca tentauit?

MARCELL. Vos quoque de familia nobili cum authoritate orbis terrarum ſentire debetis.

ASCON. *poſt duas parteis orationis.*

Nam cum ex multis vnus ei reſtaret Dolabella paternus inimicus, qui cum Qu. Capione, propinquo ſuo, contra Scaurum, patrem ſuum, obſignauerat ſtateras, eas ſibi inimicitias non ſuſceptas, ſed relatas.

ASCON. *poſt treis parteis orationis.*

Præſertim cùm propinquitas, & celebritas loci ſuſpitionẽ deſidiæ tollat, aut cupiditatis.

ASCON. Ego porrò, qui Albanas habeo columnas, clitellis eas apportaui.

QVINT. l.5.c.13. Domus tibi deerat? at habebas. Pecunia ſuperabat? at egebas. Incurriſti amens in columnas, in alienos inſanus inſaniſti. Depreſſam, cæcam, iacentem domum pluris, quàm te, quàm fortunas tuas æſtimaſti.

SERV. 1.Georgic. * redimunt ſe ea parte corporis, propter quam maximè expetũtur.

* ab

* ab ipsa stiua çmecum homines loquebãtur.

ASCON. Hæc cùm tu effugere non potuisses, contendes tamen & postulabis, vt M. Æmilius cum sua dignitate omni, cum patris memoria, cum aui gloria, sordidissimæ, leuissimæ, vanissimæ genti, ac propè dicam pellitis testibus condonetur?

Versu à nouißimo CXL.

ASCON. Vndique mihi suppeditat, quod pro M.Scauro dicam, quocumque non modò mens,verùm etiam oculi inciderint. Curia illa de grauissimo principatu patris, fortissimóque testatur. L. ipse Metellus, auus huius, sanctissimos deos illo constituisse in templo videtur, in vestro conspectu, Iudices, vt salutem à nobis nepotis sui deprecarentur.

CARISIAS. * vniuersè.

Lamb.addit hoc, ex Quintil. Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblisit.

Deest extremum.

Pro A. Gabinio XV.

Desunt cætera, præter hoc.

HIER. Apol.aduers.Rufinum.Ego cùm omnes amicitias tuendas semper putaui summa religione, & fide, tum eas maximè, quæ essent ex inimicitiis reuocatæ in gratiam: propterea quòd integris amicitiis officium prætermissum,imprudentiæ,vel (vt grauiùs interpretemur) negligẽtiæ excusatione defenditur:post reditum in gratiam si quid est commissum,id non neglectum,sed violatam putatur,nec imprudentiæ,sed perfidiæ assignari solet.

Pro P. Quinctio.

VLPIAN'

VLPIAN. Turpis occultatio sui.

Pro M. Fonteio.

MARCELL. l. 15. Galli posthac dilutius potabunt, quod illi venenum esse arbitrabuntur.

QVINT. l. 6. c. 4. Mater tua, dum vixit, ludum, postquã mortua est, magistros habuit.

AQVILA. Frumenti maximus numerus è Gallia, peditatus amplissimæ copiæ è Gallia, equites numero plurimi è Gallia.

Cætera in ea, quæ inter reliquas orationes exstat.

De lege Agraria. Calend. Ianuar.

Deest initium.

GELL. l. 13. c. 24. Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeij, sedente Imperatore X. viri vendent.

GELL. ibid. * ex præda, ex manubiis ex auro coronario.

a *l. Venibit* AQVIL. *a* Veniet igitur sub præcone tota Propontis, atque Hellespontus: addicetur communis ora Lyciorum, atque Cilicum: Mysia, & Phrygia item conditioni, legique parebunt.

CARIS. * imberba iuuentute.

Cætera in ea, quæ exstat, in Senatu habita.

In L. Pisonem.

QVINT. l. 9. c. 4. Diom. l. 2. Proh, dij immortales: qui hic illuxit dies?

SERVIVS. Quæ te beluam ex vtero, non hominem fudit.

ASCON. Insuber quidam fuit, id est, mercator, & præco: is cùm Romam cum filia venisset, adolescentem nobilem Cæsorium hominis fortissimi filium, ausus est appellare, filiam collocauit.

QVINT.

QVINT. lib.8.c.3. * Cùm tibi tota cognatio in ſerraco aduehatur.

* *circa verſum à primo.*

ASCON. * quod minimum in te ſpecimen ingenij: ingenij autem? immò ingenui hominis, ac liberi, qui colore ipſo patriam aſpernaris, oratione genus, moribus nomen.

ASCON. *Circa verſum à primo.* LXXX.

Hoc non ad contemnendam Placentiam pertinet, vnde ſe is ortum gloriari ſolet. Neque enim hæc mea natura fert, nec municipij, præſertim de me optimè meriti, dignitas patitur.

PRISC. Hic cùm ad Padum Placentiæ fortè concediſſet, paucis pòſt annis in eam ciuitatem (nam tum erat ciuitas) adſcendit, priùs enim Gallus, dein Gallicanus, extremò ſemplacentinus haberi eſt cœptus.

ASCON. * *Circa verſum à primo.*

Lautiorem pater tuus ſocerum, quàm C. Piſo in illo luctu, non ei filiam meam collocaui, quem ego, poteſtas cùm omnium fuiſſet, vnum potiſſimum delegiſſem.

DIOMED. Proximè Pompeium ſedebam. Lamb. addit ex Quint. Caput opponis, cum eo coniſcans.

Ex commentariis lib. XIII.

DIOMED. * re vendita, iterum empta.

FINIS.

LVGDVNI,
Ex Typographia Claudij
Morillon, Anno
1609.

Digitized by Google